De West-Indische Gids

ONDER REDACTIE VAN

DR. H. D. BENJAMINS, PROF. DR. J. BOEKE, MR. D. FOCK,
C. A. J. STRUYCKEN DE ROYSANCOUR.

EERSTE JAARGANG 1919

EERSTE DEEL

N.V. BOEK- EN HANDELSDRUKKERIJ VOORHEEN IPENBUUR & VAN SELDAM
NIEUWE LOOIJERSSTRAAT 47 AMSTERDAM

De

West=Indische Gids

ONDER REDACTIE VAN

DR. H. D. BENJAMINS, PROF. DR. J. BOEKE, MR. D. FOCK,
C A. J. STRUYCKEN DE ROYSANCOUR.

EERSTE JAARGANG N° 1
MEI 1919

ALGEMEENE UITGEVERS MAATSCHAPPIJ AMSTERDAM
AD USUM MUNDI DIR. G. H. JONCKHEER

INHOUD VAN HET EERSTE DEEL.

Bladz.

ABENDANON (Ir. E. C.)
Economische Waardebepaling van Suriname 165

ASBECK, (W. D. H. Baron van)
De Evangelische of Moravische Broedergemeente (de Herrnhutters) in Suriname.. 197

BEHN (Aphra).
De geschiedenis van den koninklijken slaaf (eerste gedeelte) 4

BENJAMINS (Dr. H. D.) Boekbespreking.
Oost en West-Indië. Aardrijkskunde van onze overzeesche gewesten, door Joh. H. Pik en K. Zeeman.—Beknopt leerboek der Aardrijkskunde van Oost- en West-Indië, door Joh. H. Pik en K. Zeeman 157
An Inquiry into the Animism and Folk-lore of the Guiana Indians, by Walter E. Roth. 242
Isles of Spice and Palm, by G. A. Hyatt Verrill 338
The book of the West Indies, by A. Hyatt Verrill.......... 423
Caribbean Interests of the United States, by Chester Lloyd Jones 501
Aanteekening betreffende de schrijfster van „The History of the Royal Slave".......... 474

BLOM, (Prof. Mr. D. van)
Kolonisatie met Nederlandsche Boeren in Suriname......... 345

BOEKE (Prof. Dr. J.)
De eilanden der kolonie Curaçao en hunne verhouding tot hunne omgeving 132

Bladz.

Wijziging Regeeringsreglement van Curaçao................ 326

BOER (Dr. M. G. de)
De oprichting van den Koninklijk West-Indischen Maildienst 111

BONNE (C.)
Surinaamsche ziekten........ 291

CAPPELLE (Dr. H. van)
Het lage kustgebied van Suriname.......................... 49
De zand- en schulpritsen van Suriname.................. 311
De aanslibbingen der Surinaamsche rivieren............ 375

FOCK (Mr. D.)
Voorwoord van de Redactie.. 3
Salarisverbetering der ambtenaren in Suriname............ 324

GAAY FORTMAN (Mr. B. de).
De rechtsbedeeling op onze Bovenwindsche eilanden en de herziening van de rechtspleging in de kolonie Curaçao.... 85
De Curaçao'sche Begrooting voor 1919.................. 186
Curaçao tegen het einde der West-Indische Compagnie.... 441

GRUTTERINK (Prof. J. A)
Bauxiet 360

HULLU (Dr. J. de)
St. Eustatius, St. Martin en Saba op het laatst van de 18de eeuw 385

KALFF (S.)
Uit Suriname's verleden...... 314
Idem, (Slot)................ 394

KOL (H. van)
De koloniale Staten.......... 5
Volksgezondheid in onze West-Indische koloniën............ 269

Bladz.

LELYVELD (Th. van)
Kleeding der Surianaamsche Bevolkingsgroepen in verband met aard en gewoonten 249
Idem, (Vervolg)............ 458

MENKMAN (W. R.)
De Handelsbeteekenis van onze West 56

MULERT (F. E. Baron)
Eene episode uit den Indianenoorlog in Suriname in den Zeeuwschen tijd 221
De Nederlandsche Bovenwindseilanden in het midden der 17de eeuw 471

OORSCHOT (J. W. van)
Eene Militaire beschouwing omtrent de Kolonie Suriname 178

PANHUYS (Jhr. L. C. van)
Een adres van Boschnegers en Indianen 71
Het veertiendaagsch tijdschrift van de Britsch West-Indische Vereeniging (West India Committee Circular) 142
Een afzonderlijk wapen voor Suriname en Curaçao........ 175

SCHOCH (Mr. Dr. C. F.)
Cultuurcrediet voor Suriname 24

Bladz.

SNELLEN (S.)
Een oordeel over Suriname van geruimen tijd geleden........ 216

WEISS (H.)
Het zendingswerk der Herrnhutters in de oerwouden van de Boven-Suriname 102

WENT (Prof. Dr. F. A. F. C.)
Natuurwetenschappelijk onderzoek van de binnenenlanden van Suriname............... 431

WESTRA (P.)
De Koloniale Staten van Suriname 208
Plantage-arbeiders........... 438

Aanvaardingsrede van den Gouverneur van Curaçao 328
Bibliographie 72, 159, 244, 341, 426, 509
Mededeelingen 81, 161, 246, 343, 428 510
Openingsrede van den Gouverneur van Suriname........... 226
Idem, van Curaçao.......... 232
Uit de Pers 73, 148, 235, 330, 408, 496

VOORWOORD VAN DE REDACTIE.

Aan Nederlandsch Oost-Indië wijdt de Nederlander in den laatsten tijd meer aandacht, dan vroeger het geval was, maar Nederlandsch West-Indië mag zich nog slechts weinig in de belangstelling van het Nederlandsche volk verheugen. En toch ook onze West-Indische koloniën behoeven en verdienen de Nederlandsche belangstelling ten volle. Nederland heeft daarbij jegens West-Indië evengoed als jegens Oost-Indië een plicht te vervullen, waaraan wij Nederlanders ons niet mogen onttrekken. Wij moeten trachten ook de West-Indische koloniën tot bloei te brengen en de bevolking dier koloniën zedelijk, geestelijk en stoffelijk te verheffen. Alle krachten moeten daarvoor worden ingespannen.

Zal Nederland het doel, dat men zich dus voor West-Indië voor oogen heeft te stellen, kunnen bereiken? Een eerste vereischte daarvoor is, dat men in Nederland de koloniën en de daar bestaande toestanden kent. Hoe wil men goed werk in het belang dier koloniën doen, wanneer men ternauwernood weet, waar de koloniën liggen en bevolking en toestanden ten eenenmale onbekend zijn?

De heer Van Kol sprak bij de behandeling van de Surinaamsche begrooting van verleden jaar in onzen Senaat van de bijna volslagen onverschilligheid van het Nederlandsche volk voor Suriname; voor de Curaçaosche eilanden is het zeker niet beter gesteld. Er is dus alle reden om pogingen in het werk te stellen ten einde het Nederlandsche volk op de hoogte te brengen van den stand van zaken in de West-Indische koloniën en van al wat op de koloniën en hare bevolking betrekking heeft.

Men hoort zoo vaak zeggen, dat van de West-Indische koloniën toch niets te maken is en dat het dus vergeefsche moeite zou zijn, voor die koloniën te werken; tijd en geld zouden beter kunnen worden besteed dan voor Suriname en Curaçao. Maar dit is onjuist, en zulke gezegden kunnen het best wederlegd worden door de koloniën en hare bevolking bij het Nederlandsche volk bekend te maken.

Hoe kan de aandacht op de koloniën worden gevestigd, tevens belangstelling voor die koloniën worden gewekt? Eene bespreking van de koloniën, van haar bevolking en van de vraagstukken, welke op de koloniën betrekking hebben kan daartoe bijdragen. Zouden nu zij, die de koloniën kennen en die de koloniale vraagstukken hebben bestudeerd, niet bereid zijn hun kennis en hun studie ten algemeenen nutte te doen strekken? Wij zijn overtuigd dat wij niet te vergeefsch een beroep doen op de deskundigen, die met ons gaarne zouden zien, dat de koloniën onder het Opperbestuur van Nederland tot bloei en welvaart konden worden gebracht. Wij houden ons dus verzekerd, dat de noodige medewerking voor een West-Indisch Tijdschrift niet zal ontbreken.

Het is niet de bedoeling der Redactie van dit tijdschrift, om voor een bepaalde richting in de voor de koloniën te volgen politiek propaganda te voeren. Het tijdschrift staat dus open voor voorstanders van verschillende richtingen en wij achten het juist van belang, dat de meeningsverschillen tot uiting komen. Hoe meer de vragen, welke zich voordoen, van verschillende kant worden toegelicht en besproken, hoe grooter de kans is, dat men ten slotte den goeden weg kiest voor hetgeen in en voor de koloniën moet worden gedaan.

Wij hopen, dat het door dit tijdschrift zal gelukken iets in het belang der koloniën te bereiken; wordt die wensch verwezenlijkt dan zal dit voor ons eene voldoening zijn.

Den Haag 1919. D. FOCK.

DE KOLONIALE STATEN

DOOR

H. VAN KOL.

> Hoe eer gij den knaap behandelt als een man, des te eer zal hij beginnen man te zijn. LOCKE.
>
> Rien ne vient en un jour, laissez mûrir les choses! RATISBONNE.

Suriname was een der eerste koloniën van de wereld waaraan een zeer verregaand zelfbestuur werd verleend. Reeds in 1652, onder het Engelsche beheer van Lord Willoughby, konden de ingezetenen invloed uitoefenen op het bestuur, en de Nederlandsche „Societeit van Suriname" schonk in 1682 aan Suriname een „Politieken Raad", terwijl in 1689 een vertegenwoordiging werd geschapen gegrond op een zeer uitgebreid kiesrecht. Dit bestuursstelsel bleef feitelijk gehandhaafd tot 1816, toen het weer onafhankelijk geworden Nederland Suriname van Engeland terugkreeg. Aan het vooruitstrevende bestuursstelsel, volgens het Octrooi van 1682, dat „op vrijgevigen voet aan de bevolking invloed gaf op het beleid der Regeering", aan dat „constitutioneele regeeringstelsel"[1]), werd toen echter een eind gemaakt.

Een *autocratische Gouverneur-Generaal* koos zijn „Hof van Justitie" uit de aanzienlijkste en meest gegoede eigenaren van plantages, en de oppermacht berustte bij de Kroon, zonder eenige inmenging der wetgevende macht. De Generaal van den Bosch, de man van het Oost-Indische Cultuurstelsel, benoemde in 1828 een Hoogen Raad der West-Indische Bezittingen „vrij van elken volksinvloed". De Gouverneur-Generaal kreeg onbegrensde bevoegdheden, de kolonie miste elke vertegenwoordiging, „alle politiek leven was uitgedoofd"[2]). In 1832 werd deze Hooge Raad vervangen door een Kolonialen Raad, voor-

[1]) Voorloopig Verslag Wetsontwerp No. 8, Handelingen 1864—1865 (November 1864) p. 3 en Memorie van Antwoord p. 8.

[2]) Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië p. 122.

namelijk samengesteld uit de betaalde agenten van Nederlandsche kapitalisten, en werd aldus een ware *plantocratie* geschapen, die slechts oog had voor haar eigen voordeelen en belangen. De Raad zelf werd een „bloote vertooning, een betreurenswaardige schepping" (l.c.) en de kolonie doorleefde een tijdperk, waarin de slavernij als een zeer natuurlijke zaak werd beschouwd en met bijbelteksten verdedigd, de slaven aan een wreede, onmenschelijke behandeling bloot stonden, en de kolonie in diep verval geraakte.

„De jaren van 1816 tot 1865", aldus Dirks 9 Mei 1865 in de Tweede Kamer, „zijn een tijdperk geweest van schreeuwende willekeur, van onbillijkheid en van gepleegd onrecht".

Nog in dat laatste jaar waren sommigen, o.a. Van Goltstein, „huiverig deze slavenkolonie te begiftigen met constitutioneele instellingen"[1]), doch de nawerking der revolutie van 1848 deed zich nog gevoelen, en de Grondwet van dat jaar bepaalde, dat de wetgevende macht over de wetten op het beleid der regeering van de kolonie zou beslissen. Bij Koninklijke Boodschap van 17 December 1851, van 4 October 1852, van 16 November 1855 en ten slotte van 5 April en 20 September 1864, werden daarvoor wetsontwerpen ingediend. Dit laatste, onder het ministerschap van Fransen van de Putte, was feitelijk het werk van mr. Kappeijne van de Coppello. De Gouverneur bestuurt de kolonie als vertegenwoordiger des Konings; een Raad van Bestuur door den Koning benoemd staat hem ter zijde, terwijl de Koloniale Staten het vertegenwoordigend lichaam der kolonie uitmaken". „De tegenwoordige voordracht berust alzoo op het beginsel, dat Suriname uitmaakt een ware volksplanting, een overzeesch Nederlandsch gewest, welks bewoners gesteld moeten worden in het bezit van al die regten en vrijheden, welke in verschillende vormen gegoten, door alle tijden heen het erfgoed van den Nederlander zijn geweest. Een enkele blik over de bepalingen van het onderwerp zal doen zien, dat daarbij aan de kolonie autonomie en aandeel in de bestelling van eigen huishouden ruimschoots wordt gewaarborgd[2])". Aldus de fiere woorden der eerste Memorie van

[1]) Dr. H. W. C. Bordewijk, Ontstaan en ontwikkeling van het Staatsrecht van Curaçao. (1911), p. 107.

[2]) Handelingen over de reglementen op het beleid der Regeering in de koloniën Suriname en Curaçao, door Mr. Dr. H. W. C. Bordewijk 1914, p. 214

Toelichting; doch de hoop om door het verleenen eener ruime mate van autonomie vrij te komen van de jaarlijksche subsidiën gaf niet minder den doorslag, evenals in de laatste jaren, nu men daarin niet slaagde, steeds naar beperking daarvan wordt gestreefd. Indien de Nederlandsche Staat de rol van een koopman kon spelen, ware deze onvoordeelige zaak reeds lang gelikwideerd, thans wil hij zich beperken om het beheer dusdanig te regelen, dat de geldelijke lasten zooveel mogelijk worden verlicht.

Dat *financieele drijfveeren*, reeds ruim een halve eeuw geleden grooten invloed uitoefenden op den toenmaligen wetgever, blijkt herhaaldelijk uit de gewisselde stukken. In het voorloopig verslag der Tweede Kamer van 9 Juli 1864, erkende men dit in ronde woorden :

„Suriname heeft gedurende de laatste jaren, in plaats van op eigen krachten te steunen, toenemend heil bij het moederland gezocht. De onrustbarende klimming der subsidiën uit de schatkist van het moederland is daarvan het gevolg geweest ; aan dat leunen op hulp van buiten, moet, niet enkel in het belang van 's lands geldmiddelen, maar vooral in dat der kolonie zelve, zoo spoedig mogelijk een einde worden gemaakt. Het toekennen van een behoorlijke mate van zelfbeheer is daarvoor het beste middel. Wanneer aan de ingezetenen der kolonie, onder de noodige voorzorgen, de regeling hunner eigen huishouding wordt toevertrouwd, zal, naar men zich vleien mag, bij hen de begeerte levendig worden om dat huishouden zoo in te richten, dat hulp van elders, die altijd iets vernederends heeft, kan worden ontbeerd".

En in 't openbaar, op 10 Mei 1865, verklaarde de Vader der Wet : „Thans de financieele kwestie. Zou er eenig middel zijn om van het subsidie aan de kolonie bevrijd te worden, als wij haar in haren tegenwoordigen toestand laten? Ongetwijfeld zullen wij moeten erkennen dat het subsidie dan jaarlijks zal stijgen. Nogthans vaart de kolonie niet wel; en waarom zouden wij niet beproeven, door aan de kolonie haar eigen bestuur te geven, om het zoo ver te brengen, dat zij door een zuinige inrichting harer huishouding zelve in de kosten daarvan voorziet ?" De Minister ging verder en verwachtte (13 Mei 1865) zelfs de vervulling dier schoone hoop in de naaste toekomst : Demerary met 120.000 zielen brengt jaarlijks op 36 ton, dus per

inwoner driemaal zooveel als Suriname met 50.000 zielen en $5\frac{1}{2}$ ton aan ontvangsten." Daarom geloofde de heer Fransen van de Putte, volgens de inlichtingen van den Gouverneur van Suriname te mogen aannemen, dat in het stelsel dezer wet binnen 3 of 4 jaren Suriname zonder subsidie zal kunnen bestaan". Thans, ruim een halve eeuw later, is dat nog geenszins het geval, en stegen de bijdragen uit 's rijks schatkist (in duizendtallen guldens) van 439 in *1867* tot 1.451 in *1919*, werden dus 3,3 maal grooter.

Als grondzuil hunner autonomie zou het Regeerings-Reglement aan de Koloniale Staten dan ook het *budgetrecht* opdragen. Het vaststellen hunner eigen begrooting met recht van amendement, heette immers in 1865 hun meest gewichtige taak, waartegenover het hun toegekende recht van initiatief, van petitie, van interpellatie en het onderzoeken van verordeningen, hun door den Gouverneur ter goedkeuring aangeboden, slechts een ondergeschikte rol zoude vervullen. Twee en vijftig begrootingen werden in de koloniale Staten behandeld, doch geen enkele in de kolonie zelf vastgesteld, daar van wege het subsidie steeds de Nederlandsche wetgever moest ingrijpen; het doel werd dus niet bereikt. Men wilde invoeren „een parlementair stelsel, een vertegenwoordiging des volks, het grootste deel der bestuurstaak aan de kolonie zelf overlaten", aldus Minister Keuchenius (5 December 1888 in de Tweede Kamer); doch thans „is slechts een nabootsing daarvan verkregen", het wordt „een Grondwet", aldus voorspelde geestig Wintgens (9 Mei 1865) „gezien door een omgekeerden verrekijker".

En dat alles omdat de tekorten bleven bestaan. Daar in 48 jaren (van 1865 tot 1913) het moederland ongeveer $29\frac{1}{2}$ millioen moest bijpassen, sprak de Surinaamsche Commissie van „de verderfelijke uitwerking van het tegenwoordige stelsel van het Regeerings-Reglement", dat de tot standkoming van het evenwicht, tusschen de inkomsten en de uitgaven der kolonie, blijft belemmeren. Een ware kruideniersmoraal voor een groote koloniale mogendheid, die honderden millioenen trok en trekt uit zijne koloniën, en die zoo gaarne haar ethische politiek naar voren schuift.

Het oude spreekwoord, dat het „goed riemen snijden is van een andermans leer", waardoor bij de Koloniale Staten steeds de neiging bestaat om uitsluitend op het Gouvernement te

steunen, is als verwijt onbillijk te noemen. Zelden of nooit is door de Koloniale Staten het initiatief genomen tot noemenswaardige verhooging van de begrooting; herhaaldelijk is door dat College met klem aangedrongen op bezuiniging; en werden posten van de begrooting afgevoerd, dan zijn deze vaak, buiten de Staten om, in Nederland daar weer opgebracht.

Het *toenemen der subsidiën*, vooral na het optreden van Gouverneur Lely (October 1902) [1]) hield hoegenaamd geen verband met het bestuursstelsel, doch was te wijten aan geheel andere oorzaken, op meesterlijke wijze uiteengezet in de „Nota der Koloniale Staten naar aanleiding van het voorstel der Surinaamsche Commissie tot wijziging van het Regeerings-Reglement", waarheen moet worden verwezen. Ziekten in de cultures (krulloten-ziekte van de cacao, Panama-ziekte der bacoven, enz.) teisterden de landbouwers en deden den economischen toestand achteruit gaan; de millioenen uitgegeven voor den Lawa-spoorweg en voor zoogenaamde productieve werken, eischten hooge jaarlijksche uitgaven voor rente en aflossing, doch gaven slechts luttele inkomsten.

Nog moet de stijging der uitgaven geweten worden aan het niet betrachten van zuinigheid bij de aanwending van 's Lands middelen, een euvel waarop voortdurend met kracht door de Staten is gewezen zonder dat daartegen op energieke wijze door het Bestuur is opgetreden. Weliswaar werd eenige jaren geleden ook op aandrang van de Koloniale Staten de zoogenaamde Financieele Commissie benoemd, om te onderzoeken en na te gaan in hoeverre op de uitgaven der huishouding van de kolonie te bezuinigen zou zijn; maar, in het midden gelaten of zij met voldoende macht bekleed was, ondervond deze Commissie van sommige hoofdambtenaren niet de medewerking waarop wegens het groote belang der zaak zou mogen gerekend worden, zoodat de vruchten van haar arbeid al zeer gering kunnen worden genoemd. Als oorzaak van het stijgen van het subsidie mag verder niet onvermeld worden gelaten het feit, dat de leiding alhier van voorname takken van openbaren dienst, niet zelden is

---

[1]) Het nadeelig slot en subsidie bedroeg voor het dienstjaar **1902** = 229 m. en steeg als maximum in **1915** tot 1.697. Jhr. Mr. de Savornin Lohman (1888—1891) was de goedkoopste Gouverneur (deficit 1890=16 duizend), doch was hij daarom ook de beste Gouverneur, dan wel waren de Koloniale Staten van dien tijd de meest verdienstelijke van alle?

opgedragen aan hoofdambtenaren, die bleken óf door den grooten omvang van hunne taak deze niet naar behooren te kunnen vervullen, óf wel niet geheel berekend te zijn geweest voor de op hunne schouders gelegde lasten; ten gevolge waarvan o.m. de uitvoering van verschillende werken tot evenvele teleurstellingen en schadeposten voor de kolonie heeft geleid. Ten bewijze hiervan worden verschillende feiten medegedeeld. (Nota p. 3).

Het meest drukkende cijfer voor de stijging van het subsidie is echter, als gezegd, het bedrag voor rente en aflossing der leeningen, dat steeg van 436 duizend gulden in *1912*, tot 643 in *1916* en 812 duizend gulden in *1918*, dus toen bijna $^3/_5$ van het rijks subsidie bedroeg. Van die leeningen trok de kolonie slechts luttele voordeelen.

Algemeen, ook in Nederland, aldus de nota, werden de maatregelen ten behoeve waarvan de betrekkelijke geldleeningen zijn aangegaan, die zulk een zorgwekkende verhooging van het subsidie hebben veroorzaakt, in het noodwendig belang van de kolonie geacht om haar tot ontwikkeling te brengen, het binnenland te openen, de hulpbronnen te vermeerderen, de volkswelvaart te verhoogen.

Met uitzondering van de leeningen ten behoeve van de immigratie, waarvan ontegenzeggelijk de gunstige uitkomsten vaststaan, zoowel direct als indirect, hebben maatregelen waarvoor de andere leeningen hebben moeten strekken, óf slechts voor een gering deel aan het doel beantwoord óf niet dan teleurstellingen opgeleverd.

De schuld aan de stijgende tekorten ligt dus minder aan de Koloniale Staten, dan aan het Opperbestuur in Nederland, dat niet gelukkig was bij de uitzending van sommige ambtenaren; geen geluk had bij het op touw zetten van ondernemingen om het „zorgenkind Suriname" (mr. Patijn) te helpen; meerdere flaters (o.a. met den Lawa-spoorweg) op zijn geweten heeft, zoodat Van Kol de billijkheid betoogde (Eerste Kamer 18 Juli 1918 p. 722) om de spons te halen over deze uitgaven, grootendeels als verspild te beschouwen. Nederland zelf zond vaak ambtenaren geenszins berekend voor hunne taak, jong en onervaren, die soms zelfs onware rapporten indienden, waaraan o.a. de volslagen mislukking der Gouvernements hevea-onderneming te Slootwijk was te wijten.

II

Wel verre van „riemen te snijden uit andermans leer" was, reeds jaren geleden, het ernstige streven der Koloniale Staten zich los te maken van het Nederlandsch subsidie. De Statenleden Ellis en Muller hebben bereids 12 Juli 1898 daarop aangedrongen. Zoo dikwijls de toestand 't maar eenigszins gedoogde, ging de koloniale wetgever aanstonds door middel van belastingen en andere heffingen de eigen inkomsten verhoogen. Ten bewijze hiervan worden de volgende door de betrokken departementen verstrekte cijfers gegeven: In *1874* bedroeg het totaal der eigen middelen 926, in *1886* 1.232, in *1898* = 2.028, in *1911* = 3.029 en in *1918* (volgens raming) = 3.505 duizend gulden.

„De nota, die de Staten thans hebben uitgezonden", schrijft het *Algemeen Handelsblad* van 15 Maart 1912, „is een degelijk stuk werk. Zij toont overtuigend aan, dat het huidig stelsel van het Regeerings-Reglement niet de oorzaak is van den achteruitgang. Zij bewijst ook, dat de Staten altijd bereid zijn geweest om naar hun vermogen met het bestuur samen te werken tot bevordering van de belangen der kolonie. Nimmer (zelfs in de laatste jaren, in weerwil van zichtbaren achteruitgang) hebben zij geweigerd de belastingen te verhoogen tot de uiterste grens van de draagkracht der bevolking. Het is dus inderdaad niet duidelijk, waarom de Staten gestraft zoude moeten worden met beperking hunner medezeggenschap".

Het ligt dus noch aan de kolonie, noch aan de werking van het huidige Regeerings-Reglement, dat de economische toestand van Suriname nog niet tot zoodanige ontwikkeling is gekomen, dat de uitgaven voor hare huishouding uit eigen inkomsten kunnen worden bestreden. Onder elk bestuursstelsel zou dit het geval zijn geweest, wat trouwens blijkt uit het feit, dat lang vóór het bestaan der Koloniale Staten, onder het autocratisch regiem dus, het subsidie van 100 duizend gulden 's jaars in *1840*, is gestegen tot gemiddeld 500 duizend van *1845*—*1857*, om in *1864* niet minder te bedragen dan *f* 852.000, eerst na een 44-jarig bestaan der Koloniale Staten in *1908* op nieuw bereikt. Sedert *1814* (met uitzondering van enkele weinige jaren) hebben de West-Indische koloniën subsidiën van het moederland genoten, die in *1864* reeds gezamenlijk een som van *f 40.158.000* beliepen, terwijl de bevolking nauwelijks de helft bedroeg van tegenwoordig en voor $^4/_5$ uit slaven

bestond[1]). De verleende autonomie had dus geen schuld aan den ongunstigen toestand der financiën ; en was het gehalte der leden van de Koloniale Staten van dien aard, dat men hun vroeger toegekende politieke rechten moest afnemen ? Dat was, noch is, geenszins het geval ; integendeel !

De *samenstelling der Koloniale Staten*, geregeld in de artikelen 68 t/m 78 van het Regeerings Reglement, laat alles te wenschen over ; het aantal leden is te klein, het aantal kiezers te gering. Het éérste, vrijwel een unicum van wetgeving, hangt af van het aantal kiezers, al werd er een minimum gesteld van 13 leden, anders ware hun aantal tot 3 (drie) beperkt gebleven, namelijk één lid op 200 kiezers. Een verouderd census-kiesrecht (art. 69) stelt zulke hooge eischen, dat van ongeveer 37.000 volwassen mannen slechts 576 dit bezitten: dit geeft slechts 5,7 kiezers per *1000 inwoners,* wat voor Nederland zou neerkomen op *35.000* kiezers in het geheel, in plaats van bijna 1½ millioen als nu. Op *uitbreiding* van zulk bekrompen *kiesrecht,* door toevoeging van capaciteitskiezers, werd meermalen aangedrongen in de Staten-Generaal en ook door den Gouverneur der kolonie; doch dit vond bij het opperbestuur in Nederland geen gewillig oor. Dit bleek tot heden nog steeds afkeerig om op vrijwillige wijze de medewerking te verzekeren der ingezetenen voor behoorlijke behartiging der belangen van de kolonie. 15 November 1900 kon Van Kol dan ook niet nalaten, in de Tweede Kamer bij de bespreking der wijziging van het R. R. den draak te steken met een kiesrecht, dat men verkrijgen kan door een hond te koopen, dus hondenbelasting te betalen ; en dat toenmaals als kiezer een Chinees telde die, tot de galg veroordeeld, door het breken van den strop gratie had verkregen ! Minister Cremer beweerde dat door zijn „democratische wijzigingen" het aantal kiezers wel zou stijgen van 448 tot heelemaal 800, doch dit cijfer is nog heden op verre na niet bereikt. Bovengenoemde „galgebrok" kon dit burgerrecht genieten, maar aan eerlijke, bekwame, doch mingegoede mannen wordt het nog steeds onthouden. Met 45 tegen 8 stemmen werd het amendement Van Kol tot uitbreiding van het kiesrecht verworpen (Bordewijk I c., p. 376). Zelfs het Koloniaal Verslag schijnt

[1]) Aantal inwoners in **1815** = 57.040 (waarvan 51.940 slaven), in **1862** = 52.960 (36.490 slaven), in **1900** = 67.970 en in **1916** = 102.330 zonder de Indianen en Boschnegers.

zich over dat bespottelijk kleine aantal te schamen, want het vermeldt nooit het aantal uitgebrachte stemmen, terwijl het aantal kiezers nergens is te vinden.

Een Koloniale Regeering der XXe eeuw schijnt er voor terug te deinzen om ook voor Hindoe's en Negers de stembus te openen, blijkbaar geen vertrouwen stellende in menschen van een andere huidskleur. Toch zijn ook deze voor hooge ontwikkeling vatbaar, wat een man als W. P. Livingstone van de Negers van Jamaïca getuigde, toen hij schreef: „The negro is the babe of humanity. He is a child who has all the latent qualities of the man. The development of these qualities depends upon the amount and strength of the ethical force introduced from the temperate zone. The white man is therefore literally the elder brother of the negro".... En: „The negro race is one of the greatest potential markets in the world both materially and mentally". En: „The negro is not a terminal point, but is fundamentally equal with the white man. Throughout his life-story can be traced the thin white thread of evolution. His progress may be slow, but is possible. The history of Jamaïca proves how much can be done when conditions are even moderately favourable"[1]).

De tien millioen Negers der Vereenigde Staten van Noord-Amerika, die afkomstig zijn uit dezelfde streken en behooren tot dezelfde rassen als die van Suriname, zijn een naarstig, leerzaam volk gebleken, waaraan de krachtige economische ontwikkeling der Zuidelijke Staten aldaar, veel heeft te danken. Zouden zij als kiezers wel zooveel lager staan dan de handlangers der Tammany-Hall te New-York?

Het *werken* en optreden der *Koloniale Staten* heeft, nu reeds langer dan een halve eeuw, de proef glansrijk doorstaan. Bij zijn 25-jarig bestaan gaf dit, in artikel 92 van het R. R., wel wat verbloemend genoemde „Vertegenwoordigend lichaam der kolonie" een overzicht uit over zijn daden gedurende de jaren 1866—1891, waardoor het dus mogelijk is een onpartijdig oordeel te vellen. Wie zijn werken in de laatste kwart eeuw heeft nagegaan, zal het niet wagen laatdunkend te spreken over zijn optreden, dat vaak het scherpst werd besproken door Kamerleden die er het minst, of in het geheel niet, kennis van hadden

[1]) *Black Jamaïca.* Men leze verder hiervoor H. van Kol, *De Toekomst van het Negerras,* hoofdst. V van *Naar de Antillen,* enz.

genomen. De Handelingen der Koloniale Staten worden (ik wil hoog schatten), door geen 3 van de 150 leden der Staten-Generaal gelezen !

De Ministers Rochussen en Van Goltstein, de Staatsman Oldenhuis Gratama en anderen, brachten hulde aan de Koloniale Staten, roemden den uitmuntenden geest hunner beraadslagingen. De beste Gouverneurs van Suriname klagen juist allerminst over het gehalte en de medewerking der Koloniale Staten: „van stelselmatige oppositie was geen sprake ; ik ken niet één voorstel van de Gouverneurs dat in het belang was van de geheele bevolking, wat niet de instemming der Koloniale Staten heeft verkregen" (Gouverneur Van Asch van Wijck in het *Indisch Genootschap* van 25 Januari 1898). Gedurende diens Gouverneurschap kwam, met medewerking en door de voorlichting der Koloniale Staten, veel nuttig werk tot stand, en dat nog wel nadat zijn voorganger, door onwettelijk optreden, zelfs een oproer in Paramaribo had doen ontstaan, dus veler wrevel had opgewekt.

Elders werd er op gewezen, dat de Koloniale Staten er trotsch op mochten wezen dat zij „door hun uitnemende voorbereiding veel hadden tot stand gebracht tot heil van Suriname, ondanks het feit dat de medewerking en de welwillendheid van Regeering en Volksvertegenwoordiging in den regel niet heel groot waren" (Oost en West 1892 no. 10). Gouverneur Idenburg dankte bij zijn aftreden (in Februari 1908) voor „de welwillendheid waarmede zijn voorstellen steeds door de Koloniale Staten waren ontvangen, voor hun ijverig onderzoek, voor hun opbouwende kritiek, waarbij zij zich steeds tot overleg bereid toonden".

Toch meenden zoowel de Suriname-Commissie in *1911*, als de Minister Cremer in 1900, de hun eenmaal geschonken politieke rechten te moeten knotten, hun autonomie in nauwer banden te slaan. Door zijn *wijziging van het Regeerings-Reglement* „werd een zware slag toegebracht aan de autonomie der kolonie". (Encyclop. West-Indië p. 126). Wel beloofden drie Ministers, dat het ingrijpen van den hoogeren Wetgever steeds een uitzondering zou blijven, alleen worden toegepast in „zeer exceptioneele gevallen", en dus „de autonomie der kolonie niet illusoir zou worden gemaakt"; doch de vrees, door Van Kol uitgedrukt, dat daaruit misbruik zou voortkomen, is maar al

te zeer bewaarheid. „Thans wordt", zeide deze 14 November 1900, „het behartigen der belangen en het geheele beheer der Kolonie weer gecentraliseerd in de handen van den Minister van Koloniën. Waar is bij dit wetsontwerp de vroeger als vurig bekende voorstander van decentralisatie gebleven? Waar blijft het streven naar decentralisatie, wat hoe langer hoe meer een eisch wordt van elke koloniale politiek, bestaande ten eerste in de verhouding van de kolonie tot het moederland en ten tweede in de plaatselijke besturen?"

„Het subsidie dient als voorwendsel om reactie door te voeren en autonomie in groote mate aan de kolonie te ontnemen. De Minister heeft het Koninklijk Besluit, den invloed dus van persoonlijke willekeur, tot het uiterste doorgevoerd, in strijd met onze constitutioneele Staatsregeling, in strijd met het recht tot zelfbestuur der kolonie.

„De artikelen 98 en 101 van het Regeerings Reglement geven aan de Koloniale Staten van Suriname volkomen gelijk recht als aan het Nederlandsch Parlement de artikelen 112 en 116 der Grondwet.

„De Koloniale Staten van Suriname hebben het recht van amendement, het recht om voorstellen te doen, en terecht. Want zij zijn de personen die het best met de nooden van het land bekend zijn, die het best kunnen optreden waar de belangen der bevolking moeten worden behartigd. Voor ons is die bevolking een vreemde, de ambtenaren zijn meestal vreemdelingen, maar de leden der Koloniale Staten, de inboorlingen en de ingezetenen zijn het best in staat de wetten voor te stellen die zij wenschelijk achten.

„Dan heeft de Gouverneur het recht, het vaststellen der maatregelen die door de Koloniale Staten zijn aangenomen, eenvoudig „in beraad te houden" (art. 46 Regeerings Reglement). Wanneer dergelijk conflict ontstaat tusschen den Gouverneur en de Staten, is een beroep op een hoogere macht noodig; dat mag niet worden ontkend. Dat beroep kan geschieden: 1°. op de Staten-Generaal, 2°. op den Minister van Koloniën. Het eerste is natuurlijk in onze dagen gewenscht, maar de Minister heeft het laatste gekozen, het meest autocratische stelsel. De Minister moet dan verder wel afgaan op het advies van den Gouverneur.

„De koloniale verordening in wier onderwerp wordt voorzien

bij de wet of bij een Koninklijk Besluit als bedoeld in het eerste lid van dit artikel, vervalt op het oogenblik dat zoodanige wet of zoodanig Koninklijk Besluit in de kolonie begint te werken".

„Hierdoor heeft de Regeering zichzelf het brevet toegekend van onfeilbaarheid op koloniaal wetgevend gebied. De Koloniale Staten worden eenvoudig op zij geschoven, en in de praktijk zal steeds meer uitkomen — de feiten wijzen er op — dat deze bepaling ten slotte voor Suriname een bron kan worden van tal van misbruiken.

„Vreest de Gouverneur b.v. dat een regeling die hij wenscht voor te stellen, geen instemming zal vinden bij de Koloniale Staten, dan zendt hij ze eenvoudig naar Den Haag en laat een Koninklijk Besluit uitlokken, zonder dat vooraf een openbare behandeling is mogelijk geweest. Zoo zal één persoon kunnen doorvoeren wat meer bevoegde autoriteiten uit de kolonie hebben veroordeeld.

„Het is eenvoudig de geheele Koloniale Staten maken tot een ijdel vertoon, hen geheel machteloos maken, hun het laatste spoor van zelfstandigheid op wetgevend gebied ontnemen.

„Ofschoon ik niet tegen eenige moeite opzie, heb ik toch gemeend mij dat monnikenwerk te moeten besparen, omdat ik wist welk lot dergelijke democratische voorstellen bij den reactionairen geest, waarvan bij de behandelingen der kieswet is gebleken, ware te wachten.

„Ik heb dan ook dat nutteloos werk achterwege gelaten, maar wil alleen een protest uiten tegen het tweeslachtig stelsel, dat in dat wetsontwerp is neergelegd. Dat stelsel is voor de helft automonie en voor de helft absolutisme. Bij het Regeerings-Reglement van 1865 werd in veel ruimere mate dan in dit ontwerp het geval is, naar autonomie gestreefd". (Bordewijk I. c., p. 174).

Het antwoord van den Minister luidde, 14 Novenmber 1900, als volgt: „De geachte afgevaardigde heeft in deze wetsontwerpen een centraliseerende werking meenen op te merken. Ik kan dat niet toegeven.

„Zoo zullen de Koloniale of wetgevende Staten, in welke Kolonie ook, altijd slechts kunnen zijn — althans waarschijnlijk gedurende langen tijd — vertegenwoordigers van een betrekkelijk klein bovendrijvend aantal van de meest ontwikkelden en welvarenden in de kolonie, en zullen zij niet kunnen geacht worden,

evenals de Staten-Generaal te vertegenwoordigen het Nederlandsche volk, te vertegenwoordigen de inlanders der geheele kolonie. En het is dus niet uit zucht tot centralisatie, maar uit zucht om voor alle onderdanen in de kolonie te waken, dat men aan de Koloniale Staten daarginds niet dezelfde rechten kan toekennen als aan de Staten-Generaal in het moederland".

En thans is, wat het voorloopig verslag van April 1900 voorzag, werkelijkheid geworden: „het budgetrecht der kolonie is in een blooten vorm ontaard van weinig beteekenis". De Minister schrapte immers naar hartelust, dan wel voegt posten op de begrooting, die de Koloniale Staten geenszins noodig achten noch gewenscht.

Deze wijziging was niet de kloeke daad van een vooruitstrevend hervormer, doch een geknutsel om een reeds zoo oud wetsontwerp, dat driemaal aan de orde was gebracht (n.l. in 1892, 1896 en 1898), thans eindelijk van de baan te schuiven. Elk gevoel voor de eischen der democratie werd gemist, het wetsontwerp was niets dan borduurwerk op een autocratisch stramien, en getuigde eerder van reactie dan van werkelijken vooruitgang[1]). Het oud-Kamerlid Pyttersen meende, in de *Nieuwe Arnhemsche Courant*, dat „dit spoedstuk van tien jaar de eerbied voor Nederlandsch koloniaal beleid niet zou verhoogen". De Surinaamsche Commissie wilde, 10 jaren later, dat povere budgetrecht nog verder inkorten, daar nog steeds subsidie noodig bleek, waaruit, naar hare meening, zou blijken dat de Koloniale Staten geen goed gebruik wisten te maken van de hun verleende autonomie.

Een nieuwe bron van wederkeerige ergernis en van moeilijkheden zou daardoor worden geschapen tusschen het moederland en de kolonie, waarvan de verhouding reeds thans zooveel te wenschen overlaat. In de laatste jaren althans is door de kleineerende uitlatingen van Ministers en Kamerleden een *latente strijd* ontbrand tusschen de Vertegenwoordiging van Suriname en die van Nederland.

Minister Pleyte klaagde, 20 Januari 1914, p. 1284, in de Tweede Kamer over de vele ontwerp-verordeningen, die nooit door de Koloniale Staten waren behandeld; deze konden echter de onjuistheid van die bewering duidelijk aantoonen, wat trouwens

---

[1]) West-Indië in het Parlement (1896—1917) door Plante Fébure, p. 98.

reeds op p. 6 van hun bovenvermelde Nota van 1912 was geschied. Bij de lezing van het Rapport der Commissie wordt voorts de indruk verkregen, alsof de Koloniale Staten weleens een noodzakelijke of wenschelijke regeling hebben achterwege gelaten, zoodat het noodig is hieromtrent een voorziening te maken in de bepalingen van het Regeerings-Reglement.

Wel verre van de juistheid hiervan toe te geven, meenen de Koloniale Staten uitdrukkelijk te moeten doen uitkomen, „dat de geschiedenis beslist heeft aangetoond dat dit vermoeden ongegrond is, en dat integendeel dikwijls de afdoening van verschillende onderwerpen achterwege bleef doordien het Bestuur naliet de schriftelijke gedachtenwisseling met bekwamen spoed voort te zetten". Dit beweren werd door de uiteenzetting van feiten gedurende de laatste 10 jaren nader toegelicht.

Later maakte dezelfde Minister het nog erger. „In Suriname", zoo sprak Zijne Excellentie in de Eerste Kamer op 18 Juli 1918, p. 728, „zijn de heeren het zelden met elkaar eens ; zij zijn te lang uit de groote Europeesche maatschappij of zijn er nooit geweest, en hebben te weinig studie gemaakt van de groote vraagstukken die daar worden opgelost, om met behoorlijke kennis van zaken over al dergelijke quaesties als op het oogenblik aan de orde zijn, te kunnen oordeelen. Wanneer wij staan voor een oplossing en men antwoordt met non possumus, dat eigenlijk niets is dan een non volumus, moet daartegenover een Minister staan die zegt : sic volo, sic jubeo". De Minister van Marine (ad interim van Koloniën) had, 10 April 1918, in de Tweede Kamer woorden doen hooren, die een Minister tegenover een kolonie nooit had moeten uiten en die wij hier niet willen herhalen.

Dat, en heel wat meer, waren „alweer nieuwe feiten van dien latenten oorlog die, niet alleen in de laatste jaren, heerscht tusschen het Plein en Suriname. De Gouverneurs worden gedwarsboomd, de Koloniale Staten worden van jaar tot jaar gekrenkt", aldus de meening van Van Kol, die er op wees „dat er een eind moest komen aan dat eeuwigdurende krakeel, dat er tusschen het bewind van de kolonie in Suriname en het Departement hier, althans sommige ambtenaren, blijft heerschen. Het Surinaamsche bestuur en ook dikwijls het Surinaamsche volk hebben het hard te verantwoorden in het Nederlandsche Parlement. Blijken van sympathie voor Suriname, men ziet

er nooit of nimmer. Het kan zich verheugen in een bijna volslagen onverschilligheid van het Nederlandsche volk" (18 Juli 1918, p. 722).

Dat moet, dat kan anders worden, door niet langer er naar te streven om de Koloniale Staten ter zijde te stellen, doch hun autonomie met alle kracht te handhaven en zelfs te vergrooten, hen aldus opleidend tot volledig zelfbestuur, een eisch des tijds, nergens meer te keeren.

„Schenk aan de Koloniale Staten meer invloed en meer rechten, neem de hinderpalen weg die thans hun energie verlammen; schenk hun meer vertrouwen, wek hun verantwoordelijkheidsgevoel op, dan kan men gerust de behartiging der belangen van de kolonie aan hen overlaten" (Eerste Kamer 20 Maart 1914, p. 489). De uitmuntende resultaten met de krachtige zelfbesturen in Britsch-Guyana[1]) en Barbados verkregen, zijn daarvoor afdoende bewijzen.

Herziening van het Regeerings-Reglement in vrijzinnigen geest is dus urgent te achten om de sympathie der kolonie te winnen, die zich anders wellicht wenden zal naar andere Mogendheden. Door flinke uitbreiding van het kiesrecht, zullen de Koloniale Staten beter uitdrukking geven aan de wenschen der ingezetenen en het kenmerk eener Volksvertegenwoordiging althans eenigszins naderen. Door de onbekrompen wijze, waarop in Barbados door de Engelsche Regeering reeds sedert lange tijden de medewerking der inboorlingen is te hulp geroepen, zijn daar de rassenvooroordeelen grootendeels verdwenen.

Terwijl art. 68 van het Regeerings-Reglement spreekt van „nimmer minder dan dertien of meer dan vijf en twintig leden" der Koloniale Staten, is het verkeerd zich aan het minimum van 13 krampachtig vast te houden, in plaats van aan meerdere categoriën der bewoners, ook uit de buitendistricten, vrije baan te laten. Eenige schadevergoeding zal daarvan natuurlijk het gevolg moeten zijn.

De bevoegdheid, bij art. 46, aan den Gouverneur verleend om Verordeningen door de Koloniale Staten goedgekeurd „in beraad te houden", dus niet vast te stellen, dient te worden weggenomen. Het bijwonen der Vergadering door den Gouverneur

[1]) De totale waarde van de in- en uitvoer bedroeg (**1917**) in Britsch-Guyana = 91 millioen gulden, in Suriname (**1916**) = 14 millioen of per inwoner respect. 290 en 140 gulden.

(art. 89) is wenschelijk te achten, terwijl de parlementaire verantwoordelijkheid der Departements-hoofden dient te worden geregeld. Het systeem van geheimhouding door hen, die aan het hoofd staan der verschillende takken van dienst, dan wel het niet verstrekken van volledige inlichtingen, kan niet scherp genoeg worden veroordeeld. Het recht van interpellatie, volgens art. 105, dient door het thans alom ingeburgerde *Vragenrecht* te worden aangevuld, waartegen Minister Idenburg(Handelingen der Tweede Kamer 1908—1909, p. 649) geen bezwaar toonde te hebben. Volledige kennis van den stand van zaken en van de toestanden kan een opbouwende kritiek der Koloniale Staten ten goede komen.

Autonomie is ten slotte het recht om zijn eigen zaken te regelen met aanvaarding van de volle verantwoordelijkheid voor zijn daden, en eerst door ruimer autonomie in de eigen huishouding zal de wensch van Minister Fransen van de Putte, in de Memorie van Toelichting van het Regeerings-Reglement in 1863 geuit, worden vervuld, en „de hulpbehoevende afhankelijkheid doen verkeeren in fiere aanhankelijkheid". De beloften van vroegere Ministers, waaraan op p. 6 werd herinnerd, mogen niet langer worden geschonden.

Doch geduld is noodig met eene kolonie, die zooveel tegenspoed moest verduren; *geduld en geld.* De gevolgde politiek kan alleen voldoende perspectief opleveren, wanneer het oog is gericht op de toekomst en gerekend wordt op den langen duur noodig om afdoende verbetering te brengen in de toestanden. De klacht van den oud-Gouverneur mr. Fock in een interview van December 1911, heeft nog alleszins reden van bestaan: Nederland zag er steeds tegen op geld te steken in deze kolonie en zond vaak onbekwame ambtenaren. Nederlands financieele en intellectueele hulp was dus onvoldoende, terwijl de democratie in het gedrang geraakte.

Nadat in Oost-Indië, niet het minst door den drang der volksbeweging, de bureaucratische autocratie moest plaats maken voor meer democratische instellingen, en er een Volksraad werd geschapen, kan men Suriname meerdere werkelijke medezeggenschap niet langer onthouden. In Nederlandsch-Indië werd het bewijs geleverd, dat onder de vroeger zoo vaak gesmade inlanders een voldoend aantal krachten aanwezig waren, die hun geschiktheid hebben bewezen om deel te nemen aan

het bestuur van hun land. Zouden de Creolen van Suriname daarbij zoo veel ten achter staan? En is het voor een koloniale Regeering niet beter zulke hervormingen vrijwillig door te voeren, dan gedwongen door invloeden van buiten, ook al bezit men de macht om deze te weigeren". „Macht is recht!" is thans een algemeen veroordeelde stelling; het zelfbeschikkingsrecht der volkeren heeft in de wereld bereids alom ingang gevonden. De leuze heeft haar werk gedaan, en allerwege den indruk gewekt dat elk volk niet alleen recht heeft op een eigen bestaan, maar hiervan ook het beste heeft te verwachten voor zijne toekomst.

Nederland mag daarom niet vergeten, dat zijn bestuur slechts gerechtvaardigd is als het beste middel om het doel der toekomst te bereiken, dat is de volledige vrijmaking der kolonie. In onze dagen houdt de gansche wereld het oog gericht op het beheer der koloniën, waarop men het toezicht zelfs aan een Volksbond zal toevertrouwen. Het gehalte eener Koloniale Mogendheid zal voortaan worden getoetst aan de wijze waarop door den voogd de pupil zal worden opgeleid tot zelfstandigheid. Het is dus een eisch des tijds geworden om de inboorlingen van Suriname in de gelegenheid te stellen zich zelf te helpen, om hen geschikt te maken voor meerdere staatkundige rechten, door een steeds wassende schare der zonen des lands te doen deelnemen aan de behartiging van hun eigen belangen, door hen meer invloed te geven op het bestuur van Suriname. „The task of preparing for freedom the races which cannot as yet govern themselves, is the supreme duty of those who can". Curtis. The Problem of the Commonwealth.

Die taak is de schoone taak, de heilige plicht aan Nederland door de historie opgelegd. Het arme Suriname was te lang, in tegenstelling met het rijke Insulinde, de Asschepoester der Nederlandsche koloniën; moge Nederland zich eindelijk den Ridder toonen die de kracht en den wil bezit om Doornroosje te wekken uit haar langdurigen sluimer.

NASCHRIFT.

Dit artikel was reeds aan de Redactie gezonden vóór de redevoering van W. H. R. Baron van Asbeck, oud-Gouverneur van Suriname, in het Indisch Genootschap gehouden op 28 Januari 1919, mij onder de oogen kwam.

Om aan dat oordeel ook een plaats te verleenen worden hier uit deze belangrijke rede enkele zinsneden overgenomen, waardoor mijn voorgaande inzichten ten deele worden bevestigd.

Op blz. 87 lezen wij : „Er is bij de behandeling van het R. R. en de wijzigingen, die het later onderging, over geen andere onderwerpen van gedachten gewisseld in dezelfde mate als over het vertegenwoordigend stelsel en het budgetrecht ; en er is geen ander Surinaamsch onderwerp dat in Nederland zoo dikwijls wordt aangeroerd, gemeenlijk met een „sneer", als de vertegenwoordiging, de Koloniale Staten.

Die „sneer" is m.i. onverdiend en zoo is het ook met veel van de verwijten, waaraan de Staten in Nederland blootstaan".

En verder lezen we op blz. 88/89 : „Iets anders zoude het zijn als critiek geoorloofd was, hetzij op de Regeering, hetzij op de handelingen van het Bestuur. Maar nòch Gouverneur, nòch hoofdambtenaar zijn hun verantwoording schuldig. Ware dit zoo, beoordeeling van de wijze waarop zij de contrôle uitoefenen, zou de lectuur der debatten noodzakelijk maken ; er zou sprake kunnen zijn van een recht. Die verantwoordelijkheid echter bestaat niet. Wel kunnen de Staten oppositie voeren tegen voorstellen van het Bestuur, maar behooren dan de bescheidenheid te betrachten, die de onmogelijkheid om het gewraakte beheer over te nemen oplegt.

Daartegenover staat dat Ministers en Kamerleden zich critiek veroorloven op houding en handelingen der Staten, wat volkomen misplaatst is en vervreemdend werkt ondanks alle gepraat over aankweeking van saamhoorigheidsbesef. Zoolang de Staten hun plicht doen, valt er niet te critiseeren. Evenmin is het dreigen met regeling bij Koninklijk Besluit op zijn plaats, noch het aandringen op wijziging van verordeningen vóór stilzwijgende goedkeuring aan de Kroon wordt voorgedragen. Er is een correct régime noodig, wil men van de Staten correctheid vergen. Buiten zulk een régime valt geheel en al een rede als het vorige jaar door den Minister van Marine bij de door hem waargenomen verdediging der Surinaamsche begrooting gehouden. Zij werd door de Staten beantwoord met ontslag en bloc, een demonstratie, die allicht, maar ook alleen, eenigen indruk zal maken als het oogenblik en het motief goed gekozen zijn".

Ten slotte was zijn oordeel :

„Hadden nu de Staten, waar de Minister sprak, zonder ge-

troffen te kunnen worden, en buiten zijn politiek boekje ging, de meening van den heer Rambonnet niet naast zich kunnen leggen ? M.i. zeker. Maar persoonlijke gevoeligheid had de overhand, terwijl zij wisten dat de kolonie weldra politiek een stoot zou krijgen. In het vooruitzicht toch was regeling van eene zaak bij Koninklijk Besluit n.l. het octrooi der Surinaamsche Bank. Er dreigde een handeling van het Opperbestuur strijdig met de toezeggingen, gedaan bij de wijziging van het R. R. in zake regeling van Koloniale onderwerpen bij Koninklijk Besluit (1898—1900). Daartegenover was een protest door ontslag en bloc beter op zijn plaats dan tegenover de uitlatingen van een willekeurig, quasi-verantwoordelijk Minister ; uitstel der demonstratie had dus voor de hand gelegen".

CULTUURCREDIET VOOR SURINAME

DOOR

MR. DR. C. F. SCHOCH

Na den strijd om de afschaffing der slavernij in West-Indië, welke, nu 55 jaar geleden, eindigde met de vrijverklaring der negers, is er misschien geen onderwerp geweest in de Surinaamsche geschiedenis, dat zoozeer en zoolang de gemoederen in de kolonie in beweging heeft gebracht en zelfs aan dezen kant van den Oceaan, bij uitzondering eens, zeer bijzonder de aandacht op die kolonie heeft gevestigd, als de regeling van het cultuurcrediet.

Noch de cacaoziekte, in het begin van deze eeuw, noch de teleurstellingen ondervonden met de bacovencultuur, noch het fiasco van den spoorwegaanleg heeft zoo ruime belangstelling gewekt als de strijd om het cultuurcrediet.

Er is op zich zelf niets natuurlijker dan dat men in eene landbouwkolonie als Suriname naar de gelegenheid verlangt om geld te kunnen verkrijgen voor de uitbreiding van cultures. Cultuurcrediet bij den tropischen landbouw is echter een zeer bijzonder instituut. Het crediet wordt slechts onder bepaalde omstandigheden verleend en het kan voor den credietnemer, naast uitbreiding van bezit en welvaart, ook het middel zijn tot snellen ondergang. Het geld wordt slechts beschikbaar gesteld, wanneer zekerheid, althans goede aanwijzingen bestaan van vruchtbaarheid en gunstig slagen der cultures. Het kan zelfs voorkomen, dat het aanbod van geld de aanvankelijke vraag en zelfs de behoefte overtreft. Maar het aanvaarden van het zilveren koord brengt zooveel consequenties met zich mede, dat het aanvankelijke gemak der meerdere geldmiddelen den gebondene snel voeren kan op den weg naar zijn ondergang. Is men eenmaal in handen van den schuldeischer en komt er tegenslag door ongunstige weersgesteldheid, of ziekte in het produkt, of verkeerde administratie, zorgeloosheid of wat dies meer zij, zoodat de schuld niet kan worden terugbetaald, of de verschuldigde rente achterwege moet blijven,

dan staat verkoop van het goed voor de deur en armoede volgt op den voet.

Juist de geschiedenis van de kolonie Suriname geeft op bijna elke bladzijde de les, dat men zeer voorzichtig moet zijn met eens anders geld en aan den anderen kant ook, dat een geldgever zeer nauwlettend heeft toe te zien hoe hij zijn geld uitzet en hoe het besteed wordt. In die geschiedenis spelen de zoogenaamde „Negotiatiën" of Plantage-leeningen eene groote rol, die in de achttiende en ook nog in de negentiende eeuw de kolonie overvloedig van geld voorzagen, ten koste echter aanvankelijk van de oorspronkelijke plantage-eigenaars, maar ten slotte ook ten koste van de geldgevers zelven.

In de Encyclopædie van Nederlandsch West-Indië, in 1917 verschenen, komt over die negotiatiën een beknopt, maar zeer lezenswaard artikel voor van de hand van Mr. G. J. Fabius, waarbij naar de verschillende bronnen voor verdere lectuur verwezen wordt.

De hier bedoelde wijze om cultuurcrediet te verleenen, kwam het eerst voor in 1753, toen onder leiding van den Amsterdamschen burgemeester Willem Gidéon Deutz één millioen gulden, later allengs tot vier millioen uitgebreid, beschikbaar werd gesteld voor Surinaamsche plantages, tegen eerste hypotheek op de plantages. De producten werden dan aan de kantoren van de Directie der negotiatiën geadresseerd en daarin kon groot voordeel gelegen zijn.

Allengs vormden zich verschillende administratiekantoren, die zich met dit cultuurcrediet bezig hielden. Zij deden zich onder verschillende vormen voor. Werd aanvankelijk het geld maar eenvoudig door het publiek aan zijn bankiers afgestaan om uit te zetten op plantages, waardoor voor het geld geen bepaalde plantage als onderpand diende, allengs werd het geld gegeven voor eene bepaalde onderneming, die dan als onderpand voor die schuld werd vastgelegd, terwijl tenslotte, als derde vorm, de ondernemingen werden ingekocht voor gezamenlijke rekening der geldschieters en verder geadministreerd vanwege de administratiekantoren. Sommige van die negotiatiën zijn tientallen jaren in leven gebleven. De geldschieters ontvingen bewijzen van aandeel, waarop de jaarlijksche uitkeeringen werden aangeteekend.

Al die administratiekantoren zijn langzamerhand geliquideerd, na ten slotte grootendeels tot een treurig bestaan te zijn vervallen. Er deden zich namelijk al spoedig groote bezwaren voor. De plantages werden na korteren of langeren tijd geëxecuteerd en kwamen onder leiding van in de kolonie verblijvende administrateurs, die de belangen van de in Nederland levende eigenaars moesten behartigen. Het absenteïsme van die eigenaars deed de groote nadeelen van dit systeem spoedig ondervinden. Van grooten invloed was verder de afschaffing van den slavenhandel en eindelijk, in 1863, de afschaffing van de slavernij.

Voor zoover bekend, is er nog slechts één dergelijke administratie, welke nog niet geheel afgeloopen is en waarvan nog een saldo op de aandeelbewijzen wordt uitbetaald, t.w. de geliquideerde gemeenschap van het „Fonds van eigendom der Plantagiën Monsort en le Contentement en de Grond de Vier Kinderen te Suriname", gesproten uit eene negotiatie door Hubert van Hermaal en Van den Bosch, in 1769 te Amsterdam opgericht. Voor de geliquideerde vennootschap Fraissinet & van Baak wordt dit geld door de Surinaamsche Bank uitbetaald.

Het zou de moeite loonen om eens een onderzoek in te stellen naar de lotgevallen der verschillende negotiatiën en de afwikkeling daarvan. Wellicht zou dan blijken, dat ook nog andere dan bovengenoemde negotiatiefondsen ter uitbetaling op aandeelbewijzen ergens beschikbaar liggen.

Van Regeeringswege is ook eenmaal beproefd de plantages aan de noodige voorschotten voor hunne cultures te helpen. Onder het bewind van den Commissaris-Generaal Van den Bosch werd bij Koninklijk Besluit van 30 December 1828 opgericht eene Particuliere Bank, later genoemd: de Particuliere West-Indische Bank. Deze instelling had niets particuliers, dan alleen den naam. Zij was in werkelijkheid eene Gouvernements-instelling met een Hoofdbestuur, bestaande uit den Gouverneur-Generaal, den Procureur-Generaal en den Controleur-Generaal, terwijl aan hen nog werden toegevoegd twee bezoldigde Commissarissen en een vaste Secretaris met het noodige getal ambtenaren en klerken.

Van den Bosch beoogde met de oprichting van deze bank

onder meer om de plantage-eigenaren los te maken van de Nederlandsche hypotheken, boven aangeduid bij de Negotiatiën. De nieuwe Bank zou als eene van hare werkzaamheden „kapitalen" voorschieten „op suiker- of andere Plantaadjes in de Kolonie Suriname, welke zullen worden aangewend tot het plaatsen van stoomwerktuigen ter bevordering van den landbouw, of tot het invoeren en uitbreiden van de indigoteelt."

Men zou daarnaast voor rekening van de Bank eene groote Gouvernements-suikerplantage aanleggen.

De waarde van de plantages werd zeer gemakkelijk berekend. Als maatstaf voor de waardebepaling werd in het Kon. Besluit aangegeven de slavenmacht. Men telde eenvoudig het aantal slaven en schatte die op een suikerplantage op f 1300.— per hoofd en op eene andere soort plantage op f 900.— per hoofd. De vermenigvuldiging gaf de waarde van de plantage en 2/3 van die waarde mocht op de plantage worden voorgeschoten.

Men kan zich nu nog goed voorstellen dat de oprichting der Bank in de Kolonie met vreugde werd begroet. Er blijkt niet, dat geld gebruikt is om Nederlandsche schulden af te betalen, maar wel wisten 12 personen in 1½ jaar tijd f 1.200.000.— van de Bank voor hunne plantages los te krijgen. Met 9 van die geldnemers liep de transactie goed af. Onderscheidene suikerplantages kwamen tot bloei. De resultaten met 3 andere schuldenaars waren echter van dien aard, dat de Bank er groot nadeel van ondervond.

In de laatste helft van 1830, dus in het tweede jaar na de oprichting, hield de Bank reeds, op last van hooger gezag — zoo meldt ons J. Wolbers — op met het doen van beleeningen.

Hoewel de bank zelve bleef voortbestaan tot 1848 en daarna nog 22 jaren noodig had om te liquideeren, was van landbouwcrediet geen sprake meer, tot zeer groote teleurstelling van vele eigenaren en anderen, die rechtstreeks of zijdelings bij verbetering of uitbreiding van landbouw belang hadden. Van de Gouvernements-Suikerplantage Voorzorg kwam niets terecht. Zij werd spoedig verlaten.

Bij de oprichting van de Surinaamsche Bank in 1864 dacht men er niet aan onder de operatiën ook het cultuurcrediet op te nemen. Voor eene circulatiebank waren dergelijke opera-

tiën te gerisqueerd. De geschiedenis der laatste halve eeuw had dat voldoende aangetoond. Intusschen bleef bij de zwakke broeders onder de plantageeigenaren in Suriname de wensch levendig om crediet voor hunne cultures te kunnen verkrijgen, wanneer zij in tijdelijke moeilijkheden waren, of tot uitbreiding wenschten over te gaan, zonder daartoe zelf de middelen te hebben. Bij de herziening van het octrooi in 1889 werd de gelegenheid geopend om daaraan op bescheiden wijze tegemoet te komen. Het bestuur van de Bank verkreeg n.l. de bevoegdheid om een derde van het kapitaal der Bank te mogen beleggen in eerste hypotheken op onroerende goederen in de kolonie. Slechts op zeer bescheiden wijze zou aldus eenige hulp kunnen worden verleend — het kapitaal der Bank met reserves bedroeg toen nog geen millioen gulden — maar de gelegenheid bestond dan toch en die werd bij de behandeling van de nieuwe concessie in de Koloniale Staten uitdrukkelijk erkend.

Van de in het eerste jaar, 1890, op hypotheek door de Bank tot een bedrag van ƒ 170.481.— uitgezette gelden, werd reeds dadelijk ƒ 113.000.— gegeven voor cultuurcrediet tegen onderpand van 6 plantages. In 1891 steeg dit bedrag tot ƒ 141.300.—.

Al spoedig kwamen de kwade kansen voor den dag. Suikerplantages werden verkocht of moesten geëxecuteerd worden en de Bank verloor bij één plantage ruim f 20.000— en bij eene andere ƒ 10.000,—. Het bestuur der Bank gevoelde geen vrijheid om verder dezen risquanten weg te betreden en besliste, dat de instelling zich verder niet zou inlaten met de wisselvallige cultures. Eerst in 1901 werd de laatste plantagepost geliquideerd. De Bank had haren goeden wil getoond, maar de ervaring opgedaan, dat zij hare werkzaamheid niet tot dergelijke uitzettingen moest uitstrekken.

In de negentiger jaren werd ook nog eene poging aangewend om tot de oprichting van een hypotheekbank of cultuurbank te komen, maar deze bleef zonder resultaat, omdat de Surinaamsche plantages, mits goed beheerd — en alleen goed beheerde plantages komen natuurlijk voor cultuurcrediet in aanmerking — destijds aan crediet geen behoefte hadden. De cacao gaf een prachtig rendement en de vooruitstrevende plantage-directeuren zorgden voor de verkrijging

van eene tweede cultuur, die van de Liberiakoffie, die de prachtige, maar teere Surinaamsche koffie zou vervangen. Toen nu in 1900 door de sterke daling der koffieprijzen, als gevolg van de Braziliaansche overproductie, de koffiecultuur niet winstgevend meer bleek en kort daarop de cacaocultuur door toentertijd onbekende ziekten dreigde geheel ten onder te gaan, ontstond er een algemeen verlangen om met het kapitaal van derden te gaan werken.

Door de inzinking van de koloniale cultures, waarop nog de bekende bacovendébâcle volgde, waren de planters, die niet op Nederlandsch kapitaal konden steunen, aan het einde van hunne middelen en dus van hunne draagkracht gekomen.

De drang naar hulp werd toen zeer groot, maar aan den anderen kant bleef drang om te helpen uit. Wie in Nederland zou geld willen wagen om plantages te steunen met eene zeer onzekere toekomst? De cacaoziekte was men nog niet te boven. Alleen de jonge koffie gaf na de Braziliaansche valorisatieregeling beloften voor de toekomst, als er n.l. te ongelegener tijd niet weer iets tusschen beide zou komen, dat die goede verwachtingen in duigen zou doen vallen. Het tijdstip was zeer ongunstig. Men moest eerst moedig de crisisperiode door, en overwinnen of sneuvelen, tenzij het Gouvernement zelf de helpende hand wilde uitsteken.

Het Gouvernement had dit reeds gedaan ten aanzien van den kleinen landbouw, den landbouw op kleine schaal, van kolonisten en inboorlingen. Reeds een twintigtal jaren kwam op de koloniale begrooting geregeld een post voor „voorschotten aan kleine landbouwers". In 1887 was daarvoor beschikbaar *f* 1500.—. Dat bedrag klom allengs tot *f* 7000.— en was alleen bestemd voor immigranten, die hun contracttijd hadden vervuld en nu kolonist wilden worden. In 1898 werd een dergelijke post groot *f* 2500.— op de begrooting gebracht voor creolen of inboorlingen. In 1904 kwam voor beide doeleinden een post van *f* 10.000.— op de begrooting voor. In 1906 werd het systeem van steun gewijzigd. Door tusschenkomst en medewerking van de Districts-Commissarissen werden landbouwersleenbanken op coöperatieven grondslag opgericht, welke allengs uitgebreid werden tot alle bevolkingscentra. Voor de oprichtingskosten gaf het Gouvernement eene tegemoetkoming en de voorschotten werden in het vervolg aan de

leenbanken renteloos verstrekt. Slechts voor een klein deel van de landbouwers, die te ver van een bevolkingscentrum af wonen om de voordeelen van de leenbank te kunnen genieten, bleef daarnaast nog de gelegenheid bestaan om zelfstandig een voorschot tegen 4 % rente te verkrijgen.

Deze plaatselijke leenbanken hebben goed werk verricht. De groote landbouw (de plantages) kon op die wijze echter niet geholpen worden.

In dit stadium kwam de zoogenaamde Suriname-Commissie van Dr. Bos in de kolonie in 1911. Hare conclusie, na bestudeering van den toestand, was: geen rechtstreeksche steun door het Gouvernement, noch voor den grooten (plantage) landbouw, noch voor den kleinen landbouw, dien van de creolen en immigranten. Wèl werd echter gewenscht geacht medewerking van het Gouvernement tot vestiging van eene goede cultuurbank of centrale landbouwbank.

In het rapport van de Commissie, afzonderlijk uitgegeven onder den titel: „De economische en financieele toestand der kolonie Suriname" komt het volgende voor (blz. 169 e.v.v.) omtrent de taak, die de Commissie aan bedoelde Bank toedacht:

De taak van een centrale landbouwbank in de Kolonie zou moeten zijn:

1°. Het grondcrediet in de Kolonie te organiseeren zoowel voor gebouwde als ongebouwde eigendommen;

2°. Voorschotten te geven op korten termijn aan den grooten landbouw, zoowel als aan den handel en de nijverheid in den algemeenen zin van het woord, ook aan de coöperatieve vereenigingen van kleine landbouwers;

3°. Voorschotten te verleenen aan waterschappen en andere zelfbesturen, aan vereenigingen, voor woningbouw in het leven geroepen;

4°. Op te treden als centrale bank voor de verschillende coöperatieve leenbanken;

5°. Gelden op te nemen in den vorm van rentegevende obligatiën en deposito's.

In Europeesche en daarmee gelijk te stellen landen zal de hierboven omschreven taak in den regel over verschillende ondernemingen worden verdeeld, n.l. 1°. de instellingen, welke grondcrediet beoogen en voor de uitzetting van kapitaal op langen termijn de beschikking van kapitaal op langen tijd noodig hebben en verkrijgen door de uitgifte van obligatiën (pandbrieven); 2°. de instellingen, die crediet op korteren tijd verleenen

en de middelen erlangen door deposito's, saldi in rekening-courant en dergelijke kapitaalbeleggingen op korteren termijn.

De omvang van zaken in de kolonie is evenwel te gering om deze splitsing mogelijk te maken. Men moet in de organisatie van de bank zelve zooveel mogelijk er zorg voor dragen, dat de verschillende onderdeelen van deze taak uit elkaar worden gehouden en naar hun eigen bijzondere eischen worden behandeld.

Een afzonderlijke bank naast de Surinaamsche Bank evenwel is noodig daar het karakter van de laatste als circulatiebank niet toelaat om onder hare werkzaamheden de bovengenoemde te begrijpen en het geen aanbeveling verdient het zeer eigenaardig bedrijf eener circulatiebank anders dan op zeer kleine schaal met de werkzaamheden eener deposito- of grondcredietbank te vermengen [1]).

Concurrentie zal de centrale bank aan de Surinaamsche niet aandoen, daar deze zich op een ander terrein beweegt en, waar zij te hulp wordt geroepen, eer vóór dan nadeel van het bestaan der nieuwe instelling zal hebben.

Het zal gewenscht zijn, dat de nieuwe bank over een flink kapitaal beschikt, dat wij meenen te moeten stellen aanvankelijk op één tot anderhalf millioen gulden volgestort. Ten einde evenwel het bijeenbrengen daarvan door particulieren mogelijk te maken, zal het risico, dat thans verbonden is aan het opzetten van dergelijke onderneming in een kolonie, welke in crisis verkeert, aanzienlijk moeten worden verminderd en de kans op toekomstige winst niet te gering moeten zijn.

Een en ander is te bereiken, indien de regeering vooreerst de aanspraken, welke zij heeft op de bacoven-plantages, naar de nieuwe door ons voorgestelde regeling, onder na te noemen voorwaarden aan de onderneming afstaat en evenzoo het bedrag van ongeveer *f* 300.000,—, dat van de voor de likwidatie der bacoven-cultuur op de begrooting 1911 uitgetrokken som van *f* 500.000,— zal overblijven.

Deze *f* 300.000,— alsmede de bacoven-grondrechten, vormen een reserve voor verliezen. Bij eventueele likwidatie van de bank worden deze sommen geheel of gedeeltelijk terugbetaald, nadat eerst de aandeelhouders volledige betaling hebben verkregen. Uit de winsten wordt telkenjare een bedrag afgezonderd voor reserve, van welk bedrag de helft wordt bestemd om de geïnde grondrenten af te dragen en de *f* 300.000,— terug te betalen. Gaat de bank dus goed, dan krijgt de Staat het geld terug, terwijl de bank toch een stijgende reserve behoudt.

Het schijnt ons toe, dat deze voorwaarden gunstig genoeg zijn om een flink kapitaal aan te trekken. Dit is noodig omdat, naast een financieel bekwamen directeur in Suriname, de bank zeker behoeven zal een cultuurdeskundige, die een goed salaris zal moeten hebben en toezicht zal moeten houden op de culturen en, dikwijls na ingewonnen advies van het landbouwdepartement, bij het optreden van ziekten of het constateeren van gebreken in de cultuur, gezaghebbenden raad zal hebben te geven.

[1]) De Surinaamsche Bank mag volgens haar octrooi met geldschieting op hypotheek gaan tot een derde van kapitaal en reservefonds: Geregeld is zij thans reeds dicht bij die grens.

Het is alleszins aanbevelenswaardig, bij een gunstig resultaat van deze instelling het gouvernement een goed aandeel in de winst toe te kennen en verder het de bevoegdheid te geven tot het benoemen van een rijkscommissaris".

De Commissie wilde de nieuwe Bank ook doen zorg dragen voor het geven van voorschotten voor aanleg van wegen en loozingen aan waterschappen en andere zelfbesturen, en aan woningvereenigingen, ten behoeve van de verbetering van den woningtoestand, terwijl zij ook eene goede centrale leiding zou moeten geven aan een paar kleine coöperatieve landbouwersleenbanken en den bloei zou kunnen bevorderen van andere coöpereerende vereenigingen voor den kleinen landbouw als rijstpellerij, cacaodrogerij en koffiebereiding.

De bank, die de Commissie op het oog had, zou dus een zeer ruim arbeidsveld hebben. Er zou een semi-officieel cachet op gedrukt worden, maar particulieren moesten de zaak in elkander zetten.

Wie zou dat echter in de toen abnormaal slechte omstandigheden aandurven?

Het rapport van de Suriname Commissie draagt de dagteekening van September 1911. Het gedrukte, lijvige boek verscheen eenigen tijd later.

Reeds geruimen tijd te voren was de Hoofddirectie van De Surinaamsche Bank aan het overwegen op welke wijze zij aan de behoefte van de plantages aan geld zou kunnen tegemoet komen. In den aanvang van 1910 trad zij reeds in overleg met Commissarissen dier instelling omtrent de wenschelijkheid om plantages bedrijfskapitaal te verschaffen tegen 1ste hypotheek op de plantages. Met het oog op de andere werkzaamheden van de Bank achtte men deze wijze van hulp voor de instelling zelve toen te gerisqueerd. Daarna werd overwogen de oprichting van een syndicaat, waarvan de Bank de stukken zou kunnen disconteeren tegen eene matige rente. De plantageeigenaren zouden dan aan de noodige middelen geholpen kunnen worden tegen onderpand van de plantages en de verplichting om een consignatiecontract voor de produkten aan te gaan. Ook dit plan bleek onuitvoerbaar.

Eenige Amsterdamsche belangstellenden in de kolonie Suriname hebben zich toen vereenigd om toch eene instelling voor cultuurcrediet voor de kolonie in het leven te roepen.

Het waren de heeren Mr. A. F. van Hall, van de firma H. Oyens & Zonen, R. A. Kaiser en C. Peereboom van de firma C. Peereboom, C. M. van Rijn van den Kon. West-Indischen Maildienst en de heeren Mr. G. M. den Tex en Mr. C. F. Schoch, Hoofddirecteuren van de Surinaamsche Bank. Kort daarop sloot zich ook de firma van Eeghen & Co. bij de combinatie aan. Reeds den 27en November 1911, dus kort na het verschijnen van het Suriname rapport, konden die heeren aan den Minister van Koloniën, de Waal Malefijt, mededeelen, dat zij eene bespreking hadden gehad met Dr. Bos, voorzitter der Suriname Commissie, en voornemens waren te beproeven de oprichting tot stand te brengen van eene landbouwbank, welke zich ten doel zou stellen crediet te geven aan den grooten en, zoo mogelijk, ook aan den kleinen landbouw in Suriname. Binnen niet te langen tijd zou men tot den Minister kunnen komen met meer uitgewerkte plannen. Den 14den December 1911 deelde de Minister mede met waardeering te hebben kennis genomen van de plannen en verzocht zijne Excellentie, onder leiding van Dr. Bos, eens samen te komen met de Directie van de Rotterdamsche Bankvereeniging, die gelijk voornemen had te kennen gegeven. Blijkens een later schrijven van den Minister was genoemde Bankvereeniging tot het doen van voorstellen uitgenoodigd.

Aanvankelijk ging de samenwerking prachtig en weldra kwam men tot een tastbaar resultaat. De grondgedachte was dat men alleen geld voor eene dergelijke landbouwbank in Nederland zou kunnen krijgen als de Regeering eenige rentegarantie aan het kapitaal verschafte.

De Minister zag de noodzakelijkheid daarvan in de gegeven omstandigheden ook in en verklaarde 1 Maart 1912 zich bereid de noodige stappen te doen om de Regeering financieel in de zaak te betrekken, zoodra een garantiesyndicaat zou zijn gevormd tot het bijeenbrengen van het kapitaal voor de landbouwbank voor de West-Indische Koloniën, op de navolgende grondslagen:

Het kapitaal zou zijn *f* 1.500.000.—, verdeeld in

f 1.000.000.— aandeelen preferent voor kapitaal en gedurende de eerste tien jaren cumulatief voor 5 % dividend, en

f 500.000.— gewone aandeelen.

De preferente aandeelen zouden à pari worden aangeboden aan het publiek en deze emissie zou gegarandeerd worden door een garantie-syndicaat, hetwelk de garantie der plaatsing op zich zou nemen tegen eene belooning van 5 % over het nominale bedrag der preferente aandeelen, alzoo van *f* 50.000.—.

De *f* 500.000.— gewone aandeelen zouden door de Regeering worden genomen, eveneens à pari.

De Regeering zou gedurende de eerste vier jaren telken jare ter beschikking van de Bank stellen een bedrag van *f* 50.000.— om daaruit te betalen eene uitkeering van 5 % aan de preferente aandeelhouders.

Na afloop van die vier jaren zou uit de dan opgemaakte balans worden vastgesteld, in hoever en hoeveel dividend de Bank zonder deze bijdrage zou hebben kunnen betalen. Dit bedrag zou aan de Regeering worden gerestitueerd, maar tot geen hooger bedrag dan door haar ter beschikking was gesteld.

De Regeering zou aan de oprichters der Bank een bedrag van *f* 60.000.— betalen om daaruit de oprichtingskosten te bestrijden, waaronder begrepen het sub 1 bedoelde bedrag van *f* 50.000.— provisie voor het garantie-syndicaat.

Indien meer dan 5 % winst op het geheele aandeelenkapitaal zou worden gemaakt zou 10 % van het meerdere strekken tot aankoop door de Bank van de aandeelen der Regeering à pari en terugbetaling van de door haar beschikbaar gestelde bedragen voor oprichtingskosten en rentegarantie gedurende de eerste vier jaren — het voor rentegarantie beschikbaar gestelde, voor zoover het nog niet terugbetaald zou zijn —, een en ander zonder bijberekening van rente.

De Regeering zou de bevoegdheid hebben iemand aan te wijzen om namens haar in het College van Commissarissen zitting te nemen.

De Bank zou ten doel hebben in de eerste plaats het verstrekken van landbouw-credieten, doch zou de bevoegdheid hebben ook andere banktransactiën te doen.

Het terrein van hare werkzaamheden zou zich uitstrekken over geheel Nederlandsch-West-Indië (Suriname en Curaçao.)

Deze bepaling omtrent de werkzaamheden der Bank werd aldus aan de deelnemers verklaard: Voorloopig zal de Bank zich uitsluitend bezig houden met het geven van landbouw-

credieten. Mochten de omstandigheden er aanleiding toe geven, dan zouden echter ook andere bankzaken gedaan worden; in ieder geval zouden andere bankzaken in de Statuten dus niet moeten worden uitgesloten.

Daarbij werd nog eene regeling vastgesteld ten aanzien van de op de plantages in Suriname rustende schuld voor den bacovenaanplant en werd bepaald dat de Bank volle vrijheid van handelen zou hebben, zoowel ten opzichte van de vraag aan wie de voorschotten zouden worden verstrekt als van de voorwaarden, waarop dit zou geschieden.

Bij de bespreking over de verdere uitwerking der grondbeginselen, waaraan ook een vertegenwoordiger van de Surinaamsche Bosch-Exploitatie Maatschappij op verzoek van den Minister deelnam, bleek plotseling van diepgaand principiëel verschil tusschen de Amsterdamsche Heeren en de Rotterdamsche Bankvereeniging. Wilden eerstgenoemden eene speciale landbouwbank oprichten, die wellicht later, indien de omstandigheden er toe leidden, ook met andere bankzaken zich zou kunnen bezig houden, laatstgenoemde stelde het karakter van algemeene bankzaak zeer op den voorgrond en van wat eenerzijds als hoofdzaak werd beschouwd, het landbouwcrediet, werd anderzijds bijna niet gerept. Zeer sterk kwam dit uit in de vergadering van 28 Maart 1911, toen vanwege de Rotterdamsche Bankvereeniging met grooten nadruk werd betoogd om geen der Directeuren van de Surinaamsche Bank, die nota bene van den aanvang de zaken hadden geleid, in de combinatie op te nemen, omdat men voor concurrentie vreesde en onaangenaamheden tengevolge dier concurrentie. Daarmede werd afgeweken van den oorspronkelijken opzet en ook van de bedoelingen der Suriname Commissie, die in haar rapport uitdrukkelijk had te kennen gegeven, dat voor concurrentie geen aanleiding zou bestaan.

De Amsterdamsche heeren meenden zich toen te moeten terugtrekken, omdat zij zonder bedoelde specialiteiten op Surinaamsch gebied de zaak niet aandurfden en dr. Bos bleef alleen over met de Rotterdamsche Bankvereeniging en de Surinaamsche Bosch-Exploitatie Maatschappij. Het verschil was van principiëelen aard en bleek niet te overbruggen. Trouwens beide genoemde instellingen verklaarden zich bereid het volle benoodigde millioen te garandeeren.

Het zou te ver voeren om de verdere geschiedenis in details aan te geven.

Den 5en Juni werd een wetsontwerp bij de Tweede Kamer der Staten-Generaal ingediend tot verhooging van de Surinaamsche begrooting met een bedrag van *f* 560.000.— voor kosten van deelneming der kolonie in de oprichting van een cultuurbank.

De Surinaamsche Bank had tegen de plannen van den Minister groote bezwaren, welke zij eerst mondeling en later schriftelijk ter kennis van den Minister bracht.

Het eerste bezwaar van algemeenen aard was, dat wanneer de nieuwe bank de bevoegdheid behield om andere zaken te doen, dan die het terrein van het cultuurcrediet betroffen, het geven van cultuurcrediet, als van te risquanten aard, weldra op den achtergrond zou komen. Van zuiver commercieel standpunt beschouwd, is het geven van voorschotten aan de Surinaamsche plantages weinig aantrekkelijk. Het doel met de oprichting van eene landbouwbank beoogd, zou dus niet worden bereikt.

Wèl zou worden verkregen — en dat was het tweede bezwaar — een toestand, dat twee bankinstellingen naast elkander hetzelfde terrein in deze schaarsch bevolkte kolonie zouden bewerken, de eene, wel is waar met een octrooi voor Bankbiljetten-uitgifte, maar door dat octrooi aan handen en voeten gebonden, en daarnaast eene half officieele instelling, zonder octrooi, maar gedoteerd met klinkende Regeeringsrijksdaalders, die, al was het in den opzet niet zoo bedoeld en gezegd, zouden kunnen dienen om de eerste risico's te dragen, terwijl het daarachter komende particuliere kapitaal met rentegarantie, voorloopig veilig zou zijn. De concurrentie, noodwendig gevolg van den verkeerden opzet, zou de instellingen ten koste van het algemeen koloniaal belang verzwakken en misschien beide, misschien één, te gronde richten. De Surinaamsche Bank wees er ook nog op, dat de groote voordeelen, aan de nieuwe Bank toegedacht, in strijd waren met de bepalingen van het haar verleend octrooi, omdat bij de nieuwe regeling meerdere voordeelen van Regeeringswege werden gegeven dan haar waren toegekend.

Het eenige, wat de Surinaamsche Bank van den Minister verzocht was eene beperking van de nieuwe bank tot het terrein van het landbouwcrediet, althans zoolang de Regeering

nog in die bank met haar kapitaal geïnteresseerd zou zijn.

Zou de combinatie, waarmede de Minister nu in zee wilde gaan, in dien zin niet willen medewerken, dan verklaarde de Surinaamsche Bank zich bereid tot nader overleg om tot eene nieuwe combinatie op den gewenschten grondslag te geraken.

Minister de Waal Malefijt, daarin geadviseerd door dr. Bos, bleef op zijn stuk staan en voor de Surinaamsche Bank bleef dus niets anders over dan zich tot de Tweede Kamer der Staten-Generaal te wenden, wat zij dan ook deed bij adres van 3 December 1912.

De inhoud van dat adres werd door den Voorzitter van de Commissie van Rapporteurs, den heer Van Vuuren, in de zitting van 16 Januari 1913 volkomen juist aldus geresumeerd:

„Adressante heeft bezwaar, dat aan de op te richten vennootschap een te groot terrein van werkzaamheden gelaten wordt. Het behoeft haars inziens geen betoog, dat de nieuwe onderneming practisch geheel onbegrensde bevoegdheid heeft tot het doen van alle zaken, die maar voor een bank in aanmerking zullen komen. Zij meent nu dat de nieuwe bank in haar werkzaamheden zal moeten worden beperkt tot het landbouwcrediet om haar te doen beantwoorden aan de bedoeling van de oprichting. Wordt zij vrij gelaten en wordt haar leiding geheel naar commercieele inzichten gericht, dan zal zeer zeker de landbouw niet gebaat worden.

Adressante heeft aanvankelijk aan de oprichting eener zoo gedachte Landbouwbank medegewerkt, maar heeft zich met de overige Amsterdamsche gegadigden teruggetrokken, toen zij zagen, dat de zaak deze plooi ging krijgen. Zij deelde reeds den 3den Juli jl. den Minister van Koloniën mede, dat, indien de zaak weder in den door haar juist geachten vorm zou worden opgevat, zij gaarne weder tot nader overleg bereid zou worden gevonden. Adressante komt in de tweede plaats er tegen op dat de werkzaamheden der bank worden uitgebreid tot haar terrein en acht dit niet in overeenstemming met art. 1 van haar octrooi.

Zij verzocht de Kamer het ontwerp alleen dan aan te nemen, wanneer er waarborgen zijn dat, althans, zoolang de Staat financieel bij de nieuwe bank betrokken is, de werkkring van die instelling beperkt blijve tot het verleenen van krediet tot bevordering van den grooten en den kleinen landbouw in Suriname.

In de avondzittingen van 16 en 21 Januari 1913 ondervond het wetsontwerp sterken tegenstand, geleid door de heeren mrs. Van Veen en de Meester en den heer Van Vuuren, terwijl naast den Minister als eenig verdediger optrad dr. Bos, met als secondant de heer Bogaardt. Mr. de Meester stelde eene motie voor luidende:

„De Kamer, van oordeel, dat de voorgestelde cultuurbank voor West-Indië geen voldoenden waarborg biedt,

dat zij allereerst en allermeest zal zijn een instelling, die aan den grooten en kleinen landbouw ten goede zal komen,

van oordeel, dat duidelijker behoort te blijken, dat op het octrooi van de Surinaamsche Bank geen inbreuk wordt gemaakt,

wenschende de Regeering in de gelegenheid te stellen aan die bezwaren alsnog tegemoet te komen,

gaat over tot de orde van den dag".

Die motie werd op den 21en Januari met 50 stemmen tegen 20 stemmen aangenomen.

Van de hem geschonken gelegenheid om aan de gerezen bezwaren alsnog tegemoet te komen, maakte Minister De Waal Malefijt gebruik, echter op zulk eene wijze, dat mr. De Meester daarvan meende te mogen zeggen, dat het schenken van de noodige aandacht aan de overwegingen der motie en de wijze waarop besprekingen met belanghebbenden waren gehouden, — dit een en ander, — zoo was geschied, dat a priori het stellige vooruitzicht bestond, dat daar geen goede resultaten van konden worden verwacht.

Bij nota van 3 Maart 1913 deed de Minister de mededeeling, dat de combinatie voor de op te richten cultuurbank tot ulto April 1913 haar aanbod gestand zou doen, maar tevens dat belanghebbenden meenden te moeten vasthouden aan het standpunt, dat de Bank zou moeten worden gevestigd op zuiver commercieelen grondslag. Meer waarborgen, dat het geld den landbouw ten goede zou komen, dan gelegen in de statutaire bepaling, dat de belangen van den landbouw op den voorgrond zouden zijn te stellen, wenschte men niet te geven.

Op 9 April kwam toen het wetsontwerp weder in de Kamer in behandeling en vond zoo ampele bespreking, dat daarmede bijna de geheele dag gemoeid was. Herhaaldelijk werd door de tegenstanders van Januari betoogd, dat de toestand feitelijk geheel dezelfde was als destijds.

Het resultaat was dat het wetsontwerp met 33 tegen 29 stemmen werd verworpen.

Van verschillende kanten werd verklaard, dat men gaarne iets voor Suriname wilde doen, maar de voorgestelde wijze van helpen ondervond bij de meerderheid, samengesteld uit leden van zeer uiteenloopende politieke richting, afkeuring.

Dat voorshands de oprichting van eene cultuurbank van de

baan was, spreekt vanzelf. Minister De Waal Malefijt meende genoeg gedaan te hebben. Van hem waren geen nieuwe plannen te verwachten, vooral niet in anderen geest opgemaakt dan den door hem verdedigden opzet.

Zijn opvolger, Minister Pleyte, die 3 Augustus 1913 optrad, had natuurlijk in den aanvang van zijn ministerieel leven wel wat anders aan het hoofd dan eene Surinaamsche Cultuurbank.

De Surinaamsche Bank, die den Minister in Augustus 1912 aangeboden had om bij het mislukken van de plannen van den Minister, tot nader overleg gaarne bereid te zijn, hield de zaak in gedachte, maar kon op dit tijdstip niet veel doen, daar hare volle aandacht gevraagd werd voor het nieuwe te verkrijgen octrooi in de plaats van het oude, dat in 1914 zou afloopen. Zonder zekerheid, dat haar een behoorlijk octrooi voor een aannemelijken termijn zou worden verleend kon de genoemde bankinstelling voor hare denkbeelden over cultuurcrediet geen vaste vormen gaan kiezen. De onderhandelingen over het octrooi werden door de weinige voortvarenheid van de betrokken autoriteiten en colleges buitengewoon gerekt, zoodat tusschen 1914 en 1918 vijfmaal bij koloniale verordening eene korte verlenging van het bestaande octrooi moest worden toegestaan.

In de kolonie trachtte men intusschen zoo goed mogelijk de moeilijke omstandigheden te boven te komen.

De meeste plantages hebben, door flink aan te pakken, in den strijd om over het doode punt heen te komen gezegevierd. Van Gouvernementswege werden daarbij de noodige aanwijzingen en raadgevingen verstrekt, aanvankelijk onder leiding van dr. Van Hall, later onder die van dr. Cramer, beiden thans op Java werkzaam. De lucht klaarde in de kolonie weder op ; de vooruitzichten van de koffie kregen weer vasten vorm, na de valorisatieregeling in Brazilië, waardoor het weder mogelijk werd een behoorlijken prijs voor het product te maken, en de cacaocultuur bleek niet ten doode gedoemd, indien de boomen slechts voortdurend werden schoon gehouden van de krulloten.

Het werd nu echter ook tijd om, nu de omstandigheden weder gunstiger waren en men op goede resultaten kon hopen, de plantage-eigenaren te hulp te komen, die geen eigen kapitaal verder in de cultuur konden steken. Toen dan ook de nieuw benoemde Gouverneur G. J. Staal, die als Secretaris-Generaal bij het Departement van Koloniën de geheele, hierboven ge-

schetste geschiedenis van het Cultuurbankontwerp had medegemaakt, bij schrijver dezes en anderen aanklopte om de plannen voor de totstandkoming van eene cultuurbank weder ter hand te nemen vond hij een gunstig oor. Met gerustheid kon hij naar Suriname gaan ; men beloofde hem zoo spoedig mogelijk, als het kon, de oprichting van eene cultuurbank te zullen bevorderen. In de rede tot aanvaarding van zijn bestuur kon de heer Staal, op den 25en November 1916 dan ook verklaren : „Door eene andere groep worden intusschen ernstige pogingen gedaan om eene cultuurbank te stichten".

Het waren met schrijver dezes weder de heeren C. M. van Rijn, destijds nog directeur van den Koninklijken West-Indischen Maildienst en commissaris van de Surinaamsche Bank, R. A. Kaiser, mr. A. F. Van Hall van de firma H. Oyens en Zonen en mr. Chr. P. van Eeghen van de firma Van Eeghen & Co., die toen weder tot bestudeering van de zaak bijeenkwamen, samen met den heer J. Sibinga Mulder, oud Indisch planter, thans directeur van den Landbouw in Nederlandsch-Indië en toen, door twee reizen naar West-Indië, reeds adviseur en vraagbaak op het terrein van den landbouw in West-Indië, en den heer G. H. Hooft van Vreeland, commissaris van de Surinaamsche Bank.

De toestanden in de kolonie hadden zich op landbouwgebied sedert 1913 inmiddels nog al gewijzigd. De toekomst scheen meer hoopvol en gaf aanleiding tot de onderstelling, dat wellicht zeer goed zonder knellende banden van Rijkssteun en Rijksgarantie het landbouwcrediet zou kunnen worden geörganiseerd. Daarom waren nieuwe gegevens uit de kolonie noodig, waarmede eenige tijd gemoeid zou zijn, daar de correspondentie met Suriname in de oorlogsjaren zeer tijdroovend was.

De hoofddirectie van de Surinaamsche Bank beschikte echter reeds over verschillende gegevens en hield zich rustig bezig met de voorbereiding van eene cultuurbank, als in de jaren 1912 en 1913 door haar gewenscht.

Onbekend met het bovenstaande had men intusschen in het najaar van 1916 in de kolonie eene zich voordoende gelegenheid aangegrepen om onder de leuze : „nu of nooit" de totstandkoming van eene instelling voor cultuurcrediet af te dwingen. De Surinaamsche Bank had, zoo meende men ten onrechte,

uit eigen belang de credietbank van 1912 weten te verhinderen — men vergat daarbij dat de directie van de Surinaamsche Bank juist degene was geweest, die de Cultuurbank had willen in het leven roepen — nu moest de Surinaamsche Bank maar zorgen, dat er eene Cultuurbank kwam en anders kreeg zij geen verlenging van haar octrooi. Aan eene instelling, werkende onder zeer strenge voorwaarden voor soliditeit en rustig, stabiel, financieel beleid werd nota bene de eisch gesteld om geld te verschaffen, of te doen verschaffen voor het meest onzekere en speculatieve bedrijf, dat zich denken laat. De wensch van de Koloniale Staten kwam tot ondubbelzinnige uiting naar aanleiding van de indiening door den Gouverneur van een ontwerp nieuw octrooi voor genoemde Bank. Het daarover door de Koloniale Staten uitgebracht voorloopig verslag luidde zeer ongunstig. Geen der aan de behandeling deelnemende leden wilde tot goedkeuring van dit ontwerp medewerken. Men wilde de ontwerp-verordening aanhouden en het bestaande octrooi voor één jaar of van jaar tot jaar verlengen, totdat de wereldoorlog voorbij zou zijn en daardoor de gelegenheid behouden om kapitalen van elders te zien komen en met de Surinaamsche Bank af te rekenen. Eerst diende het nijpend landbouwcredietvraagstuk eene oplossing te vinden alvorens over octrooivernieuwing zou kunnen gehandeld worden.

Deze taktiek in Suriname, zeer eenzijdig en onbillijk tegenover de Surinaamsche Bank, maar begrijpelijk indien men het te verkrijgen doel alleen voor oogen houdt, n.l. de oprichting van eene cultuurbank, vond bij de behandeling van de Surinaamsche begrooting, ook weerklank in de Tweede Kamer der Staten-Generaal en gaf aanleiding tot de motie van mr. Patijn van 1 Maart 1917, luidende:

„De Kamer, van oordeel, dat het octrooi der Surinaamsche Bank niet moet worden vernieuwd, voordat de organisatie van een voldoend landbouwkrediet voor Suriname is verzekerd, gaat over tot de orde van den dag".

Practisch kwam dit votum van de Tweede Kamer hierop neer dat de Surinaamsche Bank, om zich een nieuw octrooi te verzekeren, moest zorgen voor het in het leven roepen van voldoend landbouwcrediet.

De gevolgen van deze motie hadden voor de kolonie van onberekenbaar nadeel kunnen zijn, indien de Surinaamsche

Bank zich op het formeel eenig juiste standpunt had gesteld, dat zij met cultuurcrediet niets mocht te maken hebben, wilde zij haren eigen werkkring niet in gevaar brengen. Maar de Surinaamsche Bank had reeds gevoeld, dat nu langzamerhand de tijd gekomen was om den kolonialen landbouw met crediet ter zijde te staan, zonder dat dit geld als verloren behoefde beschouwd te worden. De Directie te Paramaribo was reeds begonnen enkele ondernemingen financieel bij te staan. Het onderzoek naar de bestaanbaarheid van eene cultuurbank was reeds zoover gevorderd, dat de Hoofd-directeur van de Surinaamsche Bank op den 17en Maart 1917, dus 17 dagen na de Kamermotie, den Minister van Koloniën persoonlijk kon mededeelen, dat de totstandkoming van eene cultuurbank met één millioen gulden kapitaal, waarvan ƒ 500.000.— dadelijk gestort, verzekerd was door de samenwerking van de Nederlandsche Handel Maatschappij en den Koninklijken West-Indischen Maildienst met de Surinaamsche Bank. Later voegde zich daarbij nog de Rotterdamsche Bankvereeniging.

Door ieder onbevooroordeelde moest de totstandkoming van de nieuwe instelling een heugelijk feit geacht worden. De samenwerking van de genoemde kapitaalkrachtige lichamen, voor het meerendeel met de koloniale toestanden goed bekend, moest een ieder vertrouwen inboezemen voor het welslagen der onderneming. Het vaderland kon rustig zijn. Het was echter niet alzoo. Wantrouwen in den ernst van den opzet werd in Nederland ontmoet zoowel als in Suriname.

Voor Minister Pleyte was de opzet te klein. De door hem gedachte cultuurbank was van veel grooter omvang. Om die te verkrijgen riep hij alle belanghebbenden en belangstellenden bijeen in den zomer van 1917. Nadat echter eene uit de vergadering benoemde Commissie van onderzoek en advies, bestaande uit de heeren mr. R. J. H. Patijn, lid der Tweede Kamer en voorsteller der bovenmedegedeelde motie, mr. G. J. Fabius, directeur der Rotterdamsche Bankvereeniging, en mr. dr. C. F. Schoch, Hoofddirecteur der Surinaamsche Bank, den Minister als hare meening had te kennen gegeven, dat men het beste deed voor Suriname naast den werkkring van de Surinaamsche Bank te aanvaarden de voorgestelde Cultuurbank, ging de Minister met dit denkbeeld mede.

In de Koloniale Staten van Suriname, wier goedkeuring

noodig was, krachtens het nog voor de Surinaamsche Bank geldende octrooi, voor de deelname van deze instelling aan de nieuwe Cultuurbank, werden in December 1917 de zonderlingste redevoeringen gehouden tegen de voorgestelde cultuurbank en werd een geheel onverdiend odium geworpen op den persoon, wien de totstandkoming van de nieuwe cultuurbank nu werd verweten. Voor het verleenen van de gevraagde goedkeuring wist men niet genoeg van de nieuwe zaak, heette het: men wist, nota bene, wie de zaak hadden aangevat, hoe groot het dadelijk beschikbare kapitaal was en men kende de Statuten en kon dus weten hoe gewerkt zou worden.

Neen, er moest eene andere cultuurbank komen, liefst naar het model door mr. Fabius in eene brochure geschetst, òf zooals de voorzitter der Koloniale Staten meende, er moest weder een cultuurbank komen, zooals de Suriname Commissie die gewenscht had, de cultuurbank van Minister De Waal Malefijt.

In ieder geval, de thans aangebodene mocht er niet komen. Men zou die alleen aanvaarden, wanneer gebleken was, dat niets anders kon worden verkregen.

Met algemeene stemmen (7 leden waren aanwezig) werd daarop (24 December 1917) eene door de Commissie van rapporteurs over de ontwerp-verordening ingediende motie aangenomen, luidende:

„De Koloniale Staten,

van oordeel,

dat voor en aleer overgegaan kan worden tot de hernieuwing van het Octrooi der Surinaamsche Bank en haar kan worden toegestaan deel te nemen in een op te richten cultuurbank, onderzocht dient te worden of het denkbeeld, dat door Mr. G. J. Fabius uiteengezet in zijn brochure „Het Bankwezen in Nederlandsch West-Indië", n.l. om het octrooi voor de uitgifte van bankbiljetten te verleenen aan de Nederlandsche Bank en het terrein van het credietwezen vrij te laten voor een bankinstelling, die zich tevens met het verleenen van cultuurcrediet zal belasten, voor verwezenlijking vatbaar is;

dat, indien daartegen overwegende bezwaren mochten bestaan, en het octrooi der Surinaamsche Bank hernieuwd zou dienen te worden, het voor de ontwikkeling van de hulpbronnen der kolonie noodzakelijk is, dat naast de Surinaamsche Bank wordt opgericht een cultuurbank, welker gestie een arbeidsterrein bestrijkt, zooals de Suriname-Commissie dit heeft voorgesteld en zooals belichaamd was in het ontwerp de Waal Malefijt;

dat, indien een dusdanige bank niet zou kunnen worden opgericht, en slechts een cultuurbank met medewerking van de Surinaamsche Bank mogelijk zou blijken, deze cultuurbank zou moeten voldoen aan den eisch

door de motie-Patijn gesteld, waarbij de Minister van Koloniën zich heeft neergelegd, dat zij zou moeten voorzien in voldoend landbouwcrediet;
dat uit de door den Gouverneur verstrekte gegevens niet blijkt dat de op te richten cultuurbank aan dien eisch voldoet.
besluiten in afwachting van het nader onderzoek, de behandeling van de aanhangige ontwerpen te schorsen;
en gaat over tot de orde van den dag".

Dit verdroot den Minister, die zoo gaarne de zaak langs den normalen weg had zien tot standkomen, d.w.z. door de medewerking van de Koloniale Staten.

Toen daarop, ook na verdere correspondentie met de kolonie en verder overleg tusschen Gouverneur en Koloniale Staten, geen uitzicht ontstond, besloot de Minister eindelijk om, krachtens de in het Regeerings Reglement vastgelegde bevoegdheid, eene Koninklijke regeling uit te lokken, die aan de Surinaamsche Bank zoowel de vergunning om aan de cultuurbank deel te nemen als het nieuwe octrooi zoude verleenen.

Bij Koninklijk Besluit van 8 Juli 1918, no. 23 is aan de Surinaamsche Bank vergunning verleend om aan de Cultuurbank deel te nemen, nadat reeds bij Koninklijk Besluit van den 9en Januari 1918 de Koninklijke bewilliging was verleend op de ontwerp-statuten der Cultuurbank. De West-Indische Cultuurbank werd daardoor nu in staat gesteld haren arbeid aan te vangen; een arbeid, die tot heil van de koloniale gemeenschap kan strekken, maar voorhands zeker geen profijt aan de oprichters zal verschaffen. Het bedrijf is zeer risquant, omdat klimatologische en economische invloeden het best opgezette werkplan voor de cultuur kunnen doen mislukken, maar zelfs indien die invloeden normaal werken, zal het eenige jaren duren alvorens van het te verstrekken werkkapitaal door de cultuurondernemingen rente zal kunnen worden betaald.

Naast het verschaffen van werkkapitaal is het doel van de Bank tijdelijke voorschotten aan de cultuurondernemingen of wel voorschotten op hare producten te verleenen, waarbij dan tevens de noodige werkzaamheden voor vervoer, verscheping en verkoop zullen worden verricht. Eigen ondernemingen zullen, indien dit wenschelijk wordt geacht, in exploitatie worden gebracht of wel, men zal het beheer van of het toezicht op ondernemingen van anderen op zich nemen. Wat met een en ander in rechtstreeksch verband staat, — en dat is in eene landbouw-

kolonie nog al van wijde strekking — zal ook de aandacht van de Bank hebben.

Natuurlijk zullen de noodige eischen worden gesteld ten aanzien van de wijze, waarop de cultures gedreven worden, maar daar die eischen slechts gegrond zullen zijn op wat de ervaring bij den tropischen landbouw als noodzakelijk heeft uitgewezen, zal daarmede slechts in het belang van de ondernemingen worden gehandeld.

Dat degenen, die, om redenen aan eigen schuld te wijten, niet geholpen zullen worden, en zij, die zich te veel in hunne vrijheid van handelen aan banden zullen zien gelegd, een ontevreden geluid zullen doen hooren, daarvan waren de oprichters bij voorbaat overtuigd. Maar daartegenover zal de instemming worden gewonnen van alle onbevooroordeelden en weldenkenden.

De Directie van de West-Indische Cultuurbank is opgedragen aan mr. Schoch, Hoofddirecteur van de Surinaamsche Bank en aan den heer R. A. Kaiser, zijn plaatsvervanger bij die instelling. Tot gedelegeerde van de Cultuurbank in Suriname is de heer D. S. Huizinga benoemd, tot nog toe Directeur van den Landbouw in de kolonie en dus met de cultures goed bekend. Door zijn gelijktijdig optreden in de Directie van de Surinaamsche Bank kan hij het verband in de kolonie tusschen beide instellingen vasthouden.

Als Commissarissen van de Cultuurbank zijn opgetreden vertegenwoordigers van de lichamen, die voor de bank het noodige kapitaal hebben bijeengebracht, t.w. de heeren Abram Muller, van de Ned. Handelmaatschappij ; J. van Hasselt, van den Kon. West-Indischen Maildienst ; mr. G. J. Fabius, van de Rotterdamsche Bankvereeniging ; C. E. ter Meulen, Commissaris van de Surinaamsche Bank met den heer J. Sibinga Mulder.

Alles is dus ten slotte recht gekomen, al leek het soms in de afgeloopen jaren alsof, door allerlei kunstmatig aangewakkerde stormen, het scheepje niet in de veilige haven zou komen.

De belanghebbenden bij cultures die geld behoeven, — onder dezen term vallen zoowel zij, die den grooten landbouw als zij die den kleinen landbouw uitoefenen — kunnen zich nu tot de Cultuurbank wenden.

Eén donkere wolk aan den horizont bedreigt den arbeid

van de Cultuurbank in hooge mate en het Bestuur van de Bank beseft daarvan het groote gevaar. Alle cultuur kan in de landbouwkolonie Suriname ten doode gedoemd worden, indien niet door spoedige en krachtige maatregelen van Regeeringswege worde gezorgd voor eene voldoende regeling van de immigratie van werkkrachten. Ongeveer veertig jaar lang heeft dit vraagstuk voor onze aan bevolking zoo arme kolonie praktisch geen moeilijkheden opleverd. Al waren de bepalingen bezwarend, men kon het aantal arbeiders verkrijgen, die men noodig had. Door de beslissing van de Britsch Indische Regeering, die de sedert meer dan veertig jaren gegolden hebbende regeling van het arbeidscontract heeft afgeschaft en daardoor de bestaande emigratie van Britsch Indiërs naar Suriname onmogelijk heeft gemaakt, is de kwestie zeer actueel geworden. Er is geen andere uitweg dan deze, dat de Nederlandsche Regeering met de Nederlandsch-Indische Regeering ten deze eene regeling treft, waardoor hetzij van Gouvernementswege, hetzij van particuliere zijde, maar onder Gouvernementstoezicht, jaarlijks de paar duizend Javanen gevonden worden, wier arbeid voor Suriname alles beteekent en voor Indië om het kleine getal niet medetelt. Men kan van eene Cultuurbank niet verwachten, dat zij de cultures steunt, wanneer er geen zekerheid bestaat, dat die cultures door de noodige werkkrachten kunnen worden gehandhaafd. Wil een landbouwcredietwezen in Suriname bloeien, dan zal eerst het arbeidersvraagstuk dienen te worden opgelost. Zooals het op het oogenblik gaat, dat plantages hunne cultivatie moeten inkrimpen bij gebrek aan werkvolk wordt een toestand geboren, die Suriname weder tientallen van jaren zal kunnen achteruit brengen.

Blijkens eene opgaaf in de couranten hadden de plantages in de Kolonie voor 1918 noodig 11890 arbeiders en er waren slechts beschikbaar 9308 — van één district, Nickerie, ontbraken de opgaven —, zoodat er een tekort was van 2582 arbeiders. Alleen de Nederlandsche Handelmaatschappij kwam op 3190 benoodigde arbeiders 883 te kort, of meer van 25 %. Dat men onder dergelijke omstandigheden aan liquideeren gaat denken, vooral als men in de naaste toekomst voor groote uitgaven komt te staan voor materieel enz., zooals met een der grootste maatschappijen het geval is, is begrijpelijk.

De omstandigheden voor eene goede regeling van de immi-

gratie van Javanen in Suriname zijn thans gunstig. In de kolonie zelve is een Gouverneur als de heer Staal, die een open oog heeft voor de belangen der kolonie, en een Departement van den Landbouw, dat met zijn zich uitbreidenden staf ambtenaren het mogelijke doet om den landbouw de noodige voorlichting en hulp te geven.

Aan den anderen kant wil de Gouverneur-Generaal van Ned.-Indië, blijkens mededeeling van Gouverneur Staal aan de Koloniale Staten, zijne veel vermogende hulp schenken, en is een nieuwe Directeur van Landbouw, de heer J. Sibinga Mulder, in Ned. Indië opgetreden, die Suriname uit eigen aanschouwing kent, de nooden op het gebied der immigratie gezien heeft en voor de totstandkoming van de cultuurbank veel heeft gedaan. Van zijn advies zal de Indische Regeering zeker gebruik willen maken.

Waar dus de autoriteiten mede willen werken, kan er in samenwerking met Cultuurbank en Surinaamsche Bank in de naaste toekomst veel goeds tot stand komen in de kolonie.

Hiertoe zal ook veel bij kunnen dragen het bezoek aan de kolonie van de deputatie van het Suriname Studie Syndicaat, een Syndicaat op initiatief van Gouverneur Staal in October 1916 opgericht door eenige in tropische cultures belanghebbende of belangstellende Nederlandsche instellingen. De leider, de heer J. S. C. Kasteleyn, is 6 Februari met 3 andere deskundigen naar Suriname vertrokken, onder wie zich bevindt de heer Krüsemann, die jaren lang te Semarang, de emigratiezaken van het Soesman's kantoor leidde.

Vertrouwd mag worden, dat die heeren eene oplossing zullen weten aan te geven ten aanzien van het thans in de kolonie alles overheerschende arbeidersvraagstuk.

Naast de vraag om werkkrachten is de kwestie der kosten van groot belang geworden. Waren vroeger, voor den oorlog, de aanvoerkosten *f* 260.—, waarvan de plantages $^3/_5$ betaalden of *f* 156.—; allengs liepen zij op tot *f* 300.—, *f* 340.—' terwijl zij voor 1918/19 zijn gesteld op *f* 530.— per immigrant, waarvan de plantages $^3/_5$ zullen hebben te betalen, met bijbetaling van nog $^1/_5$ voor ieder jaar na de eerste vijf jaren, waarvoor een éénjarig hercontract wordt gesloten.

Op tijdelijke moeilijkheden door het gebrek aan verschepingsgelegenheid van producten in dezen oorlogstijd worde hier

slechts terloops gewezen. Die moeilijkheden zijn groot en de plantages dreigen in groot geldgebrek te komen, maar de hoop blijft altijd nog levendig, dat, nu de wereldoorlog eindelijk een einde genomen heeft, er weder langzamerhand normale omstandigheden zullen ontstaan.

Amsterdam, 26 Februari 1919.

HET LAGE KUSTGEBIED VAN SURINAME.

DOOR

Dr. H. VAN CAPPELLE.

Onder de factoren, die de toekomst van een land bepalen, neemt de geaardheid van den bodem niet de minst belangrijke plaats in. De bodem toch bepaalt, in verband met het klimaat en andere factoren, de mogelijkheid van verschillende cultures en stelt de natuurlijke hulpbronnen van het land, hetzij boven, hetzij onder den grond ter beschikking, die het menschelijk vernuft tot ontginning zal weten te brengen.

In dit tijdschrift, dat aan de belangen van Nederlansch West-Indië zal gewijd zijn, zal dus de bodemgesteldheid, zooveel mogelijk in verband met de natuurlijke hulpbronnen, meermalen ter sprake dienen te komen, en ik heb daarom aan de Redactie gaarne mijne medewerking toegezegd voor zoover Suriname betreft, de kolonie, die ik in het jaar 1900 mocht bereizen.

Wanneer men gedurende de zeereis naar Suriname, na de Azorische eilanden voorbij te zijn gestoomd, dagen achtereen het genot gesmaakt heeft, op het diepblauwe water van den Oceaan te staren, waartegen de witschuimende koppen der golven zoo wonderschoon afsteken, leert reeds de kleurverandering van het zeewater, dat het land spoedig in zicht zal komen. Gaandeweg ziet men het water een geelbruine tot donkerbruine tint aannemen en terwijl het dieplood bij het verder stoomen steeds geringere diepten aanwijst, wordt men eindelijk in het verschiet de lage kust, als een dunne op het water rustende streep gewaar, waaruit men bij het dichter naderen hier en daar een palmboom omhoog ziet rijzen.

Wanneer het getij gunstig is, d.w.z. wanneer de vloed juist is ingetreden, kan de monding der Suriname-rivier worden binnengestoomd, en wordt het beeld voltooid van een machtig in staat van wording verkeerend zeealluvium. Nog ver landwaarts zien wij de modderige rivieroevers begroeid met mangroven of Rhizophoren, de voor lage kuststreken in tropische

landen karakteristieke boomgewassen, die door de talrijke luchtwortels, waarmede zij uit den slijkbodem omhoog rijzen, de aangevoerde modder vasthouden en de aanslibbing, en dus de vorming van nieuw land, in de hand werken.

De bruine tint van het zeewater langs Suriname's kust wordt veroorzaakt door de fijne leem- en humusbestanddeelen, die de Amazonerivier zeewaarts voert, en die door een breeden stroom langs de kusten der Guyana's westwaarts worden verplaatst. Gemengd met de verweeringsproducten van het land. door de rivieren van Guyana in zee gevoerd, komt het slib door de werking der getijden tot afzetting, en breidt de alluviale kuststrook zich steeds meer naar het noorden uit.

Het op deze wijze gevormd zeealluvium bestaat uit een vetten, buitengewoon vruchtbaren kleibodem, die evenals de Nederlandsche kleilanden voor de cultures moet worden ingepolderd, en die een van het oosten naar het westen in breedte toenemende strook langs de kust beslaat.

Het laat zich begrijpen, dat in deze strook het zeealluvium tegenover de alluviale aanslibbingen niet scherp begrensd kan worden, want in den strijd tusschen zout en zoet water zijn verschillende factoren werkzaam, waaronder de invloed der getijden en het verschil in waterstand gedurende de droge en de regenperioden de voornaamsten zijn.

Van algemeene bekendheid is het, dat in de flora van haast iedere landstreek een aantal planten zijn aan te wijzen, die voor haar karakteristiek zijn, en die blijkens zeer in het oog vallende eigenschappen zich naar de daar heerschende omstandigheden hebben gevoegd. Dat het aantal voor een streek typische gewassen zal stijgen, naar mate het karakter van bodem en klimaat tot de bekende uitersten zal naderen, is duidelijk.

In het lage kustgebied van Suriname nu behooren de reeds genoemde mangroven, de bevorderaars van landaanwas in onze kolonie, tot de voor deze streek typische gewassen. In gezelschap van Avicennia's en Nipapalmen stellen zij bijna de geheele flora van dit gebied samen en men mag dan ook van ware mangrovebosschen spreken, welke groote uitgestrektheden langs de kust der kolonie bedekken en die, daar deze boomen uiterst gevoelig zijn voor het zoutgehalte van het water en zuiver zeewater evenmin verdragen als zoet rivierwater, nog diep het land in de rivieroevers omzoomen.

Volgt reeds uit deze levensvoorwaarden der mangroven, dat de vloedgolf de rivieren van Suriname nog diep binnendringt, nog duidelijker wordt dit den roeiers op de benedenrivieren, daar zij bij het opvaren van den vloed en bij het afvaren van de eb moeten gebruik maken („op tij varen"). De vloedgolf dringt zelfs met zóó groote kracht het land binnen, dat nog ter hoogte van de Jodensavanne aan de Surinamerivier kleine vaartuigen somtijds genoodzaakt zijn den wal op te zoeken.

In den laatsten tijd trekt de mangrove-vegetatie der oude en der nieuwe wereld wegens den aan looistoffen rijken bast dezer boomen meer en meer de aandacht, zoo zelfs dat eene exploitatie dezer bosschen ook voor Suriname een bron van inkomsten zal blijken op te leveren.

Eenige bijzonderheden over deze planten zullen daarom, naar ik meen, den lezer meer belang inboezemen, dan de vermelding van de verzamelde gegevens over de uitbreiding van den vloedgolf in verschillende jaargetijden, of de bespreking van de wijze, waarop langs de beneden-rivieren en aan de riviermondingen het slib tot afzetting komt — verschijnselen, waarover geologische werken over Suriname en de artikelen in de Encyclopedie van West-Indië den lezer voldoende kunnen inlichten.

Het ongeveer 50 soorten tellende geslacht Rhizophora is in de vloedbosschen van Suriname vertegenwoordigd door Rhizophora mangle L. Evenals hare verwanten aan de mondingen der rivieren van andere tropische streken, is de Surinaamsche mangrove gekenmerkt door talrijke luchtwortels, die uit het onderste gedeelte van den stam omlaag groeien en den modderigen bodem binnendringen. Deze luchtwortels worden ook wel steltwortels genoemd, omdat de boom op talrijke stelten schijnt te staan, die hem den noodigen steun geven in den weeken, modderigen bodem. Deze luchtwortels zijn herhaaldelijk vorksgewijs getakt en vormen een wild wirwar, welks zonderlingheid nog daardoor vergroot wordt, dat de worteltakken en ook de stammen, tot zoover de vloed reikt, met de schalen en pantsers van allerlei schelp- en schaaldieren bezet zijn. Van de groote gevoeligheid der mangroven voor het zoutgehalte van het water werd reeds boven gesproken. Waar sporadische mangroven nog diep landwaarts langs de rivieroevers tot in het gebied

van het (schijnbaar) zuivere rivierwater worden aangetroffen (ik zag dit in de Nickerie-rivier), zal men vinden, dat op den bodem der rivier het soortelijk zwaardere zeewater van uit de zee wordt voortgeschoven.

In verband met de standplaats der mangroven hebben deze boomen stijve bladeren met een dikke opperhuid, hetgeen men bij planten, die het water steeds tot hare beschikking hebben, niet zou verwachten. Wanneer wij echter bedenken, dat een sterke verdampingsstroom een groote hoeveelheid zouten in het bladweefsel zou brengen, en dat bij rijkelijke transpiratie het celvocht er een graad van concentratie zou bereiken, die de taak der groene bladeren in hooge mate zou belemmeren, dan is deze bouw alleszins verklaarbaar.

Behalve de genoemde eigenschappen bezitten de mangroven nog andere kenmerken, die door aanpassing aan de bijzondere levensomstandigheden zijn ontstaan. Behalve de ademshalingorganen voor het in den dikken modder liggende wortelstelsel, is het vooral de viviparie, die onze aandacht verdient. Men verstaat onder viviparie het verschijnsel bij deze planten, dat de kiem reeds ver ontwikkeld in den bodem valt en grooter kans heeft, vasten voet te krijgen, voordat de stroom of de vloed ze medevoert. Het zaad ontkiemt n.l. reeds in de vrucht, als deze nog aan den boom hangt, en doet een snel groeienden en onderaan in een scherpe punt uitloopenden scheut ontstaan, die aan het boveneinde een omhulsel van een korrelige massa draagt, hetwelk als drijver dienst kan doen.

Als deze scheut tenslotte afvalt en in den modder terecht komt, vormt hij wortels en de drijver zorgt er voor, dat de scheut in loodrechten stand wordt gehouden, wanneer het water bij intredenden vloed begint te stijgen, tot dat hij sterk genoeg is om in dien stand te blijven. Wanneer echter de afgevallen scheut in het water terecht komt, zal de drijver hem in den vertikalen stand houden, en kan hij door den stroom zoo lang meegevoerd worden, totdat het uiteinde in den modder vastraakt en hier wortels maakt.

Het is zeker geen wonder, dat er zulke uitgestrekte mangroveterreinen zijn, als men van de boomen honderden van die vreemd gevormde uitloopers ziet afhangen, die, afgevallen, mijlen ver door den stroom kunnen worden meegevoerd.

Reeds sedert honderden jaren wordt door de inlanders in

de tropische kunstgebieden der oude en der nieuwe wereld van de looiende en kleurende bestanddeelen in den mangrovebast bij de bewerking van leder en allerlei vlechtwerk gebruik gemaakt ; en toch wordt eerst in 1804 van mangrovebast als looimiddel in de litteratuur gewag gemaakt. Sindsdien zijn verschillende onderzoekingen in laboratoria gedaan, waaruit gebleken is, dat, hoewel het gehalte bij de verschillende Rhizophoren-soorten zeer uiteen kan loopen, het gemiddelde gehalte van handelsbast op 35 % kan gesteld worden, een gehalte, dat de groote waarde van dit looimiddel tegenover eikenbast, dat een gemiddeld gehalte aan looistof van 13 % bezit, in het licht stelt.

Hoewel de mangrovebast zacht looit, kan hij, door de hinderlijke kleuring van het leder, niet anders dan vermengd met eiken- acacia- en pijnbast worden aangewend. (b.v. 40 deelen pijnbast, 30 deelen mangrovebast, 20 deelen eikenbast en 10 deelen acaciabast).

De groote schaarschte aan looimiddelen in Europa, die zich na den oorlog nog lang zal doen gevoelen, heeft nu meer dan ooit de aandacht gevestigd op de groote uitgestrektheden mangrovebosch aan de mondingen der groote rivieren, niet alleen in onze Oost, doch ook in Suriname.

Op Borneo zijn op dit oogenblik reeds vier fabrieken in werking, die ter plaatse het ruwe extract uit den bast bereiden, terwijl in Suriname kortelings een Amerikaansche Maatschappij aan de Coppename een etablissement heeft gevestigd, zich voorloopig ten doel stellende, den bast naar Amerika te verschepen.

Waar het mangroveproduct reeds zeer veel gebruikt wordt en op de markt een bekend artikel is geworden, daar mogen wij hopen, dat onze kapitaalkrachtige landgenooten niet zullen afwachten, totdat Engelschen en Amerikanen opnieuw in onze koloniën zich de winsten gaan verzekeren, die evengoed voor onze landgenooten zouden weggelegd zijn, wanneer zij zich bewust worden van de noodzakelijkheid, ook op koloniaal gebied de noodige activiteit te ontwikkelen en Holland, overal waar dit mogelijk is, van het buitenland onafhankelijk te maken.

DE HANDELSBETEEKENIS VAN ONZE WEST.

DOOR

W. R. MENKMAN.

De betrekking tusschen handel en geographie brengt mede dat het nuttig kan zijn een beschouwing over de positie onzer West-Indische Koloniën — uit een handelsoogpunt — te openen met een kleine aardrijkskundige uiteenzetting. Te meer waar ten opzichte van die koloniën hier te lande de juiste onderscheidingen nogal eens verwaarloosd worden en slordigheid in dit opzicht, gegeven de toch reeds niet overmatige belangstelling van ons groote publiek voor „de West", bedenkelijker is dan b.v. de verwarring van Nederlandsch met Hollandsch of Britsch met Engelsch.

Niet altijd is het duidelijk wat men in het moederland eigenlijk bedoelt wanneer men spreekt van West-Indië, hoewel het voor de hand zou liggen dat, voor zoover men het oog heeft op Nederlandsch koloniaal gebied, daarmede van een verzamelnaam gebruik wordt gemaakt voor de koloniën Suriname en Curaçao. In het Fransch en in het Spaansch gebruikt men dergelijke verzamelnamen niet, of niet meer (in het Spaansch sprak men in de dagen der conquistadores van „Las Indias" om de bezittingen in de nieuwe wereld aan te duiden) en in de Engelsche taal verstaat men onder „the West Indies" feitelijk alleen de eilanden in de Caraïbische Zee. De Britsche gebieden op het vasteland van Centraal- en Zuid-Amerika vallen dus strikt genomen niet onder het begrip „West Indies" en men kan dan ook vrij geregeld de omschrijving lezen „the West Indies and British Guiana" wat echter niet belet dat b.v. „the West India Committee" zich ook de aangelegenheden van Britsch Honduras en Britsch Guiana aantrekt.

Dat men zich ook bij ons te lande West-Indië in de eerste plaats denkt als een eilanden-gebied geeft aanleiding tot de grappige vergissing van te zeggen „op" Suriname in plaats van „in" Suriname en, wat erger is, wel eens over Suriname te spreken, en zelfs een enkele maal te schrijven, als over een

„eiland". En waar den laatsten tijd Suriname in Nederland, in de pers en daarbuiten, nogal eens over de tong is gegaan, terwijl over Curaçao veel minder geschreven en gesproken wordt, is de neiging ontstaan om den algemeenen naam West-Indië te gebruiken waar men alleen aan Suriname denkt. Zoo is o. a. verklaarbaar dat men in een belangrijke publicatie iets te lezen krijgt over den Gouverneur van West-Indië, terwijl de Gouverneur van Suriname bedoeld wordt (Curaçao vormt reeds sedert 1845 een afzonderlijk Gouvernement).

Het is duidelijk dat Suriname en Curaçao aardrijkskundig zeer verschillende gebieden zijn, en uit een oogpunt van handelsbeteekenis is het verschil al mede zeer belangrijk.

Suriname behoort tot de Guiana's, waaronder te verstaan is dat gedeelte van het vastelaand van Zuid-Amerika dat gelegen is tusschen de beide grootste rivieren van dat werelddeel, de Amazone en de Orinoco. De kolonie Curaçao daarentegen bestaat uitsluitend uit eilanden, te verdeelen in twee circa 500 mijl van elkander verwijderde groepen, de Bovenwindsche (St. Eustatius, Saba en St. Martin, van welk laatste alleen het Zuidelijk deel Nederlandsch en het overige Fransch gebied is) en de Benedenwindsche (Curaçao, Aruba en Bonaire) welke alle tezamen weder behooren tot de groote groep der Antillen.

De handelsbeteekenis der Guianas houdt uitsluitend verband met de waarde welke deze streken hebben als productiegebieden, met op de Europeesche en Amerikaansche markten gerichten uitvoer, respectievelijk als afzetgebieden van Europeesche en Amerikaansche voortbrengselen. Van de Antillen zijn alleen de grootere eilanden als productie-, respectievelijk afzetgebieden van belang, de kleine Nederlandsche daarentegen, met geringe oppervlakte, weinig ontwikkelden landbouw en min talrijke bevolking, verkeeren in geheel andere omstandigheden. Handelsbeteekenis ontleenen zij in de eerste plaats aan ligging en haven-gesteldheid, met het oog op het wereldscheepvaartverkeer en het verkeer met in de nabijheid gelegen importeerende en exporteerende landen[1]).

Waar ook voor streken als de Guiana's ligging en natuurlijke gesteldheid van groote beteekenis zijn voor het handelsverkeer loont het de moeite een oogenblik stil te staan bij de vraag of

[1]) Het scheepvaartverkeer van Curaçao is grooter dan dat van Soerabaya, zoowel wat het aantal schepen als wat de tonnenmaat betreft.

ons Suriname te dien opzichte in gunstige of ongunstige omstandigheden verkeert, vergeleken bij zijn naaste buren.

Als gelegen ongeveer in het midden is Suriname niet het minst maar ook niet het meest verwijderd van de groote overzeesche centra. Ten opzichte van Noord-Amerika zijn de afstanden als volgt:

New-York	Trinidad (beschouwd als haven voor het Orinoco-gebied)	1930	Mijlen
	Georgetown (Br. Guiana)	2210	„
	Paramaribo (Suriname)	2334	„
	Cayenne (Fr. Guiana)	2442	„
	Pará (mond der Amazone)	2889	„

ten opzichte van Europa als volgt:

Londen—Trinidad	3960	Mijlen
Londen—Georgetown	4040	„
Amsterdam—Paramaribo	4060	„
St. Nazaire—Cayenne	3622	„
Liverpool—Pará	4095	„

Ook wat de natuurlijke gesteldheid betreft is Suriname geenszins misdeeld. De havenplaats Paramaribo is het geheele jaar zonder bizondere moeilijkheden bereikbaar voor zeeschepen met 20 voet diepgang, welke aan steigers kunnen lossen en laden, zoodat het goederenvervoer naar en van Europa en Amerika zonder overlading plaats heeft. Georgetown, de haven van Britsch Guiana, verkeert in iets minder gunstige omstandigheden, in zooverre althans dat er een paar voet minder water op de baar staat dan bij de Suriname-rivier het geval is, terwijl in Cayenne (de hoofdplaats van Fransch Guiana) schepen met meer dan 14 voet diepgang op 6 mijl van de stad moeten ankeren en met behulp van lichters moeten lossen en laden.

Om van de allernaaste buren over te gaan naar de meer verwijderde valt op te merken dat aan de monding der Orinoco-river (een deltavorming) geen haven van beteekenis is kunnen ontstaan; Ciudad Bolivar, het handels-centrum van het Orinoco-gebied, ligt 250 mijl landwaarts in en de rivier is althans gedurende een deel van het jaar zoo weinig bevaarbaar voor grootere schepen dat de directe overzeesche scheepvaart gering is en import en export voor het grootste gedeelte plaats hebben met overlading te Port of Spain (Trinidad).

Buiten alle verhouding gunstiger daarentegen is de toestand in het gebied der Amazone. Niet alleen Pará, nabij de monding dezer rivier, is bereikbaar voor groote zeeschepen, maar eveneens het 860 mijl hoogerop gelegen Manaos, en voor de schepen van wat kleiner charter zelfs het 2400 mijl landwaarts in gelegen Iquitos in Peru, zoodat zich hier het eigenaardige verschijnsel voordoet dat zeeschepen het vaste land van Zuid-Amerika over ongeveer drie vierde der breedte kunnen doorstoomen. Deze kleine uitwijding moge haar nut hebben bij de beoordeeling van het eens geopperde maar stellig nimmer ernstig overwogen denkbeeld om de kust van Suriname te verbinden met het Amazone-gebied. Dat voor Manaos een overland verbinding met Paramaribo (afgezien dan van de fabelachtige sommen welke met den aanleg gemoeid zouden zijn) veel waarde zou hebben is moeilijk denkbaar. De onbeduidende verkorting van het zee-transport zou zeker niet opwegen tegen de nadeelen van overlading en overlandvervoer.

Het is duidelijk dat Suriname geen achterland heeft in de gewone beteekenis van het woord en op transito-handel of transito-vervoer niet is aangewezen. De handelsbeteekenis der kolonie wordt, zooals reeds eerder is opgemerkt, uitsluitend beheerscht door de belangrijkheid van eigen invoer en uitvoer. En waar vooralsnog het mijnwezen weinig ontwikkeld en van nijverheid geen sprake is, zijn, als in zoovele andere tropische landen, handel en verkeer in de allereerste plaats afhankelijk van de agrarische toestanden des lands. De landbouw slechts kan aan een eenigszins belangrijken uitvoerhandel het leven geven en zonder uitvoer van landbouw-producten geen ruilobjecten, dus geen invoer, zij het dan ook dat in een kolonie, en nog wel een kolonie welke haar eigen huishouding nog niet ten volle kan bekostigen, de verhoudingen eenigszins afwijken van die welke in andere landen als normaal gelden.

Een inheemsche bevolking waarmede een ruilverkeer van eenigen omvang mogelijk was troffen de Europeesche pioniers der 16e en 17e eeuw in Suriname niet aan en de geschiedenis der kolonie is geheel die eener typische volksplanting geweest, welker handelsbeteekenis steeds secundair was, d. w. z. gelijken tred hield met de meerdere of mindere voorspoed der kolonisten.

Het is hier niet de plaats om na te gaan welke veranderingen

in Suriname ontstonden, op sociaal en economisch gebied, door de afschaffing der slavernij in 1863, hoewel natuurlijk ook uit een zuiver handelsoogpunt de emancipatie, welke circa 70 % der bevolking van slaven tot vrije menschen maakte, onder toekenning van een schadeloosstelling uit de schatkist van bijna tien millioen[1]) aan de voormalige meesters, een gebeurtenis van groote beteekenis moest zijn.

Een zij het ook zeer globaal beeld van de handelsbeteekenis van Suriname, in verband met de behoeften en de koopkracht der bevolking, verkrijgen wij uit onderstaand overzicht der invoercijfers, onlangs in een Amerikaansch tijdschrift gegeven:[2])

	Invoer	Bevolking	Per hoofd
Suriname..............	$ 3.309.435.	88750	$ 37.37
Br. Guiana............	„ 8.176.106,	312000	„ 26.20
Trinidad en Tobago.....	„ 14.913.867.	365000	„ 40.88
Barbados..............	„ 6.181.204.	200000	„ 30.90
Jamaica...............	„ 11.326.578.	883000	„ 12.82

Vooral wanneer men bedenkt dat de Britsche koloniën de crisis door de emancipatie der slaven veroorzaakt 25 à 30 jaar langer achter den rug hebben dan de Nederlandsche, stellen bovenstaande cijfers Suriname volstrekt niet in een buitengewoon ongunstig daglicht.

Dat de invoer van Suriname in de oorlogsjaren sterk is gedaald behoeft nauwelijks vermelding. Beperkende maatregelen van allerlei aard, zoowel wat betreft den uitvoer uit Europa — later ook uit Amerika — als de scheepvaart, en ten slotte de gedwongen, vrijwel algeheele staking van alle scheepvaartverkeer onder de Nederlandsche vlag hebben ook voor Suriname een zeer sterke vermindering in de handelsbeweging veroorzaakt. En al mocht de afzet der landsproducten en de invoer overeenkomstig de behoeften der bevolking spoedig weder mogelijk zijn, daarmede zijn de oude toestanden niet op slag weder hersteld.

Allicht zal de koopkracht der bevolking blijken te zijn afgenomen, sommige koloniale producten vinden misschien hun

[1]) Voor Suriname werd uitgegeven f 9.864.360, voor Curaçao f 2.011.900.

[2]) Zie ook „Is Suriname een zinkend schip?" door Fred. Oudschans Dentz (Economisch Statistische Berichten van 3 April 1918 blz. 285).

vroegere markten niet terug, sommige voedingsgewassen voor binnenlandsch gebruik zijn noodgedwongen in grootere mate aangeplant geworden, gedeeltelijk ten koste van de productie van uitvoerartikelen, en last not least is een wijziging ingetreden in de scheepvaartpositie.

De kwestie der stoomvaartverbinding is zeker van voldoend belang om er even bij stil te staan.

Immers de stoomvaart heeft door hare frequente en geregelde afvaarten en korten reisduur in Suriname — evenals trouwens in verschillende andere landen in den omtrek — groote veranderingen te weeg gebracht op handelsgebied. De veelvuldigere en snellere aanvoeren en de kortere overtocht, met als gevolg vlugger rouleering van bedrijfskapitaal en kleinere voorraden ter plaatse, deed den import uit de handen van enkelen overgaan in die van velen; een eerste hand is er dan ook in Suriname nagenoeg niet meer; vrijwel ieder importeur is tevens detaillis en omgekeerd.

Tot en met 1913 beschikte Suriname over een 14-daagsche verbinding, met Europa zoowel als met de Vereenigde Staten (met de Vereenigde Staten was de verbinding zelfs gedurende eenige jaren een wekelijksche) en door de uitoefening van vrachtvaart en maildienst door middel van dezelfde schepen werden de goederen even regelmatig en niet minder snel vervoerd dan b.v. bij de westelijk gelegen, zooveel volkrijker Britsche kolonie het geval was. Inderdaad is de tonnage in de vaart op Suriname in een veel sneller tempo toegenomen dan waarin het vervoer aanwies. Wat betreft het verkeer met Europa was dit mogelijk doordat het vervoer onder Nederlandsche vlag met andere landen der Caraïbische Zee mede toenam en Paramaribo ingevolge het contract met de Regeering voor het postvervoer eerste aanloophaven op de uitreis en laatste op de thuisreis moest blijven. Zoodoende werd de voor Suriname zeer gunstige verkeerspositie geschapen dat de stoomschepen van Europa komende regelrecht naar Paramaribo liepen en op de terugreis regelrecht van Paramaribo naar Europa overstaken, niettegenstaande de kolonie nog geen 40 % der uitlading en slechts ongeveer 10 % der thuislading leverde.

Natuurlijk zou er geen bezwaar bestaan tegen Paramaribo als eerste en als laatste haven op de reis van en naar Europa, wanneer die haven lag op den weg naar en van de andere havens,

welke de vaart loonend moeten maken, maar dat is geenszins het geval. Immers Paramaribo ligt buiten de route van het groote transatlantische scheepvaartverkeer; de havens der Caraïbische Zee liggen ten minste 5 graden westelijker, die van Brazilië ten minste 5 graden oostelijker.

Of derhalve Suriname met een handelsverkeer gelijk aan, of geringer dan dat van voor den oorlog, een even directe en even frequente stoomvaartverbinding met Europa zal kunnen behouden als voorheen zal in de eerste plaats afhangen van de plaats welke de Nederlandsche vlag onder de allicht veranderde omstandigheden der komende tijden zal vermogen in te nemen in de West-Indische vaart, waarbij dan nog moet worden bedacht dat de toegenomen belangrijkheid van de Caraïbische Zee tengevolge van de opening van het Kanaal van Panama allicht aan de regelrechte vaart tusschen Europa en Suriname niet ten goede zal komen.

* * *

Een geheel ander beeld dan Suriname vertoonen de Nederlandsche Antillen.

Vermindering der toch reeds onbeteekenende eigen behoefte en eigen productie dezer eilanden zou geen groote rol spelen, terwijl juist tijdens den oorlog op Curaçao een zeer belangrijke industrie is ontstaan — het raffineeren van in Venezuela en elders gewonnen petroleum — en overigens schijnen de wereldgebeurtenissen der laatste tijden voor de kolonie Curaçao slechts gunstige veranderingen te weeg te zullen brengen. In dit verband zij gewezen op de opening van het Panama-kanaal voor het wereldverkeer, de toenemende belangstelling voor de mogelijkheden welke de groote Zuid-Amerikaansche republieken opleveren en het verloren gaan, zeker voor langeren tijd, van de Duitsche handelspositie in de nieuwe wereld.

Bij de beoordeeling der gevolgen welke de opening van het kanaal van Panama voor de Nederlandsche Antillen kan hebben dient afgezien te worden van de gedachte dat het eiland Curaçao daardoor een betere aansluiting bij het wereldverkeer zou verkrijgen en uit dien hoofde voor den handel en de scheepvaart in belangrijkheid zou winnen. Het eiland Curaçao immers is niet gelegen op of direct aan den handels- en verkeersweg waarvan het Kanaal deel uitmaakt. Ongeveer elf graden oostelijker

maar slechts ongeveer twee en een halve graad noordelijker dan de Landengte gelegen kan Curaçao geen tusschenstation zijn voor het directe verkeer met de Landengte, naar en van Europa en Noord-Amerika, zij het dan ook dat de stoomschepen welke op hun weg naar en van Colón de havens van het vasteland aandoen zich op Curaçao van brandstof kunnen voorzien. Dit laatste evenwel zal hoe langer zoo meer plaats hebben in concurrentie met Colón zelf, dat de groote voordeelen geniet van de zorgen der Amerikaansche Regeering, die op verschillende manieren kan medewerken om de prijzen der brandstof laag te houden.

Wel gunstig echter liggen onze Bovenwindsche Eilanden, als behoorende tot die groep der kleine Antillen welke gelegen zijn tusschen 17 en 19 graden N.B. en 63 en 64 graden W.L. Bij deze groep convergeeren vele verkeerswegen over den Atlantischen Oceaan en die tusschen Europa en de Landengte van Panama zijn daarvan niet de minst belangrijke. Zij liggen op ongeveer een vijfde van den circa 6000 mijl langen weg van New York naar Buenos Aires, op ongeveer twee derde van den weg van de Middellandsche Zee naar de Golf van Mexico.

Hoe gunstig de Bovenwindsche Eilanden liggen ten opzichte van den verkeersweg tusschen Europa en de Landengte van Panama kan blijken uit het onderstaande overzicht der afstanden:

	Colón	B. W. Eilanden	Verschil
Gibraltar	4340 mijl	± 3350 mijl	± 990 mijl
Liverpool	4635 ,,	± 3650 ,,	± 985 ,,
Bordeaux	4695 ,,	± 3675 ,,	± 1020 ,,
Amsterdam	4830 ,,	± 3850 ,,	± 980 ,,
Afstand Colón — B. W. Eilanden			± 1000 ,,

Ook al zijn er nog twee andere toegangspoorten op den weg tusschen Europa en Landengte, n.l. de Windward-passage en de Mona-passage, kan dus zonder eenigen omweg van beteekenis het verkeer met Noordwest-, West- en Zuid-Europa van de route over de eilandengroep waartoe onze Nederlandsche Bovenwindsche behooren gebruik maken en aan deze route zal meer de voorkeur worden gegeven naar mate de scheepvaart op die eilanden goede rustpunten vindt.

Wat dit laatste betreft valt direct op te merken dat de drie voornaamste eilanden van de groep t.w. St. Thomas, St. Cruz en St. John, thans Amerikaansch bezit zijn; aankoop dezer eilanden was voor de Vereenigde Staten, afgezien nog van politieke en strategische overwegingen, een zaak van het allerhoogste belang, met het oog op de bovenbeschreven gunstige ligging voor het handels-scheepvaartverkeer en vooral door het feit dat St. Thomas een der beste natuurlijke havens van West-Indië heeft. Als bunker-station (er is steenkool en stookolie verkrijgbaar) is dit eiland van onschatbare waarde.

De vraag doet zich thans voor of niet ook op de in de onmiddellijke nabijheid gelegen Nederlandsche Bovenwindsche Eilanden een goede haven te vinden is. Alleen St. Martin (Nederl. gedeelte) zou hiervoor misschien in aanmerking komen en de aandacht, ook van het Gouvernement, is reeds geruimen tijd op dit belang gevestigd.

Indien het mogelijk mocht blijken op St. Martin een haven aan te leggen voor groote schepen, dan zou Nederland over een uiterst gunstig gelegen tusschenstation op den weg naar en van de landengte van Panama en de landen van den Stillen Oceaan kunnen beschikken, wat ongetwijfeld zou ten goede komen aan de Nederlandsche scheepvaart en daarmede aan den Nederlandschen handel. De handel immers heeft het allergrootste belang bij nationale stoomvaartdiensten en voor deze laatste zijn nationale bunkerhavens van niet te onderschatten beteekenis. Vooral omdat, al mag onze scheepvaart dan ook voor steenkool rechtstreeks afhankelijk zijn van vreemde landen, in West-Indië allereerst van de Vereenigde Staten, zij met betrekking tot de brandstof der toekomst, petroleum, in veel gunstiger omstandigheden verkeert. De beide groote leveranciers van petroleum voor West-Indië zijn Mexico en Venezuela en in beide Republieken zijn groote Nederlandsche kapitalen bij de exploitatie betrokken, terwijl het product thans zelfs op Nederlandsch gebied, t.w. op het eiland Curaçao wordt bewerkt.

Het is dan ook niet te verwonderen dat de nog zeer jonge petroleum-industrie in Venezuela aan laatstgenoemd eiland een bizondere beteekenis heeft gegeven; meer nog dan tot dusver is daardoor de aandacht gevestigd op de Republiek Venezuela als productie-land en op de positie van Curaçao ten opzichte van dit land.

De prachtige, zeer veilige, natuurlijke haven van Curaçao en de gunstige ligging vlak onder de kust maakt het eiland als van zelf tot een voor het verkeer met Venezuela zeer belangrijk punt, belangrijk in de eerste plaats voor dat gedeelte van het vaste land dat voor de grootere schepen moeilijk toegankelijk is. Hierbij moet in de eerste plaats worden gedacht aan het gebied (gedeeltelijk ook behoorende tot Columbië) dat door de voor diepgaande schepen niet toegankelijke Golf van Maracaibo met de buitenwereld in verbinding staat. Dit gebied, waarvoor Curaçao in de allereerste plaats de natuurlijke zeehaven is, was toch reeds zeer belangrijk door den grooten uitvoer van koffie en is dat in nog meerdere mate geworden door de thans ter hand genomen exploitatie der petroleum-bronnen en door de mede nog jonge en veel belovende suikercultuur.

Ten oosten en ten westen van de Golf van Maracaibo zijn de kusten van Venezuela en Columbië over een groote uitgestrektheid mede voor de groote scheepvaart niet toegankelijk en ook voor deze kustgebieden is van oudsher Curaçao de oceaan-haven bij uitnemendheid.

Eindelijk is aan de geheele zuidkust van het eiland Haïti/ Sto Domingo geen enkele haven te vinden welke in toegankelijkheid en veiligheid bij die van het op niet meer dan 500 mijl afstand gelegen Curaçao kan worden vergeleken.

Er kan moeilijk aan getwijfeld worden of de handelsbeteekenis van het door de natuur zoozeer als haven aangewezen en zeer gunstig gelegen Curaçao moet toenemen naar mate de dichtsbijgelegene productielanden, in de eerste plaats Venezuela en Columbië en wellicht ook Haïti en Sto Domingo, in bloei toenemen en aan den allereersten eisch voor allen vooruitgang, politieke stabiliteit, schijnen thans de genoemde vier republieken te voldoen ; de beide eerstgenoemde zijn thans reeds geruimen tijd van revolutiën verschoond gebleven, in de beide andere schiep kort geleden de Amerikaansche interventie ordelijke toestanden. Groot zijn de verwachtingen welke men koestert van de toekomst der vier landen in kwestie, waar klimaat, bodemgesteldheid en natuurlijke rijkdommen zulke gunstige resultaten beloven aan het buitenlandsch kapitaal en waar men de ontwikkeling dier landen vooral scherp in het oog houdt dat is in de Vereenigde Staten. Hoe belangrijk de Amerikaansche handel in deze streken reeds was kan b.v. blijken uit de onder-

staande cijfers betreffende de republiek Venezuela over het jaar 1913:

Invoer totaal	B	93.420.226
Waarvan de V. S, een aandeel hadden van		38 %
Engeland een aandeel had van		22 %
en Duitschland van		14 %
Uitvoer totaal	B	152.765.749
Waarin Frankrijk een aandeel had van		33 %
de V. S. een aandeel hadden van		28 %
en Duitschland van		19 %

De invoer-cijfers geven een juiste voorstelling, wat de landen van herkomst betreft, de uitvoercijfers slechts wat aangaat de landen van eerste bestemming; Frankrijk ontleende zijn overwegend belangrijke plaats in de Venezuelaansche uitvoerstatistiek voornamelijk aan de omstandigheid dat producten als koffie vaak worden verscheept naar Hâvre als optiehaven.

Intusschen hebben zoowel invoer- als uitvoer-cijfers zich tijdens den oorlog belangrijk in het voordeel van de Vereenigde Staten gewijzigd en dat is niet te verwonderen, gegeven de stagnatie in de Europeesche nijverheid en de groote moeilijkheden op scheepvaartgebied, terwijl Duitschland zelfs geheel werd uitgeschakeld. Ongetwijfeld zal Amerika alle krachten inspannen om in de Caraïbische Zee — als in geheel Zuid-Amerika — de veroverde plaats te behouden en hoeveel energie de Europeesche landen ook daartegenover zullen stellen, één machtige concurrent is naar het zich laat aanzien voor langeren tijd verdrongen. Met de Duitsche „pénétration pacifique" welke zulke groote resultaten had weten te bereiken door de georganisseerde samenwerking van Duitschland's handel, industrie, scheepvaart en bankwezen, zal het voorloopig wel gedaan zijn.

Het lijdt echter geen twijfel of de tropische landen van Zuidelijk Amerika, ook die welke door de Caraïbische Zee worden bespoeld, zullen een belangrijk verkeer met Europa behouden, al was het maar alleen omdat de afstand betrekkelijk zoo klein is. Ter vergelijking kan dienen dat de afstand van Noordwest-Europa tot de noordkust van Zuid-Amerika niet grooter is dan die tot de Golf van Guinea en slechts ongeveer half zoo groot als die tot Oost-Azië.

Ook al is tijdens den oorlog Amerika de groote leverancier geworden van allerhande nijverheidsartikelen en de grootste

kooper der producten, dit laatste ongetwijfeld ten deele voor wederuitvoer naar Europa, toch is het niet wel denkbaar dat de oude, immers sedert Columbus' tijd bevaren handelsweg over den Atlantischen Oceaan thans in onbruik zou zijn geraakt, hoezeer het verkeer tijdens den oorlog ook moge zijn ingekrompen.

Voor Nederland opent zich zelfs de gelegenheid een grootere rol te spelen dan voorheen, nu voor Duitschland althans de naaste toekomst niet meer op het water schijnt te liggen en er voor dat land in Westelijke richting voorloopig wel niet veel meer te doen zal zijn. Meer dan ooit kan nu aan Nederland ten goede komen zijn aan den eenen kant gunstige ligging ten opzichte van Midden-Europa en aan den anderen kant zijn vestigingen in de Caraïbische Zee.

Aan animo om zich naar het westen te oriënteeren heeft het den laatsten tijd in Nederland niet ontbroken; handel, scheepvaart en bankwezen hebben meer dan ooit belangstelling getoond voor de West, en de Nederlandsche eilanden in de Caraïbische Zee hebben daardoor een bizondere beteekenis gekregen.

In welk opzicht de Bovenwindsche Eilanden van belang kunnen worden is reeds hiervoren besproken, er rest ons dus nog een nadere beschouwing te wijden aan het eiland Curaçao. Dat de haven verbeterd diende te worden is reeds lang geleden ingezien en tijdens den oorlog is daaraan met kracht gewerkt. De havenmond is over een voldoende breedte op een diepte van 10.8 M. gebracht en de grootste schepen kunnen dus thans zonder gevaar binnenkomen en uitvaren; quarantaine-dienst, loodswezen en havenpolitie zijn gereorganiseerd. Daarmede evenwel is de haven van Curaçao, hoewel als bunkerhaven zeer voldoende, als handelshaven nog niet naar de eischen des tijds en die van een te verwachten levendiger verkeer ingericht.

Was oudtijds Curaçao het depôt waaruit voornamelijk Venezuela voorzien werd van overzeesche goederen, aan dien toestand kwam een einde toen door een stelsel van additioneele invoerrechten op goederen afkomstig van de Antillen en de Guiana's de directe import in de havens der republiek krachtig werd aangemoedigd. Van stapelplaats werd Curaçao transitohaven voor een deel der in de republiek in te voeren goederen, evenals Trinidad meer in het bizonder voor die goederen welke

uit Europa en Amerika worden verscheept naar plaatsen welke niet of moeilijk voor transatlantische stoomschepen toegankelijk zijn.

Voor den uitvoer uit Venezuela evenwel, en ook uit andere republieken, in de eerste plaats Columbië, bleef Curaçao behalve transitohaven ook stapelplaats, voor een deel zelfs afzetmarkt, en tijdens den oorlog was de hoeveelheid producten uit de omliggende landen welke op Curaçao in voorraad werd gehouden of op verscheping wachtte grooter dan ooit.

Dat er meer gedaan moest worden dan de toegang tot de haven verbeteren werd intusschen reeds geruimen tijd vóór den oorlog ingezien, getuige de in 1909 aan de heeren Everts en Leezer verleende concessie „tot het doen van de noodige opnamen, opmetingen, boringen enz. op Curaçao om te onderzoeken op welke wijze de haven van Willemstad en het daarmede verbonden Schottegat geheel in orde kan worden gemaakt, zooals voor de groote scheepvaart zal blijken noodig te zijn" en het in verband daarmede in 1910 uitgebrachte rapport van den ingenieur van 's rijks Waterstaat O. C. A. van Lith van Jeude.

Genoemd rapport komt voor het verbeteren der haven, waaronder begrepen het opruimen van grond in den havenmond, tot verbreeding der doorvaart, en in het Schottegat tot het wegnemen van ondiepten aldaar, tot een kostenraming van rond zeven millioen. De noodige opruimingswerken in den havenmond en in het Schottegat zijn sedert voor Gouvernementsrekening uitgevoerd, het aanleggen van kaden en opslagplaatsen evenwel, en de verdere inrichting der haven, is tot nog toe achterwege gebleven.

Het plan van Lith de Jeude ging, wat den havenbouw betreft — en op dit werk had verreweg het grootste deel der zeven millioen betrekking — van de gedachte dat uit de St. Annabaai ten eenen male ongeschikt is voor een modern havenbedrijf en dat alleen het Schottegat daarvoor de noodige ruimte biedt.

Toegegeven moet worden dat de St. Annabaai het nadeel heeft van geringe breedte, op sommige plaatsen niet meer dan 100 M. Overigens evenwel doet zich de vraag voor of niet het inderdaad zooveel ruimere Schottegat eerst in een min of meer verwijderde toekomst voor haven in aanmerking komt en of voorshands niet zou kunnen worden volstaan met de bestaande inrichtingen in de St. Annabaai te verbeteren. Wel valt aan het

bezwaar van de geringe breedte slechts weinig te verhelpen, maar overwegend is het voorloopig niet.

Naar het schijnt won den laatsten tijd — ook bij het Gouvernement — de meening veld dat de verbetering der kaden langs de St. Annabaai, als aanlegplaats voor zeeschepen en als opslagplaats voor goederen, in de eerste plaats ter hand zal moeten worden genomen. De kosten van zoodanige verbetering zullen ongetwijfeld belangrijk kleiner zijn dan in het plan van Lith de Jeude voor de werken in het Schottegat uitgetrokken, welke laatste werken bovendien thans niet meer, zooals oorspronkelijk voorzien, met de uitdieping samen kunnen gaan.

De op kleine schaal opgevatte havenverbetering zou onteigening noodig maken van de aan beide zijden in de St. Annabaai gelegen terreinen van particuliere werfeigenaars, de bestaande werven zouden moeten worden opgehoogd en zoodanige verbeteringen moeten ondergaan dat overal rechte kadefronten van voldoende lengten zouden worden verkregen. Op de aldus verbeterde werven zouden, voor zoover de ruimte niet noodig is voor opslag van steenkool en voor olietanks, moderne pakhuizen moeten worden gebouwd, ingericht als bergplaatsen voor tijdelijken opslag op den voet der in de kolonie geldende Algemeene Verordening betreffende In-, Uit- en Doorvoer. Inrichtingen welke den bouw van een krachtstation noodig zouden maken kunnen vooralsnog overbodig worden geacht, een installatie voor electrisch licht is ter plaatse reeds aanwezig en de daken der gebouwen zouden genoegzaam gelegenheid bieden tot het opvangen van regenwater, om te voldoen aan de aanvragen der schepen van drink- en ketelwater, terwijl overigens een inrichting tot het distilleeren van water mede ter plaatse aanwezig is.

Behalve St. Annabaai en Schottegat is den laatsten tijd nog ter sprake gekomen het Waaigat, in verband met de havenplannen. Op 25 October 1918 deelde de Gouverneur van Curaçao aan den Kolonialen Raad mede dat de vraag in studie is:

„1°. of het gewenscht zou zijn een gedeelte van het Waaigat „uit te diepen, ten einde het geschikt te maken tot een haven „voor zeilschepen, die nu aan de kaden van de St. Annabaai „de plaats innemen, welke dan voor stoomschepen beschikbaar „zou blijven, en

„2°. of dit een haven zou moeten worden met de noodige „opslagplaatsen, waar de zeilschepen hunne goederen zouden

„kunnen lossen en inladen, dan wel enkel een haven om zeil-
„schepen tijdelijk op zij te leggen, als zij in de St. Annabaai bv.
„liggen te wachten op stoomschepen, waaruit zij lading zullen
„moeten innemen, of waarin zij goederen zullen moeten over-
„laden".

Dat het vervuilde maar zonder groote moeite op voldoende diepte te brengen Waaigat de aangewezen plaats is als haven voor de talrijke Curaçao bezoekende en voor een groot deel daar thuisbehoorende schoeners ligt voor de hand en dat de St. Annabaai veel meer ruimte voor de groote scheepvaart zou bieden wanneer de schoeners aldaar geen ligplaats meer behoefden eveneens. Nog meer zou de St. Annabaai tot haar recht komen wanneer de schoeners aldaar ook niet meer behoefden te worden gekield en vertimmerd, m. a. w. wanneer de scheepsbouwwerven — waar ook nieuwe vaartuigen worden gebouwd — naar het Waaigat verhuisden.

Opslagplaatsen op te richten aan het Waaigat evenwel, waar nimmer stoomschepen zullen kunnen komen, zoodat lichtervervoer noodig zou zijn, lijkt minder practisch.

Alle manipulaties met koopmansgoederen vinden beter uitsluitend in de St. Annabaai plaats, aan diep water; ook de schoeners moeten bij voorkeur daar lossen en laden langszijde der kaden of langszijde der stoomschepen, om zoodra zij ledig zijn en op een nieuwe lading moeten wachten, of nagezien en gerepareerd moeten worden, naar het Waaigat te verhalen.

Dat vorenstaande beschouwingen over de beteekenis van onze West, uit een oogpunt van handel en scheepvaart, nationale, internationale en koloniale, er het hare toe mogen bijdragen om de belangstelling voor dit deel van Nederland's overzeesch gebied te verhoogen.

Amsterdam, April 1919.

EEN ADRES OVER BOSCHNEGERS EN INDIANEN.

DOOR

JHR. L. C. VAN PANHUYS.

Onder mededeeling, dat de kennis — voor zoover die verkregen kan worden — van het juiste aantal Boschnegers en Indianen in Suriname en van hunne verspreiding, een zaak is van wetenschappelijk belang, heeft de Nederlandsche Anthropologische Vereeniging — voorzitter: prof. dr. A. W. Nieuwenhuis, secretaris dr. J. H. Holwerda — zich bij request tot den Minister van Koloniën gewend, met het eerbiedig verzoek het daarheen te willen leiden, dat gepoogd worde, zoowel in het algemeen als bij de invoering van een bevolkingsregister, zoo betrouwbaar mogelijke schattingen te verkrijgen van de getalsterkte van deze bevolkingsgroepen.

Verder wordt gevraagd, dat in het Koloniaal Verslag van 1919 moge worden vermeld op welke wijze de schattingen van het aantal Boschnegers en Indianen over de jaren 1911—1918 zijn verricht ; om welke reden de cijfers over het eene jaar soms aanzienlijk afwijken van die van het volgende ; welke de cijfers zijn voor het jaar 1918 voor de verschillende districten en stammen afzonderlijk, en voorts, (zooveel mogelijk), welke de namen zijn van de bestaande dorpen en kampen.

Als bijlage is overgelegd een staatje, houdende schatting van het aantal Boschnegers en Indianen volgens de Koloniale Verslagen van 1911 tot en met 1917.

Indien men er op let, dat het Koloniaal Verslag van 1913 een aantal van 7940 Boschnegers vermeldt, dat in het Koloniaal Verslag van 1914 plotseling tot 8859 is uitgedijd, dan schijnt de vraag van de Anthropologische Vereeniging om opheldering niet overbodig. Immers, de Surinaamsche vruchtbaarheid is groot, maar onbekend was tot nog toe een verschijnsel, dat slechts door een fabelachtige dartelheid van de Boschnegerouders zou kunnen worden verklaard.

De Anthropologische Vereeniging wijst er op, dat ingevolge art. 1 der verordening van 30 April 1917 (G. B. no. 80), bij be-

sluit van den Gouverneur van Suriname voorschriften zullen worden gegeven tot het aanleggen van een bevolkingsregister in de Kolonie ; dat in het register zullen worden opgenomen : allen die in de Kolonie gevestigd zijn doch *met uitzondering van de Boschnegers en Indianen, zoolang zij werkelijk wonen in hunne dorpen**.) Deze bepaling zou, zoo meent de Vereeniging, bij voorbaat de mogelijkheid afsnijden om Boschnegers en Indianen wonende in gemakkelijk bereikbare dorpen en kampen in het bevolkingsregister op te nemen, waardoor de kans zou verloren gaan, om ten minste een deel van het te schatten aantal van die volksstammen op juiste gegevens te doen berusten.

Wij brengen in herinnering, dat het Surinaamsche Koloniaal Verslag van 1911, bij wijze van uitzondering, een afzonderlijke paragraaf (§ 2, hoofdstuk B) bracht, houdende mededeelingen nopens de Boschnegers en Indianen, o. a. bestaande uit eenige, op het eerste gezicht niet zeer duidelijke opgaven van de getalsterkte van de verschillende stammen en van de districten, waar zij waren gevestigd. Daarin waren ten aanzien van de Trio- en Ojana-Indianen, de door den ontdekkingsreiziger C. H. de Goeje gedane schattingen niet opgenomen. Het schijnt niet te veel gevraagd, dat in een volgend Koloniaal Verslag opnieuw weder eens een afzonderlijk hoofdstuk, en ditmaal wat meer uitgebreid aan deze half- en onbeschaafde stammen in Suriname worde gewijd en tevens gevolg worde gegeven aan de door de Nederlandsche Anthropologische Vereeniging gestelde vragen en gemaakte opmerkingen. Aan de nauwkeurige wijze waarop onze voorouders, zie Encyclop. van Ned. West-Indië, van de getalsterkte van de Boschnegers aanteekening hielden, zijn wij wel iets verplicht.

SCHATTING VAN HET AANTAL BOSCHNEGERS EN INDIANEN, VOLGENS DE KOLONIALE VERSLAGEN.

Jaar	Boschnegers	Indianen	Jaar	Boschnegers	Indianen
1911	8047[1])	1543[1])	1915	8888	1445
1912	8180	1520	1916	8885	1446
1913	7940	1369	1917	9300[2])	1500[2])
1914	8859	1453			

*) Gedrukte stukken Koloniale Staten, Bijlage 1915/16, 34, stuk 3.

[1]) Volgens de verbetering in het Koloniaal Verslag van 1913.

[2]) Volgens bijlage A, van het Koloniaal Verslag onderscheidenlijk 9305 en 1515.

UIT DE PERS.

NEDERLAND.

Wend het roer! — Onder dit hoofd schrijft *Het Vaderland* van 9 April, Avondblad B, naar aanleiding van het voorloopig Verslag over de begrooting van Suriname voor 1919 een hoofdartikel, waaraan het volgende is ontleend:

„De kolonie Suriname, eene bezitting welke er slechts op wacht om door ontwikkeling veel meer te kunnen geven dan zij ontvangt, eene bezitting welke zelf bij eene honderdvoudige toename harer bevolking niet alleen gemakkelijk voor zichzelf zou kunnen zorgen en in welvaart toenemen, maar dan nog belangrijke overschotten ter beschikking zon kunnen stellen, nog steeds ten laste van het moederland!....

....Onafwijsbaar staat vast, dat hier ingrijpende maatregelen zullen genomen moeten worden, eerstens om de beklemmende banden welke de gezonde en krachtige ontwikkeling der kolonie tegenhouden, zelfs beletten, met ééne enkele handbeweging te kunnen wegvagen en vervolgens om op cultureel en industrieel gebied belangstelling te trekken en tot ondernemen op te wekken.

Indien wij herhalen wat reeds zoo vaak en beter is gezegd, dan is het niet om critiek uit te oefenen op welk beleid en van wien ook, maar omdat onder de oogen moet worden gezien, dat de steeds meer drukkende lasten der belastingschuldigen in het moederland niet voortdurend mogen worden vermeerderd.

Metterdaad moet het hoofd worden geboden aan de onverschilligheid en het gebrek aan sympathie voor de West-Indische koloniën, aan de noodlottige meening, dat alles wat in Suriname wordt ondernomen tot mislukking gedoemd is. Voor dat pessimisme zijn wellicht, naar het uiterlijke, termen te vinden. Er is veel droevigs te boekstaven. Maar, en daar komt het hier op aan, staat het vast, voor de juistheid der overwegingen van het doodvonnis, dat de oorzaken te wijten zijn aan het land en niet aan den landzaat? Allerminst! Suriname heeft nooit bewezen rijp te zijn voor de haar geschonken mondigheid. Zij wil en vraagt tutela....

....En op het gebied van landbouw en nijverheid? Ook ter ontwikkeling dier belangrijke bronnen zal, althans voor zekeren tijd en bij wijze van crisismaatregel, met de tot nu toe gevoerde koloniale politiek radikaal moeten worden gebroken. Hier zal het terrein der directe staatszorg, voet voor voet, moeten betreden worden, totdat het kan worden ingekrompen en teruggetrokken. Van uit het Plein te 's Gravenhage zal moeten uitgaan initiatief, leiding en uitvoering. Drastisch gesproken, zal van daar uit de woning, de winkel, de fabriek moeten worden gebouwd, op het veld de landbouwwerktuigen gereed gezet en dan de huurders moeten worden gevraagd. Dan komen zij wel! Temeer omdat

op het oogenblik gunstige factoren medewerken. Er kan op worden gewezen, dat wat vroeger werd geacht te behooren tot het onbereikbare, tot de utopie, dit thans, door de reusachtige vooruitgang der techniek, binnen veel enger grenzen is teruggedrongen, dat het altijd nog moeilijke probleem der voorziening in de werkkrachten voor een groot deel kan worden opgelost. Immers, de machine graaft uit of hoogt op, maakt water tot land of omgekeerd, veegt oerwouden weg en sleept het hout naar de rivier, zij ploegt, zaait en oogst, de main d'oeuvre overnemend, en dat alles op bevel van den enkeling die haar bestuurt. Heeft het vliegtuig niet de afstanden weggenomen en kan het niet nauwkeurig, fotografisch opgenomen, het onbekende land leeren kennen waar tot heden nog geen menschelijke voet gezet is? Lost het tanksysteem niet op, voor een belangrijk deel, het vervoer van om het even welk gewicht, over ongebaande wegen, bovendien nog aanbiedend een veilige schuilplaats en woning?

Late men de bakens verzetten, het getij is gunstig!

En hoevele loonende ondernemingen, bronnen te ontwikkelen, biedt Suriname niet aan! Op culturaal gebied ter voorziening van zichzelf, 't moederland, de wereldmarkt. Op nijverheidsgebied, ter verwerking der geboden grondstoffen, waarvan de uitvoer den kostenden prijs van het fabrikaat verhoogt....

....Is de kolonie van hare zware ziekte reconvalescente geworden, dan zal overwogen kunnen worden elke staatsbemoeienis los te laten en de kolonie aan haarzelf terug te geven"....

In de *Berichten uit de Heidenwereld* van 15 dezer, uitgegeven door het Zeister genootschap der Broedergemeente, staat vermeld, dat er in het begin van December te Paramaribo besprekingen plaats hadden in verband met het toenemen van zedenbedervende dansen. „Men zou vóór de feestdagen nog eens ernstige waarschuwingen daartegen richten. Ten slotte heeft de Spaansche griep nog den werkdadigsten invloed tegen deze uitspattingen uitgeoefend"

Iets uitvoeriger had deze mededeeling wel kunnen zijn, want vele dansen zijn in Suriname met de negers uit Afrika gekomen. Vermoedelijk is niet bedoeld de afgoderij-dans of wintidans, omdat van dezen dans, waarbij men de grootst mogelijke geheimzinnigheid betracht en alle voorzorgen in acht neemt om niet door oningewijden overrompeld te worden, het rechte onbekend is. Het doel is in den regel het zoeken van een medicijn om een zieke te genezen of een poging om booze geesten (winti beteekent adem, geest, wind) te verzoenen of uit te drijven. Indien men uitgaat van het beginsel, dat van de volken, waarmede wij in aanraking komen, ook van hen, wier denkwijze wij niet kunnen begrijpen, de manieren moeten gewijzigd worden, omdat zij niet overeenkomen met onze manieren, dan behoort de winti-dans zeker op den index te staan.

Meer bekend is er van den negerdans, die banja heet, en nu komen we aan de rubriek dansen, waarvan Hartsinck schrijft, dat zij „bestaan

meest in zoodaanige Posturen en bewegingen te maaken die volstrekt tegen de Zedigheid en Eerbaarheid strijdig zijn". En wat er verder volgt, maar dit moet men maar eens opzoeken in de Beschrijving van Guiana of de Wilde Kust. Of later deze banja minder ongeschikt geworden is? Het ware te besluiten uit hetgeen Focke in zijn Surinaamsche negermuziek schrijft, verklarende nooit eenige met de zedigheid en eerbaarheid strijdige bewegingen te hebben opgemerkt; „wel koddig, doch niet onvoegzaam".

Wegens ongeregeldheden, die niet zelden voorvielen bij de danspartijen der slaven, waren deze bijeenkomsten sedert de oudste tijden aan strenge voorschriften gebonden; voor een banja in de hoofdplaats werd de vergunning vereischt van de overheid, op de plantage die van den gezagvoerder. Sommige dansen, zooals de watra-mama, waren ten strengste verboden. En dan de beruchte doe's, de bijeenkomsten van negers en kleurlingen, die, met begeleiding van instrumenten, negerliederen zongen, waarover pater Rikken geschreven heeft in de Surinamer van 1907. De zang- en dansgenootschappen, die doe heetten, waren elkander veelal vijandig en wendden allerlei bedenkelijke middelen aan om elkander de loef af te steken; wegens de oneenigheden, die hieruit volgden, zijn de doe's bij de wet verboden. In publicaties van 1828 en 1833 wordt tegen de doe's zeer gestreng opgetreden; slaven, die eraan deelnemen, krijgen honderd slagen en de aanleggers een boete van tweehonderd gulden. Maar.... toen Prins Hendrik in 1835 als adelborst Suriname bezocht, was een der merkwaardigheden die men hem toonde, een doe, zooals de Encyclopaedie van West-Indië vertelt.

(*N. R. Ct.* 23 April 1919, Avondblad C).

SURINAME.

Ontdekking van ijzererts. — Door den mijningenieur E. A. Douglas, belast met de leiding van het bauxiet-onderzoek in Suriname, is op een prospectietocht naar een bauxietvindplaats in het Nassau-gebergte (Boven Marowijne) een belangrijke hoeveelheid ijzererts gevonden.

In verband met de scheikundige samenstelling van het erts, komt genoemde mijn-ingenieur tot de conclusie, dat het gewenscht is om een nader onderzoek in te stellen naar het voorkomen van ijzererts in Suriname.

Waar de behoefte aan ijzer na het beëindigen van den oorlog zeer groot zal zijn, is het mogelijk, dat deze ontdekking voor Suriname van groot belang zou kunnen zijn.

Ook in verband met de vestiging van eene hoog-oven-industrie in Nederland acht de Gouverneur — blijkens een ter zake door hem gezonden schrijven aan de Koloniale Staten — het van bijzonder belang, dat aan deze zaak aandacht geschonken worde.

Hij vindt daarom aanleiding het denkbeeld te overwegen om aan den Minister van Koloniën de uitzending uit Nederland te vragen van een mijn-ingenieur tot het doen instellen van een nader onderzoek naar het voorkomen van ijzererts in Suriname en van de mogelijkheid tot exploitatie.

Aangezien om de hiervoren aangevoerde redenen het gewenscht zou zijn een spoedige uitzending te doen plaats vinden, acht de Gouverneur het niet geraden eene beslissing uit te stellen totdat de noodige gelden hiervoor op de begrooting voor het jaar 1920 kunnen worden aangevraagd. Zijne Excellentie heeft daarom in een onderhandsch schrijven het oordeel van de Staten over deze aangelegenheid gevraagd.

(*De West* van 17 Januari 1919).

De eenig juiste weg. — De Kamer van Koophandel te Georgetown nam op een vergadering, gehouden 18 Januari j.l. een motie aan, luidende: „Dat de Kamer van Koophandel van de stad Georgetown met zeer ernstige bezorgdheid de stilstand van alle landbouwontwikkeling in de kolonie gadeslaat en de zich voordoende inkrimping van de suikercultivatie, ten gevolge van de onvoldoende arbeidsmacht, nu grootelijks verergerd door de influenza-epidemie en eerbiedig aandringt bij Z.Ex. den Gouverneur om zonder uitstel een geschikt kolonisatie-schema aanhangig te maken en dat de Minister van Koloniën dringend verzocht wordt, zoodanige stappen te treffen om — tot dat deze kolonisatie zijn beslag zal hebben gekregen — de voorzetting van de Britsch-Indische immigratie te verzekeren, onder zulke bepalingen als de Regeering van Indië aangenaam is, of, hierin niet slagende de invoering van Chineesche landbouwarbeiders goed te keuren onder zoodanig contract als de Rijksregeering en de Chineesche Regeering voldoende voorkomen".

(*Suriname* van 28 Januari 1919).

Snekikoti. — Het *Koloniaal Weekblad* van 21 Nov. j.l. neemt het volgende bericht uit ons blad van 18 Aug. jl. over, en knoopt eenige beschouwingen daaraan vast.

Het blad schrijft:

„Het volgende korte bericht in *De Surinamer* van 18 Augustus trok onze aandacht:

„Woensdag ll. is een vrouw, wonende in de Princestraat, in de gallerij door een ouroekoekoeslang gebeten.

Door tijdige inenting is zij aan levensgevaar ontkomen."

Wij zouden gaarne vernemen of de redactie van het blad de tweede zin voor hare rekening neemt. In de „Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië" hebben wij er het artikel „Snekikoti" (inenting tegen den beet van vergiftige slangen) op nagelezen en wij zijn van meening dat de doeltreffendheid van de kunstbewerking alles behalve vaststaat. De ouroekoekoe behoort tot het zeer vergiftige geslacht *Lachesis;* maar bij herhaling is ons in Suriname gebleken, dat de bevolking de slangen zeer slecht van elkander onderscheidt en dikwijls onschuldige slangen voor vergiftig aanziet".

Wij nemen de tweede zin zeker voor onze rekening, daar het feit vaststaat. Dat het „snekikoti" doeltreffend is, blijkt ook uit het feit dat de Indianen algemeen het gebruiken. Een Indianenkapitein verzekerde ons, dat de Indianen gewoon zijn het middel uit- en inwendig te gebruiken.

Het beste is „snekikoti" inwendig in te nemen, bij voorkeur met een slok sterken drank, daar het poeder zich dan vlugger door het geheele lichaam verspreidt.

Het zijn ook vaststaande feiten, dat personen, die ingeënt waren, geen noemenswaardig letsel ondervonden van een vergiftige slangebeet (ouroekoekoe), dat zij vergiftige slangen in hun hand hielden, die zich eerst onrustig toonden, en daarna languit aan de hand gingen hangen. Is de doeltreffendheid der inenting onfeilbaar? Daarop een antwoord te geven is moeilijk. Er worden gevallen genoemd, dat ingeënte personen gestorven zijn ten gevolge van een slangebeet. Maar men zou moeten weten, hoelang de laatste inenting geleden was. Want de inenting behoudt hare volle kracht slechts een half jaar; en minstens elk jaar zijn de Indianen gewoon, haar te vernieuwen, of een nieuw poeder in te nemen.

In het bovengenoemde geval werd de inenting toegepast nadat de slangebeet geschied was. Wij kennen meerdere gevallen, dat personen, die door een zeker giftige slang gebeten waren, gered zijn door onmiddellijke inenting.

Willen wij daarom niet uitmaken, of de inenting onfeilbaar werkt, toch meenen wij het boven allen twijfel verheven, dat het gebruik van „snekikoti" inderdaad doeltreffend is, en velen reeds voor een wissen dood behoed heeft. (*De Surinamer* van 2 Febr. 1919).

Een reuzen nugget. — Van het placer der Exploitatie Maatschappij Sarakreek (voorheen placer von Hemert) is deze week een pepite in de stad aangevoerd wegende 6300 gram.

Men schat dat er zoowat 500 gram steen aan zit, zoodat het goudgewicht is 5800 gram.

Hoewel vaak op dit placer stukken grof goud gevonden zijn, soms van een kilogram en zwaarder, is deze vondst een groote zeldzaamheid in onze goudindustrie. De waarde der pepite wordt op *f* 7500 geschat.

(*De West* van 7 Febr. 1919).

BIBLIOGRAPHIE

Departement van den Landbouw in Suriname. Bulletin N°. 34. Juni 1917. *De Zuid-Amerikaansche Hevea-Bladziekte, veroorzaakt door Melanopsammopsis Ulei nov. gen.* (= *Dothidella Ulei P. Hennings*). Door Gerold Stahel. Paramaribo, J. H. Oliviera.
[De publicaties van het Departement van den Landbouw in Suriname zijn verkrijgbaar te 's-Gravenhage bij Martinus Nijhoff, te Amsterdam bij J. H. de Bussy].

West-Indië. Landbouwkundig Tijdschrift voor Suriname en Curaçao. (Driemaandelijks). N°. 4. December 1918, 3e Jaargang.
Inhoud: J. J. Leys, Nieuwe Banen (slot); Dr. C. Bonne, Iets over Malaria; Surinaamsche Liberiakoffie; J. A. Liems, Dienstbaarheid van den Creool; P. L. v. d. Wolk, Onderzoekingen betreffende den cocospalm; Dr. G. Stahel, Cacaoziekten in Ecuador; Idem, Krullotenziekte in 1918; Idem, Wilde cacaosoorten in Suriname; Dr. Ir. J. E. van Amstel, Vlechtmateriaal; J. J. Leys, Verslag van het Landbouwexamen 1918.
N°. 1. Februari 1919, 4e Jaargang.
Inhoud: J. J. Leys, Kolonisatie van Suriname door Hollandsche boeren. (Op den omslag staat: „door Nederlandsche landbouwers").

Berichten uit de Heidenwereld, uitgegeven door het Zendingsgenootschap der Evangelische Broedergemeente te Zeist.
In N° 12, 12 December 1918: Het zendingswerk onder de Britsch-Indiërs aan de Commewijne, door Br. Legène.
In N°. 1, 16 Januari 1919: Het zendingswerk onder de Britsch-Indiërs, door Br. Legène. — Mededeelingen uit Suriname. — Zendingsbusjes voor de zending der Broedergemeente in Suriname.
In N°. 2, 12 Februari 1919: Uit „Suriname en Berbice". door H. Weiss.
In N°. 3, 14 Maart 1919: Oproep aan de vrienden van de zending der Broedergemeente in Suriname. — Uit Suriname en Berbice, door H. Weiss. — Korte mededeelingen uit Suriname. — Uit den zendingskring „Ons Suriname" te Zeist, door F. H. C. Jansen.
In N°. 4, 15 April 1919. Uit Suriname en Berbice, door H. Weiss. — Maandelijksche mededeelingen uit Suriname, door R. Voullaire.

Indisch Genootschap. Lezing over Suriname op 8 Januari 1919, gehouden door W. D. H. Baron van Asbeck. 's-Gravenhage, Martinus Nijhoff. 1919.

Eigen Haard. 7 Maart 1919.
Van verloren terrein en nieuwe kansen. (Met 6 kiekjes van Suriname, Curaçao en Saba).

Onze missiën in Oost- en West-Indië. Tijdschrift der Indische Missie-Vereeniging, Sittard.

In deel II, Afl. III, Maart 1919: Mr. Th. J. A. Nuyens, aftredend Gouverneur van Curaçao, door C. J. Zwijsen, R.-Apostolisch Vicariaat van Curaçao. Te kort aan parochies in de Missie van Curaçao.

De Volksmissionaris, XI Jaarg. 15 Maart 1919, Kapel in 't Zand, Roermond. Eerste reis naar de Tapana-honi (26 Juli—20 Aug. 1918), door Pr. Fr. Morssink. Het overlijden meldend van den boschneger Afaka „den uitvinder en grondlegger van het Djoeka-schrift [1]), teekent Pr. M. hierbij in een noot aan: „Afaka en de geschiedenis van zijn schrift is ons bekend geworden, toen hij verleden jaar, wegens ziekte, ruim een maand in onze ziekenverpleging te Paramaribo onder behandeling is geweest. Hij heeft ons toen medegedeeld, hoe hij ten tijde van de komeet van Halley een droom had, waarin iemand hem een blank stuk papier toonde, zeggende dat al het andere wel zou komen. Ontwaakt zijnde, is hij, die nooit eenige school bezocht had, begonnen een schrift samen te stellen, om de 2 of 3 dagen er een teeken bijvoegend, tot hij 56 letterteekens, of liever lettergreep-teekens bij elkaar had, een soort hieroglypen zou ik ze willen noemen, waarmede hij alle neger-Engelsche woorden, op zijn Djoeka'sch uitgesproken, tamelijk goed kan weergeven". (Zie ook: *Koloniaal Weekblad* van 3 April 1919, Oost- en West-Indisch literatuuroverzicht).
In het nummer van 15 April het vervolg van de reisbeschrijving.

Bloesem en Vrucht. Maandschrift uitgegeven door het Chr. Letterkundig Verbond „Godt laet groien". D. van Aken, Ter Neuzen. Causerie over Suriname, door A. M. F. Oostburg.

Economisch Weekblad. Uitgave: Hollandsche Uitgevers-Maatschappij, Amsterdam. In de nummers van 20 December 1918, 3, 10 en 31 Januari, 21 en 28 Februari en 14 Maart 1919: Suriname, onder blijvend Nederlandsch Bestuur eene kolonie zonder toekomst, door B. Boekhoudt.
In het nummer van 17 Januari 1919: Nederland en West-Indië één, door W. R. Menkman. — Kolonisatie in Suriname door Nederlanders, door J. C. C. Sandberg.

Katholieke Illustratie, 29 Maart 1919. Een modern ziekenhuis te Paramaribo. (Met 9 kiekjes).

Commercial Holland. A monthly journal of foreign Trade for the Netherlands and Colonies. Published by: Nygh & van Ditmar, Rotterdam. Vol I. February 1919. Surinam. — April 1919; Curaçao.

Neerlandia, Orgaan van het Algemeen Nederlandsch Verbond, April 1919. O. L. Helfrich, benoemd Gouverneur van Curaçao, door B. de Gaay Fortman (Met portret).

Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap (gevestigd te Utrecht). 40ste deel. 1919. Stukken over de verovering van Suriname, medegedeeld door Fred. Oudschans Dentz.

[1]) Djoeka = stamnaam.

Tijdschrift voor Economische Geographie. 15 April 1919. De toekomst van Curaçao, door Mr. E. H. von Baamhauer.

Economisch statistische Berichten. 16 April 1919. De economische toestand van Suriname, door Fred. Oudschans Dentz.

De Indische Mercuur. 18 April 1919. De West-Indische Suiker en de Hollandsche Standaard, door Oudschans Dentz. (Met bijschrift der redactie).

In *Verslag van den toestand van het Algemeen Rijksarchief te 's Gravenhage over* 1917, 's Gravenhage 1918: Mr. R. Bijlsma, Het oud-archief van de Gouvernements-Secretarie (Gouverneurs-archief) der kolonie Suriname. — Het archief van den kleinen of conferentie-raad in Suriname. — Het oud-archief der administratie van financiën in Suriname. — Het archief der nieuwe wees-, curateele- en onbeheerde boedel-kamer in Suriname.
[In het Verslag over 1916 waren reeds van dezelfde hand verschenen: Het oud-notarieel archief der kolonie Suriname. — Het oud-archief van den Burgerlijken Stand in Suriname].

Het Koloniaal Weekblad. Orgaan der Vereeniging Oost en West. De wekelijksche kronieken.

MEDEDEELINGEN

VLOOTBEWEGING KON. W.-I. MAIL.

VAARTUIG	REIS		MELDING
	VAN	NAAR	
Commewijne	Amsterdam	Paramaribo	14 April Barry
			17 „ Scillycil
			21 „ Azoren
Stuyvesant	Curaçao	Amsterdam	14 „ Amsterdam
Oranje Nassau ..	„	New-York	14 „ New-York
Stella	Amsterdam	Paramaribo	19 „ Las Palmas
			1 Mei Paramaribo

De

West-Indische Gids

ONDER REDACTIE VAN

DR. H. D. BENJAMINS, PROF. DR. J. BOEKE, MR. D. FOCK,
C A. J. STRUYCKEN DE ROYSANCOUR.

EERSTE JAARGANG N° 2
JUNI 1919

ALGEMEENE UITGEVERS MAATSCHAPPIJ AMSTERDAM
AD USUM MUNDI DIR. G. H. JONCKHEER

DE RECHTSBEDEELING OP ONZE BOVENWINDSCHE EILANDEN EN DE HERZIENING VAN DE RECHTERLIJKE MACHT EN VAN DE RECHTSPLEGING IN DE KOLONIE CURAÇAO.

DOOR

MR. B. DE GAAY FORTMAN.

Dit opstel over de rechtsbedeeling op St. Martin N. G., St. Eustatius en Saba was goeddeels reeds in de pen, toen hier te lande bekend werd de op 15 October 1918 in het *Publicatieblad* van Curaçao *1918 No. 61* uitgegeven *Publicatie van den 30sten September 1918, waarbij wordt afgekondigd het Koninklijk Besluit van 6 Juli 1918, No. 72, houdende wijziging van de rechtelijke macht en van de rechtspleging in burgerlijke en strafzaken in de kolonie Curaçao.*

De desbetreffende mededeeling in de Curaçaosche bladen was mij aanstonds eene oorzaak van niet geringe vreugde. Immers de strekking van mijn betoog bedoelt dit te doen zijn een pleidooi voor eindelijke uitvoering der reeds vele jaren besproken herziening der rechtsbedeeling op de genoemde eilanden, en door het aangehaalde Koninklijk Besluit is nu de zaak gebleken althans verder opgeschoten te zijn, dan ik durfde veronderstellen. Maar gewonnen is zij nog niet. Het tijdstip, waarop de nieuwe regeling in werking treden zal, is bij de slotbepaling aan den Gouverneur der kolonie te bepalen gelaten. En dit zal mede afhankelijk zijn van het vinden der personen, wier taak het wezen zal, met de nu reeds ter plaatse aanwezige krachten de magistratuur uit te maken. Ik vind hierin aanleiding volgens mijn oorspronkelijk plan mijne beschouwingen te geven, uitgebreid met enkele opmerkingen over de nieuwe maatregelen. Mogen zij leiden tot juiste kennis en waardeering der toestanden, en aldus bevordelijk zijn aan het welslagen der ondernomen herziening in den daarvoor door de Regeering gekozen weg.

De rechtbedeeling in de kolonie Curaçao is tweeslachtig.

Heeft men onder het *hof van justitie* als „opperste gerechtshof" voor de geheele kolonie op de benedenwindsche eilanden slechts *kantongerechten* — St. Martin N. G., St. Eustatius en Saba hebben bovendien *raden van justitie*[1]). Daar deze colleges echter nog slechts met rechtspraak in strafzaken belast zijn, bestaat de tweeslachtigheid alleen ten opzichte der strafrechtsspraak[2]). Immers op Curaçao en onderhoorige eilanden, Aruba en Bonaire, treedt het hof van justitie in tal van gevallen als rechter in eersten aanleg op, en dus tevens in hoogste ressort, terwijl voor de bovenwindsche eilanden twee instanties regel zijn, n.l. òf kantonrechter òf raad van justitie in prima en het hof van justitie in beide gevallen in appèl. Dat hierdoor in het algemeen de bovenwindsche eilanden ten opzichte der strafrechtspraak ook in de praktijk in zooveel gunstiger omstandigheden verkeeren, zou ik nochtans niet durven beweren.

De bevoegdheid van de *kantonrechters* (op elk eiland is één kantongerecht gevestigd) strekt zich uit over burgerlijke en strafzaken. In *burgerlijke zaken* oordeelen zij, steeds behoudens hooger beroep, in analoge gevallen, als bij ons in artikel 38 R. O. is bepaald, met uitbreiding van het bedrag der vordering tot *f* 300, bovendien over alle vorderingen tot opeisching van roerende zaken, en verder, onverschillig het bedrag, over soortgelijke vorderingen, als de artt. 39 sub 2 en 3, 40, 41 en 42 (zonder de beperking tot het geval van wanbetaling der huurpenningen) R.O. vermelden, terwijl artikel 39 der „regterlijke inrigting" van de kolonie tevens noemt de vorderingen wegens bezitrecht, die tot vanwaardeverklaring en opheffing van beslag, tot vanwaarde- of nietigverklaring van een gedaan aanbod van betaling of van eene gerechtelijke bewaargeving, alles in zaken, overigens tot de bevoegdheid van den kantonrechter behoorende.

---

[1]) Nl. twee en wel op St. Martin en op St. Eustatius, de laatste tevens voor Saba.

Ten onrechte vermeldt de *Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië* sub voce *Bestuursregeling*, dat er voor de drie eilanden slechts één raad van justitie bestaat (blad. 137). Dit was het geval van 1868—1874. Onder *Rechtswezen* vindt men op bladz. 605 de juiste indeeling meegedeeld.

[2]) Tot 1904 hadden de raden van justitie ook rechtsmacht in burgerlijke zaken.

In *strafzaken* vonnissen de kantonrechters volgens het oude strafwetboek[1]) over alle misdrijven, waarop geen zwaardere straf is gesteld dan gevangenisstraf van zes maanden of geldboete van driehonderd gulden, te zamen of afzonderlijk. Ook hier weer behoudens hooger beroep op het hof van justitie.

In alle andere gevallen oordeelen in strafzaken de *raden van justitie*, op de bovenwindsche eilanden, behoudens het vermelde appèl op het hof, dat voor Curaçao, Aruba en Bonaire, gelijk ik reeds meedeelde, in eenige instantie kennis neemt van de strafzaken, die niet tot de bevoegdheid van de kantonrechters behooren.

Wanneer men zich tot deze hoofdtrekken bepaalt, mag veilig aangenomen worden, dat de bevoegdheid der kantonrechters in de kolonie niet achterstaat bij die hunner collega's hier te lande, terwijl de bevoegdheid der raden van justitie in strafzaken, waar de doodstraf nog bestaat, in omvang met die onzer arrondissements-rechtbanken te vergelijken is. Verder zou eene vergelijking niet opgaan. Gelijk wij straks zullen zien, staat met name de statistiek der behandelde zaken hier en ginds buiten elke verhouding. Vandaar dat de eerste indruk, die kennisneming van den toestand op dit gebied in de kolonie maakt, deze is, dat de rechtelijke organisatie op te grooten en te grootschen voet is ingericht. Wie bij de raden van justitie denkt aan de gelijknamige rechterlijke colleges in Oost-Indië en bij het hof van justitie aan de gerechtshoven in ons land, zal bij onderzoek bemerken, dat weinig meer dan naam en titulatuur overeenstemt.

Toch kan de rechterlijke indeeling in Curaçao voldoende verklaard worden uit de plaatselijke toestanden. Een „opperste" gerechtshof voor de geheele kolonie (trouwens in burgerlijke zaken met appèl op den Hoogen Raad der Nederlanden, wanneer niet blijkt, dat het onderwerp van de vordering eene waarde heeft van duizend gulden of minder, en in strafzaken met cassatie in het belang der wet alleen) kan niet gemist worden, en toen eenmaal de bovenwindsche eilanden, op zoo grooten afstand van het hoofdeiland gelegen, in hetzelfde koloniaal

[1]) Over het nieuwe wetboek van strafrecht, vastgesteld bij Koninklijk besluit van 4 October 1913, no. 61 (*Publicatieblad* 1913, no. 67), zie men mijne bijdrage in het *Tijdschrift voor Strafrecht*, dl. XXVI, afl. 2.

verband gebracht waren, was de instelling van eene instantie tusschen kantongerecht en hof van justitie voor die gebieden eisch van goede praktijk. Duidelijk echter is het niet, waarom men niet aanstonds, toen men in Suriname daartoe overging, ook voor de bovenwindsche eilanden althans, den omgaanden rechter heeft aangesteld. Ware dit geschied, dan zou men reeds toen ook hier over de noodige deskundige krachten hebben kunnen beschikken, wat nu niet het geval is geweest, waarschijnlijk om financiëele redenen in verband met den weinigen arbeid, van de rechtsprekende magistraten te vragen. De statistiek geeft, wat dit laatste betreft, over de jaren 1910—1917 de volgende cijfers, ontleend aan de *Koloniale verslagen:*

	1910	1911	1912	1913	1914	1915	1916	1917
Raad van Justitie:								
St. Martin N. G.								
Strafzaken	5	2	14	4	3	4	3	7
Beschikkingen	8	2	7	5	2	4	2	5
St. Eustatius								
Strafzaken	1	4	4	9	4	5	9	2
Beschikkingen	—	—	—	—	—	—	—	5
Kantongerecht:								
St. Martin N. G.								
Burgerlijke zaken	2	1	9	9	3	5	2	5
Strafzaken	25	1	39	11	24	23	8	13
Beschikkingen	2	4	10	5	2	7	10	1
St. Eustatius								
Burgerlijke zaken	1	1	—	1	6	1	1	1
Strafzaken	—	8	8	2	18	10	12	5
Beschikkingen	—	—	—	1	16	7	—	4
Saba								
Burgerlijke zaken	—	—	—	—	1	—	1	—
Strafzaken	4	5	4	8	1	1	1	4
Beschikkingen	—	5	3	2	2	2	4	—

Het spreekt bijna van zelf, dat, toen eenmaal de rechterlijke macht in de kolonie op de geschetste wijze ingericht was, bij zoo geringe werkzaamheid althans op de bovenwindsche eilanden, geen behoorlijke bezetting der magistratuur is mogelijk geweest. Zelfs in de geheele kolonie is de rechtspraak grootendeels gekomen in handen van leeken ; alleen voor den voor-

zitter en de twee leden van het hof van justitie is de eisch gesteld van het bezit van den titel van doctor in de rechtswetenschap. En van de ambtenaren van het Openbaar Ministerie behoeft alleen de Procureur-Generaal bij het hof hieraan te voldoen.

Er moge ook in ons land een streven zijn om het leekenelement eene plaats te geven in de rechtspraak, niemand zal durven beweren, dat het een daad van wijs beleid is geweest, hier, op de bovenwindsche eilanden, de geheele rechtbedeeling zonder eenige deskundige leiding te leggen in handen van mannen, die, van hoe goeden wille ieder hunner ook moge geweest en gebleven zijn, bij gebreke van eenige opleiding, in de te verwerken stof eenvoudig geen weg bleken te weten, en dien redelijkerwijs ook niet konden weten. Het zou onbillijk zijn, hier eenig persoonlijk verwijt te maken; van den aanvang af moet de zaak in haren opzet verkeerd zijn geweest.

En zoo is dan in den loop der jaren, wat betreft de bezetting der plaatsen en de daaraan verbonden bezoldiging (volgens de begrooting voor 1919) de volgende toestand geworden:

De raden van justitie zijn onbezoldigd. De gezaghebbers van St. Martin N. G. (ƒ 5000) en van St. Eustatius (ƒ 3500) zijn de voorzitters dezer colleges, en tevens, ook zonder traktement, evenals hun collega van Saba (ƒ 3000), kantonrechter op hun eiland; die van St. Martin is nog bovendien notaris en die van Saba ontvanger en chef der posterij. Het lid van den raad van justitie, dat als rechter van instructie optreedt, ontvangt daarvoor eene jaarlijksche vergoeding van ƒ 200. Voor 1915 vindt men opgegeven, dat één lid van dezen raad is onderwijzer 4e klasse en een collega op St. Eustatius kommies der belastingen, havenmeester, loods en plaatsvervangend kantonrechter. Op Saba bekleeden de plaatsvervangende kantonrechters overeenkomstige of gelijke betrekkingen. De grootste en meest verscheiden opeenhooping van ambten vindt men bij de ambtenaren van het Openbaar Ministerie en bij de griffiers, die op St. Martin en op St. Eustatius bij den raad van justitie èn bij het kantongerecht werkzaam zijn. Op St. Martin is de ambtenaar O. M. (ƒ 775) tevens ontvanger (ƒ 1550) en chef der posterij; de griffier (ƒ 950) bekleedt de volgende betrekkingen: secretaris van den raad van politie, koloniaal schrijver, hypotheekbewaarder, adjunct-ijker en scheepsmeter. De ambtenaar

O. M. op St. Eustatius (*f* 775) is nog veelzijdiger ontwikkeld dan zijn collega op St. Martin, daar hij behalve ontvanger (*f* 1275) en chef der posterij ook notaris is, en de griffier op dit eiland (*f* 950) doet evenmin onder voor zijnen ambtgenoot ginds, daar hij evenals deze secretaris van den raad van politie, koloniaal schrijver, hypotheekbewaarder en scheepsmeter is, maar bovendien landmeter en klerk der posterij. Eerst recht een omnis homo is de ambtenaar O. M. bij het kantongerecht op Saba (*f* 400) ; deze heeft de volgende bijbaantjes : notaris, hypotheekbewaarder, adjunct-ijker, rooimeester, postbeambte, klerk en ontvanger. Eenigszins kinderachtigen indruk maakt daarbij de griffier bij dat kantongerecht (*f* 300), die buitendien nog slechts koloniaal schrijver schijnt te zijn.

De ervaring, in vijftig jaren op deze wijze opgedaan, kan niet schitterend genoemd worden. En moeilijk kan zelfs aangenomen worden, dat men een oogenblik vertrouwd heeft op het welslagen der regeling. Het is daarbij een geluk geweest, dat de omvang der criminaliteit, blijkens de boven aangegeven cijfers zoo beperkt was, en het aantal justiciabelen, dat zich in civiel geding op den rechter beriep, zoo uiterst klein werd. Het is trouwens eigenaardig in de geheele kolonie, wat men het best op het hoofdeiland bij het hof van justitie merkt, dat de burgerlijke zaken sterk afnemende zijn. Wanneer men studie maakt van de in het koloniaal archief berustende jaargangen der vonnissen van het hof, treft men in vroeger jaren verscheidene belangwekkende beslissingen aan, terwijl in latere jaren op weinige uitzonderingen na slechts eenige verstekechtscheidingen en vooral verbeteringen van de registers van den burgerlijken stand den hoofdschotel voor de statistiek leveren. Men meent dit te moeten danken aan de praktizijns, die in den regel op het tot stand brengen van schikkingen zouden uit zijn.

Verteld wordt in de kolonie van eenen kantonrechter-gezaghebber, die, op een der bovenwindsche eilanden zelf gedagvaard in eene burgerlijke zaak, met een „no judge — no case" (de rechtspraak gaat daar in het Engelsch) de zitting sloot. En ter berechting van eene strafzaak tegen de beide landraden van St. Eustatius, die hunnen gezaghebber zouden hebben mishandeld, moest onlangs een der leden van het hof van justitie

als tijdelijk voorzitter van den raad van justitie daarheen gezonden worden[1]).

In *Neerlandia* van Maart 1900 heeft de verleden jaar overleden heer T. H. J. Hamelberg — aan wien de kolonie zooveel te danken heeft voor zijne onvermoeide propaganda ter verbreiding van kennis van Curaçao in het moederland en voor zijne geschiedkundige onderzoekingen en uitgaven — er op gewezen tot welke dwaze en onbillijke gevolgen het gebruik van het Engelsch als rechtstaal op de bovenwindsche eilanden leidt, terwijl in hooger beroep alleen recht gedaan mag worden op eene „officiëele" Hollandsche vertaling ten koste van den appellant. Ik neem uit dit stuk, dat nog in hoofdzaak den toestand juist weergeeft, het volgende over :

„Nu bestaat een raad van justitie uit één ambtenaar, voorzitter, en drie leden, in den regel ingezetenen van de eilanden en meestal menschen, die niet meer dan een gewone lagere school hebben afgeloopen (waar in het Engelsch onderwijs werd gegeven), daarna zich op het een of ander vak of beroep hebben toegelegd en zich een broodwinning hebben verschaft. Eerlijke en rechtschapen menschen als zij mogen zijn, hebben zij toch nooit eenig onderricht ontvangen in de rechtswetenschappen en bovendien verstaan zij in den oorspronkelijken tekst de wetten niet, volgens welke zij recht moeten doen, en evenmin de commentaren daarop. Waar het de Curaçaosche wetboeken van burgerlijk- en strafrechterlijk recht betreft, spreken de raden recht naar de officieuse vertaling, die er van die wetboeken bestaat, eene vertaling, die niet steeds den oorspronkelijken tekst juist weergeeft en soms tot geschillen aanleiding zou kunnen geven. Waar het koloniale verordeningen aangaat, doen zij recht op de vertaling, die de voorzitter of iemand anders er hun van geeft.

„Dat hooger beroep van vonnissen, door zulke rechtscollege's gewezen, wel eens noodig moet zijn, zal wel niet behoeven aangetoond. Om ons tot het strafrecht te bepalen, kan dit eerstens noodig zijn in het belang van den veroordeelde en tweedens in het belang van een goede justitie. Wel is waar worden de

[1]) Hierover o. a. een bericht in het blad *Voz di pueblo* van 15 October 1918. Ook heeft het Eerste Kamerlid, de heer Van Kol, hierover gesproken bij de behandeling der begrooting voor 1918. (Zie *Handelingen der Staten-Generaal* 1917—1918, Eerste Kamer, bladz, 733).

strafvonnissen van de raden van justitie en der kantonrechters op de bovenwindsche eilanden niet ten uitvoer gelegd, dan nadat de Procureur-Generaal der kolonie (gegradueerd) tien weken heeft laten verstrijken zonder ervan in hooger beroep te komen of voor dien tijd heeft te kennen gegeven, dat door hem geen hooger beroep zal worden aangeteekend, doch de beslissing over het wettige of onwettige, het billijke of onbillijke van die vonnissen is dan toch overgelaten aan de beslissing van één persoon, een ambtenaar van het openbaar ministerie".

Mijne persoonlijke ervaring is, dat een veroordeelde der bovenwindsche eilanden zeer zelden in hooger beroep komt; mogelijk dat het kosten-bezwaar, zooals de heer Hamelberg verder in zijn artikel aangeeft, hem weerhoudt. Maar teekenend is, dat de Procureur-Generaal bij het hof, ook in geval van veroordeeling — althans van de vonnissen der raden van justitie — bijna steeds appèl aanteekent. En het ergste is, dat in beroep zoo goed als alle vonnissen der kantonrechters en der raden van justitie door het hof ook vernietigd moeten worden. In de jaren 1912—1915 heb ik, als mijn geheugen en mijne aanteekeningen mij niet bedriegen, niet ééne uitspraak van den bovenwindschen rechter bevestigd gezien. Het zijn dezelfde verzuimen, die men telkens weer opmerkt, waaronder eene eerste plaats innemen het niet-inachtnemen van den voor de uitspraak van het vonnis vastgestelden termijn (art. 178 Sv.), het ontbreken van de beteekening van een door het Openbaar Ministerie aangeteekend appèl (art. 215 Sv.), onvolledigheid der overgelegde stukken van den eersten rechter, waardoor tal van formaliteiten aan de contrôle ontsnappen.

Tot welke verwikkelingen een eenvoudig geval kan leiden, leert het volgende voorbeeld, waarbij ten slotte het rechtsgevoel nog onbevredigd bleef: A is veroordeeld door den kantonrechter op St. Eustatius tot 14 dagen gevangenisstraf wegens het *zonder noodzakelijkheid* dooden van een dier (art. 407 Sr.). In hooger beroep neemt het O. M., dat de getuigenverklaringen der eerste instantie (het appèl wordt in den regel op de stukken afgedaan) wel bewezen hebben, dat beklaagde het dier met een geweerschot getroffen heeft, maar niet dat het dier ten gevolge daarvan den volgenden dag gestorven is, en vraagt daarom veroordeeling tot 7 dagen gevangenisstraf wegens het zonder noodzakelijkheid *verwonden* van het

dier (art. 408 Sr.). Beklaagde werd door het hof ontslagen van rechtsvervolging, nu niet was *ten laste gelegd*, dat de verwonding *zonder noodzakelijkheid* had plaats gevonden. Het maken van dagvaardingen is dan ook niet ieders werk, al ziet eene zaak er op het oog eenvoudig uit.

Meestal echter zijn het de rechters, die fouten maken, en natuurlijk dikwijls in de bewijslevering. Ik herinner mij een geval, dat, ontdaan van tal van formeele fouten, hierop neerkwam. Twee beklaagden, op 1 Mei.... in hechtenis genomen, zijn 2 Juli d.a.v. door den raad van justitie op St. Martin veroordeeld wegens diefstal door twee personen op eene plaats, die bewoond is (art. 333 sub 1° Sr.) tot drie maanden gevangenisstraf. De Procureur-Generaal komt in hooger beroep. Na ontvangst der stukken, 23 Augustus, gelast het hof onmiddellijk, conform het requisitoir de invrijheidstelling der beklaagden, die dan bijna 4 maanden in voorarrest hebben gezeten, en 1 October worden beiden, weder overeenkomstig het requisitoir van het O. M. vrijgesproken op grond, dat het bewijs niet geleverd is.

In een ander geval moest de beklaagde, door den raad van justitie veroordeeld tot niet minder dan 5 jaren dwangarbeid wegenskinder moord, voor de eerste maal gepleegd door de ongehuwde moeder, in hooger beroep worden vrijgesproken. De eerste rechter had n.l. den dokter niet als deskundige gehoord, maar eenvoudig voorgelezen eene Engelsche vertaling van zijn visum repertum. Op dien grond moest het vonnis vernietigd worden, en, waar het niet mogelijk was, den dokter alsnog te hooren, werd beklaagde vrijgesproken. Het Openbaar Ministerie bij het hof was ook in deze zaak in hooger beroep gekomen.

In het algemeen worden de stukken in den regel veel te spoedig opgezonden van de griffie der eerste instantie, zonder dat daarbij rekening wordt gehouden met het recht van den beklaagde, om, wanneer het Openbaar Ministerie in hooger beroep gekomen is, eene memorie ter verdediging van de uitspraak over te leggen. En dit is toch, vooral voor den vrijgesprokene, een niet gering belang, als in hooger beroep de zaak buiten zijne tegenwoordigheid wordt behandeld. De groote afstand der bovenwindsche eilanden van het hoofdeiland, waar het hof zetelt, en de slechte verbinding maken dit echter wel noodzakelijk.

Ik bepaalde mij tot strafzaken. In de drie jaren, waarin ik

aan het hof van justitie verbonden was, herinner ik mij slechts één appèl in eene burgerlijke zaak te hebben bijgewoond. Het vonnis van den kantonrechter raakte kant noch wal. De statistiek wijst trouwens uit, dat burgerlijke zaken bijna niet voorkomen.

In den loop der jaren moest deze toestand wel de aandacht trekken der autoriteiten. Reeds Hamelberg vermeldt, dat al meermalen op het onbillijke en onrechtvaardige van het door hem meegedeelde gewezen is. Bepalen wij ons tot de klachten der laatste jaren, in de Staten-Generaal vernomen, dan treft in de allereerste plaats de aard der geuite bezwaren, die al heel weinig pleit voor eene juiste bekendheid met de toestanden.

Blijkens mededeeling van J. M. Plante Fébure, *West-Indië in het parlement 1897—1917* is bij de begrooting van 1907 de vraag van een ommegaand rechter (met één Ambtenaar O. M. en één griffier) „voor alle eilanden" ter sprake gekomen, echter niet met het oog op de eischen eener goede rechtsbedeeling maar om de hooge kosten, waarop de uitgaven voor Justitie waren geraamd. De regeering verklaarde toen, deze zaak onderzocht te hebben, maar „alleen voor een rechtsgeleerde, die als rechter zou moeten worden aangesteld, zou dan echter jaarlijks meer aan traktement, reis- en verblijfkosten moeten worden uitgegeven dan thans voor *de geheele rechtsbedeeling* op de kleinere eilanden werd besteed". Dit is misschien wat overdreven (de rechtsbedeeling op de eilanden buiten Curaçao kost onder de oude regeling ongeveer *f* 10.000), tenzij men den ommegaanden rechter zeer belangrijk boven de leden van het hof van justitie heeft willen bezoldigen — zeker is, dat het nieuwe instituut in ieder geval meer zou hebben moeten kosten, dan men ermee zou hebben kunnen uitsparen. Hetzelfde geldt van den in het Voorloopig Verslag op de begrooting van 1909 geuiten wensch, om een ommegaand rechter alleen voor de bovenwindsche eilanden aan te stellen.

Inderdaad — al is de begane fout verklaarbaar, wanneer men bedenkt, dat St. Eustatius, St Martin N.G. en Saba niet meer dan achtereenvolgens 1390, 3050 en 2249 inwoners tellen — uit zuinigheidsoogpunt is het aandringen op de benoeming van een ommegaand rechter steeds onpractisch geweest. Niet alleen toch bedragen de uitgaven voor de rechtsbedeeling op

de bovenwindsche eilanden — met inbegrip van het Openbaar Ministerie, de griffie, deurwaarders en boden — nog geen *f* 4500, maar in de eerste plaats was hier noodig, gelijk ik vertrouw te hebben aangetoond, eene betere rechtsbedeeling desnoods tegen drie- of viermaal hoogere kosten.

De zaak is in de laatste jaren blijkbaar weer aan het rollen gebracht in de kolonie zelf. In het Voorloopig Verslag op de begrooting voor 1915[1]) merkt de Koloniale Raad op: „De rechterlijke organisatie is voor onze niet groote kolonie op veel te verheven en uitgebreiden voet ingericht. En moeilijk kan gezegd worden, dat eene onberispelijke rechtsbedeeling daarbij verkregen is. Integendeel, vooral op de bovenwindsche eilanden is de toestand ergerlijk. Is het Bestuur bereid daartegen doeltreffende maatregelen te nemen? Door samentrekking in een of meer personen van wat thans over velen is verdeeld, kan met minder — althans zonder veel meer — kosten een dragelijke toestand in het leven worden geroepen.... Zal een algeheele reorganisatie, hoe dringend noodig ook, nog wel eenigen tijd op zich laten wachten, reeds nu kan iets gedaan worden, om de meest noodige verbetering aan te brengen. Men verhooge de traktementen en stelle speciale eischen aan ambtenaren, die met functies bij de rechterlijke macht belast worden".

Men zou zeggen: hier wordt met klem aangedrongen om althans een bescheiden stap in de richting van verbetering te doen, maar het Gouvernement dacht er anders over. In de memorie van antwoord werd door den Gouverneur het volgende gezegd: „Dat onze rechterlijke organisatie op veel „te verheven en uitgebreiden voet" is ingericht, meent ondergeteekende te moeten betwisten. Minder dan één kantonrechter op elk eiland kan er toch niet zijn. Eén hof van justitie bestaande uit maar 3 bezoldigde leden, rechter in appèl en tevens in eerste instantie voor de drie benedenwindsche eilanden is ook al geen weelde. Blijven over de twee raden van justitie op de bovenwindsche eilanden met rechtspraak alleen in strafzaken. Waar het instituut van omgaande rechter, om verschillende redenen, nog in 1905 minder doelmatig werd geoordeeld, kunnen deze instellingen met haar gezaghebber-president en twee onbezoldigde leden, ook al niet verheven en uitgebreid genoemd worden.

---

[1]) *Handelingen van den Kolonialen Raad* 1913—1914.

Samentrekking in een persoon van wat thans over velen is verdeeld, kan om die reden niet worden aanbevolen. Als men nagaat, dat de betrekkingen van kantonrechter, president en lid van den raad van justitie op de eilanden thans zonder een speciaal salaris daarvoor worden waargenomen, zal men begrijpen, dat iedere verandering belangrijk grootere uitgaven met zich zou brengen....

Het is nu al zoo moeilijk om personen te krijgen, genegen en geschikt om als ambtenaren naar de bovenwindsche eilanden te gaan of er een rechterlijke betrekking op zich te nemen; hoe zou het dan zijn, als men daar nog zwaardere eischen voor ging stellen?"

Men kan hierin weinig anders zien, dan eene erkenning der gerezen klacht en eene uiting van machteloosheid, om verbetering aan te brengen. Zelfs schijnt de klacht versterkt te worden door de mededeeling aan het slot, van bestuurszijde gedaan, dat het zoo moeilijk is geschikte anbtenaren voor de bovenwindsche eilanden te krijgen. De overige mededeelingen van de memorie gaan langs de zaak heen, nu de Gouverneur in de „te verheven en te uitgebreiden voet" een financieel bezwaar bleek te zien, wat zij juist niet was, gelet op het voorstel om de traktementen te verhoogen.

Gelukkig is daarna de zaak niet blijven rusten. En de oplossing is blijkbaar gezocht in de richting, door den Kolonialen Raad aangegeven, de aanstelling van een ommegaand rechter voor de bovenwindsche eilanden. Het is vooral de Eerste Kamer geweest, die telkens weer op het belang dezer zaak gewezen heeft — waarin wij wellicht de stem van den heer Van Kol mogen beluisteren, die ook in het openbare debat dit belang bepleit heeft, en uit eigen aanschouwing den toestand kent — tot bij *Tweede nota van wijzigingen* der Curaçaosche begrooting voor 1917 eindelijk een memoriepost werd uitgetrokken voor „kosten van hervorming van de rechtspraak op de bovenwindsche eilanden". Blijkens de toelichting was althans de Minister en wellicht ook de Gouverneur tot het inzicht gekomen, dat de door den Kolonialen Raad geopperde bezwaren en die, welke hierboven uitdrukking gevonden hebben, gegrond zijn. En nu werd inderdaad met spoed gewerkt. Voor 1918 werd de memoriepost van 1917 veranderd in een van *f* 5000. Uit de toelichting volgt tevens, dat toen eene *algeheele* herziening van de rechts-

macht en van de rechterlijke inrichting in voorbereiding was, „ter verzekering van een eenvoudige en snelle rechtspraak", maar de Regeering voegde daaraan toe, de verbetering der rechtspraak op de bovenwindsche eilanden daarop niet te willen laten wachten. Omtrent den aard der voorgenomen verbetering had de Regeering zich reeds uitgelaten, dat het de bedoeling was „om in de thans in handen van leeken berustende rechtsbedeeling op de drie eilanden boven den wind wijziging te brengen in dien zin, dat daarbij de leiding en medewerking wordt verkregen van een aan een onzer hoogescholen opgeleid rechterlijk ambtenaar".

En thans heeft dan de geheele herziening op papier haar beslag gekregen.

Het is, zooals ik in het begin opmerkte, aan den Gouverneur overgelaten, het tijdstip te bepalen, waarop de nieuwe regeling in werking treden zal. De bedoeling is blijkbaar gebleven, dat de hervorming der rechtspraak op de bovenwindsche eilanden zal voorafgaan aan die op Curaçao, Aruba en Bonaire. En inderdaad mag de herziening op St. Martin, St. Eustatius en Saba het meest dringend worden geacht. De voorgestelde uitbreiding van het hof van justitie met twee leden, zal dan geschieden in dier voege, dat het tweede nieuwe lid benoemd wordt met de invoering der herziening op de benedenwindsche eilanden.

De vastgestelde regeling komt in het kort op het volgende neer. Ontbonden worden de bestaande kantongerechten op Curaçao, Aruba, Bonaire, St. Martin, St. Eustatius en Saba en de raden van justitie op St. Martin en St. Eustatius. Daarvoor in de plaats komen twee kantongerechten : een op de benedenwindsche en een op de bovenwindsche eilanden. De betrekking van kantonrechter wordt vervuld door twee leden van het hof van justitie, aan te wijzen telkens voor één jaar door den Gouverneur, of door den president van het hof met machtiging van den Gouverneur. De twee overblijvende leden van het hof zijn plaatsvervangers van den kantonrechter op de benedenwindsche eilanden, echter alleen voor het eiland Curaçao. Evenzeer treden de griffier en de substituut-griffier van het hof op als griffier van het benedenwindsche kantongerecht. In de praktijk zal dit wel hierop neerkomen, dat op Curaçao in den regel een kantonrechter-plaatsvervanger en de griffier van het

hof zitting nemen, terwijl de kantonrechter voor de benedenwindsche eilanden omgaand rechter op Aruba en Bonaire wordt, en wordt bijgestaan door den substituut-griffier van het hof.

Het leekenelement is hiermee niet geheel verwijderd uit de Curaçaosche rechterlijke macht, maar de waarschijnlijkheid is groot, dat bij normalen gang van zaken alle gedingen door rechtsgeleerden berecht zullen kunnen worden. De advocaat-generaal bij het hof van justitie en de ambtenaren van het Openbaar Ministerie bij de kantongerechten behoeven niet eenen wetenschappelijken graad te bezitten, evenmin de griffiers, de plaatsvervangende leden van het hof van justitie en de kantonrechters-plaatsvervangers op de eilanden buiten Curaçao. Bij het Openbaar Ministerie wordt dit bezwaar eenigszins ondervangen door het hierarchisch verband, dat deze ambtenaren in den gegradueerden procureur-generaal van het hof van justitie hunnen chef doet hebben. Afdoend zal dit evenwel niet zijn, daar op alle eilanden van deze ambtenaren een oogenblikkelijk ingrijpen kan gevorderd worden zonder dat overleg mogelijk is. Bij de griffie-ambtenaren komt het veelal aan op ervaring, terwijl de president van het hof en de kantonrechters in hun eigen belang wel het noodige toezicht zullen houden. De ongegradueerde leden der zittende rechterlijke macht zullen, als gezegd, nu de jaarlijksche vacantie, die trouwens geheel overbodig was, is komen te vervallen, niet dan bij uitzondering behoeven op te treden behoudens het hieronder te vermelden geval van college-rechtspraak op de bovenwindsche eilanden.

Nagenoeg alle zaken, zoo burgerlijke- als strafzaken, komen in eersten aanleg bij den kantonrechter ; het hof van justitie treedt dan op als appèlrechter, met deze uitzonderingen : het hof van justitie vonnist voor de benedenwindsche eilanden in strafzaken in eersten aanleg en zonder hooger beroep 1°. over alle misdrijven, waarop de doodstraf is gesteld ; 2°. over andere misdrijven bij samenloop met een misdrijf, waarop de doodstraf is gesteld ; 3°. bij mededaderschap of medeplichtigheid in zaken, welke voor een of meer der daders of medeplichtigen in eersten aanleg tot de kennisneming van het hof behooren. En verder neemt het hof van justitie kennis van alle jurisdictiegeschillen, ontstaan tusschen kantongerechten onderling.

Bovengenoemde drie uitzonderingen in strafzaken worden op de bovenwindsche eilanden in eersten aanleg behandeld door

den kantonrechter met twee plaatsvervangers. In deze gevallen is dus steeds de medewerking van leeken noodig.

In strafzaken bestaat geen hooger beroep, wanneer op het feit geen andere straf is gesteld dan geldboete van ten hoogste *f* 25. Alleen die burgerlijke zaken staan in den eersten aanleg ter berechting van het hof van justitie, waarvan dit bij algemeene verordeningen uitdrukkelijk is bepaald.

In burgerlijke zaken is afgeschaft, ook voor het hof van justitie, de verplichte rechtsbijstand van praktizijns. Partijen kunnen zich door eenen gemachtigde doen vertegenwoordigen — tenzij de rechter de persoonlijke verschijning van partijen beveelt — en zich door eenen raadsman doen bijstaan.

Eene zaak wordt voor het kantongerecht niet meer bij dagvaarding maar bij verzoekschrift aanhangig gemaakt ; de eischer, die in persoon verschijnt, en niet schrijven kan, mag zijne vordering mondeling voordragen aan den kantonrechter, die haar in geschrift brengt of doet brengen, of wel dit weigert bij gemotiveerde beschikking, waarvan hooger beroep openstaat. Verzoekschriften, die niet aan de gestelde eischen voldoen, worden ter aanvulling of verbetering door den kantonrechter teruggegeven.

De kantonrechter bepaalt dag en uur van behandeling, en roept partijen met hunne getuigen en bewijsstukken op; zelfs kan eene zaak onmiddellijk behandeld worden, als eischer en gedaagde te zamen vrijwillig verschijnen.

Van de lijdelijkheid des rechters blijft op deze wijze niet veel over, en veel tact zal ervoor noodig zijn, om de onpartijdigheid te bewaren. Immers, zelfs zoover mag de kantonrechter gaan, dat hij partijen bij de behandeling der zaak de noodige voorlichting geeft, haar ondervraagt en zelfs opmerkzaam maakt op de rechts- en bewijsmiddelen, die zij kunnen aanvoeren. In het algemeen mag echter verondersteld worden, dat de justiciabelen door deze nieuwe regeling gebaat zullen zijn, vooral in die zaken, waarin de rechtsbijstand van praktizijns te duur zal zijn. Voor de instandhouding van het beroep van praktizijns, dat in de kolonie zeker zijne waarde heeft, is het te hopen, dat men in grootere zaken hunnen bijstand zal blijven vragen.

Regel is verder mondelinge behandeling en *snelle* berechting met zooveel mogelijk dadelijke uitspraak.

Voor eedsaflegging van getuigen is — evenals bij strafzaken —

voorgeschreven, dat zij, die niet tot eene erkende godsdienstige gezindheid behooren, de belofte afleggen, „nadat hun zal zijn voorgehouden de strafbepaling op het geven van eene valsche getuigenis voor den rechter".

Bij het gelasten van bepaalde verrichtingen, oproeping van getuigen, deskundigen-onderzoek, enz. moeten de te maken kosten vooraf gestort worden ter griffie. Nakosten worden op verzoek van de meest gereede partij door den kantonrechter vastgesteld.

Hooger beroep wordt ingesteld door eene schriftelijke verklaring ter griffie van het *kantongerecht,* dat de uitspraak heeft gewezen. De termijn is van dertig dagen vanaf den dag der uitspraak, of, als de appèllant daarbij niet tegenwoordig geweest is, vanaf de mededeeling van het eindvonnis. Hooger beroep van het eindvonnis sluit in, dat in appèl mede wordt kennis genomen van de daaraan voorafgegane vonnissen en beschikkingen, tenzij uitdrukkelijk het tegendeel verlangd wordt. Ter griffie van het kantongerecht worden de memories van grieven en van antwoord in hooger beroep ingeleverd. De stukken worden daarna opgezonden naar het hof van justitie, dat zonder verderen vorm van proces uitspraak doet, maar bepaalde verrichtingen, verhoor van partijen en getuigen, plaatselijk onderzoek zelf kan houden, of aan eenen kantonrechter opdragen.

In de eerste plaats mag men dus thans verwachten de uitbreiding van het hof van justitie met één lid, dat belast zal zijn met alle rechtspraak op de bovenwindsche eilanden. Het is zeer te hopen, dat de Regeering daarin slagen zal. Reeds in 1917, toen eene vacature in de gewone bezetting van het hof ontstaan was, heeft het departement van koloniën liefhebbers voor *twee* plaatsen opgeroepen met uitzicht op uitzending naar de bovenwindsche eilanden op dezelfde voorwaarden, als thans aangeboden worden nl. *f* 4000 traktement en *f* 1000 standplaatstoelage. Er schijnen toen geen liefhebbers zich aangemeld te hebben, althans toen kort daarop een op Curaçao woonachtige persoon werd benoemd, waartegen toen stemmen opgingen in de kolonie, wist de *Amigoe di Curaçao* mee te deelen, dat deze persoon de eenige sollicitant was geweest.

De andere plaats is sedert nog niet vervuld. En moeilijk kunnen de aangeboden voorwaarden schitterend genoemd worden; de Regeering noemt ze „behoorlijk", het is echter de vraag of ze „voldoende" zullen blijken te zijn.

Als evenwel de geschikte personen gevonden worden, eerst voor de bovenwindsche- en straks voor de benedenwindsche eilanden, zal de kolonie geluk te wenschen zijn, en mag met vertrouwen verwacht worden, dat bereikt zal kunnen worden, wat men zich voorstelt „een eenvoudige en snelle rechtspraak".

Dordrecht 11 Januari 1919.

HET ZENDINGSWERK DER HERRNHUTTERS IN DE OERWOUDEN VAN DE BOVEN-SURINAME.

DOOR

H. WEISS,

Secretaris van het Zendingsgenootschap der Broedergemeente te Zeist (U.)

In het jaar 1722 hadden de Moravische uitgewekenen, die ter wille van hun geloof huis en hof verlaten hadden, op het landgoed van graaf Ludwig von Zinzendorf in Saksen een toevluchtsoord gevonden. Op de helling van den Hutberg hadden de vreemdelingen hunne hutten gebouwd en reeds 10 jaar later telde „*Herrnhut*" zooals men dit dorp noemde, 600 inwoners. Het waren echter niet allen Moraviërs, die zich hier nederzetten, maar ook lieden uit alle deelen van Duitschland, die hier, in de afzondering, voor hun geloof wilden leven.

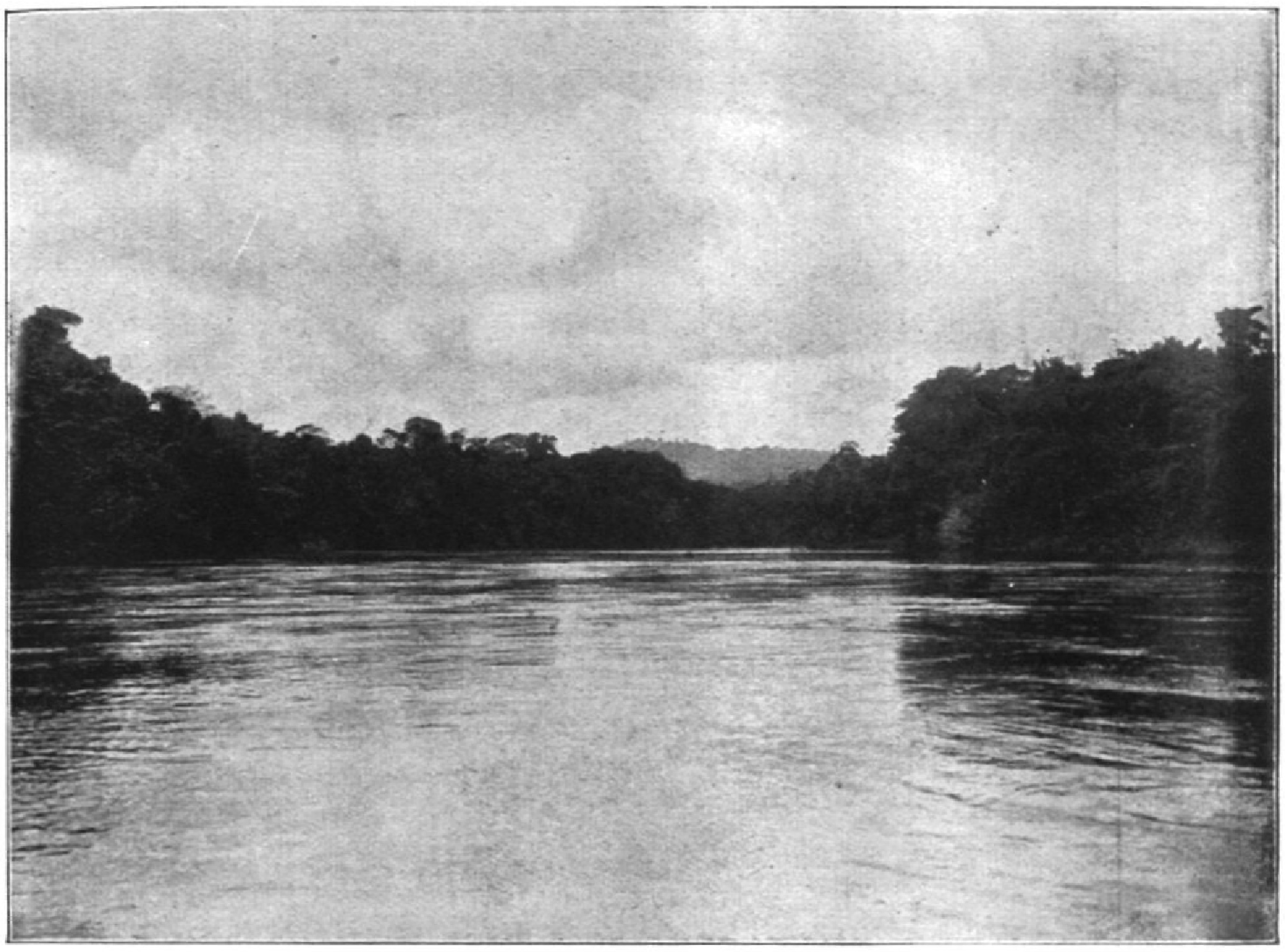
Uit deze lieden vormde de graaf zijne „strijdkrachten", waarmede hij de wereld voor Christus wilde veroveren.

Tien jaren na de stichting van Herrnhut trokken de eerste zendelingen naar St. Thomas om den armen negerslaven het Evangelie te brengen, bereid om, wanneer het niet anders kon, zelf slaven te worden, om zoodoende die arme, ongelukkige menschen nader te komen. In 1733 zetten de eerste Herrnhutter zendelingen voet op Groenlands ijsvelden om ook in den poolnacht, het licht, dat van Bethlehem uitging, te ontsteken.

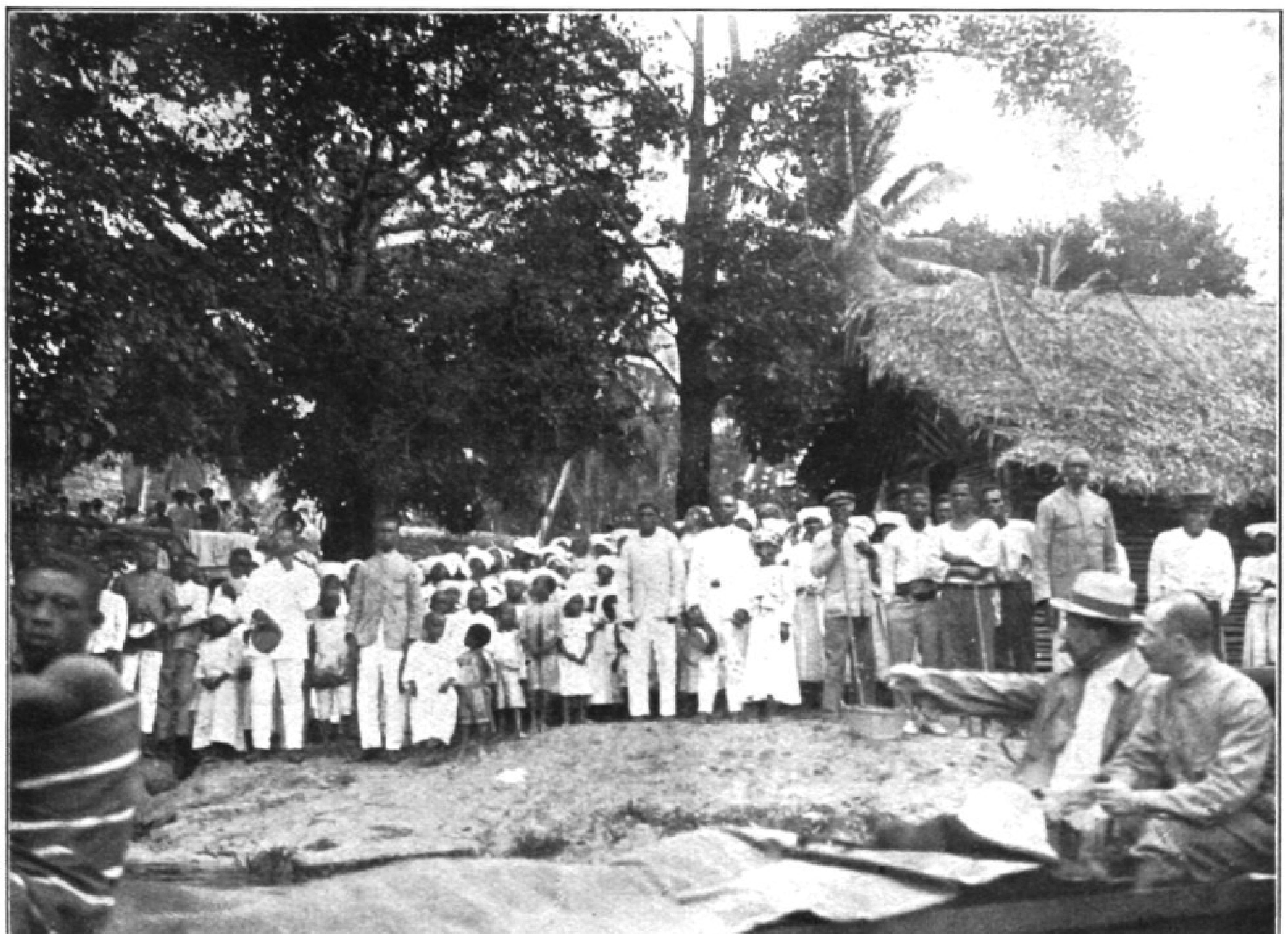
Weer twee jaar later, in 1735, vinden wij de *eerste zendelingen in de hoofdstad van Suriname,* waar zij door den Gouverneur ontvangen werden, doch de menschen hun verwonderd aankeken, als waren zij „wonderdieren".

De in de jaren 1735—1745 in het werk gestelde pogingen op het gebied der zending kunnen hier onbesproken blijven. Slechts zooveel zij hier vermeld, dat de in deze periode driemaal herhaalde poging om zich blijvend in Suriname te vestigen, mislukte. Vier mannelijke en eene vrouwelijke zendeling hadden in Surinaamsche aarde hun laatste rustplaats gevonden.

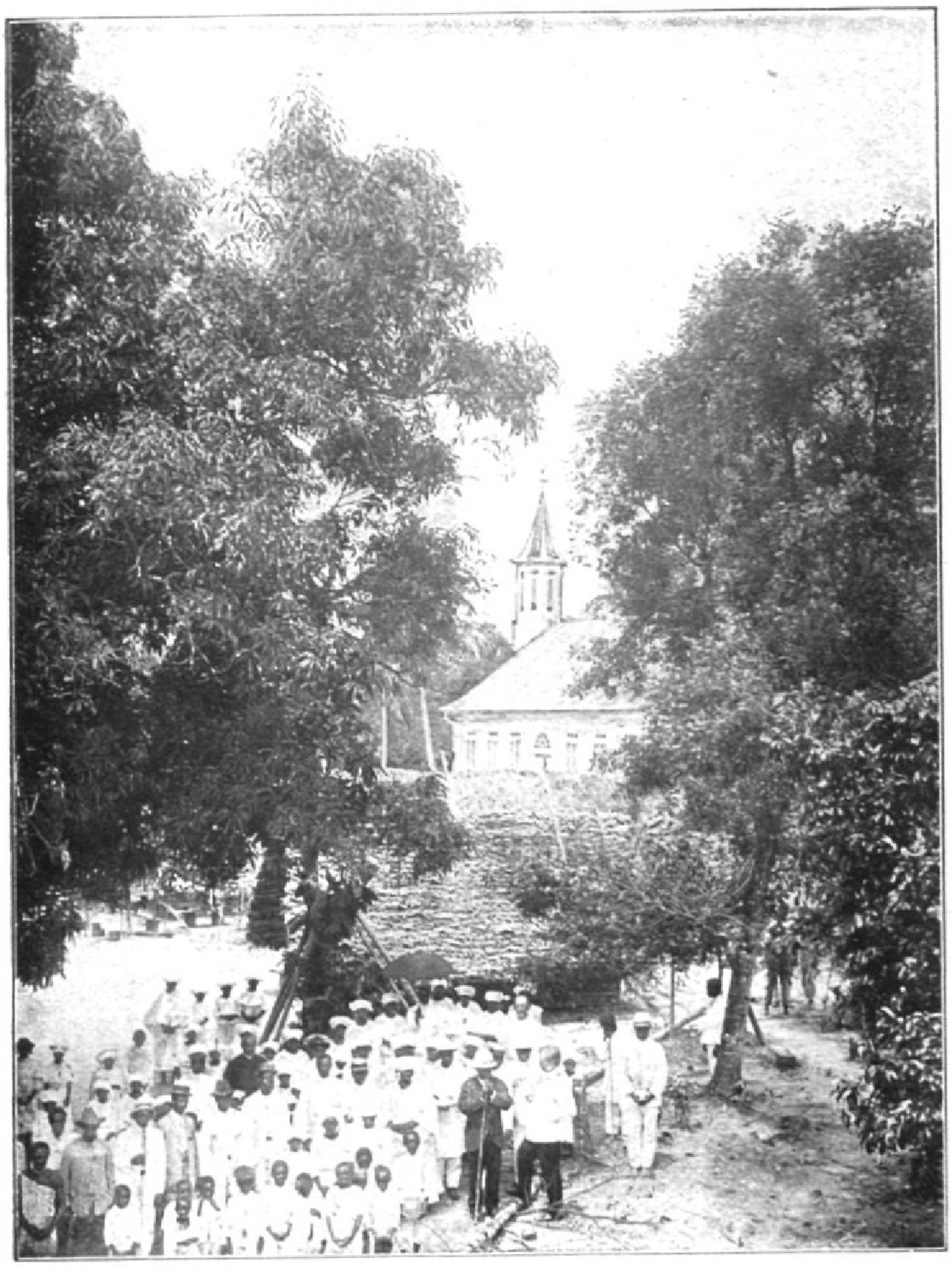
Daarentegen bloeide in de naburige kolonie *Berbice* de in het jaar 1738 begonnen zending onder de Indianen, waar Th. S.

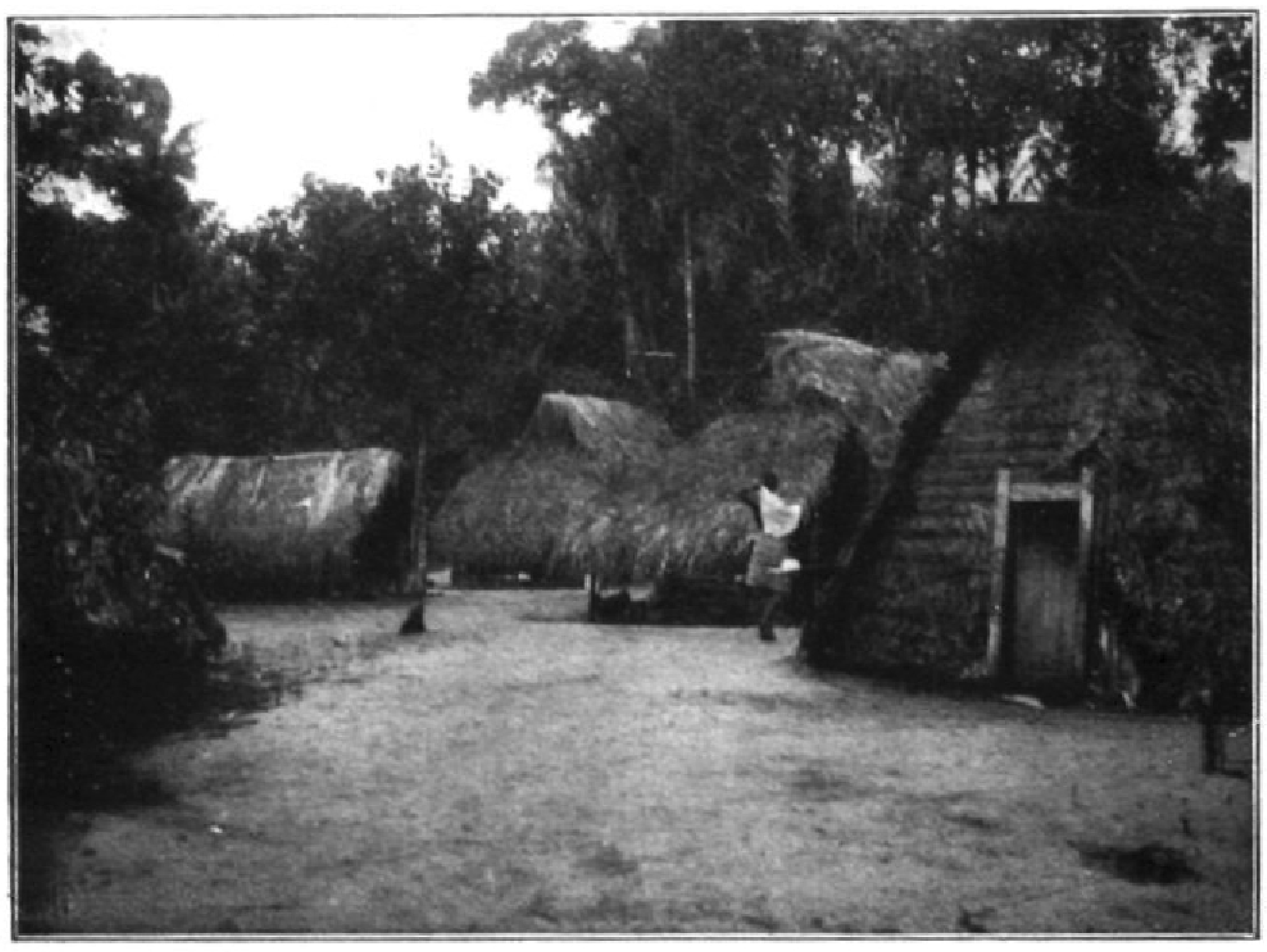
Gezicht op de rivier

Gansee

Gansee met kerk

Boschnegerkamp

Schumann, de Apostel der Indianen, zegenrijken arbeid verrichtte. Eerst in het jaar 1754 gelukte het den zendelingen zich blijvend in Suriname te vestigen. De aanleiding daartoe was de zooeven genoemde zending in Berbice, welke behoefte had aan een centraal punt om op gemakkelijker wijze de zendingstations van levensmiddelen en geld te kunnen voorzien. Tot dit einde werden Ralfs en Dehne te Paramaribo als zendingsagenten aangesteld om met het overschot van hetgeen in handel en bedrijf werd verdiend, de zending onder de Indianen te ondersteunen. Bovendien moesten zij de negerslaven te Paramaribo het Evangelie brengen.

Uit deze kleine vestiging in Paramaribo is de tegenwoordige „Zending" in Suriname gegroeid.

Nadat in de jaren 1755 en 1755 ook binnen de Kolonie, aan de Corantijn en de Saramacca nog twee zendingsstations onder de Indianen gevestigd waren, opende zich voor de Herrnhutter zendelingen in 1765 een nieuw arbeidsveld en wel onder

de Boschnegers aan de Boven Suriname.

Deze Boschnegers waren negerslaven, die, de wreede behandeling door hunne meesters moede, hun heil in de vlucht gezocht en diep in het oerwoud, boven de stroomversnellingen en watervallen, aan den bovenloop der rivieren hunne hutten gebouwd hadden en die zich later, toen het getal der wegloopers toenam, tot stammen onder een opperhoofd vereenigden en hun oude Afrikaansche zeden en gebruiken weder invoerden.

Wellicht zouden de slaveneigenaren in het daardoor ontstane verlies aan arbeidskrachten zonder meer hebben berust, waren de Boschnegers niet op roof en plundering uitgegaan. Toen deze zich sterk genoeg voelden overvielen zij de plantages, roofden, plunderden en moordden. De gevolgen hiervan waren de zoowel door enkele plantage-eigenaren als ook door de regeering zelf georganiseerde slavenjachten.

Aan beide zijden werden de schandelijkste wreedheden bedreven. Deze Boschneger-oorlogen hebben aan de regeering vele millioenen guldens en talrijke offers aan menschenlevens gekost, maar geen dezer Boschnegerstammen kon door wapengeweld tot een duurzamen vrede gedwongen worden.

De getrouwste bondgenoot der Boschnegers was de in het oerwoud heerschende malaria. In het jaar 1772 bestond

de weermacht van Suriname uit 1200 Hollandsche sodaten. Vijf jaren later, op 28 Mei 1777 liet een schip op de reede van Texel het anker vallen; 100 uitgeteerde, uitgeputte mannen verlieten het schip. Het was het treurige overschot van deze krijgsmacht.

Terwijl in dien tijd nog steeds aan de Cottica, de Commewijne en de Marowijne de strijd tusschen de koloniale troepen en de Boschnegers voortduurde, was het aan het Koloniale Bestuur gelukt met de Saramaccaners, die aan den bovenloop van de Surinamerivier woonden, in 1762 een duurzamen vrede te sluiten.

Het Bestuur beloofde de Boschnegers in hun woudgebied niet aan te vallen en hun een jaarlijksche uitkeering te betalen, terwijl hunnerzijds de Boschnegers aan de Boven-Suriname zich verplichtten de grens tusschen het oerwoud en de eigenlijk bewoonde Kolonie niet te overschrijden en in geval van nood de regeeringstroepen in den strijd tegen de nog niet onderworpen stammen te ondersteunen.

Reeds in 1760 had de toenmalige Gouverneur van Suriname, Crommelin, den wensch geuit dat de zendelingen, zooals onder de Indianen, ook onder de Boschnegers hun arbeid zouden verrichten. Met ver zienden blik had Crommelin ingezien, dat Zendelingen de beste, betrouwbaarste en goedkoopste politie zijn en hoewel onze Zendelingen een geheel ander doel van vèrstrekkenden aard in het oog hadden, zoo lag toch in dezen wensch van den Gouverneur de stilzwijgende erkenning van het heilzame van het tot dusver in Suriname verrichtte zendingswerk.

De eenige verkeerswegen in het boschland zijn de rivieren. In hun benedenloop zijn deze breed en de uit het bovenland aangevoerde slibmassa's geven aan het stroomende water de gele leemkleur, welke nog ver in zee merkbaar is. Hoe verder men echter de rivieren opvaart, des te helderder en doorschijnender wordt het water. De oevers komen dichter bij elkaar en worden hooger. Het tropische woud met zijn dicht onderbosch bedekt aan weerszijden den oever en belet elk vergezicht in het land. In zijn ranke korjaal, den uitgeholden boomstam, bevaart hier de oerwoudbewoner den stroom. De rivier is zijn groote weg, die nooit herstelling noodig heeft. Maar ook hem treden hindernissen in den weg, die alleen de Boschneger met zijn reusachtige

spierkracht en zijn onverschrokkenheid weet te overwinnen.

Reeds van verre kondigt een steeds luider wordend geraas de nabijheid van een waterval aan ; de zich in tallooze bochten wringende stroom vertoont bij de eerstvolgende kromming een geheel veranderd beeld. Over de geheele breedte van den stroom liggen duizenden steenen en rotsblokken wild dooreen. Daartusschen door en daarover heen stort en bruist met woest geraas het water en het bruist en kookt en borrelt en sist als in een reuzenketel kokend water. Witte schuimvlokken bedekken de rotstoppen, die uit het wilde water uitsteken. Daar legt de Boschneger, die voor in de boot, met de parel (pagaai) in de hand, achteloos, droomend zijn klein vaartuig stroomopwaarts voortbewoog, den parel neer, grijpt de koela, een langen stok, en richt zich in het bootje op als iemand die zich ten strijde aangordt. Slechts met een lendendoek gekleed staat hij met de breede borst en de sterke, gespierde armen aan het vooreinde van de boot. Zijn huidkleur is zwart als ebbenhout en steekt schilderachtig af tegen de witte, kokende branding. Zijn kameraad achter in de boot grijpt de parel, waarmede hij de korjaal stuurt, vaster in de hand. Beiden brullen in den oorverdoovenden waterval hun strijd- en zegekreet.

Daar doorheen willen zij ! Reeds duizenden malen in hun leven hebben zij overwonnen in den strijd tegen het geweld van den stroom. Alleen Boschnegers kunnen dat en tegen den wil der Boschnegers komt geen blanke in hun dorpen, daar achter den „dam", zooals zij de watervallen noemen.

Met adelaarsblik heeft de voorman de situatie verkend. In aanvalshouding, het bovenlijf een weinig naar voren gebogen den linkervoet steunend tegen den bodem van de korjaal, de rechterknie lichtelijk gebogen, drukt hij de koela op den rotsigen bodem. Tusschen de beide rotsen daar wil hij heen ! Het water slaat over het ranke vaartuig, maar het verheft zich weer uit dien vloed.... Reeds zijn zij er doorheen ! Daar grijpt de stroom het vaartuig en drijft het met razende vaart in schuine richting tegen de steenmassa! Reeds springt de stuurman over boord. Zwemmend grijpt hij de boot en duwt die voorbij de gevaarlijke plaats, Zigzag, nu vechtend tegen het geweld van den stroom, dan weer op de platte steenen in het water staande of gebruik makend van de koela, werken zij het bootje tegen den val op.

Nagenoeg dertig watervallen en stroomversnellingen moet men over, vóór men in de streek van de Boven-Suriname komt, waar in het jaar 1765 de eerste Herrnhutter Zendelingen, Ch. Dehne, R. Stoll en Thomas Jones, hun zendingswerk onder de Saramaccaner Boschnegers begonnen.

Aan de grens van het Boschnegerland werden zij door een ambtenaar van de Hollandsche regeering en 12 Boschnegerhoofden ontvangen. Zij bouwden aan de Sentheakreek hunne ellendige hutten en hoopten door woord en daad invloed te kunnen uitoefenen op het wilde, in afgodendienst en ontucht verzonken volk. „Dédé kondré", noemt de Boschneger dit oerwoudgebied, d. w. z. *„doodenland"*. Maar al te spoedig moesten onze broeders ervaren, dat geen Europeaan zich blijvend in het oerwoud kan vestigen zonder schade aan zijne gezondheid te lijden of zelfs het leven er bij in te schieten. Reeds in Februari 1766 bezweek Thomas Jones aan de tropenkoorts. Johannes Nitschmann nam zijn plaats in. Tot op den huidigen dag beschouwen velen het zendingswerk onder de Boschnegers in het afgelegen oerwoudgebied als een roekelooze verkwisting van gezonde arbeidskracht en zijn van meening dat men beter zou doen de Boschnegers in hun „geluksstaat" in het oerwoud te laten.

Bestaat die geluksstaat ?

Een nauwkeurige bekendheid met dit volk, welke noodig is om een juist oordeel te kunnen vellen, geeft een afdoend en .... ontkennend antwoord op die vraag.

Men heeft Boschnegerdorpen met 40—50 inwoners, maar ook die 200—400 zielen tellen. Meestal zijn ze dicht bij de rivier aangelegd, zoo men tenminste van een aanleg naar een bepaald plan kan spreken. Ieder bouwt zijn hut waar hij wil en zet die neer waar het hem lust ; van regelmaat en orde daarbij weet de Boschneger niets. Niettemin leveren deze in geniale wanorde staande, met palmbladeren gedekte hutten, omgeven door de boomen van het oerwoud, een schilderachtig beeld op.

Over dag ziet men in een Boschnegerdorp weinige, jonge, krachtige menschen. Die zijn aan het werk. De meisjes en vrouwen in de kostgronden of bij de rivier, waar zij de weinige kleedingstukken, die zij noodig hebben, wasschen, terwijl de mannen op de jacht of aan het houtvellen zijn. Slechts de ouden en zieken

zijn thuis gebleven en de kinderen, die in paradijscostuum zich lui in het zand wentelen.

Maar zoodra de zon achter het oerwoud verdwijnt en haar laatste stralen door het loofwerk der woudreuzen trillen, wordt het levendig in het dorp. Dan komen de mannen van de jacht thuis en de blauwe rook stijgt op en zweeft boven het dorp. De vrouwen en meisjes bereiden den maaltijd, en wanneer het vroolijke volkje in het maanlicht zich aan den dans overgeeft, of de ouden hun pijpen rookend, hun oude boschnegersprookjes vertellen, dan is het mooi in het oerwouddorp. Zijn ze niet gelukkig ?

Maar zoo ziet het er niet altijd uit....

De Boschneger is niet gelukkig. Hij vreest de booze geesten, hij vreest de geesten der afgestorvenen, hij is een slaaf van de heidensche Boschnegerwetten. Hij vertrouwt niemand, ook zijn besten vriend niet. Het zou te ver voeren hier den afgodendienst der Boschnegers in bijzonderheden te schilderen. Slechts zooveel zij gezegd dat de „toovenaars" het volk beheerschen en elke goede aandoening in de ziel van den Boschneger verstikken.

Hoe menige moord, hoe menige schandelijke daad is in het duister van het oerwoud bedreven....

Tot het jaar 1769 bleven de Zendelingen aan de Sentheakreek. Abini, het opperhoofd der Saramaccaners, die de broeders vriendelijk bij zich had opgenomen, was, spoedig na de aankomst der broeders, in een gevecht tegen een anderen Boschnegerstam gevallen. De woede der toovenaars tegen de vreemde Europeanen, die door hun nieuwe leer het aanzien en het gezag der toovenaars onder de stamgenooten bedreigden, steeg van dag tot dag. De Zendelingen waren hun leven niet meer zeker. Daarbij kwam ziekte, en de groote afstand van Paramaribo maakte het onmogelijk bijtijds hulp te verkrijgen.

In 1769 verlieten zij de Sentheakreek, zonder een noemenswaardig gevolg van hun arbeid gezien te hebben. In *Kwama* aan de Sebonnekreek bouwden zij een nieuwe nederzetting. Christof Kersten, de grondlegger van de zendingsfirma C. Kersten & Co., was in dat jaar ter versterking van het getal der broeders uitgezonden. Zijn vrouw ging met hem mede. Zij is de eerste Europeesche vrouw geweest, die zoover in het oerwoudgebied doorgedrongen is. Met innige ontroering leest

men het bericht dat Kersten den 1sten December 1769 van Kwama aan de broeders te Paramaribo zond.

„Wij troffen de beide broeders aan. Zij waren beiden ziek. Johannes Nitschmann heeft een etterende voet. De wond aan de enkel is zoo groot, dat ze niet met de volle hand kan bedekt worden. Zoo zit hij reeds volle 3 maanden en lijdt veel pijn. Stoll kwam mij een eindweegs tegemoet. Hij lijdt aan een uitputtende koorts. Onze ontvangst was zwijgend wegens de tranen aan beide zijden".

Spoedig na zijn aankomst werd Kersten door buikloop aangetast en zijn vrouw werd zoo ziek, dat Kersten aanvankelijk vreesde haar in het boschland te hebben gebracht om haar daar te begraven. Zoo arbeidden deze zieke menschen onder de Boschnegers. Dikwijls waren zij den dood nabij en herstelden dan weer, tot een nieuwe koortsaanval hen dwong hunne hangmatten op te zoeken. Johannes Nitschmann bezweek den 9den Juni 1770 aan zijn vreeselijke kwaal.

Maar de dag kwam, waarop zij zouden oogsten wat zij door hun voorbeeld en hun woord gezaaid hadden. In 1771 werd het opperhoofd der Saramaccaners Arabi, de zoon van den in den strijd gevallen Abini, door Kersten gedoopt. Hij was de eerste Boschneger, die zich tot het Christendom bekeerde. Johannes Arabi is tot zijn dood in 1821, dus 50 jaar lang, een trouw belijder van zijn hemelschen Koning gebleven. Hij vergezelde niet alleen de broeders op hun reizen, maar hielp hen bij hun vertalingswerk.

In 1773 trokken de Boschnegers weer meer stroomafwaarts en de Zendelingen volgden hen. Zij richtten het station *Bambey* op. Ook hier konden eenigen gedoopt worden, maar van een verlangen naar het eeuwige heil was in het algemeen weinig of niets te bespeuren. Op 15 April 1777 stierf Rudolf Stoll, die sedert het jaar 1765 in het boschland gearbeid had. Zijn nagedachtenis leeft heden nog voort onder de Saramaccaners. De heilige Rudolf, zooals de Boschnegers hem noemden, had op Christenen en Heidenen een onuitwischbaren indruk gemaakt.

In 1789 werd wederom het station opgegeven en twee uren stroomafwaarts *Nieuw Bambey* aangelegd. Het getal gedoopten en doopcandidaten bestond aan het eind van dat jaar slechts uit 24 Boschnegers.

Daarentegen openbaarde zich in het daaropvolgende jaar onder de stroomopwaarts achtergebleven Boschnegers een verlangen naar de prediking van het Evangelie. Herhaalde malen werden deze lieden door de Zendelingen bezocht en Johannes Arabi stond op deze reizen den Zendelingen trouw ter zijde. Het bleek echter dat de Zendelingen, die veel van de koorts te lijden hadden, op den duur niet in staat waren deze reizen voort te zetten.

Johannes Mähr was de laatste zendeling, die het van 1794 af op zijn post uitgehouden heeft. Zijn terugroeping had in 1812 plaats en in 1813 besloot het Zendingsbestuur wegens gebrek aan voldoende krachten, de zending aan de Boven-Suriname te staken.

In het tijdvak van 1763—1813 zijn 37 Zendelingen en Zendelingsvrouwen aan de Boven-Suriname werkzaam geweest; van dezen liggen 9 broeders en 6 zusters in het oerwoud begraven.

Eerst in 1840 werd opnieuw met dezen tak der Zending in Suriname begonnen en wel in *Gingeh*, niet ver van Nieuw Bambey. Broeder Rasmus Schmidt, die op dezen post beroepen werd, trof nog ongeveer 20 gedoopten aan, die de kern van de nieuwe gemeente vormden. Op 12 April 1845 bezweek hij aan de koorts. Zijn eigen vrouw hield de begrafenisrede, en leidde 10 maanden lang de gemeente, geholpen door Hiob, een zoon van Johannes Arabi. In Februari 1846 trouwde zij met den naar Gingeh beroepen Zendeling Meissner. Reeds na een jaar moest hij, geheel verlamd, naar Europa terugkeeren om daar genezing te zoeken. Toen namen de Christelijke Boschnegers, ter wille van den Zendeling, op wiens terugkeer zij vurig hoopten, het besluit stroomafwaarts te trekken en zich in een gezondere streek te vestigen. Zoo werd *Gansee* aangelegd. Wel is waar keerde Meissner naar Suriname terug, maar hij moest na korten tijd wegens ziekte voor altijd het land verlaten. Twee zijner opvolgers stierven kort na elkaar. Toen was het weder een dappere Zendelingsvrouw, die de opengevallen plaats innam, de weduwe van den Zendeling Hartmann. Preeken heeft zij nooit gehouden, maar overal waar zij kwam, onderwees zij de Boschnegers, jong en oud, in lezen en schrijven en gaf zij bijbelsch onderricht. Zij reisde de rivier op en af en was overal bij Christen en Heiden bemind en vereerd. Daarbij leefde zij als een Boschneger. Zij gebruikte dezelfde eenvoudige spijzen,

sliep in een hut op den grond, waarbij haar slechts een eenvoudig gevlochten mat als legerstede diende. Kort voor haar dood lag zij vier weken lang in een ellendige negerhut. De zendelingen te Paramaribo hoorden dit toevallig en lieten haar in de stad brengen. Hier is zij den 10den December 1853 gestorven.

Sedert heeft men steeds weder getracht Europeesche zendelingen in Gansee aan te stellen, maar de koorts sleepte de een na den ander weg. Reeds lang heeft men geheel daarvan afgezien. Sedert er te Paramaribo een theologisch Seminarium voor inlandsche Geestelijken bestaat, heeft men het met inboorlingen beproefd en aan dezen de leiding van Gansee toevertrouwd. Gansee is nu een mooi dorp met 500 inwoners, het hoofdstation aan de Boven-Suriname. Verder liggen stroomopwaarts de gemeenten Nieuw Aurora, Pokigron, Botopassi, Albenaston en ver naar het Zuiden, niet ver van de samenvloeiing van de Pikien-Rio en de Gran-Rio, die in hun verderen loop de Suriname vormen, ons jongste zendingstation *Djemie*.

Met ontzaglijke offers aan menschenkracht en menschenlevens heeft de Zending der Broedergemeente deze boschlandzending tot den huidigen dag voortgezet. Groote, in het oog vallende uitkomsten zijn niet verkregen, maar wij zijn er zeker van, dat ook voor het Boschnegervolk eenmaal de dag zal aanbreken waarop in het donkere oerwoud de zon der gerechtigheid zal schijnen. Niets is zonder nut, wat in geloof en gebed geschiedt.

Tot slot nog deze bescheiden vraag. Wat heeft de Koloniale Regeering gedaan om dezen zendingsarbeid te bevorderen? Heeft het Gouvernement er aan gedacht hoeveel volkskracht hier in het oerwoud verloren gaat? Kon die niet bruikbaar gemaakt worden voor den opbouw van het land?

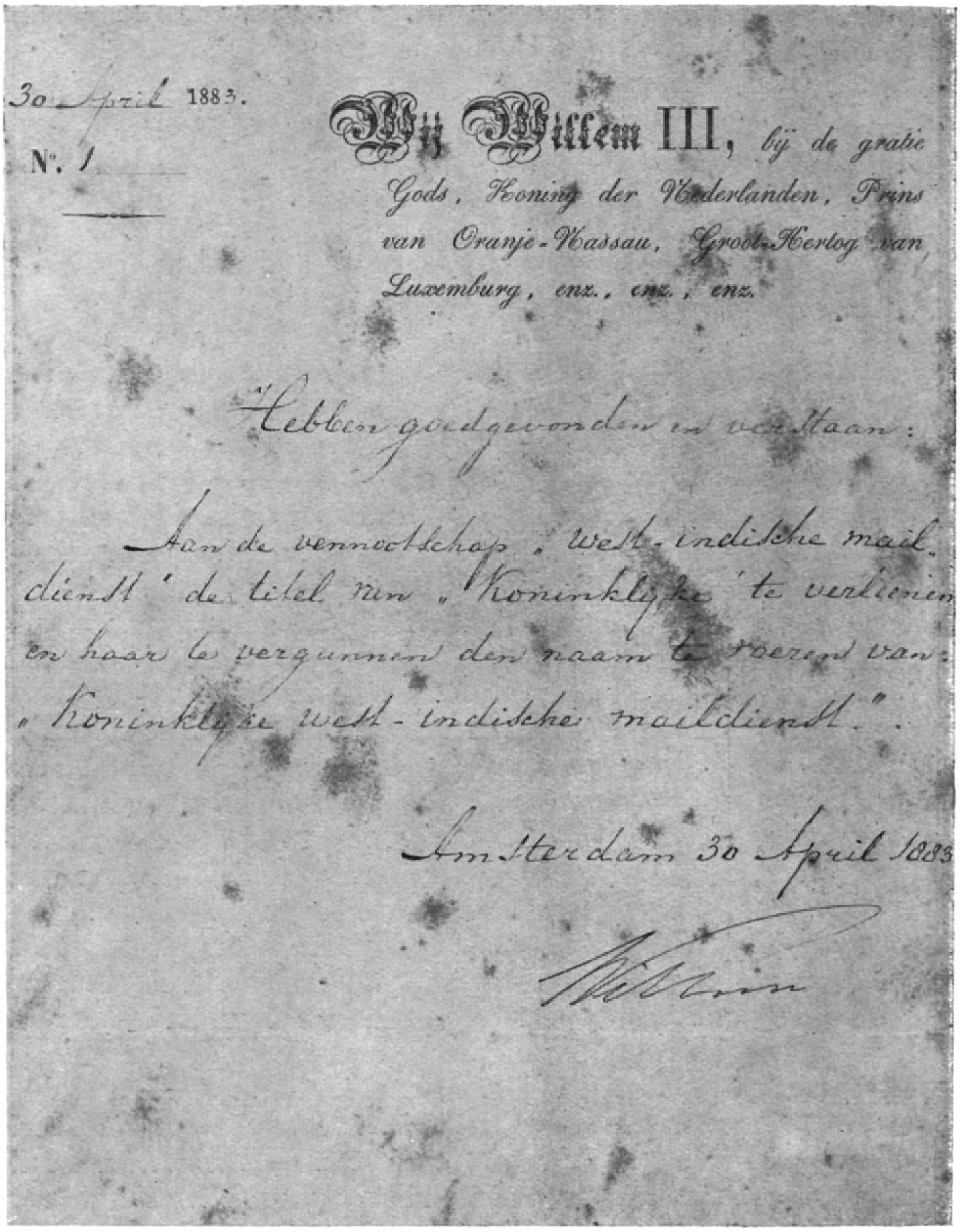
Zeist, Mei 1919.

Stroomversnelling

Djemia, het verste station aan de Boven-Suriname

30 April 1883.

N°. 1

Wij Willem III, *bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.*

Hebben goedgevonden en verstaan:

Aan de vennootschap „West-indische mail-dienst" de titel van „Koninklijke" te verleenen en haar te vergunnen den naam te voeren van: „Koninklijke west-indische maildienst".

Amsterdam 30 April 1883

Willem

DE OPRICHTING VAN DEN KONINKLIJKEN WEST-INDISCHEN MAILDIENST

DOOR

Dr. M. G. DE BOER

Toen mij door de redactie van *De West-Indische Gids* het verzoek werd gedaan om een artikel saam te stellen voor dit nieuwe orgaan, heb ik daaraan met veel genoegen voldaan, omdat het doel door haar nagestreefd, belangstelling op te wekken voor onze koloniën in West-Indië, mij zoo bijzonder sympathiek is.

Zeker, er is een tijd geweest, dat de beteekenis van deze verre overschat werd. Wanneer we zien, hoe men in het midden der zeventiende eeuw van Guyana spreekt als van een land, met meer toekomst dan de streek, waar Nieuw-Amsterdam, nu New-York, gelegen was, wanneer wij Suriname hooren prijzen als:

> „sulcken landt, dat alle landen gaat te boven
> „een schets van Kanaän, van Edens schoone hoven".

dan halen we de schouders op. Maar, tot welke teleurstellingen ook in de laatste jaren bijna alle proefnemingen in de West hebben geleid, toch staat het boven allen twijfel, dat hier voor de energie van ons volk een rijk terrein braak ligt, waar evengoed als in Oost-Indië „iets groots" verricht kan worden.

Gemakkelijk zal de taak zeker niet zijn om hier een krachtig economisch leven te doen ontstaan; ons groot-kapitaal moet meer aandacht aan deze streken schenken; de sluimerende energie in de kolonie moet worden wakker gemaakt; meer kennis van land en volk moet worden verspreid. Voor dit alles kan een tijdschrift als *De West-Indische Gids* uiterst nuttig werken, juist in tijden als deze, nu de verlegging van de banen van het wereldverkeer aan deze landen, die zoo treffend herinneren aan de daden van ons energiek voorgeslacht, nieuwe beteekenis zal geven.

De keuze van mijn onderwerp behoef ik niet te verdedigen. Dat zoowel voor het moederland als voor de koloniën een directe

en goed georganiseerde stoomvaartlijn van het allergrootste belang is, dat langs dezen weg alleen de producten der kolonie op de Nederlandsche markt zullen komen, dat bij verscheping over buitenlandsche havens de Nederlandsche handel en de Nederlandsche industrie tegenover de buitenlandsche al zeer achtergesteld zijn, behoeft wel geen betoog. Het verheugde mij daarom, dat de directie van den „Koninklijken West-Indischen Maildienst", die onder zeer groote bezwaren de verbinding tot stand heeft gebracht en tot een bloeiend bedrijf heeft opgewerkt, mij toestond van de resultaten, die ik verzamelde voor een geschiedenis der Amsterdamsche Stoomvaart, het een en ander hier mede te deelen.

Te meer verheugde mij dit, omdat het bijeenbrengen der gegevens mij voor zooveel moeilijkheden plaatste, waardoor in mijne kennis van het verloop der gebeurtenissen verschillende lacunes bleven bestaan. Ik hoopte, dat deze voorafgaande publicatie de aandacht op het onderwerp zou doen vallen en dat medewerking van verschillende zijden mij in staat zou stellen dit belangrijk onderdeel onzer economische geschiedenis nog beter te belichten.

Nog vóór dit artikel de drukpers bereikte, bleek mij, dat ik niet verkeerd had gerekend ; van Zijne Excellentie den Minister van Koloniën verkreeg ik vergunning de archieven van zijn departement te raadplegen, waardoor ik mijn relaas op zeer belangrijke punten kon aanvullen. Voor deze vergunning, die zeker van breede opvattingen getuigt, breng ik hierbij mijn eerbiedigen dank ; groote verplichtingen heb ik ook aan mr. L. M Rollin Couquerque, administrateur der West-Indische afdeeling en aan Jhr. L. C. van Panhuys, die mij het onderzoek op de meest hulpvaardige wijze gemakkelijk hebben gemaakt.

Toen de heer Elout van Soeterwoude in 1884 zijn geestig boekje over onze West in het licht zond, waartegen we evenwel het bezwaar moeten maken, dat hij aan zijn tintelend vernuft al te zeer den vrijen teugel heeft gelaten, terwijl er van waardeering van het land, dat hij bezocht, zoo bitter weinig sprake is, bespreekt hij met bijzonderen humor de reisgelegenheden naar West-Indië. Daarbij geeselt hij met zijn onverbiddelijke ironie niet alleen het laag-bij-de-grondsche reisgezelschap, maar ook de verzorging : „het water slecht, bijna ondrinkbaar, de tafel

erbarmelijk ; evenzoo de wijn, die kennelijk uit verdund vitriool en azijn was samengesteld en vlekken brandde in het tafellaken". Erger werd het evenwel nog, toen men te Fort de France de *Ville de Paris* van de „Compagnie Transatlantique" moest verlaten en moest overgaan op de intercoloniale boot, die over Trinidad en Demarara de verbinding met Suriname bewerkstelligde. Tot overmaat van ramp — dit ook ter verklaring van het bittere sarcasme van den schrijver — moest deze ten slotte, na het onvoorzichting aan wal gaan te Georgetown, waar zich een enkel geval van gele koorts scheen te hebben voorgedaan, nog een quarantaine van een en twintig dagen doormaken op een uiterst gebrekkig, half onttakeld vaartuig, dat den trotschen naam van *L'Audacieuse* droeg en waar men, aanvankelijk zelfs zonder tent, blootgesteld was aan eindelooze gietbuien en moest trachten rust te vinden met een muskietennet gespannen over een parapluie.

En nu moge de heer Elout het al wat heel slecht hebben getroffen, toch staat het buiten eenigen twijfel, dat de verbinding met onze koloniën in West-Indië zeer onbevredigend en, uit een nationaal standpunt gezien, uitermate beschamend was. Behalve van de schepen der „Compagnie Générale Transatlantique", die eens per maand haar booten van St. Nazaire naar Martinique deed vertrekken, kon men ook gebruik maken van de „Royal Mail Steampacket Company", die reeds dadelijk bij haar oprichting in 1839 een dienst op West-Indië was begonnen, terwijl tot dusver door Gunboats in het mailvervoer was voorzien. Met de Engelsche schepen, die twee maal per maand voeren, kon men over St. Thomas naar Demarara komen, vanwaar men per gouvernements-stoomschip Paramaribo kon bereiken. De tarieven van beide lijnen waren vrij hoog ; voor het vervoer van passagiers eerste klasse werd op de Engelsche lijn ongeveer *f* 500 gevraagd; de Fransche lijn was iets goedkooper.

Om volledig te zijn, dient vermeld te worden, dat men Curaçao, behalve met verschillende Amerikaansche lijnen, b.v. de „Red D Line", ook kon bereiken met de booten der „Hamburg Amerikanische Packetfahrt A.G.", de H.A.P.A.G. Tusschen Curaçao en Paramaribo bestond zeer weinig aanraking en ontbrak elke Nederlandsche stoomvaartverbinding.

Wel bestond er verbinding door zeilschepen. De zeilvaart op West-Indië was van ouds zeer belangrijk geweest ; door de

concurrentie der stoomschepen begon zij echter steeds ongunstiger resultaten op te leveren ; jaarlijks werden er schepen uit de vaart genomen en niet meer door andere vervangen. Het onregelmatig vertrek der zeilschepen dwong vele exporteurs om hun goederen over Hamburg, Engeland of Frankrijk te verzenden, of wel deze bij aankoop in het buitenland onmiddellijk vandaar te verzenden. Dat dergelijke toestanden voor de Nederlandsche nijverheid in de eerste plaats schadelijk werkten, behoeft wel geen betoog.

Onder de reeders, die door middel van zeilschepen geregeld betrekkingen met onze koloniën in Amerika onderhielden, nam de firma F. U. H. Reiger & Co., waarvan de heer C. W. R. Scholten Jr. de chef was, een voorname plaats in. Een gelukkig toeval heeft gewild, dat diens archief, juist dezer dagen in het bezit van den K.W.I.M. gekomen, ons in staat stelt na te gaan, hoe bij de oprichters dezer maatschappij het denkbeeld langzamerhand is gerijpt.

Het was in het voorjaar van 1879, dat de *Curaçao-Packet*, een klein vaartuig, dat regelmatig op Curaçao voer en waarvan de firma Reiger & Co boekhouder was, op Groot Aves bij Curaçao strandde en totaal verloren ging. De equipage werd gered, het wrak verkocht voor het luttele bedrag van zes gulden. Het schip had, bij gebrek aan vaste traders, tot dusver steeds, zonder groote winsten af te werpen, zijn vaart loonend kunnen maken ; het lag voor de hand het door een ander scheepje te vervangen. Daarnaast ontstond echter een ander plan ; „de gedachte kwam bij mij op, of het niet zaak zou zijn om een stoomboot van b.v. 400 ton aan te koopen, daarmede naar Curaçao te varen en dan, daar retourvrachten aldaar zoo moeilijk te verkrijgen zijn, met suiker (van Suriname vermoedelijk) terug te keeren. Een maatschappij oprichten en een bepaalden maildienst organiseeren, schijnt mij niet raadzaam, Liever met één boot beginnen als proef, dit huishoudelijk inrichten en hiervan eenvoudig een reederij maken om dan bij gunstige resultaten uitbreiding hieraan te geven. Gaarne — aldus schreef de heer Scholten 30 Mei 1879 aan een handelsvriend te Curaçao — hoor ik uw meening over deze zaak; kan men te Curaçao op medewerking rekenen ?"

Van dit oogenblik af liet het denkbeeld hem niet meer los. Wel werd op Curaçao zeer weinig medewerking ondervonden,

zoodat hem meermalen de verzuchting ontsnapte, dat men daar niets voor de aanvulling der toch reeds zoo sterk gedunde vloot op Nederland scheen te voelen, terwijl toch van dien kant krachtige steun moest komen als men iets wilde bereiken, maar toch ging hij gaandeweg zijn plannen uitbreiden ; in Juli was het schip reeds 500 ton geworden, in September was het een sterke comfortabele boot, waarmee een kapitaal van *f* 160.000.— à *f* 170.000.— gemoeid zou zijn, zoodat de zaak voor enkele particulieren te bezwarend zou worden en het stichten eener maatschappij onvermijdelijk zou blijken.

Op het eind van September bracht de heer Scholten de zaak opnieuw bij zijn handelsvrienden ter sprake ; hij achtte nu een kapitaal van *f* 250.000.— benoodigd, waarvoor men een stoomboot kon aanschaffen, die vier reizen per jaar zou kunnen doen ; zoowel van de zijde van het Ministerie van Koloniën als van dat van Marine was steun toegezegd. Ook van andere zijde bleek evenwel een gelijk plan te worden gekoesterd — we hooren b.v. van een „Stoomvaart Maatschappij Suriname" — zoodat het zaak was niet te lang met de uitvoering te wachten.

De heer Scholten had inmiddels een medestander gekregen, wiens steun van de grootste beteekenis zou blijken en wel den heer G. A. baron Tindal, commissaris der „Stoomvaart Maatschappij Nederland" en Kamerheer des Konings. In December 1879 richtten beide heeren een uitvoerig schrijven aan Baron van Goltstein, Minister van Koloniën, waarin zij blijkbaar herhaalden wat reeds op een audientie mondeling onder aandacht van Zijne Excellentie was gebracht. Zij gaven dan te kennen, dat het in hun bedoeling lag een stoombootlijn te organiseeren direct op Curaçao en vandaar over Paramaribo terug, voorloopig met één boot om bij gebleken levensvatbaarheid een bepaalden maildienst te stichten. Zij begrepen, dat de nieuwe onderneming met groote moeilijkheden te kampen zou hebben, maar ook, dat zij van groote beteekenis voor West-Indië zou kunnen worden,. zoodat er, afgezien van den toestand der staatsfinanciën, alle reden zou bestaan voor het aanvragen eener subsidie. Toch begrepen zij, dat het particulier initiatief de zaak zou moeten aanvatten en dit was mogelijk, nu verschillende verschepers voldoende thuisvrachten hadden toegezegd. Minder bevredigend stond het echter met de uitgaande lading en daarom deden zij een beroep op den minister door hem te verzoeken aan elk uit-

gaand schip een bevrachting van 100 ton te verschaffen tegen een vracht van *f* 45.— per last en voor te schrijven dat gouvernements-ambtenaren en troepen zooveel mogelijk van de nieuwe scheepsgelegenheid gebruik zouden maken tegen een tarief van *f* 400.— voor Curaçao en *f* 450.— naar Suriname ; voor de tweede klasse zou het tarief *f* 150.— bedragen.

Gaandeweg werd het enthousiasme bij de ondernemers grooter voor de zaak. „Wij leven in een tijd van stoom, het is een schande dat er nog geen stoomvaartverbinding op West-Indië bestaat", schreef de heer Scholten in deze dagen naar Curaçao. De belangstelling bleef daar echter even gering ; men scheen zich alleen dan voor de zaak te willen inspannen, als eerst de levensvatbaarheid overtuigend gebleken was.

Het ongeluk wilde daarbij, dat ook bij het bestuur van Suriname geen belangstelling voor de zaak bleek te bestaan. De Gouverneur van Curaçao, de heer H. B. Kip, stelde de aanvraag, die hem door den minister om advies was toegezonden, in handen van een viertal kooplieden, die er op wezen, dat de stoomvaart aan Suriname haar beteekenis zou moeten ontleenen, daar Curaçao reeds door verscheidene booten geregeld werd bezocht, die de zeilschepen reeds grootendeels hadden verdrongen en alleen de goedkoopere artikelen, die weinig vracht betalen konden, aan deze hadden overgelaten. Met Nederland bestond slechts weinig handel ; de koffie richtte zich meest naar Hamburg of naar Hâvre. In de eerste jaren zou de Maatschappij dan ook wel geen goede zaken maken ; wilde zij toekomst hebben, dan moest de zaak breeder worden opgezet ; de dienst moest een maandelijksche worden en ook een Engelsche en een Fransche haven, b.v. Grimsby en Hâvre aandoen.

Veel minder gunstig echter was de houding van het bestuur van Suriname ! De administrateur van Financiën, Baron Schimmelpenninck van der Oye, liet zich in zijn advies vrij gunstig uit over de plannen, al achtte hij ook de gekozen route niet goed, daar de vaart van Curaçao naar Paramaribo door de heerschende winden en stroomingen tweemaal zoolang duurde als die in omgekeerde richting. De hoeveelheid te verschepen producten achtte hij echter voldoende, terwijl naar zijn meening de kooplieden geen bezwaar zouden maken hoogere vrachten te betalen, wanneer het vervoer sneller en regelmatiger werd. Voor het gouvernement zou de zaak belangrijk duurder worden,

naar hij schatte ongeveer *f* 10.000.— per jaar, maar het kwam hem voor, dat het tot stand komen der lijn een dergelijke opoffering wel waard was.

Zijn advies was van te grooter waarde, omdat hij ook een aantal wenken toevoegde en aangaf, op welke wijze men de nieuwe maatschappij behulpzaam zou kunnen zijn. Men zou haar evenals de Fransche boot kunnen vrijstellen van baken-, tonnen- en steigergelden, haar kosteloos domeingrond kunnen afstaan voor steigers en opslagplaatsen en haar toestaan herstellingen aan de schepen voor den kostenden prijs aan de gouvernements-smederij te laten verrichten. Verder gaf hij den raad voor den opslag der goederen een entrepôt te bouwen, daar de ponten der plantages niet voldoende in aantal waren om alle goederen even voor het vertrek aan te voeren ; men zou een oud schip als kolenhulk moeten inrichten en bij den bouw der schepen er op letten, om suiker en cacao geheel gescheiden te houden.

Dit advies, dat dus vrij gunstig was, werd echter geheel geneutraliseerd door een begeleidend schrijven van den Gouverneur, Jhr. C. A. van Sypesteyn, dd. 20 April 1880. Reeds als Kamerlid had deze altijd geageerd tegen de subsidie, welke aan Suriname regelmatig werd toegekend, en gedurende zijn gouverneurschap was het dan ook steeds zijn streven geweest dit zooveel mogelijk te beperken, waarbij hij aanvankelijk bij de Koloniale Staten alle medewerking vond. Ondanks belangrijke uitgaven, b.v. voor de cartographische opname van Suriname en het instellen van het immigratie-fonds wist hij toch de bijdrage van het moederland, welke in het vijftal jaren na zijn komst nog regelmatig was aangegroeid, in latere jaren belangrijk te verlagen, in 1878 nog *f* 602.000.— daalde het in 1879 op *f* 327.000.— en in 1880 zelfs op *f* 195.000.—

Jammer was het evenwel, dat deze, op zichzelf prijzenswaardige zucht om aan de kolonie een gezond financieel stelsel te bezorgen ten gevolge had, dat de Gouverneur alles uit dit oogpunt ging bezien en dat hij geneigd was, elke vermeerdering van uitgaven, welke niet onmiddellijk een stijging van inkomsten beloofde te bezorgen, af te keuren. Zijn advies over de stoomvaartplannen was dan ook zeer ongunstig ; hij verklaarde ongunstig te moeten adviseeren, zoolang niet het evenwicht tusschen de uitgaven en de inkomsten zou zijn hersteld. Temeer

was hij tegen elken financieelen steun, omdat door de stoomvaart die van baken- en tonnengelden zou moeten worden vrijgesteld, de zeilvaart schade zou lijden en dus de opbrengst der bedoelde middelen zou achteruitgaan. Bovendien, de eerste jaren zouden den ondernemers zeker groote verliezen bezorgen; „aan zulk een stoomverbinding bestaat geen behoefte hoegenaamd, daar de passagiers met de vreemde stoomschepen kunnen reizen en er voor de goederen zeilschepen genoeg zijn. De eerste jaren zullen bovendien groote verliezen voor de ondernemers mede-brengen en het ongelukkige Suriname zal weer de schuld krijgen.

Ook aan het Departement was men de plannen niet gunstig gezind; de afdeeling B. (West-Indische Zaken) wees er op, dat men den Gouverneur steeds tot zuinigheid had aangemaand en dat men dus geen geldelijke toezeggingen kon geven, zonder dat de Koloniale Staten zich daarvoor hadden uitgesproken. Het gevolg was dan ook, dat onder overlegging der adviezen van de West-Indische autoriteiten bij ministerieel besluit van 21 Mei 1880, afwijzend werd beschikt op de aanvrage.

De ondernemers gaven de zaak echter niet zoo spoedig op; „zij is nog niet opgegeven, maar vordert toch niet hard", schreef de heer Scholten in Augustus aan een zijner gezagvoerders. In December werd in Engeland een onderzoek ingesteld, of men wellicht, volgens een mede uit Suriname ontvangen wenk, een combinatie zou kunnen treffen met een dienst op Demerary, waarbij dan Southampton zou kunnen worden aangedaan. Tot een resultaat leidde dit niet; wel schijnt het gevolg te zijn geweest, dat de Engelschen indachtig werden op het gevaar, dat van die zijde dreigde en plannen gingen maken om de Hollanders voor te zijn.

Aan de hand van de West-Indische adviezen werd de zaak inmiddels overwogen en nu op breeder voet opnieuw opgezet. Op een audientie op 28 Januari 1881 deelden de adressanten mede, dat zij zich voorstelden een dienst te openen met voldoend materieel om maandelijks te varen met schepen van 1000 ton laadvermogen en een snelheid als die van de booten der „Maatschappij Nederland". Breeder werd de zaak uiteengezet in een memorie van 3. Febr. d. a. v., die ook belangrijke gegevens bevatte over de te verwachten uitkomsten.

Voor retourlading hadden zij voldoende toezeggingen, maar minder bevredigend waren de vooruitzichten aangaande de

uitvrachten. In 1879 waren er van Nederland ingeklaard

op Curaçao 8 schepen	1235	ton metend
in Suriname 26 schepen	5379	„ „
te zamen....	6614	„ „

Van deze vrachten zouden de stoomschepen der nieuwe lijn een gedeelte krijgen, maar niet alles. Men zou dus geen volle schepen krijgen. Uit andere Europeesche havens kwamen te Curaçao binnen 35 schepen metende 16223 ton; deze haven werd maandelijks bezocht door drie booten uit Hamburg, drie uit Liverpool en twee uit Hâvre; verder kwam er nog eenmaal in de drie maanden een boot aan uit Bordeaux. Suriname werd bezocht door 19 schepen, metende 5518 ton, alle uit Engeland.

Nu zou in de toekomst de stoomvaart zeker een voldoend verkeer doen ontstaan; de eerste jaren zouden echter moeilijk zijn en steun van alle belanghebbenden zou noodig blijken, allereerst van de zijde der Regeering. Adressanten verzochten daarom, dat deze gedurende drie jaar aan elk uitgaand schip 50 ton vracht, de helft dus van het vroeger gevraagde, zou verzekeren, tegen een vracht van *f* 22.50 per ton, verder met vervoer van „zooveel mogelijk" alle gouvernements-passagiers en troepen, vrijdom van alle baken- en tonnen- en steigergelden, evenals aan andere maildiensten was toegestaan, kostelooze afstand van de voor loodsen en entrepôts benoodigde terreinen en gelegenheid tot reparatie der schepen in de gouvernements-werkplaatsen tegen kostprijs.

Aan den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid werd tegelijkertijd het verzoek gericht om aan de nieuwe vennootschap het vervoer der mail op te dragen. Het plan was om voorloopig met drie schepen, met een snelheid van tien knoopen, op vaste vertrekdagen eens per maand van beide zijden te vertrekken. Door de rechstreeksche stoomvaart zouden de betrekkingen met de kolonie zeer verbeteren; het was te verwachten, dat de koffie, die zich nagenoeg geheel en de cacao, die zich grootendeels van West-Indië naar Hamburg, Hâvre en St. Nazaire richtte, den weg naar het moederland zouden nemen. Het bijeenbrengen van het noodige kapitaal zou echter zeer moeilijk vallen, tenzij de Regeering aan de nieuwe maatschappij moreelen en financieelen steun wilde verleenen door haar het vervoer der post op te dragen en haar daarvoor een mini-

maal bedrag van ƒ 1500.— voor elke zending te verzekeren.

Ook nu nog was het antwoord van den minister niet bevredigend. Terwijl de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid genegen bleek voor de kosten van het mailvervoer een post op de begrooting te brengen, terwijl ook aan het departement de stemming aanmerkelijk verbeterd bleek te zijn, zoodat het Bureau B. allerlei wenken gaf, die de ondernemers zich ten nutte konden maken, en op nadere preciseering der plannen aandrong, was het antwoord van den minister andermaal afwijzend; wel begroette de minister elke poging om door verbetering der middelen van gemeenschap den band tusschen moederland en koloniën te versterken met sympathie, maar de aangeboden scheepsruimte overtrof verre de behoefte ; een dergelijke garantie zou dus een subsidie beteekenen en daartegen bestond nog hetzelfde bezwaar als vroeger. Maar, terwijl het antwoord dus afwijzend was en ook van deze beschikking mededeeling werd gedaan aan den Gouverneur van Suriname, draagt toch het slot van het ministerieel schrijven een geheel ander karakter ; het bevat een aanmoediging om de zaak niet te laten varen. „Het plan schijnt nog te onbepaald, het blijkt niet, dat adressanten zich rekenschap hebben gegeven van de groote kosten ; er zullen meer dan twee schepen noodig zijn. De Regeering zou niet verantwoord zijn steun te geven, tenzij de vereeniging door de financieele krachten, waarover zij beschikt, en door den steun, dien zij bij particulieren in moederland en koloniën ondervindt, waarborgen geeft voor haar duurzaam bestaan".

Natuurlijk gingen de adressanten hierop onmiddellijk in.

Over de onderhandelingen dienaangaande is niets tot ons gekomen, maar het resultaat was, dat op 21 October aan den minister kon worden medegedeeld, dat het bestuur der nieuwe maatschappij zou worden gevoerd door de heeren H. B. Kip, oud-Gouverneur van Curaçao, Jhr. mr. C. I. A. den Tex, oud-Burgemeester van Amsterdam en lid van de Eerste Kamer der Staten Generaal, Jhr. P. Hartsen, Directeur der Nederlandsche Handelmaatschappij, en P. N. Muller, als commissarissen en G. A. Baron Tindal en C. W. R. Scholten Jr. als directeuren.

Verder werd aan Zijne Excellentie medegedeeld, dat de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid zich bereid had verklaard

om bij de Staten-Generaal de noodige gelden aan te vragen om aan de op te richten maatschappij *f* 1500.— voor het vervoer van elke postzending te kunnen betalen, terwijl de Minister van Marine haar het vervoer van personeel en goederen naar West-Indië wilde opdragen. Daarom nam het bestuur nu de vrijheid terug te komen op zijn vroegere verzoeken, met dit verschil alleen, dat nu slechts voor elke uitgaande boot een bedrag aan *f* 800.— aan vracht werd gevraagd, waarvoor 35 ton goederen zou kunnen worden vervoerd.

Uit een ander schrijven blijkt, dat dit adres een gevolg was van een bespreking met den minister op een audientie, die door de heeren Scholten en Kip, inmiddels afgetreden als Gouverneur van Curaçao en gerepatrieerd, was aangevraagd. De minister had toen zelf het bewuste vrachtcijfer genoemd en men had dus alle reden om een snelle afdoening te mogen verwachten, toen het teleurstellend bericht kwam, dat de minister gemeend had andermaal het advies der autoriteiten in West-Indië te vragen op dit verzoek „om ondersteuning op zeer bescheiden voet".

Liet deze laatste uitdrukking duidelijk zien in welke richting de minister het antwoord liefst zou ontvangen, toch liet zich van deze adviezen weinig verwachten. De stemming was bij het bestuur van Suriname inmiddels nog veel ongunstiger geworden. Bij het indienen der koloniale begrooting trad de zucht van den Gouverneur om de uitgaven tot het uiterste te beperken, sterker dan ooit naar voren ; het leidde zelfs tot een vinnigen strijd met de Staten, die sterk aandrongen op het opnemen van posten ten behoeve van een telegrafische verbinding en van een directe stoomvaartlijn en klaagden over 's Gouverneurs onbegrensde zucht tot bezuiniging, die tengevolge zou kunnen hebben, dat de begrooting sluitend gemaakt, maar de kolonie ten gronde gericht werd. De ambtelijke leden der Koloniale Staten verdedigden het standpunt van den Gouverneur met scherpheid ; de heer Schimmelpenninck achtte een telegraaflijn niet noodig ; men hoorde alles vroeg genoeg : „zou den Gouverneur-Generaal van Oost-Indië de telegraaf zoo aangenaam zijn ?" Wat de stoomvaartlijn betreft verliet hij geheel zijn vroeger standpunt; aan de vaart der zeilschepen zou „den kop worden ingedrukt" ; de koloniale kas zou schade lijden ; voor het overbrengen der enkele passagiers waren de schepen niet noodig ;

men had nu niet eens producten genoeg om alle zeilschepen te bevrachten.

Warme verdediging vond de zaak daarentegen bij de andere leden der Staten ; wellicht zou het Nederlandsch kapitaal zich naar de kolonie richten ; met algemeene stemmen werden memorieposten bij amendement op de begrooting gebracht.

Waar zoo de stemming was, viel aan de strekking van het advies niet te twijfelen, temeer omdat men wellicht langs anderen weg een stoomvaartverbinding zou kunnen krijgen. Van Engelsche zijde toch werden verbindingen aangeboden *zonder* subsidie-aanvrage. Op 13 Juni 1881 deelde de cargadoorsfirma van Tubergen en Daam namens de Directie der „Direct Line of Steampackets between London and Demerara" mee, dat deze een zijlijn naar Amsterdam wilde openen en ook Paramaribo wilde bezoeken ; zij verzocht de post te mogen vervoeren en vrijgesteld te worden van havenrechten aldaar. Gelijke plannen bestonden bij den Liverpoolschen reeder Joseph Hoult ; van eerstgenoemde verscheen zelfs een schip in Suriname. Voor den Gouverneur, die zich haastte het verzochte toe te staan, was dit een argument te meer om op het onaannemelijke van de Amsterdamsche plannen te wijzen ; de ervaringen, die men juist in deze jaren in Oost-Indië met de zoogenaamde „Nederlandsche Indische Stoomvaart Maatschappij" opdeed, die allen handel van Batavia naar Singapore verplaatste[1]), waren blijkbaar hem onbekend gebleven. Het advies op de aanvraag van den minister was dan ook zeer ongunstig, niet alleen van den Gouverneur, maar ook van den Administrateur van Financiën. Eerstgenoemde acht zich ook nu niet verantwoord een gunstig advies uit te brengen, vooral „nu de „London direct Line" een rechtstreeksche verbinding via Demerary en London heeft geopend en andere reeders gelijke plannen hebqen". Hij is wel voor de verbinding, maar tegen elke subsidie ; men zou 18 ton per schip kunnen garandeeren, maar niet de verplichte overtocht van gouvernements-passagiers mogen beloven en evenmin een gedeelte van het door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid toegezegde ten laste der kolonie mogen brengen. Hij besloot zijn advies met een protest tegen de woorden van den heer Oldenhuis Gratama op 18 October in de

[1]) Ik behandel dit punt nader in mijn werk over de AMSTERDAMSCHE STOOMVAART in het hoofdstuk: De inrichting der Kon. Pak. Mij.

Tweede Kamer uitgesproken, dat de concessie eener stoomvaartlijn een voornaam middel was om de indirecte voordeelen der kolonie weer aan het moederland te brengen ; dat de producten uit Suriname zich niet langer naar het moederland richtten, kwam doordien de markt in Amerika en Engeland gunstiger was en doordien door makelaars en andere tusschenpersonen te Amsterdam zulke zware kosten in rekening gebracht werden. Nog slechts 10 % der producten gingen naar Nederland en dit zou nog wel erger worden, zoodat men weinig verwachting van retourlading moest maken.

Wat hier in algemeene bewoordingen was gezegd, werd nader uitgewerkt in het advies van den Administrateur van Financiën; ook deze kwam op tegen het bedrag van postsubsidie, dat hij bijzonder hoog achtte. Het belang der kolonie bracht mede, niet het steunen van deze onderneming, maar die van Joseph Hoult (die Suriname via Liverpool met Londen en langs een zijtak met Amsterdam zou verbinden) of de meer op vrachten ingerichte „Direct Line", welke onlangs, echter zeer ongeregeld varend, in werking is gekomen". „De bestaande postverbindingen zijn voldoende ; het verplicht stellen van het reizen per Hollandsche boot is bezwaarlijk, omdat het comfort daar allicht geringer zal zijn, terwijl vaak spoedcertificaten verstrekt worden en dus een reis per eerste gelegenheid noodig is. Bovendien brengt het belang der ambtenaren vaak mee, dat zij voor hunne zaken Londen of Parijs aandoen".

Maar het hoofdargument ligt op economisch gebied en het is onbegrijpelijk, dat de adviseur niet heeft ingezien, welk een wapen hij door zijn bewijsvoering juist in handen gaf aan degenen, die in het steunen der nieuwe maatschappij een nationaal belang zagen. Met cijfers toonde hij aan hoezeer in de laatste jaren de uitvoer naar Nederland was verloopen. Deze bedroeg, voor de hoofdartikelen, suiker, cacao, katoen, rum en melasse :

Totaal	Naar Nederland	Naar Engeland en de Britsche Koloniën	Naar Amerika
1870 *f* 2.288.772	*f* 830.578 (37 %)	*f* 887.053 (39 %)	*f* 571.141 (24 %)
1875 *f* 2.313.040	*f* 410.777 (17 %)	*f* 1224.738 (53 %)	*f* 677.531 (30 %)
1880 *f* 2.619.370	*f* 276.795 (11 %)	*f* 1612.898 (61 %)	*f* 729.677 (28 %)

De adviseur trachtte door deze cijfers aan te toonen, dat de

ondernemers zich illusies maakten omtrent het te verwachten verkeer, dat dit hard achteruitging en vermoedelijk geheel verloopen zou. De meer voor de hand liggende conclusie, dat het meer dan tijd werd om de bakens te verzetten en dat men nu, minder dan ooit, de gemeenschapsmiddelen in vreemde handen moest laten, die in geen enkel opzicht met de nationale belangen rekening hielden, schijnt geheel buiten beschouwing gelaten te zijn.

Veel gunstiger waren de adviezen door den nieuwbenoemden Gouverneur van Curaçao, Baron van Heerdt, uitgebracht. De minister aarzelde nu echter niet langer: 12 Januari 1882 berichtte de Secretaris-Generaal, dat de minister geneigd was de booten der nieuwe maatschappij vrij te stellen, niet zooals aanvankelijk gevraagd en toegezegd was, van baken-, steiger- en tonnengeld, maar van „scheepsongelden" een toezegging, waaraan de K.W.I.M. nog lange jaren daarna het te danken had, dat zij vrij was gesteld van alle, ook van later ingestelde havengelden. Verder werd haar toegezegd kostelooze afstand van grond te Paramaribo en voor elk uitgaand schip retourlading voor een bedrag van ƒ 800.—. Gouvernements-passagiers zouden „in den regel" met de booten der nieuwe maatschappij vervoerd worden; een bepaalde overeenkomst dienaangaande werd eerst later, 29 Augustus 1881 aangegaan.

Inmiddels was echter alles gedaan om de zaak zoo goed mogelijk voor te bereiden. Zoo werden de afmetingen gevraagd van het droogdok te Georgetown met het oog op de afmetingen der te bouwen stoomschepen; verder werden inlichtingen ingewonnen aangaande de toestanden te Paramaribo en wel aan den heer C. H. Samson, dien men tegelijkertijd onder uiteenzetting der plannen polste, of hij genegen was als agent op te treden.

Na de mededeeling, dat het gesprokene in de Koloniale Staten[1]) over dit onderwerp te Amsterdam een „alleronaangenaamsten indruk had gemaakt" en dat men meer appreciatie had mogen verwachten, deelde de directie mede, dat zij niettemin besloten had de zaak door te zetten. De booten zouden in 18 dagen Suriname kunnen bereiken, daar twee dagen lossen en daarop naar Demerary vertrekken, om vandaar de reis naar Curaçao voort te zetten en langs denzelfden weg terug te keeren.

[1]) Bedoeld wordt van de zijde der Regeering.

Uit- en thuisreis zouden tezamen 59 dagen duren,zoodat er voor elk schip per jaar 31 dagen ligtijd in Amsterdam zouden over blijven.

In afwachting van de te nemen beslissing bracht inmiddels de directie alles in gereedheid om snel te kunnen beginnen ; plannen voor de schepen werden ontworpen, de inschrijving voorbereid ; bovendien werd een poging aangewend om aan de nieuwe maatschappij de bescherming te verschaffen van het Koninklijk Huis. Op 6 December 1881 werd een door het geheele bestuur onderteekend schrijven gericht aan Z. K. H. den Prins van Oranje met het eerbiedig verzoek de maatschappij te willen steunen en het Eere-voorzitterschap daarvan te willen aanvaarden. Gewezen werd op het beschamende feit, dat de stoomvaart op West-Indië geheel in vreemde handen was, dat mede daardoor de meeste producten aan de Nederlandsche markt ontgingen. Dank zij de geestkracht van Z. K. H. Prins Hendrik, aldus het bestuur, was de maildienst op Oost-Indië zoo goed georganiseerd en bevond hij zich in zoo bloeienden toestand.

Het bestuur twijfelde niet „of de stoomvaartverbinding op West-Indië zal eveneens aan het doel beantwoorden, wanneer zij op de bescherming van Uwe Koninklijke Hoogheid mag rekenen".

De Prins toonde zich echter niet zeer genegen een dergelijke taak te aanvaarden. Wel hadden de ervaringen met de „Stoomvaart Maatschappij Nederland" getoond van hoe groot nut de vorstelijke bescherming voor een dergelijke nationale onderneming kon worden, maar de connecties met de „Maatschappij Zeeland" hadden voor den Beschermheer tot vrij groote verliezen geleid en blijkbaar maakten dergelijke ervaringen den Kroonprins huiverig om het aanbod aan te nemen. Hij verzocht nadere inlichtingen ; de bezwaren konden evenwel niet ondervangen worden, terwijl de ziekte, die weldra aan het leven van Prins Alexander een einde zou maken, een grondige bespreking vrijwel onmogelijk maakte. Het slot was dat ten slotte de nieuwe maatschappij haar loopbaan beginnen moest zonder den steun dien 'sPrinsen naam had kunnen verschaffen.

Weldra zou blijken, welke onverwacht ongunstige gevolgen dit zou meebrengen.

Toen de emissie werd voorbereid, hadden aanvankelijk een

zestal bankiershuizen zich bereid verklaard daartoe hun medewerking te verleenen. Het feit evenwel, dat de naam van den Kroonprins niet aan de zaak verbonden zou kunnen worden, deed vier van de zes op hun voorloopige toezegging terugkomen zoodat alleen de firma's Jolles & Co, en Wertheim & Gompertz de zaak op zich namen.

De gevolgen bleven niet uit. Juist in deze dagen deed ook de nieuw opgerichte „Stoomvaart Maatschappij Insulinde", die in de vaart op Oost-Indië met de „Nederland" ging concurreeren een beroep op de geldmarkt ; terwijl nu de emissie der Insulinde volkomen slaagde, werd van het veel kleiner bedrag, dat de West-Indische maatschappij behoefde, 1.2 millioen, slechts de helft geteekend. Vast besloten om de zaak door te zetten stelde het bestuur de inschrijving andermaal open, dezen keer met de mededeeling, dat het ontbrekende kapitaal zoo noodig door een obligatieleening zou worden gevonden. Er werd nu voor een ton nieuw ingeschreven, maar van de oorspronkelijke inschrijvers trokken zich zooveel terug, dat het totale bedrag iets kleiner werd. Toch werd nu besloten tot de oprichting eener Naamlooze Vennootschap.

Was deze uitslag weinig bevredigend, nog meer teleurstellend was het resultaat van de inschrijving in West-Indië. Men had hiervan vrij groote verwachtingen gehad, temeer daar voor een ander plan, een „Stoomvaart Maatschappij Suriname", die op ietwat kleiner voet zou worden ingericht en tegen lager vrachten wilde varen, vrij groote belangstelling was getoond. Aan den nieuw benoemden agent te Paramaribo was gevraagd, of hij meende, dat men voor een ton gouds aandeelen voor Suriname moest reserveeren ; na de mislukking der inschrijving hier te lande werd dus met begrijpelijke belangstelling naar berichten uit Suriname uitgezien. Des te grooter was echter de teleurstelling, toen op 14 Juli een telegram via Demarara kwam : „No shares taken". Aanvankelijk werd aan een vergissing gedacht ; naar Londen werd zelfs geseind of niet het woord „no" was verwisseld met een of ander telwoord, wat echter niet het geval bleek te zijn. Op Curaçao was het resultaat al even ontmoedigend ; met klem werd daarom in beide plaatsen aangedrongen op nieuwe pogingen. „Het is decourageant, wanneer wij moeten zien, dat men voor de totstandkoming dezer zaak geheel onverschillig blijkt te zijn.. Er is zoo dikwijls

geklaagd dat het moederland zoo weinig voor de kolonie doet, maar nu is er toch — het bedrag was inmiddels gestegen — voor acht ton hier deelgenomen. Wanneer nu de kolonie niet door zelf te handelen toont dit te waardeeren, dan ziet het er voor de toekomst donker uit. Ik kan daarom bij U niet genoeg aandringen uw uiterste pogingen in het werk te stellen om flinke inschrijvingen te krijgen ; zoolang wij van U geen opgaaf hebben voor welk bedrag is ingeschreven, doen wij hier niets, daar wij verlangen, dat Suriname bij de zaak geïnteresseerd is".

Er kwam nu een weinig schot in de zaak ; er werden enkele aandeelen in Suriname genomen ; ook gaven verschillende kooplieden de toezegging, dat zij bij gelijke vrachten per „West-Indische Mail", deze naam was inmiddels aangenomen, zouden verschepen. Van de zijde van het bestuur van Suriname werd evenwel zeer weinig medewerking ondervonden. De terreinen, die de maatschappij behoefde voor een loods en een steiger, en welke door de regeering, naar het plan was, kosteloos voor dat doel zouden worden afgestaan, werden aan een ander toegewezen. Ook in andere opzichten had men reden om over tegenwerking te klagen, zoodat de directie soms mismoedig klaagde, wat er van een kolonie moest worden, waarvan het hoofd zoo weinig weet, wat de waarachtige belangen en de middelen tot ontwikkeling zijn.

Ook hier te lande liep echter niet alles naar wensch. Weliswaar werden langzamerhand zooveel aandeelen genomen, dat men het aanvankelijk zonder obligatie-leening zou kunnen stellen, maar van de zijde der regeering kon nog steeds geen garantie voor het post-, passagiers- en goederenvervoer worden verkregen. De positie van het Ministerie van Lynden was uiterst zwak; de verwerping van een handelstractaat met Frankrijk had zelfs een langdurige crisis en het aftreden van den Minister van Koloniën ten gevolge ; zoo duurde het tot Januari 1883 eer de hoofdstukken van de begrooting, die aan de West-Indische Mail de noodige zekerheid moesten verschaffen, werden aangenomen. Inmiddels leed de jonge maatschappij een zwaar verlies; een harer stichters, de oud-Burgemeester Jhr. mr. C. J. A. den Tex overleed, nog voor zij haar werk kon aanvangen.

De open plaats werd aangeboden aan diens broeder mr. N. J. den Tex, terwijl bovendien den heer A. d'Angremond, directeur der Surinaamsche bank, die naar verluidde, juist van plan was

te repatrieeren, een plaats in het college werd aangeboden.

Nog een ander sterfgeval trof in dezelfde dagen de maatschappij. Bij de besprekingen over de oprichting was overleg gepleegd met de bekende cargadoorsfirma van Tubergen & Daam, die van ouds belangrijke betrekkingen met West-Indië had onderhouden en zelf over het oprichten eener maatschappij had gedacht. Het overlijden van den heer van Tubergen, die de drijvende kracht was, had evenwel het gevolg, dat het cargadoorschap niet, zooals in de bedoeling had gelegen, aan deze firma, maar aan de firma Hoyman & Schuurman, die zich nu uit de zeilvaart op West-Indië terugtrok, werd opgedragen.

Eindelijk kon nu worden overgegaan tot het bestellen der schepen en het laten bouwen der benoodigde losinrichtingen in West-Indië. Het was in de bestuursvergadering van 3 Maart 1883, dat hiertoe werd besloten ; van den aanvang af plaatste de directie zich op het standpunt, dat zooveel mogelijk de Nederlandsche industrie moest worden begunstigd ; een drietal schepen werden besteld bij de Koninklijke Fabriek te Amsterdam.

Aanvankelijk had het in de bedoeling gelegen aan de schepen de namen van rivieren in West-Indië te geven ; toen echter Koning Willem III bij zijn voorjaarsbezoek aan de hoofdstad groote belangstelling toonde en te kennen gaf, dat de Koningin gaarne de kiel van het eerste stoomschip wilde leggen, werd besloten aan dit schip den naam van *Oranje Nassau* en aan de beide andere de namen van *Prins Willem I* en *Prins Maurits* te geven. Bij de kiellegging deelde Z. M. mede, dat de maatschappij gerechtigd werd het predicaat „Koninklijk" te voeren, terwijl hij het desbetreffende Koninklijk Besluit, niet zooals het protocol voorschreef in afschrift, maar in originale, overhandigde. Tevergeefs trachtte later de directeur van het Koninklijk Kabinet dit stuk terug te krijgen ; de directie stelde er prijs op dit document, haar door den Koning persoonlijk overhandigd, te behouden.

Terwijl krachtig werd gewerkt aan de te bouwen schepen en te Paramaribo een kostbare steiger met entrepôt werd gebouwd, moest allereerst de dienst worden geregeld ; zoo was het een zeer belangrijke vraag of men op de thuisreis een Engelsche of een Fransche haven zou aandoen, wat voor het vervoer der suiker, die bijna uitsluitend naar Engeland ging, zeer gewenscht

zou zijn geweest maar wegens het postcontract onmogelijk bleek. Door doorvoercontracten met een op Engeland varende maatschappij werd daarop in de zaak voorzien.

Een andere vraag was, of niet behalve Suriname en Curaçao ook Demerary, Trinidad en de havens van Venezuela moesten worden bezocht. Tot het eerste werd besloten ; het bezoek der havens van Venezuela had echter zijn bedenkelijke zijde, daar de betrekkingen met dit land zeer gespannen waren ; het was juist in deze dagen, dat President Guzman Blanco door het heffen van een differentieel recht van 30 percent elke verscheping via Curaçao trachtte te beletten. Daar de directe handelsbetrekkingen daardoor echter van te grooter belang zouden worden werd aan Z. E. een schrijven gericht, waarin zijn hooge bescherming werd ingeroepen, verlof gevraagd om Porto Cabello en la Guayra te bezoeken en vrijdom van alle tonnengelden en havenrechten werd gevraagd, dit alles ter versterking van den band tusschen Nederland en „la grande nation régneé par Votre Excellence". Kort na het vertrek van het schip kwam de toezegging van de Venezuelaansche regeering.

Het stoomschip *Oranje Nassau* op 17 November te water gelaten, kwam begin Maart 1884 gereed en kon op 14 Maart proefstoomen, bij welke gelegenheid het schip bijzonder voldeed. Inmiddels was men er in geslaagd op bijzonder voordeelige wijze een aanlegplaats te verkrijgen ; aanvankelijk had men deze aan den kop der Handelskade, aan de zijde van de binnenhaven, willen kiezen, maar toevallig kwam juist de Hullsteiger met loods van Gebr. Scheuer, die hun zaken overbrachten naar de panden der Maatschappij-Handelskade, open en deze bleken geneigd den steiger met opstal en de huur van grond en water voor een gering bedrag over te dragen aan den K. W. I. M. Lange jaren, tot aan de verplaatsing naar het Scheepvaarthuis, heeft de maatschappij, die op den duur ook haar kantoor naar den steiger verplaatste, van hieruit haar zaken gedreven.

De 27e Maart was aangegeven voor het vertrek der *Oranje Nassau*, dat met eenige plechtigheid gepaard ging ; de Ministers van Koloniën, Marine en Waterstaat, Handel en Nijverheid waren uitgenoodigd om het schip tot IJmuiden te brengen; zij waren evenwel door ambtsbezigheden verhinderd. De uitvracht was voor een begin niet slecht (bijna ƒ 12.000.—) terwijl 15 passagiers de reis meemaakten. Door de geringe passagiers-

ruimte op elk der booten was slechts plaats voor 26 eerste klasse passagiers en voor 8 passagiers der tweede klasse. Een aardige attentie kwam van de zijde der leerlingen van de Openbare Handelschool; kort voor het vertrek kwamen een dertigtal leerlingen aan het nieuwe schip een vlag aanbieden; zij vergezelden ook het schip met een kleine stoomboot tot IJmuiden.

Nog altijd was geen antwoord van President Guzman ontvangen, zoodat men de havens van Venezuela niet durfde bezoeken; alleen werd met de agenten in West-Indië afgesproken, dat zij telegrafisch verwittigd zouden worden als het antwoord tijdig inkwam en bevredigend was.

De eerste reis was alleszins voorspoedig; het schip hield zich uitnemend en kwam iets vroeger dan vermoed was te Paramaribo aan. De ontvangst was echter niet zoo hartelijk als verwacht had mogen worden: de kapiteins der zeilschepen, die op de rivier lagen, hadden blijkbaar afgesproken om niet te vlaggen bij de aankomst van den concurrent; op den steiger was weinig publiek. De maatschappij had aan het eerste aankomen een eenigszins feestelijk karakter willen bijzetten; aan autoriteiten en groote inladers moest „eenige beleefdheid worden bewezen, op bescheiden voet evenwel in verband met de bescheiden middelen der maatschappij; hetzij een dejeuner voor de heeren alleen, hetzij een thé, waarbij ook de dames kunnen worden uitgenoodigd, met koekjes, gebak en champagne".

Het schip werd zeer bewonderd; ook de nieuw benoemde Gouverneur van Suriname, Baron van Heerdt, bezocht het en deelde mede, dat hij de aanstaande vrouw van zijn zoon met de *Oranje Nassau* wilde laten uitkomen. Ook over de uitlevering der goederen was men algemeen zeer tevreden.

Te Curaçao was de stemming van den aanvang af recht hartelijk; bij het voorbijvaren van het fort speelde de militaire muziek het Wien Neerlands Bloed, terwijl de Gouverneur bij de officieele ontvangst „een kranige speech uitbracht op de ondernemers, de directeuren en het prachtige schip".

Op de terugreis nam de hoofdstad van Suriname echter revanche. In den tuin der Buitensocieteit was nu een schitterend feest ingericht, waar alle autoriteiten, ook de Gouverneur, aanwezig waren en waar kapitein Ten Harmsen en zijn „état major" ontvangen werden met een opzettelijk voor die gelegenheid gecomponeerde „Direct Line marsch".

De courantenberichten weidden uit over de schitterende versiering, over de verlichting met Bengaalsch vuur, over het zeer genoeglijke bal en over de vurige welsprekendheid, waarmee het nieuwe, voor de kolonie zoo belangrijke vervoermiddel en de mannen, die er het initiatief voor hadden genomen, werden geprezen.

De thuisreis werd zonder ongeval volbracht ; opnieuw was de lading echter zeer onvoldoende ; zij bedroeg slechts *f* 8914.— benevens een klein bedrag aan kustvracht. Ook de passage was teleurstellend ; op de uitreis *f* 4075.— op de thuisreis *f* 2475.—

De verwachtingen waren dus in geen enkel opzicht bereikt en terwijl de uitvrachten op de volgende reizen belangrijk verbeterden, bleven de thuisvrachten, vooral uit Suriname, verontrustend laag.

Hoe hierin verbetering is gekomen, ligt buiten het bestek van dit opstel ; veel inspanning, zoowel van de zijde der directie als van het personeel, de ontwikkeling van het verkeer met Venezuela en de verlenging der lijn naar Haïti en New-York zouden echter op den duur de „Koninklijke West-Indische Mail" tot een krachtige en voor zijn aandeelhouders rendabele onderneming maken.

DE EILANDEN DER KOLONIE CURAÇAO IN HUNNE VERHOUDING TOT HUNNE OMGEVING

DOOR

J. BOEKE

I

Geen zee ter wereld, die zich in merkwaardigheid van stroom- en diepteverhoudingen kan meten met het groote Centraal-Amerikaansche bekken, de Caraïbische zee en de golf van Mexico, geen eilandengroep, die zoozeer van onze jongensjaren af onze belangstelling heeft gaande gemaakt, en deze weet te behouden, dan de in wonderlijke regelmaat zich om dat groote zeebekken tot een krans aaneenrijende eilandengroep der groote en kleine Antillen. Bij het neerschrijven van deze namen gevoelt men weer de wonderlijke bekoring, die in onze jeugd voor ons uitging van deze streken, het rijk van tornadoes en cyclonen, van weelderigen plantengroei of groote droogte, van zeeroovers en verborgen schatten, 't land van goudkoorts en vrijheidszin, van indianen en negerslaven, waar Robinson Crusoe op zijn eenzaam eiland verlangend zat uit te zien naar een zeil aan den horizon, en waar Hollandsche moed en waaghalzerij de zilvervloot wist te bemachtigen, — een bekoring, die door geen onzer Oost-Indische eilanden ooit in zoo sterke mate is opgewekt. En als wij ouder worden, verliest wel de romantiek haar kracht, maar de bekoring blijft en gaat over in belangstelling voor de toekomst en de ontwikkeling van onze meest typisch hollandsche kolonie, het dorre en toch zoo wonderschoone, in ligging en natuurlijke gesteldheid zoo merkwaardige Curaçao met de andere eilanden der kolonie. Want in den kring der groote en kleine Antillen nemen juist onze Benedenwindsche Eilanden aan het uiterste begin van de rij der kleine Antillen, die zich over de groote Antillen tot aan kaap Catoche voortzet, gelegen, een zeer bijzondere plaats in, en nergens heeft de ligging en

natuurlijke gesteldheid in het land zoozeer haren stempel op het geheele leven, de geheele economische ontwikkeling gedrukt, als juist bij deze eilanden.

Beschouwt men[1] het geheele West-Indische zeegebied van de kust van Venezuela tot aan de mondingen van de Mississipi, de kusten van Texas, Alabama en Florida, dan blijkt het uit vier scherp van elkaar gescheiden gedeelten te bestaan.

Het groote Caraibische Bekken, ten Z. begrensd door de Noordkust van Venezuela en Columbia, wordt aan de Oost- en Noordzijde omsloten door den krans van kleine en grootere eilanden, de kleine Antillen, de Virginische Eilanden, Puerto Rico, Santo Domingo en Jamaica, die zich westwaarts van Jamaica in een rij van banken, de Pedro-Bank, Rosalinde- en Gordabank, waartusschen slechts één passage van een diepte van meer dan 1000 M. zich bevindt, tot aan kaap Gracias a Dios voortzet. Slechts enkele diepere geulen tusschen de eilanden Boven den Wind van de kleine Antillen, die dit bekken ten O.N.O. insluiten, verleenen het water van den Atlantischen oceaan doortocht.

Trinidad, met Tobago op een slechts 20—30 vadem diepe plaat gelegen, die zich overal in een breede strook langs de Noordkust van Zuid-Amerika en noordelijk tot aan het eiland Blanca en Los siete Hermanos uitstrekt, is slechts door een nauwe en ondiepe geul (niet dieper dan ± 400 vadem) van de langgestrekte ondiepten, waarop de uitstekende toppen der Grenadinen zich verheffen, gescheiden. Barbados, ten O. hiervan gelegen en door een meer dan 2000 M. diepe groeve van de groep der Grenadinen gescheiden, ligt ook in ander opzicht geïsoleerd, wat op den geheelen economischen toestand van dit eiland zijn stempel drukt.

Eerst ten N. van St. Vincent, de noordelijkste en grootste top van het ondiepe plateau der Grenadinen, daalt de bodem der zee plotseling tot diepten van 400 tot meer dan 1000 vadem, om even snel weer omhoog te rijzen. Zoo worden achtereenvolgens de eilanden St. Lucia, Martinique en Dominica gevormd, door diepe geulen, waardoor het water van den Atlantischen oceaan zich met geweld een weg baant, van elkaar geïsoleerd.

---

[1] Gedeeltelijk zijn deze beschouwingen reeds neergelegd in het indertijd door mij ingediende rapport over de toekomst van de visscherij in de kolonie Curaçao (Deel I, den Haag 1907).

Ten N. van Dominica rijst het groote plateau, waarop onze eilanden St. Eustatius, Saba en St. Martin gelegen zijn, uit de diepten op, en eerst ten N.W. van Anguilla daalt de zeebodem weder om de breede en diepe Anegada-passage tusschen dit eiland en de met Porto Rico op een zeer ondiep plateau liggende Virginische Eilanden te vormen. Voor de stroomverhoudingen in de Caraibische Zee zijn deze passages van beteekenis.

Op dit groote Caraibische Bekken volgt nu naar 't N.W. toe het tweede gedeelte, als een langgestrekte, zeer diepe groeve zich ten N. van de boven besproken reeks van eilanden en banken uitstrekkend en naar het N.W. door een tweede bodemverheffing begrensd, die van de Sierra Maestro op Cuba uitgaande hare westelijke voortzetting vindt in de Cayman-eilanden, de Mysteriosa-banken en het eiland Turneffa om aan de kust van Belize zich tot de gebergten van Guatemala te verheffen. In de door deze bodemverheffing ten N. en den Jamaicarug in het Z. begrensde Cayman-groeve daalt de zeebodem tot een diepte van 2000 en zelfs tot meer dan 3000 vaam (tot 6269 M.) onder het wateroppervlak, terwijl in het verlengde er van ten O. van de op enkele plaatsen meer dan 1700 vadem diepe Windward-passage de diepe geul ten N. van Haïti en de meer dan 8000 M. diepe Porto Rico-groeve liggen.

Een derde aan de juist besproken bodemverheffing evenwijdig loopende grensrug bevindt zich tusschen kaap San Antonio, het westelijk punt van Cuba, en kaap Catoche, het oostelijkste voorgebergte van Yucatan; en deze laatste grensrug vormt de scheiding tusschen het zuidelijk Yucatan Bekken en de over 't algemeen iets minder diepe Mexicaansche Golf.

Wij zien dus twee groote bekkens, gescheiden door groeven, waartusschen de zeebodem zich in drie evenwijdig aan elkaar loopende plooien verheft. Ons interesseert hier vooral het Zuidelijke Bekken, de Caraibische Zee, daar zoowel de Benedenwindsche als de Bovenwindsche Eilanden in of op de grens van dit uitgestrekte zeegebied liggen.

De drie *Benedenwindsche Eilanden* nemen in dit bekken een afzonderlijke plaats in en bieden daarenboven nog onderling verschillen aan.

Aruba, het meest westelijke van de drie, op slechts 15 mijl afstand van het meest uitstekende punt van het vasteland, kaap San Roman, gelegen, sluit zich geheel en al aan dat vaste-

land aan. Het eiland vormt als het ware de noordelijke, sterk zich verheffende en ver boven het wateroppervlak uitstekende punt van de ondiepe strook, die zich overal langs de kust in wisselende breedte uitstrekt. Meer naar het oosten toe breed, tot aan het eiland Blanca te vervolgen, naar het westen toe zich versmallend tot een slechts enkele mijlen breede strook langs de kust, verbreedt deze ondiepe kuststrook zich weer ten N. van het schiereiland Paraguana, omvat het eiland Aruba en de kleine rotsachtige Monges-eilanden ten N. van de ondiepe Golf van Maracaibo, en krimpt dan weer in, om als een smalle strook langs het schiereiland Goajira en de kust van Centraal-Amerika te verloopen, tot daar, waar de reeks van banken en eilanden ten O. van de Mosquito-kust de N.W. begrenzing van het Caraibische Bekken vormen.

Tusschen Aruba en het vasteland is de zee bijna nergens dieper dan ± 100 M., tusschen Aruba en Los Monges nergens dieper dan 72 M. (40 vaam). In de Golf van Maracaibo wordt slechts een diepte van hoogstens 30 vaam bereikt.

Ten N. en ten O. van Aruba daalt echter de zeebodem plotseling tot een diepte van 400—600 vaam (720—1080 M.), terwijl tusschen Aruba en de noordpunt van Curaçao diepten van 850 vaam (1500 M.) en daarboven worden bereikt.

Noordelijk van Aruba blijft de zeebodem naar het midden van de Caraibische Zee toe geleidelijk dalen, tot diepten van 1000—2500 vaam (1800—4500 M.) bereikt worden, en in het groote Curaçao-diep zelfs meer dan 5000 M. Oostelijk van Aruba, tusschen dit eiland en Curaçao wordt de diepte niet grooter dan 700 tot hoogstens 830 vaam (± 1500 M.) ; deze geul zet zich echter naar het Z.O tusschen het vasteland en de eilanden Curaçao, Bonaire en Los Roques als een smalle, doch diepe groeve voort tot aan den meridiaan van 60° W.L. van Greenwich. Op die hoogte stijgt de zeebodem weder en vormt het ondiepe, reeds vroeger genoemde plateau, waarop de eilanden Tortuga en Blanca als uiterste punten gelegen zijn.

Curaçao en Bonaire, van Aruba en het vasteland door een diepe groeve gescheiden, liggen dus met elkaar en met de Aves, en Roques-eilanden op een langgestrekt, smal, ondiep plateau, dat met vrij steile kanten aan alle zijden naar de diepte afdaalt.

Door deze diepteverhoudingen worden nu de zeestroomingen

om onze eilanden sterk beinvloed, vooral wat de zoo eigenaardige onderstroomingen betreft.

De algemeene stroomverhoudingen in den diepen inham van de Caraibische Zee en de Mexicaansche Golf, voor handel in scheepvaart in onze kolonie van zoo groote beteekenis, worden behalve door den heerschenden wind geheel en al beheerscht door de uit den Atantischen Oceaan komende Zuid- en Noord-Aequatoriaalstroomen.

De Zuid-Aequatoriaalstroom, gevoed door den vrij koelen, uit het verre zuiden langs de westkust van Afrika gaanden Benguela-stroom, loopt dwars door den Atlantischen Oceaan, ongeveer ter hoogte van den aequator, bereikt als een warme breede stroom de kust van Zuid-Amerika ter hoogte van kaap San Roque, en deelt zich daar in tweeën.

Een gedeelte stroomt als Braziliën-stroom naar het Zuiden af, een groot gedeelte buigt zich naar het N.W. om en volgt de N.O. kust van Zuid-Amerika tot aan de toegangen tot het groote West-Indische Bekken.

De Noord-Aequatoriaalstrooming, ontstaan uit de koelere Kanariënstroom, die langs de kust van Portugal en de N.W. kust van Afrika naar het zuiden stroomt en vooral gedurende den tijd van onzen winter een sterken toevloed van warm water van de Afrikaansche kust ter hoogte van Sierra Leone ontvangt, ontmoet den tegenstand van de Zuid-Amerikaansche kust noordelijk van het Amazone-gebied, en verderop dien van de West-Indische Eilanden. Zij vermengt zich daar met den Guyana-stroom, het naar het noorden afbuigende gedeelte van den Zuid-Aequatoriaalstroom. Te zamen vloeien zij langs de West-Indische Eilanden naar het noorden af, en een gedeelte van het water dringt, na eerst door de diepe groeven tusschen Tobago en Barbados te zijn gegaan, de Caraibische Zee binnen door de diepe passages tusschen St. Vincent, Santa Lucia en Martinique.

Een groot gedeelte stroomt langs den keten der kleine Antillen naar het noorden en N.W. af, en vermengt zich daar met het in den Atlantischen Oceaan instroomende water van den eigenlijken Golfstroom.

Het in de Caraibische Zee vloeiende water stroomt door het Caraibische Bekken in westelijke richting, dan met steeds wassende snelheid door de nauwe Yucatan-passage, verspreidt

zich gedeeltelijk in de Mexicaansche Golf, waar de stroomingen erratisch en zwak zijn, en buigt zich voor een gedeelte direct naar het N.O. om naar de Florida-straat ; ten slotte stroomt al het water met groote kracht en snelheid als de geweldige Florida-stroom (de eigenlijke Golfstroom) door de Florida-straat in den Atlantischen Oceaan terug, om langs kaap Hatteras naar het oosten gedreven, dwars over den oceaan naar de westkust van Europa terug te stroomen en Ierland, het „altijd groene Erin" zijn lauw klimaat te bezorgen.

Het verloop der stroomingen, de waterverplaatsing in het Caraibische Bekken, is nu evenwel niet zoo eenvoudig als hier is voorgesteld. Het door de bovengenoemde passages in de Caraibische Zee stroomende water is slechts een gedeelte van de hoeveelheid water, die door de Florida-straat als Florida-stroom weer naar den Atlantischen Oceaan terugvloeit, en van het instroomende water stroomt nog een gedeelte door dezelfde passages (die tusschen St. Vincent, Santa Lucia en Martinique) als onderstroom in oostelijke richting naar zee terug. In aansluiting aan het door de genoemde passages in het Caraibische Bekken binnendringende water stort zich nu echter, onder den invloed van den bijna onafgebroken waaienden N.O. passaat een groote massa water als oppervlakte-strooming (ten gevolge van het ombuigen en breken van de golftoppen in de richting van den winddruk) door al de passsages tusschen de verschillende eilanden Boven den Wind, ook de Anegada- en Mona-passage, in het Caraibische Bekken. Al dit water wordt in Z.W. richting gedreven, verhoogt het peil van het water aan de Venezolaansche kust en stroomt langs deze kust in N.W. richting naar straat Yucatan. De stroom in westelijke richting langs de Venezolaansche kust tusschen Trinidad en Curaçao heeft haar ontstaan hoofdzakelijk aan deze ophooping van het water te danken, daar door de breede doch ondiepe passage ten zuiden van Grenada tusschen dit eiland en Trinidad geen noemenswaarde hoeveelheid water geregeld het Caraibische Bekken binnenstroomt, ja volgens de metingen van Pillsbury de dieptestroomen daar uiterst wisselend in snelheid en richting kunnen zijn[1]).

Tusschen het langgestrekte plateau, waarop gelijk wij zagen, de Roques- en Aves-eilanden, Bonaire en Curaçao gelegen zijn,

---

[1]) J. E. Pillsbury. The Gulfstream, 1890.

en de kust beweegt zich dus het water in noord-westelijke richting en vindt, door de kust van het schiereiland Paraguana naar het noorden gedreven, een uitweg in de diepe geul tusschen Curaçao en Aruba. Tusschen Aruba en het vasteland (Paraguana) bestaat slechts een zwakke stroom.

Volgens de waarnemingen van Pillsbury gaat nu echter deze stroom tusschen Curaçao en het vasteland niet dieper dan ongeveer 45 vadem, en bestaat er een sterke en constante onderstrooming. Zoo bleek in het midden van het diepe water de stroom tot op 45 vadem diepte in noord-westelijke richting te verloopen, en onder die diepte Z.O. te zijn. Dichter bij het vasteland ging de N.W. stroom slechts tot een diepte van 25 vadem. Aan de oppervlakte bezat hij een snelheid van 1.87 mijl per uur, op een diepte van 15 vadem slechts 0.88 mijl (Pillsbury). Deze onderstroom in Z.O. richting gaat waarschijnlijk niet tot aan Grenada door, daar hij door de bovengenoemde barrière ten W. en N.W. van Margarita wordt tegengehouden.

Zoo blijken dus de stroomverhoudingen van het water, dat de eilanden der kolonie Curaçao omspoelt, vrij samengesteld te zijn. Dat de oppervlakte-stroomingen voor de scheepvaart van en naar onze eilanden van groot belang zijn, behoeft wel geen nader betoog. Doch ook de onderstroomingen met hare wisselende verhoudingen zijn voor de visscherij, voor de verdeeling van het voedsel in het water en de daarmede gepaard gaande trek van de groote, voor de visscherij van Curaçao zoo belangrijke vischsoorten, voor de verspreiding der vischeieren en der jonge vischlarven, van groot belang. Hierop wil ik echter in dit opstel niet nader ingaan.

Over de binnenwateren op onze Benedenwindsche Eilanden kunnen wij hier kort zijn. De grootere binnenwateren (op Curaçao, het Schottegat, St. Jorisbaai, Spaansche water, baai van Wacao, Fuikbaai, Bartoolsbaai, Piescaderabaai, lagoen van Punta Canon, op Bonaire het Lac en 't lagoen) vertoonen alle hetzelfde karakter, een nauwe, dikwijls diepe ingang, veelal tot een lang en diep kanaal verlengd, en een grillig gevormd, min of meer diep, door kalkrotsen of mangrovebosschen omzoomd binnenwater met talrijke inhammen en ondiepten. Ten gevolge van het volkomen afwezig zijn van voortdurend of gedurende een groot gedeelte van het jaar watervoerende beken of rivieren vertoont het water dezer binnenwateren

overal dezelfde eigenschappen, n.l. een regelmatige toename van het zoutgehalte en het soortgelijk gewicht van het water, naarmate men van den ingang naar de diep in het land indringende baaien gaat. Met de vermeerdering van het zoutgehalte gaat een verhooging van de temperatuur van de oppervlakkige lagen van het water gepaard, die vooral in de ondiepe gedeelten van de baaien zeer sterk kan zijn. Ik vond hier zelfs temperaturen hooger dan onze lichaamswarmte, zoodat vischjes, die in dit water leefden, in letterlijken zin tot warmbloedige dieren waren geworden. Van de met deze verhooging van de temperatuur gepaard gaande sterke verdamping van het zeewater is op verschillende plaatsen voor de zoutwinning partij getrokken.

Dat de toename van het zoutgehalte zoo regelmatig en sterk is, vindt mede een oorzaak in het uiterst geringe, slechts een paar voet bedragende, verval van het water bij eb en vloed in het Caraibische Bekken, waardoor slechts een langzame verversching van het water in de binnenwateren plaats vindt.

De drie aan Nederland behoorende *Bovenwindsche Eilanden*, St. Eustatius, Saba en (de helft van) St. Martin, hoewel dicht bij elkaar gelegen, en gezamenlijk een deel uitmakende van de groep van kleine eilanden, die, van Sombrero in 't noorden, tot Dominica in het zuiden, de N.O. begrenzing van het Caraibische Bekken vormt, wijken in hun algemeene verhoudingen sterk van elkaar af.

St. Eustatius, het zuidelijkste onzer 3 eilanden, ligt met St. Kitts en Nevis op een langgestrekte, ondiepe, grootendeels zandige plaat. Hiermede hangt samen, dat op vele plaatsen van de kust (Reede en Oranjebaai, baai van Tumble Down Dick, Jenkinsbaai, Venusbaai, Concordiabaai) een glooiend zandig strand wordt gevonden, waar de eveneens zandige, slechts langzaam dalende zeebodem zich aan aansluit.

Het ten N.W. van St. Eustatius gelegen rotsachtige eiland Saba daarentegen ligt geheel op zich zelf en verheft zich als een hooge rots met steile wanden uit de diepte der zee. De 100-vadem lijn loopt overal op korten afstand van de kust om het eiland heen, de zeebodem is overal rotsachtig, met groote steenen bedekt en biedt slechts op twee plaatsen gelegenheid tot ankeren. Een zandig glooiend strand wordt slechts op enkele plaatsen aangetroffen en dan nog zijn die strandjes van zeer beperkten omvang.

Tusschen Saba en het N.N.O. daarvan op een afstand van 24 mijlen gelegen St. Martin daalt de zeebodem tot een diepte van hoogstens 900 meter. St. Martin zelf ligt met Anguilla en St. Barthelemy (St. Barths) op een uitgestrekte ondiepe bank, die ten N. door de Anegada-passage wordt begrensd. Om deze eilanden heen bezit de zee slechts een geringe diepte van 20 tot 30 M. Het eiland zelf, bergachtig, met een grillig gevormde kustlijn, vormt tal van baaien en inhammen en één groot binnenwater, de Simsonsbaai-lagune, belangrijk voor de visscherij. Vroeger door een vrij breed kanaal uitmondende in de baai van Marigot, en aan de zuidzijde door een breede doorloopende zandstrook, waarop het visschersdorpje Simsonsbay Village ligt, van de zee (Simsonsbaai) afgesloten, staat het nu, nadat door een heftigen orkaan de noordelijke toegang werd gedempt en de zandstrook tusschen het lagoen en de Simsonsbaai werd doorgebroken, juist aan de zuidzijde door een ongeveer 60 M. breed, ondiep kort kanaal met de Simsonsbaai in verbinding. Deze verbinding is echter reeds sinds jaren aan het verzanden.

De stroomingen in dat gedeelte van het Caraibische Bekken, waarin onze Bovenwindsche Eilanden liggen, zijn onregelmatig en volgen in het algemeen de richting van den heerschenden passaat. Eb en vloed zijn hier bijna niet merkbaar, en oefenen slechts een zeer geringen invloed op de stroomrichting uit. Dat de bodem zelf aan een langzame daling onderhevig is, leeren de in het water staande ruines van de oude pakhuizen der Benedenstad op de reede van St. Eustatius.

Zoowel geographisch als economisch zijn dus de zes eilanden der kolonie Curaçao in twee groepen scherp te scheiden. Aan de eene zijde de drie Bovenwindsche Eilanden. Liggende tusschen de andere eilanden Boven den Wind, daarvan een integreerend deel uitmakende, worden zij door deze omgeving als het ware op een bepaald peil gehouden. De ontwikkeling hunner natuurlijke huipbronnen, de katoenteelt op St. Eustatius, de zoutwinning op St. Martin, de kleine landbouw, de zwavelmijnen op Saba, de visscherij op de drie eilanden, kunnen tot ontwikkeling gebracht worden, uitvoer van landbouw- en andere producten kan opgevoerd worden, en zoodoende kan de betrekkelijk gering in aantal zijnde bevolking tot een zekere mate van welvaart geraken. Saba kan voortgaan met het leveren

van voortreffelijke zeelieden, maar een reede als die van Sint Thomas bezitten geen onzer Bovenwindsche Eilanden, de handel zal bij onze eilanden nooit meer een rol kunnen spelen, een stapelplaats zooals het 100 jaren geleden was, zal St. Eustatius nooit meer kunnen worden; zij zullen blijven wat zij zijn, een deel, zij het dan ook naar wij hopen, een bloeiend en vooral wat Saba betreft, een bijzonder bekoorlijk voor toeristen zeer aantrekkelijk te maken deel van de krans der eilanden Boven den Wind.

Geheel anders zijn de verhoudingen bij onze Benedenwindsche Eilanden, vooral wat het hoofdeiland Curaçao en het in menig opzicht hiervoor nauwelijks onderdoende Aruba betreft. Gelegen aan de uiterste punt van den hoefijzer der Antillen, dicht bij het vasteland van Venezuela met zijn rijke hulpbronnen en talrijke bevolking, in het bereik van Columbia en de rij van staten van Centraal Amerika, door de opening van het Panamakanaal van zoo veel belang voor het wereldverkeer geworden, daarbij van een voortreffelijke natuurlijke haven en losplaats voorzien, (men denke slechts aan de nieuwe plannen tot het in orde brengen van de Paardenbaai op Aruba, zoodat zij ook voor grootere stoomschepen toegankelijk wordt, op 't oogenblik helaas nog te kostbaar bevonden, en aan de verbetering van den havenmond te Willemstad), wordt de beteekenis dezer eilanden in de eerste plaats door hunne omgeving, en hunne ligging bepaald. En ook wat de natuurlijke hulpbronnen dezer eilanden betreft schijnt het mij toe, dat als bronnen van welvaart naast de handel en de scheepvaart in de eerste plaats die hulpbronnen dienen te worden genoemd, die den invloed van deze twee factoren ondervinden, en in de tweede plaats eerst de landbouw en de veeteelt. Hierover echter in een volgend opstel meer.

HET VEERTIENDAAGSCH TIJDSCHRIFT VAN DE BRITSCH-WEST-INDISCHE VEREENIGING.

(WEST INDIA COMMITTEE CIRCULAR).

DOOR

JHR. L. C. VAN PANHUYS.

Van bovengenoemd tijdschrift zijn de nummers ontvangen, loopende van het tijdvak van 25 Juli 1918 tot 6 Februari 1919. Wij stellen ons voor onder de aandacht van de lezers van de *West-Indische Gids* bijzonderheden te brengen uit het Britsche zuster-tijdschrift, welke voor eene vergelijking tusschen de vreemde naburige en onze eigen koloniën in West-Indië van belang kunnen zijn. Vooraf ga eene aan het nummer van 19 September 1918 ontleende mededeeling over het „West-India Committee".

Deze vereeniging zou, volgens de vermelding in den titel van het tijdschrift, omstreeks 1760 zijn opgericht. Krachtens het op 4 Augustus 1914, dus even na het uitbreken van den wereldoorlog verleende „Royal Charter of Incorporation", mag het lidmaatschap slechts door Britsche onderdanen worden bekleed[1]). De lokalen van de vereeniging zijn gevestigd te Londen en men is er doende een uitgebreide verzameling van werken betreffende West-Indië bijeen te brengen. Twintig jaren geleden bedroeg het aantal leden nog slechts ongeveer 175 en had de vereeniging den naam van een zeer gesloten genootschap te zijn van bij de stapel-producten van Britsch West-Indië betrokken personen. Nu is dat geheel anders geworden ; het aantal leden is tot 1750 gestegen, onder wie handelshuizen en personen, die belang hebben bij cacao, katoen, petroleum en alle andere takken van West-Indische nijverheid, banken, vereenigingen en scheepsmaatschappijen.

Bezien wij een nummer van het tijdschrift, hetwelk te Londen

[1]) Elders wordt gewag gemaakt van een zoodanig door Koning Eduard VII in 1904 gegeven Charter, waarin bepaald was, dat de Vereeniging beoogt door vereende krachten de belangen en den handel te bevorderen van de Britsche West-Indiën, Britsch-Guyana en Britsch-Honduras en zoo tot de algemeene welvaart van die koloniën bij te dragen.

wordt gedrukt en uitgegeven, dan valt ons eerst op het groote aantal advertenties aan voor- en achterzijde. Zij betreffen: scheepvaartlijnen, machineriën voor de suiker- en voor de mijnindustrie, hotels, meststoffen, banken, muskietengaas, telegraafmaatschappijen, verkoopingen van plantages, geneesmiddelen, verpakking voor goederen, commissiehandel[1]), landbouwwerktuigen, voedings- en genotmiddelen. De eigenlijke inhoud van ieder nummer bestaat uit een tweetal korte hoofdartikelen over een onderwerp van algemeene koloniale politiek of nopens een of andere Britsch-West-Indische kolonie in het bijzonder; zeer korte „Notes of interest", oorlogsberichten, mededeelingen betreffende vergaderingen, koloniale vertegenwoordigingen, aangaande officieele berichten en verslagen, benoemingen, personen, maatschappijen, brieven aan den uitgever, „Homeward Mails", d.w.z. berichten ontleend aan West-Indische bladen en „The Produce Markets Summary".

Thans laten wij korte overzichten van eenige in het tijdschrift voorkomende paragrafen en artikelen volgen. Wij stellen het nummer en den datum van elk blad, waaruit eene mededeeling wordt gedaan, voorop.

[*Verklaring van maten en gewichten in Groot-Brittannië*: 1 ton is 1016.0475 K.G. (in de Vereenigde Staten van Amerika 907.185 K.G.); 1 hundredweight 50.802377 K.G. (Vereen. Staten: 45.359 K.G.), 1 ctw is een hundredweight; lbs wil zeggen pounds; 1 pound is 0.453593 K.G.; 1 imperial gallon meet 4.543458 L.; in Suriname en Curaçao wordt een Engelsche gallon op 3.6 L. gerekend; 1 sack is 109.043 L.; 1 statute acre of land is 4046.7102 M^2. (een Surinaamsche akker 4293.38 M^2, vroeger 4205 M^2.); 1 foot is 0.30479449 M.].

Uit *The West India Committee Circular*:

No. 517, 25 Juli 1918. — *Landbouw in Britsch-Guyana*. Prof. J. B. Harrison, directeur van het Landbouwdepartement in Britsch-Guyana, gaf een belangwekkend jaarverslag uit over den arbeid van zijn departement in 1916, waarvan de openbaarmaking door de oorlogsomstandigheden aanzienlijke vertraging ondervond. De ten behoeve van de suikerindustrie genomen bemestingsproeven met stikstofhoudende meststoffen, nitraat

[1]) O. a. van de Surinam Trading & Co., Ltd. voorheen Adolf Nassy.

van soda en „nitrolin", en ammonia-sulphaat schijnen slechts tamelijk te zijn geslaagd. Van de 78.347 akkers in bebouwing voor de suikercultuur, waren slechts 7403 beplant met de Bourbon-rietvariëteit. De zaailingen D 216 gaven de hoogste opbrengst namelijk 3.00 ton suiker per akker. De suikeruitvoer beliep 101.649 ton, die van rum 4.386854 „proof gallons". De rijstoogst klom tot 1.072.016 zakken ; de rijstuitvoer tot 13.008 ton en 300 ton rijstmeel. Aan copra werd 2.117 ton uitgevoerd. De plantage-rubber-uitvoer nam toe tot 15.570 lbs ; die van koffie bedroeg slechts 4.476 cwt. Verder werden nog in 1916 uitgevoerd 466 cwt. lemmetjes-citraat en 8.565 gallons lemmetjes-sap.

Winst balata-ondernemingen. De netto winst van de „West-Indian Companies, Consolidated Rubber and Balata Estates" beliep over het jaar, eindigende 31 Dec. 1917, 26.707 pond sterling.

No. 519, 22 Augustus 1918. — *Afschaffing van den aanvoer van arbeiders uit Britsch-Indië.* In November 1917 werd in Trinidad een commissie benoemd, om het verslag te bestudeeren van de Interdepartementale Conferentie, nopens beëindiging van de Britsch-Indische immigratie onder contract, voor zoover Trinidad betrof. In het nu openbaar gemaakt verslag der commissie worden de plannen der Conferentie ten aanzien van vrije immigratie uit Britsch-Indië practisch en financieel onmogelijk genoemd. De Commissie geeft o.m. in overweging ten aanzien van het afstaan van domeingrond een zeer behoudende politiek te blijven voeren, een verordening tegen leeglooperij uit te vaardigen, een arbeidsbeurs te Port-of-Spain en in de districten op te richten zooveel mogelijk van landbouwwerktuigen gebruik te maken, en voor den aanvoer van arbeiders om te zien naar andere landen dan Britsch-Indië.

Malariabestrijding. De afwezigheid van malaria op Barbados wordt toegeschreven aan de aanwezigheid aldaar van zeer kleine visschen (Girardinus poeciloides), die de larven van muskieten gretig verslinden. Gewezen wordt op de aanwezigheid van dergelijke vischjes (Cyprinodonten) in Afrika, die echter daar op hun beurt een prooi worden van grootere visschen, en op geslaagde proeven van muskietenverdelging door kleine visschen op Hawaï en op Madagaskar.

No. 521, 19 Sept. 1918. — *Chineezen voor Britsch-Guyana.* In den „Council" van Britsch-Guyana werd (7 Aug. 1918) gevraagd Chineezen, afkomstig van het front in het westen van Frankrijk, over te brengen naar de kolonie, waar de arbeidsnood bij den dag stijgt.

No. 523, 17 October 1918. — *De geschiedenis van den Britschen West-Indischen Maildienst.* Een uitvoerige beschrijving wordt in dit en in volgende nummers gegeven van de geschiedenis, tot den allerlaatsten tijd toe, van de „West Indian Mail Service", die in 1838 den dienst tusschen Engeland en West-Indië aanving met vier kleine stoombooten.

No. 526, 28 November 1918. — *Kindersterfte in Britsch-Guyana.* In 1917 stierven, volgen het verslag van het Departement van Volksgezondheid in Britsch-Guyana, 316 kinderen, dat is een verhouding van 216 op 1000. Sedert 1898, toen de kindersterfte nog 340 op de 1000 bedroeg, is de sterfte van kinderen naar verhouding voortdurend minder geworden. Dr. Wishart, Medical officer of Health, acht het cijfer echter ook thans nog veel te hoog en noemt als algemeene oorzaken : armoede, onwetendheid van de moeders, en verkeerde voeding. Hij is van oordeel dat men om tot verbetering te komen bij de moeders moet aanvangen.

No. 527, 12 December 1918. — *Water en waterkracht in Britsch-Guyana.* In het jaarverslag van den voorzitter van de „Local Government Board" in Britsch Guyana wordt vermeld, dat de niet lang geleden in sommige dorpen aan de kust geboorde artesische putten aanzienlijk minder water beginnen te geven en soms geheel droog zijn.

Bij gelegenheid van de openingszitting van de Combined Court, vestigde de Gouverneur, Sir Wilfred Collet, de aandacht op mogelijk gebruik van de kracht van de watervallen in Britsch-Guyana, tot het verkrijgen van electrisch licht in steden en dorpen. Hij had over het onderwerp naar Canada en naar het Ministerie van Koloniën geschreven en was nu inlichtingen wachtende.

Bronnen van welvaart in Britsch-Guyana. Volgens het

verslag van het „Lands and Mines Department" bedroeg de balata-opbrengst van domeinland in Britsch-Guyana in 1917, 710.000 ton. Twee ladingen bauxiet werden verscheept en 652.000 akkers land voor bauxiet-ontginning aangevraagd, doch op last van het „Imperial Department" werden geene concessies voor bauxiet-winning verleend, in afwachting van het einde van den oorlog, en van een onderzoek der aangelegenheid in verband met de belangen van „Imperial Trade and Defence".

De goudopbrengst ging achteruit, in verband met vermindering van het aantal arbeiders, hooge prijzen van voedingsmiddelen en grooter aanbod van werk in de kustlanden voor suiker- en rijstbouw en voor den arbeid aan de zeewering. De rijstbouw ging vooruit, doch de weinige arbeidskrachten en het ophouden van de Britsch-Indische immigratie belette uitbreiding van de oppervlakte voor de suikerrietcultuur. Het verslag vraagt waarborg door de Rijksregeering van een minimumsuikerprijs voor een tijdsverloop van bijvoorbeeld tien jaar na afloop van den oorlog.

De houtopbrengst nam toe, in verband met de levendigheid in de bouwnijverheid. Zesmaal de hoeveelheid mora-dwarsliggers werd uitgevoerd vergeleken met 1916; door de gebrekkige scheepsgelegenheid toonde echter de uitvoer van groenhart een groote achteruitgang.

Gevaarlijke ziekten in de cacao in Ecuador. De heer J. B. Rorer, mycologist bij de „Board of Agriculture" op Trinidad, maakt in het Bulletin van die instelling melding van zijn bezoek aan de cacao-plantages in Ecuador. Er zijn alleen groote plantages, doch er is weinig aan een goede beplanting gedaan, omdat de cacao er zonder moeite goed groeit en ook omdat een zeer hoog uitvoerrecht wordt geheven. De boomen staan op 6 tot 9 voet van elkander, de bodem is zeer rijk en de boomen groeien zeer krachtig ; geen zijtakken worden aan een boom gelaten beneden een hoogte van 20 voet. Het is in de cacaovelden zeer donker en er kan niets in de dichte schaduw van het bladerendak groeien ; wanneer de boomen oud worden gaan ze scheef staan ; de opbrengst per boom zou één pond droge cacao bedragen.

Het grootste gedeelte van de cacao-beplanting van Ecuador

is vrij van ziekten. In de districten nabij den voet van de Andes, waar het klimaat zeer vochtig is, zijn echter twee fungusziekten opgetreden, die groote verwoestingen aanrichten, in sommige plaatsen een verlies veroorzakende van 95 percent van den oogst ieder jaar. Deze ziekten — de een tast de vrucht aan, de andere vooral den boom — zijn geheel nieuw en tot nog toe in geen enkel cacaovoortbrengend land waargenomen. De ziekte is zeer ernstig op de Venezolaansche cacao in Ecuador, dat is de gewone Forastero van Trinidad, die in Ecuador kort geleden werd ingevoerd.

Men laat in Ecuador de cacao niet fermenteeren, doch spreidt ze uit op droogvloeren, zoodra ze geoogst is. Iedere nacht worden de boonen op hoopen geveegd, en toegedekt, zoodat dan natuurlijk toch tot op zekere hoogte fermentatie plaats grijpt.

UIT DE PERS.

NEDERLAND.

Suikercultuur in Venezuela. — In de nabijheid van het Maracaibo-meer in West-Venezuela houdt men zich reeds geruimen tijd bezig met de *suikercultuur.* Daar ter plaatse bevonden zich een groot aantal kleine suikermolens, welke de bruine suiker leverden (papelon of panela), die in blokken aan de markt komt. Deze papelon kwam tot 1915 nagenoeg uitsluitend op locale markten van Venezuela en op die van Curaçao. In 1916 echter werden die onbelangrijke hoeveelheden papelon resp. ter waarde van G. $ 15.435 en G. $ 732 naar Groot-Brittannië en de U. S. A. verscheept. Deze uitvoer was voornl. een gevolg van de suikerschaarschte en de hooge suikerprijzen daar te lande. In totaal werden in 1916 van Maracaibo een hoeveelheid van 3.325.783 Eng. ponden ter waarde van G. $ 71.453 verschaept tegen 2.912.280 Eng. ponden ter waarde van G. $ 49735 in 1915. Na de verlaging van het Amerikaansche tarief van invoerrechten van 1913, ging men zich ook toeleggen op het maken van witte suiker, voor uitvoer naar de U. S. A. In de laatste maanden van 1915 bedroeg de waarde van de voor uitvoer naar de U. S A, gefactureerde suiker G. $ 57804.

Ten Z. en O. van 't Maracaibo-meer werden de fabrieken gebouwd voor de productie van centrifuge-suiker; van 3 dezer bedraagt de gezamenlijke suikeraanplant 2400 acres.

De suiker dezer fabrieken heeft een polarisatie van ± 97 graden en is bestemd voor de raffinaderijen.

Van deze suiker werden in 1915 1955784 Eng. ponden naar de U. S. A. vervoerd, tegen 14997501 Eng. ponden in 1916 en 24811562 Eng. ponden in 1917.

Vermeldingswaard is, dat in Venezuela per acre veel meer riet wordt verkregen dan in Cuba of andere suiker-produceerende landen. Het suikergehalte is echter veel geringer (6—7 % tegen 10—11 % in Cuba en Hawai). Het klimaat van West-Venezuela is minder gunstig voor de suikercultuur. (*Indische Mercuur*).

West-Indische Kamer. — In de bestuursvergadering, te Amsterdam den 15den Mei gehouden, heette de voorzitter Prof. J. A. Grutterink, die de vereeniging „Oost en West" in de Kamer zal vertegenwoordigen, welkom. De medewerking van Prof. Grutterink is van bijzondere waarde, met het oog op de groote belangstelling die de Nederlandsche Koloniën in West-Indiën op het gebied van delfstofexploitatie verdienen, en dit te meer, sinds van buitenlandsche zijde verschillende belanghebbenden aan de ontginningen hunne aandacht wijden.

Behalve de brochure van den Heer Menkman, door de Kamer dezer

dagen in het licht gegeven, kunnen belangstellenden kosteloos een exemplaar der statuten ontvangen op aanvraag bij het secretariaat, Oudebrugsteeg 16, Amsterdam. (*De Telegraaf*, 15 Mei 1919).

Struisvogelkweekerij. — Omtrent den toestand van het struisvogelpark „Albertina" kan worden meegedeeld, dat de toestand over het algemeen vooruitgaand is. Ten gevolge van hevige regens in December 1916 zijn geen kuikens uitgebroed. Voor 1918 is er gunstig vooruitzicht op het verkrijgen van een groot aantal kuikens. Evenals in 1916 werden jonge vogels naar het buitenland verkocht. De veerenverkoop was bevredigend. (*Koloniaal Verslag* van 1918).

Mailverslag. — Aan de sedert de bekendmaking in de *Nederlandsche Staatscourant* van 24 April ll. No. 95 van den Gouverneur van Curaçao ontvangen mailverslagen en andere berichtgevingen wordt het volgende ontleend. Behalve op St. Eustatius, waar de gezondheidstoestand nog niet veel verbeterd was, is deze in de maand Januari niet ongunstig geweest, hoewel velen op de Benedenwindsche eilanden nog aan de gevolgen van de daar geheerscht hebbende griep leden.

Op 27 Maart aanvaardde de heer Mr. J. B. Gorsira het tijdelijk bestuur over de kolonie.

Gebrek aan drinkwater en voeder tengevolge van aanhoudende droogte veroorzaakte veel sterfte onder het groot en klein vee op de Benedenwindsche eilanden.

Hoewel de dividivi opmerkelijk rijk bloeide, scheen de dracht aan peulen daaraan niet te zullen beantwoorden.

Van den oogst van aloë werd geen hooge opbrengst verwacht.

De vooruitzichten van de oranje-appelteelt laten zich gunstig aanzien; de uitvoer is hervat en de daardoor veroorzaakte verbeteriug van den prijs liet eene spoedige hervatting van de verwerking der vruchten verwachten.

Op de onderneming van de Eerste Sisal-Cultuur Maatschappij, zou, naar verwacht werd, eerlang een begin worden gemaakt met het oogsten en ontvezelen van bladeren.

De trek van arbeiders naar Cuba houdt steeds aan. Ter verzekering van de beschikking over voldoende arbeidskrachten werd eene verhooging der arbeidsloonen onvermijdelijk geacht.

[SURINAME.

IJzererts en andere mineralen. — Op het schrijven van den Gouverneur[1]) inzake het uitzenden van een mijningenieur voor onderzoek naar ijzer-erts, is door den voorzitter der Kolon. Staten bij missive van 5 Februari j.l. geantwoord. Wij ontleenen aan die missive het volgende:

De groote meerderheid der leden verklaarde op de daarvoor door Uwe

[1]) Zie de vorige aflevering, blz. 75. RED. *W. I. G.*

Excellentie aangevoerde gronden en naar aanleiding van de overgelegde bijlagen in te stemmen met het denkbeeld een nader onderzoek te doen instellen naar het voorkomen van ijzer-erts in Suriname en van de mogelijkheid tot exploitatie.
Een lid merkte op, dat de vondst van dit erts door den ingenieur Douglas gedaan in het Nassau-gebergte, de aan hem sedert lang gedane mededeeling staaft, dat er in deze kolonie ijzer-erts in groote hoeveelheid voorkomt.
Andere leden meenden, dat met 't oog op het voorkomen van andere mineralen en stoffen, welke voor ontginning in aanmerking zouden kunnen komen, het alleszins aanbeveling verdiende het onderzoek een wijdere strekking te doen hebben Zij wezen o. m. op steenkolen en petroleum, voor welker voorkomen de aanwezigheid van bitumineuze stoffen in de binnen landen pleit.
In dit verband herinnerden vele leden eraan, dat van de zijde der Staten herhaaldelijk bij het Bestuur aangedrongen was op het instellen van een bureau voor mijnexploitatie en daarnevens een inlichtingendienst, waarvan het nut niet altijd werd erkend, maar welks noodzakelijkheid thans meer en meer aan het licht komt. Immers waren Bestuur en Regeering intijds daartoe overgegaan, dan zoude zijn voorkomen, dat de rijkste bauxiethoudende terreinen in handen vielen van particulieren en zoude de koloniale kas wellicht meerdere voordeelen dan concessierecht en belasting op het product daaruit hebben kunnen verkrijgen.
Achtten de vorenbedoelde leden uitgaven voor een onderzoek in het belang van de economische ontwikkeling der kolonie, aanbeveling verdiende het te trachten den ingenieur Douglas daarmede te belasten, inplaats van een ander mijningenieur te doen uitkomen. Eerst dan wanneer de mogelijkheid was uitgesloten, den heer Douglas daarvoor te winnen, zoude h. i. de uitzending van een anderen ingenieur moeten geschieden. Men meende, dat, waar de heer Douglas zich voor de zaak geïnteresseerd heeft zonder dat dit behoorde tot de eigenlijke taak waarvoor hij hier uitkwam, het voorgenomen onderzoek aan geen betere handen kan worden toevertrouwd. Het vertrouwen werd uitgesproken, dat de Regeering en Bestuur in dat geval er dan niet tegen op zouden zien de heer Douglas, indien hij genegen en bereid is zich met dat onderzoek te belasten, behoorlijk te bezoldigen en dat vermeden zoude worden particulieren te doen deelen in de kosten van dat onderzoek, zooals geschied is ten aanzien van het bauxietonderzoek, waarvoor de heer Douglas is uitgezonden.
Enkele der leden hier aan het woord waren van oordeel dat dit niet getuigde van een breede koloniale politiek jegens Suriname.
Gevreesd werd, dat na onderzoek en gebleken mogelijkheid van exploitatie het bezwaar van kostbaar vervoer, indien de vindplaatsen meer in het zuidelijk deel van de kolonie gelegen zijn, meer en meer zal ondervonden worden tengevolge van de stroomversnellingen in de meeste onzer bovenrivieren. Dat bezwaar zou kunnen blijken zoo groot te zijn, dat eene rendable exploitatie daardoor niet mogelijk werd. Men gaf daarom aan Uwe Excellentie in overweging nu reeds plannen te beramen, welke aan dat bezwaar zouden tegemoet komen. Een middel daartoe was het doen opblazen der rotsgesteenten, welke in de riveiren en kreken voorkomen zooals naar men meende reeds elders geschiedt.

Van deze gelegenheid werd door sommige leden gebruik gemaakt om Uwe Excellentie te verzoeken de Staten te willen inlichten in hoeverre eene spoedige afkondiging van de door de Staten sedert Maart 1918 goedgekeurde bauxietverordening kan worden tegemoet gezien. Deze leden betreurden het ten zeerste, dat de afkondiging dier verordening nog steeds op zich laat wachten. Zij waren van oordeel, dat een concessionarisse als de „Surinaamsche Bauxietmaatschappij", die ook naar het inzicht van het Koloniaal Bestuur getoond heeft, het haar ernst te zijn met de exploitatie van het in concessie aangevraagde en verkregen terrein, op een loyale bejegening van Bestuurswege aanspraak mag maken. Door het niet afkondigen van de verordening zag die maatschappij zich verplicht haar bedrijf voor een groot deel stop te zetten.
In het belang van de kolonie meenden deze leden dat alles in het werk moest worden gesteld, opdat niet alleen het nationale maar ook het vreemde kapitaal niet werd afgeschrikt zich voor ondernemingen hier te interesseeren.

Op deze missie heeft de Gouverneur de dato 11 Februari een antwoord gezonden, waaraan het volgende wordt ontleend:
Met verwijzing naar Uw schrijven van 5 dezer, heeft de ondergeteekende de eer UHoogEdelGestrenge mede te deelen dat hij de medewerking van den Minister van Koloniën heeft ingeroepen om tijdelijk voor dat doel de beschikking over een mijningenieur te verkrijgen.
Indien het mogelijk mocht zijn om van de diensten van den aangevraagden ingenieur tevens gebruik te maken voor andere onderzoekingen, dan zou de ondergeteekende dat gaarne doen. Hij heeft dit dan ook in zijn schrijven aan den Minister doen uitkomen.
De andermaal aanbevolen instelling van een kantoor voor mijnexploitatie en daarnevens van een inlichtingendienst zou een ander, meer permanent karakter hebben. De bezwaren daartegen zijn reeds vroeger door den ondergeteekende ontwikkeld. Hij is overtuigd meer kans te hebben op spoedige voorlichting van een deskundige, wanneer hij zich thans bepaalt tot het denkbeeld om tijdelijk een ingenieur in dienst te nemen voor het ijzertsonderzoek en daaraan zoo mogelijk andere onderzoekingen te verbnden.
Ook de ondergeteekende, zou het gewaardeerd hebben, als het onderzoek aan den mijningenieur *Douglas* opgedragen had kunnen worden. De Gouverneur-Generaal heeft echter reeds op terugkeer van den heer Douglas naar Oost-Indië aangedrongen zoodra het bauxiet-onderzoek beëindigd zal zijn en de heer Douglas zal dan ook binnenkort vertrekken.
Of een onderzoek van wijdere strekking zou leiden tot gunstige beslissingen ten aanzien van het voorkomen van steenkolen en aardolie mag betwijfeld worden. Wat in het bijzonder de aardolie aangaat heeft de ondergeteekende het voorrecht gehad de belanglooze voorlichting te mogen ontvangen van den Chef van den geologischen dienst der Koninklijke Nederlandsche Maatschappij tot exploitatie van petroleumbronnen in Nederlandsch-Indië, Dr. Erb, die tot de conclusie komt dat, kunnen misschien in het vlakke kustgebied van Suriname hier of daar onbeduidende aardolie indicaties zich voordoen, in geen geval verwacht mag worden, dat koolwaterstoffen zich in practisch winbare hoeveelheden hebben gevormd en verzameld.

Waarom het, zooals enkele leden opmerken, niet van een breede koloniale politiek jegens Suriname zou getuigen, dat in de kosten van het bauxietonderzoek van den ingenieur Douglas door derden wordt bijgedragen, is den ondergeteekende niet duidelijk. Het onderzoek is ingesteld ter voorbereiding van een mogelijke gemengde exploitatie ; dat wil zeggen : een ontginning, waarin het Land tezamen met particulieren optreedt. Het lag dus voor de hand het voorbereidend werk ook gezamenlijk te bekostigen. Het komt den ondergeteekende voor dat het vinden van groote exploitabele hoeveelheden bauxiet door particuliere exploraties op zich zelf geen beweegreden had behoeven te zijn om van eene ontginning als door den ondergeteekende bedoeld af te zien. Bepaald onjuist is het, dat het voorgenomen onderzoek terreinen zou betreffen, welke particulieren niet wilden hebben. Met name is juist door particulieren met aandrang gedongen naar een concessie voor de ontginning van Rorac.

Het onderzoek van den heer Douglas is nog niet beëindigd, zoodat het oogenblik voor mededeeling van de resultaten nog niet is aangebroken.

Het onderzoek naar de ontginbaarheid van het ijzererts zal uiteraard ook het vraagstuk van het vervoer omvatten, daar het vervoer een factor is, die bij de overweging van de vraag of eene ontginning met voordeel zal kunnen plaats hebben, groote beteekenis heeft. De ondergeteekende zou het voorbarig achten reeds de vervoersbezwaren onder de oogen te zien.

De afkondiging van de bauxietverordening heeft nog niet kunnen plaats hebben, aangezien de Kroon nog geene beslissing ten aanzien van die verordening heeft genomen. De ondergeteekende is er zich niet van bewust, dat het aan loyale bejegening van Bestuurswege tegenover de Surinaamsche Bauxiet Maatschappij zou hebben ontbroken; hij gelooft niet dat de Maatschappij van hare zijde twijfel dienaangaande koestert. En wat in het algemeen de deelname van vreemd kapitaal in ondernemingen hier te lande aangaat, zal het niet noodig zijn te betoogen, dat ook het vreemd kapitaal indien ernst voorzit, vrijelijk wordt toegelaten.

De Gouverneur van Suriname
(*get.*) STAAL.
(*De West* van 18 Februari 1919).

Het Suriname-Studiesyndicaat. — De afgevaardigden van het Suriname-Studie-Syndicaat, zoo lang verwacht, zijn dan eindelijk gekomen.

Wij heeten ze welkom van ganscher harte en hopen dat hun bezoek aan onze kolonie tot resultaat moge hebben, dat het Hollandsche kapitaal zich voor de kolonie daadwerkelijk en onbekrompen gaat interesseeren.

Het wordt hoog tijd daarvoor.

De heele wereld trilt als 't ware onder de drang om vooruit te schieten en zich te ontplooien, naar breedheid en forschheid. Na het geweldige gebeuren der laatste jaren is de wereld afkeerig geworden van het kleine, van gepeuter.

Zoo ook in onze kolonie. De trage gang, het gepeuter met kleine middelen van zoovele tientallen van jaren heeft het geduld in de kolonie uitgeput en in de polsslag van haar leven jaagt al een poos wild het verlangen naar push, naar kracht en breedheid.

Men hoopte, na vele teleurstellingen, weer op 't Moederland sinds Gouverneur Staal's aanvaardingsrede, sinds stemmen van daar vernomen werden, die hetzelfde zeiden.
Maar zuster Anna zag niets komen ; het geloof en het vertrouwen verdwenen opnieuw en de blikken wendden zich naar elders, naar de groote Republiek van het Noorden waar alles breed en forsch is.
Het S. S. S. kan weer de hoop een nieuwe richting geven ; kan opnieuw vertrouwen en geloof doen herleven. Het *moet* daarom in het belang der nationale zaak een basis vinden om hier en nieuw gebouw van economische ontwikkeling op te trekken.
Het S. S. S. zal zich voor de landbouw alleen interesseeren. Maar pakt het flink aan en weet het resultaten te forceeren, dan zal ongetwijfeld ook van andere zijde en voor andere ondernemingen het Hollandsche kapitaal loskomen.
Maar Suriname, een vruchtbaar land wat de bodem betreft, is er een dat de bemesting van het geld vraagt. Kleine kapitaaltjes, huiverig erin gestoken met de eisch dat er onmiddelllijk voordeel uit zal vloeien, kunnen bij voorbaat als verloren worden beschouwd.
Het kapitaal moet kunnen wachten ; het moet een tijd van teleurstelling kunnen dragen. Ervaring moet *gekocht* worden. Maar dan ook zal het resultaat bevredigend, ruim bevredigend zijn.
Tout vient à point à qui sait attendre.
Kapitaal !
Op welke bodem wij ook staan, de waarheid kan niet ontkend worden dat zonder kapitaal — d .i. geconcentreerde arbeid — in de huidige faze der maatschappelijke ontwikkeling, geen nieuw land kan worden opgewerkt en zeker geen tropische kolonie.
Kapitaal behoeft echter nog niet te beteekenen: uitbuiting, uitzuigerij, afpersing. Zoolang wij het een droombeeld achten dat in dit land in afzienbare tijden zich menschengroepen zullen komen vestigen, die, toegerust met krachten van hoofd en hand op communistische grondslag de kolonie willen opbouwen, zoolang moeten wij de hulp van het kapitaal inroepen, dat krachten van hoofd en hand en de wil tot het aanwenden daarvan, bijeenbrengt, zij het in andere samenvoeging.
Landbouw !
Ons wordt verweten dat wij tegen de Landbouw zouden zijn — althans tegen de Groote Landbouw.
't Een noch het ander is waar.
Tegen de *landbouw* zijn wij niet. Wie zou tegen een eerzaam bedrijf zijn? Integendeel — wij meenen de landbouw een gezonde en betrouwbare grondslag voor volkswelvaart, al houden wij ons aan de meening van groote economen (o. a. Stuart Mill) dat een zuiver agrarisch land tot armoede gedoemd is, een meening trouwens welke door de Moederlandsche Regeering gedeeld wordt, die op het landbouwende Java een fabrieksnijverheid in het leven wenscht te roepen.
En ofschoon wij in het middelsoort landbouwbedrijf de beste en meest geschikte vorm ter verspreiding voor zoo groot mogelijke welvaart zien — waarin wij aan de zijde staan van een zoo eminent econoom als Minister

Treub — veroordeelen wij niet bij voorbaat het grootbedrijf — mits het op gezonde grondslag staat.
Maar de teringachtige, armlastige, inhalige, hartelooze (voor de arbeiders) bedrijfsvorm, die zich hier Groote Landbouw noemt; verarmde bloedverwant van goede familie en daarom arrogant, afgunstig en veeleischend, die heeft onze sympathie niet en achten wij hem tot niets beters in staat dan de ontwikkeling van de kolonie tegen te houden.
Men heeft ons voor de voeten geworpen — als „oude plunje" — dat wij vroeger weleens verklaard hebben dat met 10 plantages als Marienburg de kolonie ware gered. Inderdaad is het door ons gezegd, onder het voorbehoud evenwel dat deze ondernemingen op gezonde grondslag berusten. Want *suikerondernemingen* geven aan velen — niet alleen uit de arbeidersklasse, maar ook uit de middenstand — werk.
En wij hopen dat het S. S. S. zal komen tot de oprichting van suikercentrales op moderne voet, zooals er op verschillende punten in West-Indië zijn en die hunne arbeiders een behoorlijk loon uitbetalen, waardoor ook het aanbod van arbeidskrachten uit de omtrek vordoende is.

(*Suriname* van 14 Maart 1919.)

Snekikoti. — In ons no. 10 2 Februari j.l. bespraken wij een artikeltje van het *Koloniaal Weekblad* van 21 Nov. j.l. dat aan de hand van de „Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië" zich zeer gereserveerd houdt omtrent de doeltreffendheid van inenting met „Snekikoti".
Wij haalden verschillende feiten en getuigenisen aan, welke die doeltreffendheid schitterend bewijzen. Naar aanleiding van dit artikel zendt de heer Willem F. van Lier, de pas benoemde posthouder bij de Boschnegers in Marowijne, ons de volgende belangrijke mededeelingen, welke inderdaad nog meer doorslaande bewijzen leveren voor de gegrondheid van onze meening.
Wij willen den heer v. L. hier het woord geven:
In 1899 was ik opzichter op de cacao-plantage Leliëndaal aan de Commewijne. Op zekeren middag (de directeur van de plantage de heer Catz, nu wijlen, was niet op de plantage aanwezig) kwam een Britsch Indiër (Khamakia) mij berichten dat zijne vrouw (Bhagwantia) in het veld door een slang was gebeten. De afstand van de plaats waar het onheil gebeurde tot de woningen was ongeveer een uur. De vrouw was dus tenminste een uur vóór mij het bericht bereikte, gebeten. Ik liet haar naar het ziekenhuis dragen en haalde Dr. von Königslöw, die destijds als Districts-geneesheer op Mariënburg gevestigd was. De patiente had intusschen bloedspuwingen en haar tandvleesch bloedde. De dokter bereidde zelf eenige medicamenten, die toegediend werden, verder schreef ZEd. cognac met melk voor. Bij zijn vertrek deelde Dr. von Königslöw mij mede dat hij het geval ernstig vond. Om 8 uur s'avonds kwam de dokter weer. De toestand van de ongelukkige was dusdanig verergerd, dat de dokter mij zeide, dat hij bevreesd was, dat zij den nacht niet zou halen.
Omstreeks middernacht kwam de heer Catz aan. Van den nachtwachter vernam hij wat er gebeurd was. Ik hoorde hen praten en ging naar hen toe.

De heer Catz vroeg mij waarom ik de vrouw niet met „snekikoti" had ingeënt, of ik niet wist dat hij een fleschje daarvan in zijn jachttasch had. „Neen dat wist ik niet". In elk geval zouden wij de kunstbewerking alsnog toepassen. Baatte het niet, het zou ook niet schaden. Toen wij in het ziekenhuis kwamen, was de patiënte geheel bewusteloos en een weinig bloed vloeide steeds uit haar mond. Het been was zeer gezwollen. Er was niemand daar aanwezig, die niet overtuigd was dat zij sterven zou. Wij entten haar in, (op de plek waar de beet geschied was) en gaven haar een dosis van de „koti', met een weinig cognac te drinken. Dit laatste kostte veel moeite, omdat hare kaken stijf waren.
In den nanacht gingen wij naar haar zien. Zij sliep en de ademhaling was regelmatig. De zwelling aan het been was ook zeer verminderd.
Toen ik om 6 uur 's morgens weer naar het ziekenhuis ging, vond ik Bhagwantia voor de deur zitten, haar mond reinigende.
Toen de dokter om 8 uur de patiënte bezocht, vond hij haar niet in het ziekenhuis. Zij was naar haar woning om eten voor haar man te bereiden.
Het tweede geval, dat ik vermelden wil, woonde ik niet zelf bij, doch vernam het van Dr. Duurvoort, die mij verlof gaf daarvan hier gebruik te maken. Als districts-geneesheer eens op de plantage Waterland in de Boven-Suriname zijnde, werd zijn hulp ingeroepen door een Britsch-Indiër, die uit het veld gedragen was, gebeten door een slang. De voet van het slachtoffer was reeds zeer gezwollen en uit zijn tandvleesch liep bloed. Dr. Duurvoort begreep, dat hij dadelijk moest ingrijpen, en vertrouwen stellende in een „snekikoti", die hij van een oude plantage-man gekregen had, welke „koti" in zijn medicijnenkistje, dat hij op reis medenam, aanwezig was, entte hij den patiënt in, en gaf hem eveneens een dosis daarvan te drinken. De toestand van den man deed hem echter aan het beoogd succes twijfelen.
Den volgenden morgen bezocht ZEd. den patient weer. Toen hij in het zienkenhuis kwam, zag hij het bed waarop de man gelegen had, leeg. Dit verwonderde hem in 't geheel niet. Wat hij vreesde was gebeurd. De patiënt was bezweken en het lijk naar het lijkenhuisje vervoerd. De ziekenoppasser kwam den dokter tegemoet.
„Hoe laat is die man overleden, en waar is het lijk ?" vroeg de dokter.
„De man is niet overleden, dokter".
„Waar is hij dan ?"
„Hij is geheel hersteld en naar zijn werk dokter".
De dokter vroeg nog of men hem even kon laten roepen, omdat hij het been zien wilde. Dat kon natuurlijk, doch ZEd. zou zeer lang moeten wachten, *omdat de man heel ver in een van de achterste velden van de plantage werkzaam was.*
En zoo zou ik nog tal van gevallen kunnen aanhalen, waarbij ik op plantages, in goud- en balatavelden en niet te vergeten onder de boschnegers getuige was. Ik meen echter dat deze twee gevallen waarin ik de namen van twee geneesheeren genoemd heb, voldoende zijn.

(*De Surinamer* van 3 April 1919).

[*Het Koloniaal Weekblad* van 5 Juni, deze wonderbaarlijke genezingen besprekende, merkt op:

Zou het blad niet een enquête kunnen openen en allen, die *zelf* een dergelijk geval hebben gezien, uitnoodigen om daarvan mededeeling te doen? En zou de Geneeskundige Inspecteur niet een onderzoek kunnen doen naar de ervaringen ten deze van de geneesheeren in de kolonie? Een goed geleide proefneming op dieren is mede zeer aan te bevelen. Het wordt meer dan tijd, dat men in deze zaak het naadje van de kous te weten komt.

Kent men in Suriname werkelijk een afdoend middel tegen het slangengif, dan is het misdadig dit geheim te houden, wanneer men bedenkt, dat er in Britsch-Indië jaarlijks duizenden menschen om het leven komen door den beet van vergiftige slangen.]

CURAÇAO.

De Gouverneurswisseling. — Met den afgetreden Gouverneur Mr. Th. J. A. Nuyens, die gedurende 30 jaren in de kolonie verbleef, waarvan 10 jaar als gouverneur, is een man van karakter, van initiatief, van groote werkkracht en kunde en van eerlijk streven afgetreden. Wat hij gedaan heeft voor het onderwijs zoowel openbaar als bijzonder, voor den opbloei der kolonie, de finantieele positie der ambtenaren, de verbetering van den havenmond, de wederontginning der phosphaatlagen, de hoedenindustrie op Curaçao en de andere eilanden, de vestiging der petroleummaatschappij op Curaçao met al de daaraan verbonden belangen, voor de positie van den kleinen landbouwer, voor de verbetering van de rechtspraak, de stadshygiene, de wegenverbetering in verband met het zich uitbreidende automobielverkeer, voor de radiotelegraphie, dat alles geeft hem recht op groote waardeering. (Diverse Curaçaosche bladen).

BOEKBESPREKING.

Oost en West-Indië. Aardrijkskunde van onze overzeesche gewesten. Door Joh. H. Pik en K. Zeeman. Met foto's en kaarten. W. Versluys' Uitgevers-Mij. Amsterdam 1919.

Beknopt leerboek der Aardrijkskunde van Oost- en West-Indië. Door Joh. H. Pik en K. Zeeman. Met foto's en kaarten. W. Versluys' Uitgevers-Mij. Amsterdam 1919.

De klacht over de onbekendheid van het Nederlandsche volk met en zijn weinige belangstelling in onze West-Indische koloniën is een gemeenplaats geworden. Aan die onbekendheid heeft het schrijvende deel van Nederland zeker geen schuld, want er bestaan tal van grootere en kleinere geschriften waarin getracht wordt de noodige kennis van die gewesten te verspreiden.

Zulk een poging is nu weer gedaan in de bovengenoemde boeken. In het voorbericht van het eerstgenoemde werk spreken de schrijvers de hoop uit, dat hun boek zoowel in handen zal komen van belangstellenden in de ontwikkeling van onze overzeesche gewesten als van meer gevorderden onder de studeerenden. „Candidaten voor de hoofdakte kunnen het als een eindboek gebruiken, degenen, die van aardrijkskunde hun studievak wenschen te maken, als een beginboek".

Het in de tweede plaats genoemde, kleinere en iets later verschenen geschrift is als schoolboek bedoeld.

De opzet van beide geschriften — wij bespreken alleen het gedeelte dat over de koloniën in Amerika handelt, in het grootere boek 30, in het kleinere 13 bladzijden beslaande — en de keuze der stof verdienen allen lof. De uiterlijke verzorging laat, zooals men dat van W. Versluys' Uitgevers-Mij. gewoon is, niet te wenschen over.

Goed gezien is het, dat de schrijvers het topographisch materiaal flink hebben beperkt. De opsomming van allerlei namen, die niemand onthoudt, is tot niets nut. De nieuwste bronnen zijn bij de bewerking geraadpleegd en, blijkens eene aanteekening in het eerstgenoemde boek, onder de „Aanvullingen en verbeteringen", is de stof bijgewerkt tot 15 Februari 1919, up to date dus.

Waar de schrijvers vragen om welwillende op- en aanmerkingen willen wij die niet terughouden. Wij bepalen ons daarbij tot het grootere boek. De opmerking omtrent Columbus op blz. 178 moet een lapsus zijn, zooals blijkt uit hetgeen daarna omtrent Amerigo Vespucci gezegd wordt. Op blz. 182 wordt gezegd, dat in Suriname in den grooten drogen tijd vele wateren in moerassen veranderen „zoodat malaria en gele koorts slachtoffers kunnen maken". Het ontstaan van malaria houdt geen verband met die verandering en gele koorts komt in Suriname niet voor, tenzij van elders aangebracht, waartegen de quarantaire maatregelen waken.

Blz. 184: Men kan niet in het algemeen zeggen, dat de bladeren van de woudreuzen leerachtig zijn.
Blz. 185: „de plantages liggen bij de riviermonden". Bedoeld zal zijn langs de rivieroevers.
Blz. 186: Dat Engeland bezwaren *begint* te maken tegen het werven van koelies in zijn koloniën is minder juist. Het tractaat, waarbij die werving was toegestaan, is reeds door Engeland opgezegd.
Blz. 187 en 193: Den kleinen landbouw nu reeds *bloeiend* te noemen is vooruitloopen op een gewenschte toekomst.
Blz. 188. Dit geldt ook het noemen van *petroleum* onder de voortbrengselen. Zoover zijn we nog niet.
Er zijn nog meer dergelijke onjuistheden, zooals bijna onvermijdelijk is wanneer men schrijft over een land, dat men niet uit eigen aanschouwing kent. Bij een tweede uitgave, die wij schrijvers en uitgever toewenschen, zouden wij in overweging geven het manuscript ter lezing te geven aan iemand, die in de koloniën gewoond heeft. Dat is de eenvoudigste manier om die kleine vlekjes verwijderd te krijgen.
De uitgever kondigt aan dat hij van dezelfde schrijvers ter perse heeft: *Inleiding tot de Aardrijkskunde van Oost- en West-Indië.*

BIBLIOGRAPHIE

Een middenstandslandbouw in Suriname. Lezing gehouden door den Hoogedelgestr. Heer C. van Drimmelen, Agent-Generaal voor de immigratie en lid van den Raad van Bestuur in Suriname, voor den R, K. Socialen Cursus, op Woensdag 18 December 1918. Uitgave van den R. K. Socialen Cursus in Suriname.

[Eerst nu uit Suriname ontvangen].

Geneeskundig Tijdschrift voor Nederlandsch Indië. Javaasche Boekhandel en Drukkerij. Rijswijk—Batavia. Deel 59, afl. 1. (1919). Over een tot nog toe niet beschreven dengue-achtige koortsvorm in Suriname, door C. Bonne, bacterioloog van het Militair Hospitaal te Paramaribo. — Nog enkele opmerkingen over de dengue-achtige ziekte van Suriname door C. Bonne.

Oost- en West-Indië. Aardrijkskunde van onze overzeesche gewesten, door Joh. H. Pik en H. Zeeman, met foto's en kaarten. Amsterdam, W. Versluys' Uitgevers-Mij. 1919. 8° (VIII en 210 blz. f 2.75).

Beknopt leerboek der Aardrijkskunde van Oost- en West-Indië, door Joh. H. Pik en H. Zeeman. Met foto's en kaarten. Amsterdam, W. Versluys' Uitgevers-Mij. 1919. 8° (109 blz. f 1.75).

The Independent, founded 1848, *with which is incorporated Harpers Weckly,* New York, January 4, 1919. Proposed purchase of Surinam.

[In het nummer van July 21, 1917 had reeds een editorial gestaan: Let Us Buy the Dutch West-Indies].

In het nummer van January 4, 1919 ook een artikel van J. Barkley Percival: „The wonders of Surinam. A Wasted Land af Unlimited Resources".

De eerste pogingen tot zendingsarbeid en kolonisatie der Herrnhutters in Nederlandsch Guyana van 1735—1745, door H. Weiss. Uit het Hoogduitsch vertaald door mej. W. M. G. Bartelds. Uitgegeven door het Zendingsgenootschap der Evangelische Broedergemeente te Zeist. [1919].

Bijblad der Nederlandsche Anthropologische Vereeniging. April 1919. Invloeden, die rassen op elkander uitoefenen, waargenomen aan de Marowijne-rivier. Voordracht door Jhr. L. C. van Panhuys op 16 Maart 1918 gehouden voor de Nederl. Anthr. Vereeniging.

Het Nederlandsche Zeewezen, 18e jaargang No. 8, 16 April 1019. St. Martin. (met ill.)

Bijdragen voor vaderlandsche geschiedenis en oudheidkunde, vijfde reeks, deel VI, afl. 2/3, 1919. David De Is. C. Nassy, schrijver van de „Essai historique sur Surinam", door Mr. R. Bijlsma.

Dun's International Review. April 1919. Resources of British Guiana.

Berichten uit de Heidenwereld, uitgegeven door het Zendingsgenootschap der Evangelische Broedergemeente te Zeist.

In N°. 5, 15 Mei 1919. Br, Rudolf Wirth, hoofd van het leerlingentehuis in Paramaribo, door een zaagvisch gedood. 2-3-'19. — Maandelijksche mededeelingen uit Suriname, Februari 1919, door R. Voullaire.

Nederland en West-Indië één. Eenige opmerkingen naar aanleiding van de pogingen om hier te lande het denkbeeld ingang te doen vinden, dat onze West-Indische Koloniën aan de Vereenigde Staten van Amerika behooren te worden verkocht, door W. R. Menkman. Uitgegeven door de West-Indische Kamer te Amsterdam. [Begin Mei 1919].

De Volksmissionaris, XI jaarg. 15 Mei 1919, Kapel in 't Zand, Roermond, De reis naar de Tapana-honi, door Pr. Fr. Morssink. (Voortzetting)

Tijdschrift voor Economische Geographie. 15 Mei 1919. Mijnbouw in Suriname, door Fred. Oudschans Dentz.

Neerlandia. Orgaan van het Algemeen Nederlandsch Verbond. Juni 1919. De Koloniale Boekerij te Paramaribo, door Fred. Oudschans Dentz. — Jaarverslag 1918 van de Afdeeling Nederl. Antillen. (Uittreksel).

Het Koloniaal Weekblad. Orgaan der Vereeniging Oost en West. Behalve de wekelijksche kronieken, vindt men in het nummer van 5 Juni: Verslag over het jaar 1918 van „De Commissie [uit „Oost en West"] voor West-Indië", en voorts het Rapport inzake het onderwijs in de kennis van de Nederlandsche Koloniën op gymnasia, middelbare scholen en inrichtingen tot opleiding van onderwijzers hier te lande.

MEDEDEELINGEN.

VLOOTBEWEGING KON. W.-I. MAIL.

VAARTUIG	REIS		MELDING
	VAN	NAAR	
Vulcanus.......	Curaçao	New-York	6 Mei New-York
Prins Willem I..	New-York	Curaçao	8 „ „
Commewijne....	Paramaribo	Amsterdam	12 „ Curaçao
Stuyvesant......	Amsterdam	Paramaribo	14 „ Orfordness
„	„	„	15 „ Falmouth
Stella..........	Paramaribo	Amsterdam	16 „ Curaçao
Stuyvesant......	Amsterdam	Paramaribo	17 „ Falmouth
„	„	„	22 „ Ponta Delgada
Juno..........	Curaçao	New-York	22 „ New-York
Commewijne....	Paramaribo	Amsterdam	26 „ Madeira
„	„	„	31 „ Falmouth

De

West-Indische Gids

ONDER REDACTIE VAN

DR. H. D. BENJAMINS, PROF. DR. J. BOEKE, MR. D. FOCK,
C. A. J. STRUYCKEN DE ROYSANCOUR.

EERSTE JAARGANG N° 3
JULI 1919

ALGEMEENE UITGEVERS MAATSCHAPPIJ AMSTERDAM
AD USUM MUNDI
DIR. G. H. JONCKHEER

ECONOMISCHE WAARDEBEPALING VAN SURINAME

DOOR

IR. E. C. ABENDANON

Het is een opmerkelijk verschijnsel, dat na de verlevendiging der Nederlandsche belangstelling voor Oost-Indië in den allerlaatsten tijd ook de interesse voor West-Indië toenemende is. Een grooter aantal voordrachten en opstellen over West-Indië ging gepaard met de oprichting van dit tijdschrift, speciaal gewijd aan gedachtenwisselingen over West-Indische onderwerpen en belangen.

Van geen dier West-Indische territoiren roept de naam ons zoozeer het beeld van een noodlijdend land voor den geest als die der kolonie „Suriname". Bij uitstek is het *deze* kolonie van een fiksch moederland, die kwijnt aan parasitaire kwalen. Zij is niet in staat een krachtig arbeidzaam ras voort te brengen. Levenskrachtige menschen vol energie en durf doet zij slechts bij uitzondering opgroeien. Dr. Th. Lens wees er in zijn voordracht over Curaçao, op 15 Januari jl. gehouden voor de Nederlandsche afdeeling der Ned.-Indische Maatschappij van Nijverheid en Landbouw, op, welk een groot verschil er bestaat tusschen de hygiënische toestanden in Suriname en Curaçao. Eerstgenoemd landgebied, vochtig tropenland bij uitnemendheid, is verreweg de minste van de twee. De Oud-Gouverneur van Suriname, W. D. H. Baron van Asbeck, kenschetste dezen staat van zaken dan ook door in de vergadering van het Indisch Genootschap van 28 Januari jl. op te merken: „Het Suriname-vraagstuk is voor een groot deel een hygiëne-vraagstuk". Doch daarop liet hij volgen: „voor een even groot deel een onderwijs-vraagstuk". Deze dualistische stelling van het Suriname-vraagstuk geldt evenwel alleen voor het bewoonde gebied, verreweg het kleinste van Suriname, niet voor de geheele kolonie.

Voor Suriname als geheel moet het heeten: Dit is *uitsluitend* een hygiënisch vraagstuk. Eerst wanneer men dat voor elk geval op zich zelf aanvaard heeft en dit vraagstuk op-

gelost is, kan en mag men er toe overgaan nieuwe vraagstukken onder de oogen te zien.

Laat ik een voorbeeld geven, waarmede men in zoo tal van gevallen zijn voordeel kan doen.

Toen de Franschen geslaagd waren in de doorgraving der landengte van Suez, meenden zij, dat het Panama-kanaal het technisch vraagstuk was, hetwelk nu voor hen aan de beurt kwam. Hoezeer zij zich vergisten en hoe groot verlies aan kapitaal en menschenmateriaal daarvan het gevolg was, is nu achteraf bekend genoeg.

De groote verdienste deze onjuiste stelling van het Panama-vraagstuk te hebben herkend, komt toe aan de Amerikanen. Zij zagen in, dat men in het geheel niet met een technisch vraagstuk te doen had, maar uitsluitend met een hygiënisch vraagstuk. Zij begrepen, dat men met een hoop zieke en halfkrachtige menschen al even weinig bereiken kan als met een massa valsche guldens. En zij losten het hygiënische vraagstuk van het Panama-kanaal op.

Toen eerst werd het een technisch vraagstuk. En één, dat hun hoofdbrekens genoeg gekost heeft.

Toch zullen de Amerikanen tijdens hunne assaineeringswerkzaamheden zeker niet de verkenning en bestudeering der materieele mogelijkheden hebben nagelaten. En dit is een punt, dat meer nog klemt voor Suriname.

Landen, die koloniën bezitten, zien te goeder ure de wenschelijkheid en noodzakelijkheid in, zich van de uitgestrektheid, de hoedanigheid en de waarde van die kolonie op de hoogte te stellen. M.a.w. zij wenschen de economische mogelijkheden van hun landbezit te inventariseeren. Het is duidelijk, dat zoodanige inventarisatie met kosten gepaard gaat. Maar het land, dat niet het vertrouwen en het inzicht heeft, dat die kosten, *mits goed aangewend*, ruimschoots vergoed zullen worden, zoowel door indirecte voordeelen als door directe inkomsten, geeft blijk niet in staat te zijn voor dien inventarisatie-arbeid de beste werkkrachten en de beste werkmethoden te kunnen vinden.

Inventarisatie-arbeid van economische mogelijkheden heeft bij daadkrachtige mogendheden steeds nummer één gestaan op hun koloniaal werkprogramma.

Hoe heeft Nederland ter zake met Suriname gehandeld?

Na een gedeeltelijke opneming van de oostelijke grensrivier in 1861 door een Nederlandsch-Fransche Commissie, werd door den Gouvernementslandmeter Loth tusschen 1877 en 1892 een smalle kuststrook langs een beperkt aantal lijnen opgemeten.

In 1882 was Prof. Martin 2 weken geologisch werkzaam in Suriname.

Eerst met het begin van deze eeuw heeft tijdelijk een systematisch onderzoek van het binnenland plaats gevonden, maar, op een enkele uitzondering na, uitsluitend op topographisch gebied, en dan nog maar zeer vluchtig. Met die uitzondering, de geologische expeditie van Dr. H. van Cappelle naar de boven-Nickerie, begonnen namelijk de zoogenaamde Suriname-expedities. Deze door wetenschappelijke instituten uitgeruste expedities werkten hoofdzakelijk onder de auspiciën van het Kon. Ned. Aardrijkskundig Genootschap en stonden onder leiding van land- en zeeofficieren. Verdienstelijke arbeid werd gepresteerd op topographisch gebied, terwijl ook belangwekkende bijdragen voor talen- en volkenkunde werden geleverd. Zij duurden met onderbrekingen van 1901—1911.

Van een opsporing van economische mogelijkheden bij of aan de hand van deze expedities, die ten getale van 7 naar Suriname's binnenlanden gingen, kan evenwel in het geheel geen sprake zijn,

Ten behoeve van spoorwegaanleg als grondslag voor de verheffing der goudindustrie in het binnenland, verleende de Nederlandsche Regeering steun aan de Maatschappij Suriname door de uitzending van Ned.-Indische ingenieurs. Of bedoelde verheffing evenwel mogelijk was, m.a.w. of hier inderdaad een economische mogelijkheid aanwezig was, was niet van te voren onderzocht. En toen men er eindelijk toe overging, geschiedde dit onderzoek op onjuiste basis. Er werd namelijk op advies van Prof. C. J. van Loon, uitgebracht na diens kortstondige zending in 1903 naar Suriname, een Gouvernements mijnexploratie-dienst in de kolonie opgericht. Doch deze had uitsluitend ten doel te onderzoeken, of het Lawa-gebied om zijn verwachten rijkdom aan alluviaal goud zou kunnen dienen als eindpunt van den aan te leggen spoorweg. Het zou niet moeilijk vallen van geologisch standpunt kritiek te oefenen op de beperktheid der gestelde opdracht, maar wat zou dat nu — achteraf — baten? Volstaan wordt met

vast te stellen, dat de ongustige uitkomsten der onderzoekingen van dezen dienst in oorzakelijk verband staan met bedoelde beperktheid. Zoo werd deze dienst omstreeks 1908 opgeheven, en daarmede gelukkig bereikt, dat niet nog meer geld op onjuisten grondslag werd uitgegeven. Deze uitgave bedroeg één millioen gulden.

Jaren later is door particuliere bemoeienis het bauxiet gevonden. Incidenteel zullen in de volgende decennia vermoedelijk wel nieuwe vondsten van beteekenis worden gedaan. Maar daarmede worden Suriname's materieele mogelijkheden niet systematisch opgespoord, en blijven deze, langer dan noodig en economisch is, in haar schoot verborgen en dus onbekend.

Moet dit langer zoo blijven?

Op deze vraag antwoordt alleen bevestigend de man, wiens energie geheel is uitgedoofd, alleen het volk, welks levenssappen zijn verdroogd.

Naar de bescheiden meening van steller dezes is het onverantwoordelijk om een kolonie als Suriname, welke zooveel belooft, op de wijze als thans geschiedt van Overheidswege ononderzocht te laten en dus — het woord kan niet worden vermeden — naar moderne opvattingen feitelijk te *verwaarloozen*.

Behalve goudertsaders, welbekend van de drie andere Guyana's, waarnaar in Suriname nooit een systematisch onderzoek is ingesteld geworden, en waarvan de aanwezigheid op geologische gronden hoogstwaarschijnlijk is te achten, mag men ook andere waardevolle ertsafzettingen verwachten. Voor de bauxiet is dit reeds een uitgemaakte zaak. Nu ook is ijzererts door den mijningenieur Douglas in groote hoeveelheid gevonden. Zeker is, dat de geologische gegevens, voor zoover deze bekend zijn en bestudeerd konden worden, tot de gevolgtrekking moeten leiden, dat het eindoordeel over de mijnbouwmogelijkheden in Suriname veel gunstiger te denken is dan de tot nu toe behaalde resultaten schijnen aan te geven.

Hoe moet het onderzoek der geheele kolonie Suriname met de bedoeling om te geraken tot hare economische waardebepaling ten uitvoer worden gebracht?

Door gebruikmaking van alle reeds bekende gegevens, door toepassing der nieuwste en meest doelmatige technische hulpmiddelen, en door aanwending van het wetenschappelijk meest juiste en systematische werkplan.

Men weet, dat de groote moeilijkheid voor een onafgebroken voortgezet onderzoek van en in de binnenlanden van Suriname gelegen is in twee omstandigheden. In de eerste plaats zijn de hygiënische omstandigheden hoogst ongunstig; en in de tweede plaats leveren de verbindingen van de kust met de eigenlijke arbeidsvelden tengevolge der voor Suriname geldende topographische condities welhaast onoverkomelijke bezwaren op.

Het hygiënische vraagstuk, niet op te lossen bij een voorbijgaande expeditie, werd door een enkele goudmijnbouwmaatschappij op Amerikaansche wijze onder de oogen gezien en plaatselijk tot volledige oplossing gebracht.

Bij een continu onderzoek van Suriname zal op den voorgrond moeten staan, dat men een zeker aantal steunpunten of centra schept, welke zoo gelijkmatig mogelijk over de geheele oppervlakte van Suriname worden verdeeld, terwijl voor *elk* dezer centra, hoe eenvoudig ook aangelegd en opgezet, het hygiënische vraagstuk *volledig* moet worden opgelost. In dit opzicht mogen geen kosten worden gespaard; dit is voor het te bezigen menschenmateriaal *het* kardinale punt, waarvan de continuïteit afhangt van den te ondernemen arbeid.

Gelukkig, dat de techniek in haar jongste ontwikkeling een middel aan de hand heeft gedaan ter overwinning der transportbezwaren geboden door de configuratie en begroeiing van het Surinaamsche binnenland, en de moeilijke bruikbaarheid van Suriname's natuurlijke waterwegen. De mensch is nu voor zijne verbindingswegen niet langer afhankelijk van het land of het water. Nu heeft hij zich leeren bewegen door de lucht. En zoo zal het vliegtuig ook ten dienste moeten komen van de exploratie van Suriname's binnenlanden. Door de lucht, met behulp van het vliegtuig, moeten de verbindingswegen gaan tusschen de onderzoekingscentra onderling en tusschen hen en het uitgangspunt aan de kust, Paramaribo.

Wij denken ons deze onderzoekingscentra op afstanden van

75 tot 100 K.M. van elkaar gelegen, zoodat voor het ongeveer 300 bij 400 K.M. groote Suriname 10—12 dergelijke punten zullen moeten worden aangelegd. Natuurlijk niet gelijktijdig, maar geleidelijk, al naar de voortschrijding van het onderzoek van Noord naar Zuid.

Waar moeten deze centra worden aangelegd? Op daartoe uitgekozen punten.

Welke criteria moeten gelden bij de keuze dezer punten? Zij moeten gelegen zijn op goed te draineeren gronden, vlak bij stroomend frisch water, en geheel buiten het oerbosch. Met het oog op dit laatste criterium komen dus in de eerste plaats de savanne's in aanmerking, die men reeds op vele punten van het binnenland heeft leeren kennen. Kan het niet anders, en moet om verschillende steekhoudende redenen een centrum midden in het oerwoud worden gekozen, dan dient dit over zoo'n areaal weggekapt en de grond omgewerkt en schoongemaakt te worden, dat de alles reinigende zonnestralen daar absoluut schoon schip kunnen houden, en te midden van het oerwoud een *volkomen* gezonde miniatuurnederzetting kan ontstaan.

Op welke wijze moet men deze punten gaan zoeken? Met behulp van het vliegtuig. M.a.w. door het maken van verkenningsvliegtochten van uit Paramaribo. Het zal niet moeilijk vallen op grond van waarnemingen uit het vliegtuig een kaart van Suriname samen te stellen, wat betreft haar plantenkleed, onderscheiden in oerbosch, kreupelhout, savanne, enz. Worden op deze kaart ook nog aangegeven bergland, heuvelland, en vlakte, dan zal het gemakkelijk zijn een verdeeling der punten voor de onderzoekingscentra op de kaart te ontwerpen. Contrôle-vluchten naar en om een aldus voorloopig gekozen centrum zullen dan kunnen uitmaken, of de keuze in alle opzichten de juiste mag worden geacht, dan wel en in hoeverre zij moet worden herzien.

Ook is het natuurlijk niet noodig alle 10 of 12 punten reeds dadelijk definitief vast te stellen, want dit behoeft slechts voor eenige het dichtst bij de kust gelegene te geschieden. Terwijl de definitieve keuze der verder in het binnenland te openen centra eerst behoeft te worden gedaan, wanneer het onderzoek zich zoover gaat uitstrekken.

Hoe moeten deze centra worden aangelegd? Zoo eenvoudig

mogelijk, maar tevens in de perfectie hygiënisch. Er kan niet genoeg de nadruk op worden gelegd, dat men uit welbegrepen eigenbelang zoo zuinig mogelijk met het menschenmateriaal dient om te gaan. Besparing, waar het hygiënische *noodzakelijkheden* betreft, mag in het geheel niet plaats vinden. Alles dient in het werk te worden gesteld om de werkkracht der deelnemers op volle capaciteit te houden. Maar wie dan ook onder deze omstandigheden zich niet geroepen voelt zijn volle werkkracht aan het hem opgedragen werk te blijven geven, dient onherroepelijk onmiddellijk te worden verwijderd.

Het spreekt vanzelf, dat bij elk dezer onderzoekingscentra een landingsplaats voor vliegtuigen moet worden aangelegd.

Hebben wij hiermede de basis aangegeven, waarop een ononderbroken onderzoek van geheel Suriname zal kunnen plaats vinden, dan moeten wij nu een schema ontwerpen, waaruit de gang van het onderzoek ons in groote lijnen duidelijk zal worden en ons tevens zal doen inzien welke resultaten mogen worden verwacht.

Paramaribo zal natuurlijk het uitgangspunt en het centrale station voor het onderzoek moeten vormen. Van al hetgeen daar aanwezig en te gebruiken is, zal men partij dienen te trekken. Dáár zal het museum voor de verzamelde monsters moeten komen en het laboratorium voor hun onderzoek en hunne waardebepaling,

Als grondslag voor het vastleggen der geologische waarnemingen zal een topographische kaart [1]) van Suriname moeten worden gemaakt op dezelfde wijze als ondergeteekende het deed geschieden tijdens zijne Midden-Celebes-expeditie. Deze arbeid omvat een oppervlakten-verkenning en opmeting (in tegenstelling met een lijnen- en punten-verkenning en opmeting). Er bestaat evenwel geen bezwaar om voor Suriname een stap verder te gaan, en de noodzakelijkerwijze aan te leggen onderzoekingscentra te gebruiken als uitgangspunten voor uit te kappen paden naar de voor plaatsing

[1]) Over de mogelijkheid van topographische opneming van onbekende landen met behulp van vliegtuig en fotographie spraken de heeren A. H. G. Fokker en E. Diemer op 21 Juni 1919 op de jaarvergadering van de Maatschappij ter bevordering van het natuurkundig onderzoek der Nederlandsche koloniën.

van primaire en secundaire triangulatie pilaren aangewezen hoogtepunten. M. a. w. het zal voor de hand liggen de gelegenheden, door het eigenlijke onderzoek geboden, te benutten voor de gelijktijdige triangulatie van Suriname. Voor de hierbij noodige hoekmetingen ware wellicht gebruik te maken van deskundige vrijwilligers van de marine of het leger.

Overigens zouden de topographische werkzaamheden moeten geschieden door „first-class" topographische opnemers, zooals ik er persoonlijk één heb leeren kennen bij den Topographischen Dienst in Ned.-Indië. Om hun het werk mogelijk te maken, zullen paden moeten worden gemaakt tusschen de meergenoemde centra; d. w. z. deze paden zullen grootendeels moeten worden gekapt. Vliegtuigverkenningen zullen daarbij alweder den weg moeten wijzen voor het beste, d.i. het meeste over- en uitzichten aanbiedende tracé. Zeker zal het kappen dezer paden een omvangrijk en vrij kostbaar werk zijn, maar hieraan valt niet te ontkomen; en bovendien zullen die paden tevens dienst doen voor de verkenningen der geologen.

Want onmiddellijk aansluitend aan de topographische verkenning en opmeting, op de wijze als deze bij het Midden-Celebes-onderzoek plaats vond, moet de geologische verkenning en bestudeering van het land volgen.

Deze beide verkenningen, de vooropgaande topographische en de onmiddellijk daaropvolgende geologische, bewegen zich dus, gebruik makende van de telkens zuidelijker aangelegde onderzoekingscentra, geleidelijk van Noord naar Zuid.

De verbinding der onderzoekingscentra met Paramaribo en onderling blijft gehandhaafd door vliegtuigen, waarvan met het oog op de korte afstanden van maximum 400 K.M. zeker niet meer dan twee noodig zullen zijn, n.l. 1 in gebruik en 1 in reserve.

De onderzoekingscentra zullen de tijdelijke verblijfplaatsen zijn voor de topographische opnemers en de geologen, van waaruit zij hunne werkzaamheden over een bepaald areaal zullen kunnen uitstrekken, zonder daarbij verder dan 50 à 60 K.M. van honk te behoeven te gaan. Dit wil dus zeggen, dat, al zal een enkele maal of eenige malen achtereen in het bosch moeten worden overnacht, men in 3 of hoogstens 4 dagen in een onderzoekingscentrum terug kan wezen om

op zijn verhaal te komen. Zoo kan men, telkens opnieuw gesterkt, den strijd tegen het oerwoud, zonder onderbreking en zonder het af te leggen, blijven volhouden.

Vanzelf zal de hier voor oogen gehouden werkzaamheid in Suriname's binnenlanden in verband met den vliegdienst aanleiding geven tot den aanbouw van een sanatorium op een daartoe geëigend punt, waarvan men de hygiënische voordeelen langzamerhand zal hebben leeren kennen en waardeeren. Niet alleen voor de deelnemers aan het onderzoek in het bijzonder, maar ook voor de bewoners der kustplaatsen in het algemeen, zal een dergelijk sanatorium, waarvan O.-Indië er verscheidene bevat maar W.-Indië er nog geen enkele kent, van groot direct nut en economische beteekenis zijn.

De uitwerking der topographische opmetingen en de vastlegging daarvan in kaartbladen zal te Paramaribo moeten geschieden. Zoo ook het onderzoek der gesteenten, gronden en ertsen, verkregen bij de geologische verkenningen, terwijl alle gegevens zullen moeten worden te boek gesteld in kaarten, teksten en afbeeldingen. Een voorbeeld van een dergelijke volledige verwerking van al het verzamelde materiaal werd geleverd in de vier deelen met atlas van „Geologische en geographische doorkruisingen van Midden-Celebes", 1914-1918.

Als gevolg eener *intensieve*, onafgebroken en systematisch geleide werkzaamheid moet de beoogde economische waardebepaling van Suriname in een gering aantal jaren zijn bereikt. Daarbij zal zijn verkregen:

1. een algemeene topographische kennis van Suriname, welke volkomen voldoende zal zijn voor de eischen der praktijk en waarop verder geleidelijk wetenschappelijk kan worden voortgebouwd;

2. een zoodanige kennis der economische geologie en geographie van Suriname, dat zij kan dienst doen als wetenschappelijk en practisch uitgangspunt voor alle verdere onderzoekingen op het gebied van den mijnbouw, de agrogeologie en de nijverheid in het algemeen, voor zoover deze van natuurlijke grondstoffen gebruik maakt.

Tot welke gevolgen dit resultaat aanleiding kan geven, is duidelijk gebleken door de resultaten der Midden-Celebes-expeditie. Dat zij ook voor Suriname van groote economische beteekenis zullen kunnen zijn, staat naar mijn overtuiging vast.

Ten slotte blijft de voor een Nederlander zoo kardinale vraag: Wat zal dit alles moeten kosten?

Nu, op deze vraag blijf ik het antwoord schuldig. Om twee redenen. In de eerste plaats, omdat het mij *niets* kan schelen, hoeveel de economische waardebepaling van Suriname moet kosten. Voor mij zijn de eenige criteria waar het op aankomt, dat er zoo goedkoop mogelijk en met de beste werkkrachten gewerkt wordt. Geschiedt dit, dan gaan de kosten niet boven Nederland's finantiëele krachten, en zullen zij — ik zeide dit reeds — ruimschoots worden vergoed. Op de keuze der deelnemers komt het alleen aan, en voor alles op die van den Leider.

In de tweede plaats laat ik een kostenberekening achterwege, omdat ik mij niet de minste illusie maak, dat Nederland zich geroepen zal achten andere naties in de geschetste wijze van toepassing van vliegtuigen bij exploratie-arbeid voor te gaan, terwijl ik er van overtuigd ben, dat het in deze kalm de kat uit den boom zal blijven kijken en in het gunstigste geval er over zal gaan *praten*.

En toch: wil men *niet* Suriname blijven behouden als noodlijdende kolonie, en ook *niet* overgaan tot verkoop aan den meestbiedende met de kans, dat deze verricht hetgeen Nederland naliet en daarmede de basis legt om binnen een decennium van Suriname een winsten-opleverend land te maken, dan brengt Nederland's eigenbelang — en bovendien is dit de eenige voor eene koloniseerende mogendheid deugdelijke weg —, dat men thans overgaat tot eene economische waardebepaling van Suriname.

Deze dient te geschieden met gebruikmaking van het meest moderne, dat wetenschap en techniek hebben aan te bieden.

EEN AFZONDERLIJK WAPEN VOOR SURINAME EN CURAÇAO.

DOOR

JHR. L. C. VAN PANHUYS

De ondervinding heeft geleerd, zegt terecht mr. G. J. Fabius in de Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië, dat er behoefte bestaat aan een afzonderlijk zinnebeeld, aan een wapen, voor ieder der koloniën. Treffend komt de juistheid van dit gezegde uit bij een onlangs door de Regeering in het leven geroepen monument: het nieuwe bijgebouw van het Ministerie van Koloniën.

Heeft men, door de Grenadierspoort op het Binnenhof komende, zijne schreden gewend naar het oudste gedeelte van het Grafelijk jachtslot, dan wordt het oog aangenaam getroffen door het nieuwe, in oud-Hollandsche renaissance opgetrokken, uit twee rechthoekig op elkander staande gedeelten samengesteld gebouw, dat heel tot aan het voormalige „Goutsmits Keurhuys", de Noord- en een deel Oostzijde van den voormaligen „hof" op waardige wijze afsluit en de gedachte oproept aan een op bloeiende wijze herrezen gedenkteeken uit de tijden van Oost- en West-Indische Compagnie.

Treden wij onder het gewelf den ingang binnen — wij laten de gevelsteenen met Boro-Boedoer figuren, met gestalten van zeventiende-eeuwsche zeevaarders in een tropische omgeving buiten beschouwing — dan ziet men, in het portaal links, in den muur gemetseld, een afbeelding in gekleurden en verglaasden steen van een trotsch zeilend gouden schip, in een door gestyleerde golven van blauw en wit aangegeven zee, waarvan het onderschrift: Justitia Pietas Fides (Gerechtigheid, Liefde, Geloof) ons niet in twijfel laat wat bedoeld is: het in vroeger tijd voor Suriname gebezigde wapen. Dicht bij draagt een andere steen het wapen van Batavia, krans en zwaard, met daaronder in gouden letters het (niet juiste) onderschrift „Ned. O.-Indië". Elders in het gebouw zijn de wapens in gebrand glas aan-

wezig ; in het hoofdgebouw op het Plein zal men het (ambtelijk niet bestaande) Surinaamsche wapen in een plafondschildering aantreffen.

Waar de Regeering voor zoover ons bekend op alle vragen van particulieren, of een afzonderlijk wapen van Suriname bestaat, onveranderlijk ontkennend heeft geantwoord, en te kennen heeft gegeven dat het wapen der kolonie is dat van den souverein, n.l. het in 1815 vastgestelde Rijkswapen (zooals dat sedert werd gewijzigd) — zien wij het eigenaardige, dat Zij, in een door haar gegrondvest bouwwerk, zonder schroom, van het steeds als juist verkondigde beginsel afwijkt. Wel blijkt de natuur hier sterker dan de leer.

Ook uit den van Regeeringswege vervaardigden bladwijzer voor den catalogus van de Derde Jaarbeurs te Utrecht blijkt, dat het wenschelijk werd geoordeeld voor Suriname het zeilende schip als wapen af te beelden.

Engeland — het is mr. Fabius die het doet opmerken, heeft ten aanzien van de onderscheidingsteekenen zijner koloniën reeds lang met het strenge souvereiniteitsbeginsel gebroken. Eenig nadeel is hieruit nimmer voortgevloeid. Waardoor zou eigenlijk in de koloniën het voeren van een eigen wapen door de rijksdeelen voor het souvereiniteitsbeginsel nadeeliger kunnen zijn dan in het moederland, waar iedere provincie en iedere gemeente haar eigen blazoen heeft ? Een regeling van het wapen zou n.h.v. het best geschieden bij Kon. Besluit, de Hooge Raad van Adel gehoord. De geschiedenis van de wapens van Suriname en Curaçao is reeds van alle zijden bekeken ; ze behoeft hier niet weder te worden opgehaald. De litteratuur is in het Encyclopaedie-artikel te vinden. Voegen wij er nog aan toe dat drie afbeeldingen aan het Departement van Koloniën zijn opgeborgen in het „exhibitum" 18 Mei 1849, no. 3, namelijk 1°. het fraaie uit de hand gekleurde wapen op behangselpapier, samengesteld uit de wapens van de familie Aerssen van Sommelsdijk, van de stad Amsterdam, en van de West-Indische Compagnie met een Indiaan en een neger tot schildhouders[1]) en een gezicht op Paramaribo op den achtergrond ; 2°.dat van Amsterdam en de Compagnie te zamen ; en 3°. het zoogenaamde

[1]) Zie ook de afbeelding op den band van de „Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië". *Red. W.-I. G.*

tabakswapen. Betrekking op het Surinaamsche wapen hebben de verbalen van 28 April 1908, No. 16; 2 Februari 1911, No. 6 en 28 April 1908, No. 16. Er zijn duidelijke afbeeldingen van het Surinaamsche wapen te vinden op de rugzijde van de op het Rijksarchief aanwezige gedrukte „Placaetboeken" van de kolonie van 1683—1779, zoomede op de Plakkaten zelve.

Waar in deze nieuwe tijden nieuwe gedachten zich baan breken en het aantal personen, dat voor een goed koloniaal inzicht ijvert in aantal toeneemt, getuige ook weer de oprichting van dit Tijdschrift, daar roepe men ook een symbool in het leven! Niet alles wordt bereikt door het materieele alleen. Dat een Koninklijk Besluit[1]) spoedig moge vaststellen een afzonderlijk wapen voor Suriname en Curaçao.

---

[1]) Van het Koninklijk Besluit van 23 April 1919, Stbl. 181 luidt de eerste alinea van art. 1: „Alle provinciën, gemeenten en andere publiekrechtelijke lichamen of instellingen, welke een wapen wenschen te bekomen, in het gebruik daarvan te worden bevestigd of het te zien gewijzigd, zullen zich daartoe tot Ons hebben te wenden onder overlegging van eene beschrijving en van eene teekening in kleuren van het verlangde wapen en van eene uiteenzetting der overwegingen, op grond waarvan dat wapen wordt gewenscht".

Zou dit Besluit niet aangevuld kunnen worden in dien zin dat het woord „koloniën" daarin gevoegd wordt? *Red. W.-I. G.*

EENE MILITAIRE BESCHOUWING OMTRENT DE KOLONIE SURINAME

DOOR

J. W. VAN OORSCHOT,

Het is ongeveer 250 jaar geleden, dat de Staten van Zeeland eene expeditie uitzonden naar de landstreek, gelegen aan de Noordkust van Zuid-Amerika, welke Guyana heet. De Republiek der Vereenigde Nederlanden voerde destijds den tweeden oorlog tegen Engeland en het doel van de expeditie was de stichting in Guyana van een Zeeuwsche kolonie in plaats van de daar aanwezige Engelsche. Dit doel werd bereikt. De Zeeuwsche vloot, die de Surinamerivier was opgezeild, zette haar landingsleger aan wal, het Nederlandsche gezag werd gevestigd in de aan die rivier gelegen plaats Paramaribo en bij den vrede van Breda (31 Juli 1667) werd het met geweld van wapenen bezette gebied aan de Republiek der Vereenigde Nederlanden gelaten.

Sinds dien tijd is Suriname eene Nederlandsche kolonie gebleven, hoewel zij een paar malen door vijanden van ons vaderland werd aangevallen en gedurende den Napoleontischen tijd — van 1804 tot 1816 — zelfs onder Britsch bestuur is geweest.

De landbouwende kolonie kwam in de eerste eeuwen, nadat zij onder Nederlandsch bestuur was gekomen tot grooten bloei. Deze voorspoed stond in nauw verband met den slavenhandel, waardoor aan de plantages goede en goedkoope werkkrachten werden verschaft. De Afrikaansche negers, overzee naar Paramaribo gevoerd, werden op de markt aldaar verkocht, waar zij tusschen de 200 à 400 gulden per stuk opbrachten. De bestuurders van de plantages en vooral de over de slaven gestelde opzichters behandelden echter hunne gekochte werklieden in het algemeen zóó slecht dat dezen het leven dikwijls ondragelijk werd en zij poogden zich aan die onmenschelijke behandeling te onttrekken. Hierdoor ontstond het euvel der „wegloopers”, dat het vreedzaam voortbestaan der kolonisten in gevaar bracht en zelfs

enkele malen de geheele kolonie aan den rand van het verderf heeft gevoerd. De meest ondernemende en geestelijk en lichamelijk sterksten onder de slaven wierpen het juk der slavernij van zich af door de diep in het land liggende plantages te ontvluchten en zich in de daarachter gelegen oerbosschen te nestelen. Daar vereenigden zij zich tot troepen wegloopers, die later onder den naam van „marrons" bekend waren en de stamvaders werden van de thans nog in het binnenland van Suriname wonende boschnegers.

De marrons vergenoegden zich niet met het leiden van een vrij leven in de wildernis, maar hunne hand keerde zich tegen hunne vroegere meesters. Tendeele was dit het gevolg van de omstandigheid dat de bosschen den wegloopers niet voldoende voedsel opleverden en ten andere geschiedde het als wraakoefening. Op hunne strooptochten tegen de buitenplantages namen de marrons zooveel voorraden mede als zij konden bemachtigen en begingen zij uit wraak dikwijls de afschuwelijkste wreedheden.

Uit het vorenstaande blijkt, dat de kolonie Suriname zich in den loop der tijden had te verdedigen tegen *buitenlandsche* en *binnenlandsche vijanden*. Dit bracht mede de noodzakelijkheid om steeds eene krijgsmacht op de been te houden en de krijgsgeschiedenis van deze weermacht — die gedurende vele perioden een ware lijdenshistorie mag worden genoemd — vermeldt strijd zoowel tegen den buitenlandschen vijand (B. V.) als tegen den inlandschen vijand (I. V.).

De tijden zijn veranderd. De slavernij behoort over de geheele beschaafde wereld en ook in Suriname reeds tot het verleden. De nakomelingen der negerslaven gaan met opgeheven hoofd als vrije burgers in alle deelen van de kolonie rond en zijn nagenoeg niet meer tot arbeid op de plantages te bewegen. Van wegloopen is dus geen sprake meer en de voorheen zoo gevreesde marrons zijn thans de vreedzame boschnegers, die, evenals de Indianen, in kampen en dorpen ongehinderd en zonder zelf last te veroorzaken in de moeilijk te bereiken binnenlanden wonen.

Voor den geregelden strijd tegen den I. V. behoeft men dan ook thans in Suriname niet meer als voorheen, eene krachtige weermacht onder de wapenen te houden.

Door den B.V. is Suriname, nadat in 1816 de Nederlandsche

vlag weder in de kolonie werd geheschen, niet meer bedreigd. Gelukkig is ons vaderland in de achter ons liggende eeuw voor de rampen van een oorlog, waarin onze koloniën konden worden betrokken, gespaard gebleven en zelfs de groote wereldoorlog, die vlak over onze grenzen zoo hevig heeft gewoed, liet Nederland onaangetast.

Niemand is in staat, in de toekomst te zien en wat heden onmogelijk schijnt, kan morgen een feit zijn, doch, zooals de toestand in de wereld thans is, lijkt het niet aannemelijk dat Nederland in afzienbaren tijd gedwongen zal zijn de West-Indische koloniën tegen buitenlandsch wapengeweld te verdedigen. Hoewel men nog niet genaderd is tot den toestand van eeuwigen vrede en het egoïsme vermoedelijk ook in de toekomst een der hoofdfactoren in het verkeer tusschen de Staten zal blijven vormen, zoo mag toch worden gehoopt, dat voorgoed voorbij is de tijd, waarin men uit louter winstbejag elkaar de rijke koloniën ontroofde.

Suriname is een zeer rijk tropisch land, dat — al moge het zich op het oogenblik niet in een grooten bloei verheugen — voor een ondernemenden bezitter, de gunstigste vooruitzichten opent en indien men nog in den ouden rooftijd leefde, zou het bezit van de kolonie zeker de moeiten en kosten van een gewapend optreden ruimschoots waard zijn. Daarom moet het ons tot dankbaarheid stemmen dat in het verkeer der volkeren, de brutale rooverij voorhands niet meer toelaatbaar is.

Maar er zijn voorbeelden in de geschiedenis — en die zijn niet van zoo ouden datum — dat op het bezit van eene kolonie of bezetting aanspraak werd gemaakt, onder het al- of niet gegrond motief, dat het belang van het begeerde gebied medebracht, dat het in andere handen overging — zoo niet goedschiks, dan kwaadschiks.

Zulke gedachten kunnen nog steeds op elk daarvoor gunstig oogenblik in het brein van een of ander staatshoofd opkomen of door eene daartoe aangezette pers of daarop gerichte politieke opinie in zulk een brein worden gegoten.

Indien Nederland — zooals het terecht schijnt te doen — er prijs op stelt, de West-Indische koloniën en zeer zeker Suriname met zijn vele en schoone mogelijkheden, te behouden dan is de Nederlandsche Regeering verplicht, met de hier bedoelde eventualiteit rekening te houden.

In de eerste plaats moet daartoe dus zooveel mogelijk worden gezorgd, dat een voorwendsel, zooals zooeven bedoeld, niet kan worden gebruikt, om het naijverige buitenland de gelegenheid te verschaffen, tot het uitstrekken van de begeerige hand naar ons kostbaar erfdeel en men wake er zorgvuldig voor, dat ons het verwijt van wanbeheer zelfs niet met een „schijn van recht" zou kunnen treffen.

Indien aan die voorwaarden is voldaan, kan de toekomst met vertrouwen worden tegemoet gezien en mocht dan nog niettemin de Kolonie met gevaar worden bedreigd, welaan dan blijft het laatste middel nog over, n.l. de verdediging van het ons eenmaal door de historie toevertrouwde gebied, met het *volle recht* aan de zijde van den verdediger.

Een B. V. (buitenlandsche vijand), die Suriname zou willen aanvallen, zou zich tegen de hoofdstad Paramaribo als object moeten richten, want Paramaribo is het hart van de uitgestrekte kolonie. Wie Paramaribo heeft, die bezit Suriname.

Nu is de hoofdstad steeds uit zee te bereiken en wel langs de breede, maar niet voor alle schepen bevaarbare Surinamerivier, die vooral aan en vóór hare monding in den Atlantischen Oceaan voor de scheepvaart niet gemakkelijk is, zoodat eene maritieme onderneming de Surinamerivier op, den aanvaller heel wat hoofdbrekens zou kosten vooral omdat de omstandigheden voor den verdediger zoo geschikt zijn, om den vijand tal van onaangename verrassingen te bereiden.

Zeer groote schepen met veel diepgang zijn niet bruikbaar en voor het gebruik van mijnen is de gelegenheid den verdediger hier bijzonder gunstig. Het ligt buiten het bestek van dit opstel, het technische gedeelte van dit onderwerp nauwkeurig te bezien, er moge worden volstaan met te constateeren, dat de geografische, politieke en strategische gesteldheid van de Kolonie zoodanig is, dat de quaestie van de verdediging van Suriname tegen een B. V. in hoofdzaak een maritiem vraagstuk is en derhalve nauw samenhangt met de vraag, of Nederland in de West-Indische wateren al dan niet eene vloot van eenige beteekenis zal moeten, wenschen en kunnen onderhouden.

Dat een geweldadig optreden van het buitenland tegen onze West-Indische koloniën, bij een behoorlijke politiek van Nederland, niet *waarschijnlijk* is, daarop werd reeds gewezen, maar

nogmaals zij er met nadruk de aandacht op gevestigd, dat het onverantwoordelijk moet worden geacht, als men met de *mogelijkheid* geen rekening zou houden. Onze West-Indische koloniën, zoowel Suriname als de eilanden — en daarvan met name Curaçao — zijn juist in de tegenwoordige wereldconstellatie, een kostbaar pand, waarvan de waarde in de toekomst zeer waarschijnlijk aanmerkelijk zal toenemen. Daarom is het aanwezig zijn van eene Nederlandsche zeemacht van eenige beteekenis voor defensieve doeleinden in de West-Indische wateren een zaak van eminent belang.

Men behoeft gelukkig niet al te groote waarde te hechten aan de uitingen van sommigen die de Nederlandsche vloot zouden willen zien verdwijnen. Zulke stemmen komen waarschijnlijk slechts voort uit de gemoederen van hen, die onder den indruk der omstandigheden het brein niet koel kunnen houden en een volgend geslacht zal zich over eene dergelijke mentaliteit vroolijk maken.

Ook kan men zich niet van de zaak afmaken door te verklaren, dat Oost-Indië reeds zooveel van onze aandacht vergt en dat de belangen van het Oosten in de eerste plaats moeten worden behartigd. Niemand zal ontkennen, dat onze koloniën in Azië thans nog belangrijker zijn dan de West-Indische koloniën, maar waarom kan die „groote knaap" dan niet wat meer voor zichzelf zorgen.

De landmacht is voor de verdediging van Suriname tegen den B. V. slechts van secundair belang.

Zonder hulp van de zeemacht is eene landmacht vrijwel waardeloos en indien de maritieme quaestie op bevredigende wijze is opgelost, dan is de aanwezigheid van een troepenmacht van beteekenis in Suriname voor de verdediging van de kolonie niet noodig. De tijd is voorbij, dat men met een paar voorlaadkanonnen op het fort Zeelandia aan de Surinamerivier bij Paramaribo gelegen, en met een paar kordate vendels Staatsche infanterie en „erentfeste" schutterij in ijlings opgeworpen loopgraven aan den waterkant, kon trachten eene landing des vijands in de stad af te slaan.

Indien dan ook niet rekening moest worden gehouden met den I. V. (inlandschen vijand) dan zouden voor het onderhouden van een troepenmacht te land in Suriname niet voldoende motieven aanwezig zijn.

Zooals reeds gezegd, wijst de krijgsgeschiedenis van Suriname op een voortdurend strijden tegen den I. V., die in de vroegste tijden van de nederzetting bestond uit de oorspronkelijke bewoners — de Indianen — en later werd gevormd door de weggeloopen slaven, de z.g. „marrons". Noch de thans aanwezige Indianen, noch de zonen der marrons, de boschnegers, gedragen zich heden ten dage zoodanig, dat met grond te verwachten is, dat zij zich weder in den vorm van een I. V. zullen vertoonen, al zou men zich gevallen kunnen denken, waarin bij eene eventueele grondige ontginning en „opening" van het binnenland der kolonie, botsingen met de arrogante en sluwe boschnegers niet uitgelsoten zouden zijn.

Hetgeen zich echter ook heden ten dage als een mogelijke I. V. voor kan doen, is dezelfde „inlandsche vijand", die in elke maatschappij (en niet het minst in Europa) op de loer ligt, om van een gunstig oogenblik gebruik te maken, tot den verrassenden aanval over te gaan.

Die I. V. wordt gevormd door elementen, welke altijd overal aanwezig zijn en wier doel is de maatschappelijke orde te verbreken tot tijdelijk voordeel van henzelven, maar tot groot en lang nawerkend nadeel voor het geheel.

Wat dit euvel aangaat, is Suriname zeker een bevoorrecht land. De bevolking heeft zeer zeker hare gebreken, maar zij is uiterst gemakkelijk te leiden, zoodat de politie in de kolonie zeker geen moeilijke taak heeft. Toch kent ook Suriname zijn „kwade elementen" onder de bewoners en de bevolking moge gemakkelijk te leiden zijn, het tropisch karakter van de inwoners maakt hen tot een gereede prooi voor ophitsing, terwijl het ontvlambaar gemoed spoedig in lichter laaie staat.

Bovendien kunnen zich op de plantages, in de goudvelden en in de stad zelve arbeidersconflicten voordoen, die trouwens ook herhaaldelijk zijn voorgekomen en vaak een zeer ernstig karakter vertoonden. Men denke daarbij ook aan het groot aantal Britsch-Indiërs, dat tot dusver als arbeiders voor de plantages werd aangevoerd. Het getal op eind van 1917 in de kolonie aanwezig bedroeg ongeveer 26.000 op eenen totale bevolking van nog geen 100.000.

Grensincidenten zijn — vooral aan den kant van Fransch-Guiana, geenszins uitgesloten en de plaag van de steeds uit deze Fransche strafkolonie ontvluchtende dwangarbeiders en

de aan de grensrivier verblijvende maraudeurs vereischt voortdurende zorg van overheidswege.

Een en ander maakt het tot een dwingenden eisch, dat het bestuur te allen tijde beschikke over een kracht, die als „sterke arm" kan fungeeren, eene kracht, op welke volkomen kan worden vertrouwd en die daarom moet bestaan uit eene goed gedisciplineerde militaire macht van voldoende sterkte, uit Europeanen samengesteld.

Ook als reserve, waaruit in Suriname het Europeesche gedeelte van de politie wordt gevormd, kan in de kolonie de landmacht niet worden gemist en wellicht nog meer dan elders treedt daar de eisch òp den voorgrond, dat de troep van uitnemend gehalte zij.

Juist omdat Suriname een bij uitstek vreedzame kolonie is, waar niet — zooals in Oost-Indië — de prikkel bestaat van vaak voorkomende expeditiën in verschillende deelen van den Archipel, moet de landmacht in West-Indië uit goede elementen bestaan.

Officieren en manschappen mogen vooral niet te lang achtereen in dit tropisch garnizoen verblijven, slechts door eene veelvuldige verwisseling van uitgekozen officieren verkrijgt men den waarborg, dat een frissche geest levendig blijft onder het garnizoen. Slechts dáárdoor kan worden voorkomen, dat het tropisch klimaat zijn ongunstigen invloed doet gelden op het gehalte van den troep, zich uitende in verslapping van de krijgstucht, drankmisbruik, moreelen en physieken ondergang.

Den militairen leiders is een zware taak opgelegd, waar het hun plicht is, het aan hunne zorgen toevertrouwde troependeel tegen dien funesten invloed te beschermen en eene bestudeering van de wijze, waarop in de Britsche koloniën het militaire vraagstuk wordt opgelost zou zeker voor de landmacht in Suriname rijke vruchten kunnen opleveren.

De landmacht in Suriname heeft goede maar ook droevige dagen gekend — er zijn tijden geweest, dat de Nederlandsche militairen de driekleur die fier boven deze Hollandsch sprekende kolonie wappert, te schande waren, maar de oorzaak van die plichtverzaking moest steeds worden gezocht in Nederland.

De hoofdschuldigen bleken te zijn de bestuurders van het departement in den Haag, aan wien door het Nederlandsche volk de zorg voor de Nederzetting was toevertrouwd,

doch die op laakbare wijze hunne taak veronachtzaamden.

Zeer zeker was gebrek aan belangstelling van de zijde van het Nederlansche volk mede daaraan schuld en daarom moet die belangstelling worden levendig gehouden. Men zij daarbij echter doordrongen van de waarheid, dat het niet voldoende is de aandacht te wijden aan de voordeelen, welke de kolonie zou kunnen opleveren ; Suriname heeft door alle eeuwen heen geleden door den karaktertrek van de Hollanders, die uitgedrukt wordt in het bekende : „giving too little and asking too much".

West-Indië heeft behoefte aan en recht op belangstelling, zich uitende in de noodige zorg van het moederland op elk gebied. Wordt aan die behoefte voldaan, *dan zullen de voordeelen niet uitblijven* en een der eerste eischen van staatszorg is de toerusting van het Bestuur der Kolonie met een corps degelijke ambtenaren en als macht, om zich onder alle omstandigheden te kunnen landhaven, eene goed uitgeruste, verpleegde en aangevoerde Europeesche troepenmacht.

Juni 1919.

DE CURAÇAOSCHE BEGROOTING VOOR 1919.

DOOR

MR. B. DE GAAY FORTMAN.

De eigenaardige toestand, waarin de Staten-Generaal in de laatste jaren gekomen zijn met de behandeling der begrootingen, heeft ertoe geleid, dat men in Curaçao dit jaar reeds de begrooting voor 1920 „voorloopig" had vastgesteld, toen de Eerste Kamer nog niet gereed was met haar Voorloopig Verslag op de begrooting van het loopende jaar. En zoo liggen thans naast elkander voor ons de verslagen van den Kolonialen Raad en het Koloniaal Bestuur naar aanleiding van de begrooting voor het volgend jaar en de Handelingen der Staten-Generaal betreffende dezelfde werkzaamheid voor 1919. Het ligt voor de hand, dat het nadeel, aan de zoo late vaststelling der begrooting verbonden, belangrijk grooter is dan het voordeel, dat hierin bestaat, dat Regeering en afgevaardigden, zooals de heer Van Kol dit jaar deed, met de opmerkingen van den Kolonialen Raad en van den Gouverneur, die voor het volgend jaar bedoeld zijn, rekening kunnen houden.

In verband met de jaarlijksche opening van den Kolonialen Raad op den tweeden Dinsdag van Mei zorgt men in de kolonie wel, vóór dien datum gereed te zijn. Ook zonder den aandrang, die daartoe uitgaat van artikel 104 3° van het Regeerings-Reglement, dat in geval van nalatigheid in deze de definitieve vaststelling der begrooting door de wet voorschrijft, immers helaas is nog steeds het andere in dit artikel genoemde geval aanwezig, dat hetzelfde bepaalt, indien tot aanvulling der koloniale middelen eene bijdrage uit 's Rijks schatkist gevorderd wordt.

Onder de beweegredenen, die aangevoerd worden tegen het streven om zich van dezen lastpost, die maar jaar in jaar uit teert op moeders zak, te ontdoen, mag ook deze gelden, dat er in de kolonie zelf, in den Kolonialen Raad met name, voortdurend blijk gegeven wordt van eene ernstige begeerte, om de bijdragen van het moederland zooveel mogelijk te beperken, en in de

uitgaven groote zuinigheid te betrachten. Desniettegenstaande is bij eenigen groei der koloniale middelen de subsidie van Nederland in de laatste tien jaren ongeveer verdrievoudigd. Het mag wel eens gezegd en gehoord worden, dat het althans niet het „vertegenwoordigend lichaam" in de kolonie is, dat maar beschikt over de belastingpenningen der Nederlanders om de kolonie goede sier daarmee te laten maken. In het Voorloopig Verslag op de begrooting voor 1919 wordt door den Raad het in de Memorie van Toelichting ontwikkelde financieele plan met gemengde gevoelens begroet. „Niet dat zij (de „verscheidene leden", hier aan het woord) niet van ganscher harte er toe zouden willen medewerken, om, zooals de Memorie van Toelichting dat zegt, „door gepaste zuinigheid en door uitbreiding der middelen op den gewonen dienst" zoo spoedig mogelijk tot geldelijke onafhankelijkheid van de Kolonie te geraken, maar omdat juist het streven van den Raad naar gepaste zuinigheid bij Bestuur (bedoeld is het Bestuur in de kolonie) en Regeering (in het moederland) steeds zoo weinig waardeering heeft gevonden. Als het ware stelselmatig worden alle posten, die door den Raad van de begrooting worden afgevoerd, er door de Regeering wederom opgebracht". En in het V. V. op de begrooting voor 1920 wordt de klacht herhaald, en ertegen geprotesteerd, „dat de Regeering de begrooting steeds meer bezwaart", en daarbij „al heel weinig waarde" hecht aan wat er in den Kolonialen Raad wordt gesproken en beslist.

Het ligt niet op onzen weg te voorspellen, wie in de toekomst zal blijken het gelijk aan zijne zijde gehad te hebben : de Koloniale Raad of Bestuur en Regeering, die ook maar niet willen uitgeven uit lust tot uitgeven alleen, maar daarmee wel degelijk beoogen, in de toekomst de kolonie tot bloei te brengen. De waarschuwing van den Gouverneur in antwoord op bovenstaande klacht, nl., dat de zuinigheid de wijsheid niet moet bedriegen, is allerminst van grond ontbloot. Het optreden van den Kolonialen Raad draagt ongetwijfeld meermalen het karakter van eenzijdigheid, als een streven alleen naar financieele onafhankelijkheid van het moederland, om te komen tot eenen toestand, waarin de, nu voorloopige, vaststelling der begrooting in de kolonie als de definitieve geldt, waarbij er wel eens aan herinnerd mag worden, dat ook dan nog de tusschenkomst van den wetgever in Nederland mogelijk blijft, telkens

als de Regeering de begrooting, zooals die door den Kolonialen Raad is aangenomen, eenvoudig niet goedkeurt (art. 104 1° Rr.). Aan den anderen kant kan o. i. niet ontkend worden, dat met de uitspraken van den Kolonialen Raad niet altijd zooveel rekening gehouden wordt, als vooral die Raad wel zou wenschen. Het antwoord van het Bestuur op het V. V. begrooting 1920 Koloniale Raad, in de Eerste Kamer door den heer Van Kol aangehaald, maakt op ons heel wat zwakker indruk, dan het op dezen afgevaardigde gemaakt heeft, die erdoor gekomen is tot de overtuiging, „dat die klacht volstrekt onjuist is".

Het Koloniaal Bestuur heeft bij het ontwerpen der begrooting voor 1919 blijk gegeven, dat het ook zelf reden vond, de financieele verhouding tusschen moederland en kolonie nader onder de oogen te zien. De door den Gouverneur bij den Kolonialen Raad ingediende begrooting toch bevatte voor het eerst eene onderscheiding in A *gewone* en B *buitengewone* uitgaven en inkomsten, „opdat het moederland kunne zien, dat hetgeen het beschikbaar stelt voor groep B, tot gevolg heeft, dat het nadeelig verschil op groep A vermindert en zijne bijdrage voor deze groep dus geleidelijk kan worden ontbeerd". Deze onderscheiding is van de Surinaamsche begrooting bekend. In den *gewonen* dienst worden gebracht alle gewone huishoudelijke uitgaven, al dan niet regelmatig terugkeerende voor bestuur en beheer der kolonie, en in den *buitengewonen* dienst de niet in groep A vallende uitgaven, in hoofdzaak te doen voor belangrijke werken en maatregelen, die in het belang van de economische ontwikkeling van de kolonie worden ondernomen, en voor werken of maatregelen van huishoudelijk belang, waarvan de kosten over meerdere dienstjaren zouden mogen worden verdeeld, ter vermijding van den storenden indruk, die het brengen daarvan op één begrooting op den stand der geldmiddelen gedurende dat dienstjaar zou uitoefenen.

Tegen dit stelsel zijn verleden jaar in de Tweede Kamer bij de behandeling der Surinaamsche begrooting steekhoudende bezwaren ingebracht. Het streven moet zijn de bijdrage van het moederland op den gewonen dienst zooveel mogelijk te beperken en geleidelijk weg te werken. Voorzeker ook door vermeerdering der middelen, maar als dit niet naar wensch gaat, bestaat het gevaar, dat men ertoe zal overgaan het principieele verschil tusschen de uitgaven van groep A en die van groep B

te verdoezelen, en in B te brengen wat principieel in A thuis hoort. In verband met de begrooting van Suriname heeft men reeds gesproken van een „gescherm met woorden en gegoochel met cijfers, dat ten slotte alleen bestemd is om den schijn te geven voor het wezen". En het is al bij de eerste toepassing van dit stelsel in Curaçao gebleken, dat er tusschen Gouverneur en Kolonialen Raad verschil bestond over de vraag, welke uitgaven in A en welke in B zouden thuis behooren.

Naar aanleiding van dit verzet in de Tweede Kamer — er is toen een motie-Sibinga Mulder aangenomen: „De Kamer spreekt als haar overtuiging uit, dat de geheel willekeurige splitsing in gewonen en buitengewonen dienst,.... dient te vervallen...." — heeft de Minister in zijn ontwerp-Curaçaosche begrooting voor 1919 deze splitsing ook niet overgenomen. Evenwel wordt in de Memorie van Toelichting eene redeneering gevolgd, die praktisch veelzins gebouwd is op dezelfde onderscheiding. De Regeering wenscht, wordt daar gezegd, in overeenstemming met de ten aanzien van Oost-Indië gevolgde praktijk voor dekking door leening in aanmerking te brengen „alle posten, die als kapitaalsuitgaven zijn te beschouwen en als zoodanig buitengewone uitgaven kunnen worden genoemd, met uitzondering van de posten, waartegenover op dezelfde begrooting reeds een ontvangpost tot gelijk bedrag is gebracht en die derhalve niet tot verhooging van het cijfer van het tekort leiden". Als zoodanige kapitaalsuitgaven worden op deze begrooting beschouwd:

ƒ 75.000.— voor kosten in verband met de aanschaffing van eenen schoener ter verbetering van de gemeenschap tusschen de eilanden der kolonie,
„ 100.000.— voor voortzetting van de verbetering van de haven van Curaçao,
„ 20.000.— voor onderzoek naar de mogelijkheid om Willemstad van eene drinkwaterleiding te voorzien.

Het aantal dezer uitgaven, ƒ 195.000.—, wordt allereerst in mindering gebracht van de op ƒ 897.852.— geraamde bijdrage van het moederland. En hetzelfde geschiedt met de volgende „crisisuitgaven":

ƒ 135.000.— als mindere opbrengst der middelen,
„ 38.000.— duurtetoeslagen, en ook met
„ 355.000.— posten, die slechts voor eens dan wel voor enkele

jaren de begrooting bezwaren. Wanneer men ook deze uitgaven, in het geheel *f* 528.000.—, van het tekort aftrekt, komt men tot de slotsom, dat het „eigenlijk" tekort niet meer is dan *f* 364.852.—, waarvan gezegd wordt, dat het geleidelijk zal verdwijnen „door gestadigen groei van de opbrengst der middelen".

Deze redeneering op zichzelf daargelaten — er zullen telkens van die „kapitaalsuitgaven" en van die posten „voor eens dan wel voor enkele jaren" blijven voorkomen — mag niet worden verheeld, dat de genoemde cijfers niet van zeker optimisme zijn vrij te pleiten. De Gouverneur zelf raamde, dat de middelen, als de oorlog er niet geweest was tusschen *f* 75.000.— en *f* 125.000.— hooger hadden kunnen worden geraamd, en het totaal dezer middelen stelt de Regeering nog geen *f* 30.000.— lager dan de Gouverneur deed. Waarbij nog dit komt, dat de raming der Regeering meer dan *f* 150.000.— hooger is dan de opbrengst in 1913, het laatste jaar voor den oorlog, die door bijzondere omstandigheden met *f* 100.000.— die van het daaraan voorafgaande jaar overtroffen had. En het is niet denkbeeldig, dat de *f* 38.000.— voor duurtebijslagen bij de niet-hooge salarissen in de kolonie spoedig tot den gewonen dienst zullen gaan behooren : reeds nu worden herhaaldelijk uit Nederland uitgezonden ambtenaren op traktementen boven de wettelijk bepaalde aangesteld.

In verband met de geldelijke verhouding tusschen moederland en kolonie is bij de schriftelijke behandeling der begrooting voor 1919 in de Tweede Kamer ook met de Regeering van gedachten gewisseld over de toekomst der kolonie. De Memorie van Toelichting is hoopvol gestemd, verwacht meerdere ontwikkeling als gevolg van een snelle ontplooiïng van het bedrijf der Curaçaosche Petroleum-Maatschappij en van eene beduidende toeneming der stoomscheepvaart. Desniettemin worden de door den Gouverneur op *f* 60.000.— geraamde loodsgelden door den Minister met *f* 15.000.— verminderd op grond, dat nog zekere tijd zal verloopen eer de stoomvaart op de haven van Willemstad zich tot haren vroegeren omvang zal hebben hersteld. Het zou ook interessant zijn het oordeel der Regeering te vernemen omtrent de verwachting van den Gouverneur, dat de haven van Curaçao mogelijk zal worden aangedaan door schepen, die de producten der C. P. M. komen halen als eigen brandstof, zulks in verband ook met de Panama-scheepvaart. Zoowel in

de Eerste als in de Tweede Kamer is verder met instemming van den Minister gewezen op de beteekenis der struisvogelcultuur[1]).

De Koloniale Raad bleek op dit punt minder optimistisch gestemd. „Het Bestuur, of liever de Regeering, schijnt zich gouden bergen voor te stellen van de toekomst van Curaçao", roept hij uit, en wijst er dan o.a. op, dat de C. P. M. voor hare grondstof afhankelijk is van landen, „waar de verschillende politieke partijen zich periodiek nog met de wapens in de hand de bestuursmacht betwisten". (Men zie hierover het gunstiger oordeel van den heer Menkman op bladz. 65 van dit tijdschrift).

Trouwens — de haven is nog niet àf, al acht men de haven nu bevaarbaar voor alle schepen, die het Panamakanaal bevaren. Er is nog een bedrag van *f* 100.000.— uitgetrokken voor dit doel, maar waarvoor deze zullen worden besteed, is afhankelijk van het overleg tusschen de Regeering en den nieuwen Gouverneur. Onder de nog niet opgeloste vraagstukken behoort dat van de exploitatie van het havenbedrijf: zal dit in vollen omvang in handen der overheid gelegd worden, of zal men die laten in handen der particulieren, die thans eigenaars zijn der haventerreinen en aanlegplaatsen? Zeker is, dat de ter sprake gebrachte inrichting van het Waaigat voor kleine schepen voorloopig niet aan de orde zal komen. Het desbetreffend deskundig onderzoek heeft den Minister de overtuiging geschonken, „dat dit werk niet van zoo spoedeischenden aard moet worden beschouwd dat de uitvoering daarvan, met het oog op de daaraan verbonden aanzienlijke kosten, reeds nu voldoende gerechtvaardigd zou zijn".

Het spreekt vanzelf, dat wij hier met eene bespreking van het belangrijkste der begrooting moeten volstaan. Daaronder behoort voorzeker ook de verbinding tusschen de beide 500 mijlen uit elkander liggende eilandengroepen der kolonie, die in haren tegenwoordigen toestand een schrikbeeld is voor velen, die de onberekenbare reis moeten maken, en niet bevordelijk schijnt geweest te zijn aan het ambtelijk bezoek op de Bovenwindsche eilanden. Het schijnt, dat de strijd tusschen Gouverneur en

---

[1]) De heer Van Kol deelde mee, dat door hem reeds in het V. V. Tweede Kamer 1903 een proef met de teelt van struisvogels is voorgesteld. J. M Plante Fébure, *West-Indië in het parlement* 1897—1917 meldt dit van 1913.

Kolonialen Raad, welke laatste tot tweemaal toe de memoriepost voor de aanschaffing van een stoomschip verwierp, voorloopig ten gunste van den Raad zal beslist worden. Immers, hangende de paketvaart-plannen van de K. W. I. M., waarvan de verwezenlijking nog wel wat op zich zal laten wachten, zijn ook met het oog op de dure bouwkosten en koopprijzen van stoomschepen, hiervoor thans geen gelden aangevraagd. In den loop van dit jaar is voor *f* 50.000.— aangekocht een schoener, die den dienst tusschen Boven- en Benedenwindsche eilanden der kolonie onderhouden moet, en waarvan de jaarlijksche huur tot *f* 24.000.— opgevoerd was, terwijl op de begrooting voor 1919 *f* 75.000.— zijn toegestaan voor aankoop of bouw van eenen schoener voor den dienst tusschen de Benedenwindsche eilanden onderling.

De verlenging van den gouvernementssteiger op de reede van Kralendijk op Bonaire en de bouw van eene brug ter verbinding van het eilandje Simsonsbaai met den vasten wal van St. Martin N.G., door den Kolonialen Raad afgevoerd, zijn door den Minister weer op de begrooting gebracht en daarop gebleven tot een bedrag van ongeveer *f* 20.000.— hooger, dan zij aanvankelijk, in 1915 en 1917, geraamd waren. Daarentegen wil de Minister de beslissing over de verbetering van de Paardenbaai op Aruba, zoodat de zeilvaart daarvan gebruik kan maken zonder de bezwaren van thans te ondervinden bij de in- en uitvaart, (geraamd op *f* 354.000.—, waarvan op de voorloopige begrooting een eerste termijn van *f* 110.000.— was aangevraagd) laten wachten tot de havenverbeteringswerken op Curaçao zijn ten einde gebracht.

Ten slotte kan worden vermeld, dat de openstelling van den als onderdeel van de uitrusting der haven van Willemstad voorgenomen weerkundigen dienst met daaraan verbonden stormwaarschuwingsdienst in de tweede helft van 1919 kan worden tegemoet gezien.

Wat de *middelen* betreft, zij opgemerkt, dat voor Curaçao het invoerrecht en de inkomstenbelasting elk *f* 25.000.— hooger is geraamd dan voor 1918, de eerste omdat verwacht wordt, dat bij de toegenomen koopkracht der bevolking de invoer in den eersten tijd gestadig zal toenemen, de tweede in verband met de winsten, die in 1916 en 1917 zijn gemaakt in handels- en andere ondernemingen. De tijdelijke buitengewone inkomsten-

belasting is voor Curaçao gesteld op ƒ 35.000.— ; op de andere eilanden zal waarschijnlijk geen aanslag zijn op te leggen.

Behalve de meeste van bovenstaande punten zijn enkele andere bij de mondelinge en schriftelijke gedachtenwisseling tusschen Regeering en Staten-Generaal behandeld. Daaronder heeft als steeds de subsidieering van het bijzonder onderwijs eene eerste plaats ingenomen. Het is bekend, dat deze zaak altijd een teer punt geweest is in de kolonie. In 1913 is eene verruiming dezer subsidie door den Kolonialen Raad verworpen, en toen van hooger hand opgelegd. Onlangs heeft de Regeering rechtstreeks met eene extra-uitkeering van ƒ 50.000.— het bijzonder onderwijs geholpen ; eene verhooging, waarvan de kosten geraamd worden op ruim ƒ 80.000.— (behalve eene bijdrage van 60 % in de bouwkosten) is in Maart l.l. aanhangig gemaakt, en thans blijken nieuwe plannen in voorbereiding, gebouwd op den voor Nederland aanvaarden grondslag van financieele gelijkstelling. In eene nieuwe regeling der pensioenen zullen ook die der bijzondere onderwijzers worden opgenomen, terwijl de Regeering zich ook voorstelt rekening te houden met de bekostiging van overtocht van en naar Nederland voor het personeel bij het bijzonder onderwijs. Het laatste woord zal hierover nog wel niet gesproken zijn.

De heer Van Vuuren heeft in de Tweede Kamer in dit verband gewezen op de samenstelling van den Kolonialen Raad, wiens wenschen ten deze eene groote tegenstelling vormen van die der groote meerderheid der bevolking. Door het stelsel van aanbeveling door den Raad zelf bij vacatures vult deze practisch zichzelf aan, en daarvan is het gevolg geweest, dat dit lichaam geen beeld geeft van de in meerderheid Roomsch-Katholieke bevolking. Dit is ongetwijfeld waar, maar ook de heer Van Vuuren moet toegeven, dat onder de groepen, waaruit de Koloniale Raad wordt gekozen, de Roomsch-Katholieken niet talrijk zijn. Daartegenover is de Regeering van oordeel, dat het gevolgde stelsel althans eenigen waarborg biedt, dat met de wenschen der bevolking wordt rekening gehouden. Praktisch komt hier echter niet veel van terecht : de Koloniale Raad draagt voor opengevallen plaatsen trouw twee candidaten voor, behoorende tot de categorie van den afgetredene, volgens de algeheele nieuwe samenstelling van dit college twaalf jaren geleden. En

vergissen wij ons niet, dan is de Regeering dit jaar voor het eerst van deze voordracht afgeweken. toen zij in eene zoogenaamde Irsaëlitische vacature een Roomsch-Katholiek benoemde. Was dit den heer Van Vuuren onbekend ? En ook den heer Van Kol, die „ernstige kreten van verontwaardiging" vreesde bij afwijking van de voordracht. Inderdaad heeft de Koloniale Raad eenige maanden geleden in verband met deze benoeming hare afkeuring in eene motie uitgesproken.

Het vraagstuk van de samenstelling van den Kolonialen Raad eischt eene bespreking op zichzelf, waarvoor nu geen gelegenheid bestaat. Reeds in 1895 stelde de heer A. M. Chumaceiro in eene nog lezenswaardige polemiek met den heer J. H. J. Hamelberg de vraag : *Zal het kiesrecht Curaçao tot het kannibalisme voeren ?* Rijp voor oplossing zonder ernstige studie en voorbereiding lijkt de zaak ons niet, gelet ook op wat de heer Van Kol in de eerste aflevering van dit tijdschrift meedeelt over de Koloniale Staten in Suriname. Het antwoord, door den Minister in de Eerste Kamer gegeven op eene desbetreffende vraag, geeft niet den indruk, dat verandering in de wijze van samenstelling van den Kolonialen Raad in het voornemen der Regeering ligt.

Eene belangrijke mededeeling heeft de Minister van Koloniën nog gedaan in antwoord mede op de klacht, dat in den Raad alleen het hoofdeiland vertegenwoordigd is. De praktische bezwaren tegen afvaardiging van de andere met name van de Bovenwindsche eilanden, zullen wel niet te ondervangen zijn. De Minister verklaarde, dat voor Suriname eene verandering in het bestuursstelsel in overweging is, waarvan misschien ook voor Curaçao nuttig profijt zou te trekken zijn. „Mijne gedachten bewegen zich nl.", aldus de Minister, „in de richting van decentralisatie en administratieve zelfstandigheid van de onderdeelen". Het spreekt van zelf, dat deze mededeeling, die in de Eerste Kamer instemming gevonden heeft, te vaag is, om reeds daaraan eene beschouwing vast te knoopen. Misschien komt de Minister op deze wijze nog in het gevlei van den Kolonialen Raad, die o.a. in de nieuwe plannen ten aanzien van de rechtspraak op de Bovenwindsche eilanden, de havenverbetering en het draadloos station op St. Martin in verband met de ongunstige cijfers van de budgetten dier eilanden er op wees, „dat de kleine groep draagkrachtigen op het eiland Curaçao

op den duur niet in staat zal zijn de lasten van die eilanden te dragen".

Nog op één punt, dat in beide Kamers ter sprake kwam, moeten wij wijzen. In het V. V. der Tweede Kamer is gevraagd, of er iets gedaan is, om verbetering te brengen in de toestanden op zedelijk gebied, waarover bij de behandeling der vorige begrooting werd geklaagd. De Minister heeft een z.i. bevredigend antwoord gekregen van het Koloniaal Bestuur, dat meent, dat er veel vooruitgang is bij den toestand van voor dertig jaar en dat de toestand „volstrekt zoo slecht niet is". Het is hartelijk te hopen, dat deze opvatting de juiste is, en dat de gewraakte te wijten is „aan de gewoonte, die vele Hollanders hebben, om het te doen voorkomen, alsof in hun land en in hun koloniën alles veel slechter is dan in andere landen en andere koloniën, om bij de becritiseering van feiten verkeerdheden verschrikkelijk te overdrijven en veel te veel te generaliseeren". Het schijnt, dat de heeren Van Vuuren en Van Kol dit in hun zak kunnen steken, maar verzwegen mag niet worden, dat er ook tot oordeelen bevoegden zijn, die er wel eenigszins anders over denken. Wij bevelen Regeering en Koloniaal Bestuur ter lezing aan een artikel in de *Amigoe di Curaçao* van 1 Maart 1919, over „Zedenverval". Het was blijkbaar bekend aan den heer Van Kol, die er ook de aandacht van den Minister op vestigde, en daarbij wees op het belang van den openbaren gezondheidsdienst, waarover de Koloniale Raad nu juist niet enthousiast gestemd bleek. Ook de rapporten en voorstellen van den heer Den Houter, die in 1916 de kolonie bezocht, schijnen blijkens het antwoord van den Minister nog niet van de baan. Terecht merkte de heer Van Kol op : dat „het een magere troost (is) te hooren, dat het wellicht in Venezuela nog veel erger is". In het *Koloniaal Weekblad* is uit het vermelde *Amigoe*-artikel ook iets overgenomen. Hier moeten wij volstaan met deze opmerking over het gelukken van de taak van het hoofd van den openbaren gezondheidsdienst en zijn staf om Willemstad gaandeweg te zuiveren van den slechten naam, die het heeft op het gebied van hygiëne en van geslachtsziekten : „Wij willen het hopen, doch wat de cijfers over de geboorten gedurende 1918 ons te aanschouwen geven, is niet alleen diep-treurig, doch duidt ook nog geenszins op verbetering".

Wanneer men bij de verwachtingen van Regeering en Bestuur, gegrond op de ontwikkeling van het bedrijf der Curaçaosche Petroleum-Maatschappij. toeneming der stoomscheepvaart, ontginning der Santa Barbara-fosfaatmijnen, om alleen het voornaamste te noemen, voegt de minder grootsche, maar toch ook gunstige, verwachtingen van den Kolonialen Raad, gebaseerd op het slagen van de sisalcultuur, de verbetering der stroohoedennijverheid, de verbetering en uitbreiding van de aloëcultuur op Aruba en Bonaire en van de katoencultuur op de Bovenwindsche eilanden, dan is het vermoeden gewettigd, dat de economische toestand der kolonie een gunstige toekomst tegen gaat. Dat dit reeds aanstonds zal leiden tot eene belangrijke verbetering in de financieele verhouding tusschen moederland en kolonie, kunnen wij niet aannemen. De dageraad van een geldelijk onafhankelijk Curaçao zien wij nog niet gloren.

Dordrecht 19 Juni 1919.

DE EVANGELISCHE OF MORAVISCHE BROEDERGEMEENTE (DE HERNHUTTERS)[1]) IN SURINAME.

DOOR

W. D. H. BARON VAN ASBECK,

oud-Gouverneur van Suriname.

Wie in Suriname, eene *Nederlandsche* Kolonie, de leiders van de Evangelische Broedergemeente, *Duitschers* dus, over de bevolking in engeren zin, de Surinamers, de negers en kleurlingen, hoort spreken, moet er noodwendig door getroffen worden dat zij die „ons volk" noemen, een term, die op een innigen band wijst.

Die innigheid wordt sterker gevoeld aan de zijde der Broedergemeente dan aan de zijde der bevolking, al zijn er velen, die zich door sterke banden aan de gemeente verbonden gevoelen. Was dat niet het geval, was het gevoel van de Broedergemeente eene functie van de gevoelens der Surinamers jegens haar, het is de vraag of zij staande was gebleven ; althans of zij aan hare werkzaamheid de uitbreiding had gegeven, waarmede zij zich thans nog niet tevreden stelt; of zij zich buiten het gebied der zending had gewaagd en dat van den maatschappelijken arbeid had betreden. Maar de Broedergemeente vraagt niet naar de gevoelens der Surinamers. Zij voelt zich gedragen door

---

[1]) In het aan Graaf von Zinzendorf toebehoorende landgoed „Berthelsdorf", Koninkrijk Saksen, lag een heuvel, waarop onder hoede van herders schapen der heerlijkheid weidden; deze heuvel heette daarom **„Hutberg"**. Toen nu in 1722 bannelingen om der geloofswille, o. a. uit Moravië, van Zinzendorf vergunning kregen zich in de nabijheid van dezen **„Hutberg"** te vestigen, trokken zij een parallel tusschen de schapen onder der Herders hoede **„der Hirten Hut"** en henzelven, als zich stellende onder des Heeren hoede **„des Herrn Hut"**. Deze vestiging, wier leden in elkander broeders zagen, heette weldra **„Herrnhut"**. Hier is de oorsprong van den naam „Herrnhutter".

De naam „Moravische Broedergemeente" is door het bovenstaande mede duidelijk geworden. De naam „Evangelische Broedergemeente" ontstond door de ontwikkeling der Broedergemeente te Herrnhut, ook van hare burgerlijke ordening, in den geest van het Evangelie.

de zendingsgedachte ; zij vraagt wat haar als plicht is opgelegd en dat doet zij met onbegrensde, onuitputtelijke liefde, thans nog met dezelfde toewijding als bij den aanvang.

Bij den aanvang. Daarvoor moeten wij bijna 2 eeuwen, tot 1735, teruggaan. Er was een drang naar verbreiding van het Christendom door kolonisatie van christelijke ambachtslieden en landbouwers, in Europa, in overzeesche gewesten. De Nederlandsche Koloniën trokken niet het minst de aandacht, want de Oost- en West-Indische Compagniën onderhielden communicatie met de landen van over zee. Zoo traden Herrnhutters in verbinding met de Surinaamsche Sociëteit te Amsterdam ; de W.-I. Compagnie had een oproep gedaan tot kolonisatie van Suriname ; waarom zoude het geen zendingskolonie zijn, die in dezen voorging ? Onderhandelingen met de Surinaamsche Sociëteit werden geopend en eene overeenkomst aangegaan, welke voornamelijk de volgende toezeggingen inhield :

„voor ieder gezin 300 morgen lands in vollen eigendom ;

„vrijen overtocht naar Suriname ;

„dezelfde vrijheden als de onderdanen der Republiek en geen andere belastingen dan deze ;

„geloofsvrijheid en vrije inrichting van de eeredienst, mits de openlijk erkende godsdienst niet aangevallen en de rust niet verstoord wordt ;

„hoogstens 9 gezinnen zullen in Mei of September van 1735 worden overgebracht ".

In September van dat jaar vertrokken 3 broeders der Herrnhuttergemeente over Amsterdam naar Suriname ; 7 Oct. verlieten zij de reede van Texel, 20 Dec. landden zij in Paramaribo ; drie jaren te voren waren de eerste zendelingen naar St. Thomas vertrokken.

Binnen een half jaar na hun aankomst was een der broeders overleden, de beide anderen waren wegens ziekte teruggekeerd. Ontmoedigen deed dit evenwel niet. Den 8sten October 1738 stapten weder 2 Hernnhutter zendelingen in Suriname aan wal ; een hunner was vergezeld van zijne echtgenoote. Zij waren verplicht werk te zoeken op plantages. De vrouw overleed spoedig en de beide mannen keerden in 1739 terug wegens ziekte. Voor zij in Nederland aankwamen waren er reeds 4 anderen uitgezonden, allen ambachtslieden, die in Februari 1740 Paramaribo bereikten. Zij werden gevolgd door een vijfden,

een dokter, die met zijn vrouw in October d. a. v. in Suriname aankwam. Terecht werd ingezien dat koloniseeren een hygiënische quaestie is; echter niet alleen deze waarheid zien wij hier erkend; wij zien hier ook reeds den zendeling-arts optreden of mogelijk beter, den arts-zendeling.

Van de in 1740 aangekomenen was er in 1743 nog één over; de dokter en zijn vrouw waren vervangen door een zendeling en zijn vrouw uit Pennsylvanië, zoodat de Hernhutterkolonie nog 3 leden telde. Deze zagen zich genoodzaakt Suriname te verlaten en daarmede was de band tusschen de kolonie en Herrnhut opnieuw verbroken.

In 1752 deed het opperbestuur der Broedergemeente een vierde poging om in Suriname blijvend voet te krijgen; er werd besloten dat 2 broeders uit Pennsylvanië naar Suriname zouden gaan. Zij zouden geheel voor zichzelf hebben te zorgen en, kleermakers zijnde, zijn zij daarin ten volle geslaagd. Hun zaak was weldra goed beklant en werd de grootste van de stad; ook in andere opzichten bereikten zij goede resultaten; zoo konden zij in het binnenland eenige zendingsposten oprichten. Het succes was echter maar van tijdelijken aard; in 1764 werd de nederzeting in de kolonie verlaten en keerden de nog levenden naar Europa terug.

Maar vóór deze aldaar aankwam, was er reeds een nieuwe leider op weg, wiens rapporten aan het Hoofdbestuur aanleiding gaven in Paramaribo weder eene broederhuishouding aan te vangen; door de ervaring geleerd durfde men het ten vijfden male aan; van goede en nauwkeurige, op de ondervinding berustende, instructies voorzien, werden opnieuw broeders naar Suriname gezonden. Hun arbeid leidde in 1868 op maatschappelijk gebied tot de oprichting van de thans nog bestaande handelsfirma C. Kersten & Co. Leider dier kleermakerij, was Kersten tevens als zendeling een man van beteekenis. Hij doopte den eersten boschneger en den eersten negerslaaf; in 1784 werd hij hoofdvoorstander van de zending:

Hans Sachs war Schuh-,
Macher und Pöet dazu.

Tot op dezen dag is de firma C. Kersten & Co. blijven bestaan, van een bescheiden kleermakerij zich uitbreidend tot een beduidend handelslichaam. Lang zijn hare zaken gedreven

door zendelingen, tot op het eind der 19e eeuw ingezien werd dat èn het zendingswerk èn de zaak daaronder moesten lijden. Op 1 Januari 1900 werd daarom een scheiding tot stand gebracht tusschen de kerkelijke afdeeling en de afdeeling voor zaken, die ook verder onder den ouden firmanaam gedreven werd, maar nu door voor den handel opgeleide broeders. Beide schoenmakers, zendeling en zakenman, houden zich sinds dien bij hun leest en hun schoeisel wint daarbij. Door beiden wordt in hartelijke samenwerking bereikt dat in Suriname de zending uit het strenge beginsel leeft dat de kosten worden gedekt door den arbeid der broeders, dat zij op de opbrengst van eigen inspanning steunt en nog belangrijke bedragen ten koste kunnen worden gelegd aan de zending elders en aan maatschappelijken arbeid. Wel ontvangt de Broedergemeente van Gouvernementswege subsidiën, voor dien arbeid, voor haren eeredienst, voor haar schoolwerk, doch niet voor den zendingsarbeid en de Gouvernementssubsidiën behouden zuiver het subsidie-, het hulpverleenings-karakter tegenover de millioenen die, verdiend in Suriname, aan hare bevolking weder ten goede zijn gekomen. De firma Kersten wijst daarvoor op hare begrooting eene jaarlijksche bijdrage aan, die telkens voor 5 jaren wordt bepaald, verband houdend met de eischen van verdere ontwikkeling der firma op solieden basis. Maar men vrage niet hoe, vooral in de laatste jaren, dit vastgesteld bedrag menigmaal overschreden werd en met welke bijdragen zij hare stichtingen, die een zelfstandige begrooting van inkomsten en uitgaven hebben, verrastte ter gelegenheid van het feest van haar 150-jarig bestaan ten vorigen jare gevierd.

Bracht de splitsing in een kerkelijke afdeeling en eene afdeeling voor zaken geen wijziging te weeg in de inwendige verhoudingen, deze zijn ook ongerept gebleven toen door de firma Kersten geheel nieuwe arbeid werd ondernomen, n.l. op maatschappelijk terrein. Men kan eerder zeggen dat die verhoudingen verdiept werden, omdat het streven naar maatschappelijke opheffing der bevolking nieuwe wegen opent voor den zendeling; daarentegen de zendeling, waar hij de eerste is, voor maatschappelijke ontwikkeling het terrein kan bereiden.

De maatschappelijke arbeid der firma ziet de vluchtige bezoeker van Suriname in verschillende vormen voor zich; maar een belangrijk deel van dien arbeid moet hem ontgaan en dit is door de z.g.

welvaartcommissie of commissie-Bos c.s., die in 1911 de kolonie bezocht, juist als eene zaak van groot belang aangewezen. Deze commissie noemt de firma: „dit groote geheel, dat ten „slotte ideale oogmerken met krachtige economische middelen „bevordert" en zegt dan verder: „op de voorziening, van de „hoofdstad vooral, met goede artikelen en op de geheele in- „richting van den handel naar meer moderne begrippen heeft „deze handelszaak zonder twijfel grooten invloed geoefend". Men mag zich, naar mij voorkomt, zelfs krachtiger uitdrukken en zeggen dat de firma niet alleen verbreiding van moderne handelsbegrippen heeft bevorderd, maar ook van oeroude begrippen van eerlijke concurrentie, hoe scherp ook; begrippen van goede bedrijfs- en handelstrouw, inwendige en uitwendige trouw dus.

De werking van *dezen* maatschappelijken arbeid laat zich aanwijzen, noch tastbaar maken. Zichtbaarder, ofschoon evenmin tastbaar in de gevolgen, is de invloed der firma op de oplossing van sociale vraagstukken, de veelvuldige roeping van hare leden tot den arbeid van commissiën, ingesteld door het Gouvernement, of hunne zitting in lichamen als de Kamer van Koophandel en dien van Arbeid. Persoonlijk gedenk ik inzonderheid menig onderhoud in de eerste tijden van den wereldoorlog met leiders van C. K. C. (C. Kersten & Co.), niet eene Duitsche firma, zooals wijsneuzen of wijsgeeren geliefden te beweren, maar eene Surinaamsche, d.i. van aard en aspiratiën Nederlandsche firma; en dit in onze besprekingen niet minder toonend dan de Surinaamsche Bank en de Curaçaosche Handelmaatschappij.

Alweder zichtbaarder, maar nog niet ten volle tastbaar, zijn de niet alle gelukte proeven der firma om nieuwe bedrijfsbronnen voor de bevolking te openen, nieuwe cultures in het leven te roepen, nieuwe industrieën een kans te geven, of pogingen in die richting te steunen; en om, waar mogelijk, niet alleen inlandsche krachten te bezigen en deze te laten dienen volgens hun strenge begrippen van orde, tucht, gerechtigheid en.... liefde, maar deze ook te vormen tot hulpleiders in zaken.

Zoo komen wij dan tot den zichtbaren èn tastbaren arbeid; de twee plantages Leasowes en Beekhuyzen, de bouw- en woningmaatschappij, de arbeidersverzekeringskas, de spaarbank, het leerlingentehuis, de huishoudcursus, het kinderhuis Saron, de landbouwleerlingen-kolonie, alle van de firma C. K. C. Niet

onwaarschijnlijk is er meer te noemen dan ik doe[1]), want ik spreek van drie jaar geleden.

De plantage Beekhuyzen, op betrekkelijk korten afstand van Paramaribo gelegen, is al ongeveer tachtig jaren in het bezit der Ev. Br. Gem. en was aanvankelijk wat de cultures betreft ingericht op voorziening in de behoeften van de zendelingen en hun gezinnen; met de scheiding der zaken van de zending verloor zij deze bestemming en werd er een behoorlijk plantagebedrijf. ingevoerd. Verbetering van het vee, was daarnaast hoofddoel; en door hetgeen op de plantage bereikt werd, werd de geheele kolonie gediend; in meer dan een stal in de districten vindt (vond althans) men stieren afkomstig van Beekhuyzen. Aan het Gouvernement, tot welks zorg de verbetering en versterking van den veestapel behoort, moet de aanwezigheid van een groote stal met een systematische teelt ongetwijfeld welkom zijn. Ernstig gestreefd wordt er daarbij naar moderniseering van het plantagebedrijf. De eerste motorploeg in de kolonie ligt er thans gereed of is pas in gebruik.

De plantage Leasowes is een kokospalmenplantage in het district Coronie. De kokosteelt — „Buk" en „Klappa" zeggen het ons genoeg — is een der toekomst-beloften voor de kolonie en in aanplant in het groot alleen kan men de beantwoording vinden van veel vragen, die zich t. a. v. rendement, ziekten, gunstige levensvoorwaarden, voordoen.

De arbeidsverzekering der firma was een novum in de kolonie en dat vertegenwoordigers van de verzekerden zitting zouden hebben in een kascommissie, die het bestuur ter zijde staat, was dit niet minder. De arbeiders der firma, die na de stichting der kas bij haar in dienst kwamen, zijn tot verzekering verplicht. Zooveel als de arbeiders bijdragen, draagt ook de firma bij.

De beteekenis der bouw- en woningmaatschappij houdt uit den aard der zaak nauw verband met de woningtoestanden. Het is een feit dat ter zake competente bezoekers der kolonie den toestand in Paramaribo beter vonden dan in onze groote steden en dat de ellende van een onbewoonbaar te achten woning in ons klimaat grooter is dan in de tropen. Maar het doel, dat de firma C. K. C. zich heeft gesteld; de opheffing der bevolking, die zij zich voorspiegelt; verplichtte haar den

[1]) B. v. de exploitatie samen met de Nederlandsche Handelmaatschappij van een stoompontveer over de Suriname.

bijl aan den wortel van den boom te leggen en te beginnen met de woning te verbeteren. In een gezond lichaam een gezonde ziel; in een gezonde woning, een gezond lichaam. En voor een gezond lichaam was in de z.g,n. „negerwoning", de slavenwoning op de erven der heerenhuizen, die uit één kamer in een gevangenisachtig blok bestond, geen plaats. De huurprijs dier negerwoningen was niettemin betrekkelijk zeer hoog ten einde de veel voorkomende wanbetaling te dekken. Door den invloed daarvan te elimineeren en zich zekerheid van geregelde voldoening der huurpenningen te verzekeren, kan thans de bouw- en woningmaatschappij tegen denzelfden huurprijs aardige huisjes aanbieden van niet meer dan twee woningen onder één dak. Bij de oprichting der vennootschap in 1916 werd voor een waarde van *f* 90.000.— aan woningen en erven ingebracht en de eerste jaren der exploitatie gaven ruimschoots reden tot tevredenheid; geleidelijk trekken de bewoners der negerkrotten op de stadserven weg. Van hoeveel belang deze woningverbetering voor ontwikkeling van het gezinsleven is, behoef ik niet te zeggen.

Op het Nationaal Congres voor Vakonderwijs, van 11 tot 14 Juni 1919 in Den Haag gehouden, werd de vraag beantwoord: „naar welke beginselen behoort het vakonderwijs volgens het „leerlingstelsel in Nederland te worden ingericht?" In 1913 beantwoordde de firma C. K. C. die vraag voor Suriname naar hare inzichten. Zij stichtte een internaat, herbergt daar Surinaamsche jongens, die de lagere school hebben verlaten, en zendt die jongens over dag naar hare winkels en werkplaatsen om een handwerk te leeren, of laat hun herhalings- en vakonderwijs geven, den avond vrij latend voor ontspanning. De firma verzekert zich aldus goede werkkrachten, al laat zij de abituriënten volkomen vrij in de keuze van hun baas; de zendingsgemeente gevoelt zich versterkt door de opvoeding der jonge gemeenteleden in leerlinghuis en werkplaats tot degelijke handwerkslieden; en de maatschappij ziet voor een zekere wildheid op het ambachtsterrein; voor een herhaaldelijk wisselen van handwerk en baas; voor een jagen naar het baas worden om de illusie van zelfstandigheid, in de plaats treden de systematische vorming, de geleidelijke toeneming van verdiensten, de ontwikkeling tot goeden knecht, die zich in de practijk tot baas kan opwerken.

Dat het Gouvernement aan zulk een inrichting steun schonk spreekt wel van zelf en de resultaten hebben dien steun ge-

rechtvaardigd. Er is echter één winst gemaakt, die niet voorzien werd; het leerlingenhuis heeft een nieuwen kijk gegeven op het karakter van den Surinamer, nieuw zelfs voor beproefde leiders der E. B. G.; er is neiging tot tucht, tot het afleggen van den tegenzin in regelmatigen arbeid aan den dag gekomen — een van de groote kwalen van het Surinaamsche karakter —; zelfs is het mogelijk gebleken bij afwezigheid van den huisvader het handhaven der orde op te dragen aan de oudere leerlingen; dat dit mogelijk zoude zijn in 3 groepen van 40 Surinaamsche jongens was ongedacht.

Aangemoedigd door de resultaten van het leerlingenhuis werd in 1916 getracht op de plantage Beekhuyzen jongens in opleiding te nemen voor den landbouw — in grooter woorden: een landbouwleerlingen-kolonie te stichten. Het was te voorzien dat hier moeilijkheden zouden rijzen van anderen aard dan bij de opleiding tot een ambacht, omdat de Surinamer van nature of uit herinnering aan den slaventijd een afkeer heeft van veldarbeid. Er was hier een groote verandering in een diep liggenden gemoedstoestand noodig, waarmede plotseling te rekenen kon vallen al was men er in geslaagd dien afkeer latent te maken. Eenmaal heeft het dan ook zus of zoo gestaan; het besluit of het landbouwinternaat zou blijven bestaan of opgeheven worden, heeft een oogenblik in de handen der weinig talrijke leerlingen gelegen. Maar het bestaat nog en nu de omstandigheden langzaam normaler worden kan met meer zekerheid aangaande de toekomst een plan worden uitgezet. In de eerste jaren is er toch voor een landbouwleerlingenhuis veel geld noodig en vooreerst worden de uitgaven in de verte, zelfs niet gedeeltelijk, gedekt door de opbrengst van den arbeid. Daarbij zal het zendingswerk meer van C. K. C. eischen dan voorheen, nu de oorlog Europeesche bronnen noodwendig gestopt heeft, en de maatschappelijke arbeid zal daaronder moeten leiden. Het is te hopen dat dit met de opleiding tot den landbouw niet het geval zal zijn. De groote beteekenis van den landbouw voor de kolonie eischt vorming van de inheemsche Surinaamsche krachten tot met vakkennis toegeruste landbouwers. Landbouw kan niet intensief gedreven worden met ongeschoolde krachten.

Ten slotte een enkel woord over het Kinderhuis Saron. Kerkelijke en zaken-afdeeling hebben samengewerkt tot de stichting

van dat voor verwaarloosde kinderen bestemde toevluchtsoord en houden het samen in stand. In 1910 opgericht in een huurwoning, kon het in 1911 onder een eigen dak worden overgebracht; thans is een groote uitbreiding onderhanden om scheiding van jongens en meisjes op zekeren leeftijd mogelijk te maken. Het aantal kinderen, dat in aanmerking komt om hier opgenomen te worden, zal wel steeds grooter zijn dan de ruimte en de geldmiddelen — waaronder ook een Gouvernementssubsidie behoort — toelaten. Tijdens hun verblijf in Saron bezoeken zij de lagere school van den zendingspost in de nabijheid; huiselijke arbeid wordt daarbij door de oudere meisjes verricht en de jongens vinden een arbeidsveld in den grooten moestuin. De bedoeling is, dat de meisjes jong gaan dienen onder huisvrouwen, die het Kinderhuis toegedaan zijn, en de jongens later overgaan naar het leerlingenhuis voor ambachtslieden of voor veldarbeiders en zij dus, opgegroeid onder de hoede en in den geest der Broedergemeente, hunne intrede doen in de maatschappij. Het mag hier wel gezegd worden dat er eene zekere algemeene waardeering in de kolonie voor het Saronwerk bestaat en zich voor het leerlingenhuis begint te toonen; en er ook buiten de kolonie, in het bijzonder voor Saron, met vrucht belangstelling wordt gezocht. Maar, gezien wat er te doen valt, gelet op het losse gezinsleven der lagere bevolking, rekenend met haar in de windselen liggend zedelijk bewustzijn, kunnen waardeering en belangstelling nooit groot genoeg zijn en is een eerste eisch, dat zij zich omzetten in wettige betaalmiddelen, want de geldelijke verplichtingen zijn groot.

Heeft aldus de firma C. K. C. haar eigen objecten van maatschappelijken arbeid; werken in Saron de firma en de kerkafdeeling samen; deze laatste heeft haar eigen maatschappelijk arbeidsveld in haar over de geheele kolonie verspreid schoolwerk, dat nu eene nieuwe phase staat in te treden, nu het in Nederland aangenomen beginsel van gelijkstelling van openbaar en bijzonder onderwijs ook in Suriname toepassing zal vinden.

De Evangelische Broedergemeente heeft in de kolonie een dertigtal scholen met ruim 3000 kinderen. De onderwijzers zijn voor het meerendeel Surinamers en met deze is het geheel anders gesteld dan in Nederland. Zij vervullen een plaats op eene Gouvernementschool, op een Roomsch-Katholieke school

of op een Herrnhutterschool, al naar hun dit het beste uitkomt. Van trouw aan de neutraliteit der landsscholen of aan de beginselen der missie, die de school bekostigt, is slechts bij uitzondering sprake. De Broedergemeente tracht wel jonge Surinamers, die onderwijzer willen worden, in een internaat te vereenigen en voor de landsnormaarschool voor te bereiden in een eigen onderwijsinrichting, maar het groote verlangen, de eigen normaalschool, zal nog wel lang onvervuld blijven. Ongetwijfeld zal de gelijkstelling meer stabiliteit brengen, want het kan niet ontkend worden dat de dienst van den lande tot nu toe overwegende voordeelen bood.

De meeste scholen in de districten staan op zendingsposten, bijna zestig in getal. Zending en school werken waar mogelijk samen en vullen elkander aan ; zelfs compenseert de zending, wat de school aan den heiden ontneemt. Willen wij dan ook de grenslijn van ons gezag geleidelijk zuidwaarts verleggen — en daarover mogen wij wel eens gaan denken — en willen wij dat niet doen door geweld, maar door ontwikkeling ; willen wij in het z.g.n. Boschland doordringen en een einde maken aan aldaar heerschende, niet met onze koloniale begrippen stemmende toestanden, dan is de weg aangewezen ; zooveel zendingsposten, zooveel punten voor stichting van scholen, van door het land bekostigde, door de zending — hetzij dan de E. Br. Gem., hetzij de R. K. Missie — geleide scholen.

Uit het voorgaande kan gebleken zijn van hoe groote beteekenis — ook buiten zendingsgebied — de Evangelische Broedergemeente, een lichaam van *Duitschen* bloede, voor de *Nederlandsche* kolonie Suriname is ; hoe zij een macht is, eene macht aanspraak heeft op de dankbaarheid van Bestuur en bevolking ; eene macht ten goede, voorzeker, maar toch een macht. Zij is dit tegen wil en dank. Aan hare leiders is niets menschelijks vreemd —, zij zullen de eersten zijn om dit te erkennen ; maar in hun geliefkoosd lied, het Lutherlied, is geen regel meer uit hun hart gegrepen, vinden geen woorden krachtiger weerklank dan die in den aanhef van de tweede strophe :

„*Geen aardsche macht begeeren wij,*
„Die gaat welras verloren.
„Ons staat de sterke Held terzij,
„Dien God ons heeft verkoren.
„Vraagt gij zijn naam? Zoo weet,
„Dat hij de Christus heet”.

Met deze overtuiging kwamen de Broeders in 1735 naar Suriname ; dit is hun ervaring tot op dezen dag, hun belijdenis voor de toekomst; dit geloof is de kracht van hunne kracht ; de kracht van den zendeling in het Boschland, van den koopman in den winkel, van den bedrijfsleider op het kantoor, van den ambachtsman in de werkplaats, allen arbeidend voor en aan „ons volk".

Geraadpleegd werden :

Koloniaal verslag van Suriname 1917;
H. Weiss: 4 maanden in Suriname;
H. Weiss: De eerste pogingen tot Zendingsarbeid in Suriname;
S. Beck: Die wirtschaftlich soziale Arbeit der Brüdergemeine in Suriname;
Zondagsblad der Evangelische Broedergemeente in Suriname no. 25 en no. 26, 1918;
Kirchenordnung der Evangelischen Brueder-Unitaet.

DE KOLONIALE STATEN VAN SURINAME.

DOOR

P. WESTRA,

Sub-agent voor de immigratie in Suriname.

Toen bij giftbrief van 2 Juni 1662 door Koning Karel II van Engeland aan Lord Willoughby en Laurens Hide en hunne nakomelingen of rechtverkrijgenden de volle eigendom der landen en kusten van Suriname werd geschonken, kwam voor deze kolonie de eerste bestuursregeling tot stand. Onder het opperbestuur van Lord Willoughby werd het bestuur uitgeoefend door een Gouverneur, de *raad* en gemeente. Toen reeds werd door de ingezetenen, kolonisten, invloed op den gang van het bestuur uitgeoefend.

Nadat in 1667 deze kolonie was veroverd door de Zeeuwen en in 1682 overgegaan in handen van de West-Indische compagnie, gold voor Suriname het octrooi van 1682. Hierbij was de leiding van het plaatselijk bestuur onder oppertoezicht van de West-Indische compagnie opgedragen aan een Gouverneur, aangesteld door de compagnie, maar die zijn commissie verkreeg van de Staten-Generaal en den Prins van Oranje. Het bestuur werd door hem uitgeoefend gezamenlijk met den *Politycken Raad*. De leden van den Raad werden gekozen voor het leven uit de „aansienlyckste, verstandighste, en moderaetste onder de Coloniers", doch in dien zin, dat door alle kolonisten dubbeltallen zouden worden gevormd, waaruit de Gouverneur telkens een lid koos. Indien echter door een aanzienlijke vermeerdering der bevolking een verkiezing door alle inwoners ondoenlijk zou zijn, kon de verkiezing van nieuwe leden door de overige raadsleden geschieden. Dit schijnt te zijn geschied in het midden der 18e eeuw. Het gevolg was, dat het officieele element den Raad begon te beheerschen en dit deed natuurlijk veel afbreuk aan de onafhankelijkheid van den Raad.

Deze regeling bleef bestaan ook tijdens de Engelsche tusschenbesturen tot 1816. Het bestuur werd van toen af uitgeoefend door een Gouverneur-Generaal, bijgestaan door een *Hof van politie en crimineele justitie,* bestaande uit 9 leden, voor de eerste maal door den Gouverneur-Generaal benoemd; daarna was hij in zijn keuze gebonden aan een voordracht van drie namen door het Hof aan te bieden.

Deze regeling bleef bestaan tot 1828, toen door den Commissaris-Generaal J. van den Bosch het Hof van politie en crimineele justitie werd afgeschaft en vervangen door een *Hooge Raad der West-Indische bezittingen,* die vrij van elken volksinvloed bestond uit den Gouverneur-Generaal als voorzitter en als leden de Procureur-Generaal, de Controleur-Generaal van Finantiën, de Raad Commissaris der Inlandsche bevolking en de Commissaris van 's Rijks Domeinen. De kolonisten waren dus in het geheel niet vertegenwoordigd. Bovendien was ingevoerd een z.g. gemeentebestuur voor de geheele kolonie, dat tot taak had het behartigen van de huishoudelijks aangelegenheden van de kolonie. De leden werden allen benoemd.

Deze regeling, waarbij van eenig politiek leven in de kolonie geen sprake was, werd in 1832 vervangen door een nieuwe bestuursregeling. Volgens deze regeling werd aan den Gouverneur-Generaal toegevoegd, inplaats van den Hoogen Raad, een *Koloniale Raad.* Deze Raad bestond uit den Gouverneur-Generaal als voorzitter en als leden de Procureur-Generaal, de administrateur van Finantiën en zes van de aanzienlijkste ingezetenen, zijnde gedeeltelijk grondeigenaren in de kolonie woonachtig en gedeeltelijk vertegenwoordigers van afwezige grondbezitters. De leden werden gekozen uit een voordracht van drietallen opgemaakt door den Raad. De leden van dit wetgevend lichaam waren, tengevolge van den inwendigen toestand van de kolonie, agenten van eigenaren of van hypotheek- of fondshouders in het moederland gevestigd.

Deze regeling heeft geduurd tot 1 Januari 1866, het tijdstip van inwerkingtreding van het thans vigeerend regeeringsreglement, zoodat dus feitelijk van 1816 tot 1866 politieke vrijheid in de kolonie niet heeft bestaan.

Dit ontnemen van eenig medezeggingschap aan de kolonisten heeft zeer slecht gewerkt. Het spreekt van zelf, dat

in een land bevolkt door kolonisten, die oorspronkelijk zijn gekomen uit landen, die een eigen zelfstandig bestuur hadden, ook politieke rechten moeten worden toegekend.

Dit geldt vooral met betrekking tot het tijdperk vóór 1863, toen de bevolking van de kolonie voor het grootste deel nog bestond uit Europeesche kolonisten en slaven. Aan deze laatsten, die geen persoonlijke rechten hadden kon men moeilijk politieke rechten toekennen, terwijl de overige bevolking bestaande, hetzij uit rechtstreeks uit Europa komende personen, hetzij uit afstammelingen van deze, allen mondig genoeg waren om een daadwerkelijken invloed uit te oefenen op den gang van zaken.

Toen, nadat in 1863 de slavernij was afgeschaft, in 1866 het thans nog vigeerende regeeringsreglement werd ingevoerd, waarbij de *Koloniale Staten* in het leven werden geroepen, bestond de bevolking uit de bovengenoemde kolonisten en de geheel onmondige vrij geworden slaven. Van deze personen, die niet wisten gebruik te maken van hunne verkregen persoonlijke vrijheden, kon moeilijk worden verwacht, dat zij gebruik zouden maken van eenig politiek recht. Dit zal wel de reden zijn, dat men bij het instellen van de Staten met eene behoorlijke vertegenwoordiging der bevolking niet voldoende rekening heeft gehouden.

Artikel 68 van het Regeeringsreglement schreef voor:

„Vier leden der Koloniale Staten worden jaarlijks vóór „1 Mei door den Gouverneur benoemd.
„De overige leden worden door de kiezers regtstreeks ge„kozen in verhouding ven één op de twee honderd kiezers, „doch nimmer in minderen getale dan negen".

De bepaling, dat er benoemde leden in de Staten zouden zitten, had geenszins de bedoeling om door deze leden de vrij geworden slaven te doen vertegenwoordigen; het was meer om de macht van de Staten niet te groot te doen zijn, daar men meende, dat de door den Gouverneur benoemde leden wel altijd diens voorstellen zouden steunen.

In de praktijk is echter niets minder waar gebleken. De leden die benoemd werden, waren niet, zooals minister Fransen van de Putte verwachtte, de leden van den Raad van Bestuur, tevens hoofden van de departementen, maar meestal rechter-

lijke ambtenaren, gepensionneerde ambtenaren, kooplieden en grondeigenaren. Misschien uit vrees voor partijdig te worden aangezien, dan wel om andere redenen, stemden deze leden meestal tegen de voorstellen van den Gouverneur, zoodat het beoogde doel niet werd bereikt.

In 1901 werd dan ook dit artikel gewijzigd en luidt het thans:

„De leden van de Koloniale Staten worden door de kiezers „rechtstreeks gekozen in verhouding van één op tweehonderd „kiezers, doch nimmer minder dan dertien of meer dan vijf „en twintig."

Omtrent de werking van de Koloniale Staten staat in de memorie van toelichting op het ontwerp van 1899 vermeld:

„De wetgever van 1865 bedoelde naast den Gouverneur, „die als vertegenwoordiger des Konings de kolonie bestuurt, „als vertegenwoordigend lichaam te stellen de Koloniale „Staten, die met den Gouverneur de Wetgevende Macht zouden „uitoefenen, voor zoover zij niet volgens de grondwet aan „de Wetgevende Macht van den Staat of aan den Koning „behoort. Hun werd daarbij gegeven recht van amendement „en van initiatief; tevens werd hun toegekend het recht „van petitie en van interpellatie. Hunne medewerking werd „vereischt tot voorloopige vaststelling — die buiten bepaalde „gevallen als definitieve geldt — van de jaarlijksche huis„houdelijke begrooting; geenszins werd bedoeld aan de Staten „toe te kennen eene zelfstandige macht, allerminst hen te „stellen tegenover of boven den Gouverneur. Tot *medewerking* „in den aangegeven zin werden zij geroepen."

Dat deze medewerking meermalen een tegenwerking is geweest, moge blijken uit het feit, dat een ruim gebruik is gemaakt van het recht van de Kroon om een verordening te vernietigen.

Dit behoeft geen verwondering te verwekken, indien men nagaat op welke wijze dit Vertegenwoordigend lichaam de bevolking vertegenwoordigt.

Onderstaand overzicht moge hiervan een beeld geven:

BEVOLKINGSGROEPEN	Percentage van de geheele bevolking	Percentage kiezers van het aantal kiezers volgens de kiezerslijst	Percentage van het totaal aantal van iedere bevolkingsgroep dat kiezer is
Europeanen in Nederland geboren	0,5	18	19,83
Europeanen elders geboren..	,3	11	22,42
Nederlandsch-Indiërs.......	8,8	nihil	nihil
Britsch-Indiërs	29,6	2	0,03
Chineezen geboren buiten de kolonie of uit een Chin. vader en Chin. moeder....	0,9	6	4,41
Inboorlingen	47,6	61	0,78
Anderen	3	2	0,36
Indianen	1,3	nihil	nihil
Boschnegers.............	8	nihil	nihil

Daar de geheele kolonie slechts één kiesdistrict is, zouden dus alleen de Inboorlingen een vertegenwoordiging in de Staten vinden.

Daar echter door hunne opleiding de Europeanen meer geschikt zijn om in een vertegenwoordigend lichaam zitting te nemen, zijn ook deze daarin vertegenwoordigd, doch dit kan alleen, omdat de inboorlingen hen daarin verkiezen.

In de Staten komen thans dan ook alleen voor vertegenwoordigers van de volgende groepen:

Europeanen in Nederland geboren......	0,5 %	van de geheele bevolking
Europeanen elders geboren	0,3 %	„ „ „ „
Inboorlingen	47,6 %	„ „ „ „
totaal	48,4 %	van de geheele bevolking

Niet vertegenwoordigd zijn dus de volgende groepen:

Nederlandsch-Indiërs	8,8 %	van de geheele bevolking
Britsch-Indiërs.....................	29,6 %	„ „ „ „
Chineezen..........................	0,9 %	„ „ „ „
Anderen	3 %	„ „ „ „
Indianen	1,3 %	„ „ „ „
Boschnegers........................	8 %	„ „ „ „
totaal	51,6 %	van de geheele bevolking

Deze groepen zullen volgens het tegenwoordige stelsel ook

nooit een vertegenwoordiging in de Staten verkrijgen, daar zij slechts 10 % van het totaal aantal kiezers hebben.

Men moet verder niet uit het oog verliezen, dat deze groepen juist grootendeels de arbeidersbevolking uitmaken en verder den geheelen kleinen landbouw vertegenwoordigen.

Daar het zeer veel moeite zou kosten uit deze groepen personen te vinden, die genoegzaam ontwikkeld en de Hollandsche taal voldoende machtig zijn, zou ook uitbreiding van kiesrecht niet tot het gewenschte doel leiden, daar toch de Inboorlingen dan ook het grootste percentage kiezers zouden uitmaken.

Was het in den slaventijd zeer wenschelijk en begrijpelijk, dat een vertegenwoordiging van kolonisten aanwezig moest zijn en voldeden de tot 1816 bestaan hebbende regelingen aan dien eisch, thans is het eveneens wenschelijk, dat de nieuwe kolonisten, zijnde de laatst genoemde groepen, iemand in het vertegenwoordigend lichaam krijgen, die voor hun belangen opkomt.

Daar zooals boven gezegd het wel niet goed doenlijk zal zijn uit deze groepen geschikte personen in de Staten te verkrijgen, zouden voor hun belangen ambtenaren in deze Staten zitting moeten nemen.

Om het getal 13 te behouden, zouden dan 7 ambtenaren vertegenwoordigers der thans nog niet vertegenwoordigde groepen moeten zitting nemen tegen 6 leden gekozen door de kiezers (51.6% tegen 48.4%).

In Suriname zal men zich er wel tegen verzetten, indien men daartoe zou overgaan en wel hoofdzakelijk de Inboorlingen, doch gaan wij de cijfers na van hen, die kiezers zijn, dan ziet men spoedig in dat het slechts een heel klein gedeelte zal zijn. Van de 52754 Inboorlingen zijn er slechts 413 kiezer. Van de 941 Europeanen, waarvan, voor zoover schrijver dezes bekend, het grootste gedeelte gekant is tegen de tegenwoordige inrichting van de Staten, zijn 195 kiezer.

Op deze wijze zouden wij een regeling verkrijgen, overeenkomstig die in Britsch-Guyana. Het Wetgevend Lichaam (Legislative Council) aldaar, genaamd: de „Court of Policy" bestaat uit den Gouverneur als Voorzitter, vier ambtenaren, die ex-officio lid zijn (Government Secretary, Attorney General, Immigration Agent General, Auditor General) en 3 official

members (thans de Receiver General, de Director of Public Works en de Surgeon General) en acht gekozen leden door totaal 4192 kiezers, verdeeld over 5 kiesdistricten.

Voor finantiëele aangelegenheden wordt deze „Court of Policy" aangevuld met 6 gekozen leden, de financiëele vertegenwoordigers, vormende aldus de „Combined Court".

Gaan wij thans na, hoe deze raad de bevolking vertegenwoordigt, dan komen wij tot het volgende:

De bevolking bestaat uit:

Europeanen	1730	of	0,5	% van de geheele bevolking.
Britsch-Indiërs	59849	„	19,4	„ „ „ „ „
Chineezen uit Chin. ouders.	634	„	0,2	„ „ „ „ „
Inboorlingen	218705	„	70,8	„ „ „ „ „
Anderen................	15123	„	4,9	„ „ „ „ „
Oorspronkelijke bevolking..	13000	„	4,2	„ „ „ „ „

In de Legislative Council hebben zitting Europeanen en Inboorlingen; dus is vertegenwoordigd 71.3 % van de bevolking en zou dus 28.7 % moeten vertegenwoordigd worden door ambtenaren, d.w.z. 11 gekozen leden tegen 5 ambtenaren. In werkelijkheid is de verhouding 8 : 8 in de Legislative Council en voor de finantiën 14 : 8. In elk geval zou indien de bovengenoemde regeling voor Suriname werd ingevoerd deze alsnog veel billijker zijn, dan die in Britsch-Guyana.

Het valt niet te ontkennen, dat in Suriname de Britsch-Indische en Nederlandsch-Indische bevolking door het overige deel der bevolking minderwaardiger wordt behandeld dan de inboorlingen en is het dan ook niet ten onrechte, dat zij, die 38.4 % van de geheele bevolking uitmaken, zich daarover beklagen.

In elk geval zullen de Britsch-Indiërs en Javanen, die in hun eigen land een vertegenwoordiging hebben van eigen landgenooten, hier niet ten achter moeten worden gesteld, daar bij een kolonisatie de voordeelen in het nieuwe land eerder grooter behooren te zijn dan in het land van herkomst.

Daar deze kolonisten meestal analphabeten zijn en moeilijk een plaats in de Staten kunnen innemen, zouden tot tijd en wijle zulks wel het geval zal zijn, een of meer ambtenaren, die het meest op de hoogte zijn van hunne nooden, moeten worden aangewezen om voor hunne belangen in de Staten op te komen.

Hetzelfde geldt voor de andere niet vertegenwoordigd zijnde bevolkingsgroepen.

Het meest gewenscht zou het mij willen voorkomen, indien zeven hoofdambtenaren in de Staten ex-officio zouden zitting hebben, daar men gerust kan aannemen, dat bij een eventueel referendum deze ambtenaren door hen zouden worden aangewezen; een bekend verschijnsel bij een tropisch volk, dat zich zelf niet regeert.

Paramaribo, 21 April 1919.

EEN OORDEEL OVER SURINAME VAN GERUIMEN TIJD GELEDEN

DOOR

E. SNELLEN,

Secretaris van het Suriname Studie-Syndicaat

In 1883 maakte Jhr. Mr. W. C. A. Elout van Soeterwoude, na eerst acht jaren aan het Departement van Koloniën te hebben gewerkt, een reis naar de West en stelde de daarbij opgedane ervaringen te boek in een brochure, die van 's schrijvers groote belangstelling in de kolonie Suriname blijk geeft en die eindigt met de vermelding van hetgeen er naar zijn meening moet geschieden om de kolonie uit den staat van verwaarloozing, waarin ze destijds verkeerde, op te heffen en tot grooter bloei te brengen. Dit oordeel van weleer is waard nu nog eens herlezen te worden, nu wederom pogingen gedaan worden om meer belangstelling voor dit rijke land te wekken, ook al stelt men — hetgeen te begrijpen is — voorop, dat de denkbeelden van den schrijver niet in allen deele dezelfde zijn als die van hen, welke in de tegenwoordige tijdsomstandigheden geroepen zijn om hunne voorlichting over land en volk te geven.

De wensch van den schrijver gaat in de eerste plaats uit naar een landbouwschool met een proefstation. Hier zouden in het klein op wetenschappelijke wijze proeven moeten worden genomen met cultures, die reeds in de Kolonie werden verbouwd of met gewassen, waarvan te vermoeden was, dat de teelt zou gelukken. Aan dit proefstation zou dan een reformschool te verbinden zijn in den geest van Ned. Mettray of van een toen blijkbaar reeds aanwezige R.-K. weezeninrichting Livorno, die een goeden indruk bleek te maken. Terloops zij hier vermeld, dat van R.-K. zijde voor kort een oude plantage is aangekocht om de jonge weezen voor den landbouw op te leiden.

In de tweede plaats vraagt de schrijver een bank, die hypotheek verleent en voorschot geeft op producten, dus een cultuurbank. Hij ontveinst het zich niet, dat er bij het verstrekken

van voorschotten waarborgen moeten worden gevraagd, dat de voorzichtigheid zal moeten worden betracht, maar hij acht het toch hoogst gewenscht, dat er een gelegenheid komt om crediet te krijgen voor de cultuurondernemingen en dan op goedkooper voorwaarden dan de destijds gevraagde 11—13 %.

„Maar in de eerste plaats en meer dan al het andere", zegt de schrijver, „heeft de Kolonie behoefte aan *arbeidskrachten*, aan *bevolking* en aan *nieuw bloed*". Hij spreekt dan met zekere afgunst — „aan den weemoed paart zich een gevoel van schaamte" — over den goeden toestand in de nabij gelegen kolonies Martinique, Guadeloupe, Demerary en Trinidad, wier welvaart ver boven die van Suriname staat en hij verklaarde die landen genezen van de kwaal, waaraan onze Kolonie toen lag te sterven, den arbeidsnood. De schrijver beschouwt Suriname als een bij uitstek vruchtbaar land en wil nu ook de middelen aan de hand doen om de kwaal, die het land ten onder zal brengen afdoende te bestrijden. Deze bespreekt hij nu achtereenvolgens.

Den West-Europeaan acht hij voor den loondienst op de plantages niet geschikt; geeft echter toe, dat er ook wel anders over wordt geoordeeld, doch gaarne zou hij Hollandsche boeren en vooral ook tuinlui zien uitkomen om zich op den kleinen landbouw toe te leggen en eigen bedrijfjes in te richten, waarbij ze dan vrij zijn in hun dagindeeling en werkzaamheden. We weten nu, dat dit werk nu op groote schaal wordt uitgeoefend door van het contract ontslagen en in de Kolonie gebleven Britsch-Indiërs, die daar nu groenten kweeken, vee en kippen houden en van de opbrengst een goed bestaan hebben. Van de inheemsche bevolking van het land, de negers, heeft de schrijver voor den landbouw geen groote verwachting ; hij heeft den indruk, dat die onder invloed van Mrs. Beecher Stowe's Negerhut in West-Europa wat veel worden geïdealiseerd, maar dat ze weinig zullen bijdragen tot verheffing van hun land.

Nu deelt hij verder mee, dat er in Suriname een immigratiefonds is gevormd op dezelfde wijze als in Demerary, om Britsch-Indische werkkrachten te doen uitkomen, die zeer gezocht zijn. Het verschil met de naburige Engelsche kolonie is echter, dat ze daar na afloop van het 5-jarig contract voor geregelden arbeid nog evenlang moeten blijven en desgewenscht als vrije arbeiders een zelfstandig bestaan kunnen voeren, hetgeen het land ten goede komt ; terwijl ze na expiratie van het contract

onze Kolonie veelal maar weer spoedig verlaten, het daar bespaarde geld meenemend om het elders te verteren. Ook de afhankelijkheid onzer plantagebezitters van de Engelsche autoriteiten, die plotseling de emigratie uit Britsch-Indië stop konden zetten, weegt bij dezen schrijver zwaar. Thans weten we, dat er slechts eenmaal gebruik is gemaakt van dit machtsmiddel, n..l. in 1876. De betaling der koelie's bedroeg in die dagen *f* 0.80—*f* 1.— voor een dagtaak en hiervan deed een man er anderhalf per dag, deelt de schrijver ons mee. Het levensonderhoud was zeer gering, vandaar de goede gelegenheid tot sparen, die er was. Negers van de Afrikaansche kust zouden wellicht beter zijn dan hun broeders uit de West ; maar men durfde die immigratie niet aan, daar Engeland dien uitvoer wel eens als een verkapten slavenhandel kon beschouwen en hier wilde men zich liever niet aan blootstellen.

Japan en Madera worden dan genoemd als landen om vandaar werkkrachten te halen ; het laatste had reeds een paar honderd man aan Suriname geleverd, maar het was zelf slecht bevolkt en bood dus weinig uitzicht op voortdurende hulp in dit opzicht. Dan komt de schrijver echter tot China en weet van deze bevolking niets dan goeds te vertellen : de zonen van het Hemelsche rijk voelen zich overal thuis, ze zijn arbeidzaam en zuinig, ze voeden zich overal goed, zijn schrander en ordelievend. Ook het hiermee overeenstemmende oordeel van andere schrijvers wordt ter ondersteuning aangehaald.

De gelegenheid tot immigratie van Chineezen was te dien tijde gunstig ; de Vereenigde Staten waren voor hen gesloten ; doch Brazilië was aan het onderhandelen over invoer op groote schaal. Een bezwaar was echter nog het verbod der Chineesche autoriteiten om menschen met een contract tot arbeiden te doen vertrekken ; geen sprake dus van koeliewerving als in Britsch-Indië, en aan den anderen kant was het wel een groot risico voor het immigratiefonds, wanneer de voor den landbouw ingevoerde arbeidskrachten zich aan dat werk onttrokken en zich in den handel gingen begeven. De schrijver is te dezen opzichte echter optimistisch ; in samenwerking met Brazilië stelt hij voor flinke partijen dezer arbeidskrachten in te voeren; kunnen die niet met contracten naar de Kolonie gehaald, dan maar zonder ; weldra zal de honger hen naar de plantages drijven om hun werkkracht daar beschikbaar te stellen.

Voor dezen aanvoer meent de schrijver de hulp van den Staat wel te mogen inroepen en verklaart er zich met den meesten nadruk van overtuigd, dat die hulp ruimschoots vruchten zal afwerpen door vermeerderde scheepvaart en vernieuwde handelsbetrekkingen, door al die voordeelen, die het bezit eener bloeiende kolonie meebrengt.

De aanvoer van arbeidskrachten op groote schaal moet in Europa, zegt de schrijver, het zoo noodzakelijk vertrouwen in de Kolonie terugbrengen en is dit er eenmaal, dan zal het kapitaal er ook geplaatst worden. Nu geeft de schrijver verder zijn denkbeeld over de wijze, waarop het beschikbaar te stellen kapitaal in Suriname emplooi zal vinden. Hij zou daarvoor opgericht willen zien een groote naamlooze vennootschap, die de rijke bronnen van bestaan van Suriname winstgevend zou kunnen maken, dus die de verschillende culturen, cacao, tabak, Liberia-koffie, rameh, vanille enz. met aanplantingen van Braziliaansche caoutchoucboomen, verder de veeteelt en wellicht ook de mijnen zelf zou exploiteeren Juist in een groot opgezet lichaam ziet de schrijver de kracht om én door het ruime kapitaal èn door de uitgebreide vertakkingen en relatie's vruchtbaarder werkzaam te kunnen zijn dan een particulier dat ooit zou kunnen.

„Daarenboven", gaat de schrijver voort, „is de regeering in staat aan zulk een vennootschap voordeelen toe te kennen, daar deze van haar kant zich tot veel kan verbinden, wat ten voordeel strekt van het algemeen" en hij had er wel bij kunnen zeggen, dat het voorbeeld hier ook een groote waarde zou vertegenwoordigen.

Aan zulk een lichaam zou de schrijver dan bovendien nog de zorg voor den rivierdienst, voor den maildienst naar Demerary en voor den telegraafdienst opgedragen willen zien, maar dan ook het beheer van de cultuurbank, waarvan hij zich tot ontwikkeling der bestaande plantages en voor de vestiging van nieuwe zeker niet minder, groote voordeelen denkt.

Er zou dus voor deze maatschappij een schoone en veelomvattende werkkring openstaan, die haar leden voordeel zou aanbrengen, maar die tevens een weldaad zou bewijzen aan de Kolonie en Nederland.

De schrijver vraagt zich dan af of men in Nederland ruim genoeg zou denken om een zoodanig plan onder krachtige

medewerking der regeering tot stand te brengen en hij meent ten deze niet te moeten wanhopen. Wel betreurt hij het, dat er in Nederland wat al te sterk naar de Oost-Indische belangen wordt gezien, waardoor men in zekere kringen vrij onverschillig tegenover de West is geworden ; zoo zelfs, dat de verplichting om voor de West-Indische belangen in gelijke mate te zorgen als voor die van Oost-Indië wel eens uit het oog is verloren. Toch bestaat daar allerminst reden voor ; zelfs heeft Nederland een schuld openstaan bij zijn West-Indische kolonie, die in het jaar 1871 nog 16 millioen gulden bedroeg en die ontstaan is doordat volgens Octrooi van 1682 de West-Indische Compagnie de verdediging der Kolonie op zich had genomen, welke verplichting later op den Staat der Nederlanden is overgegaan, zooals ook door de regeering volmondig erkend wordt, zegt de schrijver, die daarvoor de memorie van toelichting bij het ontwerp van het reglement op het beleid van de regeering voor Suriname 1865 aanhaalt.

Verder betoogt hij, dat er tot dien tijd nog eigenlijk niets van belang voor de Kolonie was gedaan dan de storting van eenige tonnen in het immigratiefonds en steunend op zijn groote belangstelling in de Kolonie en op zijn vertrouwen in haar toekomst, wanneer er eenmaal maar een geregelde aanvoer van werkkrachten tot stand gebracht zal zijn, doet hij dan een krachtig beroep op de regeering en op het parlement om steun voor Suriname. Hij vertrouwt, dat de toenemende belangstelling der autoriteiten ook weerklank zal vinden bij het Nederlandsche volk.

De behartiging dezer belangen is een plicht ons door het voorgeslacht opgelegd, waaraan we ons niet mogen onttrekken en die bij nauwgezette behartiging ons in ieder geval voordeel zal brengen.

EENE EPISODE UIT DEN INDIANEN-OORLOG IN SURINAME IN DEN ZEEUWSCHEN TIJD.

Extract uyt de dagelyckse Annotatien tot Suriname voorgevallen. [1])

Medegedeeld door F. E. Baron Mulert.

Den 11 July (1679) sijn hier van de Berbiches gearriveert acht canoen met Indianen sterck 250 meest Arowaquen met haer overste Waray, geaccompagneert met ontrent 20 Cristenen onder het commando van Jan Hendricx Warin, en is oock mede gecomen Jan Martins Schot, voornaem planter ende Raed van de Colonie Berbiches, van wie de Gouvern^{r} [Joannes Heinsius] verstaen heeft dat dit secours, bij den Commandeur van Berbiches [Caudri] ons toe gesonden, in Coppename was geweest ende aldaer gemoet hadde 't Fregatjen d'Anna Maria, 't welck op een sterck huys, bij d' Indiaenen aldaer gemaeckt, veel hadde geschoten en dat sy oock gemeent hadden te landen, maer was achtergebleven; wat de reden daervan waeren, wierd bij de hoofden niet eenderley verhaelt; verstonden dat Gideon de Bourse Secretaris en Raed van de Colonie [Berbice] mede gecomen was met de barck, van hier na de Berbiches gesonden ende vertrouden deselve binnen een dach à twee hier soude wesen.

Soodra is dit volck niet aengecomen, ofte hebben geroepen om kost, seggende al eenige dagen daervan gebreck gehadt te hebben; so is daer op order gestelt en sijn de Blancken in een herberg gelogieert en getracteert, soodat se meest droncken sijn geraekt en heeft men haer naulijcx 'sanderen daechs savonts in haer vaartuygh connen krijgen; nadat van broot, brandewijn en andere nootsakelyekheden versien waren, heeft den Gouverneur aan den hr. Van Ruyven gesz., ten eynde dat d'Indianen onse vrienden beneffens eenige blancken op een tocht mochten worden gesonden, om te sien of eenigh voordeel op haer conde werden gedaen.

Den 12^{en} dito tegen den avond is het secours van de Berbiches gecomen, met eenige vrijwillige van ons volck, na Para

---

[1]) Rijksarchief in Zeeland. Het is blijkbaar de bijlage van een brief.

vertrocken om te sien wat afbreuck dat aen onse vijanden kan gedaen werden.

In de voornacht is de barcke gearriveert, daer d'Hr. Gidéon de Bourse sec[r] en raad van de Berbiches mede gecomen is, sijnde een persoon, die de Gouvern[r] [Joannes Heinsius] lange jaren tot Londen gekent heeft, soodat sich verseck[t] hout, dat alles, wat in hem lijt, sal contribueren tot assistentie van dese colonie.

Den 13en dito is Capt. Walinck Janse met het jachtje d' Anna Maria mede van Coppename gecomen en heeft Pierre de Chuyes [Commandeur over de Militie] gerapporteert, dat daer gecomen sijnde vooreerst getracht hadde d'Indianen aen Boort te krijgen, onder voorgeven dat se Engelse waeren, latende geen vlaggen wayen; dat deselve achterdocht gaf, soodat gene aen boort gecomen sijn en alsoo geen Engelse vlagge was te becomen geweest, heeft sich daer niet van connen bedienen: heeft dan, na eenige dagen wachtens, geresolveert de sterckte van d'Indiaenen te beschieten, maer bevonden groot defect int cruyt te wesen; oock waren maer versien geweest met weynich cougels tot het canon, hoewel alle de twee en drie ponders mede hadden, die in het magazijn waren; secht verder dat acht canoen met Arowacken, van de Berbiches tot onse hulpe gecomen, aldaer in de riviere van Coppenamme quamen, doen se daer.... dagen hadden geweest en dat gaerne gesien hadde, dat se gesamentlijck souden hebben gelant, maer dat d'Arowacken daer toe niet conden gebracht worden, onder voorgeven dat de Caribisen te sterk beschants waren en de wegen met doornen beset hadden, hoewel oordeelde daertoe cans genouch was; dat derhalve beducht over de rechte Intentie van d'Arowacken, te meer alsoo Warray, sijnde den Oppersten onder haer, aen lant gegaen was en met Priary, synde den principaelsten van de Caribissen van dat quartier, hadde gesproocken en sich als vriend van desselve getoont; oock hadden gesecht van wederom na de Berbiches te willen gaen, soodat groote moeyte gehadt hadde om haer te persuaderen na Suriname te comen, hebbende haer van Broot moeten versien, sonder 't welcke niet begeerde te gaen.

Heeft de Gouverneur een chaloupe met 12 man onder commando van den sergiant Robbert Cherisey na Para gesonden soowel tot assistentie van d'Arowacken, aldaer sijnde, indien sulcx vereyst wort, als om te sien of se iets mochten nodich hebben.

Den 15en dito 's namiddachs sijn d'Indianen, van de Berbiches gecomen, uyt Para weder gekeert, rapporteerende diverse van ons volck, dat se in Para gelant en na eenigen tijt marcherens gecomen waren aen een waterachtige plaets, daer se op het diepste tot onder d'oxels mosten int water gaen, om te comen na een voornaem dorp van d'Indianen achter Pipebo gelegen; de voortrop bestaende meest uyt volck van Suriname en hadde niet verde vandaer ontmoet een canootje met vier Indiaenen als wanneer de voornaemste gidse teruggeginck, zeggende aen d'Arowacken: hier syn nu de Caribissen ende daer is occasie om met haer te vechten, doch heeft weynich genegentheyt onder haer gevonden, seggende dat se int water niet conden vechten en dat de Caribbissen sterck van volck waeren, die men bij nacht most verrassen; soo is wedergekeert bij de voortrop en bevonden dat ons volck een Indiaen in de canoe geschoten hadde, die neerseech, soo sprongen d'andere drie buyten boort en haelden hem met het haer daaruyt; waerop mede geschoten wierd en soo gemeent wort, syn se gequetst geworden alsoo een gekerm onder haer hoorden, soo wanneer ze aen 't lant waren gecomen; verders hebben een groot geschreeuw gehoort onder d'Indianen van het dorp en sijn soo weder teruggekeert; alsoo d'Arowacquen t'eenemael onwillich waren om voort te trecken, soo hebben se hier en daer wat kost uyt de gront gehaelt en hier gecomen sijnde, weder geklaecht van gebreck aen kost; soo heeft den Gouverneur een brandewijnstuck met hart broot toegesonden en oock brandewijn doen geven en aan de blancken gesonden 20 roggebrooden van 4 ℔ stuck beneffens vier stoop Canariwijn; verders hebben d'hren van de stadt een beest laten slachten en aengenomen de blancken met wijn en d'Indiaenen met brandewijn te tracteren etc.

Den 16en dito is den vaendrich Sillevers met de snaeu uyt de Corentine gearriveert, medebrengende de broeder van Annassabo met noch twee Indianen, rapporterende verders dat Annassabo haar wel hadde getracteert ende alle vrientschap betoont, seggende, dat hij met ons in vrede wilde blijven ende binnen drie weecken hier soude wesen met vier piraguen met Indiaenen om ons 't assisteren; de reden waerom niet eerder gecomen was, seyde te wesen, omdat verstaan hadde dat de Gouverneur van Suriname al de Caribbisen liet doodslaen; dat hij om daervan onderricht te wesen een bootjen met drie man hadde uytge-

sonden, die niet waren wedergekeert, soodat staet maeckte deselve dootgeslagen ofte verongeluct te wesen.

Dese drie Indianen van Annassabo mede gecomen beneffens de twe Indianen van het volck van Capt. Irikay, die met de snaeu mede gegaen sijn, sijn gelogeert geworden bij James Turner synde een particulier vriend van dit volck.

Den 17en dito is James Turner met Pierre de Chuyes bij den Gouverneur gecomen, seggende dat de vijff Indianen Caribissen niet wist te bewaren tegens d'overlast van de Arowacken dat ze dreychden in syn huys te breecken ende haer dood te slaen niet tegenstaende datter een schildwacht voorstont; soo heeft de Gouverneur deselve int Casteel doen logeren ende verseeckeren.

Is Gerrit Wobma, luytenant van de Bovenlantse Divisie bij de Gouverneur gekomen, rapporterende dat op gisteren ons volck van boven was uytgetrocken met 22 blancken, 22 negers en 40 Indiaenen wel versien van geweer om te sien of eenig voordeel op onse vijanden souden connen verkrijgen, staet maeckende, dat d'Arowacken noch in Para waren.

Den 18en dito 's morgens sijn de Arowacken na vele persuatien gepermoveert geworden na boven te trecken, in hope, dat se van daer een tocht op de vijand souden doen; verstonden, dat d'Arowacken seer t'onvreden waren, dat se de drie Caribbisen van de Courentine gecomen, niet mochten doot slaen, seggende, dat het schelmen waren, die de Blancken quamen bedriegen.

Den 20en dito heeft den gouvernr brieven ontfangen, de hr van Ruyven adviseerende, dat ons volck, aan de Santpunt uytgeweest synde, weder gekeert waren, sonder den vyant vernomen te hebben.

Den 28en dito is de hr Van Ruyven van Torarica gekomen, doende rapport, dat hij beneffens Samuel Nassy wel vijf dagen besich was geweest met d'Arowacken en d'Indianen bij ons sijnde, om te sien of te samen een tocht op onse vijanden mochten doen, doch hebben haer daertoe niet connen brengen, sijnde bij haer een groote onwillicheyt soowel onder d'Arowacken als de Blancken bij haer sijnde, d'een leggende de schult op d'andere, soodat van haer niets hadden te verwachten, 't welck tot groot nadeel van de Colonie stond te strecken dewijl onse vijanden te stouter souden worden, ingevalle d'Arowacken sonder iets uyt te rechten quamen te vertrecken.

Den 29en dito 's avonts sijn d'Arowacken van boven weder gekeert sonder iets ondernomen te hebben.

Den 30en dito 's morgens is Jan Hendricks Warin, Command[r] over het volck van de Berbiches, bij den Gouverneur gecomen, seggende dat d'Arowacken noch van dezen namiddach wilden vertrecken en souden sien ofte in Surammeka[1]) en Coppename de Caribissen conden aendoen ende afbreuck toe te brengen.

Gevraagt sijnde hoe dat het quam, dat geen tocht van boven na Surammeka hebben willen doen, seggen, dat se door te veel water bij desen natten tijt souden moeten passeren en dat de Caribisen sterck waren ende overal gewaerschouwt en dat Irikaye selfs soude gesecht hebben, dat het niet raedsaem was alssoo se door veel water mosten passeren, dat soo se mosten retireren veel dooden ende gequetsten souden becomen, dat verders geremarqueert hadden, dat de Indiaenen die ze aen Coppenamme gesien hadden onder d'Indiaenen waren, die sich onse vrienden toonden te wesen, soodat het seecker is, dat se malcanderen van alles verwittigen. Dit sijn de reden, die bij de hoofden van het volck, die door den Command[r] van de Berbiches tot onse assistentie gesonden sijn, geallegeert worden, daer ter contrarie aen onse cant een seer groote onwilllicheyt by haer is gespeurt, bijsonderlijck bij de Blancken, die voorgaven onder geen commando te staen, en niet schenen gecomen te sijn, als om haer wil te doen tracteren en soo se gelegenheyt sien hier en daer wat te rooven, gelijck in Para gebleecken is, dat coper ende stael uyt een molen hebben uytgebroocken en medegenomen. Verders lieten se blijcken, dat het haer onaengenaem was d'Indianen van de Courentine ofte een gedeelte van dat volck als Annassabo met de syne, die onse vrinden syn, daervoor t' erkennen gelijck of t' selve tegens haer particulier interest strecte; oock heeft men van haer niets connen verkrijgen.

Den 31en dito is de h[r] Snelleman met Irikaye zijnde de voornaemste Indiaense Capt., die aen onse syde is gebleven, bij den Gouvern[r] gecomen, seggende expres afgecomen te sijn, denckende d'Arowacken hier noch te vinden, om haer beschaemt te maecken over hare leugens; dat hij haer gesecht hadde te sullen brengen bij de Caribisen door een droogen wech ende goede cans was om haer afbreuck te connen doen en dat hij selfs met sijn volck soude medegaen. (*Niet verder voortgezet.*).

[1]) Saramacca.

OPENINGSREDE VAN DEN GOUVERNEUR VAN SURINAME.

De Gouverneur heeft op 13 Mei de zitting der Koloniale Staten geopend met de volgende rede:

Mijnheer de Voorzitter, Mijne Heeren leden der Koloniale Staten.

1. Al is de onrust der tijden nog niet geheel gestild, toch mogen wij het nieuwe zittingjaar van Uw College binnentreden met meer geruststellende verwachtingen dan sedert vier jaren her mogelijk was.

2. De innige hoop, dat de Nederlanden niet medegesleurd zouden worden in den woedenden oorlog, werd tot ons aller blijde dankbaarheid vervuld. Gij zult, als ik, Mijne Heeren, bezield zijn van een warme erkentelijkheid aan Hare Majesteit onze vereerde Koningin, Die Hare Landen en Hare volken bewaard heeft voor de oorlogsellende, en van oprechte waardeering voor Hare raadslieden.

3. Nauwelijks zijn in het Moederland de tonen verklankt van jubel en hulde, die het Nederlandsche volk zijne Vorstin toejuichte om te getuigen van zijne onverbrekelijke aanhankelijkheid aan Haar Huis, toen de revolutionnaire geesten poogden de nauw-verbonden harten van dynastie en volk vaneen te rukken en stemmen van buiten gehoord werden, die spraken van inlijving van een stuk van Neerland's erf bij het gebied van den buur.

4. „Oranje boven" en „Geen duimbreed gronds van onzen dierb'ren bodem" was het antwoord van het Nederlandsche volk aan gene zijde van de zee en dat is ook ons woord tot Hare Majesteit.

5. Ik meen te handelen in Uwen geest, Mijne Heeren en dien van het volk van Suriname, wanneer ik straks nadat Uwe vergadering zal zijn geopend, aan Hare Majesteit telegrafeer, dat Suriname van ganscher harte instemt met de hulde en de betuigingen van liefde en trouw, Haar in Nederland toegebracht.

6. Van het keerpunt op den weg der gebeurtenissen dwalen onze gedachten verder terug dan gemeenlijk. Bij de jaarlijksche opening van Uwe vergadering plegen zij zich te bewegen binnen den afgesloten jaarkring, maar op dezen dag, nu de zitting inzet onder nieuwe omstandigheden, gaan zij uit over de grenzen van die periode. Want wij verlangen een antwoord op de vraag: wat heeft de oorlogstijd voor Suriname beteekend?

7. Wij zijn geneigd allermeest te herdenken het ervaren ongerief: verbroken en gebrekkige gemeenschap naar buiten, slapte in zaken, stoornis in bedrijf, voedselschaarschte, duurte van levensbenoodigdheden, zorg en kommer van allerlei aard. Toch mogen deze herinneringen niet overheerschen. Een blik op andere landen moet ons overtuigen, dat wij hier in Suriname buitengewoon bevoorrecht geweest zijn boven tallooze medemenschen elders, ook in het Moederland. Maar bovendien mogen wij wijzen op de zegenrijke gevolgen, die, indien wij volhouden, van blijvende beteekenis voor de toekomst zullen zijn.

8. Het kostelijkst gewin, dat de nood der tijden ons bezorgde, is de ontdek-

king van het eigen kunnen, den eigen rijkdom, de verborgen mogelijkheden op eigen gebied. Toen door de belemmeringen in het verkeer niet langer voorzien kon worden in vele behoeften op de geijkte wijze, toen *moesten*, het kon niet anders, de bronnen van het land zelf worden aangeboord. Een groote levendigheid in het landbouwbedrijf brak, onder den hoogen druk, los uit de banden van gemakzucht, sleur, gemis aan zelfvertrouwen en aan vertrouwen op materiëel voordeel. Haastig geplant en snel ontbloeid in den rijken bodem, wierpen de veldgewassen voedende vruchten op eene markt, die niet te verzadigen was en naarmate de voortbrengselen van het land verspreid werden, werden zij beter gewaardeerd dan vroeger, toen maar al te dikwijls voorkeur gegeven werd aan produkten uit den vreemde.

9. Wat de uitbreiding van het bedrijf, in het bijzonder in den kleinen landbouw, beteekende treedt aan den dag bij de beschouwing van de opbrengsten van eenige voorname voedingsgewassen, door klein-landbouwers geteeld, in het vierjarig tijdvak van den oorlog, in vergelijking met het onmiddellijk daaraan voorafgaand tijdperk van gelijken duur.

10. In 1918 tot 1919 werden in dezen tak van landbouw voortgebracht 2.175.000 bossen bananen tegen 1.240.000 in 1911 tot 1915 ; eene toename van 75 %. Voor koorn zijn de cijfers achtereenvolgens : 7.090.000 K.G. en 3.675.000 K.G., dat is een accres van 93 % ; voor aardvruchten : 13.558.000 en 4.755.000 K.G. of 185 % méér ; en voor rijst : 25.818.000 en 10.148.000 K.G., hetgeen een stijging aanwijst met 154 %.

11. Met opzet noem ik U niet de, in het tijdvak 1914—1918 eveneens gestegen opbrengsten van meerjarige gewassen. Hoewel ik overtuigd ben dat de drang der bijzondere omstandigheden — en de aanlokkelijke prijsverhoudingen — en mede den aanplant van meerjarige gewassen hebben bevorderd, niet vreemd gebleven zijn aan de belangrijke toeneming van den kokospluk met ruim 60 %, vraag ik alleen Uwe aandacht voor de voornaamste van *die* gewassen, die beslist op ruimer schaal zijn aangelegd om in voedingsbehoeften te voorzien. Het geldelijk voordeel, dat de klein-landbouwers genoten tengevolge van de uitbreiding van hun bedrijf, loopt in meerdere millioenen. Gaarne zij de bate van hun arbeid gegund aan hen, die onmisbaren steun verleend hebben in moeilijke omstandigheden.

12. *Mijne Heeren* ! Hoe verleidelijk het moge zijn het tijdvak van 1915 tot 1919 over de geheele lijn te overzien, ik moge mij bepalen tot deze enkele mededeelingen, omdat zij betreffen een voor de economische versterking van het land zeer belangrijk verschijnsel en bevestigen wat ik reeds meermalen in het licht stelde, — eerst als een gekoesterde verwachting, later met wassende zekerheid, — dat de druk der moeilijke omstandigheden een drang ten goede op Suriname zou uitoefenen.

13. Door de duisternis, die ook over ons een sluier wierp, heeft het licht geschenen, dat sluimerende krachten wekte. Mogen zij wakker blijven, ook als de stilte weder nederdaalt over het leven der volkeren !

14. Wat gaf ons 1918 ? Tot mijn leedwezen niet enkel goeds. De Spaansche griep heerschte en maakte vele slachtoffers. Oogstmislukking bracht in de bovenlanden, onder boschnegers en indianen nijpenden nood ; hooge springvloeden vernietigden nenigen aanplant en toenemende duurte verzwaarde veler zorgen.

15. In het algemeen leed de *landbouw* in het afgeloopen jaar onder ongunstige weersomstandigheden. Zware regens in den loop van het eerste halfjaar, gevolgd door eene plotseling invallende scherpe droogte, veroorzaakten groote schade aan verschillende gewassen, met name aan suikerriet, koorn en aardvruchten. Daarentegen waren de seizoenen gunstig voor den grooten rijstoogst. Het district Nickerie maakte in zoover eene uitzondering, dat, tengevolge van eene afwijkende weersgesteldheid, aardvruchten en mais goed konden gedijen. Ook daar echter had droogte een zeer nadeeligen invloed op het suikerriet, terwijl de zoogenaamde kleine rijstoogst door het gebrek aan voldoend water achterwege moest blijven.
16. De volkomen afhankelijkheid van vele gewassen van de wisselvalligheid der seizoenen, noopt er toe bijzondere aandacht te geven aan het irrigatievraagstuk.
17. Ten aanzien van den *Grooten Landbouw* valt in het bijzonder te vermelden dat het tekort aan arbeidskrachten en de op de ondernemingen gelegde taak om voedingsmiddelen aan te planten — eene taak, waarvan het overgroote deel tot mijne voldoening zich kweet zonder dat wettelijke dwang noodig was — oorzaak waren dat niet genoeg zorg besteed kon worden aan het onderhoud van de hoofdcultures.
18. De pogingen om arbeidskrachten aan te voeren, werden gestadig voortgezet. Dank zij de medewerking van de Indische Regeering, waarvan ik andermaal met erkentelijkheid mag gewagen, en de hulp der Scheepvaartmaatschappijen, konden, ondanks de voor dit vervoer niet gunstige tijdsomstandigheden, 1175 immigranten in 1918 van Java worden aangevoerd. In den loop van deze maand wordt wederom een groep van 569 personen verwacht, terwijl de Gouverneur-Generaal telegrafisch de voorbereiding van het vertrek van een tweede groep, in het begin der maand, aankondigde.
19. De stijging van den *cacao*-oogst, die in 1916 en 1917 mocht worden waargenomen, verkeerde gedurende 1918 in eene daling. De opbrengst was in dat jaar 3560 balen minder dan in 1917, zoodat het destijds verkregen voordeelig verschil met 1916 nagenoeg weder werd opgeheven. De prijzen bleven laag tot de laatste maanden van het jaar, toen de berichten over den wapenstilstand hun gunstigen invloed deden gelden. De vooruitzichten voor de productie zijn bemoedigend.
20. De oogst van *koffie* bleef in de stijgende lijn. Wederom mocht een hooger beschot dan in het voorafgaand jaar, en wel van 3066 balen, worden aangeteekend. Dezelfde bezwaren als in 1917: gemis aan gelegenheid tot verschepen naar Nederland en lage prijzen op de Amerikaansche markt tegenover hooge vrachten, belemmerden ook in 1918 den uitvoer en waren oorzaak van geldelijke bezwaren voor de ondernemingen. Deels kon de Surinaamsche Bank daaraan tegemoetkomen door koffie in beleening te nemen. Met het herstel van de gemeenschap met Europa is de uitvoer van koffie kunnen worden hervat. De vooruitzichten van den oogst zijn echter minder gunstig, onder den invloed van de zware regens, die in den kleinen drogen tijd gevallen zijn.
21. Aanzienlijk was de daling van de *suiker*-opbrengst. Mocht ik, bij gelegenheid van Uwe vorige zitting, vermelden dat 1917 een rijkeren oogst opleverde, die den oogst van 1916 met 1.328.000 K.G. overtrof, thans moet ik doen hoo-

ren dat de opbrengst van 1918 met ongeveer 2.275.000 K.G. achterbleef bij dien van 1917. De hooge prijzen, die gemaakt werden, mogen wel is waar gesteld worden tegenover de lagere productie, maar in de naaste toekomst laat zich niet voorzien dat de achterstand zal worden ingehaald.

22. De opbrengst van *rum* vertoonde eene stijging met 280.000 Liter terwijl het vorig jaar eene daling met 627.000 Liter moest worden geboekt. De productie van *melasse* nam toe met 746.000 Liter, daar de markt geen ruimte bood voor de voordeeliger omzetting in rum.

23. De lang aanhoudende droogte gaf in 1918 gelegenheid door boschvellen, branden en opruimen een vrij aanzienlijke uitgestrektheid land gereed te maken voor den *kleinen landbouw*. Vooral de aanplant van rijst en koorn werd ter hand genomen. Ondervond de rijstaanplant bezwaren van de droogte, de koornaanplant sloeg beter aan ; jammer genoeg hebben insecten het jonge gewas aangetast.

24. Van de voortbrengselen van dit bedrijf trekt vooral de toename van den *rijst*-oogst met 3.407.000 K.G. méér dan in 1917, de aandacht. Het afgeloopen jaar bracht twee en een half maal zooveel op als 1917. De buitengewone prijzen wekten den lust om padi te planten in bijzondere mate op. Ook nu nog blijkt een sterke neiging te bestaan om den aanplant uit te breiden ; overal worden gronden klaargemaakt ; het uitplanten van zaai-padi is reeds aangevangen en alles wijst er op, dat de landman ook dit jaar een goeden tijd mag verwachten. Ongetwijfekd zijn die verschijnselen verblijdend. Maar toch schuilt eenig gevaar in het vooruitzicht, dat de prijzen niet op de tegenwoordige hoogte zullen kunnen blijven. Wanneer — wat het doel moet zijn — niet alleen wordt geplant voor de eigen behoefte, doch bovendien voor den uitvoer, dan kan met zekerheid voorspeld worden, dat de prijzen niet onbelangrijk zullen moeten dalen om de concurrentie te doorstaan. Het Bestuur zal daarom bijzondere zorg moeten wijden aan maatregelen, welke de zekerheid van het bedrijf bevorderen kunnen en de productiviteit kunnen verhoogen.

25. Hoewel het *koorn* te lijden had van ongunstige weersinvloeden, mocht niettemin over 1918 een hoogere opbrengst van 266.000 K.G. in vergelijking met 1917, worden verworven. Het oogstcijfer van 1916 werd echter nog niet bereikt.

26. *Aardvruchten* konden tot een gewicht van 1.351.000 K.G. meer dan in 1917 geoogst worden. De stijging in dat jaar, met bijna 2.000.000 K.G. gewicht boven de opbrengst van 1916, was wel is waar aanzienlijker, doch zooals reeds gezegd — ongunstige factoren werkten in 1918 tegen. Uit de cijfers blijkt in elk geval, dat de aanplant in 1918 belangrijk grooter geweest moet zijn dan in het jaar te voren.

27. *Bananen* leverde 1918 rijkelijk. Kon het vorig jaar gewezen worden op een oogst van 563.000 bossen — dat was 39.000 méér dan in 1916 — de opbrengst van 1918 bereikte een aantal van 734.000 bossen, of 170.000 méér dan 1917 gaf. Alle behoorlijk aangelegde bananenvelden staan goed en beloven wederom een ruime opbrengst.

28. Het aantal bossen *bacoven* vermeerderde slechts met de helft van dat waarmede de oogst van 1917 dien van het vorig jaar overtrof ; daarentegen werden in 1918 ruim 918.000 *kokosnoten* méér geplukt dan in 1917 of meer

dan het dubbele van het aantal, dat toen de oogst van 1916 overschreed. Voor Coronie was de handel in noten en olie gedurende 1918 bijzonder voordeelig.
29. Mijne Heeren! De cijfers, die ik U zooeven opsomde, zullen U vooral duidelijk toespreken, wanneer ik ze omzet in geldswaarde. Want dan zal U blijken, dat alleen reeds de toename in de opbrengst van de genoemde producten van den kleinen landbouw, naar doorsneeprijzen eene waarde vertegenwoordigt van bijna *twee millioen* gulden ; de waarde van de totale opbrengst van dezelfde producten in 1918 kan gesteld worden op *zes millioen* gulden. Daar ook de plantages deelnamen aan den aanplant, komen de gemelde bedragen niet geheel voor rekening van den eigenlijken kleinen landbouw ; het overgroot deel echter wel. Bovendien kwam aan den kleinen landbouw nog ten goede de geldswaarde van de geteelde boonen — waarvan 1918 een beschot leverde van 1.800.000 K.G., van koffie, cacao en van vee.
30. Het aantal *runderen* nam af met ruim honderd stuks, tengevolge van de vraag naar slachtvee. De *varkensteelt* nam sterk toe ; ook de *geitenfokkerij* ging vooruit.
31. Nieuwe *rijstpellerijen* verrezen; pogingen om de *visscherij* te bevorderen werden voortgezet ; aan de *lederbereiding* wordt voortgearbeid ; *touwslagerij* en *hoedenvlechterij* breiden zich uit, de *kleine nijverheid* gaat voort te voorzien in behoeften, waaraan vroeger door invoer van buiten werd voldaan.
32. In het *boschbedrijf* bleef de *balata*-winning met 224.000 K.G. beneden de opbrengst van 1917. De arbeidsmacht telde bijna 500 man minder dan in het vorig jaar ; 409.000 K.G. werd minder dan in 1917 uitgevoerd.
33. De *goudproductie* bedroeg plm. 223 K.G. minder dan in 1917 ; het gewonnen goud vertegenwoordigde eene waarde van ongeveer *f* 800.000.
34. De *houtuitvoer* ondervond het nadeel van de verschepingsmoeielijkheden. De behoefte aan dwarsliggers voor den spoorweg bevorderde den aankap van het daarvoor geschikte mora-hout. De toepassing van machinalen uitsleep van dit hout bracht een nieuwen vorm in het bedrijf. Belangrijke hoeveelheden *brandhout* werden gekapt voor de bedrijven van de Koloniale Vaartuigen, den Spoorweg en de Gasfabriek. Een dezer dagen van den Minister ontvangen telegram vermeldt de komst per Stuyvesant van een deskundige uit den houthandel om het vraagstuk van den houtuitvoer te onderzoeken.
35. Het *bauxiet*-onderzoek door de mijn-ingenieurs *Douglas* en *Beens* zal binnenkort geëindigd zijn. De met Uwe medewerking tot stand gekomen wettelijke regelingen betreffende de bauxiet-verordeningen zullen blijkens telegraphisch bericht van den Minister eenige wijziging moeten ondergaan voordat de afkondiging plaats heeft. In samenwerking met het Bestuur van Fransch-Guyana werd de reeds jaren hangende concessie-aanvraag voor het *baggeren van goud* in de Marowijne toegestaan. Zooals U bekend is, werd de uitzending gevraagd van een mijn-ingenieur voor een onderzoek naar *ijzerertsen*.
36. Het *scheepvaartverkeer* bleef in 1918 gebrekkig. Het aantal schepen en de tonnemaat waren in dat jaar nog geringer dan in 1917. De verbinding met New-York voldeed in de behoefte aan verschillende voedingsmiddelen. De hervatting van de vaart op Nederland is ingetreden. De waarde van den

uitvoer bedroeg *f* 1.500.000 minder dan in het vorig jaar, die van den *invoer* ongeveer evenveel minder.

37. Mijne heeren! Ik mocht U wijzen op vooruitgang, maar *moest* ook achteruitgang doen zien. Het kan trouwens niet anders dan dat ook Suriname den invloed zou gevoelen van de oorlogsontreddering. Er bestaat intusschen alle reden voor dankbaarheid, dat zich niettemin goede teekenen van het verleden afspiegelen in de toekomst en dat, niettegenstaande elders véél grooter moeilijkheden te bestrijden waren, die in het stille, verre land van Suriname niet ten volle beseft schijnen te zijn, Suriname's belangen toch behartigd werden en reeds nu nieuwe vooruitzichten bespeurd kunnen worden. De vestiging van de Cultuurbank mag ik in dit verband zeker niet onvermeld laten; de komst der vertegenwoordigers van het Suriname Studie-Syndicaat wekt verwachtingen, die wij allen zoo volgaarne vervuld wenschen!

38. Naast de materieele middelen, die elk land, en Suriname zoo *dringend* behoeft om tot welstand te komen — middelen, waarover ik straks nog enkele woorden wensch te zeggen — is noodig de moreele steun van goede samenwerking, vertrouwen en waardeering. En het doet mij leed het hier te moeten uitspreken, dat in het afgeloopen tijdperk meer dan eens de waarde van die moreele factoren geheel is miskend. De bevolking van dit land is samengesteld uit groepen van onderscheiden rassen en rasvermengingen. Maar zij leeft als éénheid onder één vlag: de Nederlandsche driekleur; onder het gezag van één Souvereine: Hare Majesteit Onze Koningin: onder één wet voor allen: want er is éénheid van rechten en plichten voor alle groepen. Zoo wil het onze Vorstin, zóó wil het onze wet; en wie niettemin de wig der rassenverdeeldheid in de éénheid drijft, pleegt inbraak in het broederhuis. Wie rassenstrijd ontsteekt of aanwakkert, staat schuldig aan scheuring en vergiftiging van den volksgeest. Met alle kracht kom ik daartegen in verzet; met de kracht, waarmede ik ook opkom tegen de verdachtmaking van goede bedoelingen van het Bestuur, tegen de grove beleedigingen, die over de dragers van openbare bedieningen, ook in deze zaal, zijn uitgesproken. Van deze plaats zeg ik tot het volk van Suriname: Uwe Koningin wil dat gij één zijt — één van rechten, maar ook één van plichten; zij splitst niet en splijt niet naar kleur en ras. Gij allen zijt voor Haar gelijk. En hij, die Haar hier mag vertegenwoordigen, wenscht niet anders dan Haren wil aan U te volbrengen.

39. Werkkapitaal en talrijker bevolking eischt dit land. Vóór ik tot U ging, kende ik de behoeften en ik streefde er naar om daaraan tegemoet te komen. Veel van wat ik destijds wenschte en reeds meende te zien gebeuren, is niet verwezenlijkt. Dankbaar ben ik, dat het Studie-Syndicaat zijn arbeid ter plaatse heeft aangevangen, zoodra de omstandigheden het veroorloofden, en thans in ons midden zijne aandacht wijdt aan de twee voorname factoren voor onze welvaart: het benutten van den bodem en de daarvoor onmisbare versterking van de arbeidsmacht.

40. Mijne heeren! meermalen heb ik den wensch en den raad gehoord om sociale voorzieningen te treffen, afgelegen gebieden te ontsluiten, uitwegen te zoeken voor het jonge geslacht — en die den wensch uitsprak en den raad gaf, wist wellicht niet, dat in mij dezelfde verlangens levend waren, maar dat ik besefte, dat daaraan en aan zoovele wenschen en verwachtingen

alléén zou kunnen worden voldaan, indien de algemeene toestand verbeterde. Voor die verbetering is — ik herzeg het — werkkapitaal en talrijker bevolking in de allereerste plaats noodzakelijk en ik acht het een groot voorrecht, dat de Minister van Koloniën mij de gelegenheid heeft willen geven om persoonlijk in Nederland de belangen van Suriname te komen bespreken en mij aldus in staat stelt voor zooveel nog noodig is te hervatten wat ik in 1916 begon. Met goeden moed en hoopvol vertrouwen aanvaard ik mijne reis, waarvan ik het doel met deze enkele woorden kan weergeven : ik begin opnieuw te doen wat ik kan, voor de bevordering van de welvaart van dit land.

41. Gaarne hoop ik dat, mede als een gevolg van de besprekingen in Nederland nog in dit zittingjaar belangrijke aangelegenheden, ook met Uwe medewerking, haar beslag zullen krijgen. Moge Hij, wiens zegen wij behoeven, bij den arbeid voor het welzijn van Suriname onze harten warm houden en onzen ijver brandende.

42. En thans, Mijne Heeren, open ik Uwe vergadering.

OPENINGSREDE VAN DEN GOUVERNEUR VAN CURAÇAO.

Den 13en Mei is het nieuwe zittingsjaar van den Kolonialen Raad op de gebruikelijke wijze geopend. De wd. Gouverneur, mr. J. B. Gorsira, heeft daarbij de volgende rede uitgesproken:

Mijne Heeren!

Daar de Gouverneur nog niet kan optreden, valt mij het groote voorrecht dat ik zeer op prijs stel te beurt, heden in Uw midden te mogen verschijnen, om ingevolge art. 77 van het Regeeringsreglement, Uwe vergadering voor het nieuwe zittingsjaar te openen.

Bij den gebruikelijken terugblik op het afgeloopen jaar valt er in de eerste plaats met groote dankbaarheid te constateeren, dat de strijdende volken eindelijk de wapens hebben neergelegd, en dat Nederland, onder het wijs bestuur van onze geëerbiedigde Koningin, tot het einde toe zich buiten den oorlog heeft kunnen houden.

Mogen tevens de donkere plekken, die aan den horizon van het Moederland, dat ons zoo na aan het hart ligt, schijnen te dreigen, spoedig opklaren.

Het verdienstelijk lid Uwer College Dr. H. A. de Casseres heeft gemeend zich niet langer beschikbaar te moeten stellen voor een herbenoeming. Moge 't hem gegeven zijn nog lang in gezondheid het welzijn der Kolonie te kunnen bevorderen.

Met erkentelijkheid kan worden aangestipt, dat de geest der bevolking uitstekend en haar gezondheidstoestand, niettegenstaande de Spaansche griep ook hier heeft geheerscht, over het algemeen gunstig waren.

De onderhandelingen met Venezuela tot herstel van de diplomatieke betrekkingen geven hoop op een spoedigen en gunstigen afloop; wat niet anders dan in het belang der kolonie kan zijn.

De pogingen om het onderwijs, zoowel openbaar als bijzonder op steeds hooger peil te brengen, werden met kracht voortgezet.
De nieuw opgerichte openbare gezondheidsdienst bewees weer in zijn verschillende onderdeelen goede diensten bij het streven naar de verbetering van de volksgezondheid.
De handel gaf over het algemeen in het afgeloopen jaar weer middelmatige uitkomsten. In enkele takken werd echter ruim verdiend, terwijl andere beduidend mindere winsten afwierpen.
Zoo werd er in 1918 slechts 15,000 ton steenkolen ingevoerd, tegen 46,000 ton in 1917 en 18000 ton minder dan in laatstgenoemd jaar uitgevoerd, als gevolg van het minder bunkeren door stoomschepen in onze haven. De invoer bedroeg in het afgeloopen jaar f 79,000 meer dan in het vorige; zoowel de hoogere prijzen van sommige artikelen als de vermeerderde invoer van ruwe olie, zijn op dit getal van invloed geweest. Het eindcijfer van den uitvoerhandel toont, niettegenstaande de waarde van de uitgevoerde dividivi, strohoeden, mest en zout respectievelijk f 24,000,—, f 8000,—, 47,coo,— en f 8000,— meer heeft bedragen dan in het voorgaande jaar, een vermindering aan van f 394,000, die in hoofdzaak is toe te schrijven aan den minderen uitvoer van steenkolen, met f 571,000 en van phosphaat, dat niet is uitgevoerd.
Gebrek aan scheepsruimte was oorzaak dat de doorvoer met 7000 ton ten achteren bleef bij 1917.
De trek van werkvolk naar het buitenland deed de loonen stijgen, waardoor zij, die bleven, beter de kosten der nog steeds dure levensbehoeften konden bestrijden.
Was het afgeloopen jaar voor de stoomvaart ongunstig, voor de zeilvaart was het goed. De tonnenmaat van de binnengevallen schepen bedroeg 29,000 meer dan het vorige jaar. Met den aanbouw van zeilschepen werd dan ook onafgebroken voortgegaan.
De hoedenindustrie ondervond wederom de gevolgen van den wereldoorlog, De uitvoer bedroeg toch nog f 485,159, d. i. f 36,411 meer dan in 1917. In het vlechten worden goede vorderingen gemaakt.
De zoutoogst bedroeg op Curaçao plm. 9,250,000 K.G. op Bonaire 6,928,000 K.G. en op St. Martin, waar door het intreden van het regenseizoen niet alles gegaard kon worden, plm. 170,000 vaten van 130 K.G. De prijs daalde weer tot f 0.75 per vat.
Op de benedenwindsche eilanden was het jaar ongunstig voor den landbouw. De oogst mislukte er zoo goed als volkomen. Ook de dividivipluk liet zeer veel te wenschen over; de prijzen waren wisselend.
De sisalaanplant op Mount Pleasant staat over het algemeen gunstig. Een ontvezelmachine werd ontvangen, doch nog niet in gebruik genomen. De motorploeg schijnt te voldoen.
De katoencultuur breidde zich op St. Martin en St Eustatius uit. De prijzen waren hoog.
Het Albertinapark voelde de gevolgen van de slechte tijdsomstandigheden.
De ontginning der phosphaatgroeven op Sta. Barbara werd ten gevolge van het heerschend gebrek aan scheepsruimte, tijdelijk gestaakt.
Een gedeelte van de raffinaderij van de Curaçaosche Petroleum Maat-

schappij trad in werking, en er werd een aanvang gemaakt met de aflevering van de verkregen voortbrengselen, doch de aanvoer van ruwe olie ondervond groote moeilijkheden.
De stations voor draadlooze telegrafie werkten wederom geregeld. Aanmerkelijke verbeteringen werden eraan aangebracht.
Mijne Heeren, met den wensch, dat het nieuwee zittingjaar onder Gods zegen, in onderlinge samenwerking der beide takken van de wetgevende macht vruchtbaar moge zijn voor het welzijn der kolonie, verklaar ik de vergadering van den Kolonialen Raad voor het zittingjaar 1919/1920 geopend.

UIT DE PERS.

NEDERLAND.

**De buitenlandsche handel van Canada in 1918 en vorige jaren,
De handel met Nederland en de Nederlandsche Koloniën.**

Nederlandsch West-Indië. — De handelsbetrekkingen tusschen Canada en onze West-Indische eilanden zijn al van zeer weinig beteekenis; de invoer uit onze West-Indische eilanden in Canada bedroeg in 1913/'14 $ 367 (alleen zout), en in de vier volgende jaren nihil.

De waarde van den Canadeeschen uitvoer was in de laatste vijf jaren de volgende:

Uitvoer uit Canada naar de Nederlandsch West-Indische eilanden.

	1913/'14 $	1914/'15 $	1915/'16 $	1916/'17 $	1917/'18 $
Totaal	2.289	6.715	7.701	20.373	7.131
o.a. Vischconserven	891	—	—	52	—
Boter	—	—	—	40	—
Kaas	—	—	—	14	—
Tarwemeel	1.164	5.772	5.058	9.883	870
Havermout enz.	—	57	1.691	—	—
Typewriters	—		—	7.080	—
Confectie	99	358	—	—	—
Borstelwerk	—	—	161	44	—
Touw, enz.	—	—	128	—	—
Whiskey	—	328	476	1.555	5.603
Katoenen goederen	—	—	52	160	214
IJzeren potten en pannen ..	—	—	—	79	385

Suriname. — De waarde van den handel tusschen Canada en Suriname was de laatste vijf jaren de volgende:

	Invoer in Canada uit Suriname	Uitvoer uit Canada naar Suriname
1913/'14	$ 216.126	$ 46.749
1914/'15	„ 186.376	„ 40.948
1915/'16	„ 372.248	„ 49.875
1916/'17	„ 4.549	„ 71.612
1917/'18	„ 203.473	„ 106.869

Suriname voerde naar Canada bijna alleen suiker uit; de eenige andere artikelen, die in deze jaren van uit Suriname in Canada werden ingevoerd,

waren aardnoten in 1914/'15 voor $ 1.241 en in 1917/'18 balata voor $ 1.710.

De voornaamste artikelen, die uit Canada naar Suriname werden uitgevoerd, waren de volgende:

	1913/'14 $	1914/'15 $	1915/'16 $	1916/'17 $	1917/'18 $
Kabeljauw (gedroogd)	25.562	35.640	36.859	47.097	59.602
Makreel (ingelegd)	101	10	—	—	—
Haring (gerookt enz.)......	1.692	1.692	521	5.858	13.687
Zeevisch (andere)	653	870	1.160	—	—
Zeekreeft (gecons.)	—	3	300	107	—
Zalm (gecons.)............	1.553	2.526	3.747	8.464	9.109
Totaal visch	29.561 [1])	40.741 [2])	42.587	61.526	82.398
Gecondenceerde melk	—	—	—	384	—
Tarwemeel	16.747	249	4.833	102	2.464
Biscuit..................	—	—	—	141	826
Touw enz.	—	—	—	3.707	3.975
IJzerdraad en spijkers	—	—	238	3.507	5.283
Leder	—	—	105	54	144
Oliën	—	—	301	515	1.519
Papier	—	51	—	614	625
Verfstoffen	—	—	167	148	2.065
Automobielen	—	—	—	—	3.575

Derhalve zijn vischconserven het voornaamste Canadeesche uitvoerproduct naar Suriname.

De handelsbetrekkingen van Canada met onze bezittingen zijn derhalve niet van zeer groote beteekenis en hebben zich ook tijdens den oorlog niet bijzonder uitgebreid.

G. GOOSSEN.

(*In- en Uitvoer*, 11 Juni 1919).

[1]) Het oorspronkelijk artikel geeft op 28.967.
[2]) „ „ „ „ „ 40.246.

De in- en uitvoer van Suriname. — Nu verschenen zijn de cijfers van den in- en uitvoer van Suriname over 1918, kan het zijn nut hebben deze te vergelijken met die van vorige jaren en van een 10-tal jaren geleden, teneinde daaruit te kunnen aantoonen de *toeneming van den uitvoer* en de *daling van den invoer* in een 10-jarig tijdperk, een verschijnsel dat gunstig genoemd mag worden.

Tevens blijkt uit die cijfers welke landen meer handelsbetrekkingen met de kolonie hebben onderhouden tijdens dan vóór den oorlog en hoe de goederen die de laatste jaren op de markt komen op allerlei gebied, voornamelijk Amerikaansch en Engelsch zijn.

Overzicht van den invoer in 1000 guldens gedurende de oorlogsjaren 1914/18, het jaar tevoren — 1913 — en het jaar 1918 uit:

Jaren	Nederland	Vereen. Staten	Groot-Britannië	Demerara	Barbados	Curaçao
1908	4.302	1.561	109	613	10	24
1913	3.982	1.665	105	1.032	29	5
1914	3.526	1.607	65	813	19	5
1915	2.123	1.613	169	1.085	43	16
1916	1.687	2.250	74	1.661	3	36
1917	558	3.867	49	2.884	2	75
1918	188	3.260	58	2.142	139	120

Jaren	Trinidad	Fr.Guyana	Frankrijk	Diverse plaatsen	Totaal
1908	7	314	19	78	7.037
1913	18	169	18	97	7.113
1914	30	251	12	72	6.400
1915	53	280	20	44	5.446
1916	60	77	23	40	5.911
1917	76	66	2	77	7.646
1918	—	70	—	181	6.158

In duizenden guldens bedroeg de uitvoer:

1908	*f* 6.033
1913	„ 9.458
1914	„ 6.472
1915	„ 6.949
1916	„ 8.054
1917	„ 8.582
1918	„ 7.080

Men kan zien dat de *uitvoer* van 1908—1918 *toegenomen* is met ruim een *millioen* en de *invoer* met bijna een *even groot bedrag* is *achteruitgeloopen.* De invoer uit de Vereenigde Staten werd in dat tijdvak verdubbeld, die uit Demerara, werd vier malen, die uit Curaçao, vijf malen, die van Barbados zelfs meer dan tien malen grooter.
Zal de Nederlandsche markt zich herstellen, is nu de vraag. Men is aan Amerikaansche artikelen gewend geraakt. De verbinding is gemakkelijk en wat de vrachten aangaat, zal er eerder kans tot verlaging door de concurrentie met andere Scheepvaart Maatschappijen komen in de verbinding Suriname—Noord-Amerika, dan in de verbinding Nederland—Suriname, waar de Kon. West-Indische Mail geen concurrentie heeft.
Wat de statistiek betreft, aan deze is jaren lang niet de aandacht ge-

schonken welke haar toekomt, zoodat velen de door het Gouvernement gepubliceerde cijfers niet betrouwbaar achten. Het is daarom een verblijdend teeken, dat de in 1918 in de kolonie gedetacheerde verificateur der belastingen, de heer E. de Vries, een aanvang heeft gemaakt om, op den voet van Nederland, een beter systeem samen te stellen, waarvan de resultaten later zullen worden gezien. FRED. OUDSCHANS DENTZ.
Paramaribo, 24 April 1919. (*In- en Uitvoer*, 18 Juni 1919).

Boschnegers aan de Boven-Saramacca. — . . . . „Naar vrij nauwkeurige schatting tellen de Boschnegers aan de Boven-Saramacca ongeveer 1000 zielen, welk aantal gestadig toeneemt. In 1918 waren 966 namen in onze boeken ingeschreven. Er zullen nog slechts een 20 heidenen zijn. Het gebied wordt helaas onvoldoende door de zending bearbeid. De christenen in het hoogland missen bijna alle geestelijke verzorging. Houdt deze toestand nog lang aan, dan zal het zendingswerk, dat er tot nu toe aan besteed is, tevergeefsch zijn geweest". . . . . R. VOULLAIRE.
(*Berichten uit de Heidenwereld*, No. 6, 16 Juni 1919).

Koloniale deelneming aan de Jaarbeurs te Lyon. — Nu te Utrecht gebleken is, dat het Departement van Koloniën op een jaarbeurs nuttig werk verrichten kan als vraagbaak voor diegenen, die algemeene economische gegevens wenschen te ontvangen over onze koloniën of die in relatie wenschen te komen met den Nederlandschen kolonialen handel, is besloten dat het *Departement van Koloniën dit jaar ook zal deelnemen aan de „Foire de Lyon"* (1—15 October 1919). . . .
Het ligt in het voornemen om in het door het Departement van Koloniën op de „Foire de Lyon" te betrekken paviljoen een denkbeeld te geven van de productiekracht van de Nederlandsche koloniën door middel van eene verzameling productiemonsters en een aantal graphieken, Voorts zullen met behulp van kaarten en foto's eenige aanwijzingen aangaande de ligging en het karakter van de koloniën worden gegeven, terwijl door middel van een speciaal samen te stellen vlugschrift verschillende gegevens over onze koloniën en de koloniale producten zullen worden verspreid. Aan diegenen, die handelsrelaties zoeken, zullen adreslijsten worden uitgereikt, terwijl aan iederen bezoeker desgewenscht de noodige algemeene economische inlichtingen over onze koloniën mondeling zullen worden verstrekt. . . . .
Ten einde een definitief plan voor de koloniale deelneming aan de „Foire de Lyon" te kunnen samenstellen, *noodigt het Departement van Koloniën de Nederlandsche koloniale ondernemingen, die in beginsel bereid zijn op de „Foire de Lyon" een „stand" in te nemen, uit, daarvan ten spoedigste bericht te zenden aan de 4de Afdeeling van dat Departement.* De 4de Afdeeling stelt zich voor om die ondernemingen tot eene bespreking van van de gezamenlijke deelneming op het Departement van Koloniën bijeen te roepen. (*Berichten van het Departement van Koloniën. Handelsberichten*, 19 Juni 1919).

Zooals op blz. 15 tot 18 van het vorig jaarverslag is vermeld, werd in October 1917 op initiatief van het Koloniaal Instituut, in samenwerking met andere vereenigingen, een tusschen die instellingen staand bemiddelend orgaan in het leven geroepen, bestemd om vooral in onderwijzerskringen hier te lande de opwekking van belangstelling voor en de verbreiding van kennis van onze koloniën zooveel doenlijk uit een centraal punt te leiden.
In dat orgaan, waaraan voorloopig de naam gegeven is van „Comité voor Indische Lezingen en Leergangen", hebben thans, behalve een gedelegeerd lid van het departement van koloniën, vertegenwoordigers zitting van een negental vereenigingen, die zich òf uitsluitend op koloniaal terrein bewegen, òf de behartiging van koloniale belangen mede tot hare werkzaamheden gebracht hebben.
Voor constructie van deze nieuwe instelling is met voordacht zoodanige vorm gekozen, dat de daarbij aangesloten vereenigingen hare volle vrijheid van beweging behouden, m. a. w. door hare toetreding in geen enkel opzicht hare zelfstandigheid prijs geven.

Voor de oprichting van een tweede, in vereeniging met het Historisch Genootschap te Utrecht, tot stand te brengen, instelling van gelijk karakter als de hooger genoemde, zijn in het verslagjaar door het Koloniaal Instituut voorbereidende stappen gedaan, die, naar verwacht mag worden, zullen kunnen leiden tot de stichting van een „Comité voor koloniaal historische studiën", welks doel in het algemeen zou zijn het bevorderen, zoowel van de studie van de oudere geschiedenis van Nederland's voormalige en tegenwoordige overzeesche bezittingen als van die der sociaal-oeconomische toestanden en verhoudingen onzer koloniën in lateren tijd.

„Fonds tot bevordering van wetenschappelijke onderzoekingen op het gebied der tropische geneeskunde". — Blijkens art. 2 der statuten van het fonds heeft deze stichting ten doel het bevorderen van wetenschappelijke onderzoekingen op het gebied der tropische geneeskunde in den ruimsten zin en tracht zij dat doel te bereiken door het verleenen van geldelijken steun aan onderzoekers op dat gebied. Het bestuur van het fonds wordt uitgeoefend door de commissie van advies voor de afdeeling Tropische Hygiëne van het Koloniaal Instituut, aan welk college de directeur der afdeeling als secretaris-penningmeester is toegevoegd.

(*Uit het achtste jaarverslag*, 1918, *van het „Koloniaal Instituut"*).

Uit het jaarverslag van de „Koninklijke" over 1918. — Curaçao. De raffinaderij van de Curaçaosche Petroleum Maatschappij werd 23 Mei 1918 in gebruik gesteld. Slechts geringe hoeveelheden Venezolaansche olie konden in het afgeloopen jaar worden verwerkt. De hooge prijzen van sleepbooten en lichters verhinderden nog steeds om de vloot voor het transport van Olie uit Venezuela op voldoende capaciteit te brengen.
Venezuela. Het geologisch onderzoek van onze concessies wordt nog

steeds voortgezet. Ook in Oost Venezuela worden exploitatieboringen aangezet.

De exploitatie bepaalde zich tot het Mene Grandeterrein. De totale productie over het jaar 1918 bedroeg 57.203 ton.

Tengevolge van de transportmoeilijkheden naar Curaçao werd hoofdzakelijk geproduceerd om in de behoeften aan olieproducten van Venezuela te voorzien. De olie werd in de raffinaderij te San Lorenzo verwerkt op benzine, kerosine en vloeibare brandstof.

Ofschoon met den invoer van blikplaten groote moeilijkheden werden ondervonden kon de blikfabriek te San Lorenzo echter steeds in de behoefte voorzien. Tevens werden voor Curaçao de benoodigde blikken aangemaakt.

Ook dit jaar werd het grootste deel van de consumptie in Venezuela door den verkoop van onze producten gedekt.

SURINAME.

Bevliegingen? — Naar wij vernemen is te Parijs een naamlooze vennootschap gevestigd onder directie van de marine officier Dutertre om een luchtdienst te openen tusschen St. Laurent du Maroni en de Boven Marowijne.

Het kapitaal is 600000 frcs., waarvan voor 500000 te Parijs is ingeteekend, terwijl de inschrijving voor de resteerende 100000 frcs. te Cayenne zal worden opengesteld om de Cayenneezen in de gelegenheid te stellen deel te nemen in de vennootschap.

De heer Dutertre wordt per eerstvolgend schip in Cayenne verwacht en een boot daarna zullen 4 hydroplanes (watervliegtuigen) naar St. Laurent verzonden worden.

Verder, vernemen wij, worden binnenkort vier aeroplanes klein model voor de dienst der douane (kustbewaking) in Fransch Guyana verwacht.

(*Suriname* van 9 Mei 1919).

CURAÇAO.

Koloniale Raad. — Het ontwerp-koloniale huishoudelijke begrooting voor het dienstjaar 1920 is goedgekeurd met de volgende wijzigingen:

De post „Uitgaven ten behoeve van verwaarloosde kinderen" is veranderd in „Kosten van een gouvernements-inrichting ten behoeve van verwaarloosde kinderen".

Een nieuw artikel art. 61bis is opgenomen, luidende: Tegemoetkoming aan de Damesvereening „Entre Nous" in de kosten van hernieuwing van de omheining van het Wilhelminapark f 2800.—".

De post „Uitgaven in verband met de bevordering van het schoolbezoek f 10.000.—" is teruggebracht op f 1000.—.

De posten voor bezoldiging, vervoerkosten enz. van een tweeden landbouwkundige zijn afgevoerd, en als standplaats van den landbouwkundige is aangewezen een der Nederlandsche Bovenwindsche eilanden.

De credieten voor maatregelen in het belang van den landbouw en van de veeteelt op Curaçao zijn verlaagd onderscheidelijk met f 4000 en f 1500.— en gebracht elk op f 1000.—
De credieten voor bezoldiging en voedergeld van een geneeskundige voor het derde district is afgevoerd. (*Cur. Ct.*)

Ook de Curaçaosche Petroleum-Maatschappij is het gelukt uit Venezolaansche ruwe-olie een ***product*** te distilleeren, ***dat de gewone terpentijnolie nabij komt*** en dezelfde eigenschappen bezit als deze en ze voor het mengen met verf, vernis enz. kan vervangen. (*Amigoe di Curaçao.*)

BOEKBESPREKING.

An Inquiry into the Animism and Folk-lore of the Guiana Indians, bij Walter E. Roth.

Deze omvangrijke studie — 280 gr. 8° bladzijden — van den bekenden ethnoloog Walter E. Roth is opgenomen onder de „accompanying papers" in de „Thirtieth Annual Report of the Bureau of American Ethnology to the Secretary of the Smithsonian Institution", Washington 1915. Vermoedelijk door den wereldoorlog heeft het belangrijke werk hier niet de aandacht getrokken, waarop het aanspraak heeft. Van de hand van den schrijver — Commissioner of the Pomeroon District in Britsch Guiana — verscheen vroeger reeds een uitvoerige studie, bescheiden genoemd „*Some technological notes from the Pomeroon District British Guiana*", met talrijke illustraties en handelende over de techniek van vlechten en weven. (*The Journal of the Royal Anthrop. Institute of Great Britain and Ireland*, 1909, 1910, 1911 en 1912.

In de in Juni 1913 geschreven voorrede van zijn nieuw werk zegt de schrijver dat, toen hij zeven jaren vroeger zijn betrekking aanvaardde van „stipendiary magistrate, medical officer, and protector of Indians in this mosquitocursed district of the Pomeroon" hij het voornemen opvatte al zijn vrijen tijd — and there has been plenty of it — te besteden aan een ethnografische studie van de Indianenstammen van Britsch Guiana. Naarmate het werk vorderde kwam hij tot het inzicht, dat het, voor het goed begrip van zijn onderwerp, noodzakelijk was zijn onderzoek uit te strekken tot de Indianen van Venezuela, Suriname en Cayenne. Daarna kwam hij tot de overtuiging dat hij, voor een behoorlijke studie van de Arowakken en Karaïben, ook die van de nu nagenoeg uitgestorven Indianen van de Antillen moest ter hand nemen.

De verzamelde mythen, legenden en fabels zijn hoofdzakelijk van Arowakschen, Karaïbischen en Warrauschen oorsprong.

Het ontzaglijke materiaal is verdeeld in 21 hoofdstukken,[1]) waardoor het overzicht zeer vergemakkelijkt wordt. Bij elk hoofdstuk zijn gevoegd de daarop betrekking hebbende „myths and folk-tales", ten getale van 122. Bij de $3^1/_2$ bladzijde beslaande lijst van geraadpleegde bronnen teekent de schrijver aan, dat die niet wordt gegeven als een volledige bibliographie, maar dat ze slechts omvat de schrijvers aan wie hij direct of indirect het een en ander heeft ontleend. Van schrijvers over Surinaamsche Indianen zijn vermeld Fermin, de Goeje, Hartsinck, Joest, Kappler, de Penards, Quandt en Stedman. Niet vermeld zijn, om maar eenigen te noemen, Herlin (Beschrijvinge van de Volkplantinge Zuriname), Pistorius (Korte en zakelijke Beschrijvinge van de Colonie van Zuriname), Benoit (Voyage à Surinam), Roland Bonaparte (Les Habitants de Suriname), Van Coll (Gegevens over land en volk van Suriname) en Kappler (Surinam, sein Land, seine Natur, Bevölkerung, etc). Onder de illustraties

— slechts 10 in getal — zij vermeld de afbeelding uit Hartsinck van een Toefienga of een tweevingerigen neger. [Zie hierover de *Encyclopædie van Nederlandsch West-Indië*, onder *Toefienga's Loanga*].
Roth's werk is een onmisbare handleiding voor hen, die een studie maken van het geestesleven der Indianen van Guiana. De schrijver heeft zijn „spare time" hoogst nuttig besteed; de muskieten van de Pomeroon hebben hem niet verhinderd om een reuzenarbeid te verrichten, waarvoor alle ethnologen hem dankbaar zullen zijn.

---

[1]) De titels der hoofdstukken zijn ...

Chapter I. No evidence of belief in a Supreme Being.
„ II. Tribal heroes.
„ III. Traces of spirit, idol, and fetish cult.
„ IV. Creation of man, plants and animals.
„ V. The body and its associated spirits.
„ VI. Dreams; idiocy.
„ VII. Familiar spirits.
„ VIII. The spirits of the bush: Natural hystory.
„ IX. The spirits of the bush: Animals as sentient human beings.
„ X. The spirits of the bush: Associated with particular plants.
„ XI. The spirits of the mountain.
„ XII. The spirits of the water.
„ XIII. The spirits of the sky.
„ XIV. Omens, charms, talismans.
„ XV. Restrictions on game and food, vision, arts and crafts, nomenelature.
„ XVI. Sexual life.
„ XVII. The medicine-man.
„ XVIII. Kanaima; the invisible or broken arrow.
„ XIX. Miscellaneous Indian beliefs concerning men and animals.
„ XX. Animism and folk-tales of recent introduction; mixed forcign and indigenous beliefs.
„ XXI. Miscellaneous folk-lore, independent of animism.

BIBLIOGRAPHIE.

Catalogus der Koloniale Bibliotheek van het Kon. Instituut voor de Taal-, Land- en Volkenkunde van Ned. Indië en het Indisch Genootschap: Opgave van aanwinsten over de jaren 1916—1918, door W. C. Muller. 's Gravenhage, Martinus Nyhoff 1919.

Vereeniging „Koloniaal Instituut" Amsterdam. Achtste Jaarverslag, 1918. [Hierin het 17de jaarverslag over het Van Eeden-fonds 1918].

Verslag van de Centrale Commissie tot inrichting van de afdeelingen van Nederland en zijne Koloniën op de algemeene internationale tentoonstelling te Gent in 1913. Amsterdam 1919. [Het verslag over de Koloniale afdeeling loopt van blz. 85—103].

The Auk. [American ornithological union. Cambridge, Mass]. Vol. XXXVI, No. 2, April 1919: Remarks on Beebe's „Tropical Wild Life", by Thomas E. Penard.

Het Nederlandsch Tijdschrift voor Postzegelkunde. Jaargang 1919 (blz. 33 vgg.). Iets over het verzamelen van tanding-variëteiten en de keuring van tandingen der zegels van Nederland en Koloniën, door H. Y. Gatsonides.

Tijdschrift voor Kadaster en Landmeetkunde, onder redactie van T. A. Polêe en H. F. van Riel. Afl. 1, 2, 3 en 4. Utrecht 1919: Invoering van een Kadaster en een Grondboekstelsel in Suriname, door T. Poleê. — Leergang voor Landmeters in Suriname. — Uit het Koloniale Verslag, 1918, II, Suriname, door T. Polêe.

In- en Uitvoer. 11 Juni 1919: De buitenlandsche handel van Canada in 1918 en vorige jaren. De handel met Nederland en de Nederlandsche Koloniën, II, door G. Goossen.
In het nummer van 18 Juni: De in- en uitvoer van Suriname, door Fred. Oudschans Dentz.

De Nederlandsche Leder-industrie. Doetichem. In het *„Technisch Bijblad"* No. 129 behoorende bij No. 6, 6 Mei, en No. 130 behoorende bij No. 11, 10 Juni 1919, Mangroveschors en mangrove-extract als looimateriaal.

Het Nederlandsche Zeewezen. 16 Juni 1919. Saba (met ill.).

De Volksmissionaris, 15 Juni 1919. De reis naar de Tapana-honi, door Pr. Fr. Morssink. (Slot).

Berichten uit de Heiden-wereld. No. 6. 16 Juni 1919: Uit de „Maandelijksche mededeelingen uit Suriname", Maart 1919 door R. Voullaire.

Onze Missiën in Oost- en West-Indië. Deel II, afl. IV, Juni 1919: Apostolisch Vicariaat van Curaçao. Een Gedenkdag, 1868—9 Juli—1918, door P. A. E. Euwens, O. P.

De Indische Mercuur. 27 Juni 1919. De Zuid-Amerikaansche Hevea-bladziekte, door Prof. Dr. Joha Westerdijk. (Bespreking van Dr. Gerold Stahel's boek. Zie *De West-Indische Gids.* Mei 1919 blz. 78).

Het Koloniaal Weekblad. Orgaan der Vereeniging Oost en West. De wekelijksche kronieken. — In het nummer van 26 Juni, De Begrooting voor 1920 in den Kolonialen Raad.

Bulletin van den Keuringsdienst van eet- en drinkwaren in Suriname, door Dr. J. Sack. Paramaribo 1919. [In dit bulletin zijn de onderzoekingen vastgelegd van het vetgehalte van zaden en tevens de belangrijkste constanten van het vet dier zaden].

Guiana Diocesan Magazine and Diocesan Gazette for Church and Colony May 1919. Georgetown. The Church of England in Surinam (Dutch Guiana). By Fred. Oudschans Dentz. [Vertaling van het artikel „De Anglikaansche Kerk in Suriname", door Fred. Oudschans Dentz in het *Nederlandsch Archief voor Kerkgeschiedenis,* dl. XIII, afl. 2. 's Gravenh. 1916].

MEDEDEELINGEN.

Volgens een van den Gouverneur van Suriname ontvangen telegram, is het stoomschip „Djember" den 8sten Juni in de kolonie aangekomen met Javaansche landarbeiders, en zijn gedurende de reis tengevolge van influenza vier en twintig Javanen overleden, terwijl bij aankomst zeven en twintig personen die ziek waren, of verdacht waren van ziekte, werden ontscheept.

De „Djember" was, volgens eene mededeeling van de Rotterdamsche Lloyd, op 29 Maart t.v. van Batavia vertrokken met 569 voor Suriname bestemde Javaansche arbeiders.

Volgens een van den gouverneur van Suriname ontvangen telegram, is het stoomschip Karimoen, van de Stoomvaart-maatschappij Nederland, 22 Juni in de kolonie aangekomen met een transport *Javaansche landarbeiders*, die in uitstekende conditie verkeerden en onder wie zich gedurende de reis geen sterfgeval had voorgedaan. De Karimoen was van Batavia vertrokken met 300 Javaansche arbeiders aan boord. (*St.ct.*)

VLOOTBEWEGING KON. W.-I. MAIL.

VAARTUIG	REIS		MELDING
	VAN	NAAR	
Nickerie	New-York	Curaçao	30 Mei New-York
Stuyvesant	Amsterdam	„	1 Juni Paramaribo
Commewijne	Paramaribo	Amsterdam	3 „ Falmouth
„	„	„	5 „ Amsterdam
Stella	„	„	9 „ Hâvre
Stuyvesant	Curaçao	„	12 „ Curaçao
Juno	New-York	Curaçao	12 „ New-York
Adonis	„	„	12 „ „
Commewijne	Amsterdam	Paramaribo	14 „ Amsterdam
„	„	„	15 „ Hull
Nickerie	Curaçao	Amsterdam	15 „ Curaçao
Stuyvesant	Paramaribo	„	17 „ Paramaribo
Commewijne	Amsterdam	Paramaribo	17 „ Hull
Prins d. Nederland.	New-York	Curaçao	17 „ New-York
Commewijne	Amsterdam	Paramaribo	19 „ Quessant
Oranje Nassau	Curaçao	New-York	19 „ New-York
Jan van Nassau	Amsterdam	Curaçao	23 „ St. Vincent
Prins Willem I	New-York	„	24 „ New-York
Commewijne	Amsterdam	Paramaribo	26 „ Madeira
Pr. Fred. Hendrik	New-York	Paramaribo	28 „ New-York
Stuyvesant	Paramaribo	Amsterdam	28 „ Ferrariapunt
Nickerie	Curaçao	Amsterdam	4 Juli Hâvre

De

West=Indische Gids

ONDER REDACTIE VAN

DR. H. D. BENJAMINS, PROF. DR. J. BOEKE, MR. D. FOCK,
C. A. J. STRUYCKEN DE ROYSANCOUR.

EERSTE JAARGANG N° 4
AUGUSTUS 1919

ALGEMEENE UITGEVERS MAATSCHAPPIJ AMSTERDAM
AD USUM MUNDI
DIR. G. H. JONCKHEER

DE KLEEDING DER SURINAAMSCHE BEVOLKINGSGROEPEN IN VERBAND MET AARD EN GEWOONTEN.

DOOR

TH. VAN LELYVELD.

Met bovenstaanden titel wil ik al dadelijk aangeven dat, al wordt nu en dan iets aangestipt over de gebruiken en de levenswijze der verschillende Surinaamsche bevolkingsgroepen, het mijn bedoeling niet is, in de volgende opstellen daarvan een min of meer volledig beeld te geven. Toch zou het alleszins gemotiveerd zijn wanneer een samenvattend, behoorlijk gedocumenteerd werk over dit belangrijk onderwerp — en dan verlucht met een kaart en goede illustraties, eens eindelijk het licht zag.

't Is me echter steeds opgevallen, dat in de vroegere en in den laatsten tijd verschenen reisbeschrijvingen en reisimpressies, het zwaartepunt gewoonlijk gelegd werd op gebruiken en levenswijze, maar dat aan de manier van kleeding bijna geen, meermalen zelfs absoluut geen aandacht werd gewijd. Het vermoeden ligt voor de hand, dat men die in Suriname van te weinig belang achtte, maar ontkend zal toch zeer zeker niet, dat tusschen de kleeding van een volk en zijn aard een nauw verband bestaat.... bestond, zal wellicht in een niet te verre toekomst moeten worden gezegd, omdat, zoowel in het Oostelijk als in het Westelijk werelddeel, de dwaze neiging naar een Europeeschen snit, helaas in sterke mate toeneemt. Met het verdwijnen der nationale kleeding gaat echter ook het karakteristieke uiterlijk onderscheid verloren tusschen het eene volk en het andere, maar tevens een groote factor ter beoordeeling van de ontwikkeling, den smaak en kunstzinnigen aanleg van een volk.

In hoeverre zijn deze eigenschappen aanwezig bij de Surinaamsche bevolkingsgroepen ?

Dit nu in verband met haar aard op te sporen uit en te toetsen aan de wijze van kleeding, zal mijn bescheiden poging zijn en dan behoeft het wel geen betoog, dat, behalve bij de Indianen,

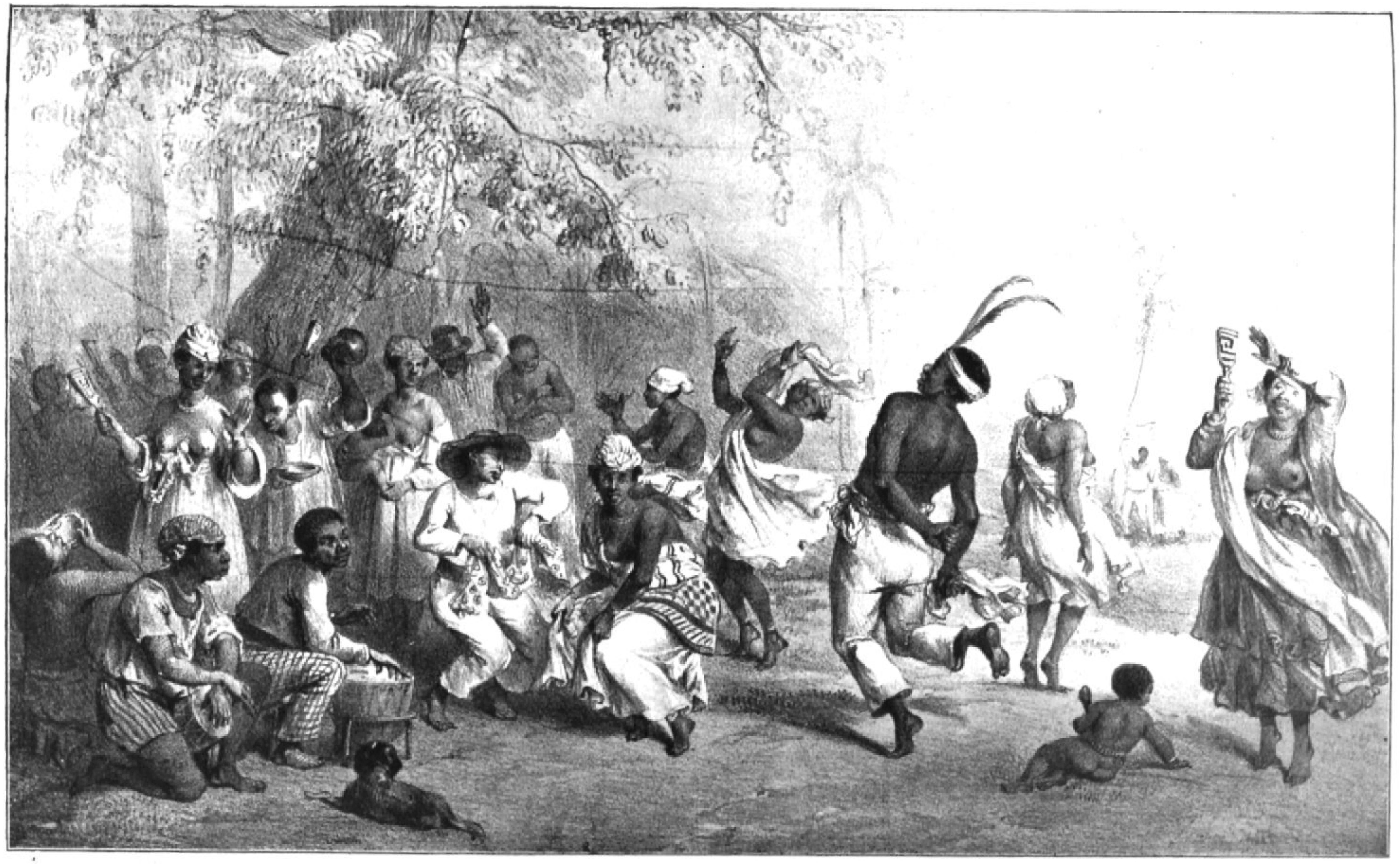
de kleeding van het vrouwelijk geslacht, meer in het bizonder die van de negervrouw, de voornaamste plaats inneemt.

De kleeding van de negervrouw.

Toen ik eertijds, als jong luitenant, met mijn detachement kolonialen, voet aan wal zette te Paramaribo, en daarop, musique en tête, mijn kleine colonne, langs den zonnigen Waterkant geleidde naar het oude, historische fort Zeelandia, was het niet de nieuwe omgeving met de bebalconde, witte huizen aan den breeden stroom, die het meest aandacht trok. Er was te veel gejoel en geroezemoes direkt om me heen van een groote, hotsende, dansende, springende vrouwenmenigte, die de Hollandsche jongens niet vreugdevoller en jubelender konden inhalen, dan indien zij pas de grootste triomphen hadden behaald.

Ik herinner me echter heel goed, dat mijn braven toen met een zeker air de dédain die uitermate luidruchtige vrouwenbent bekeken en dat zij al die onverdiende hulde met groote onverschilligheid in ontvangst namen. Want wellicht zonder te denken aan de blonde, blozende meiskes die zij hadden achtergelaten, waren voor hen deze negerinnen, met hun grove, zwarte tronies, waarop het helle zonlicht paarsachtige glanzingen afstraalde en die zoo onappetytelijk gekleed waren in rare, wijde slobberrokken — evenals voor iederen Europeaan trouwens die pas in de kolonie komt — een groote teleurstelling. Mijn oppasser had lang zelfs een afschuw van zulke „aapachtige" vrouwwezens en de eerste weken kon hij het niet over zich verkrijgen een woord te wisselen met de kokkie, die toch een woordje Hollandsch sprak.

Of hij later de Surinaamsche vrouwen beter heeft leeren waardeeren, kan ik niet uitmaken, doch die te beoordeelen naar een dergelijke benden marktmeiden en het overige element uit allerlei negersloppen, waarvoor de soldatenmuziek een verrukkelijke stimulans is om zich op te winden in dolle blijdschap, zou niet billijk zijn. Want als men Zondagsmiddags, in het wandeluurtje vóór de duisternis, tijdens de militaire muziek, op het door tamarinden en koningspalmen omzoomde Gouvernementsplein de jonge kotto-misi's slenteren ziet en de welverzorgde nenné's, de kindermeiden, in hun kraakzindelijke, straf gesteven, wijduitstaande plooirokken

Plaat 1 (naar een teekening van P. J. Benoit).

Plaat 2 (naar een teekening van P. J. Benoit).

Plaat 3 (naar een teekening van P. J. Benoit).

en met den keurig gestrikten hoofddoek op, dan moet worden toegegeven, dat een neger- of kleurlingvrouw niet alijd leelijk of onsmakelijk behoeft te zijn, zooals veelal door Europeanen verondersteld wordt.

Maar 't is dikwijls de kleeding van de vrouw die de vrouw „maakt". De Westersche Eva's kennen dit eenvoudig beginsel tot in de uiterste raffinementen; de Oostersche daarentegen, die gebonden zijn aan een nationale dracht, kunnen daarvan weinig afwijken, zelfs niet in de soort van sieraden. De stoffen mogen zij zich dan wel kostbaarder kiezen, de patronen kunnen verschillen, soms ook de kleuren, maar overigens zijn zij gedwongen zich te beperken tot de dracht van haar natie. Doch dit is geen bezwaar ten koste van het uiterlijk, want de ondervinding leert, dat de oorspronkelijke nationale kleedij die elk volk zich gekozen heeft, zeer ten gunste komt aan de uiterlijke schoonheid van de vrouw.

Hoe flatteerend toch zijn — waren moet men haast zeggen — onze locale kleederdrachten, hoe romantisch-schilderachtig zijn die van de mysterieuse Hindoevrouwen, hoe eenvoudig-voornaam die van de Javaansche gegoede vrouwen en hoe exotisch-pikant die van hun Chineesche en Japansche zusters? En als ik dan terugkeer tot de kleeding van de Surinaamsche negerinnen, dan moge die kleeding bizar, voor de meesten zelfs leelijk schijnen, ik zou me die voor haar niet anders kunnen, en zelfs niet anders willen wenschen. Die kleeding toch is bij de Surinaamsche, evenals bij alle andere volken, harmonisch met den aard van hen die haar draagt, omdat het juist die aard was die de voorkeur toonde voor een bepaalde dracht en zelfs voor bepaalde soorten van stoffen, die de dracht samenstellen. Zoo is immers ook de fantastische, schilderachtige kleeding der Oostersche vrouwen, harmonisch met haar fantasierijken geest en met haar aangeboren gevoel voor het schoone. Hoe passen doorzichtige sluiers en fijnkleurige zijde, kostbare weefsels en luchtige mousseline, hoe passen ook precieuse gouden sieraden met de geheimzinnige glansen der edelgesteenten, bij de warmkleurige huid harer teeder gebouwde, slanke, soepele lichamen en bij haar droomigen, ingetogen aanleg.

Al deze fijnere raseigenschappen bezit de Surinaamsche negervrouw in geenen deele. Fysiek is zij zeer ontwikkeld, zij is eer groot dan klein, met een lichaam dat, gedragen door een zwaar squelet, sterk is van spier en geschikt dus is voor

lichamelijken arbeid. In tegenstelling met haar mannelijke rasgenooten, kan haar geen luiheid worden verweten: zij is het die veeltijds den kost verdient en voor tal van kinderen te zorgen heeft, dikwijls nog voor die van anderen. Zij heeft een zinnelijken aard, zonder echter losbandig te zijn; het bewustzijn van kwaaddoen mist zij, en is veelal eerlijk met geld, doch voedsel en kleine dagelijksche benoodigdheden eigent zij zich zonder gewetenswroeging toe. Ook is zij goedhartig, maar hoewel erkentelijk, zelden dankbaar en heel gauw beleedigd; wel slaat zij dan weldra over in heftige, onstuimige woorden, begeleid door de wildste gebaren, doch wraakzucht blijft er gewoonlijk niet achter. Doordat zij beschikt over weinig verstand, heeft zij ook geen aspiraties, is zij spoedig tevreden en voelt zich ook gauw gelukkig. Kenmerkend is de groote zindelijkheid der negervrouw op lichaam en kleeren, maar ordelijk is zij niet; zij is vroolijk en opgeruimd, houdt van haar kinderen en illustreert haar praten altijd met veel gebaren; zij is verzot op muziek en dans, zij lacht en zingt, bekommert zich niet om den dag van morgen, slaapt graag, eet graag, is ijdel en dikwijls coquet en houdt dus ook heel veel van pronkerigen opschik.

In het algemeen kan worden gezegd dat de Surinaamsche negervrouw, ter nauwernood ontwikkeling kennend, het type is van een goedaardig wezen, dat spoedig toegeeft aan de materialistische en zinnelijke neigingen van den natuurmensch, met overneming van enkele gebreken der Europeesche beschaving. Het spreekt dus vanzelf dat de wijze waarop zij zich kleedt, hemelsbreed verschillen moet van de kleederdracht van naties die een groote cultuur achter zich hebben, dat die kleeding oorspronkelijk zelfs heel primitief is geweest en toen al de voorkeur gaf aan eenvoudige, katoenen stoffen met sterk sprekende kleuren.

De oudere en ook de nieuwere werken over de kolonie, spreken — voor zoover ik heb kunnen nagaan — over die kleeding niet of slechts zeer terloops. Alleen het, in folioformaat, door de Belgische Société des Beaux Arts in 1839 uitgegeven boek: „Voyage à Surinam, Description des Possessions Neerlandaises dans la Guyane", een nu zeldzaam voorkomend werk, geschreven en geillustreerd door P. J. Benoit, toont in enkele van de 100 door hem voortreffelijk geteekende platen, den overgang van de oorspronkelijk primitieve kleeding naar de latere kleederdracht. Hoewel het jammer is, dat ook hij in zijn onderhoudend

reisverhaal de kleeding nagenoeg onaangeroerd laat, vormen zijn teekeningen, gelithografeerd door Madou en Lauters, het beste en betrouwbaarste document voor de algemeene kennis van de inlandsche bevolking tijdens de laatste periode van den slaventijd.

Beschamend is het, dat een kleine niet koloniale mogendheid, ons dergelijke gegevens moet verschaffen ten behoeve van onze eigen kolonie. Borret's onuitgegeven portefeuille met gekleurde en ongekleurde teekeningen — berustende in de bilbliotheek van het Indische Genootschap te 's-Gravenhage — geeft tal van volkstypen uit een lateren tijd, die van den tegenwoordigen weinig afwijkt; het geheel staat evenwel lang niet op de hoogte van Benoit's illustraties, die het amateurachtige missen, uitnemend zijn van uitvoering, goed zijn gecomposeerd en daarbij het karakteristieke juist weergeven, met hier en daar een accent dat van geest getuigt.

Uit genoemde teekeningen blijkt dan, dat de in kaste laagst staande vrouw, de slavin die op de plantage werkt — en die gewoonlijk met een pijp in den mond wordt afgebeeld — behalve den hoofddoek, niet veel meer aan had dan een rok, terwijl het geheel onbedekt bovenlichaam voor den arbeid wel het doelmatigst was (plaat 7). Het blijkt echter ook dat zij, die als slavin geen loon trok, niettegenstaande haar bescheiden bijverdiensten, b.v. uit het houden van kippen of iets dergelijks, op vrije en op feestdagen voor den dag kwam in een toilet waaraan groote zorg was besteed en waarvoor de jaarlijksche toebedeeling van wat goed door haar eigenaar, lang niet voldoende was. Onder het onbedekte bovenlijf droeg men dan rokken van vroolijk bebloemd of kleurig gestreept katoen, goed gestreken en geplooid; een losse omslagdoek — wellicht een uitvloeisel van de in dien tijd in Europa veel gedragen sjaals — werd met een zekeren zwier over een schouder geworpen of daarna onder den boezem gedrapeerd. Anderen verkozen een soort halve blouse met wijde mouwen en die laag in den rug was uitgesneden; twee breede banden, die onder aan de rugzijde met de blouse verbonden waren, werden om het middel naar voren geslagen en daar onder de vrijgebleven borsten tot een strik gevormd. Voorwaar een zeer origineel en luchtig kleedingstuk, dat voor jonge, goedgevormde vrouwen ongetwijfeld zeer flatteerend was en waaraan een zekere pikanterie niet te ontzeggen viel. (Zie staande vrouwenfiguur op plaat

1 links). Een nette hoofddoek, halskettingen, vinger- en oorringen arm en enkelbanden van koralen, ontbraken natuurlijk niet en gedurende de „doe's" of danspartijen (plaat 1), waar onder begeleiding van tromgedreun, het met stokjes slaan op de kwakwaplank en het gerammel van de joro-joro en de met steentjes gevulde sakàkalebas, de Banja werd gedanst of de Lakoe, werd onder de luidruchtige vroolijkheid het dagelijksch sjouwende harde leven even gauw vergeten, als bij kinderen het leed. In een soort delirium van eens vrij te zijn werd, onder het onafgebroken, eentonig gedoeng van de primitieve muziek, gelachen, gedanst, gezongen, getierd en gedronken, om bij het aanbreken van den dag, met gehavende kleeren en triesten blik de sleur van den zwaren arbeid weer tegemoet te gaan.

Ook de slavinnen die bij de Europeanen huiselijke bezigheden verrichtten, bewogen zich met geheel onbedekt bovenlichaam ; rok en hoofddoek waren van een betere kwaliteit en netter onderhouden. Bij het uitgaan werden sieraden gedragen, en de lange omslagdoek, die aan de Oost-Indische slendang denken doet, werd over de schouders of om de lenden geslagen, terwijl de hoofddoek naar den smaak van de draagster, op verschillende wijzen werd gevouwen en gestrikt.

Opmerkelijk is een plaat in Benoit's werk met een voorstelling van de wijze waarop een voornaam Hollander in den slaventijd in Suriname ter kerke ging (plaat 2). Vooreerst wijst die prent er weer op, hoe lang het geduurd heeft, voordat men er van was doordrongen, dat men zich, zelfs bij plechtige, officieele en feestelijke gelegenheden, in de tropen anders dient te kleeden, dan in het eigen noordsche land. Dat de 17-eeuwsche kolonisten, zoowel in Oost als West, vóórdat zij ondervinding hadden van den aard van het vreemde klimaat, daar huizen bouwden naar vaderlandsch gebruik en ook de kleeding niet zoo ras veranderden, is te begrijpen. Doch tot op heden heeft de brave Hollandsche deftigheid het gewonnen van pijniging en last, door bij onalledaagsche gelegenheden het eenvoudige luchtige wit te verwisselen voor een deftig, broeiend zwart.

Op Benoit's teekening zien wij dat nog in het midden der vorige eeuw de „deftige" Hollander in de tropen ter kerke ging, gedekt met grijzen hoogen hoed, gemarteld door boorden die reikten tot de helft van de wangen en den zwaren, warmen,

Plaat 4 (naar een teekening van P. J. Benoit).

Plaat 5 (naar een teekening van P. J. Benoit).

Plaat 6 (naar een teekening van P. J. Benoit).

Plaat 7 (naar een teekening van P. J. Benoit).

Plaat 8.

Plaat 9 (opname van den Schrijver).

Plaat 10 (opname van den Schrijver).

Plaat 11 (opname van den Schrijver).

zwart lakenschen rok aan, met den korten broek. Grappig is de stoet die den hoogen meneer, den gran bakra en zijn vrouw begeleiden ; vooreerst de dienstbode die haar mooie misi met opgeheven parasol nauwlettend beschut tegen de heete zonnestralen, achter het echtpaar twee andere slavinnetjes waarvan een mevrouw's voetebankje draagt, een vierde die de beide kerkboekjes op haar handen heft, dan een in het wit aangekleede negerjongen, de „voeteboöi", aan wiens hoede, behalve meneer's paraplui ook mevrouw's sleutelmandje is toevertrouwd en eindelijk een pekin misi, — een klein meisje met een damesparapluie.

De welvoegelijkheid eischte blijkbaar, dat ter kerke de omslagdoeken het naakt van het bovenlichaam zooveel mogelijk afdekten. Een andere wijze van bedekking bestond hierin, dat inplaats van den lossen omslagdoek, tot over den rok een soort jak werd gedragen zonder mouwen, die alleen de borsten afsloot en met een ceintuur om het middel werd omgord. Schoenen werden door de slavinnen nooit gedragen, omdat dit slechts was toegestaan aan de vrijgelatenen.

Terloops zij opgemerkt dat uit enkele platen blijkt, dat het nadragen van voorwerpen, als b.v. beide bijbeltjes op de horizontaal gehouden, opgeheven hand, identiek is met een zeer oude gewoonte die nu nog bij de Javaansche hoven in gebruik is.

Merkwaardig was het ook, dat de ter kerke gaande slavinnen van de verschillende godsdienstsekten, kenbaar waren door een verschillende kleeding ; elke sekte kon men dus onderscheiden door de „uniform" der vrouwen en in elke kerk waren dus de vrouwen precies op dezelfde wijze in het wit gekleed. Zoo droegen die der Calvinistische gemeente een stijf geplooiden rok, die tot op den grond reikte, verder een lang jak met lange mouwen, terwijl bovendien over de schouders nog een losse, witte doek geslagen werd. Opzettelijk werd dus het geheele lichaam, behalve gelaat en handen, volkomen tegen oneerbare blikken beschermd (plaat 3, linksche figuur).

De slavinnen der Moravische Broedergemeente droegen over den wijden, mooi geplooiden rok, die de voeten vrijliet, een kort lijfje dat in den rug zeer laag was uitgesneden ; om het middel was een gekleurde doek gewikkeld die van achter in een driehoek afhing ; het geheel was dus een dracht die minder warm en ook bekoorlijker was (plaat 3, tweede figuur van links). De slavinnen

die aan Israelieten toebehoorden, hadden het haar los hangen onder den hoofddoek, hun jak was veel wijder en losser geplooïd en een losse doek werd gedragen over den rechter schouder (plaat 3, derde figuur van links). Ook de Luthersche vrouwen vertoonden zich eenvoudiger dan die der beide eerstgenoemde sekten, maar hun kleeding had veel minder stijl, de rok had een minder goed snit en een groote omslagdoek werd gedragen over de armen en het laag uitgesneden bovenjak, (plaat 3, rechtsche figuur).

Een groote tegenstelling met deze kuische, door de godsdienstige leiders aangegeven kleeding, was die der koopvrouwen, die het dikwijls voldoende achtten om slechts de heupen te bedekken met een gekleurden doek of pagne (plaat 4). In Philip Fermin's in 1770 uitgegeven werk: „Nieuwe algemeene beschrijving van de colonie van Suriname", een van de zeer weinige boeken die iets van de primitieve kleeding vermeldt, vindt men de volgende beschrijving over de pagne: „dezen naam geeft men aan een stuk lijnwaat van 2 of 3½ el lang en van 1 el breed, waarmede zich de vrouwen het lighaam, behalve de oksels omwinden; dit gaat gemeenlijk tweemaal om het lighaam, en de einden die kruisselings over malkander gaan, worden van binnen toegevouwen, om het vast te houden. Deze pagne gaat gewoonlijk tot de helft van de beenen, om te bedekken hetgeene de schaamte verbiedt te laaten zien".

Met allerlei waren die op platte, houten schalen, bakken of manden op het hoofd gedragen werden, sjouwden bedoelde koopvrouwen ook hun kind mee, dat op den rug werd vastgesjord door een over de borsten vastgeknoopten, langen, slendangachtigen lap. Anderen, die in beteren welstand verkeerden, wisten zich meermalen fantastisch uit te dossen, door over den langen rok, een kleedingstuk te dragen dat den boezem vrij liet, of wel een doek die van voren om het middel werd vastgehecht in een breeden strik en bovendien kruiselings over de borst een langen doek te drapeeren, waarvan de uiteinden vroolijk wimpelden gedurende het loopen (plaat 5).

Het was een typische gewoonte der negervrouw om, als zij op den weg iemand tegenkwam wien zij haar geringschatting wilde kenbaar maken, dit te doen door met het rechterbeen den rok op te wippen, dezen met den vollen rechterarm hoog op te nemen en dan de tegenpartij over den schouder met achterover

gekanteld hoofd, heel minachtend aan te kijken (plaat 6,) Hoewel de rok minder hoog wordt opgetild, bestaat deze gewoonte nog, evenals de „tjoeroen", een andere manier om blijk te geven van minachting, dikwijls ook van afschuw en spot en wel door het op allerlei wijzen smakken met de lippen; het geluid en de toon van dat smakken en het meer of minder vooruitsteken van de lippen, geven den graad van spot, afschuw of minachting aan.

Uit een en ander blijkt voldoende dat de gekozen kleeding volkomen in overeenstemming was met den aard van de negervrouw volgens de boven omschreven eigenschappen van nukken en ijdelheidjes. Al wist zij die kleeding zoo toe te passen, dat die bevrediging gaf aan haar zucht voor pronk, verfijnd was het samenstel daarvan niet, evenmin als haar karakter, dat in kern en wezen kinderlijk bleef. Maar zooals ook de smaak en kunstzin van kinderen primair zich uiten in eenvoudige grondvormen en in primaire, ongemengde kleuren, waren evenzoo de stoffen en kleuren die de negervrouw zich vroeger koos. De stof was hoofdzakelijk wit katoen en deze werd verlevendigd, naar haar aard vervroolijkt, door ongemengde helle kleuren, gevat in eenvoudige versieringsvormen. Als groot contrast stel ik hier tegenover de ingetogen voornaamheid, de zachte schuchterheid en teederheid der Javaansche vrouw, welke eigenschappen zich zoo prachtig uitspreken in de diepe, voorname kleuren, in de fijne, gecompliceerde, exotische tinten harer gebatikte soepele sarongs, die door uiterst kunstzinnigen smaak zorgvol beteekend zijn met symbolisch-decoratieve arabesken.

Intusschen zij opgemerkt, dat waar hier gesproken wordt over de kleeding der Surinaamsche negervrouw, daarmee ook wordt bedoeld die van de vrouwen met gemengd bloed, waarvan de verschillende nuances sinds den slaventijd — behalve door de aanwezigheid in de kolonie van Indianen en van allerlei Europeanen — door Chineezen, Britsch Indiërs en Javanen zich hebben vermenigvuldigd in ontelbare combinaties. Op rasechtheid is men niet bizonder trotsch, integendeel hoe meer naar het blanke, hoe meer men den stamboom verbeterd acht, en voor elken graad van opbleeking verschaft de negergenealogie een afzonderlijken naam. Zoo geeft de combinatie van een Europeaan en een negervrouw een mulat; de mulat en een neger-

vrouw geven samen het aanzijn aan een karboegerkind; de karboeger en een negervrouw geven een basra (bastaard) karboegerkind en dan worden de volgende afstammelingen naar den lichter wordenden kant genoemd: mesties, poesties en kasties, welke laatste van het blanke ras al zeer weinig verschilt.

Ook na den slaventijd is, door langere aanraking met de Westersche beschaving, de kleeding van de Surinaamsche negervrouw in haar aard slechts weinig veranderd. De stof is in hoofdzaak katoen of calico gebleven en ook de kleuren zijn dezelfde, al zijn de versierende patronen — die aanvankelijk in Suriname ontworpen en geteekend en daarna naar de Liverpoolsche katoenfabrieken werden gezonden — in variëteit sterk vermeerderd.

De niet bizonder oorspronkelijke teekening dier patronen is eveneens volkomen in overeenstemming met den aard van haar die er zich mede siert. In tegenstelling met de liefelijke, ranke, fijnkleurige bloem-, blad-, vogel- en vlindermotieven der Japansche kimono's b.v., die zoo harmonisch teedere, fragiele, roomkleurige lichaampjes omhullen, zijn de versieringsmotieven op de kleeding der neger-, mulatten- karboeger- en andere Surinaamsche getinte vrouwen uit het volk meestal enkelvoudig, sterk sprekend, groot van vorm en breed van lijn: gele noppen op een blauwen ondergrond, witte sterren gescheiden door verticale strepen op een rooden ondergrond, roode ruiten op wit, blauw geslangde of zigzag strepen op wit, witte wingerdbladen op blauw, enz. Degenen met een meer ontwikkelden smaak verkiezen samengestelder patronen, zooals margrietachtige bloemen op geruite banen, bladmotieven gescheiden door strepen en noppen enz. In hoofdzaak is dit alles dus primair van gedachte en zeer verre o. a. van de symbolische patronen der Javaansche vrouwen.

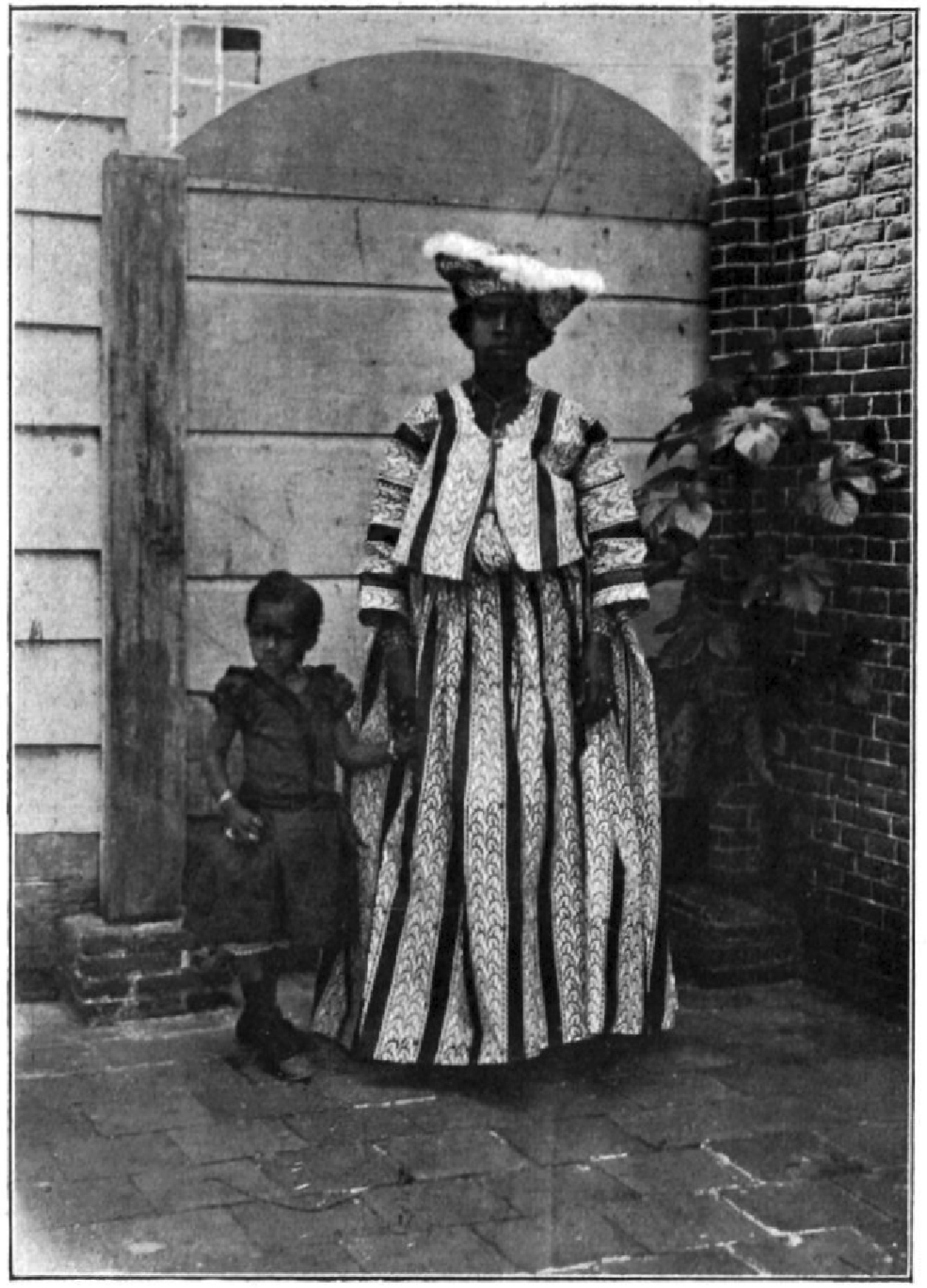
Zooals ook in Oost-Indië de Maleische vrouw van Sumatra wel enkele eigenschappen gemeen heeft met de vrouw van Java, maar van deze toch verschilt, zoo bestaat er ook eenig onderscheid tusschen de negervrouwen van de aan Suriname naburige landen en ook hun kleeding verschilt daardoor, al is het klimaat vrijwel hetzelfde. Op Curaçao en de andere Nederlandsche Antillen is de vrouw uit de volksklasse eenvoudiger gekleed dan in Suriname. In coquetterie en ijdelheid schijnen echter onze

Plaat 12 (foto W. Amo, Paramaribo).

Plaat 13 (foto Augusta Curiel, Paramaribo).

Plaat 14 (opname van den Schrijver).

Plâat 15 (foto G. M. Oosterling, Paramaribo).

Surinaamsche gekleurde schoonen alleen te wedijveren met die van het eiland St. Thomas, en het spreekt dus van zelf dat aan de vrouwenkleeding in Suriname, meer dan elders in den omtrek, zeer veel zorg wordt besteed. In 1748 klaagde reeds de Gouverneur Mauricius over de ijdelheid der slavinnen, die gevoed werd door „ de kostbare pracht van de beste chitsen, koraale kettingen, goud, zilver, ja gesteenten zelfs waarmede de Kreole meisjes hare slavinnen om strijd opschikken".

Sinds „ ter bevordering van de openbare zedelijkheid", door de wet is voorgeschreven wat men moet aan hebben „om als gekleed te worden aangemerkt" (art. 168 van de herziene strafvordering van 1874), is het uitgesloten, dat de Surinaamsche vrouwen in het openbaar en als bediende in den huiselijken kring, zich vertoonen met onbedekt bovenlichaam. Intusschen is er eenig verschil van kleeding tusschen enkele categorieën van vrouwen. Daaronder versta ik niet de arme en de meer gegoede bevolking want aan een jonge vrouw in Suriname kan men, uiterlijk gewoonlijk niet zien of zij arm is, zij weet zich toch wel goed te kleeden; alleen de ouden van dagen, die bijna afgeleefd, dikwijls geen ander middel van bestaan hebben dan te bedelen langs den weg, hebben alle ijdelheid van de jeugd verloren. In sjovelen, nauwen rok, soms met een doek om zich heen geslagen, de hoofddoek los gebonden en steunend op een langen stok, strompelen zij, dikwijls bemoeilijkt door zware, opgezwollen beenen (elefantiasis), langs de markten en de huizen. Bedoelde categoriën echter vormen de vrouwen uitsluitend door de wijze waarop ze zich op straat vertoonen.

Zoo noemt men *kotto-misi* — woordelijk rokjuffrouw — haar die de algemeen in zwang zijnde kleederdracht in den meest verzorgden vorm draagt; zij is het, die in min of meer goeden doen, zich puik te kleeden weet, aan haar kleeding en opschik veel zorg besteedt en zelfs ook schoenen draagt (plaat 8). Wordt echter, bij overigens gelijke kleeding, de voorkeur er aan gegeven om op bloote voeten te loopen, dan spreekt men van een *kotto-soema* (plaat 9). De kotto-misi en de kotto-soema dragen den rok zeer wijd en voorzien van heel veel stijfsel, waarvoor de van cassave of maniokmeel bereide „gomma" gebruikt wordt; de rok wordt daardoor zeer stijf, zoodat de plooien onveranderd recht blijven hangen en het goed niet zoo spoedig smoezelig wordt en vuil. Eerst dan is zoo'n rok pas volmaakt gesteven

en gestreken — de Surinaamsche negerin is een uitmuntende waschvrouw — wanneer die, op den grond gezet, zelfstandig staan blijft.

Een andere eigenaardigheid is, dat de rok zóo lang is, dat hij tot onder de oksels reikt; bij het aantrekken worden eerst een of meer schuin gevouwen doeken om de heupen gewonden en daarna laat men het gedeelte van den rok daarboven los, waardoor bij het zakken een dof of panier ontstaat, die *kotto-béré*, d. i. rokbuik heet, die niet alleen gedragen wordt door de kotto missi's en de kotto-soema's, maar een integreerend deel is van den Surinaamschen rok der vrouwen uit het volk. Van de ruimte die de kotto-béré vormt, duidelijk op de rechtsche figuur van plaat 8, maken o. a. de dienstboden wel eens gebruik als bergplaats voor kleinigheden, die niet altijd op rechtmatige wijze van eigenaar zijn veranderd.

Het bovenlichaam wordt gedekt door een soort jak, dat vrij hoog aan den hals gesloten wordt, en waarvan de mouwen tot ongeveer de helft van den onderarm reiken. Knoopen worden niet gebruikt, het jak kan van voren met een paar haakjes gesloten worden en de borst is dan als door een stijf schild bedekt, doch dikwijls hangt de voorkant met de beide driehoekige onderstukken, open over de kotto-béré. Typisch zijn de twee geestig van achter hangende lange witte bandjes, die tot niets dienen, doch een overblijfsel zijn van het vroeger daarmee over de borst vastbinden van het jak. Bij de nette kleeding worden deze bandjes harmonicavormig opgevouwen, zoodat de plooitjes er in blijven als de bandjes los hangen.

Dikwijls wordt, om het toilet te voltooien, een kleurige omslagdoek gedragen, een z. g. n. *tapoe skien pagne*, d. w. z. een doek die de huid bedekt; de gewoonte is om die over één schouder te leggen en van voren en van achter breed uit te laten hangen, een tactvolle wijze alzoo om de kleuren der geheele kleeding nog te verlevendigen of die wat te breken.

Een zeer belangrijk onderdeel der kleeding is de hoofddoek of *hédé anjisa*, waarvan kleur en teekening, vooral door de jonge coquette vrouwen, met veel aandacht worden gekozen, terwijl ook aan de wijze van vouwen en knoopen de nauwlettendste zorgen worden gewijd. Opmerkelijk is dat, hoewel er sterke neigingen bestaan om de Europeesche kleeding grootendeels na te volgen, toch nooit de hoofddoek voor een ander

hoofddeksel verwisseld wordt. De hédé anjisa blijft in eere, omdat haar vorm en sterke kleuren op de meest voordeelige en schilderachtige wijze het donker getint gelaat bekronen.

De meest eenvoudige vorm, zooals die met twee punten vlug en makkelijk gestrikt wordt, om bij het werk of op het erf te worden gedragen, heet *strikki-hédé*; wordt er echter, b.v. voor het uitgaan, meer moeite besteed om die beter en mooier te vouwen en te binden, dan wordt de hoofddoek *tai-hédé* genoemd, woordelijk hoofdbindsel. De goede smaak van de draagster spreekt zich veelal uit in de wijze waarop de tai-hédé wordt geplooid en geknoopt (plaat 9), doch een bizondere eigenaardigheid is dat de vrouwen, vooral van het mindere volk, de marktmeiden en de dienstboden, door de verschillende wijzen van hoofddoekbinding, er een zekere stille taal op na houden, en daarmee ook verschillende gemoedsstemmingen uitspreken, een prachtig middel dus om allerlei hartstochten in toom te houden of op die manier een en ander kenbaar te maken, dat men niet graag onder woorden brengt. Die hoofddoektaal lijkt voor Europeanen een soort geheime vrijmetselarij, men komt er niet licht achter en de vormen zijn velerlei, van de dichtgebondene tot wijd gestrikte, die zelfs monumentale gedaanten aannemen. Zijn de beide uiteinden der knoop recht naar boven gestoken, dan beteekent het boosheid en verzet ; als een historisch aandenken noemt men zoo'n vorm nog wel Saramacca-oproermuts ; zijn daarentegen de punten naar beneden geslagen dan wijst dat op een rustig gemoed of is het een teeken dat men b.v. na een twist weer den vrede wenscht. Dit alles doet denken aan de wijze waarop de Spaansche schoone er een gebarentaal op na houdt met haar waaier en aan de manier ook waarop vroeger de dames de aigrette of esprit droegen op den hoed, waaruit toenmalige vrouwenkenners vrij juist het karakter konden opmaken van de draagster.

Geen wonder dat, waar de hoofddoek zulk een groote rol speelt in het dagelijksch leven van de Surinaamsche vrouw, er meermalen namen daaraan of aan de patronen worden gegeven; deze hebben betrekking op bekende en beroemde personen en op allerlei gebeurtenissen of zij worden genoemd naar bekende gezegden en naar odo's, d. z. neger-Engelsche spreekwoorden. Zoo heette een vroeger veel gedragen patroon, waarvan ook rok en jak

waren gemaakt, *Bonaparte*, een ander droeg den naam *„Sypesteyn moro Raders"* waarmee de voorkeur voor den Gouverneur van Sypesteyn werd getoond boven die voor den Gouverneur van Raders, een patroon dat zelfs vele jaren na het aftreden van eerstgenoemden bestuurder aftrek vond.

Zoodra een nieuw patroon wordt geimporteerd, wordt er een naam aan gegeven; een algemeen bekende is o. a. *„mi lobi joe*, d. w. z. ik houd van je, of *faja lobi* d.i. vurige liefde, terwijl heel juist is voor een doek die bizonder goed staat *„a gi oema nem"* d.w.z. dat die doek naam geeft aan een vrouw.

Zeer veel in zwang waren vroeger de Madrasdoeken met bonte Schotsche patronen en die zeer op waarde worden gehouden. Daar de hoofddoek voornamelijk dient om het gelaat zoo voordeelig mogelijk te doen uitkomen, is het geen uitzondering dat de altijd ijdele Surinaamsche vrouw, genuanceerd tusschen het diep chocoladebruin en de lichte koffiekleur, altijd blijft zoeken naar een doek die haar nòg beter staat, en zij in haar garde-robe er alzoo een verzameling op na houdt, die ongeloofelijk uitgebreid is, zoodat het werkelijk geen zeldzaamheid is, wanneer de kist met hédé anjisa's er een 500 stuks bevat. Voor het grootste gedeelte zijn die wel het erfdeel van moeder en grootmoeder, doch aan de verleiding van een aantrekkelijk nieuw patroon wordt zelden weerstand geboden; in het algemeen is trouwens de behoefte aan opschik zóó onleschbaar, dat kosten daarvoor nooit onoverkomelijk zijn.

Bij de vrouwen uit het volk, die als zij wat te dragen hebben, daarvoor niet de handen gebruiken, maar alles op hun hoofddoek leggen, is de wijze waarop zij met allerlei lichte en zware vrachten op het hoofd balanceeren, dikwijls zeer vermakelijk. Voor den nieuwkomer vooral, lijkt het dwaas de parapluie te zien meevoeren boven op den hoofddoek; ook een enkele flesch of kom wordt daarop gezet en die zijn er, onder het loopen en praten en zelfs wanneer er kijvend wordt geredetwist, even veilig als in een kast. Intusschen bewondert men de kracht waarmee groote platte manden (baskieten) met waschgoed of koopwaar worden gedragen, en dan bovendien een kind op den arm en in de andere hand nog een paar kippen of iets dergelijks (zie plaat 4). De kokkie ziet men dagelijks van de markt thuis komen alles op het hoofd meevoerende wat het gezin dien dag aan levensmiddelen noodig heeft: groenten, ananassen en bacoven, rijst en gevogelte, ter-

wijl men zich verbaast over de vaardigheid waarmee een presenteerblad met glazen, kopjes, schoteltjes, kommen en karaffen, al loopend op den bol wordt gebalanceerd.

Een zeer eigenaardig gebruik van den hoofddoek, dat alleen voorkomt in het district Para is, dat bij het jaarlijksch bezoek van den Gouverneur aan deze streek, de vrouwen bij wijze van hulde aan hun *gran man* voor diens voeten hun tai hédé's spreiden; onder het voortwandelen worden successievelijk de achterste doeken weer bij de voorste aangesloten, zoodat aldoor een lange hoofddoekenlooper gevormd wordt (plaat 10).

De wijze waarop onder den hoofddoek het dichte kroeshaar wordt opgemaakt, komt veelal hierop neer, dat eerst op het midden van het hoofd een scheiding wordt gelegd; elke helft wordt dan weer door een scheiding in tweeën verdeeld en nadat dit nog een paar maal gebeurd is, worden al de afzonderlijke gedeelten tot vlechtjes gevlochten, die als tal van elastische torentjes, loodrecht op den schedel staan. De kotto-misi gebruikt veelal haarspelden om een gedeelte van het haar achter langs de ooren te leiden of wat lager in den nekte dragen. (plaat 8).

Bij feestelijke gelegenheden wordt de hoofddoek door een horizontalen, al of niet met dons of veeren omzoomden rand, tot een soort breeden hoed herschapen, die op en af kan worden gezet en waaraan een zekere chique statigheid niet te ontkennen valt. Dit soort hoofddekel heet *prodo tai hédé* en meermalen wordt, in plaats van dons of veeren, in den breeden rand een versierend plooisel gelegd. Heel veel tijd en zorg worden besteed aan het in elkaar zetten dezer groot tenue tai hédé's, waarbij de te waardeeren fantasie en de te vergeven ijdelheid, trouwe bondgenooten zijn. (zie plaat 12 en 13).

Voor de feestdracht wordt tevens, om de kleeding pompeuser en statiger te maken, door een zeker aantal onderrokken, de stijve, bolle buitenrok, crinolineachtig wijd uitgedijd. Evenals bij de breed poffende crinoline en de geweldige 17e eeuwsche hoepelrokken, verfijnen zich tegenover het geweldig rokvolume, gelaat, handen en voeten, wat dikwijls wel noodig is, doch dubbel ten goede komt aan de slanker gebouwde schoonen. Allerlei „mooi sanni", als donkere granaten, bloedroode koralen, gouden oorknoppen of ringen en een onuitgevouwen zakdoek of een waaier in de hand, voltooien het galatoilet,

dat eigenaardig, bizar en fantastisch als het is, door de groote vormen en lijnen die het afteekent, door de eenvoudige maar forsche teekening der stoffen en door de sterke kleuren, alle eigenschappen draagt om een buitengewoon decoratief geheel te vormen; (plaat 12) bij de zittende figuur echter, worden de lijnen dikwijls onaangenaam gebroken (plaat 13).

Zondags, gedurende de pantoffelparade op het luchtig-open Gouvernementsplein, op feestdagen en bij den kerkgang, zijn het uitgezochte gelegenheden voor de mooi uitgedoste vrouwen — de *prodo misi* — om zich op z'n Paaschbest te laten bekijken en bewonderen. Met enkele matti's op een rij, wandelen zij, coquet den waaier hanteerend, onder genoeglijk takie-takie, (gebabbel) in kalmen, maar koddig-geaffecteerden gang, waarbij met een ietwat voorover gebogen lichaam, door een cadanseerend heupwiegen, de stijve, bolle rokken onder een ruischend froe-froe, telkens even omwentelen. Zij voelen zich dan recht behagelijk en gelukkig, de zwarte, schitterende oogen kijken tevreden en wanneer na een guitig lonken de vrienden vleiend knikken, wordt er even gelachen en glanzen, tusschen het donker karmijn der sterk gekrulde lippen, de blanke tanden, mooi gepoetst door de onafscheidelijke alanja tikie, een stokje van den oranjeboom.

De vrouwen van smaak onderscheiden zich, als overal elders onmiddellijk van degenen die zich door onharmonische of te lawaaierige kleuren en door te veel aandacht trekkende middelen opzichtig toetakelen. De meer beschaafde kotto en prodo misi's kijken dan ook op al wat *bambakoe* is met geringschattend schouderophalen neer; zij hebben een zeker gevoel van eigenwaarde, zij weten dat zij gekleed zijn zooals het een chique prodo misi betaamt en dat ook de kunst van het werkelijk elegant draaierig loopen — *a dê prodo,* zij weet te pronken — niet is weggelegd voor de eerste de beste.

Jammer is het dat het aantal vrouwen toeneemt dat de nationale dracht aflegt, om meer en meer een voorbeeld te nemen aan de wijze waarop de Europeesche vrouw zich kleedt. Zij worden *kreiti misi* (japon juffrouw, in tegenstelling met de rokjuffrouw) en *parto* (van paletot) *misi* genoemd; zij dragen den Westerschen rok met blouse en schoenen zonder kousen, maar hebben toch nog geen afscheid genomen van den hoofddoek, omdat deze vooruitstrevende misi's te goed weten, dat de tai hédé haar meer flatteert dan een — ook telkens aan de mode onder-

hevige — dameshoed. De oude meer geposeerde kreiti misi, vindt het dikwijls echter wel deftig om boven den hoofddoek, nog een panamahoed te dragen.

De naäperige aard van het negerras en het zich uiterlijk gelijk willen stellen met den Europeaan, zal langzamerhand mogelijk tot nòg grootere concessies in de kleeding aanleiding geven; daarop wijst reeds de manier waarop de kleine meisjes worden opgesmukt (plaat 14), en een feit is het dat vele kotto misi's die vroeger met ijdele zelfvoldoening op feestdagen zich vertoonden in bolronden, stijf gesteven bebloemden rok, het nu meer comme il faut achten om al dat kleurig gedoe te mijden en zich in een rok te hullen die wel wijd en luchtig is, maar die niet zoo dwaas stijf gesteven is en die ook het aanstellerige ruischen achterwege laat. Op z'n Westersch worden zelfs de onderkanten van mouwen en rok met plooisels omzoomd, terwijl de doek die over den schouder wordt gedragen, van een fijnere stof gekozen wordt, al of niet voorzien van lange franjes (plaat 15). Juist door dergelijk uiterlijk vertoon tracht de kotto misie zich te verheffen en zij voelt zich dan ook een verfijnder wezen dan de vrouw uit het volk, waarvan het type de zich onafhankelijk voelende dames de la halle zijn, wier kleeding gewoonlijk de stijlvolle plooi mist en uitmunt door de meest bonte combinaties en de meest fantastische binding der hoofddoeken. Op de dagelijksche markt van den Heiligen Weg te Paramaribo (plaat 11) zijn er een paar honderd bijeen, velen met een pijp in den mond. Op feestdagen doen zij natuurlijk wel hun best voor prodo, doch als men hen — zooals ik vroeger bijwoonde — b. v. bij het overreiken van een petitie of het brengen van een ovatie aan den Gouverneur op Koninginnedag, in een groote groep vereenigd ziet, luid schreeuwend en onder stampend gedans wild zwaaiend met de fel gekleurde tapoe skien pagne's, dan spring duidelijk de grover, primitiever aard in het oog en schijnt, bij hen vergeleken, de welgestelde kotto misi met haar behaagziek geacteer en haar gemaakt draaierigen a dé prodo-gang, een ware jonkvrouw.

Een afzonderlijke nationale bruiloftskleeding, zooals die o. a. in onze Oost bestaat, houdt de Surinaamsche vrouw er niet op na, waarschijnlijk omdat de aard van het huweijk in de West een geheel andere is dan in Indië; de vrije samenleving is in Suriname veel grooter, doch man en vrouw blijven elkander veelal hun heele leven trouw. Hoofdzakelijk door de

bemoeiingen van de leeraren en voorgangers der verschillende godsdienstige gemeenten, wordt meer en meer tot een wettig huwelijk overgegaan. Waar dus dit wettig huwelijk geen nationaal gebruik is, ontbreken ook nationale huwelijksceremoniën met een karakteristieke, afzonderlijke bruiloftskleeding en huwelijksstooisels. Het eenige eigenaardige gebruik bij een Surinaamsche trouwerij is, dat voor die gelegenheid door de matti's allerlei taarten en verschillend gebak wordt gemaakt. Den avond vóór de huwelijksvoltrekking wordt al dat lekkers, bestemd voor het groote feest, met servetten of met witte doeken gedekt en door vrouwen en meisjes — vroeger altijd in de kotto-costuums, nu dikwijls ook in een Europeesche witte kleeding — op het hoofd naar het bruidspaar gebracht.

Behalve voor de pret van de feestviering op den huwelijksdag, wordt geen groote waarde gehecht aan het sluiten van den wettelijken band. Veel grooter daarentegen is de aandacht die gewijd wordt bij het overlijden. Voor een oogenblik wordt dan alle ijdelheid vergeten, de spiegel wordt omgekeerd, de meubels op zij gezet en bedekt met witte doeken. In het midden van het vertrek wordt, op een bed, de doode gelegd en als er om heen kaarsen zijn ontstoken, wordt het lijk onder plechtig gezang gewasschen, gekleed en overdekt met een wit doodskleed, dat dikwijls is versierd met mooi uitgeknipte randen; familie en vrienden beleggen het gezicht met geborduurde zakdoeken. Op denzelfden dag wordt de doode onder gezang door zes mannen in het wit op een baar uitgedragen, de mannelijke belangstellenden volgen er achter, daarna de vrouwen, met een zwart of wit lapje op het voorhoofd en een citroenblad in den mond. Om de hoeken en bij het voorbijgaan der kerken, worden door de dragers enkele passen geschuifeld, omdat daarmee kwade geesten worden verjaagd. De stoet wordt vergezeld door een vrouw die een met wit goed omwoelde koelkan en drinkglas draagt. De eerste week na het overlijden wordt „dédé hoso" gehouden. d. w. z. rouwbezoek ontvangen, eindigend met het zingen van godsdienstige liederen op den achtsten avond. De vrouwen zijn in den zwaren rouw gekleed in wit of zwart, bij lichteren rouw in donkerblauw en lichtblauw. Al dien tijd wordt de hoofddoek stijf gebonden, de punten naar beneden geslagen en alle prodo absoluut gemeden.

De kleeding van de Surinaamsche vrouw voldoet in ruime

mate aan de eischen die het tropenklimaat stelt: zij is los en licht, de huiduitwaseming wordt gematigd zonder dat die belet wordt; door het groote luchtkussen onder den wijd bollen rok wordt het lichaam uitermate goed beschut tegen de zengende zonnestralen en 't is niet twijfelachtig, dat het de laatste jaren meer in gebruik komen van ondergoed naar Europeesch model, veeleer een uitvloeisel is van den naäperigen negeraard, dan een werkelijke behoefte. Ook uit een oogpunt van zedelijkheid is ondergoed geen noodzaak, in tegenstelling toch met de zinnelijke en primitief-grove eigenschappen der negervrouw, is haar kleeding, die in genen deele provoceerend de lichaamsvormen aangeeft, zooals uit de bijgevoegde afbeeldingen blijkt, van buitengewoon kuischen aard.

Het onafgebroken dragen van den hoofddoek kan daarentegen niet hygiënisch worden geacht, vooral wanneer deze, zooals bij de schooljeugd vroeger gewoonte was, ook in het schoollokaal niet werd afgezet. Aan de schoolhoofden is het te danken, dat voor een deel daaraan een einde werd gemaakt; de muts is door de schoolgaande meisjes vervangen door een eenvoudigen strooohoed, doch hoewel deze goedkooper is en boven de hede anjisa het voordeel heeft van niet telkens te moeten worden gewasschen en gestreken, kan niet ontkend worden dat de inheemsche dracht aan karakter heeft ingeboet. Het blijkt echter, dat dit niet te mijden is, omdat de neiging sterker wordt om de kleine negermeisjes naar Europeesch model toe te takelen (plaat 14).

De boven beschreven wijze waarop de Surinaamsche neger- en kleurlingvrouw zich kleeden naar haar eigen aard, dus zonder de later ingeslopen imitatie naar het Westersche fatsoen, moge niets gemeen hebben met de elegance van de goedgekleede Europesche schoone, zij moge heel ver staan van de voorname, soepele gratie, de ingeboren distinctie der gegoede Javaansche vrouw en van de romantische, schilderachtige kleeding der vrouwen uit Britsch-Indië, toch is die, zooals velen meenen, lang niet leelijk. Integendeel, door de geprononceerd decoratieve eigenschappen, door de goed begrepen en goed geteekende motieven daarop, door de vroolijke, markante kleuren, die het donker huidpigment en het felle zonlicht best verdragen, door de harmonie die bestaat tusschen de kleeding en haar draagster en door de beantwoording aan de eischen van het klimaat,

kan die kleederdracht goed en logisch worden genoemd, zelfs teekenachtig en schilderachtig. Geen wonder dat, toen de Fransche schilder Paul Mervart, peintre de l'Etat, na volbrenging van zijn officieele opdracht in Fransch Guyana, omstreeks 1900 ook Suriname bezocht, hij zich danig aangetrokken gevoelde door het kleurig gewemel op de markten van Paramaribo. Hij was de eerste schilder en werkelijk artist — helaas weer een vreemdeling — die in onze Kolonie, geboeid door het karakteristieke van volkstypen en volksscènes, getracht heeft daarvan den kenschetsenden en picturalen kant vast te leggen. Te betreuren is, dat hij op zijn terugreis naar Frankrijk, bij de uitbarsting van den Mont Pelée op Martinique, om het leven is gekomen en zijn geheele schat van studies verloren is geraakt, te betreuren, omdat de ondervinding heeft geleerd, dat veelal eerst het opmerkzaam oog van den kunstenaar de massa gewezen heeft op het interessante en picturale dat haar omgeeft. Dat koud correcte foto's die taak niet kunnen overnemen, hebben Engeland en Frankrijk getoond te begrijpen door niet alleen geleerden, doch ook kunstenaars te zenden ter onderzoek en beschrijving hunner overzeesche kolonies.

(*Wordt vervolgd*).

DE VOLKSGEZONDHEID IN ONZE WEST-INDISCHE KOLONIËN *)

DOOR

H. VAN KOL.

Het Surinaamsche vraagstuk is voor een een groot deel een hygiënisch vraagstuk.

Ook voor het andere deel der West-Indische kolonie geldt deze kernspreuk van den oud-Gouverneur, Baron van Asbeck, geuit in het Indisch Genootschap op 28 Januari 1919, en — ofschoon van onwil der Regeering in deze bezwaarlijk kan worden gesproken — was het wel degelijk onverstand harerzijds, dat zij dit levensbelang voor deze gewesten niet beter heeft behartigd. De geldelijke uitgaven daaraan verbonden zouden immers ruimschoots worden vergoed door toename van het levensgeluk en het voortbrengingsvermogen der inwoners, konden dus veilig onder de productieve uitgaven worden gerangschikt. De wetenschap onzer dagen geeft de middelen aan de hand om de volksgezondheid te verbeteren en mits geld is het personeel voor de uitvoering daarvan ongetwijfeld te vinden.

Wordt de balans der Regeeringsdaden opgemaakt, dan kan zij op haar credit boeken het ernstig streven om epidemiëen buiten de grenzen te houden, doch kan een flauwhartig optreden tegen de volksziekten in het land zelf in vele gevallen niet worden tegengesproken. In hoeverre de Internationale Conventie op Sanitair gebied haar plichtsgevoel in het eerste geval heeft beïnvloed behoeft thans niet te worden beoordeeld, doch een behoorlijke, ja vaak strenge uitvoering der quarantainevoorschriften, slaagde er in beide koloniën zoowel voor pest als cholera te sparen en in den regel de *gele koorts* te weren. De krachtige maatregelen tegen deze besmettelijke ziekte door de Amerikanen op Cuba genomen, onmiddellijk na den ondergang der Spaansche heerschappij, waardoor de Stegomyia-muskiet als overbrenger van den parasiet stelselmatig werd uitgeroeid, terwijl alle lijders aan gele koorts aan strenge afzondering werden onderworpen, dienden ons ten voorbeeld om deze

*) Zie de noot der Redactie aan het slot van dit artikel.

gevaarlijke kwaal, die vrij wel epidemisch heerscht langs de kusten van Zuid-Amerika en Midden-Amerika, vooral in Mexico, afdoende te weren[1]). In de laatste jaren is in de kolonie Curaçao geen gele koorts meer voorgekomen, ofschoon zich nog haarden van besmetting in de naaste omgeving bevinden, doch daar de Stegomyia-fasciata tot de gewoonste huismuskieten behoort blijft voortdurende waakzaamheid geboden[2]).

Het *quarantaine-etablissement* in Suriname in de modderige omgeving der verlaten redoute Leyden, is sedert het gedwongen verblijf van Van Kol (in 1903) veel verbeterd, doch dat vreeselijke „Rijk der Muskieten", geschetst in zijn „Naar de Antillen en Venezuela" is nog steeds de verblijfplaats van myriaden dezer gevaarlijke diertjes en daardoor alleen voor quarantaine ongeschikt. Op Curaçao heeft men geen reden tot klagen over een soortgelijke inrichting.

Voor de bestrijding van de *inheemsche ziekten* zijn, behalve de afzondering van de lijders aan lepra en framboesia, de verplichte vaccinatie van schoolkinderen en de hulp van Gouvernementswege verleend aan het Rockefeller Institute, dat de wormziekte (anchylostomiasis) wil uitroeien, de koloniale besturen in veel opzichten te kort geschoten, zooals nader zal blijken.

Daarbij zijn geen wetenschappelijke beschouwingen op medisch terrein te wachten, wat meer de taak is van mannen als Flu, Dr. J. Sack, Dr. Hovenkamp, Bonne en anderen, die door hun praktische ervaring, door hun kennis en wetenschap alleen bevoegd zijn tot deskundige beschouwingen. Menige belangrijke studie is trouwens bereids van hun hand verschenen. Ook uit die rijke bron van kennis der Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië, onder Redactie van Dr. H. D. Benjamins en Joh. F. Snelleman, is op dit gebied veel wentenswaardigs te putten; het is te hopen, dat zulke mannen ook in dit jonge tijdschrift zullen voortgaan het menschdom te verrijken met hun pennevruchten, waarvoor een nadere studie der *tuberculose* in Suriname en Curaçao, evenals het vraagstuk der *kolonisatie* van *Europeanen* wel mag worden aanbevolen.

Een ernstig onderzoek naar de *voedingswaarde* der heden in zwang zijnde levensmiddelen ware eveneens een dankbaar en

[1]) Men leze daarover de Questions Diplomatiques et Coloniales van 15 Augustus 1903.

[2]) Jaarverslag van den Openbaren Gezondheidsdienst op Curaçao 1917 p. 4.

nuttig werk te noemen, ten einde daarin verbetering te brengen. De *Surinaamsche inboorling* voedt zich voornamelijk met bananen en enkele aardvruchten, terwijl de zooveel voedzamer rijst meer door de geïmmigreerde Javanen en Britsch-Indiërs wordt genoten; de kinderen worden, in den letterlijken zin des woords, volgestopt met „gongotee" een pap van bananenmeel. Hun voorliefde voor sterk gezouten spijzen leidt tot het gebruiken van veel „zoutvleesch", spek, ham, bakeljauw en andere gezouten visch inplaats van versche visch en vleesch ; groenten worden weinig genuttigd [1]). Het vleeschverbruik wordt op niet hooger dan 15,6 kilogram per hoofd van bevolking en per jaar geschat[2]) ; tegen het nuttigen van visschen, die geen duidelijke schubben hebben, bestaat een volksvooroordeel als zouden deze gladde visschen lepra veroorzaken. De keuring van levensmiddelen werd in 1911 geregeld. Ook in *Curaçao* is de gewone volksvoeding voor de volwassenen ontoereikend voor het dagelijks verrichten van zwaren arbeid, die toch nog geschiedt en een getuige is voor de taaiheid van het ras. Deze gewone volksvoeding bestaat als maximum uit ½ kan in water gekookte maïsmeel (foendsji) voor een volwassen man per hoofd, een paar kleine witte broodjes met wat koffie, wat boontjes en een stukje gezouten visch of vleesch.

Voor een exacte beoordeeling zouden onderzoekingen naar calorische waarde en eiwit-minimum gewenscht zijn. De keuring van eet- en drinkwaren is, althans in de Verorderingen, voldoende geregeld.

Over de *woningtoestanden* mist men, jammer genoeg, afdoende gegevens in de Encyclopaedie[3]) doch in den regel schijnen de woningen der armen, te *Paramaribo* althans, overbevolkt te wezen, ondoelmatig gebouwd, en worden vooral de slaapkamers onvoldoende geventileerd. De zindelijkheid der erven laat verder dikwijls te wenschen over, terwijl de open riolen langs de openbare wegen dienden te verdwijnen, wat thans „achterwege wordt gelaten wegens de kosten" (Mem. van Antwoord Gouverneur ; begrooting 1919 p. 39).

Voor de hoofdplaats van *Curaçao* drong de Openbare Gezondsheids Commissie in haar zoo belangrijk rapport over 1917,

[1]) Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië p. 722.
[2]) Keuringdienst door Dr. J. Sack (1916).
[3]) Zie blz. 552, 1e kolom.

aan op verbetering der woningtoestanden, die op hygiënisch gebied veel te wenschen overlaten.

Wat de *drinkwatervoorziening* betreft, kan voor de beide koloniën, moeilijk een te scherp oordeel worden geveld. Reeds ten tijde van den Gouverneur Mr. Tonckens (1896—1899) werd in *Suriname* een studie-Commissie benoemd om door verbetering van het drinkwater tal van parasitaire ziekten der spijsverterings-organen te voorkomen. Haar Rapport werd echter geheim gehouden, en in 1910 had een nieuw onderzoek plaats, dat de voorziening in deze voorname levensbehoefte als „beslist onvoldoende" kenschetste. Nog steeds wordt thans het regenwater van dikwijls vuile en verontreinigde daken, opgevangen in bakken of in open vaten ware kweekplaatsen voor muskieten; dan wel verkregen uit putten, die althans op de laag gelegen erven slecht zijn te noemen en vaak op korten afstand van de latrines zijn gegraven.

In de Districten Coronie en Nickerie, waar het putwater langs de kust brak is, drinkt men liefst „zwamp"-(moeras) water en heeft dan nog vaak gebrek gebrek daaraan. „In het algemeen mag men (voor Suriname) zeggen, dat het koloniaal bestuur is te kort geschoten in de behartiging van dit volksbelang", (Encyclopaedie p. 736), en voor *Curaçao* moet een zelfde vonnis worden geveld.

En juist voor de Benedenwindsche eilanden, met hun geringen regenval en tijdperken van langdurige droogte, is dit vraagstuk van overwegend belang. Regenbakken, putten en „water-plantages", die op karren hun water — soms tegen hoogen prijs — rondventen, moeten daarin voorzien; op Aruba zelfs vaak vervuilde „tankies" of waterkuilen. De gevolgen blijven dan ook niet achterwege; van buikaandoeningen en typhus kan men sedert tal van jaren in de Koloniale Verslagen lezen voor alle drie deze eilanden. Vooral op Aruba is het verzamelde oppervlakte-water, terwijl in den omtrek vee wordt geweid en faecaliën worden gedeponeerd, buitengewoon slecht en een rijke bron van „waterborne" infecties, waardoor ook de melk wordt besmet. Ook op de Bovenwindsche eilanden drinkt men opgevangen regen- en putwater; langs de kust meestal brak geworden.

Britsch-Guyana en de naburige eilanden der Antillen geven ons een beschamend voorbeeld, wisten door Artesische boringen

en waterleidingen voldoende in alle behoeften te voorzien. Prof. Harrison, slaagde er, Augustus 1913 in, in Demerara op 560 voet diepte een rijke wel aan te boren. In Suriname bleef het bij plannen en proefboringen, terwijl een aftapping uit de bovenrivier te kostbaar wordt geacht. Evenmin is het op Curaçao ooit tot een ernstige proef gekomen.

En toch is, zooals Dr. Sack in zijn bovengenoemd werk terecht opmerkt, het aanleggen van een goede waterleiding een van de belangrijkste hygiënische maatregelen. Het drinkwater toch kan allerlei pathogene mikro-organismen in het menschelijk lichaam brengen. Besmettingen met typhus, cholera, dysenterie door middel van drinkwater zijn overbekend. Bovendien kunnen larven van anchylostomum, necator strongyloides, schistosomum, dracunculus medinensis en tal van andere wormen in het water voorkomen, terwijl de nu nog onbekende oorzaak van vele chronische ziekten misschien mede in slecht drinkwater is te zoeken.

Echter op geheel andere wijze is een goede waterleiding nog in de tropen van niet te onderschatten hygiënische beteekenis. Immers vóór de waterleiding er is, zal de bevolking het regenwater van de huizen opvangen in vaten, kuipen, blikken, enz. En nu is gebleken, dat al deze grootere en kleinere waterreservoirs broedplaatsen par excellence zijn voor vele muskieten.

In hoeverre dit gemis aan voorzorg de sterfte heeft doen toenemen is bezwaarlijk onder cijfers te brengen. Door de meer dan gebrekkige statistiek, zijn over de *sterfte der bevolking*, in geen enkel der Nederlandsche koloniën, betrouwbare gegevens te verkrijgen, evenmin als over de doodsoorzaken, hoe noodig beiden ook mogen wezen voor de kennis der meest heerschende ziekten en der middelen van bestrijding.

Het onderscheid in sterfte en gezondheidstoestand is groot tusschen het vochtige Suriname en het droge klimaat van *Curaçao* : tropische ziektevormen als malaria, gele koorts en cholera ontbreken in Curaçao bijna geheel, toch is bij een doelmatige inrichting van den gezondheidsdienst nog heel wat te verbeteren onder het physiek zoo sterke Negerras. Blijkens de Koloniale Verslagen loopen de sterfte cijfers sterk uitéén; zoo was dit b.v. 14,2 per duizend inwoners in *1902* tegen 25,0 in *1903* en 15,1 in *1917*. Voor de kleine Engelsche Antillen vond ik (in de jaren

1900 tot en met 1904) = 20,9, voor Barbados = 24,9 en Cuba = 16,6 per duizend inwoners.

Voor *Suriname* was zulks 22,5 gedurende diezelfde jaren tegen 26,9 in Britsch-Guyana ; doch Paramaribo gaf in vroeger jaren (1877 tot en met 1887) veel hoogere cijfers en wel 40,6 met een maximum van 51,4 per duizend inwoners. In de latere jaren (1911 t/m 1915) waren de cijfers veel gunstiger, namelijk gemiddeld = 32,3, dus lager dan in Georgetown, met 44,4 p/m. Verder is de sterfte onder Creolen er aanzienlijk grooter dan onder de aangevoerde onder contract werkende Britsch-Indiërs en Javanen, waarvan in de jaren 1896 t/m 1905 respectievelijk 16,8 en 19,6 p/m jaarlijks overleden ; voor 1917 waren deze cijfers 9,6 en 8,8 p/m van de gemiddelde bevolking der respectieve immigranten. Flu schrijft, in een lezing te Paramaribo op 27 September 1910 gehouden, de geringe toename der bevolking toe aan de relatief groote sterfte onder de mannen, het groote percentage levenloos geborenen en een betrekkelijk zeer ongunstige kindersterfte. Noch de tallooze slaven, die er in den loop van anderhalve eeuw zijn ingevoerd ; noch de stroom van vreemde werkkrachten, die er gedurende de laatste halve eeuw er wordt heengeleid, hebben de kolonie genoegzaam afstammelingen kunnen schenken. Een vruchtbaar land, 5 maal zoo groot als Nederland, $^1/_5$ grooter dan Java met zijn ongeveer 35 millioen inwoners, telde in *1862* niet meer dan 53, in 1910 86 en in *1917* 105 duizend inwoners, de ongeveer 10 duizend Indianen en Boschnegers buiten rekening gelaten. En deze meestal anaemische bevolking lijdt er nog zwaar aan bloedziekten en parasieten, waaraan ook de dieren lijden, evengoed als de aan het klimaat zoo aangepaste Boschnegers en Indianen[1]) waaronder de zoo licht te bestrijden mazelen veel slachtoffers maken.

Over de *ziekenverpleging* valt in *Suriname*, rekening houdende met de omstandigheden, niet te klagen. Tal van ziekten uit de goudvelden, van de plantages en der balata-ondernemingen vinden een toevlucht in het *Militair Hospitaal*, grootendeels dienende voor niet militairen, dan wel in het particulier *R. K. Ziekenhuis*, wat het sterftecijfer van Paramaribo grooter maakt.

Eene school voor opleiding van district-geneesheeren ver-

---

[1]) Indische Mercuur 21 Februari 1919.

schaft goede inheemsche hulpkrachten, doch een onderzoek naar de waarde van Inlandsche geneesmiddelen, die steeds veelvuldig en vaak met goede resultaten worden gebruikt, verdient nog steeds aanbeveling. Zelfs de inenting speelde in de inlandsche geneeskunde een belangrijke rol, lange jaren vóór deze ni Europa werd toegepast. Inentingen, soms gepaard aan een strenge diaetetiek, worden door de inboorlingen toegepast op slangenbeten, tegen urethritis, dermatosen, filariose en zelfs tegen syphilis[1]).

Op *Curaçao* maakte, reeds 31 Mei 1903, het *Militair* Hospitaal bij mijn bezoek een uitnemenden indruk, zoowel wat de ligging als den bouw, evenals het verplegers-personeel en de toewijding der geneeskundigen betrof, terwijl voor een goede ventilatie werd zorg gedragen. Ook van de R. K. ziekenverpleging wordt veel goeds vernomen en was het ziekenhuis vroeger dikwijls te klein voor de vele patiënten, meestal behoorende tot de mingegoede klassen. Doch over gemis aan geneeskundige hulp buiten de hoofdplaats, werden meermalen klachten vernomen, zoodat er heel wat menschen stierven wegens gebrek aan genees-of heelkundige behandeling. Een soortgelijke grief kan niet zonder grond worden geuit in verband met de

Bestrijding der Volksziekten.

Oogziekten, vooral trachoom, werden reeds sedert tal van jaren onder de schoolkinderen van *Suriname* veelvuldig aangetroffen. In 1905 o.a. bleken van de 4.730 leerlingen der gesubsidieerde scholen er niet minder dan 1.138 daardoor aangetast[2]). In de Memorie van Antwoord begrooting 1908 p. 6, werd regelmatig inspectie door schoolartsen op trachoom en op adenoïde vegetaties in het uitzicht gesteld. Wat het laatste betreft hebben de Koloniale Staten in hun V. V. over 1911 er nogmaals op aangedrongen om, als officier van gezondheid, een specialiteit te zenden, die deze ziekte der neus- mond- en keelholten, zoo nadeelig voor de verstandelijke ontwikkeling van

---

[1]) Encyclopaedie West-Indië p. 643 en 724.

[2]) Te Paramaribo worden sedert 1889 de aan Trachoom en andere oogziekten lijdende kinderen op school behandeld.. Zie ook J. A. van Trotsenburg. Refractie-afwijkingen en trachoom bij West-Indische schoolkinderer. *Nederl. Tijdschr. v. Geneesk.* 1908. Eerste Helft no. 16.

de kinderen, kon bestrijden, wat tot heden nog steeds niet is geschied.

In de Memorie van Toelichting der begrooting van *Curaçao* voor dit jaar wordt al weer op het veelvuldig voorkomen van trachoom in de scholen van St. Eustatius gewezen, terwijl (blijkens het reeds meermalen vermelde Jaarverslag van den Gezondheidsdienst) ook onder de algemeene bevolking veel ernstige oogaandoeningen voorkomen.

Aan het meest krachtige bestrijdingsmiddel der *tuberculose*, door daarmede een aanvang te maken bij de kinderen, is blijkbaar nog niet eens gedacht; het geven van hygiënische wenken aan schoolkinderen zou eveneens geen overdadige weelde zijn te noemen. Ofschoon door gemis aan een ernstig onderzoek men daarvan nog weinig weet, staat de groote vatbaarheid van het Negerras voor deze ziekte buiten twijfel, vooral daar de stoffige wegen voor de longen steeds groote gevaren opleveren, terwijl op Saba de huwelijken van nauwe bloedverwanten eveneens de tering schijnen in de hand te werken. Cijfers omtrent de mortaliteit in deze kunnen echter niet worden vermeld.

In *Suriname* is de sterfte aan tuberculose, blijkens mededeeling op het Tuberculose-Congres te Trinidad, kort geleden gehouden, alweer grooter onder de Creolen dan onder de Britsch-Indiërs en Javanen, doch ook daarover mist men alle statistische gegevens. Wel vond ik ergens dat de sterfte aan tuberculose in 1903 bijna $^1/_7$ of 14 % van alle sterfgevallen bedroeg.

Terwijl voor de bestrijding der tuberculose nog zeer weinig is gedaan, sloeg men reeds lang op Trinidad, Martinique, Demerara, enz. krachtig de hand aan de ploeg. Door hun verzwakt gestel en onvoldoende voeding een gemakkelijke prooi voor de bacil, wordt de onderlinge besmetting nog bevorderd door de zorgeloosheid der inboorlingen en de ongunstige hygiënische toestanden waaronder de kinderen leven.

Reeds in 1902 werd door mij op een onderzoek naar den omvang en de oorzaken der *kindersterfte* aangedrongen; nà jaren dralens zijn thans eenige gegevens verzameld. Ook hier blijkt, dat de Creolen in veel ongunstiger omstandigheden verkeeren dan de van elders aangevoerde contract-koelies, wat voor Demerara op een Vergadering van den „Central Board of Health" op 9 Augustus reeds was bewezen. Hoofdoorzaak daarvan is de wijze waarop de zuigelingen gevoed worden, die men

tot stikkens toe vol stopt met bananen[1]), vaak onzuivere melk verstrekt, terwijl vooral aan de onwettige kinderen bitter weinig zorg wordt besteed door moeders, die zelf in armoede dan wel van prostitutie leven. De onvoldoende voeding der moeders, het verwaarloozen der zuigelingen gedurende haar arbeidstijd, het slapen dicht bij houtskoolvuur der waschvrouwen, onvoldoende verloskundige hulp, vroegtijdige zwangerschappen, het gebruik van vruchtafdrijvende middelen, zijn even vele redenen, dat vele kinderen in hun prille jeugd naar hun grafje worden gedragen.

Een overzicht van sterftecijfers van kinderen beneden 1 jaar, loopt in de verschillende jaren zoo buitengewoon uitéén, dat zij bezwaarlijk veel vertrouwen kunnen inboezemen. Zoo vond ik in officieele bronnen voor de jaren 1901—1902 en 1910 resp. 111, 167 en 132 van de 1000 geboorten, tegen 103 in *1919*. Voeg daarbij voor diezelfde jaren het aantal levenloos geborenen dan stijgen deze cijfers tot 187, 241, 220 en 163 per 1000 geboorten.

De overgroote meerderheid der geboorten grijpt plaats zonder bijstand van bevoegden, (in *1906* b.v. was dit met twee derden het geval), zoodat waarschijnlijk vele kinderen, die voor levenloos werden aangegeven, door deskundige hulp te redden waren geweest. In vele steden van Europa is de verhouding van levenloos tot levend geborenen 1:25, in Paramaribo bedraagt zij gemiddeld 1.8 (Flu l. c.), waarvan de oorzaken te zoeken zijn, behalve in de zooeven genoemde, nog in ziekten van vader of moeder (men denke aan geslachtsziekten), dan wel van beiden tegelijk. Bekking-anomaliën, een der gewichtigste barensstoornissen, komen er weinig voor ; vele kostbare kinderlevens gaan echter verloren door verkeerde hulp gepaard aan ruwheid der manipulaties.

Ook in de kolonie *Curaçao* is de *verloskundige hulp* slecht,

---

[1]) Men leze daarover het artikel „kanten" in de Encyclopaedie van West-Indië p. 398, dan wel het volgende :

Ze worden gewoon volgepropt, als zij het zoogenaamde „kanten" moeten ondergaan d.i. de neusgaten worden dichtgeknepen, de kaken van het arme wicht wijd open gesperd en dan de pap uit de drinkkalabas in den mond gegoten ; als deze marteling af is dan ligt zoo'n kind uren lang bewegenloos en geeft geen kik meer, zoodat de moeder haar werk kan verrichten, zonder last meer te hebben van het geschrei, ten minste voor een geruimen tijd.

vindt men soms vroedvrouwen lijdende aan zware cataract en is ook wel daaraan het groot aantal levenloos geborenen te wijten.

Over de *krankzinnigenverpleging* valt weinig op te merken. Vóór het jaar 1895 was daarvan in *Suriname* eigenlijk geen sprake, bestonden alleen „bewaarplaatsen" voor gevaarlijke patienten. Op *Curaçao* liet zij nog in 1903 veel te wenschen over, doch is thans veel verbeterd, al is van gezins- of koloniale verpleging en van behoorlijken arbeid nog weinig of geen sprake. Het aantal geesteskranken is daar vrij groot te noemen; op Marypoint (Saba) leeft een kolonie van ongeveer 50 personen, vrijwel allen idioot.

Typhus, buikziekten en *dysenterie,* die vooral de bewoners der *West-Indische eilanden* teisterden en in Suriname veelvuldig in de goudvelden voorkomen, had de Regeering afdoende kunnen voorkomen, door de middelen toe te passen welke de wetenschap in zoo ruime mate heeft aangegeven, dus vooral door de verstrekking van gezond drinkwater. Terwijl in Suriname de amoeben meestal de verwekkers zijn der *dysenterie,* komt deze in Curaçao meer voor in den bacillairen vorm en dan vooral in de droge jaren, wanneer scheurbuik, dat vaste kenmerk van algemeen heerschende ellende, ook de meeste slachtoffers maakt, terwijl de inwoners het dure brandhout om het water te koken niet eens kunnen betalen[1]). *Buikloop,* een gevolg van het drinken van brak water en het nuttigen van slecht voedsel, blijkt meestal niet gevaarlijk, tenzij van buiten (vooral Venezuela) ingevoerd.

Over *Typhus* en paratyphus schrijft het meermalen aangehaalde Rapport op blz. 4: „Typheuze buikziekten zijn in de geheele kolonie verspreid, behalve op Saba".

Het is zeer waarschijnlijk dat in de buitendistricten zeer veel, misschien wel de meeste kinderen al op vrij jeugdigen leeftijd typhus of paratyphus doormaken. Op Aruba is nu het proces tot staan gekomen, volgens de meening van den Gouvernementsgeneeskundige, zeer waarschijnlijk, omdat door een pandemie nagenoeg iedereen de ziekte had doorgemaakt.

Daarnaast moet echter, zeker in het stadsdistrict rekening worden gehouden met de contact-infecties. Bij het groote aantal personen die een typhoïd hebben doorgemaakt, moeten zich

[1]) Naar de Antillen, enz. (1903) p. 367

talrijke bacillendragers bevinden, die op alle mogelijke wijze huisgenooten en anderen kunnen infecteeren. Denkt men daarbij aan den gebrekkigen faecaal-afvoer, de aanwezigheid van eenige vee-kralen in de stad, met hun nasleep van vliegen, dan ligt de mogelijkheid van contact-infecties ook zeer voor de hand.

De bestrijding van typhus-infectie zal een van de voornaamste onderdeelen in den strijd tegen de verschillende, den gezondheidstoestand bedreigende, momenten moeten zijn.

Zij is echter zeer moeilijk, aangezien zij met vele andere hygiënische verhoudingen in verband staat.

De bevolking werd eveneens meerdere malen tegen het gebruik van ongekookt drinkwater en melk gewaarschuwd, hoewel bij deze waarschuwing niet aan een blijvend succes werd gedacht.

Het water dat op openbare scholen wordt verstrekt aan kinderen die geen gekookt water (melk) meebrengen, werd van wege de Openbare Gezondheidsdienst gekookt.

Lepra, die in Suriname zulk een omvang heeft genomen, komt in *Curaçao* veel minder voor en schijnt geregeld af te nemen. Een tweetal kleine afzonderingsplaatsen op Curaçao en Sint-Eustatius voldoen aan de behoefte, daar deze beklagenswaardige menschen er, dank zij de toewijding van R.K. broeders en zusters, een liefdevolle verpleging vinden.

In *Suriname* echter komt deze melaatschheid der Middeleeuwen — niet het minst onder de Boschnegers — veelvuldig voor in alle drie vormen, die deze afzichtelijke ziekte kan aannemen. Het incubatie-tijdperk blijkt van langen duur ; meestal begint zij met vlekken op de huid, het gelaat wordt misvormd, het gebeente aangetast, teenen en vingers soms afgestooten en het einde dezer langzame verrotting is tot heden nog onverbiddelijk de dood.

Van de toegepaste geneesmiddelen is nog geen enkele proefhoudend gebleken; de bacil der ziekte is bekend doch tot inenting heeft men het nog niet kunnen brengen. In strijd met de meening van Noordsche deskundigen toonde Dr. Landré te Paramaribo duidelijk het besmettingsgevaar aan en wordt thans eindelijk algemeen erkend, dat strenge afzondering het éénige middel is om de verspreiding er van te voorkomen. Reeds in 1897 drong Pijttersen in de Tweede Kamer er op aan om in Suriname, dat „broeinest van lepra" (Dr. Salomons), de afzonde-

ring toe te passen, terwijl nog lang daarna lepralijders koekjes bakten en kleeren maakten dan wel linnen waschten, voor de gezonden. Thans worden de lijders, die zich niet in eigen woning voldoende kunnen isoleeren, naar de Gouvernements-inrichting te Groot-Chatillon, dan wel naar de R.-K. of Protestantsche particuliere gestichten gezonden en hen tot wering van den lediggang, die op de reeds tot ontevredenheid neigende gemoedsstemming dezer lijders een slechten invoed heeft, doelmatigen arbeid verschaft, door de teelt van voedingsgewassen en het fokken van varkens. (Kol. Versl. 1918 p. 16).

De echte *pokken* zijn in de laatste halve eeuw in *Curaçao* niet meer voorgekomen, terwijl vroegere epidemieën er veel offers eischten en zij in de omliggende landen voortdurend voorkomen. Ook in *Suriname* bezweken daaraan velen, vóór de verplichte inenting er in 1904 werd ingevoerd.

De *filariose,* veroorzaakt door een parasitairen draadworm, was in *Suriname* onbekend tot het begin der 19de eeuw en komt niet voor onder de oorspronkelijke bewoners, de Indianen, noch, voor zoover bekend onder de Boschnegers. Tegenwoordig echter is zij sterk verbreid, vooral te Paramaribo. De culex-muskiet is daarvan de overbrenger en deze ziekte wordt, wegens haar wanstaltige misvormingen, waardoor kinderen rondloopen met dikke, vieze voeten en beenen, die bij volwassenen vergroeien tot olifants-beenen (elephantiasis), ten zeerste gevreesd door de inboorlingen.

„Bij de filariose kent men geen middel, dat de larven doodt, en ook na langdurig gebruik geen nefasten invloed op 't organisme uitoefent. Zoolang nog geen afdoende therapeutische maatregelen tegen de filariose zijn gevonden, dient men zich dus te bepalen tot de toepassing van prophylactische maatregelen, n.l. van overheidswege, b.v. het aanleggen van een centrale watervoorziening, verbetering van rioleering en van woningtoestanden, enz. Van particuliere zijde vooral doorvoeren van alle hygiënische maatregelen, als goede huid- en lichaamsverpleging, drinken van gekookt water, strijd tegen de muskieten, dus tegen stilstaande open wateren, slapen onder goed sluitende muskietenkleeden, zich zooveel mogelijk hoeden voor geïnfecteerde personen, enz.

Verder moet men letten op het houden van honden, lijdende aan filariose, of daarvan verdacht. Daar deze een gevaarlijke

bron van infectie voor den mensch kunnen opleveren, vooral als men niet met de noodige voorzichtigheid met deze dieren omgaat, is het van het grootste belang de verdachte en zieke dieren direct af te zonderen of af te maken[1]).

„Reeds Flu deelt in zijn filariarapport bladzijde 7, mede dat hij bij 60 % van de onderzochte vrouwen (kleurlingen) en de helft der onderzochte mannen, filaria aantrof en schreef dit toe aan de primitieve woon- en leefwijze. Onder de 34 candidaten voor Aspirant-Kommies, die voor de Commissie verschenen, werden 16 behept bevonden met filaria, d. i. ruim 18% en dit uit een sociaal meer bevoorrecht gedeelte der bevolking. Dit feit geeft waarlijk te denken. Nog steeds bestaat geen geneeswijze tegen deze ziekte en zijn wij uitsluitend aangewezen op het voorkomen daarvan. En dit bestaat hoofdzakelijk in het zich behoeden voor den beet van de muskiet, want dat filaria van den eenen mensch op den ander overgebracht wordt door muskieten is een vaststaand feit; of ze bovendien nog door drinkwater wordt verspreid is niet bewezen. De strijd op leven en dood met de muskieten zou het meest doeltreffend zijn, maar er kan reeds veel bereikt worden met het steeds slapen onder goed sluitende muskietenkleeden. En nu valt het geregeld op, hoe weinig Surinamers onder een klamboe slapen. Neemt men daar tegenover den Javaan, den Britsch-Indiër en den Chinees, dan merkt men dat deze lieden veel meer 't nut van zoo'n klamboe inzien.

Een Javaan en een Chinees, schaffen zich zoo'n muskietenkleed aan, zoodra ze 't betalen kunnen, zelfs een Britsch-Indiër overwint daartoe zijn aangeboren groote zuinigheid ; de Surinamer vindt zoo'n kleed te warm en slaapt liever met ramen en deuren potdicht. Deze verderfelijke gewoonte heeft reeds heel wat ellende gebracht ; haar na te laten valt klaarblijkelijk heel moeilijk"[2]).

Op de *eilanden* echter is zij zeldzamer en neemt zij minder kwaardaardige vormen aan. Aan haar bestrijding, evenals die der malaria en van de wormziekte, kan echter niet te veel kracht worden gewijd, noch behoeft men voor de, ten slotte goed

---

[1]) *Vleming*. Vergelijkend onderzoek omtrent filariase bij den mensch en bij den hond in Suriname p. 44.

[2]) „Suriname", 9 Augustus 1913.

rendabele, uitgaven terug te deinzen, vooral niet wat de beide laatstgenoemde en meest voorkomende volksziekten, betreft.

De *malaria* of moeraskoorts, oorspronkelijk toegeschreven aan moerasgassen, kan met vrucht bestreden worden sedert in 1880 de parasiet werd ontdekt en Ronald Ross de muskieten als overbrengers daarvan aantoonde. In afwijking echter van andere tropische landen komt zij minder voor in de halfduistere kuststreek met zijn poelen stilstaand water waar het van muskieten wemelt, dan in de meer, hoog gelegen binnenlanden, waar alleen de Negers kunnen leven en die door vreemdelingen niet ongestraft worden betreden, tenzij deze steeds tijdig hun muskietentent betrekken.

Door het verdelgen, van de muskieten, het ophoogen van terreinen dan wel de draineering van gronden, het gebruik van larvendoodende middelen en het prophylactisch toepassen van kinine, enz. heeft men de vanwege de daar steeds heerschende malaria, beruchte kanaalzône van Panama, de sterfte in 8 jaren (1906 tot 1914) van 49,01 tot 7,10 weten terug te brengen, dus bereids duizenden menschenlevens gered.

De activiteit van het Bestuur van *Suriname* valt daarentegen ten deze niet te roemen. Toen in het V.V. der Tweede Kamer voor de begrooting van 1901 op het veelvuldig voorkomen van malaria aldaar werd gewezen en aangedrongen om de bekende bestrijdingsmiddelen toe te passen, luidde het koele antwoord van den Minister, dat hij deze opmerking, „zou overbrengen aan den Gouverneur". Nog op 7 Maart 1916 moest schrijver er in de Eerste Kamer op wijzen, dat bij een onderzoek op enkele plantages was gebleken, dat niet minder dan 81 fot 85 % der koelies besmet was met malaria en op de Gouvernements-rubberonderneming Slootwijk, waar dus de Regeering zelve den gezondheidsteostand in handen had, dit ontzettende cijfer niet minder bedroeg dan 88 %! Van de Boschnegers zijn bijna allen, zelfs de kinderen, daardoor aangetast al is bij hen, ten deele immuun geworden, de mortaliteit niet groot te noemen. In het algemeen biedt blijkbaar het zwarte ras aan de malaria het beste weerstand, de kleurlingen beter naarmate zij meer negerbloed in de aderen hebben en lijden de blanken daaronder het zwaarst.

Deze chronisch verloopende infectie-ziekte heeft niet alleen een verderfelijken invloed op de bloedbereiding doch ook een

degeneerenden invloed op het nagelsacht en zwaar drukt de schuld op het Koloniaal bestuur, dat het in zoo hooge mate is te kort geschoten in het toepassen van bovenvermelde afdoende bestrijdingsmiddelen, daar alle uitgaven ruimschoots zouden zijn vergoed door winst aan levensgeluk der menschen, van arbeidskracht der werklieden en krachtiger physiek van het nageslacht.

Als een verblijdend begin van bestrijding mag hier begroet worden de ontwerp-muskieten-verordening door Gouverneur Staal op het eind van 1918 aan de Koloniale Staten aangeboden.

Daar op *Curaçao,* naar het schijnt geen anopheles-muggen worden gevonden, verder wegens de veelal heerschende droogte, door het ontbreken van moerassen en van een sterken plantengroei, komt malaria er nooit epidemisch voor, doch zijn de geimporteerde gevallen er vrij talrijk, waartegen zonder veel moeite maatregelen waren te nemen.

En, indien mogelijk in nog meerdere mate, wordt in *Suriname* het menschdom geteisterd door de anchylostomiasis of *mijnwormziekte.* In vroeger jaren werd zij bijna uitsluitend waargenomen onder de immigranten, vooral die van Java afkomstig, doch tot in 1908 moest de Minister erkennen dat tegen deze kwaal, „nog geen maatregelen waren genomen". (Mem. van Antw. p. 6). Thans lijden bijna alle inwoners aan die ziekte, die het gansche geslacht anaemisch maakt en verzwakt, en toch met goeden wil geheel is uit te roeien, zooals bereids in Limburg en elders werd bewezen. Het Koloniaal Verslag van 1918 p. 15 maakt melding van een onderzoek, dank zij het Rockefeller Institute, in 1917, van 13,159 personen, waarvan 12,045 of *91,5* % door de ziekte bleken aangetast en niet minder dan 10.122 of 83,3 % spoedig herstelden, door het innemen van thymol en oleum chenopodium, waardoor de wormen werden verdreven. Genoemde commissie heeft 33 door lichtbeelden verduidelijkte lezingen voor de bevolking gehouden, welke lezingen werden bijgewoond door ongeveer 8200 personen ; bovendien heeft zij een 72.000 tal van vlugschriften, in het Nederlandsch, Neger-Engelsch, Hindostansch, Maleisch en Laag-Javaansch verspreid: hare totaal uitgaven bedroegen *f* 29.178 of nauwelijks *f* 2,90 per genezen lijder.

De oud-Gouverneur Baron van Asbeck, zeide daarover in het Indisch Genootschap het volgende : „De strijd tegen de in-

heemsche ziekten wordt gestreden, maar met onvoldoende middelen, hetgeen voor hun bestrijding noodig is, is bekend. Alleen mijnwormziekte wordt op groote schaal bestreden. De Amerikaan Rockefeller verschaft daartoe middelen en wij dragen daar zelf een kleinigheid toe bij ; teekenende eisch der bestrijding was, dat de leidende geneesheer geplaatst moest worden onder den geneeskundigen inspecteur. Voor ons ligt daarin een vingerwijzing : de mijnwormbestrijding moet deel zijn van een algemeenen strijd tegen ziekten en ziekte bevorderende toestanden". Eerst in de laatste tijden werd krachtige medewerking bij het koloniaal bestuur gevonden, dat 10 Sept. 1917 een Verordening uitvaardigde houdende bepalingen tot wering van de anchylostomiasis.

Een zesde eeuw geleden (November 1902) vestigde Van Kol in de Tweede Kamer de aandacht op dee meest voorkomende ziekte in Suriname; in 1908 werd van Regeeringswege beloofd de lijders „in observatie" te nemen ; in 1913 had zij „de volle aandacht der Regeering"; 20 Maart 1914 moest Van Kol nogmaals aandringen op krachtige bestrijding dezer volkskwaal en eindelijk moest een Amerikaan, de filantroop Rockefeller, dezen strijd aanbinden....

In Demerara kreeg de decentralisatie van den beginne af aan een hygiënisch karakter onder toezicht van een Centralen Gezondheidsraad, daar men het groote nut van een krachtig en gezond volk aldaar ten volle beseft. In Suriname schijnt dit nog geenszins het geval te wezen.

Niet alleen menschen, ook dieren worden door deze wormziekte aangetast, waardoor ingevoerde fokgeiten van Barbados ze in *Curaçao* binnen brachten en de kabrieten besmetten, hen buitengewoon deed vermageren, verzwakken en na chronisch lijden in grooten getale deed sterven. Isolatie, contrôle van de mest en behandeling der dieren met thymol werd daarom door den Gezondheidsdienst voorgeschreven (l. c. p. 45).

In hoeverre de wormziekte in de kolonie Curaçao voorkomt onder de menschen, is moeilijk te zeggen ; zij schijnt er slechts geïmporteerd en sporadisch voor te komen; alleen weet men dat de bevolking van het dorp Simpsons-baai op St. Martin er in sterke mate door is aangetast, wat alweer bleek uit dat allerbelangrijkste Rapport van den Openbaren Gezondheidsdienst op

Curaçao over 1917), waarin wij lazen op p. 29 : „Anchylostomiasis (Hookworm). Deze ziekte komt nagenoeg uitsluitend voor onder de bewoners van Simpsons-baai, die er nagenoeg alle aan lijdende zijn. Bij een microscopisch onderzoek werden door mij in alle gevallen eieren van anchylostomum, vaak vergezeld van trichocephalus dispar, gevonden. Over het bestaan dezer ziekte was trouwens reeds vroeger door Dr. Shaw aan het Rockefeller-Institute bericht; tot nog toe is echter van bestrijding geen werk gemaakt. Dit dient echter spoedig te geschieden, al dan niet met behulp van de Rockefeller-Institution. De menschen, allen blanken, zijn zeer zwak en anaemisch, velen idioot en suffig en met degeneratieve stigmata voorzien. Zij huwen allen onder elkander en verkeeren in een toestand van diep verval. Hun aantal is ongeveer 300.

De voeding is onvoldoende en bestaat hoofdzakelijk uit visch ; groenten worden haast niet gebruikt. Het drinkwater door mij medegenomen ter onderzoek, was brak.

De faecaliën worden niet in zee geworpen, doch langs de huizen gestrooid. Wat dit voor de verbreiding der hookwormziekte beteekent, zal iedereen wel duidelijk zijn".

Ten slotte nog iets over een der vreeselijkste ziekten, die het menschdom teisteren, over de *venerische-* dan wel *geslachtsziekten.*

Vreemd genoeg verneemt men daarover voor *Suriname* weinig uit officieele stukken, terwijl, zij reeds sedert jaren voor Curaçao uitvoerig werd besproken. Waarschijnlijk is dat geenszins het gevolg van haar mindere frequentie op het vaste land, dan wel dat het groote verkeer in de haven van Willemstad hare bestrijding meer maakte tot een handels-en scheepvaartbelang en dat het buitenland de aandacht had gevestigd op de gevaren van besmetting voor schepelingen op Curaçao.

Een ruimer standpunt eischt, dat men de bevolking om haar haar zelve bescherme tegen deze vreeselijke ziekte, die aantast het kind in het moederlijf, de kindersterfte vergroot, de krankzinnigengestichten vult, tal van blinden maakt, veel huwelijken ongelukkig doet worden, de bron is van allerlei kwalen en zich wreekt op de komende geslachten. Een ernstig onderzoek naar haar omvang in *Suriname* is dus Regeeringsplicht. Thans lezen wij alleen in de Koloniale Verslagen van het aantal aangevoerde koelies, dat besmet bleek en van het aantal lijders bij

de militaire bezetting, dan wel die werden opgenomen in het militair hospitaal.

Toch kan er geen twijfel bestaan of door het losbandig leven van goudzoekers en balata-bleeders, door het geringe aantal vrouwen op de plantages en de zoo algemeen voorkomende prostitutie in de steden, moeten de besmettelijke geslachtsziekten wel een groote verspreiding hebben gevonden. Eene vrouw, die zich aan prostitutie overgeeft, wordt vroeg of laat besmet; zij besmet op hare beurt verschillende mannen, die deze besmetting dan weer in telkens wijder kring verbreiden. De sexueele vroegrijkheid der jeugd, de mindere graad van ontwikkeling der gekleurde bevolking, de woningtoestanden en de slappe sexueele moraal, zijn allen factoren waarom de Regeering onmiddellijk moet ingrijpen ter moreele en hygiënische verbetering van het ras.

Reeds eenige jaren geleden, schreef S, in no. 8 van het *Nederlandsche Zeewezen* „Iets over de sanitaire toestanden te Curaçao". Het is algemeen bekend, zegt schr. dat van *Curaçao*, speciaal Willemstad met zijn haven, een slechte roep uitgaat op hygiënisch gebied, in het bijzonder betreffende het voorkomen, den aard en de verspreiding van venerische ziekten. Dat er voor het bestaan dier ongunstige reputatie een grond bestaat is niet tegen te spreken, wanneer men weet, dat de prostitutie te Willemstad niet geregeld is, en er noch van overheidswege, noch van particuliere zijde, noch van de zijde van het marinebestuur iets van beteekenis gedaan wordt om op eenigerlei wijze van venerische ziekten tegen te gaan.

Nog is een andere factor in het spel, die ongetwijfeld een zeer nadeeligen invloed moet uitoefenen op het ziektecijfer aan boord van schepen, die Curaçao hebben aangedaan, en zeer veel moet bijdragen tot Willemstads slechten naam in den vreemde, het is n.l. volgens schr. de gemakkelijke en goedkoope wijze van sterken drank te krijgen met al de gevolgen daaraan verbonden.

In de onmiddellijk nabijheid van de haven van Willemstad bestaan een groot aantal drankhuizen, waar tegen geringen prijs spiritualiën van bedenkelijke kwaliteit te verkrijgen zijn ; deze kroegjes van een zeer inferieur soort, ware „moordholen," die tot laat in den nacht geopend zijn, hebben al wat op hun geweten. Een bezoeker, die in een dergelijke gelegenheid boven zijn theewater geraakt en daardoor de reeds weinige zelfbeheer-

sching verliest, heeft natuurlijk zeer veel kans het slachtoffer te worden van de sletten, die juist in en om dergelijke drankholen voortdurend rondzwerven.

Het behoeft dan ook geen verwondering te baren, dat Amerikaansche en Duitsche oorlogsschepen de haven van Curaçao bij voorkeur niet bezoeken en hun volk, dat zich wel niet anders zal gedragen dan het scheepsvolk in het algemeen, niet bloot willen stellen aan de gevaren van een havenplaats, waar ten opzichte van drankverkoop en prostitutie nog volkomen anarchie heerscht". De schrijver hoopt terecht, dat maatregelen zullen worden genomen, die aan de ongewenschte toestanden een einde zullen maken, opdat de haven van Curaçao, die ongetwijfeld een toekomst heeft, niet langer in zijn ontwikkeling belemmering onder vinde.

En nog in het jongste Jaarverslag van den Openbaren Gezondheidsdienst kan men lezen, dat de prostitutie, op Aruba, zich uitbreidt met het gevolg dat venerische ziekten toenemen ; dat op Saba vele mannen besmet uit het buitenland terug komen, waarvan hun vrouwen dan het slachtoffer worden, zoodat ook op dat eiland steeds meerderen worden aangetast. „Venerische ziekten", heet het aldaar verder, „zijn in de geheele kolonie, doch vooral op Curaçao, en dan in de havenstad Willemstad, zeer verbreid; het laboratorium-verslag kan eenigszins een indruk geven van de frequentie van syphilis en gonorrhaea aldaar" (p. 71). Het zeer groote aantal positieve reacties van Wassermann (64 % van 778 reacties), wijst beter dan vele woorden kunnen doen, op de groote verspreiding der venerische ziekten in deze kleine stad met 15.000 inwoners. Het aantal salpingitiden (ontsteking van oorvlies dan wel baarmoeder) is merkwaardig groot en staat in nauw verband met de zeer verbreide gonorrhaea, die veer oogziekten veroorzaakt. Ook onder de beschaafde kringen loopen er velen rond, wier bloed door syphilis is vergiftigd en ontzettend is het aantal kinderen dan wel jonge lieden die besmet bleken door dit venijn.

De zending van Dr. den Houter om een onderzoek in te stellen en maatregelen te nemen tot bestrijding der geslachtsziekten op Curaçao had bereids gunstige gevolgen. Zijn belangrijk Rapport is te vinden in de *Nederlandsche Staatscourant* van 28 Sept. 1916, no 228, waarheen hier moet worden verwezen.

Reeds werden een polikiniek en een kliniek ingericht waarvan

een druk gebruik wordt gemaakt en die geleid wordt door den heer en mevrouw Dr. Waterman, door „een geest van hulpvaardige naastenliefde" ; opheffen en verbeteren, niet afstooten en kwetsen is daar leuze en practijk, terwijl hygiënisch raad en voorlichting wordt verstrekt, dus kwakzalversmiddelen worden bestreden. Beiden voelen voor wat arm, zwak en ellendig is en wijden hun beste krachten aan leniging dier nooden.

Voorlichting van het publiek zal wel worden, dan wel is bereids, ter hand genomen, waarbij de hulp en medewerking der burgerij noodzakelijk is, die tevens alle hulp dient te verleenen en publieke vrouwen, na het verlaten der inrichting, aan een beter, meer menschwaardig bestaan te helpen.

Wettelijke dwang mag niet achterwege blijven, om patienten te dwingen zich kosteloos te laten genezen en besmette personen te kunnen isoleeren ; het alcoholmisbruik te bestrijden waardoor het gevaar van venerische ziekten vermindert.

Verder is een Ordonnantie ontworpen waardoor iemand, man of vrouw, die wetende met gesslachtsziekte besmet te zijn, een ander infecteert, kan worden gestraft. „Als noodzakelijke aanvulling is daarbij gedacht, dat tot staving van een vermoeden van het begaan van een dergelijk delict, een gedwongen onderzoek naar het bestaan eener dergelijke ziekte kan worden ingesteld omgeven met maatregelen ter bescherming der persoonlijke vrijheid". Moge deze Verordening, waarmede de wetgevers van Denemarken, Zweden en Noorwegen reeds jaren geleden voorgingen, spoedig in werking treden om niet langer zulke ware misdadigers straffeloos te laten rondloopen, die dan steeds meerderen in het ongeluk kunnen storten en de volksgezondheid voortdurend benadeelen. Doch *waarom moet dan Suriname achterwege blijven ?*

Een zijtak van syphilis schijnt de *Yaws-ziekte* te zijn (framboesia tropica), die voornamelijk in *Suriname* wordt aangetroffen, waarop bereids 3 December 1904 door Van Kol de aandacht der Regeering werd gevestigd. Deze zeer besmettelijke ziekte, welke door vliegen wordt overgebracht, werd enkele jaren geleden als infectie-ziekte (2 Augustus 1909) wettelijk erkend, nadat zij reeds een onrustbarende uitbreiding had verkregen en het etablissement te Groningen geen ruimte genoeg meer bood om alle lijders aan deze huidziekte met haar afzichtelijke zweren en uitwassen op te nemen. De behandeling

met Salversan door Dr. Koch (Koloniaal Verslag 1911) toegepast gaf schitterende resultaten. Op Ceylon nam men zijn toevlucht tot inenting en de Boschnegers exponeeren de kinderen aan de infectie, waardoor zij op lateren leeftijd immuun worden. Deze ziekte is dus afdoende te bestrijden, wat thans ook in onze West-Indische Kolonie naar behooren geschiedt.

Van den zoo belangrijken *reinigingsdienst* kan hetzelfde niet worden gezegd. Er bestaan wel politie-voorschriften tegen het vervuilen der erven, doch daaraan wordt in geen van beide koloniën voldoende de hand gehouden, evenzoo laten de openbare reinigingsdienst, de rioleering en faecaliën-afvoer veel te wenschen over. Soms worden bij gebrek aan privaten de excrementen op willekeurige plaatsen weggeworpen, waarvan de gevolgen hiervoren werden geschetst. Vooral in Willemstad wordt zelfs in de wijken der gegoeden (Quinta en Altona) de publike weg nog te veel als mestvaalt beschouwd ; de rest van het faecaalvuil stort men er in de openbare wateren: St. Annabaai, Waaigat, en Rifwater. Alleen door behoorlijke rioleering kan in dit euvel worden voorzien.

Het moet dus ronduit worden erkend dat de besturen onzer West-Indische Koloniën in veel oprichten, wat de volksgezondheid betreft, hun plicht *niet* hebben vervuld. De drinkwatervoorziening, de afvoer van faecaliën en de bevordering der reinheid laten, zoowel in Suriname als op Curaçao, nog heel wat te wenschen over, evengoed als de woningtoestanden. De bestrijding der malaria bleek verre van voldoende ; die tegen de mijnwormziekte moest door een vreemdeling worden ondernomen ; voor het tegengaan van geslachtsziekten moet in Suriname nog vrij wel alles worden gedaan ; de verloskundige hulp is alom nog gebrekkig geregeld ; de tuberculose heeft nog nauwelijks de aandacht der Regeering getrokken. Het onverstand en het gemis aan medewerking der bevolking, trouwens wel degelijk zindelijk van aard wat lichaam, tanden en eetgerij benevens kleeding betreft, kunnen niet als vergoelijking dienen van zulk ernstig plichtsverzuim, daar deze in haar eigen belang, tot hygiënische maatregelen kan worden verplicht en gedwongen

Er is dus op dit gebied veel achterstand in te halen; moge dit met kracht en spoedig geschieden !

Bijna gelijktijdig met het artikel van den heer van Kol over *De Volksgezondheid in onze West-Indische Koloniën* bereikte ons een stuk van den heer Bonne, Arts en adjunct-Geneeskundig Inspecteur in Suriname, onder den titel van *De maatschappelijke beteekenis der Surinaamsche ziekten.* Alhoewel op vele punten gelijk, vullen beide artikelen elkander toch ook in menig opzicht aan, zoodat wij — met het oog op de groote belangrijkheid van het behandelde onderwerp — tot eene plaatsing van beide stukken in één en hetzelfde nummer besloten hebben.

De Redactie.

DE MAATSCHAPPELIJKE BETEEKENIS DER SURINAAMSCHE ZIEKTEN.*)

DOOR

C. BONNE
Adj. Geneesk. Inspecteur in Suriname.

Ieder, die naar Suriname denkt te gaan, of in dit land belang stelt, dient te weten, dat tal van gevaarlijke ziekten in de Oost zooals pest, cholera en pokken, in Suriname geheel ontbreken en dat ook gele koorts er zelden voorkomt ;

dat Paramaribo voor den blanke een gezonde woonplaats is, even gezond als Nederland ;

dat echter buiten Paramaribo en vooral in de bosschen van het binnenland voor hem een groot gevaar dreigt, n.l. de malaria;

dat men zich echter zoo goed tegen dit gevaar in acht kan nemen, dat men ook langen tijd in het bosch kan vertoeven, zonder malaria te krijgen ;

dat een kapitaalkrachtige, op een beperkt terrein werkende onderneming, bijv. een mijnonderneming evenals overal ter wereld, ook in het oerwoud van Suriname haar employé's tegen malaria kan beschermen ;

dat in het cultuurgebied aan de kust op de plantages ook malaria voorkomt, echter veel minder dan in het binnenland, maar toch nog zooveel, dat zij te samen met de anchylostomen-ziekte, den plantages een enorm verlies aan arbeidskracht bezorgt;

dat de inlandsche bevolking van Paramaribo zeer veel heeft te lijden van de filariaziekte ;

dat lepra in de kolonie zeer verbreid is, en dat een groot aantal lepralijders in de huizen worden verborgen ;

dat typhus en dysenterie in de kolonie voorkomen, maar niet in verontrustende mate, vooral de dysenterie niet;

dat het met het oog op deze ziekten echter gewenscht is, steeds gekookt water te drinken, de melk te koken, geen rauwe vruchten te eten, die niet eerst worden geschild en geen rauwe groenten te eten, zooals salade etc.;

*) Zie de noot der Redactie aan het slot van het voorgaand artikel.

dat de gezondheidstoestand der geheele bevolking in de kolonie niet bepaald slecht is ;

dat men er evenwel niet op mag rekenen, dat dit steeds zoo zal blijven, tenzij hygiënische verbeteringen worden ingevoerd, zooals een betere drinkwatervoorziening, faecaliënafvoer, muskietenbestrijding, inrichting van een op hygiënisch gebied werkenden gezondheidsdienst enz. en

dat daardoor in den gezondheidstoestand nog zeer veel kan verbeteren.

Wie zich nauwkeuriger op de hoogte wil stellen van de in Suriname heerschende ziekten, vindt in het volgende daarover een aantal opgaven, die ter plaatse zelf zijn bijeengebracht, en in sommige opzichten een beter beeld geven van de beteekenis dier ziekten, dan de officieele gegevens die daarvoor ter beschikking staan. Ik heb daar eenige beschouwingen aan toegevoegd.

Overal op de wereld worden de menschen ziek, maar niet overal even vaak. De oorzaak daarvan ligt in het voorkomen in bepaalde landen van bepaalde ziekten, die in andere landen ontbreken. Gewoonlijk hebben die ziekten een besmettelijk karakter, zooals cholera en typhus, soms worden ze door insecten overgebracht van mensch op mensch, zooals malaria en gele koorts, soms hangen ze samen met de voeding der bevolkingsgroepen, zooals beri-beri. Meestal zijn de ziekten, die den gezondheidstoestand onder de bevolking slecht maken preventable, kunnen ze door hygiënische maatregelen worden voorkomen. Het hangt slechts af van de hygiënische organisatie in zoo'n land, in hoeverre dit gelukt. In hoofdzaak hebben de volgende gegevens betrekking op die ziekten, welke in Suriname heerschen en die niet overal elders worden aangetroffen. Het zal tevens blijken, dat deze alle vallen onder de preventable diseases, de afweerbare ziekten.

De bevolking van Suriname is zeer heterogeen van samenstelling. Op 1 Jan. 1919 waren aanwezig 909 blanken, 24879 Britsch-Indiërs, 10252 Javanen, 924 chineezen, ± 9000 Boschnegers, ± 1500 Indianen en 53834 Creolen. Men noemt een Creool in Suriname een neger of iemand met gemengd negerbloed, die in Suriname is geboren*). Bovendien zijn er nog Syriers

*] De beteekenis van „creool" is in Suriname ruimer. Zie de *Encyc. v. Nederl. West-Indië*, sub voce. *Red. W. I. Gids.*

uit de landen om de Middell. Zee, kleurlingen van alle West-Indische landen en eilanden en komen uit Fransch-Guyana vele vluchtelingen, die of uit Frankrijk zelf of zijn koloniën afkomstig zijn. De blanken vormen quantitatief dus slechts een onbeteekenende minderheid. Ze wonen grootendeels in Paramaribo en men kan gerust zeggen, dat onder hen de gezondheidstoestand zeer goed is. Ofschoon ze voor geen der ziekten, die de overige bevolking teisteren, geheel gevrijwaard zijn, heeft toch hun meer hygiënische levenswijze praktisch ten gevolge, dat ze, tenminste voor zoover ze steeds in Paramaribo wonen, er tegenwoordig vrijwel geheel van verschoond blijven. Hun aantal is echter zoo gering, dat daarvan geen invloed uitgaat op de cijfers, die betrekking hebben op de geheele bevolking, op het algemeen sterftecijfer bijv. De overige bevolkingsgroepen kan men gezamenlijk in beschouwing nemen ; hun kansen om ziek te worden zijn vrijwel gelijk en hangen voornamelijk af van hun woonplaats.

Afgaande op de sterftecijfers zou men den gezondheidstoestand der Surinaamsche bevolking niet slecht behoeven te noemen. Ze bedroegen voor de laatste 12 jaren, waarvan ze bekend zijn :

1907	24,3	per	1000	1913	22,8	per	1000	
1908	25,7	„	„	1914	17,7	„	„	
1909	23,4	„	„	1915	16,0	„	„	
1910	20,8	„	„	1916	16,4	„	„	
1911	23,3	„	„	1917	18,1	„	„	
1912	25,8	„	„	1918	23,6	„	„	(Spaansche griep)

De eerste vraag, die men zich hierbij moet voorleggen, is deze, of de cijfers juist zijn. Zonder twijfel zijn ze niet geheel juist. Suriname heeft geen bevolkingsregister ; volkstellingen zijn niet gehouden. Het is een primitief land, waar nog veel gebeurt op afgelegen plaatsen, waar geen verdere ruchtbaarheid aan wordt gegeven. Daar staat tegenover, dat het overgroote deel der Surinaamsche bevolking woont in streken, waar contrôle bestaat van het bestuur, zoodat de afwijking van het aantal opgegeven sterfgevallen van de werkelijkheid waarschijnlijk niet zeer groot is. Dan moet men echter de Boschnegers en Indianen uitschakelen. Het aantal daarvan bedraagt ± 10000 volgens de Kolon. Verslagen. Dit is slechts een zeer ruwe schatting. Ze zijn meegerekend in de opgaven der totale bevol-

king; die 10-maal zoo groot ongeveer wordt opgegeven. Bij de berekening van het sterftecijfer is de jaarlijksche sterfte gedeeld door de totale bevolking. Omdat de sterfgevallen onder Boschnegers en Indianen niet bekend worden of voor een zeer gering deel, wordt op deze wijze het sterftecijfer geflatteerd, maar ten hoogste met ± 10 %. Men moet er dan echter ook nog rekening mee houden, dat de samenstelling der Surinaamsche bevolking naar leeftijdsgroepen niet de normale is. Het groote aantal immigranten komt volwassen in de kolonie, het aantal mannen onder hen is veel grooter dan dat der vrouwen en ook het aantal kinderen, dat uit hen is voortgesproten is geringer, dan het geval zou zijn bij gelijke verdeeling der sexen. Men bespeurt dezen invloed nog duidelijker op de samenstelling der bevolking der geheele kolonie. Deze bestond op 31 Dec. 1917 uit 48.840 mannen en 43.444 vrouwen*). Ook de keuring der immigranten oefent een zekere selectie uit. Deze factoren zijn alle van eenig belang en hebben alle in gunstigen zin invloed op het sterftecijfer.

Ook wanneer men onder dit voorbehoud de sterftecijfers vergelijkt met die van andere landen en plaatsen, dan steken ze daarbij nog niet zeer ongunstig af, zooals onderstaande tabel aantoont :

Sterfte per 1000 inwoners.

Curaçao	1917	15,1	
Staat Sao Paulo	1916	± 23,6	
Landengte van Panama	1916	29,04	
Employé's Panamakanaal	1916	6,03	
Britsch Guiana	1916	27,1	
„ „	1917	30,4	
Suriname	1916	16,4	
„	1917	23,6	
„	1918	23,6	(Spaansche griep)

Geenszins mag men hieruit de conclusie trekken, dat daarom de gezondheidstoestand gunstig is. Deze hangt niet alleen af van de sterfte, maar eveneens van het voorkomen van ziekten, die niet direct voeren tot den dood. Zoo is de filariaziekte bijv. zelden een doodsoorzaak, daarentegen kan iemands leven tengevolge dezer ziekte bijna ondraaglijk worden gemaakt. Hetzelf-

*) Boschnegers en Indianen niet inbegrepen.

de geldt voor lepra. Malaria en anchylostomiasis berooven iemand van zijn arbeidskracht, verzwakken hem uitermate, maar hun beteekenis voor de bevolking leest men niet uit de sterftecijfers aan deze ziekten.

Deze arbeidskracht-roovende ziekten zijn het, die den gezondheidstoestand der Surinaamsche bevolking ongunstig maken. En het schaarsch bevolkte land heeft zijn arbeidskrachten dubbel noodig; daarom is de economische beteekenis dezer ziekten voor de geheele kolonie zoo groot.

Men kan echter de beteekenis der Surinaamsche ziekten niet bespreken of men moet onderscheid maken tusschen de verschillende deelen der kolonie. De verbreiding ervan is zoo ongelijkmatig, dat een ziekte van het grootste belang is op de eene plaats en op de andere geheel ontbreekt. Het best is daartoe de kolonie in drie gebieden te verdeelen, n.l. de stad Paramaribo het cultuurgebied langs de kust en het oerwoud in het binnenland.

I. De stad Paramaribo.

Op 1 Januari 1919 woonden in Paramaribo 36.726 menschen, ongeveer $^2/_5$ van de bevolking der geheele kolonie. Het grootste deel dier bevolking bestaat uit Creolen, die, tenminste in het centrum der stad, dicht opeengehoopt wonen. Achter de huizen, die met hun front tot aan de straat reiken, bevinden zich namelijk groote erven en op die erven staan de z. g. negerwoningen. Dit zijn lange houten woningen, die door tusschenschotten in een aantal vakken zijn verdeeld. In elk vak, in Suriname spreekt men van „kamer", woont een gezin. Zoo'n reeks kamers heeft meestal een gemeenschappelijk privaat en gemeenschappelijke regenwatertanks. De privaten zijn vaak vervallen en slecht. Gewoonlijk bevindt zich op het erf ook een gebrekkige put, waarin grondwater staat. Dit water wordt gebruikt als waschwater, in tijd van droogte waarschijnlijk ook wel als drinkwater. De loozing der erven is vaak zeer slecht, en in den regentijd worden ze op talrijke plaatsen in modderpoelen herschapen. Gewoonlijk zijn de erven, voor zoover er niet het een of ander op gekweekt wordt, sterk met hoog onkruid begroeid, waartusschen allerlei vuilnis is nedergeworpen. Enkele dezer ongewenschte toestanden zijn bij verordening strafbaar gesteld, doch deze verordeningen worden tot nog toe weinig streng gehand-

haafd. In de buitenwijken der stad, en vooral langs eenige wegen die van de stad uitgaan, vindt men eenigszins andere verhoudingen, staan de woningen meer afzonderlijk en verder uiteen. Daar vermengt zich vooral het Britsch-Indische element onder de oorspronkelijke Creolen-bevolking.

Op de stadserven vindt men vele muskietenbroedplaatsen. In het regenwater, dat in vaten of tanks wordt bewaard, of dat in de dakgoten blijft staan, treft men de larven aan van Stegomyia fasciata of Aedes argenteus, de beruchte gele koortsmuskiet. In meer vuil water, bijv. waschwater, dat zich in plassen en poeltjes verzamelt, water, dat n oude smerige vaten is blijven staan, broedt Culex fatigans of Culex quinque fasciatus, de overbrenger der filariaziekte. Aan den buitenrand der stad, waar tusschen de wegen moerassen, rijstveldjes, in het algemeen meer natuurlijke waterverzamelingen voorkomen, broedt Anopheles tarsimaculata, een der malariamuskieten. Behalve deze drie genoemde muskietensoorten, komen er nog tientallen andere voor, die in sommige tijden in reusachtig aantal optreden. Voor zoover bekend, spelen ze echter geen rol bij het overbrengen van ziekten.

a. Gele koorts. De gele koorts is een ziekte, die in talrijke epidemieën geheel tropisch Amerka heeft geteisterd. Ook in Suriname is ze herhaaldelijk opgetreden, het laatst in 1902 en 1908. Vooral in de steden zocht deze ziekte haar slachtoffers bijv. in Havana, New-Orleans, Rio de Janeiro; in Suriname werd Paramaribo steeds het sterkst getroffen. Sinds de rol der gele koorts-muskiet bij de overbrenging van mensch op mensch bekend werd, door den aanleg van waterleidingen de bakken en vaten met regenwater in de steden schaarsch werden en men de overblijvende met muskietengaas kon afsluiten, is de beteekenis dezer ziekte sterk afgenomen. Uit alle groote steden in Amerika is ze verdreven en nog slechts in enkele kleinere plaatsen houdt ze stand. Voor Paramaribo is dat een zeer gelukkige omstandigheid. Want werd de gele koorts hier weer ingevoerd, dan vond ze nog even goede uitbreidingsvoorwaarden als vroeger. Paramaribo heeft n.l. geen waterleiding en sluit de regenwatervergaarplaatsen niet met muskietengaas af. Dat zij tegen gele koorts gevrijwaard blijft, heeft ze niet te danken aan eigen maatregelen, maar aan de energieke bestrijding op Cuba, in de Zuidelijke staten van N.-Amerika en Midden Ame-

rika en Brazilië. Gele koorts ontbreekt dus de laatste jaren in Suriname. De kans, dat ze opnieuw ingevoerd zal worden, is niet groot en de kans op een nieuwe epidemie kan door een georganiseerde muskietenbestrijding nog veel geringer worden gemaakt.

b. Filariaziekte. Kon de muskietenbestrijding in krachtiger ontwikkelde steden Paramaribo beschermen tegen gele koorts, geheel anders is het gesteld met de tweede muskietenziekte, de filariaziekte. Deze ziekte, de grootste vijand der stadsbevolking moet uit eigen kracht bestreden worden ; noodeloos lang laat deze bestrijding op zich wachten. Het woord gele koorts geeft zelf aan, welk soort ziekte men zich daarbij moet voorstellen, een koorts waarbij geelzucht optreedt. Het is een gevaarlijke ziekte. De verschijnselen der filariaziekte zijn buiten Suriname veel minder goed bekend. Het is geen acute ziekte, waarvan men in eenige weken beter wordt, of wel eraan sterft, maar een chronische ziektetoestand, die het leven lang verschijnselen kan geven. Deze zijn in de eerste plaats zeer heftige koortsaanvallen, door de bevolking „boeboe"-aanvallen genoemd, gewoonlijk gepaard gaande met ontstekingsverschijnselen op verschillende plaatsen in het lichaam. Abcessen kunnen dientengevolge optreden. Bovendien heeft de filaria-lijder altijd kans, dat allerlei lichaamsdeelen zeer sterk opzwellen en dien verdikten toestand blijven behouden. Zoo kunnen bijv. een of beide beenen veranderen in een plompe cylindrische massa, zoodat het been van de heup tot den voet de dikte van de dij krijgt en de voet bijna geheel er in is opgenomen, een soort olifantsbeen dus. Men noemt dezen toestand elephantiasis en ieder die er op let, kan in Paramaribo's straten menschen met zulke misvormde beenen zien rondloopen. De koortsen en de elephantiasis en nog andere niet genoemde symptomen kunnen iemand voor iederen geregelden arbeid ongeschikt maken en hem telkens weer op het ziekbed nederwerpen. Toch sterven ten slotte maar zeer enkelen aan de filariaziekte zelve, maar andere ziekten hebben op een zoodanig veranderd en verzwakt lichaam gemakkelijk vat. Men zal dus vergeefs in de sterftestatistieken zoeken naar gegevens over de frequentie dezer ziekte. De filarialijders bezitten in bepaalde perioden van hun ziekte in hun bloed mikroskopisch kleine wormpjes, de z.g. mikrofilariën. Door systematisch het bloed van een groot

aantal personen na te gaan, kan men een indruk krijgen van de menigvuldigheid der ziekte, al verloopt deze dan bij iedereen niet met even hinderlijke verschijnselen. De ziekte wordt van mensch op mensch door muskieten overgebracht. Slechts een bepaalde muskietensoort kan dit in Suriname voor zoover bekend doen, Culex fatigans of quinquefasciatus. Deze legt haar eieren in vuil water op de erven, in poeltjes, in oude vaten en emmers met vuil water enz. Ze komt in Paramaribo in enorm aantal voor. Een enkele smerige put of kuil, waarin bijv. water uit keukens heenloopt kan honderdduizenden larven van filariamuskieten herbergen, die evenveel muskieten opleveren. Deze muskieten vindt men buiten Paramaribo zelden, in het bosch ontbreken ze geheel, in de districten vindt men ze alleen in de dorpen in beteekenend aantal. De filariaziekte is ook alleen een ziekte van Paramaribo, daarbuiten bestaat nauwelijks infectiegevaar daarvoor.

Er is a priori geen reden aan te nemen, dat er verschil in vatbaarheid zou bestaan voor de filariaziekte bij de verschillende rassen die de kolonie bevolken. Inderdaad treft men ze bij alle rassen aan, maar niet even vaak. De verschillen worden echter gemakkelijk verklaard door het verschil in woonplaats. Paramaribo wordt in hoofdzaak door Creolen bewoond.

Daarom zijn *zij* het sterkst geïnfecteerd.

Een goeden indruk van de uitbreiding der ziekte in de stad, geven de keuringsresultaten van hen, die soldaat willen worden. Deze worden steeds op mikrofilariën onderzocht en gevonden werden:

in 1917 49 geïnfecteerden op 161 personen.
„ 1918 7 „ „ 34 „

Dit zijn jonge mannen van ongeveer 20 jaar, altijd Creolen. Worden zij 60 dan zullen zij nog twee maal zoo lang aan infectie zijn blootgesteld en het is dus duidelijk, dat de Creoolsche bevolking voor verreweg het grootste gedeelte eenmaal in haar leven wordt geïnfecteerd. Gelukkig krijgt slechts een deel „boeboeaanvallen" en elephantiasis. De blanken zijn geenszins voor de ziekte gevrijwaard, maar slechts een zeer gering aantal onder hen vertoonen de verschijnselen der ziekte. In het algemeen wordt hun kans om besmet te worden grooter, naarmate ze langer in de kolonie, speciaal in de stad Paramaribo vertoeven.

Gewoonlijk evenwel slaapt de blanke onder een muskietenkleed en dat is zijn voornaamste bescherming tegen de ziekte. Het is dan ook zeer onwijs, dat enkelen van hen nog steeds meenen dat het niet noodig is. Ook bevinden zich op het erf en vooral in het huis van den blanke gewoonlijk minder filarialijders dan in de omgeving der Creolen en ook zijn hun erven zindelijker en broeden er minder muskieten. Toch zijn dit alles slechts quantitatieve verschillen in infectiekans. Zijn de infectiekansen gelijk, dan worden blanke en Creool ook in gelijke mate geïnfecteerd. Ik heb dit eens vergeleken voor de Creoolsche en Europeesche soldaten, die met hun gezinnen buiten de kazerne in de stad wonen. De Creolen worden alleen als soldaat aangenomen, als ze filariënvrij zijn, men kan ze dus vergelijken met de Europeesche soldaten, die filariënvrij in de kolonie komen. Eerst wonen beide rubrieken een aantal jaren in de kazerne, waar de kansen op filaria-infectie praktisch te verwaarloozen zijn. Daarna wonen ze in de stad te midden der geïnfecteerde bevolking met dezelfde traktementen in dezelfde buurten. Wanneer men dan rekening houdt met het aantal jaren, dat zij buiten de kazerne hebben gewoond, dat zij dus aan infectie zijn blootgesteld, dan vindt men voor Europeanen en Surinamers precies dezefde graad van infectie.

Wanneer een blanke geïnfecteerd blijkt met de filariaziekte, hoort men dat nog al eens toeschrijven aan sexueel verkeer met de Creoolsche bevolking. Dit is onjuist, wel wordt de infectiekans grooter door het verblijf in huizen, waar meer geïnfecteerde filariamuskieten 's avonds rondvliegen.

De Britsch-Indiërs en de enkele Javanen, die in de stad wonen, vertoonen minder vaak filariaverschijnselen, dan de Creolen. Zij wonen meer aan de rand der stad, waar de filariamuskiet zeldzamer wordt, bovendien wonen zij gewoonlijk korter in de stad en in een minder sterk geïnfecteerde omgeving.

De blanken hebben het minst van de ziekte te lijden en de Creolen het meest. Aan hen berokkent ze onberekenbaar nadeel en gelukkig is er thans sprake van een begin eener systematische muskietenbestrijding.

c. Een volgende ziekte, die in de geheele kolonie voorkomt, maar waarvan men de meeste lijders toch in Paramaribo aantreft, is de lepra of melaatschheid. De drie Guyana's zijn een gedeelte van den aardbol, waar deze ziekte het menigvuldigst

voorkomt. Voor de betrokken personen is het natuurlijk een diep in de gewone levensverhoudingen ingrijpende ziekte. Iemand die zonder twijfel lijdt aan lepra, heeft de keus tusschen twee dingen : of zich te begeven naar een der leproserieën, waarvan de kolonie er niet minder dan drie rijk is, of zich nooit meer op straat te begeven en zich steeds op te houden op het perceel, waar hij woont. Voor de gemeenschap ware het zeker het beste, dat de lijders het eerste kozen ; helaas gebeurt als regel het laatste. Het gevolg is, dat honderden lepreuzen verborgen zijn in de huizen. De bevolking kent de ziekte goed en vermijdt liefst alle ruchtbaarheid over de aanwezigheid van de lijders, hoewel zij zelf als regel niet gelooft aan de besmettelijkheid der ziekte. Het gevolg is dat even zoovele haarden van besmetting blijven bestaan. Deze menschen zijn aan iedere contrôle onttrokken, ze oefenen allerlei beroepen uit, zijn leveranciers van allerlei eetwaren en allerlei goederen. Allerlei personen gaan vrijelijk en intiem met deze menschen om en dat dit alles wordt getolereerd, is zeker een der meest achterlijke toestanden op hygiënisch gebied in de kolonie, vooral met het oog op het groote aantal der lijders. Zelfs dat aantal is op geen stukken na bekend. Alle rassen worden erdoor aangetast, men vindt onder de zieken bijv. ook Europeesche oud-militairen. Er kunnen vele jaren verloopen voor de lepra bij iemand, die besmet is, duidelijke verschijnselen geeft. Zoo iemand kan dus Suriname reeds lang hebben verlaten. Vandaar, dat een leprahaard, zooals Paramaribo thans is, niet alleen op zich zelf beschouwd, buitengewoon onwenschelijk is, maar al evenzeer voor andere landen, waar bewoners van Suriname heentrekken. Ik meen zelfs, dat tegenwoordig, nu overal de wering van afweerbare ziekten meer op den voorgrond treedt een toestand, zooals die in Suriname bestaat, niet onopgemerkt zal voorbijgaan aan landen van hooger maatschappelijke ontwikkeling en het lijkt mij geenszins onmogelijk, dat deze in de toekomst het vrije verkeer met haarden van lepra en filariaziekte, zooals Suriname, eenigszins aan banden zullen leggen. In het bijzonder heb ik hierbij op het oog Amerika, waar men niet opziet tegen ingrijpende maatregelen, om de volksgezondheid te beschermen. Het zou struisvogelpolitiek wezen, hier geheel blind voor te zijn.

d. Malaria is een ziekte, die voor Paramaribo zelf van weinig belang is. In de buitenwijken der stad bestaat infectiekans,

midden in de stad treft men praktisch geen malariamuskieten aan. Wel wonen een groot aantal malarialijders in de stad, die buiten de stad geïnfecteerd zijn. Het verdient de aandacht, dat de geneesheeren in Suriname als regel nog geen bloedonderzoek verrichten bij hun patienten en dus veel malaria wordt genoemd, wat het niet is.

e. Anchylostomiasis treft men in Paramaribo aan bij alle rassen, toch is de ziekte hier veel minder belangrijk, dan op de plantages. Het ongeschoeide deel der stadsbevolking is veel sterker aangetast, dan het geschoeide deel. Slechts een heel enkele maal ziet men de ziekte ook bij Europeesche kinderen en volwassenen. Onder staande tabel geeft een aantal met anchylostomen geïnfecteerde personen onder de bezoekers der kostelooze, poliklinieken, waarbij de faeces werden onderzocht :

1918.	Onderzochte personen	978
	Geïnfecteerd met anchylostomen	365

De volgende tabel geeft een indruk van den infectiegraad bij de jonge Creolen, die soldaat willen worden :

	1917	1918
Onderzochte personen	161	34
Geïnt. met anchyl.	102	15

f. Bilharzia is een ziekte veroorzaakt door kleine wormen, die in de bloedvaten van de endeldarm leven. Ze schijnt eenige neiging tot uitbreiding te hebben. De patienten hebben dysenterie-achtige verschijnselen. Bij de meeste personen geeft de infectie met die wormen geen verschijnselen, bij enkele zijn deze zeer licht en als groote uitzondering ernstiger. Het is mogelijk, dat bij toename der ziekte ook de symptonen ernstiger worden. Thans is de economische beteekenis nog zeer gering. Onderstaande tabel geeft den infectiegraad bij de keuringen der aspirantsoldaten :

	1917	1918
Onderzochte personen	161	34
Geïnf. met bilharzia	17	6

De volgende tabel geeft de verdeeling naar den landaard van personen, die Bilharzia-eieren in hun ontlasting vertoonden in het Mil. Hospitaal.

Creolen	122
Britsch-Indiërs	27
Chineezen	2
Javanen	0
Blanken	3

g. Typhus Dit is voor Paramaribo een belangrijke ziekte, waarvan voorloopig weing afneming is te verwachten bij den zeer gebrekkigen faecaliënafvoer, die in de stad bestaat. Op tal van erven loopt de faecaalmassa uit de privaten bij hevige regens in stroomen over het erf; kippen en kinderen loopen erdoor, brengen het in de huizen, kinderen eten de vruchten op, die erin zijn gevallen. Men moet zich verwonderen, dat bij zulke toestanden nog niet meer typhus voorkomt. Een aantal typhusgevallen wordt trouwens zeker niet als zoodanig herkend, vooral niet de gevallen bij kinderen, die vaak voorkomen en in het algemeen licht verloopen. Werd door den Surinaamschen geneesheer het mikroskoop gebruikt, dan zou in Paramaribo zeker minder malaria en meer typhus worden geconstateerd. Zoo goed als alle typhuspatienten, die bekend worden, komen in het Militair Hospitaal terecht voor verpleging. Dit is een zeer gelukkige omstandigheid. Het aantal daar verpleegde typhuspatienten bedroeg:

in	1913	43	,waarvan	stierven	16
„	1914	50,	„	„	13
„	1915	36 ,	„	„	7
„	1916	121,	„	„	15
„	1917	75,	„	„	7

Alle rassen worden door de typhus aangetast, zonder dat er eenig verschil in vatbaarheid blijkt te bestaan. Hoe zindelijker en hoe meer hygiënisch de levenswijze is, des te geringer is de kans op een typhusinfectie. Europeanen worden zeer weinig er door aangetast; sinds 1915 alleen een aantal soldaten, en dan nog buiten Paramaribo.

h. Dysenterie is een zeldzaamheid. Meestal is dit amoebendysenterie. Bacillaire dysenterieën, die, zoals in de Oost, epidemisch een groot aantal menschen aantasten en soms van hooge mortaliteit zijn, komen althans de laatste jaren in Suriname niet voor. Onder de bestaande hygiënische verhoudingen

mag men er echter in het geheel niet op rekenen, dat dit altijd zoo zal blijven.

j. Een goedaardige koortsvorm komt in de stad en ook daarbuiten voor, die gelijkenis vertoont met de Oost-Indische Van der Scheersche koorts en die voorals sinds kort in de kolonie aangekomen blanken en Javanen aantast. Ook kinderen lijden eraan, ook van de Creolen. Volwassen Creolen zijn niet geheel gevrijwaard, maar bij hen verloopt de ziekte altijd bijzonder licht.

Het verloop is steeds gunstig en met een week ziek zijn, is gewoonlijk alles achter den rug. In de meeste jaren komt de ziekte slechts sporadisch voor, soms krijgt ze tijdelijk een wat grooter uitbreiding.

k. Yaws is een besmettelijke huidziekte, die in de stad vrijwel alleen bij inlandsche kinderen wordt gevonden en dan nog vrij zeldzaam. In de districten is ze veel belangrijker.

Ten slotte wil ik nog het sterftecijfer voor Paramaribo vermelden voor de laatste jaren, zooals het uit het *Gouvern. Advert. Blad* is te berekenen. Er sterven te Paramaribo natuurlijk velen die ziek uit het binnenland komen, of die zelfs niet in het stad wonen, maar daar geneeskundige behandeling hebben gezocht. Deze laatste rubriek is geëlimineerd. Voor vroeger jaren dan 1914 bestaan geen gegevens, die dit mogelijk maken.

Sterfte per 1000 inwoners.

Paramaribo	1914	25.2	Georgetown	1917	31.9
„	1915	23.0	Sao Paulo	1916	16.9
„	1916	22.8	Montevideo	1915	17.3
„	1917	27.0	Buenos Aires	1914	14.8
„	1918	31.0 (Spaansche griep).			

II. Het cultuurgebied.

Langs de kust, nabij de riviermondingen liggen een aantal plantages, waarop gewerkt wordt door contractarbeiders en vrije arbeiders, Javanen, Britsch-Indiërs en een aantal Creolen. Daartusschen in liggen vestingsplaatsen, waar van contract vrijgekomen arbeiders, in hoofdzaak Britsch-Indiërs, maar ook Javanen den kleinen landbouw uitoefenen. Ook enkele Creolen treft men daar aan. Geheel andere ziekten zijn in dit gebied van beteekenis dan in de stad. Voor infectie met de filariaziekte behoeft men hier practisch niet te vreezen.

a. Van zeer groote beteekenis is echter de anchylostomenziekte. De oorzaak hiervan zijn kleine wormpjes in den darm, die

zich vastbijten in den darmwand. De dragers dier wormen lijden aan bloedarmoede en algemeene zwakte. In ernstige gevallen sterven ze eraan. De meeste evenwel zijn er niet bepaald ziek door in den gewonen zin van het woord, maar boeten een aanzienlijk deel van hun arbeidskracht erdoor in, worden ook meer vatbaar voor andere ziekten en verdragen deze slechter. De economische beteekenis dezer ziekte voor den grooten en den kleinen landbouw in Suriname kan niet worden overschat. Niet de sterfte eraan is van beteekenis, maar de verzwakking der bevolking erdoor. De verbreiding der ziekte geschiedt door de eieren der wormen, die in enorm aantal worden voortgebracht en met de ontlasting het lichaam verlaten. In een vochtigen bodem ontwikkelen zich daaruit larven, die door de huid der voeten heenboren kunnen en zoo andere personen infecteeren. De bestrijding moet gericht zijn op het afdrijven der wormen uit het lichaam door z.g. wormkuren, maar vooral door de geïnfecteerden te bewegen, gebruik te maken van privaten en niet hun faeces op allerlei plaatsen te deponeeren en zoo een massale bodeminfectie die thans op vele plaatsen bestaat, tegen te gaan. De verbreiding dezer ziekte in het gebied der cultures is enorm. Op vele plantages is iedereen geïnfecteerd. Als nieuwe contractanten uit Java overkomen, worden zij òf aan boord òf bij aankomst van hun van Java meegenomen anchylostomen bevrijd. Korten tijd daarna zijn ze echter door de larven, die nabij de woningen op de plantages in den bodem leven, opnieuw besmet. Een krachtig, georganiseerde bestrijding dezer ziekte, zooals de planters in Deli en op andere plaatsen, die zelf ter hand hebben genomen, bestaat in Suriname niet. Een poos lang heeft de International Health Board, werkende met fondsen door de Rockefeller Foundation verschaft, de anchylostomiasis in Suriname bestreden. Ze werkte en werkt nu nog in omgevende koloniën. Haar geneesheer heeft echter Suriname verlaten. Onder zijn leiding zijn duizenden menschen onderzocht en met wormkuren behandeld. Daar evenwel toen het maken van privaten nog niet verplichtend was gesteld en daar ook niet veel van terecht is gekomen zijn de bereikte resultateen, slechts tijdelijk geweest en binnen korten tijd zal eer niets meer van zijn te bespeuren. Er is nu een anchylostomenverordening tot stand gekomen, die tot den bouw van privaten of latrines verplicht, en die spoedig geheel in werking zal treden.

De tijd zal moeten leeren, wat ze zal uitwerken. Het ware voor vele planters zeker verstandig, zelf zonder dwang de bestrijding ter hand te nemen. De ervaring heeft geleerd, dat de hieruit vloeiende baten, in den vorm van meerdere arbeidsprestatie enz. gewoonlijk grooter zijn dan de daaraan besteede uitgaven.

b. Een tweede ziekte, die in het cultuurgebied der districten veel belangrijker is dan in de stad Paramaribo, is de malaria. In sommige gedeelten is die ziekte zelfs zeer verbreid, bijv. in den Saramaccapolder, waar voorn. Britsch-Indiërs als kleine landbouwers gevestigd zijn; sinds 1918 ook in Nickerie. Daarentegen zijn er talrijke plantages en ook vestigingsplaatsen, waar een malariageval een zeldzaamheid is. Dit hangt af van de aanwezigheid van geschikte broedplaatsen voor de malariamuskieten en ook van den invoer van malaria door geïnfecteerde personen, die op zoo'n bepaalde plaats gaan wonen. Alle drie soorten malaria komen in het cultuurgebied voor; de goedaardige vormen, de tertiana en de quartana overwegen, vooral de eerste. De kwaadaardige tropische malaria ontbreekt er echter niet en vertoont in sommige jaren op enkele plaatsen zelfs epidemische uitbreiding. Den meest juisten indruk van de wisselende frequentie der malaria in verschillende jaren geven de cijfers der onderzochte bloedpreparaten in het laboratorium van het Militair Hospitaal te Paramaribo omdat daar de diagnose het zekerst wordt gesteld. Deze cijfers hebben natuurlijk niet juist betrekking op personen uit het cultuurgebied, maar op alle patienten uit het hospitaal.

Jaar	1916				1917				1918			
Kwartaal	1e	2e	3e	4e	1e	2e	3e	4e	1e	2e	3e	4e
Aantal onderzoekingen op malaria	375	353	401	309	298	375	467	436	437	539	843	658
Gevonden werden												
Tertiana	47	42	31	42	30	22	49	43	40	44	85	26
Quartana	14	12	20	5	9	11	8	11	17	15	21	22
Tropica	16	21	30	30	21	21	48	33	31	86	135	62

Ook de bestrijding der malaria, die nu nog nergens geschiedt, zou voor enkele plantages loonend zijn.

In ieder geval kunnen noch de achylostomiasis, noch de malaria een ernstig bezwaar zijn tegen het vestigen van kapitaalkrachtige cultuurondernemingen, mits men ze slechts bestrijdt.

Behalve de beide opgenoemde ziekten, zijn er nog een aantal andere van infectieuzen aard maar van minder beteekenis.

c. Yaws, een huidziekte, tast vooral kinderen, maar ook volwassen Javaansche en Britsch-Indische mannen en vrouwen aan. Tegenwoordig heeft men in het Salversan en andere preparaten van dezelfde samenstelling daartegen krachtige geneesmiddelen, die als regel in enkele weken de zieken genezen.

d. Typhus komt eveneens in dit gebied voor. De herkenning dezer ziekte is voor den districtgeneesheer, die soms eenmaal 's weeks op sommige plaatsen even komt, en dan nog vaak ver verwijderd is van vele woningen, moeilijk. Op plantages wordt ze eerder opgemerkt, dan op de vestigingsplaatsen en andere nederzettingen. In 1918 kwam op een dorp van 150 inwoners nog een typhus-epidemie voor, die een derde der bevolking aantastte en ongetwijfeld worden ook in de districten een aantal typhuspatienten niet herkend. Toch kan men niet spreken van een sterke algemeene uitbreiding van de typhus in het cultuurgebied.

Dysenterie en bilharzia zijn er van even weinig beteekenis als in de stad. Ook hier mag men echter in het minst niet rekenen op bestendiging van den betrekkelijk gunstigen toestand. Veel te veel hangt nu nog van het toeval af en er is nog veel te weinig hygiënische controle.

De volgende tabel geeft een indruk van de voorkomende ziekten op een der grootste plantages.

	1914	1915	1916	1917	1918	Opmerkingen
Malaria	743	814	1222	865	482	In deze en den volgenden staat zijn de ziekte- en sterfgevallen ten gevolge der Spaansche griep buiten beschouwing gelaten. De epidemie begon Dec. 1918.
Pneumonie	20	14	16	16	2	
Geslachtsziekten	68	48	24	71	58	
Anchylostomiasis	267	453	244	84	95	
Dysenterie	45	2	—	—	—	
Longtuberculose	18	20	18	9	7	
Yaws	9	51	48	16	49	
Typhus	2	1	—	—	—	
Tetanus	1	—	2	3	—	
Beri-beri	2	4	—	1	—	
Huidziekten	544	349	162	252	163	
Chirurgische ziekten	634	481	365	539	469	
Oogziekten	209	267	421	308	163	
Interne ziekten	415	265	235	276	247	
Plantagebevolking	3187	3365	3206	3259	3061	

Sterftecijfers voor deze plantage.

1916	15,8 per 1000
1917	14,9 „ „
1918	20,3 „ „

Onderstaande tabellen, ontleend aan de *Kolon. Versl.* geven sterftecijfers voor verschillende groepen der bevolking van het cultuurgebied.

Sterfte per 1000 gecontracteerde immigranten en hun gezinnen.

	Britsch Indiërs	Javanen
1909	27,0	12,0
1910	23,1	11,9
1911	21,0	15,3
1912	19,9	17,8
1913	20,4	8,7
1914	19,9	8,3
1915	8,5	5,4
1916	11,4	5,8
1917	9,6	8,8

Waarschijnlijk schuilen in deze cijfers hier en daar fouten.

Er is op hyiënisch terrein in het cultuurgebied zeer vel te doen. Men kan niet zeggen, dat het aantal districtgeneesheeren, waarover de bevolking daar beschikt, gering is; er zijn er 18 aanwezig voor ongeveer 60.000 personen, dus 1 op ± 3300. Echter zij bepalen zich vrijwel tot de voorziening in medische hulp, het genezen der zieken; aan het voorkomen van ziekten wordt te weinig aandacht besteed. De verpleging der zieken in kleine plantagehospitaaltjes, die vaak nauwelijks dien naam verdienen, en met ongeoefend verplegingspersoneel, is zeer gebrekkig. De diagnostiek is eveneens gebrekkig. Van alle laboratorium-hulpmiddelen, die de tropengeneesheer tegenwoordig toch niet meer kan missen, heeft de districts-geneesheer zoo goed als niets tot zijn beschikking. Daarom is centralisatie der hospitaalverpleging voor de plantages zeer wenschelijk. Daardoor wordt een betere diagnostiek en een betere afzondering en verpleging mogelijk en heeft de geneesheer meer overzicht over de voorkomende ziekten in zijn omgeving. Meer contrôle over den gezondheidstoestand op de vestigingsplaatsen is eveneens dringend noodig, opdat niet, wanneer men de plantages

vrij houdt van besmettelijke ziekten, vandaar toch weer nieuwe besmettingen kunnen binnenkomen. De drinkwatervoorziening, faecaliënafvoer en de bodemdrainage moeten eveneens ter hand genomen worden. Al deze verbeteringen kosten geld, doch al dergelijke uitgaven werpen op den duur ook groote voordeelen af, die vaak de gemaakte kosten verre overtreffen. Een ziekte, die in tegenstelling met de Oost, slechts geringe beteekenis heeft, is de beri-beri. Bij aankomst treft men ze soms aan onder de immigranten in enkele gevallen, maar eenmaal op de plantages, blijven zeer voor gevrijwaard. De oorzaak daarvan ligt waarschijnlijk in den aard der voeding ; naast rijst als hoofdvoeding wordt veel ander voedsel genuttigd, aardvruchten, boonensoorten, bananen en bovendien is de gebruikte rijst inlandsche rijst, die niet fraai geslepen wordt, wat uit hygiënisch oogpunt juist wenschelijk is.

III. Het bosch.

Het moeilijk toegankelijke oerwoud van Suriname, dat zich tot Brazilië uitstrekt, herbergt onbekende schatten, waarvan alleen het goud en de balata worden ontgonnen. De malaria is hier de alles overheerschende ziekte. De Boschnegers en de Indianen, maar vooral de eerste, die diep in het binnenland aan de rivieren wonen, en de vrachtvaart met de kust onderhouden, zijn sterk met malaria geïnfecteerd. Elk jong Boschnegerkind krijgt de malaria en wordt herhaaldelijk opnieuw geïnfecteerd, tot het ten slotte of eraan sterf òf langzamerhand een soort immuniteit ertegen ontwikkelt. Volwassen Boschnegers hebben als regel van de malaria geen hinder meer. Eenzelfde proces voltrekt zich bij bij de arbeiders in de goud- en balatabedrijven, òf ze sterven aan malaria, òf ze verzwakken er zoo door, dat ze het werk in het bosch moeten opgeven, òf ze worden er ten slotte min of meer immuun tegen. Geen Europeaan kan zich straffeloos in de bosschen wagen, zonder bijzondere voorzorgsmaatregelen te nemen. Zwaar ziek moet hij terugkeeren of hij komt er om aan tropische malaria of haar meest gevreesde complicatie, de zwart-waterkoorts.

Simpele bescherming tegen muskietensteken, zoodra het donker is en de malariamuskieten beginnen aan te vallen, neemt het gevaar weg. Wie zoodra het donker wordt, zijn toevlucht

zoekt achter muskietengaas, hetzij in een huis, hetzij in een hangmat, kan zich zonder vrees in de bosschen wagen en ikzelf en vele anderen hebben langen tijd op de meest beruchte malariaplaatsen gewoond, zonder ooit malaria te krijgen, enkel en alleen door bescherming met gaas. Wanneer men daarin slechts consequent is, heeft men geen miligram kinine prophylactisch in te nemen. Toch zal een ieder zich 's nachts niet tegen muskietensteken kunnen beschermen ; dit hangt van zijn werkkring af, maar dit kan altijd in zoo sterke mate gebeuren, dat men daardoor het malariagevaar in het binnenland maakt van zeer groot tot zeer gering. Een onderneming, die zich in het binnenland vestigt, en op beperkt terrein werkt, een mijnonderneming bijv. kan de muskietenbroedplaatsen in de omgeving uitroeien en daardoor geheel andere verhoudingen scheppen. Het is slechts noodig, een zone rondom het bedreigde terrein en het terrein zelve vrij te maken van broedplaatsen der malariamuskieten en dit zal op vele plaatsen in het binnenland met opvallend weinig kosten mogelijk zijn.

Behalve de malaria heeft het bosch nog enkele andere ziekten, die elders van geen belang zijn. De bosch-yaws is een hardnekkige huidziekte die niets met gewone yaws te maken heeft en vaak jaren lang blijft bestaan. Komen de zieken spoedig in behandeling dan volgt snelle genezing met tartarus emeticus. De zwelziekte is een vorm van beri-beri, die soms de boscharbeiders aantast. Al het voedsel, dat door hen gebruikt wordt, moet van de kust worden aangevoerd ; dit is soms min of meer bedorven, vooral in den regentijd en het behoeft daarom niet te verwondere, dat beri-beri soms uitbreekt. Typhus wordt soms meegebracht van de kust, ook dysenterie. Slangenbeten zijn zeer zeldzaam, maar de beet van de ratelslang is zeer giftig. De bevolking noemt evenwel een groot aantal slangen giftig die het in het geheel niet zijn ; in het algemeen is de kennis der natuur bedroevend gering,

Een aantal der meest gevreesdde tropische ziekten ontbreken dus in Suriname bijv. de cholera, de pokken, de pest, de slaapziekte, de gele koorts. Cholera en slaapziekte ontbreken in geheel Amerika, de andere ziekten zijn er zeer zeldzaam. De kans op invoer is in de naaste toekomst dus niet groot. Komen ze echter eenmaal binnen, dat is de hygiënische organisatie van den kolonie niet op den strijd ertegen berekend. De uitbreiding zal dan

grootendeels van het toeval afhangen, behalve bij de slaapziekte, die zich niet kan uitbreiden, omdat het overbrengende insect ontbreekt. Ook nu zouden bij een beter ingerichten gezondheidsdienst nog tal van menschenlevens kunnen worden gespaard en veel ziekte kunnen worden voorkomen.

Paramaribo, Mei 1919.

DE ZAND- EN SCHULPRITSEN IN HET KUSTGEBIED VAN SURINAME

DOOR

Dr. H. VAN CAPPELLE.

Wanneer wij in onze korte aanteekeningen over den bodem in onze kolonie niet zoozeer een volledig wetenschappelijk beeld beoogen van hetgeen het geologisch onderzoek tot hiertoe aan het licht heeft gebracht, doch meer in het bijzonder de aandacht willen vestigen op die verschijnselen en factoren, die voor eene toekomstige vestiging van belang zijn te achten, dan zullen wij in aansluiting aan ons eerste opstel (zie aflevering 1 van 15 Mei) nog eenige regels moeten wijden aan de zandruggen, die met de vette vruchtbare kleigronden langs de kust het ontwijfelbare zeealluvium samenstellen.

Met deze bodemverheffingen, die om hare gedaante en hare samenstelling in de kolonie zand- en schulpritsen genoemd worden, maakt de geoloog, die de hoofdstad tot uitgangspunt zijner waarnemingen kiest, het eerst kennis, want Paramaribo is voor een groot deel op zulke ritsen aangelegd.

Terwijl deze ruggen in het algemeen in O.-W.-richting, dus evenwijdig aan de kust, uit de kleigronden van het lage kustgebied oprijzen, nemen zij hier plaatselijk een N. W.-Z. O.-richting aan, in verband waarmede de stad door in gelijke richting loopende breede straten doorsneden wordt, die met de huizenrijen op de ruggen zijn aangelegd, terwijl de tuinen met de soms uitgestrekte erven de laagten tusschen twee naburige ruggen innemen.

De bodem van deze ruggen bestaat niet alleen uit zand, doch bevat ook doorgaans schelpen (meestal in fragmenten), die plaatselijk in zulke hoeveelheden opgehoopt liggen, dat het zand geheel op den achtergrond treedt, en een schelpbreccie gevormd wordt, die in de omgeving der stad voor de herstelling der straten hier en daar wordt uitgegraven.

Deze zandruggen zijn, evenals de omringende klei, voortbrengselen van het jongste of hedendaagsche tijdperk, want,

evenals in de zee langs de kust nog steeds over groote uitgestrektheden klei tot afzetting komt, de bekende modderbanken vormende, die tot verplaatsing van het stadje Nickerie meer landwaarts aan de rivier en tot het isolement van het district Coronie aanleiding gaven, zoo hoopen zich nu nog plaatselijke (bijv. tusschen Coronie en Nickerie) zand- en schelpbanken op, zooals dit ook in andere landstreken vóór lage kustgebieden het geval is. Hiertoe is noodig, dat het sterk bewogen water, kalmer water ontmoet, waardoor natuurlijke dijken ontstaan, die veelal zóó stevig zijn, dat zij door den golfslag niet vernietigd worden. Opgebouwd door de kracht der stormen en bij springvloeden, verheffen zij zich ten slotte meerdere meters boven de hoogwaterlijn.

Deze nu nog zich vormende zand- en schelpbanken of strandwallen wijken in geen enkel opzicht, ook niet in de weekdiersoorten, die het kalkmateriaal voor deze banken leverden, van de uit de zee verrezen ritsen in het alluviale kustgebied der kolonie af, terwijl tenslotte ook de ontdekking van Indiaansch aardewerk in eenige der schulpritsen van Paramaribo op een vorming wijst uit het jongste verleden onzer aarde.

Hoe verspreid deze strandvormingen te midden der kleilanden aan de kust zijn, leeren wij reeds uit de kaart van Cateau v. Rosevelt en v. Lansberge, die vooral in het Oostelijk deel der kolonie een groot aantal schulpritsen aangeeft. Dat zij in het Westelijk gedeelte niet even talrijk zouden zijn, is moeilijk aan te nemen, en een nader onderzoek in het met ondoordringbaar bosch bedekte land zal ongetwijfeld nog vele zulke geringe bodemverheffingen aan het licht brengen. Van Drimmelen ontdekte op zijn reis op de Marakakka, zijrivier van de Nickerie, een met rood zand bedekte schulprits even ten Noorden der Bigi-bere-kreek, waarvan wij op onzen Nickerie-tocht de voortzetting beneden de Karapana aantroffen. Volgens hem is deze de zuidelijkste in het Nickeriedistrict.

Voorzoover bekend, bedraagt de grootste dikte dezer zanden schelpophoopingen $\pm$ 4 Meter, en verheffen zij zich zelden meer dan 3 Meter boven den zeespiegel.

De meest zuidelijke in het Oostelijk gedeelte der kolonie is de door Voltz ontdekte schulprits van Onoribo aan de Para ; deze verheft zich 6 Meter boven het zeeoppervlak.

Dat deze strandwallen — waarin door de werking van het koolzuur op de kalk der schelpen deze tot een vaste, aan de kracht der golven weerstand biedende breccie samengebakken worden — op de richting der rivieren in het uitmondingsgebied niet zonder invloed zijn gebleven, is zeker niet te verwonderen en zoo zien wij dan ook, dat een aantal rivieren en zijstroomen, zooals de Nickerie, de Saramacca, de Coesewijne, de Cottica en de Commewijne in haren benedenloop evenwijdig aan de kust stroomen — een verschijnsel, dat de Hoogleeraar Martin in zijn meer uitvoerige mededeelingen over de zand- en schulpritsen nader verklaard heeft. (Bericht über eine Reise nach Niederländisch West-Indien).

De samenstelling en de hoogteligging doen tegenover de omringende kleigronden een afwijkende flora verwachten. Wij weten hieromtrent echter nog weinig. Dat de bolletree, die de balata oplevert en die een goed doorlatenden bodem eischt, in het Noorden der kolonie op vele dezer zand- en schulpritsen (vermoedelijk waar zand het hoofdbestanddeel vormt) de overheerschende boomsoort is, zoodat de tappers, de z.g. bleeders, van balatariffen spreken, verdient wel het meest onze aandacht.

Ook voor de vestiging van den mensch zijn deze zand- en schulpritsen verre te verkiezen boven de omringende lage kleilanden en het is dan ook aan de beide genoemde factoren, de hooge ligging en den goed doorlatenden bodem te danken, dat Paramaribo als een der gezondste steden in de tropen bekend staat.

Veilig mogen wij dan ook voorspellen, dat bij eene uitbreiding der cultures de zand- en schulpritsen de plaatsen zullen zijn, waar de kolonisten zich zullen vestigen. De waarde der kalkrijke gedeelten voor grondverbetering, vooral op de vette kleigronden, mag daarbij niet uit het oog verloren worden.

UIT SURINAME'S VERLEDEN

DOOR

S. KALFF

I

Het ligt voorzeker grootendeels aan de geringe plaats, welke de koloniën in het leerprogram van onze scholen innemen, dat de kennis daarvan zoo gebrekkig is, en als gevolg daarvan de belangstelling zoo twijfelachtig. Terwijl tal van onderwerpen, waarmee het opkomend geslacht in later leven niets meer uitstaande zal hebben, in de jeugdige hoofden worden gestampt, blijven hun vreemd de geschiedenis, land- en volkenkunde van tropische wingewesten, welke nog altijd de plaats van Nederland in de rij der natiën verzekeren.

Wanneer de kennis van Oost-Indië zoolang verwaarloosd werd, hoe moest het wel met die van West-Indië gesteld wezen! Zoo weinig zijn ons de toestanden ginds gemeenzaam dat er een buitengewone ramp, eene voorbeeldelooze droogte b.v., een groote brand, eene verwoestende epidemie, noodig is, zal onze aandacht voor een wijle zich vestigen op eene Nederlandsche bezitting, slechts een halve eeuw jonger dan de Oost-indische. Velen behoefden eene Koloniale Tentoonstelling als die van het jaar 1883 te Amsterdam om zich eene voorstelling te vormen van de maatschappij daar ginds aan de boorden van Suriname en Commewyne. Eerst daar hadden zij het verschil voor oogen tusschen een Javaanseh dessahuis en een Karaïbische hut, tusschen het landbouwgereedschap van den „orang tani" en dat van den Boschneger, tusschen het kostuum der Indische nonna en dat der Surinaamsche missie.

De Westindische Compagnie is door de Oostindische, de kolonie Suriname door de kolonie Java steeds dermate overvleugeld geweest, dat de geschiedenis van de eerste op den achtergrond werd gedrongen en voor zoovele Nederlanders een gesloten boek bleef. De hoofdmomenten in de historie van Insulinde, met name de stichting en opkomst van Batavia,

zijn den landgenoot allicht gemeenzaam, met die van Paramaribo staat onze wetenschap vaak op slechten voet. De draden van gemeenschap tusschen beide koloniën loopen niet rechtstreeks; ze kruisen zich in het moederland, of vinden dáár hun aanhechtingspunt. De benoeming van een nieuwen gouverneur, de uitzending van een groep Javaansche immigranten naar Westindische plantages, het bericht van een grooten brand gelijk die van 1821 te Paramaribo, de vondst van een grooten goudklomp, als belofte voor de toekomst, het verhaal van eene verwoestende droogte, in vroeger dagen van een neger-opstand en dergelijke incidenten moeten onze belangstelling voor „de West" telkens, en telkens weer voor kort, doen opflikkeren. Met de vandaar teruggekeerde landgenooten maken wij kennis gelijk Beets ons deed kennis maken met Jan Adam Kegge; d.w.z. oppervlakkig. En minder nog dan oppervlakkig is, bij de groote massa, de bekendheid met land en volk, met de toestanden en de geschiedenis.

Evenwel zijn ook in deze koloniale historie dramatische episoden aan te wijzen. Ook hier treden figuren naar den voorgrond even scherp omlijnd en forsch van trekken als, hier en daar, in de geschiedenis van Oostindië, terwijl het in de lotgevallen der kolonie aan afwisseling niet ontbreekt. Toen uit Nieuw Nederland de Nederlanders verdrongen waren door een krachtiger volksstam en met eene grootere koloniale toekomst, bemachtigde de Hollandsche kommandeur Krynssen in 1667 Suriname. Wat den vaderen in het noorden van Amerika ontnomen was, verhaalden zij op het zuiden. Krynssen was een Zeeuw en die, evenals de Ruyter, voor de heeren Lampsens had gevaren. De Zeeuwen hadden op deze kust, zoo niet de oudste, dan toch zeer oude brieven. Hunne nederzettingen dagteekenden van vóór het jaar 1600, waren derhalve geenszins jonger dan de eerste Nederlandsche factorijen in de Molukken. Doch de *Westindische Compagnie*, die in 1621 was opgericht, verschilde in karakter van de Oostindische; vooral daarin dat zij evenzeer ter kaapvaart als ter koopvaardij voer. West-Indië was van ouds het beloofde land voor boekaniers en flibustiers. De gezagvoerders der schepen waren geene bevaren marskramers, die hunne vaartuigen met Moluksche specerijen kwamen bevrachten in ruil voor katoentjes en „neurenborgery"; veeleer handelden zij als „visschers met

droge netten". Op de Oostinjevaarders moest men de winst uit het grootluik opdiepen, op de Westindiërs trachtte men hetzelfde te doen uit eens andermans grootluik. Het feit in aanmerking genomen dat zij het in de eerste plaats op Portugees en Spanjaard verzien hadden, waren zij als herboren Watergeuzen aan te merken.

In den O.I. Archipel bestond eene inlandsche maatschappij, bestonden onafhankelijke rijken waarmede te handelen viel: Atjeh, Bantam, Cheribon, Mataram, Ternate, enz. Doch in het noorden van Zuid-Amerika was de grond òf tot eigendom verklaard van de kronen van Spanje en Portugal, òf ingenomen door wilden van het zuiverste water. De Javanen en Maleiers waren ontwikkelde volksstammen in vergelijking van menschenetende Karaïben. Aan deze nomadische barbaren waren geene manufacturen te slijten; aan een openbaren vijand als de Kastilianen nog veel minder. Het kwam er slechts op aan zich de eersten van het lijf te houden, en den laatsten zooveel buit als doenlijk was afhandig te maken. De equipage van de schepen der W. I. Compagnie vertoonde het tamelijk getrouwe type van den Nederlandschen zeeschuimer, en de admiraal Piet Hein verschilde het meest in titel en lastbrieven van den vrijbuiter Claes Compaan. Roofde deze voor eigen rekening, Piet Hein kaapte „in commissie".

Intusschen hadden diens exploiten de in 't achterschip geraakte maatschappij de handen ruim gegeven, en eerlang legden directeuren er zich op toe om de kusten van Guiana en Brazilië, zoo vaak afgeschuimd, in bezit te nemen en in bezit te houden. Nederlandsche kapiteins legden volkplantingen aan langs de boorden van Amazone en Orinoco, op enkele Westindische eilanden mede. Deze stations vorderden al dadelijk eenig bolwerk, tot verdediging tegen de wilden; zij werden het steunpunt voor kolonisatie. Was het directeuren met deze laatste toen reeds ernst geweest, zij hadden er allicht iets meer aan ten koste kunnen leggen. Want zulke voordeelen als van de W.-I. Compagnie, toen zij de schatten van de Zilvervloot te Amsterdam tentoonstelde, waren door de O.-I. Compagnie met een enkele „schipvaert" nooit bezeild geworden. Spoedig daarna werd aan de aandeelhouders eene uitkeering van vijftig ten honderd gedaan. De keurvorst van de Pfaltz reisde uit nieuwsgierigheid met zijn gevolg naar de boorden

van 't schiprijk IJ, ten einde dien buit van 11½ millioen gulden eens te bekijken. Er werd aanstonds een plechtige dankdag gehouden, er werden vreugdevuren gebrand en gedenkpenningen geslagen. Dit was de gulden tijd der W.-I. Compagnie, en waarin zij met de Oostindische kon wedijveren. In 1629 waren op Brazilië's oostkust door Loncq, door Bankert en andere admiraals gewichtige havens op de Portugezen veroverd. Op Olinda, op Fernambuco en het Recif woei de Statenvlag. Er werden aanstalten gemaakt om overzeesche handelsposten te vestigen gelijk de Maatschappij van Verre die in den Indischen Archipel had tot stand gebracht; er werden vloten uitgerust — een met 4000 man aan boord en 700 kanonnen — sterker dan er ooit een voor de O.-I. Compagnie naar de „nagelryke landvoogdye" der Molukken had koers gezet.

Doch behalve de Nederlanders hadden ook Engelschen en Franschen hunne factorijen in Zuid-Amerika, en reeds lang. In Suriname waren enkele punten door kolonisten uit Cayenne bezet geweest, maar weer ontruimd geworden. Daarna hadden de Engelschen er zich gevestigd; toen Krijnssen hier in 1667 de Hollandsche vlag plantte, was Suriname in hun bezit. Wel is waar heroverden zij kort daarop de kolonie met een vloot onder bevel van kapitein Hermans, maar de vrede van Breda, welke in het jaar 1667 Nieuw Nederland aan Engeland toewees, liet in de Zuid-Amerikaansche kolonie den grond aan Nederland. De gouverneur van Barbados gaf aan de Britsche volkplanters last om met have en goed de kolonie te ontruimen; niets dan het land zelf behoefde men aan de Hollandsche *mynheers* over te geven. Twaalfhonderd blanke „coloniers" trokken daarop naar Barbados en andere Engelsche stations, en met hen de tilbare have, de slaven, het rundvee, zelfs een achttal suikermolens voor zoover die vervoerbaar waren. Er was toen weinig meer dan de natuur er tot stand had gebracht. En voor deze onttakelde nederzetting, benevens de eilanden Tabago en St. Eustatius had men eene gevestigde volkplanting als het latere New York moeten afstaan.

Het duurde lang voordat dit ontredderd domein bewoonbaar, en daarna toonbaar werd. Het Joden-element droeg hiertoe niet weinig bij; de medestanders van dien David Nassy, welke reeds in 1659 van de W.-I. Compagnie verlof had bekomen tot het vestigen van eene kleine kolonie in de groote,

en wier aantal spoedig door geloofsgenooten uit Livorno was vermeerderd. Doch hun landbouw en hun negotie alleen konden deze koloniale affaire er niet bovenop helpen. De W.-I. Compagnie beschikte niet over de duurzame handelsrelatiën en een zoo gunstig operatieveld als de O.-I. Compagnie. Terwijl de aandeelen der laatste (in 1663) tot 470 ten honderd stegen; terwijl er ladingen binnenvielen van 6 millioen, die aan inkoop nog geen 2 millioen gekost hadden en een voorbeeldelooze handelsvoorspoed het buitenland prikkelde tot soortgelijke ondernemingen, ging het met de West-Indische den slakken-, en daarna zelfs den kreeftengang. *Haar* gouden tijdperk was dat der kaapvaart geweest, en toen door de veranderde staatkundige omstandigheden deze bron opdroogde, zocht men te vergeefs naar een „aequivalent". Daarbij, het was niet alleen de ontstentenis van hulpbronnen gelijk men ze in Oost-Indië bezat, het was mede het voortdurend krijgvoeren, nu met Engeland, dan met Frankrijk, dat de zaken achteruit bracht. Hadden in het ver afgelegen Insulinde een Coen, een Speelman, een Maatsuycker zulke aanvechtingen van vreemde vloten te doorstaan gehad, ook op Java en in de Molukken had de kans kunnen keeren, en de kaart van het Nederlandsch grondbezit er anders kunnen uitzien. De Portugezen en Spanjaarden eenmaal „uitgeboend" hadden deze landvoogden zich alleen tegen een inlandschen vijand te weren gehad; de vuurproef van Britsche kanonnen en „rooibaadjes", gelijk later in 1811, werd hun niet opgelegd.

Bij het toenemend verval van zaken trachtten directeuren der W.-I. Compagnie octrooi en goederen der maatschappij van de hand te doen, maar tevergeefs. Voorstellen tot fusie met de O.-I. Compagnie waren geweigerd; deze wenschte haar fortuinlijk koggeschip niet te vertuien aan een wrakke schuit. Toen begon men te reconstrueeren. Een nieuwe vennootschap werd in 1674 opgericht, en acht jaren later de kolonie Suriname voor *f* 260.000 aan deze verkocht door de provincie Zeeland, welke dit gedeelte van Guiana, door een Zeeuwschen admiraal veroverd en door Zeeuwsche voortrekkers gekoloniseerd, steeds als haar domein had aangemerkt. Het volgend jaar werd Suriname nog eens weer vernegotieerd, en voor gelijk bedrag. Voor een derde ging zij over aan de stad Amsterdam, voor een ander derde aan Cornelis van Aerssen,

heer van Sommelsdijk, terwijl de maatschappij zelve het resteerende part behield. Aldus hervormd heette deze maatschappij voortaan: Geoctroyeerde Societeit van Suriname.

De eerste Hollandsche gouverneur der kolonie was aangesteld geworden door den veroveraar, door Krynssen, en heette Maurice de Rama. Had Coen zijne vaderstad herdacht toen hij het toekomstige Batavia met den naam Nieuw Hoorn wilde doopen, Krynssen deed het de zijne toen hij het toekomstige Paramaribo den naam Nieuw Middelburg gaf. Terwijl, in aansluiting daarmede, het op de Engelschen veroverde fort den naam Zeelandia bekwam. Tijdens de dading met Amsterdam en Sommelsdyck tot stand kwam, was Laurens Verboom kommandant van dit fort; en tevens, naar het schijnt, van het door Europeanen bewoonde vlek, dat de plaats van het voormalige Karaïbendorp had ingenomen. De nieuwe transactie bepaalde evenwel de benoeming van een nieuwen bestuurder, en Sommelsdyck zelf had zich daarvoor aangeboden. Ver van zijn goed duchtte hij dicht bij zijn schade te wezen; hij was voor één derde eigenaar, en als iemand er belang bij had het land te zien prospereeren, dan, meende hij, was hij 't zelf.

Begin van 1683 kwam hij in de kolonie, met 300 man krijgsvolk. Zijn titel was wydluftig genoeg; behalve heer van Sommelsdyck heette hij zich ook heer van Plaat en Bommel, sire en markies van Chatillon, baron van Bernière en Bassors. Hij behoorde tot eene oude patricische familie en had tot grootvader den sluwen François van Aerssen, die in 1609 ambassadeur der Staten Generaal te Parijs was, daarna raadsman van twee Oranjeprinsen; Maurits en Frederik Hendrik. De kleinzoon was vermogend genoeg om eene som van ongeveer *f* 87.000 aan de ontbonden W.-I. Compagnie voor zijn derde part in de kolonie Suriname te kunnen uitkeeren, en tevens om zonder jaarwedde den post van gouverneur te bekleeden. Naar 't schijnt zag hij geen kans om een ambt van gewicht in de Republiek machtig te worden, en wilde liever de eerste in een kleine plaats dan de tweede in Rome wezen. Eene oude *Beschryvinge van de colonie Zuriname* vermeldt dat de prins van Oranje (Willem III) aan Sommelsdyck bij diens benoeming de vraag stelde, „wat zyn Ed. dog bewoog zulken moeylyken last op zich te nemen, als reeds zo groote

goederen en aanzien bezittende; waarop dan zyn Ed. antwoordde, dat de voornaamste beweegreden daertoe was om regt en geregtigheyd te oeffenen". Ook een andere schrijver over Suriname, Thomas Pistorius, getuigde dat de nieuwe gouverneur zijne taak aanvaardde „met heilryke oogmerken bezwangert om veele ingesloopene misbruiken te keer te gaan en zoodanige Wetten en Voorzieningen te maaken als die tot welzijn van de Colonisten, en tot verbeeteringe en bloei van de Colonie zelf strekken konden".

Wat het antwoord aan den prins betrof, Breêro zou er misschien van gezegd hebben:

„Hy wil syn graviteyt met groote woorden houen". — Reeds van Kampen stelt de zaak anders voor, en evenzoo Busken Huet. Voor dat hij zijne toekomst verbond aan die van een zoo desolaten kolonialen boedel als Suriname toen reeds was, diende Sommelsdyck in het leger der Republiek als hoofdofficier van de cavalerie. In zijn jongen tijd groeide hem vrij wat wild haar op het hoofd. Althans in de *Mémoires* van Jean Rou, weleer huisonderwijzer in de familie van Aerssen, worden voorbeelden aangehaald van zijne ruwheid en losbandigheid. Eerst na eene bewogen jeugd was er huisvadersvleesch aan hem gegroeid; hij had een huwelijk gesloten met de dochter van den Franschen markies en luitenant-generaal Du Puys de St. André Montbrun. Waarschijnlijk was 't het aandenken van zijn grootvader, het aanzien waarin deze als gezant bij het Fransche hof en bij den kardinaal de Richelieu gestaan had, 't geen voor deze vermaagschapping met een van Frankrijks aanzienlijke geslachten den weg bereidde. „Een zoo vermogend partikulier", zoo leest men bij Busken Huet, „in zijne eigene oogen zulk een aanzienlijk edelman, door zijn huwelijk met eene adelijke Fransche vermaagschapt aan geslachten van zulk een rang in het buitenland, zou het beneden zijne waardigheid geacht hebben gouverneur eener volkplanting te worden, indien er niet het een of ander op hem ware aan te merken geweest".

Daarbij kwam, dat hij zelf zijne positie in Nederland eenigszins wankel had gemaakt. Zijn grootvader was vertrouwensman geweest van twee Oranjeprinsen, zijn huis Oranjegezind van ouder tot ouder. Doch de kortwieking van het Nassauhuis gedurende het stadhouderlooze tijdperk, en tegelijk het

succes van Jan de Witt deden Sommelsdyck twijfelen aan de zaak van den prins. Hij begon te gelooven dat de Oranjezon voor langen tijd was ondergegaan en, de huik naar den wind hangende, knoopte hij met den eminenten raadpensionaris onderhandelingen aan over zijne aansluiting bij de anti-stadhoudelijker partij. Sedert werden de hekken verhangen door den moord der de Witten en het herstel van den prins in de erfelijke waardigheden van zijn huis. De adelijke hoofdofficier, wiens voorzaat aan de Oranjes zulke notable diensten had bewezen, werd toen door Willem III wel weer aangenomen, maar ongeveer gelijk de maarschalk Daendels (met wien de heer van Sommelsdyck meer dan een trek gemeen had) door koning Willem I. Beiden hadden hun zondagsoortje verspeeld; zij waren, zooal geen valsche, dan toch slechts halve broeders; Oranjeklanten, maar niet *of the right breed.*

Dewijl hij derhalve onder het stadhouderlijk bewind niet veel meer te verwachten had, interesseerde hij zich in eene kolonie en ging er koninkje spelen, liever dan in 't vaderland cavalerie-officier met eene twijfelachtige toekomst te blijven. In het begin van 1684 kwam hij in het fort *Zeelandia*, bolwerk van Paramaribo. Hij vond er eene onaanzienlijke negorij en een kolonialen morswinkel. De stad, juister het vlek, bestond toen uit nog geen dertig huizen, meest herbergen en smokkelaarsverblijven. In het binnenland waren ongeveer vijftig plantages, doch veelal onder beheer van vreemden. Het euvel van het absenteïsme wortelde hier reeds vroeg; de eigenaren woonden buitenslands en verteerden dáár hunne winsten. De jurisdictie over deze ondernemingen, geoefend over geïmporteerde Afrikaansche negerslaven, was vaak de jurisdictie van een Legree, den slavenhandelaar uit *Uncle Tom's Cabin*. De meester velde naar willekeur vonnis, en de bastiaan met de zweep voerde het uit. De soldaten ter hoofdplaats, in het fort, waren weinig meer dan bandieten in uniform. Bij de ontruiming der kolonie door de Engelschen waren de beste elementen naar Barbados en andere Westindische eilanden getrokken; het grondsop, dat overbleef, was voor de goddeloozen.

Om van zulk een verward comptoir eene ordelijke kolonie te maken, was geen lichte opgave. Maar de nieuwe gouver-

neur was er tegen opgewassen. Hij ook was van het deeg waarvan toen koloniale baanbrekers werden gekneed, regenten als Jan van Riebeek en Simon van der Stel, die eveneens met zulke onhandelbare „coloniers" hadden huis te houden, en zich aan de Kaap te handhaven tegen Kaffers en Hottentotten gelijk Sommelsdyck in Suriname tegen Marrons en Karaïben.

Aanstonds stelde hij een raad van justitie in en schiep een politiewezen; al viel het moeilijk om in dit land der blinden de eenoogigen te vinden, die voor de rest het recht konden bedienen. Een weeshuis werd opgericht, en tevens eene Desolate Boedelkamer. Tot verbetering van het vervallen defensiewezen liet hij twee sterkten aanleggen, waarvan één met zijn naam. De Indianen, welke de kolonie bestookten, en de benden gedroste plantage-slaven schoof hij zich vooreerst van den hals door een verdrag met hen te sluiten, in afwachting dat hij hen aan zou kunnen. Uit de ongewijde verbintenissen van Europeanen met inlandsche en met negervrouwen was een talrijke basterdteelt ontstaan, en ook met dit euvel kampte de gouverneur. Doch kampte, niet minder dan de landvoogden op Java, zonder te overwinnen. Echter deed hij het mogelijke en verbood de huwelijken tusschen blank en bruin, of blank en zwart; reeds buiten het huwelijk kwamen er kleurlingen genoeg op de wereld. Hij hoopte dat de steun, dien hij aan de Hervormde Kerk gaf, zoomede aan het verwaarloosd onderwijs, ten goede zou komen aan de zuiverheid der zeden, en daarmede aan de zuiverheid des bloeds. Beiden echter zouden zwakke breidels blijken te zijn voor de menschelijke hartstochten, hier gelijk elders.

Daar waren verder de misbruiken voortvloeiende uit de slavernij, en van welken aard die waren laat zich eenigszins gissen uit de bepaling, dat geen negerslaaf door zijn eigenaar mocht worden verminkt of ter dood gebracht; alleen gebrandmerkt. Zoodra Quassie of Boachi het bosch in was geweest en weder opgevangen kreeg hij, behalve zijn dracht slagen, het gloeiend ijzer op den arm. Zóó leerde men de recidivisten kennen. De gestrengheid, waarmee hij niet alleen den slavenhouder, maar ook den inboorling het halsrecht ontnam, dreef hem soms tot het uiterste. De rechtsbegrippen geldig voor Europeanen pasten daarom nog niet voor onontwikkelde

wilden, gelijk ze de schrale inheemsche bevolking des lands uitmaakten. De gouverneur streek gelijk vonnis zoowel over den Europeaan, die zich van zijne toerekenbaarheid bewust was, als over den inboorling, wiens voorvaderlijk begrip van goed en kwaad dikwijls vloekte met westersche opvatting. De hoofdman van een Indiaanschen stam, onder het rechtsgebied van het fort *Zeelandia* behoorende, had eene van zijne drie vrouwen ter dood laten brengen, en werd deswege in hechtenis genomen. Het feit bewezen zijnde was zijn proces spoedig opgemaakt: de straf des doods werd over hem uitgesproken. „Waarover", zoo luidt de kroniek, „hij zelf en de andere Indianen zeer ontstelt waren, zeggende dat het hun vreemd voorkwam dat hij gedood zou worden om een Vrouw, *dewijl hij nog twee andere hadde*. Waarop Zijne Excellentie door een Tolk, zijnde de Overste van de synagoge der Joden, die de Indiaansche tale verstont, hem liet zeggen dat de God, die Hemel en Aarde schiep, ons geboden had dat, die des menschen bloed vergiet, diens bloed weder zal vergoten worden".

De executie had voortgang; doch waarschijnlijk bleef het den Indianen even duister als voorheen waarom deze zaak niet volgens hun eigen wet berecht was, en waarom eigenlijk deze blanken een opperhoofd doodden. die na het opruimen van een zijner vrouwen er nog wel twee overhield.

De samenleving in Suriname vormde toen een ware koloniale lappedeken. Er woonden nog afstammelingen van de oude Fransche kolonisten, welke eenmaal onder Poncet de Bretigny uit Cayenne herwaarts waren gekomen. Er waren Engelsche volkplanters, die nog tot de oude garde van lord Parham behoorden en den giftbrief hadden gezien, krachtens welken Karel II dien edelman en zijn medestander Hide met het land van Suriname beschonken had; haast met hetzelfde recht als waarmee eenmaal de paus van Rome, ten bate van de kroon van Aragon en Kastilië, over de beide Indiën beschikte. Er waren voorts Spanjaarden en Portugezen, uit Nieuw Spanje en Brazilië herwaarts geëmigreerd, Portugeesche Joden, sedert 1644 in het land gevestigd, Zeeuwen, die de tochtgenooten van admiraal Krynssen waren geweest, en eene talrijke mestiezenklasse, geboren uit de vermenging van een dozijn verschillende rassen. *(Wordt vervolgd)*.

SALARISVERBETERING DER AMBTENAREN IN SURINAME.

Ons werd toegezonden een afschrift van het adres dat door de Vereeniging van Gouvernementsbureau-ambtenaren in Suriname aan den Gouverneur van Suriname in April van dit jaar werd ingediend. In dit adres wordt het verzoek gedaan de bezoldigingen van de Gouvernements bureau-ambtenaren en van de boden bij den bureaudienst te regelen, zooals dit in een bijlage nader is aangegeven, terwijl tevens een uitvoerige toelichting bij het adres is gevoegd. De adresseerende vereeniging betoogt, dat reeds vóór het jaar 1914 de bezoldigingen onvoldoende waren, zoodat op dit oogenblik, nu het leven zooveel duurder is geworden, de verbetering der bezoldigingen hoog noodig is. Voor Curaçao is in 1917 en voor Nederland is is 1918 een algemeene herziening der bezoldiging van de ambtenaren tot stand gekomen, maar voor Suriname is men nog niet zoover; de Gouverneur van Suriname heeft zijn voornemen te kennen gegeven om zulk een herziening voor Suriname voor te stellen, en de vereeniging heeft daarom de wenschen van hare leden te dezer zake onder de aandacht gebracht.

Niemand zal betwisten, dat de bezoldigingen van de bureau-ambtenaren in Suriname laag zijn en dat die niet kunnen blijven, zooals ze nu zijn. Het feit dat Suriname zich zelf niet bedruipt en een belangrijk subsidie uit de kas van het Moederland behoeft, brengt de verplichting met zich om zoo zuinig mogelijk te zijn en alle uitgaven, die niet werkelijk noodig zijn, te vermijden, maar dit mag niet tengevolge hebben, dat men zijn bureau-ambtenaren zóó slecht betaalt, dat zij zelfs niet in staat zijn voor zichzelf en voor hun gezin aan te schaffen wat voor het dagelijksch leven wordt geëischt. De Regeering heeft het recht goed en degelijk werk van zijn ambtenaren te verlangen; de Regeering moet er op toezien, dat het aantal ambtenaren niet te groot is en dat dus, zooals vaak op bureaux voorkomt, geen overbodige ambtenaren in dienst zijn. Maar daarentegen rust op de Regeering de verplichting om Hare ambtenaren behoorlijk te bezoldigen, zoodat de ambtenaren in het onderhoud van zich zelf en hun gezin kunnen voorzien, en aan die verplichting mag zij zich onder geen voorwaarde onttrekken. En hoe wil men ook goed werk van de ambtenaren verwachten, wanneer die voortdurend door geldelijke zorgen worden gedrukt en wanneer zij aan het gezin het noodige niet kunnen geven? Het spreekt daarbij van zelf, zooals ook in de toelichting wordt opgemerkt, dat de beste krachten elders een heenkomen zullen zoeken, wanneer zij in de Surinaamschen dienst ten achter staan bij hetgeen zij elders kunnen vinden.

Het Surinaamsche Bestuur moge dus spoedig zijn voorstellen tot verhooging der bezoldigingen van de bureau-ambtenaren voordragen, en een vlugge behandeling en afdoening moge dan aan die voorstellen ten deel vallen! Wij vertrouwen dat het Surinaamsche Bestuur bij de uitwerking van zijn voorstellen rekening zal houden met de denkbeelden, die in de toelichting van het adres zijn uiteengezet, en dat aandacht zal worden geschonken

aan de cijfers, die daarin zijn aangegeven. Het schijnt ons toe, dat werkelijk geen overdrijving bij het opmaken der salarissen heeft plaats gehad, al nemen wij natuurlijk niet alle cijfers, die in de toelichting en verdere bijlagen voorkomen, voor onze rekening. Eenige willekeur is bij het opstellen van dergelijke schalen en cijfers niet te vermijden en er zullen zich daarover dus altijd verschillen van meening voordoen.

De toelichting wijdt ook beschouwingen aan de promotiekansen van de ambtenaren ; daaruit blijkt dat het aantal hoogere betrekkingen zeer klein is in verhouding tot dat der lagere betrekkingen. Er zit dus weinig perspectief in ; de vooruitzichten voor promotie zijn niet gunstig. Ook in dit opzicht zijn de verhoudingen voor Curaçao beter dan voor Suriname; in den Curaçaoschen bureaudienst maakt het aantal hoofdcommiezen ruim 12 % uit van het geheele aantal bureau-ambtenaren en in den Surinaamschen dienst is het slechts $3^{9}/_{10}$ %. Het is in het belang van den dienst dat de ambtenaren vooruit kunnen komen; de opgewektheid om zijn werk te doen is uit den aard der zaak veel grooter, wanneer men weet, dat bij goede plichtsbetrachting na een bepaalden tijd hooger bezoldigde betrekkingen openstaan. Ook dit moet ernstig onder de oogen worden gezien en daarin worde zooveel het kan verbetering gebracht.

Wij hebben gemeend van adres en toelichting in ons Tijdschrift melding te moeten maken omdat het gaat om een plicht, dien de Regeering moet nakomen; de salarisverbetering is daarbij een eisch van rechtvaardigheid en een goede dienstpraestatie, zooals die in het algemeen belang noodig is wordt daardoor bevorderd. En het verheugt ons dat de Gouverneur van Suriname een herziening in uitzicht heeft gesteld.

D. F.

WIJZIGING VAN HET REGEERINGSREGLEMENT VAN DE KOLONIE CURAÇAO.

Bij Koninklijke Boodschap is aan de Tweede Kamer de volgende wijziging van het Reglement op het Beleid der Regeering in de kolonie Curaçao voorgesteld :

Artikel 1.

a. Artikel 107 van het Reglement op het Beleid der Regeering in de kolonie Curaçao wordt gelezen als volgt:
„De verschillende eilanden der kolonie, behalve het eiland Curaçao worden, elk afzonderlijk of groepsgewijze bestuurd door gezaghebbers".
b. De artikelen 108, 109, 110, 111, 112 en 116 van dat Reglement vervallen; in artikel 119 wordt in plaats van „dagelijksch bestuur" gelezen: „dagelijksch bestuur van elk eiland".

Artikel 2.

De Gouverneur is bevoegd om de door ons benoemde, nog in functie zijnde gezaghebbers te ontslaan.

Artikel 3.

Deze wet treedt in werking op den dag na dien harer afkondiging in de kolonie.

Ofschoon het ook volgens het oorspronkelijk artikel 107 van het Regeeringsreglement mogelijk was, het bestuur over meer dan een der eilanden (buiten Curaçao) aan één gezaghebber toe te vertrouwen, is dit toch volgens de oorspronkelijke meening van den wetgever (men zie hierover de studie van *Mr. Bordewijk*, Handelingen over de Reglementen op het Beleid der Regeering in de kolonien Suriname en Curaçao, pag. 555 en v.) niet als de normale toestand gedacht, in elk geval slechts in geval van ziekten of verlof verwezenlijkt. Daarom kwam het volgens de memorie van toelichting den Minister raadzaam voor, uitdrukkelijk vrijheid te laten om over meerdere eilanden der kolonie ook één gezaghebber aan te stellen. En door de intrekking van de in art. 1 *b*. genoemde artikelen en door art, 2 wordt den Gouverneur volle vrijheid gelaten geheel naar eigen inzicht de standplaatsen naar behooren te bezetten. Dat de gezaghebbers vaak langer dan wenschelijk was de hun bij hunne benoeming door de Kroon aangewezen standplaatsen bleven behouden, wordt nu verhinderd, en tijdige overplaatsing van hen in andere werkzaamheid wordt nu mogelijk, zonder dat het opperbestuur, dat de aangelegenheid doorgaans minder goed dan de Gouverneur kan beoordeelen, moet ingrijpen. — En door art. 2 en 3 wordt een reorganisatie direct mogelijk gemaakt. — Een zeer belangrijke wijziging derhalve, waardoor de macht van den Gouverneur ten opzichte van de nu volkomen onder hem staande gezaghebbers wordt versterkt. De bijvoeging in de memorie van toelichting, dat de maatregel in toepassing zal worden gebracht voor de Bovenwindsche Eilanden, geeft ons een vingerwijzing, waarom deze wijziging wenschelijk

werd geacht. En voorzeker, in het algemeen gesproken zullen juist d Bovenwindsche Eilanden door hunne ligging in elkaars nabijheid en ver van de overige eilanden der kolonie de gevolgen van deze wijziging ondervinden en, naar wij hopen, er van profiteeren. Meerdere eenheid van leiding in het dagelijksch bestuur zal nu zeker hierdoor worden bereikt, de overeenstemmende plaatselijke belangen der verschillende eilanden hierdoor beter behartigd kunnen worden, de ééne gezaghebber zal beter bezoldigd kunnen worden, dan de drie oorspronkelijke, maar aan de andere zijde kan het toch niet worden ontkend, dat er kans bestaat, dat het plaatselijk streven naar vooruitgang bij die eilanden, waar de gezaghebber der groep niet zijn zetel heeft opgeslagen, niet altijd in die mate zal worden bevorderd, als bij afzonderlijke gezaghebbers, die blijvend wonen op het door hen bestuurde eiland, wel het geval kan zijn. Moge de toekomst leeren, dat deze voorgestelde reglementswijziging tot verhooging van den bloei der kolonie heeft bijgedragen.

Sinds het voorgaande werd geschreven, is het Voorloopig Verslag van de Tweede Kamer aangaande bovenstaande reglementswijziging verschenen. Ofschoon het voorstel met instemming werd begroet, maakten verschillende leden bezwaar tegen het vervallen van art. 110.

In de nota van antwoord van den Minister wordt er op gewezen, dat nu art. 108 wordt ingetrokken, art. 110 (bijzonder voorschrift omtrent den af te leggen eed (belofte) in handen van den Gouverneur), vervalt. Nu de benoeming van de gezaghebbers door den Gouverneur geschiedt, vallen ook de gezaghebbers onder de bepalingen van het Reglement aangaande de overige ambtenaren der kolonie. Waar nu in dit Reglement niets omtrent den eed voor de overige ambtenaren wordt voorzien, vervalt volgens den Minister ook de noodzakelijkheid van een afzonderlijk art 110. Meent de Gouverneur een voorschrift, als hier bedoeld, voor de gezaghebbers te moeten behouden, dat zal hij dat volgens den Minister evenals voor de overige door hem te benoemen ambtenaren uit eigen hoofde mogen vaststellen. Doch het ligt volgens den Minister voor de hand, dat dan daarbij art. 110 zal worden gevolgd.

J. B.

REDE OP 10 JUNI 1919 TER AANVAARDING VAN HET BESTUUR OVER DE KOLONIE CURAÇAO UITGESPROKEN DOOR DEN NIEUWBENOEMDEN GOUVERNEUR HELFRICH.

Het vertrouwen van H. M. de Koningin heeft het Bestuur van de kolonie Curaçao in mijne handen gelegd ; het zij mij op de eerste plaats vergund, ter voldoening aan het bepaalde bij art. 15 van het Regeeringsreglement, in deze plechtige zitting van den Kolonialen Raad over te leggen een afschrift van mijne acte van benoeming en het proces-verbaal mijner eedsaflegging. Voor U, mijne Heeren, zoo van nabij bekend met de geestelijke en stoffelijke behoeften en nooden van de ingezetenen, wel wetende,dat de huidige verhoudingen in de wereld en de daarmee verband houdende reorganisatie, o.m van het economisch leven, onze kolonie met hare, over het algemeen voortreffelijke havens en hare gunstige ligging ten opzichte van het wereldverkeer, tot grootere ontwikkeling zullen kunnen brengen, behoeft zeer zeker niet te worden gerelevcerd, dat, op welk terrein ook, maar meer in het bijzonder op sociaal en economisch gebied, nieuwe problemen onze aandacht kunnen vragen, dat zelfs het in nadere studie nemen van het bestaande niet uitgesloten is.

De uitvoering van al hetgeen daarbij eventueel noodzakelijk mocht zijn gebleken, zal ongetwijfeld nog belangrijke uitaven vorderen, waarbij de steun van het Moederland, althans aanvankelijk allerminst zal kunnen worden ontbeerd.

Hoezeer ook Nederland immer tot geldelijke offers in het belang van de kolonie bereid zal worden gevonden, een dwingende eisch van billijkheid en rechtvaardigheid is het, om de lasten niet meer dan noodig, op het toch reeds zoo bezwaarde Moederland af te wentelen.

Een vooruitziende en voorzichtige financieele politiek, bij welker uitvoering steeds het oog dient te worden gericht op een geldelijke onafhankelijkheid van de kolonie als einddoel. is in dit verband gebiedend noodzakelijk ; men brenge dus de bijdragen uit 's Rijks schatkist geleidelijk binnen engere grenzen om de subsidies ten slotte te doen verdwijnen.

Dat desideratum nu kan alleen worden bereikt, wanneer tijdig naar maatregelen wordt omgezien, om het financieel evenwicht te herstellen, door o. a. de inkomsten van de kolonie binnen de perken van haar draagkracht te versterken.

In menig kring van Nederland groeit de belangstelling voor de kolonie, zoowel op het gebied van Landbouw, als op dat van Handel en Nijverheid. Waar vaststaat, dat de ontwikkeling daarvan noodwendig zal bijdragen tot verhooging van de koloniale middelen, zal het op onzen weg moeten blijven liggen om tot die ontwikkeling mede te werken door, voor zoover zulks mogelijk is, steun aan het particulier initiatief te verleenen, dat initiatief aan te moedigen en te bevorderen. Hiermede breng ik ook een der maatregelen naar voren, waarop ik zoo straks doelde.

Ik ben er van bewust, dat vooral gemis aan locale kennis van toestanden en verhoudingen mij zullen plaatsen voor een verre van gemakkelijke taak en ik ben niet minder doordrongen van de groote verantwoordelijkheid, welke ik bij het aanvaarden der benoeming op mij heb geladen.
Verzekerd van den steun van het opperbestuur, overtuigd dat U, mijne Heeren, mij de zoo gewenschte en zoo noodzakelijke medewerking niet zult onthouden — een beroep daarop schijnt mij schier overbodig — vertrouw ik ten volle, dat ik, met Gods hulp werkzaam kan zijn in het belang en het welzijn der kolonie.
Van een aangename en eervolle opdracht wil ik mij nog kwijten n.l. om U over te brengen de belangstellende gevoelens, welke door de Koningin werden uitgesproken ten opzichte van Land en Volk, zoomede de beste wenschen, die door Hare Majesteit werden geuit voor den bloei en de welvaart der kolonie, tijdens de audiëntie, welke onze geëerbiedigde Vorstin heeft behaagd mij wel te willen verleenen.
Gods onmisbaren zegen afsmeekende over onzen gemeenschappelijken arbeid en U mijnheer de Voorzitter mijn hartgrondigen dank betuigende voor de toegesproken woorden, verklaar ik hiermede in naam en als vertegenwoordiger van H. M. de Koningin het Bestuur over Curaçao te aanvaarden.

UIT DE PERS.

NEDERLAND.

Reis van R. Voullaire naar de Boven-Saramacca. — Daar we den geheelen ochtend vóór ons hadden, maakte ik met de bootslui een tochtje naar het naastbijgelegen Boschnegerdorp, Commissaris-Kondré, waar ik den bekenden Timotheus van Maripaston ziek aantrof. Timotheus is een der merkwaardigste Boschnegers, die ik ooit ontmoet heb. Een energiek, verstandig man, die lezen en schrijven kan, goed zijn catechismus en zijn bijbelsche geschiedenis kent en groote gaven heeft. Ik ken hem al meer dan 20 jaar. Het ongeluk van zijn leven lag in den brandewijn en de vrouwen. Soms had hij er drie. Hoe dikwijls had ik hem gezegd: als ge u oprecht bekeerdet en uw losbandig leven wildet opgeven, dan zoudt ge een uitstekende hulp voor het Rijks Gods worden. Hij is dit inderdaad geweest. Aan hem is het toe te schrijven, dat de bovendorpen zich in den loop der jaren bij de Christelijke Kerk hebben aangesloten. Zijn eigen levenswandel stond hem echter altijd in den weg. Thans schijnt hij ten goede veranderd te zijn. Hij is nu met één vrouw getrouwd, drinkt niet en werkt trouw mee aan de verkondiging van het Evangelie. Dat is veel waard, want aan de Saramacca zijn veel te weinig Evangelisten aangesteld.

. . . .

Tegen 5 uur landden wij op het Awarra-eiland, een groote zandbank, voor een deel met kreupelhout begroeid. Hier vonden wij een vrij goed onderkomen en konden ons bij daglicht inrichten. Zoolang het niet regende, was dit een prachtig verblijf. Stil en vredig lag daar het eiland. Overal hadden wij een ruim en heerlijk uitzicht. Ook onze bootslieden waren voldaan. Zij hadden een schildpad gevangen en kookten die nu. Spoedig hadden ook zij zich voor den nacht ingericht.

Hoe weinig heeft zoo'n natuurkind noodig. Zij dragen een pakje of een kleine trommel mee, waarin hun hangmat, meestal met muskietengordijn, bewaard wordt. Verder hebben zij een paar lendendoeken, een geweer, wat rijst en cassave-brood. Daarmee zijn ze klaar! Het geweer gaat altijd mee, evenals pijl en boog. Waar zich iets beweegt op bereikbaren afstand, daar wordt gejaagd en geschoten. Zoo nemen zij alles wat zij vinden en leven er vrij goed van. Wat moeten ze wel denken van den omhaal, dien wij noodig hebben voor ons bestaan?

. . . .

Het grootste bezwaar voor den bijna geheel gekerstenden stam der Matawari's en Koenti's aan de Boven-Saramacca is het „dubbelleven", dat zij leiden. Als de man trouwt, bouwt hij twee huizen, één voor zich en één voor zijn vrouw. Verder moet hij er voor zorgen, dat de vrouw een onderkomen heeft in het dorp, waar zij thuishoort. Hij bewerkt ook twee kostgronden. Alles is er op berekend, dat beide partijen bij een mogelijke scheiding, niet

onverzorgd zijn. Een deel van het jaar is de vrouw bij haar man, den overigen tijd bij haar familie. Ook moet de man dikwijls maanden aaneen in het dorp van de vrouw gaan wonen. Dit zijn zeden, die niet meer passen bij de Chrstelijke gemeente; maar het is ontzettend moeilijk de oude begrippen uit te roeien en éénzelfde christelijke levenswijze in te voeren.

. . . .

Een wonderschoone dag volgde en een wonderschoone vaart door een reeks van woeste, verrukkelijke landschappen. Maar daar er tallooze soela's (watervallen) waren, was het roeien een zwaar werk. In den namiddag genoten wij vooral van de bergen, die altijd weer op den achtergrond opdoken. Het was onbeschrijfelijk schoon....

(*Berichten uit de Heidenwereld*, 11 Juli 1919).

De Kolonie ten voorbeeld aan het moederland. — De *Curaçaosche Courant* van 30 Mei j.l heeft onze aandacht gevestigd op een artikel in het *Weekblad voor Privaatrecht, Notaris-ambt en Registratie*, van 5 April 1919, dat ons ontgaan was. Wij vinden aanleiding hierop terug te komen, nu in de laatste vergadering der Juristenvereeniging door Mr. van Slooten (bovenstaand artikel is van v. S.) almede de lof gezongen is van het nieuwe Curaçaosche procesrecht, waarover men ook een en ander vindt medegedeeld in de Juni-aflevering van *De West-Indische Gids*.

V. S. schrijft dan in het *Weekblad :*

> Het „*Publicatieblad van de kolonie Curaçao*" behoort ongetwijfeld niet tot de meestgelezen bladen van Nederland. Ware het anders dan zou voorzeker het *K. B.* van 6 Jul 1918, no. 72, houdende wijziging van de rechterlijke macht en van de rechtspleging in burgerlijke en strafzaken, niet nagelaten hebben onder de juristen hier te lande groot opzien te baren. Daarin toch wordt, voor het burgerlijk proces, 1e. de verplichte vertegenwoordiging afgeschaft ; 2e. het verplichte schriftelijk proces aan kant gezet ; 3e. de rechterlijke lijdelijkheid geheel opgedoekt, om van allerlei andere gewichtige en principieele afwijkingen van het Nederlandsch proces niet te gewagen. Denkt eens : de rechter brengt de zaak op de rol, geeft partijen de noodige voorlichting, ondervraagt hen, maakt hen opmerkzaam op de rechts- en bewijsmiddelen ! Het klinkt als een sprookje !
>
> Er zijn hier te lande zeer velen, die sinds langen tijd van oordeel zijn, dat het Nederlandsch procesrecht hervormd moet worden, en onder hen bevindt zich een groot aantal aanhangers van de beginselen, die thans zijn opgenomen in het publicatieblad van gindsch heet en droog eiland. Hunne wenschen hebben geen kans op verwezenlijking, als zijn ze neergelegd in fraaie en degelijke rapporten van commissies. Een man als Drucker, die niet moede is geworden van aanhoudende en doorzettende propaganda voor zijne, nu Caraïbsche, idealen, heeft op dit gebied geen enkele succes van beteekenis kunnen behalen. Dit lijkt thans vreemd. Want, wat nu werd gemaakt voor West-Indië, is toch ook Nederlandsch werk, ontworpen en uitgevoerd op enkele meters afstand van de ver-

> trekken, waarin een nieuwe regeling van onze burgerlijke rechtsvordering op touw kan worden gezet. Men zou zoo meenen, dat nu het werk eenmaal verricht is, de denkbeelden behoorlijk in wet-vorm zijn gebracht, er niets in den weg staat voor een Nederlandsch wetsontwerp. Wanneer ik zoo hier en daar eens vraag, wat de oorzaak mag zijn van een verschijnsel als dit, dan krijg ik van verschillende personen, van wier ernst en eerlijkheid ik overtuigd ben, ten antwoord, dat de ware reden van het behoud van ons procesrecht deze is, dat een hervorming in Drucker'schen geest nooit door het parlement zal komen en dat de Regeering dit weet. In de Kamers zouden te veel stemmen, bewust en onbewust, onvrij zijn door den invloed van de talrijke schare van hen, die door den zuiverenden ragebol zouden worden verdreven uit de profijtelijke spinnewebben, waarin zij de zoekers naar recht en onrecht promiscue opvangen en uitzuigen. Ware het burgerlijk proces materie voor een Koninklijk Besluit, dan ware alles reeds langen tijd anders. Zou dat waar zijn ?

Wij meenen goed te doen met erop te wijzen, dat deze nieuwe regeling in de praktijk nog niet hare deugdelijkheid heeft bewezen, daargelaten, dat de Curaçaosche maatschappij andere eischen mag en moet stellen dan in Nederland mogen en moeten en ook kunnen gesteld worden.
Intusschen hopen wij later hierover nog wel eens iets te kunnen meedeelen.

(*Het Koloniaal Weekblad,* 31 Juli 1919)

SURINAME.

Een bezadigd woord. (Aangeboden) — Reeds lang heeft het mij gehinderd dat in Suriname de rassenstrijd wordt aangewakkerd. En die strijd is gericht tegen den Hollander. Men verwijt den Hollander dat hij laag neerziet op den neger en diens afstammeling, den kleurling.
Maar is deze bewering in hare algemeenheid waar ? Volstrekt niet ! De Hollander beschouwt niet iederen kleurling of neger als minderwaardig. Alleen ten opzichte van hen die zich minderwaardig toonen, gedraagt de Hollander zich als de meerdere ; en niet tegenover hen die beschaafd en fatsoenlijk zijn, wordt dit gezegd of er naar gehandeld.
Toen ik eens met een hoogstaanden Hollander over dit onderwerp sprak, richtte hij deze vraag tot mij : Maar beste vriend, zijt gij geen kleurling ? en hebt gij ooit gemerkt dat ik u niet waardeer ; heb ik u mijn vertouwen geschonken, een vertrouwen dat ik niet aan iederen Hollander zou durven schenken ? En hebt gij ooit gehoord dat een kleurling, ja zelfs een neger, in Nederland met minachting of zelfs onheusch behandeld werd door beschaafde lieden ?
Nu is het een feit dat er ook Hollanders hier komen, die of onbeschaafd of van minder allooi zijn. Dezen geven dikwijls af op de Creoolen. Van deze lieden moeten wij maar geen notitie nemen.
Wij kunnen zeggen dat de Hollander als zoodanig gunstig afsteekt bij vele andere blanke volken, wat betreft de appreciatie van den kleuring. Denken

wij slechts aan de Amerikanen. De diepe verachting die zij voor den kleurling aan den leggen, grenst aan het ongeloofelijke. Een enkel voorbeeld. Twee Amerikanen waren verloofd met twee rijke meisjes, die voor „blanken" doorgingen. Nu gebeurde het dat de oom dier meisjes, iets donkerder getint dan de jonge dames, uit den vreemde teruggekeerd, aan de Amerikanen werd voorgesteld.

„Is deze heer uw oom ? Ja ? dan hebben wij de eer het gezelschap te groeten". Den volgenden morgen kregen de dames een bedankbriefje.

In Demerara heeft wel iedere kleurling de gelegenheid te worden wat hij wil ; maar de salons der rijke blanken blijven voor hem gesloten.

En zien wij niet van de Duitschers hoe zij angstvallig elke assimilatie met de Creoolsche bevolking vermijden ?

Hoewel uit het voorgaande genoegzaam blijkt dat de Hollander behoort tot die natiën die het minst behept zijn met den negerhaat, toch zijn er helaas volken van het blanke ras die dien haat maar niet kunnen laten varen. Maar, is de negrophobie in den blanke af te keuren, zij wordt onbegrijpelijk en belachelijk, wanneer men haar aantreft bij den afstammeling van den neger zelven.

Men slaat de handen samen van verbazing, als men ziet hoe de kleurling die een tintje lichter gekleurd is, verachtelijk neerziet op den donkerder gekleurde. Zelfs in de familie speelt de kleurnuance een zekere rol. Een mulattin schaamt zich om met haren karboeger neef op straat te loopen. Een arm meisje laat een aanbidder met goede positie, een blauwtje loopen, alleen omdat hij te „donker" is.

Bij 't vernemen dat een neger met een lichtgekleurd meisje getrouwd was (een hooge uitzondering) riep een mulattin uit : „Die neger moest gezweept worden om zijn brutaliteit". Iemand maakte de opmerking dat de déporté's niet tot de loge in Thalia moesten worden toegelaten. „En de negers ook niet", was het bitsig antwoord van een bruine jonge dame ; alsof een zwarte kleur den mensch gelijk maakt aan een misdadiger.

En zoo zoude ik de geheele krant kunnen vullen met voorbeelden hoe de kleurlingen zelf op een donkerder kleur smalen.

Is het niet overbekend dat de Creolen elkander onbarmhartig afkammen ? Een jongen uit een arme familie heeft zich door ijver en vlijt een zekere positie weten te verwerven. Een vreemdeling vraagt : „Wie is die heer ?" „O, dat is die en die ; niets bijzonders : zijn grootmoeder was een slavin van meneer N. zijn vader is wegens oneerlijkheid in de gevangenis geweest en zijn moeder was keukenmeid bij mevrouw Y".... Dat doet de Chinees niet ; dat doet de Portugees niet ; dat doet de Hollander niet ; zij halen elkander niet neer. Alleen de kleurlingen schijnen er een genoegen in te vinden, elkander zooveel mogelijk afbreuk te doen.

En hoe gaat het als de kleurling aan het hoofd van eene zaak, een onderneming of van een bureau komt te staan ? Van al de personen aan wien ik vroeg wien zij liever als chef hadden, een kleurling of een blanke, was het antwoord in het voordeel van den blanke. Waarom ? Omdat de kleurling-chef rijn minderen meestal met zeker dédain behandelt, omdat hij niets doet voor zijn rasgenooten en altijd den vreemdeling voortrekt. Genoeg.

De kleurling zelf versterkt den „blanke" in zijn meening dat deze van een

hoogere orde moet zijn dan gene. Voorbeeld : Een kleurling en een blanke beide winkelbedienden komen op het kantoor van zekere onderneming waar een creool chef is. De blanke wordt beleefd gevraagd binnen te komen; hem wordt een stoel gepresenteerd terwijl de andere klerk buiten aan het loket mag blijven staan.

Reeds bij kinderen ziet men hoe de blanke boven den kleurling gesteld wordt. Twee creoolsche jongens spelen met een Hollandschen jongen. Een derde bruine jongen, vriend der twee anderen, wil ook mee doen. „Speel niet met hem", wordt tegen den Hollandschen jongen gezegd, „hij is te zwart".

Ook bij volwassenen ziet men dikwijls hoe zij zich vereerd gevoelen in den omgang met de Hollanders waarop diezelfde creolen zoo dikwijls smalen. Hoort men deze menschen spreken, dan zou men denken dat zij een Hollander niet eens willen aankijken. Ik heb echter gezien dat een der hier bedoelde kleurlingen een huiselijk feestje gaf, de genoodigden waren enkel.... Hollanders ! Men zou van verbazing omver kunnen vallen.

. . . .

Willen wij strijd voeren, goed : maar strijden wij dan in eigen kring tegen onze eigen fouten ; laten wij eerst beginnen, met elkander meer te waardeeren vóór wij de waardeering van anderen opeischen ; laten wij elkander niet uit de hoogte behandelen, vóór wij anderen van die fout gaan beschuldigen.

EEN BEZAADIGD CREOOL
(*De Surinamer* van 22 Mei 1919).

Algemeen Nederlandsch Verbond. — In een druk bezochte bijeenkomst — waarin alle kringen der kolonie vertegenwoordigd waren — is besloten de kwijnende groep Suriname van het Algemeen Nederlandsch Verbond in eere te herstellen.

De heer *J. C. Kasteleyn* leidde de bijeenkomst. Spreker verklaarde dat de Commissie van het Suriname-Studie Syndicaat, hier voet aan wal zettend, zich kon overtuigen dat Suriname terecht genoemd wordt de meest Nederlandsche kolonie.

Tijdens haar verblijf in de kolonie had de Commissie gelegenheid verschillende goede eigenschappen der bevolking te leeren kennen. Zoo bijvoorbeeld hare goedhartigheid. Voorts de energie waarmede de planters hun bedrijf volhouden, trots tegenslag op tegenslag. Meermalen ook vernam de Commissie van de groote energie waarmede jongelieden — onder vaak moeilijke omstandigheden — zich wisten op te werken. Ongelukkig bleven die goede krachten niet behouden voor de kolonie.

De Commissie hoopt, dat het Studie Syndicaat de gelegenheid zal hebben om maatregelen tot stand te brengen, die den economischen toestand der kolonie zullen verbeteren, waardoor in de toekomst die goede krachten in het eigen land een passenden wekkring zullen vinden.

Bij veel wat het hart goed deed, was er echter iets in de verhoudingen, wat spreker met leedwezen opmerkte.

De Limburger boer spreekt van „Hollander" en van den „trein uit Holland", doch bedoelt daarmede niet anders dan dat die Hollander of die trein komt uit een ander gedeelte van het land dan waar hij woont.

Als de uitdrukkingen „Hollander" en „Surinamer" hier in denzelfden zin moesten worden opgevat, dan zou men er vrede mede kunnen hebben. Maar de beteekenis gaat hier vermoedelijk verder. Spreker kan niet ontveinzen dat er een schijn van verdeeldheid is. En dit betreurt hij in hooge mate.

Het is in aller belang gewenscht om daarin verandering te brengen.

De herleving van het Algemeen Nederlandsch Verbond kan daartoe het middel zijn. Het versterkt het gevoel van saamhoorigheid en het besef dat Hollanders en Surinamers allen Nederlanders zijn, die parallel loopende belangen hebben.

De heer *F. Oudschans Dentz* zette daarna in een uitgewerkte rede doel en wezen van het Verbond uiteen.

In de pauze, die nu volgde, was gelegenheid om toe te treden als lid, waarvan door een honderdtal aanwezigen gebruik werd gemaakt.

Een verrassing was het daarna, dat *Paul de Groot* een voordracht ten beste gaf: Vondel's Gijsbrecht van Amstel.

(*De West* van 6 Juni 1919).

Het Suriname-Studie Syndicaat. — Na een verblijf van ruim drie maanden in Suriname zullen de leden van het S. S. S. per s.s. *Stuyvesant* wederom naar Nederland terugkeeren.

Eén is aller gunstig oordeel over het S. S. S. Mannen met helder hoofd, met open oog en met warm hart voor de belangen en de nooden der kolonie, hebben zij den hier doorgebrachten tijd op onvermoeide en onversaagde wijze benut, ten einde zich van den grooten landbouw in de kolonie op de hoogte te stellen, en om de noodige maatregelen te leeren kennen, welke voor Suriname's welvaart hoofdvereischten zijn.

Wanneer de plannen, welke 't S. S. S. voor de ontwikkeling der kolonie koestert, verwezenlijkt worden, dan mogen wij veel voor de toekomst in Suriname verwachten.

Het S. S. S. gaat henen, maar laat de beste herinneringen alhier achter.

Eéne zaak echter moeten wij betreuren. Het S. S. S. heeft onder hare bemoeiingen niet opgenomen, het vraagstuk dat voor onze kolonie van zoo groot gewicht is, t. w. van den kleinen en den middenstandslandbouw.

(Het blad beschouwt n.l. den middenstandslandbouw als de kern van Suriname's welvaart). (*De Surinamer* van 15 Juni 1919).

Het Suriname-Studie Syndicaat. — Bij het vertrek van de Commissie van het Suriname-Studie Syndicaat hadden wij gelegenheid nog een enkel woord te wisselen met den heer Kasteleyn, den voorzitter.

Wij vroegen hem: moeten wij zeggen: vaarwel, of tot weerziens?

Wij hopen dat het een tot weerziens kan zijn, sprak de heer Kasteleyn. Als ons bezoek aan de kolonie verdere gevolgen heeft, dan is de kans op een weerzien zeer groot.

Is u voldaan over uw uitstapje naar Suriname?

O, zeker, in menig opzicht heeft ons bezoek ons voldaan, En wij vertrekken met de overtuiging, dat aan de mogelijkheid om de kolonie tot ontwikkeling te brengen, niet behoeft te worden getwijfeld.

En denkt u, dat het Studie-Syndicaat iets zal kunnen doen om die mogelijkheid te helpen verwezenlijken?
Weten doe ik dat niet, maar wij hopen het.
De lijn waarlangs die ontwikkeling moet worden gezocht, staat u zeker helder voor den geest?
Er zal flink moeten worden aangepakt, te beginnen met het arbeidersvraagstuk en uitbreiding van den landbouw.
Met landbouw bedoelt u specifiek den grooten landbouw?
Natuurlijk, want de kleine en middenstandslandbouw ontstaan vanzelven uit den grooten.
Ik meen, dat u op uwe tochten door de kolonie u ook interesseerde voor den houtkap. Wat denkt u van dat bedrijf?
Een exportbedrijf schijnt levensvatbaar, als het lukt om een voldoende markt te vinden voor Mora. In hoeverre op ander gebied gunstige kansen voor de houtexploitatie bestaan, zal nader onderzocht moeten worden.
Tot zoover ons kort interview.
Wij dankten den heer Kasteleyn voor zijne vriendelijke woorden, wenschten hem een voorspoedige reis en hopen dat het aan het Syndicaat, waarvan hij de voorzitter is, gegeven moge zijn om de zaken op gang te helpen en aldus de betoovering te verbreken, die tot dusverre de schoone slaapster, onze kolonie, gevangen houdt. (*De West* van 17 Juni 1919).

Het Suriname-Studie Syndicaat. — ....„En ook de naar hier gekomen leden van het Studie-Syndicaat zijn dan weer op weg naar patria. Drie maanden ongeveer zijn de heeren hier geweest en hebben ze hier gewerkt. 't Is verbazend, wat de heeren Kasteleyn en Kluwers hebben afgereisd en hetgeen door de secretaris, de heer Snellen, moest worden afgedaan, zal daaraan evenredig zijn. Moeite is er niet gespaard, vermoeienis niet gevreesd om een oordeel te krijgen uit eigen aanschouwing. Want op de hoogte waren de bezoekers al, voor zoover men op de hoogte kon komen uit inlichtingen en geschriften. Velen hebben menigmaal verbaasd gestaan hoe de „Syndicaters" zich hadden ingewerkt, met hoeveel ijver zij blijkbaar hadden kennis genomen van wat er over onze kolonie te lezen viel. Geen betere wensch dunkt me, dan deze, dat het sucses aan den arbeid evenredig zij.
Straks komen de plannen en 't spreekt van zelf — ik hoop ten minste, dat het vanzelf spreekt — dat de meest mogelijke medewerking voor de verwezenlijking daarvan zal worden ondervonden, hier en in het moederland. Ieder voelt, dat Suriname weer een kans heeft een een goeje; zou het ditmaal eindelijk lukken Fortuna — en nu dan eens flink — bij haar kleedje te pakken? Het stemt hoopvol, dat ons landje niet is tegengevallen. Ook het S. S. S. heeft de indruk, dat hier vele *possibilities* zijn. Moge dit nu in *realities* worden omgezet.
Men ziet het S .S .S. vertrekken met dankbaarheid voor al wat gedaan is, met de beste wensen voor goede resultaten van het werk. Goede reis en wel thuis!!"

PERISKOPIST.

(*Suriname* van 17 Juni 1919).

CURAÇAO.

Een nieuwe scheepvaartlijn. — In de *Amigoe di Curaçao* lezen wij dat een nieuwe lijn, die in den laatsten tijd geregeld de haven van Curaçao aandoet is de Amerikaansche Caribbian Steamship Company Ltd. Behalve de haven van Curaçao zijn ook Maracaibo en Columbia in de vaart opgenomen. Van Curayao vertrekken de booten regelrecht naar New-York en nemen daarom ook de brievenpost mede. (*Amigoe di Curaçao* van 10 Mei 1919).

Vereeniging van Ambtenaren. — In eene, 23 Mei te Willemstad gehouden vergadering, die werd bijgewoond door de heeren C. P. Amelunxen, R. F. W. Bouskaljon, C. B. Debrok, C. Holstein, J. G. Statius Muller, H. Scholtens Kz. H. Schotborgh, G. Troost en J. Quast, is met algemeene stemmen opgericht de „*Algemeene Ambtenarenvereeniging in de kolonie Curaçao*". Zij bedoelt alle gouvernementsambtenaren in den ruimsten zin des woords, saam te brengen in een vereeniging ter behartiging hunner stoffelijke en ethische belangen. (*Curac. Courant*).

BOEKBESPREKING.

Isles of Spice and Palm, by G. A. Hyatt Verrill. London and New York 1916.

Reeds lang vóór dat de Vereenigde Staten deelnamen aan den wereldoorlog had de stroom van toeristen uit de Unie naar Europa opgehouden. De aandacht der reislustigen moest dus op andere contreien gevestigd worden. Dat deed de schrijver van bovengenoemd aardig geïllustreerd reisboek. De met aandrang aanbevolen streek is de eilandenreeks, die zich uitstrekt van Porto Rico tot den top van Zuid-Amerika, de kleine Antillen „five day's sail from New York".

„Waarom het Amerikaansch publiek verzuimd heeft de attracties van de Caraïbische eilanden op prijs te stellen is een mysterie, want jaarlijks trekken duizenden van ons volk naar verafgelegen streken, zoekende naar wat zoo veel gemakkelijker en in grooter overvloed te vinden is op de eilanden bij onze deur".

Aldus in de inleiding de schrijver, die goed thuis is in de Antillen en van wiens hand vroeger reeds verschenen *„Porto Rico past and present"*, *„Cuba past and present"*, *„In Morgans wake"*, enz.

Het tweede hoofdstuk handelt over onze eilanden Saba en St. Eustatius, „out of the beaten track".

„Het eigenaardigst van al de eilanden en verwonderlijk interessant is Saba". En dan volgt een aardige beschrijving van het eiland, van de „snug little town", *the Bottom*, en van de eilanders, waarvan de mannen meestal zeelieden zijn, vermaard op alle zeeën. Daarom ziet men betrekkelijk weinig jonge mannen, en iemand heeft opgemerkt dat het goed is dat de meeste Sabaansche mannen op zee sterven „as otherwise there would be no soil at home in which tot bury them". Maar, voegt de schrijver er bij, de waarheid is dat de meeste mannen naar hun kleine eiland terugkeeren om er hun ouden dag te slijten.

Van al de industrieën van Saba is misschien de belangrijkste en de zonderlingste het booten bouwen. Denk eens ! Hier in een krater, 1000 voet boven de zee, waarheen men elke plank en elk stuk hout op het hoofd moet dragen, worden booten gebouwd, die om hun hechtheid een zeewaardigheid in geheel West-Indië vermaard zijn. „Truly it 's hard to beat the Dutch".

Jammer dat van Kol (*„Naar de Antillen en Venezuela"*, Leiden 1904) hier roet in het eten gooit met zijn verklaring dat het neerlaten van de booten in de „duizelingwekkende" diepte eenvoudig een legende is.

De schrijver — Verrill n.l. — had moeten weten dat in vroeger eeuwen de schoenenindustrie op Saba bloeide ! En in die mate bloeide, dat Père Labat, die in 1701 het eiland bezocht, verklaarde nooit „de païs si Cordonnier" te hebben gezien.

Dat een Amerikaan St. Eustatius niet zou vergeten spreekt wel van zelf. Hoewel veel minder belangwekkend dan Saba, moet Statia elken vader-

landslievenden burger van de Vereenigde Staten dierbaar zijn, want hier werd de Amerikaansche vlag het eerst gesalueerd door het geschut van een vreemde mogendheid. Het gebeurde in November 1776, toen de *Andrew Doria*, een brutale kaper van Baltimore, de haven binnenzeilde, een rood wit en blauwe vlag met dertien strepen wapperende van zijn mast, en van de kanonnen van het oude fort Oranje een saluut dreunde ter eere van de nieuwe vlag. Het was echter een ongelukkige daad „of good old Governor De Graaff", want zij haalde de Britten naar Statia en Lord Rodney maakte een buit van vijftien millioen dollars. „To day one could scarcely find so many cents in Statia", want het is slechts de schaduw van een glorierijk en bloeiend verleden. Maar Statia's bodem is vruchtbaar ; sea-island-katoen, lemmetjes en andere producten worden verbouwd en in een niet verre toekomst kan Statia weer zijn plaats innemen onder de welvarende eilanden van de Karaïbische Zee.

Het grootste deel van het boek handelt over de Engelsche en Fransche Antillen. Dan volgt een beschrijving van Demerary met zijn vele herinneringen aan den Hollandschen tijd. „Where ever the Dutch settled they seem to have selected sites as much like those of their beloved Holland as possible, and they apparently delighted in devoting a great portion of their time and labor to keeping the sea out of their possessions".

Vooral de grachten van Georgetown, herinneren aan Holland, maar zij dienen alleen tot loozing van de stad en niet als waterwegen, die weinig voordeel bieden „where roads are as numerous and as perfect as in Demerara". De Surinamer die dit leest en verder verneemt dat de wegen van Demerary „ideal for driving and motoring" zijn (meer dan 300 mijlen in den omtrek van Georgetown !) kan een gevoel van naijver niet onderdrukken.

Wilt ge de goudvelden en de houtvellingen bezoeken dan vindt ge daartoe geriefelijke rivierstoomers en stopplaatsen met hotels en het heele uitstapje beteekent niet meer dan een zomer-picnic of een vacantie-excursie.

Een wandeling of rit door den heerlijken botanischen tuin is een waar genot. Ja Demerary is ons vooruit.

Hebt ge deze Britsche kolonie gezien — en er is heel wat te zien — maak dan een reisje „around the corner" en bezoek Georgetown's buren „in quaint old Paramaribo", „the quaintiest spot in America", the most interesting city of South America, if not in the whole New-World".

De beschrijving doet denken dat de schrijver werkelijk „around the corner" is geweest ; maar met welke oogen heeft hij menschen en zaken bekeken ! Waarom begint hij reeds dadelijk de machtige, snelstroomende Suriname-rivier „sluggish" te noemen? Hij had eens moeten probeeren daarin te zwemmen. Welwillend genoeg in zijn oordeel heeft hij te veel in alles het Hollandsche cachet willen zien. Zouden de hoofddoeken der negerinnen en mulattinnen werkelijk de bedoeling hebben „to imitate pointed Dutch caps ?"

„Short, stiff capes of bright calico, and with wide, flaring skirts distended by innumerable petticoats and tucked into huge rolls about the waist", zoo wordt de kleeding juist beschreven, maar daarop laat de schrijver volgen : „the negresses appear like ample-waisted Dutch women turned black, and to cap the climax they clatter along with wooden shoes upon their bare, black feet".

Het cosmopolitische karakter van Paramaribo's bevolking moest natuurlijk zijn aandacht trekken. Maar de „stocky Japanese laborers on wooden clogs", die hij zag loopen, heeft hij er bij gephantaseerd, even als de Japs, die hij in den cultuurtuin vond „smiling and seemingly as much at home as if in their beloved Nippon".

Interessant, eenig en vreemd als veel in Paramaribo is „yet its greatest charm lies in the sharp contrast and delightful topsy-turviness of everything. Incandesecnt lamps glow dimly through the blue smoke of burning incense before Buddhist and Brahmin idols. A nickel alarm clock ticks off the hours above the Koran in a Mohammedan Mosque. Naked savages stalk unabashed through stores and shops and paddle off into the wilderness laden with Quaker Oats and tinned milk. Monkeys chatter and parrots scream from the tree tops as honking motor cars speed past. Sampans, dugouts and canoes crowd the docks side by side with power boats and great steamships. Lofty palms nod above tiled chimneys and gabled roofs, while, borne on the cool night wind, are the sounds of weird Malay instruments playing „Tipperary". O. die woordenrijke toeristen! Maar alles in alles een aardige reisgids, nuttig ook om het aanhangsel „facts and figures". H. D. B.

BIBLIOGRAPHIE.

Verzoekschrift met bijlagen betreffende salarisverbetering van Gouvernements Bureau-Ambtenaren den 10*den April* 1919 *gericht aan Zijne Excellentie den Gouverneur van Suriname door de Vereeniging van Gouvernements-Bureau-ambtenaren in Suriname.* Paramaribo 1919.

De Gids. 1 Juli 1919. De Indiaan in de letterkunde, door Dr. Herman F. C. ten Kate. [Het laatste gedeelte handelt over Zuid-Amerikaansche Indianen.]

Economisch-Statistische Berichten. 9 Juli 1919. De handelsstatistiek der kolonie Suriname, door Fred. Oudschans Dentz.

Vragen van den Dag. Juli 1919. De Handelsbeteekenis van Suriname. [Overzicht van het artikel van den heer W. R. Menkman in de eerste afl. van *De West-Indische Gids*].

Tijdschrift voor Geschiedenis, Land en Volkenkunde. 1919 afl. 3. Mededeelingen op geographisch gebied. [Ontleend aan een niet nader aangeduide Publicatie van het Ministerie van Handel].

Berichten uit de Heiden-wereld. No. 7, 11 Juli 1919. Zeist. Reis van Br. T. R. Voullaire naar de Boven-Saramacca. (Wordt vervolgd).

Indië. 3e. Jg. afl. 15, 9 Juli 1919. Karaïben I, door D. J. D. J. [Met afbeelding van een Karaïbe-Indiaan uit Suriname].
In het nummer van 23 Juli, Karaïben II, door d. J. D. J. [Met afbeelding van een Karaïbische vrouw uit Suriname].
In het nummer van 30 Juli, Karaïben III, door D. J. D. J. [Met afbeelding van een Karaïbenkind uit Suriname].
In het nummer van 6 Augustus, Karaïben IV, door D. J. D. J. [Met afbeelding van een Indiaan van den stam der Karaïben in Suriname]. In het nummer van 20 Augustus. Boschnegers in Suriname I, door D J. D. J. [Met afbeelding van een Boschneger in Suriname]. De beteekenis van het jaarlijksche „Koninginnefeest" (Konoeverjari) voor de Surinaamsche bevolking, door Ruremondanus. [Met 4 kiekjes].

Het Nederlandsche Zeewezen. 16 Juli 1919. St. Eustatius [met ill.].

De Hollandsche Revue, 25 Juli 1919. De Herrnhutters in de oerwouden van de Boven-Suriname. [Overgenomen uit de Juni-afleveringvan *De West-Indische Gids*].

Commercial Holland, Juli 1919. Surinam. Tanning Goods.

De Kokoscultuur, door H. R. Roelfsema, 2e druk, Haarlem 1919. [Uit de reeks „Onze Koloniale Landbouw"].

Surinaamsche Bank. Jaarverslag 1918.

Vakorganisatie in Suriname. Lezing gehouden door Siegfr. Beck op Dinsdag 27 Mei 1919 te Paramaribo op uitnoodiging van de Commissie van Voorbereiding inzake Vakwezen. Paramaribo 1919.

Koloniaal Tijdschrift. Augustus 1919. De heer Van Kol en „Home Rule" voor Suriname, door Caraïb.

De Kroniek, Augustus 1919. „De moderne dans in Oost en West, door W. G. [Handelt o, m over de danskunst van Lily Green — eene Surinaamsche van geboorte — en haar leerlingen. Met portret van Lily Green met dit onderschrift :

Zij danste op de trillingen van Zephyrs lach
En speelde met het gouden zonnelicht.
Of vouwde moegespeeld haar vlindervleugels dicht
En zat te mijm'ren om het schoone,dat zij zag.

OTTO VAN DEN BERGE.]

Neerlandia Augustus 1919, Suriname. Nieuw Leven.

Het Koloniaal Weekblad. In de nummers van 24 en 31 Juli, 14 en 21 Augustus 1919 stukken tegen den verkoop onzer West-Indische Koloniën.

Emancipatie-toespraak. In het Kino-Theater Bellevue op 1 Juli 1919 door Th. A. C. Comvalius, Paramaribo 1919.

Economisch Weekblad, 15 Juli 1919. Economisch overzicht van Suriname. door B.

MEDEDEELINGEN.

Verschenen „Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden" No. 499. Besluit van den 18den Juli 1919, houdende, regelen omtrent de beschikbaarstelling, enz. van koloniale studiebeurzen ten behoeve van jongelieden, uit de koloniën *Suriname* en *Curaçao* afkomstig, voor hunne opleiding of voortgezette opleiding in *Nederland.*

VERBETERING.

Op blz. 177, regel 3 v. b. van „De West-Indische gids", Juli 1919, staat: „28 April 1918, No. 16"; lees: 3 Mei 1913, No. 14.

VLOOTBEWEGING KON. W.-I. MAIL.

VAARTUIG	REIS		MELDING	
	VAN	NAAR		
Stuyvesant	Curaçao	Amsterdam	5 Juli	Amsterdam
Commewijne	Amsterdam	Curaçao	6 „	Paramaribo
Juno	Curaçao	Amsterdam	8 „	Trinidad
Oranje-Nassau	New-York	Curaçao	12 „	New-York
Stuyvesant	Amsterdam	„	14 „	Amsterdam
„	„	„	15 „	Dover
„	„	„	16 „	Lizard
Prins d. Nederlanden.	Curaçao	New-York	17 „	New-York
Commewijne	„	Amsterdam	19 „	Curaçao
Stuyvesant	Amsterdam	Curaçao	20 „	Madeira
Prins Willem I	Curaçao	New-York	22 „	New-York
Juno	„	Amsterdam	28 „	Hâvre
Prins d. Nederlanden.	New-York	Paramaribo	29 „	New-York
Juno	Curaçao	Amsterdam	2 Aug.	Duinkerken
Pr. Frederik Hendrik	Paramaribo	New-York	3 „	New-York
Commewijne	Curaçao	Amsterdam	6 „	Amsterdam
Nickerie	„	„	6 „	Hâvre
„	„	„	7 „	Dover
„	„	„	8 „	Amsterdam
Prins Willem I	New-York	Curaçao	8 „	Norfolk
Juno	Curaçao	Amsterdam	8 „	Duinkerken
„	„	„	9 „	Amsterdam
Stuyvesant	„	„	11 „	Curaçao
Pr. Frederik Hendrik.	New-York	Paramaribo	12 „	New York
Oranje Nassau	Curaçao	New-York	12 „	Curaçao
Commewijne	Amsterdam	Curaçao	15 „	Amsterdam
Stuyvesant	Curaçao	Amsterdam	16 „	Monte Christi
Jan van Nassau	Amsterdam	Curaçao	18 „	Amsterdam
„	„	„	19 „	Dover
„	„	„	20 „	Lizard
Commewijne	„	„	22 „	Madeira

De

West-Indische Gids

ONDER REDACTIE VAN

DR. H. D. BENJAMINS, PROF. DR. J. BOEKE, MR. D. FOCK,
C. A. J. STRUYCKEN DE ROYSANCOUR.

EERSTE JAARGANG N° 5
SEPTEMBER 1919

ALGEMEENE UITGEVERS MAATSCHAPPIJ AMSTERDAM
AD USUM MUNDI
DIR. G. H. JONCKHEER

KOLONISATIE MET NEDERLANDSCHE BOEREN IN SURINAME

DOOR

PROFESSOR MR. D. VAN BLOM.

Een nederlandsche kolonie degelijk te vernederlandschen door haar met Nederlanders te bevolken, is een aantrekkelijk en voor de hand liggend denkbeeld;. Voor een bij uitstek landbouwende kolonie als de onze in vastelandsch Zuid-Amerika, kiest dit denkbeeld uiteraard bij voorkeur den vorm van kolonisatie met moederlandsche boeren.

Het denkbeeld is dan ook voor Suriname zoowat even oud als de heugenis der betrekkingen tusschen haar en Nederland reikt. Herhaaldelijk is het geopperd en minder vaak maar toch enkele keeren is het practisch beproefd.

De geschiedenis van het denkbeeld en zijn toepassingen optehalen is overbodig.

In de jaren 1912—1915 heeft de duitsche *Verein für Sozialpolitik* het vraagstuk der europeesche kolonisatie in de tropen voor de verschillende werelddeelen in studie doen nemen[1]). Op verzoek der hiertoe door den *Verein* ingestelde commissie werden door mij onze west-indische koloniën, Suriname en Curaçao beide, uit dit oogpunt besproken[2]) en eenige jaren later herhaalde ik, ditmaal voor Suriname alleen, dit werk beknopter in de *Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië*[3]). Reeds eerder had ik het probleem even aangeroerd in een artikel over het vraagstuk der werkkrachten in Suriname in de *Revue Economique Internationale* van Juli 1909).

Bijster oorspronkelijk was geen dezer bijdragen tot het surinaamsche bevolkingsvraagstuk ; grootendeels was het herhaling, samenvatting of verwerking van wat anderen reeds

[1]) Zie Band 147 zijner *Schriften*: Die Ansiedelung von Europäern in den Tropen".

[2]) T. a. p. blz. 103 v.v. van deel II.

[3]) „Europeesche kolonisatie in Suriname", t. a. p. blz. 286 v.v.

[4]) „La main-d'oeuvre dans la colonie de Surinam", t. a. p. blz. 113v. v.

hadden bijeengebracht. Er wordt dan ook alleen naar verwezen ter verklaring, waarom de volgende bladzijden zoo goed als geen historische bizonderheden vermelden. Ja, in deze vroegere publicaties van anderen en van mij, van voor- en tegenstanders, zou zelfs voldoende reden kunnen liggen om thans en voorloopig van het vraagstuk te blijven zwijgen, ware niet het denkbeeld juist in den jongsten tijd weder met eenigen ophef en in aanbevelenden zin ter sprake gebracht door een verdienstelijk koloniaal ambtenaar, het hoofd van het landbouw-onderwijs in Suriname, den heer *J. J Leys,* wiens apostel-ijver en goede beoordeelingen evenzeer waardeering verdienen als ten aanzien zijner voorstellen voorbehoud moet worden gemaakt.

Het ongunstig oordeel toch van destijds meen ik met klem te moeten handhaven.

Slechts ten deele was en is het gegrond op de overbekende bittere tragiek der met roekelooze lichtvaardigheid opgezette en uitgevoerde kolonisatie met nederlandsche boeren aan de Saramacca in 1845. Slechts inzooverre immers laat zich uit die deerlijke mislukking (van de 384 kolonisten werden maar elf niet door typhus aangetast en stierven binnen korten tijd 189) een argument tegen herhaling van de poging smeden, als men de thans nog bij Paramaribo boerende Nederlanders te bebeschouwen heeft als de nakomelingen van bij uitstek sterke individuen, producten van een onbarmhartige selectie, naar welke juist om deze reden de mogelijkheid van dergelijke kolonisatie met lieden van normaal gemiddeld weerstandsvermogen niet te beoordeelen is.

Neen, een ongunstig oordeel over de mogelijkheid om in Suriname west-europeesche landbouwers te laten koloniseeren moet veeleer worden geveld op grond van de mislukking van alle andere pogingen in deze richting, waarvan de surinaamsche geschiedenis verhaalt, en, niet het minst, op grond van de bedenkelijk sobere resultaten, welke die kolonisten van nederlandsche afkomst bij Paramaribo in den loop van een zeventig jaar hebben weten te bereiken: armoede niet, doch slechts matige welstand ; degeneratie bij de nakomelingen ; vernegering.

Over dit laatste, de vermenging met niet-Europeanen, een enkel woord tot vermijding van misverstand. Een ethisch ongunstig oordeel over huwelijken tusschen lieden van verschillend ras en andere huidskleur is allerminst ermee bedoeld en indien,

wat menig kenner der kolonie beweert, de kinderen uit dergelijke huwelijken physiek de meerderen van kinderen uit ras-zuiver gebleven huwelijken zijn, dan is dit voor dusdanige bloedmenging zelfs een sterk argument. Alleen kan men kwalijk beweren, dat deze redding der *individueele* nakomelingschap door middel van opoffering van het *ras* de mogelijkheid van west-europeesche boeren-kolonisatie in Suriname bewijst; zij wijst integendeel hierop, dat dergelijke kolonisatie alleen kans van slagen heeft, zoo zij bereid is haar west-europeesch karakter afteleggen door het tot zich nemen van een sterken inslag negerbloed. Of de mededeeling van deze bizonderheid door den heer *Leys*, indien hij in Nederland eens den boer opging om zijn kolonisatieplannen te propageeren, den trek naar Suriname versterken zou? Toch zou zij eerlijkheidshalve niet achterwege mogen blijven.

Men moet echter toegeven, dat een kolonisatie, die hierop afstiet, zou afstuiten op een vooroordeel. *Indien* in Suriname door middel van bloedmenging tusschen blank en creool of neger een gezonde, sterke en duurzame middenstandslandbouw in het leven was te roepen, die uitkomst ware de moeite waard, ook de moeite van het bestrijden van ras-vooroordeelen.

Evenwel, het bewijs hiervan is niet te leveren. Zelfs de waarschijnlijkheid hiervan is niet aannemelijk te maken.

Noch uit wat van elders aangaande pogingen tot blanke tropen-kolonisatie bekend is. Noch uit de gegevens, die Suriname zelve verschaft.

Vochtig tropisch laagland is Nederlandsch-Guyana. Met droge tropen-gewesten, met tropisch hoogland of met sub-tropische streken is het, uit oogpunt van geschiktheid voor nederzetingen van blanke boeren, niet te vergelijken.

Welke lessen gaf nu het onderzoek, dat op aanstichting van den *Verein für Sozialpolitik* plaats greep?

In Britsch Kafferland is boerenkolonisatie van Duitschers geslaagd[1]). Dit is echter niet een tropisch, maar een sub-tropisch land. Hetzelfde geldt voor enkele andere gewesten, die in het genoemde verzamelwerk besproken zijn en waarvan de vermelding hierom achterwege kan blijven.

In het hoogland van Britsch en toenmalig Duitsch Oost-

[1]) Zie de studie van *Johannes Spanuth*, inzonderheid blz. 33 en 64 van deel IV.

Afrika wordt kolonisatie van west-europeesche boeren op grond der ervaring mogelijk geoordeeld door *dr. von Lindequist* en *dr. Karstedt*[1]). Maar hier hebben wij hoogland, niet lage, vochtige vlakten als de kuststreek van Suriname is. Zelfs over de geschiktheid van dit hoogland evenwel voor blijvende vestiging van duitsche boeren bleken de deskundigen verdeeld[2]).

Dichter in de buurt van Suriname brengen ons andere onderzoekingen.

Over de Kleine Antillen handelt de studie van *dr. Karl Sapper*[3]). Aangaande de economische uitvoerbaarheid van west-europeesche kolonisatie op deze eilanden koestert hij twijfel, physiek acht hij ze mogelijk. Aan hetgeen ik zelf destijds over de Nederlandsche Antillen bijeenbracht[4]), en wel inzonderheid over Saba en St. Martin, moge ik hier enkel nog toevoegen, dat wegens het droge Antillen-klimaat het (nog maar zeer betrekkelijk) geslaagd zijn van enkele blanke nederzettingen op deze eilandjes als moedgevend voorbeeld voor Suriname niet deugen kan.

Beter vergelijkbaar materiaal leveren Midden- en Zuid-Amerika. Daar treft men ook de lage, vochtige landen aan.

Sapper, die ook over Midden-Amerika schrijft, velt over het laagland als vestigingsgebied voor Europeanen een ongunstig oordeel[5]).

En *dr. Ernst Wagemann*, die over de belangwekkende duitsche boeren-nederzettingen in Brazilië handelt, onderscheidt uitdrukkelijk tusschen hoog- en laagland [6]), en wel zeer beslist ten ongunste van het laatste met zijn, vooral voor kinderen, ongunstig klimaat, dat ook zoowel het zenuwgestel als het uiterlijk der ouderen aantast.

Tot zoover de gegevens van elders.

---

[1]) Zie hunne verhandelingen resp. op blz. 114 en 153 van deel I en deel III.

[2]) Zie bizonderheden over den hierover in Dnitschland gevoerden strijd in het *Koloniaal Weekblad* van 22 Mei 1913 blz. 7 en van de *Soziale Praxis* van 29 Mei 1913, blz. 985 v. van jaargang XXII.

[3]) Zie met name zijn blz. 99 in deel II.

[4]) T. a. p. blz. 145 v.v.

[5]) Zie zijn blz. 64 v. van deel II.

[6]) Zie inzonderheid zijn blz. 41, 52, 115 v. van deel V en vgl. over de duitsche kolonisatie in Brazilië ook het *Koloniaal Weekblad* van 16 Mei 1918 blz. 4 en dat van 30 Mei 1918 blz. 5.

Ten slotte hebben echter natuurlijk die uit Suriname zelve de meeste bewijskracht.

Veel nieuws daarover weten wij, sedert het *Koloniaal Verslag* over 1909 de laatste mededeelingen over de nederlandsche boeren bij Paramaribo bracht, niet; om onnaspeurlijke redenen zwijgt sindsdien plotseling het *Verslag* deze boeren dood en in de Staten-Generaal is naar het waarom van dit stilzwijgen zelfs nooit de bescheidenste vraag gesteld.

Het weinige nieuws, dat wij kennen, danken we zoo goed als uitsluitend aan de jongste publicatiën van den heer *Leys*. Geheel onbelangrijk is het niet; hijzelf acht het zelfs van bizonder gewicht. Zoo aanstonds zullen wij zien of hij het belang zijner mededeelingen niet overschat, en vooral, of de slotsom, die hij eruit trekt, niet gansch misplaatst is.

Behalve door zijn toedoen is bij mijn weten in de laatste jaren het onderwerp nog tweemaal is het openbaar ter tafel gekomen.

In de laatste maanden van 1914 en het begin van '15 [1]) is korten tijd ernstig sprake geweest van overkomst naar Suriname op gouvernements-kosten, van een zevental nederlandsche boerengezinnen, overblijfsel van acht en zeventig gezinnen die in 1909 naar den staat Minas Geraes in Brazilië waren verhuisd, welke kolonisatie geheel mislukt was. Bij brief van 8 Februari '15 berichtte mij echter de Gouvernements-secretaris, dat de plannen waren opgeschort. Kennelijk zijn zij niet weder opgenomen.

Aan het eind van 1918 houdt de agent-generaal voor de immigratie, de heer *C. van Drimmelen* een lezing voor den Roomsch Katholieken Socialen Cursus te Paramaribo over „een middenstandslandbouw voor Suriname" [2]). Een sterk pleidooi tot wederopvatting van het plan om een proef te nemen met kolonisatie van Madeiranen, sub-tropisch ras uit portugeesch, indisch en negerbloed. Het plan stamde van de door Gouverneur Fock in Maart 1909 benoemde Commissie en is destijds door den Gouverneur overgenomen. Noch in de Kolo-

[1]) Ik noteerde dagbladberichten in *De West* van 23 Oct. '14, het *Koloniaal Weekblad* van 26 Nov. '14 blz. 5, *Het Vaderland* van 22 December. '14 en 10 Januari '15.

[2]) Uitgave van den R. K. Socialen Cursus in Suriname ; ik raadpleegde het exemplaar van het Departement van Koloniën.

niale Staten, noch bij de Commissie-Bos heeft het echter instemming kunnen vinden[1]).

Van kolonisatie met nederlandsche boeren wil de heer *Van Drimmelen* niet weten. „Het vochtig, heete klimaat verzet zich tegen de kunstmatige immigratie met Europeesche volken die er eigenhandig den landbouw zouden moeten uitoefenen", verklaarde hij (blz.7). Voorts bracht hij in herinnering wat hij tien jaren geleden in Bijlage M 4 van het *Koloniaal Verslag* over 1908 over de boeren bij Paramaribo mededeelde[2]) en voegde thans daaraan toe:

> „In den door mij geschetsten toestand is sedert maar bitter weinig verbetering gekomen. De waterafvoer is hier en daar een weinig verbeterd doch op lange na niet voldoende.
>
> „Van de invoering van een gemoderniseerd landbouwbedrijf, dat gaandeweg intensiever wordt en meer en meer omgezet wordt in een veehoudersbedrijf, door de producten van den akker niet meer naar de markt te brengen maar als veevoeder in het bedrijf te bezigen, is hier nog geen spoor aanwezig.
>
> „En toch, dien kant moet het uit, wil men voorkomen, dat het land dezer boeren geheel versnipperd in handen overgaat van Britsch-Indiërs, die het op dergelijke soms belachelijke perceeltjes toch nooit tot welvaart kunnen brengen, intusschen het einde dezer nog altijd levensvatbare kolonisatieproefneming verhaasten.
>
> „Het stelsel van berusten moet worden verlaten; ook aan hierbedoelde groep moet de zorg voor eigen belangen worden opgedragen, desverlangd met geldelijken steun van het Gouvernement, doch zoo geregeld, dat het geleende met interest zal worden terugbetaald en een flinke schrede zal dan zijn gezet op het pad, dat naar financieele onafhankelijkheid, naar economische en maatschappelijke mondigheid voert.
>
> „Het is pijnlijk vast te stellen, dat de afstammelingen van de in 1863 in de nabijheid van Paramaribo gevestigde kolonisten, afkomstig van de Europeesche kolonisatie te Groningen aan de Saramacca, hier opgroeien in onverschilligheid voor eigen en algemeene belangen, onmachtig blijken zich maar een enkelen sport te verheffen op de ladder, die naar een hoogeren levensstandaard voert.
>
> „Daarin behoort verbetering te komen en de eerste stap daartoe is het invoeren van zelfbestuur in eigen kring". (blz. 34 v.).

In scherpe tegenstelling nu met al deze ongunstige oordeelvellingen staat het optimisme van den heer *Leys*. Een uitvoerig opstel van zijn hand, „Kolonisatie van Suriname door hollandsche

[1]) Zie hierover blz. 112 v.v. van mijn verhandeling in de *Schriften* van den *Verein für Sozialpolitik*.

[2]) Door mij werd daarvan t. a. p. blz. 130 v. gebruik gemaakt.

boeren", beslaat al de drie vel druks der eerste aflevering (Februari 1919) van den vierden jaargang van het landbouwkundig tijdschrift *West-Indië*. Men mag aannemen, dat hierin wat hij vroeger schreef en sprak door hem verwerkt is[1]).

---

[1]) Zoo schreef hij in *De Standaard* (zie *Indische Gids* van November 1917 blz. 1495) en in *De Surinamer* van 25 Augustus 1918 (zie *Koloniaal Weekblad* van 21 November '18 blz. 3).

In de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* van 25 October 1917 (Ochtendblad A) zoekt *dr. Th. Lens* (naar aanleiding van stukken in hetzelfde blad van 4 en 11 October 1917 over de plannen-Leys) „de oorzaak die de kolonisatie van blanke zoowel als van gepigmenteerde rassen in Suriname, als vochtig tropenland, verijdeld heeft", *niet* in de lichamelijke inspanning, die er het landbouwwerk eischt, maar in de chronische infectueuse en parasitaire ziekten, voorkomend in alle vochtige tropenlanden : malaria, filariosis en ankylostomiasis. Deze hebben z. i. „verhinderd dat er een voldoend aantal afstammelingen bestaat van de in den loop van ruim twee eeuwen naar deze kolonie vertrokken Hollanders of van de duizenden en duizenden aldaar geïmporteerde slaven. Ook thans nog neemt er de bevolking, ondanks de uitgestrektheid van het voedselgebied van het zeer vruchtbare land niet toe".

Geheel anders, zegt hij, in het *droge* Curaçao, waar z. i. noch bij de blanken, noch bij het aethiopische ras degeneratie is waartenemen.

Behalve van de menschen is hem ook het verschil in gezondsheidstoestand van de huisdieren in beide kolonies opgevallen.

„Paarden, runderen en honden hebben in Suriname allen te lijden van bloedziekten en van darm- en huidparasieten. De beesten maken den indruk van verwaarloosd en ondervoed te zijn, terwijl de dieren op Curaçao, tenzij zij in perioden van langdurige droogte werkelijk ondervoed zijn, er krachtig, glanzend en gezond uitzien.

„Dat talrijke proefnemingen van kolonisatie van blanken in de tropen tot verlies van menschenlevens en kapitaal aanleiding gaven, is een onbetwistbaar feit. Deze proefnemingen hebben ons echter geleerd hoe men niet moet koloniseeren. De maatregelen der Amerikanen bij hun reusachtige grondbewerking op den Isthmus genomen leeren ons hoe men het wel moet doen".

Aandoenlijk noemt hij de naïveteit waarmee in 1845 de kolonisatie onder leiding van een predikant beproefd is.

„De afstammelingen dier pioniers, die geen slachtoffers werden van malaria, ankylostomen en filariosis, die zich ondanks deze en andere tropenziekten gehandhaafd hebben, heb ik in Suriname gekend en ik telde velen van hen onder mijn patienten. Ze waren allen lijdende aan een of meer der boven genoemde ziekten, daardoor anaemisch en zwak. In lichaamskracht waren ze niet te vergelijken met onze boerenjongens, evenbeelden der vaderen, die zoo vol hoop naar het beloofde land getrokken zijn.

„Een kolonisatieproef te herhalen zonder op Amerikaansche wijze te hebben voorzien in alles wat uit hygiënisch oogpunt behoort te worden gedaan, is heden niet meer met naïveteit te verontschuldigen. Ik vrees echter dat de

Het eerste deel van *Leys'* studie verhaalt, met gebruikmaking aan bekende bronnen, de geschiedenis der boerenkolonisatie aan de Saramacca en bij Paramaribo. Nieuws brengt het niet, behalve eenige stekeligheden aan het adres van de „wetenschap". Deze wijze van polemiek moet de heer *Leys* zich afwennen. Zij stelt teleur bij een man, die geacht mag worden zelf aan landbouw-wetenschap te doen. Zij stelt vooral teleur als men ziet, waarin dan de wetenschap het mis en haar criticus het bij het rechte einde heet te hebben: in de bewijskracht van het voorbeeld der boeren bij Paramaribo ten gunste van boerenkolonisatie met blanken in vochtig tropisch laagland.

Op een paar, toch niet geheel onbelangrijke, bijkomstigheden worde allereerst gewezen.

De heer *Leys* beriep zich, behalve op de oude boeren van 1845 en hun nageslacht, ook op enkele nederlandsche landbouwers die later in de kolonie gekomen zijn (blz. 30). Maar een hunner, *S. J. Stijgers*, die acht en twintig jaar in de kolonie gewerkt heeft, kwam in de *Suriname* van 8 April '19 met tegenspraak: over een paar jaar ziet hij zichzelf in het armhuis [1]). En een ander, door *Leys* niet met name genoemd, landbouwer,

---

heer Leys dan zijn *f* 100.000 met een getal met twee cijfers dient te vermenigvuldigen".

Dat echter bij raseering en inpoldering van terreinen, bij prophylaxis tegen de bovengenoemde ziekten en met de moderne technisch volmaakte landbouwwerktuigen door blanken in Suriname een intensieve landbouw kan worden uitgeoefend, is zijn stellige overtuiging.

Als medestander van den heer Leys inzake kolonisatie van Suriname met nederlandsche boeren is niettemin dr. Lens wel niet te beschouwen. Over een kolonisatie die minstens tienmaal zoo duur komt als de heer Leys becijferde zal ook deze zich nog wel eens willen bedenken en de uitspraken van den oud-surinaamschen medicus over de degeneratie der boeren bij Paramaribo laten aan duidelijkheid niets te wenschen

[1]) Blijkens een nieuw stuk van denzelfden *Stijgers* in de *Suriname* van 22 Aug. ll. heeft de heer *Leys* in de Juli-aflevering van *West-Indië* zich niettemin vrijmoediglijk op hem als medestander beroepen! Stijgers gespierd wederwoord (te lang om in een onder de correctie der tweede proef aangebrachte noot te worden saamgevat) met zijn voor Leys fnuikende gegevens, ditmaal ontleend aan de ervaringen van anderen dan Stijgers zelven, ook aan die der boeren bij Paramaribo, en ingegeven door de gedachte „aan die arme lieden welke er de dupe van zouden worden", zal, mag men hopen, den heer Leys eenig besef hebben bijgebracht van het onderscheid tusschen argumenten, die wèl en argumenten, die niet door den beugel kunnen.

de Fries *J. Scheltema*, twintig jaar lang in de kolonie, kwam in *De West* van 18 Maart '19 met een wel wat minder zwartgallig stukje: „die hier hard wil werken en zuinig leven, nu die kan over 40 jaar wel een boerderijtje in eigendom hebben", maar waaruit toch volgt, dat ook hij in verdere kolonisatie weinig heil ziet: „de meeste menschen gaan niet tevreden zijn met de voordeelen die Suriname hun verschaffen kan".

Belangrijker dan deze geïsoleerde gevallen is intusschen de betrekkelijk grootscheepsche Saramacca-Paramaribo-proef.

De heer *Leys* roemde de grondbewerking der boeren bij Paramaribo. Gezegd was, dat in dit tropisch klimaat alleen negers, koelies en Chineezen deze kunnen bewerkstelligen.

„Is het — vraagt hij in zijn voordracht voor de boeren, die het tweede stuk van zijn opstel vormt (blz. 19 v.) — niet juist andersom? Wie spit, wie past grondbewerking toe? Zijt gij het niet, die met de spade in de hand met gekromden rug uw bananen, pataten en kassavevelden omspit, soms op het heetst van den dag? Wat doet de Neger, de Koelie, de Chinees aan grondbewerking? Zoo goed als niets. Zeker, de contract-koelies, Britsch-Indiërs en Javanen vorken uitgestrektheden grond om op de plantages, vooral op de suiker-plantages. Dat doet gij niet, maar gij zijt ook geen plantage-arbeider en het omvorken van suikerrietvelden zal van u nooit worden gevergd.

„Maar laat ieder onbevooroordeeld vakman eens een dag taan kijken bij een ploeg Javanen, die aan het omvorken zijn en daarna bij u een bezoek brengen, als gij uw patatenvelden aanlegt. Hij zal dan wel tot de conclussie komen dat een Hollandsche boer met zijn spa tweemaal zooveel doet als een Javaan met zijn vork. Zoo staan de zaken, maar men wil het eenvoudig niet zien. En op die officieele verslagen gaat men natuurlijk af in het moederland".

Ook op dit punt kwam tegenspraak, van „Creool jr." in de *Suriname* van 4 April 1919:

„Als de heer Leys spreekt over grondbewerking en prachtig aangelegde cassave- en patatenvelden, dan zal hij toch zeker in aanmerking willen nemen, dat het grootste gedeelte van deze mooie bedden niet zelf worden aangelegd door de boeren, maar door Creolen-arbeiders.

„Ik weet niet hoe het thans daar gesteld is, maar voor eenige maanden kon men ruim 35 Creolenjongens tellen, die als knechten werkend, vaak het grootste aandeel hadden in het omspitwerk.

„En men moet er zelf bijstaan om zich te overtuigen van de prestaties van deze Creolen. Want de boeren die niet willende dit te erkennen beschuldigen ze altijd van luiheid".

Het zou inderdaad belangrijk te weten zijn, in welke mate gekleurde werkkrachten aan deze boeren het zware werk uit handen nemen. Met sporadische uitlatingen als de bovenstaande moeten wij hier echter volstaan.

Het belangrijkst inmiddels blijft de vraag : hebben ten slotte de boeren bij Paramaribo welstand en vooruitgang bereikt ?

Zoo ja, dan kan men vragen : met behulp van creoolsche arbeiders ? met behulp van vernegering van hun ras ? en zonder degeneratie ?

Zoo neen, dan behoeven eigenlijk deze vragen niet eens gesteld te worden. Dan is de proef mislukt en moet met allen eerbied voor de Tamminga's, de Van Brussel's en welke boeren verder nog wonen in de buurt van de hoofdstad, verdere proefneming ontraden worden.

De stelligheid nu, waarmede de heer *Leys* deze kolonisatie als geslaagd heeft uitgeroepen, en enkele zijner cijfers ook, hebben niet nagelaten indruk te maken.

Op 6 Juni dezes jaars toen de begrooting voor Suriname in de Eerste Kamer aan de orde was [1]), is erover van gedachten gewisseld tusschen den oud-Minister van Koloniën, den heer *De Waal Malefijt* en den tegenwoordigen ambtsdrager, die als oud-Gouverneur van Suriname, zeker wel bizonder recht van spreken had.

De heer *Malefijt* verborg zijn twijfel niet, maar wilde de denkbeelden van den heer *Leys* toch niet zonder meer ter zijde zien gelegd :

„Ik erken dat het een moeilijke zaak is om van hieruit te beoordeelen' Vroeger is een dergelijke poging jammerlijk mislukt, maar ik zou den Minister er op willen wijzen, dat wij nu op landbouwkundig gebied, wat de bestrijding van ziekten voor dieren en planten aangaat en ook wat de algemeene hygiëne betreft, groote vorderingen hebben gemaakt, zoodat wat toen is mislukt, mede door gemis van goede voorbereiding, nu gelukken kan, en een zegen kan worden voor het land. Het zou zeer goed kunnen zijn, dat met koloniatie van aan harden arbeid gewende land- en tuinbouwers in Suriname resultaten werden bereikt, die vroeger niet verkregen konden worden. Ik gevoel de moeilijkheid voor de Regeering om stappen in die richting te doen, en ik zou zelfs zeggen : het is gevaarlijk ; want wanneer het mislukt, zou de Regeering daarvoor de verantwoordelijkheid dragen.

„Maar indien er personen zijn, die iets willen wagen, laat de Regeering dan de helpende hand bieden en zooveel mogelijk faciliteiten verleenen

---

[1]) Blz. 539 v. van de Handelingen der Eerste Kamer.

om het slagen te bevorderen. Wanneer men ziet, met hoeveel overtuiging de heer Leys, een man die ook den Hollandschen landbouwer goed kent, de emigratie van Hollandsche landbouwers naar Suriname bepleit, dan vind ik, dat er voor de Regeering wel reden is de menschen die dit willen beproeven vooral niet te ontmoedigen, maar te steunen. Vermeerdering van degelijke landbouwers in Suriname is zeer noodig en het zou een zegen voor de kolonie zijn als nieuw Hollandsch bloed met goed succes in Suriname kon worden geïmporteerd. Ik beveel deze zaak dan ook zeer in de aandacht van den Minister aan".

Minister *Idenburg* stelde in zijn antwoord zich op het standpunt, dat de regeering nooit verder zal mogen gaan dan eenigen steun te geven aan *particuliere* pogingen in de richting-Leys, dat voor actieve regeerings-bemoeienis daarentegen de zaak te riskant is:

„Ten opzichte van zwaren handenarbeid van volbloed-Europeanen in de tropen sta ik sceptisch. Met volkomen instemming hoorde ik dan ook, dat de geachte afgevaardigde meent, dat het niet op den weg van het Gouvernement ligt, om een dergelijke immigratie te bevorderen, althans om ze van gouvernementswege in het leven te roepen.

„Indien van particuliere zijde op de denkbeelden van den heer Leys wordt ingegaan, zal ik daartegenover het standpunt innemen, dat ik heb ingenomen tegenover particulieren, die mij hier over deze zaak spraken, en wien ik zeide: ik mag het denkbeeld aan- noch ontraden, want ik heb geen landbouwkundig oordeel over de geschiktheid van het klimaat en van den grond voor datgene, wat gij op landbouwgebied gewend zijt te doen.

„Indien gij er ernstig over denkt, aan de denkbeelden van den heer Leys uitvoering te geven, laat ik u dan raden een paar menschen, in wier inzicht en kennis gij volkomen vertrouwen hebt, naar Suriname te zenden en zich daar te overtuigen van de werkelijke toestanden, van de toestanden ook, waaronder de Europeanen dien handenarbeid daar zullen moeten verrichten.

„Den raad, dien ik aan particulieren gegeven heb, zou ik ook in practijk willen brengen als Minister tegenover serieus opgezette pogingen, die van particuliere zijde, en dan natuurlijk meer in het groot, zouden worden in het werk gesteld.

„Ik zou daaraan tot zekere hoogte steun willen verleenen, maar vooral willen aandringen op een grondige voorbereiding door menschen, die het vak geheel verstaan, die niet slechts theoretisch, maar ook practisch oordeelen en die dit oordeel vestigen na eenige maanden verblijf, misschien ook na eenige maanden proef in het land zelf".

Inmiddels kan de heer *Leys* in dit ministerieele antwoord, hoe voorzichtig, ja hoe twijfelmoedig dit ook aangaande de

uitvoerbaarheid zijner plannen zij, bemoediging putten om in Nederland voor zijn denkbeelden propaganda te maken; voor een enthousiast als hij is reeds aanmoediging wat voor meer bezonken naturen nog een waarschuwing zou zijn. En hij zou deze propaganda kunnen vastknoopen aan de uitvoering van Gouverneurs *Staal's* plan, waarvan hij op blz. 27 spreekt, om eenige der nederlandsche boeren in Suriname naar het moederland te zenden „teneinde daar eenige jaren in een intensief gedreven landbouwbedrijf werkzaam te zijn en verrijkt met kennis en ervaring terug te keeren naar Suriname om hier (hun) verworven kennis toe te passen". Hij stelt zich n.l. voor (blz. 29), „dat de uitgezonden jongens daar onder hun collega's kennissen krijgen met wie ze over Suriname spreken. 't Zou niet onmogelijk zijn, dat ze een aantal jongens bereid vonden om den omgekeerden weg in te slaan en dan naar Suriname te komen om daar eenige jaren als boerenknecht op boerderijen te werken met het doel, niet om terug te keeren naar nederland, want dan zouden ze weinig voordeel hebben van hun opgedane ervaringen in Suriname, maar om hier te blijven, zich als zelfstandige landbouwers te vestigen en zoodoende wat nieuw bloed in de kolonie te brengen".

Dergelijke propaganda nu zou, in het belang der nederlandsche boeren die er het slachtoffer van kunnen worden, in de kiem behooren te worden gesmoord.

Het vraagstuk is half medisch-hygiënisch, half agrarisch-economisch.

Tot medisch oordeel is de heer *Leys* onbevoegd, en dit tekort wordt allerminst goedgemaakt door zijn hoogen toon jegens „de wetenschap", die hem mishaagt omdat zij kolonisatie als hij begeert beslist ontraadt, op grond van theorie en van ervaringsgegevens beide. Ethnologen en tropen-hygiënisten zijn op hun gebied betrouwbaarder gidsen dan landbouw-onderwijzers.

Als landbouwkundige daarentegen mag natuurlijk de heer *Leys* medespreken en in die hoedanigheid behoort men naar hem te luisteren.

Wat nu deelt hij als zoodanig mede?

Geen enkel feit, dat het ongunstig oordeel van een toch ook tot oordeelen wel bevoegde als de heer *Van Drimmelen* teniet kan doen. *Niet,* dat de veestapel van de nederlandsche boeren-

kolonie bij Paramaribo uitmunt; *niet* dat deze boeren hun bedrijf hebben weten te moderniseeren en te intensifieeren.

Wel, dat er toch op menig gebied vooruitgang is vasttestellen.

In welke opzichten dan?

Zelf geeft hij aan het slot een samenvatting van zijn, voor zoover aan stellige feiten ontleende, argumentatie. Tot bespreking van deze plaats bepaal ik mij. Zij is beslissend. Het op zichzelf aantrekkelijk tafereel, dat hij ontwerpt van een in Suriname te stichten internaat onder deskundige leiding voor nederlandsche boerenzoons, die na een paar jaar hun meisjes zullen laten overkomen, zoodra zij zich de voor den surinaamschen boer noodige vakkennis zullen hebben eigen gemaakt en voldoende land voorloopig zal ontgonnen zijn om boerengezinnen te kunnen vestigen, — dit vriendelijk beeld van noeste vlijt en verbeid huwelijksgeluk moet worden weggeborgen bij andere utopieën indien niet aannemelijk wordt gemaakt, dat het iets beters is dan een utopie.

Hij verwerpt de medische tegen-argumenten. Dit reeds is bedenkelijk.

Rekening met de ongustige uitkomsten van blanke kolonisaties in andere lage tropenlanden dan Suriname houdt hij niet. Het is niet minder bedenkelijk.

Maar nòg bedenkelijker is de wijze, waarop hij zijn eigen surinaamsche materiaal hanteert.

De betrouwbaarheid der door hem nieuw verschafte cijfers neem ik aan zonder meer; er is geen reden om ze in twijfel te trekken en zelf moet men voor de aanvulling, die zij brengen, bij het nu al tienjarig zwijgen van het *Koloniaal Verslag*, erkentelijk zijn.

De plaats, waarop ik doelde, volge hier dan voluit:

„Op 31 December 1895 waren in Suriname 171 landbouwende kolonisten van Nederlandschen oorsprong. Ze hadden in hun bezit: 1461 H. A. grond, 768 koeien, 33 paarden, 49 ezels, 9 varkens.

„Op 31 Dec. 1917 waren in Suriname 267 landbouwende kolonisten van Nederlandschen oorsprong. Ze hadden in hun bezit 996 H. A. grond, 828 koeien, 61 paarden, 52 ezels en 66 varkens.

„Er zijn mooie gezinnen onder: twee met 10 kinderen, vier met 9, twee met 8, vier met 6 en zeven met 5 kinderen.

„De hoeveelheid H. A.'s grond in 1895 opgegeven als 1461 H. A.'s lijkt mij wel wat te hoog. Maar al is het aantal H. A.'s verminderd, de boerderijen zijn toch beter geworden. Vermoedelijk is hier en daar wat oerbosch

verkocht. De cultivaties en de weiden zijn toch overal uitgebreid, dat blijkt duidelijk aan het grootere getal paarden en koeien.

„„Het aantal kinderen is groot, 178, dus grooter dan het heele aantal kolonisten in 1895, dat is ongeveer 4.25 per gezin! In 1895 was het 2.72 per gezin, in 1885 was het volgens Dr. ten Kate nog minder.

„We constateeren in plaats van afname, een vrij sterke toename der Europeesche kolonisten. Een heugelijk verschijnsel voor de boeren, een lastig raadsel voor de mannen van de wetenschap".

Niet waar? deze argumentatie lijkt niet onsterk. Alleen zit de opvallend sterke achteruitgang in grondbezit den schrijver blijkbaar dwars; in 1895 171 personen met 1461 hectaren, dit is ruim 8½ hectare per hoofd, en in 1917 267 personen met 996 hectaren (of 32 pCt. minder), dit is nog niet 3¾ hectare per hoofd! Voor de toekomst der „mooie gezinnen" voorspelt dit weinig moois.

Er is echter meer.

De heer *Leys* doet, alsof tusschen het bekende rapport van 1895 en zijne mededeelingen over den toestand in 1917 alle gegevens zoek zijn. Zij zijn dit inderdaad in bedenkelijke mate sinds 1909. Maar zij zijn aanwezig tot en met 1908.

Vergelijkt men nu *Leys'* cijfers over 31 December 1917 met die, welke het *Koloniaal Verslag* 1909[1]) geeft over 31 December 1908 dan verkrijgt men dit, van de vergelijking tusschen 1895 en 1917 wel sterk afwijkend, beeld:

	1908	1917
Personen..........	270	267
Koeien	962	828
Paarden	80	61
Ezels	52	52
Varkens	62	66

De vooruitgang, dien de heer *Leys* ziet, is dus niet een verschijnsel, dat zich afspeelt tusschen 1895 en 1917, maar, voorzoover bekend, tusschen 1895 en 1908. Reeds in 1908 evenwel stonden tegenover de betrekkelijk gunstige cijfers van dit jaar, die een toch nog maar zeer matigen welstand markeerden, zoovele gegevens van ongunstigen aard, door mij verwerkt in mijn studie voor den duitschen bundel, dat ik — en waarlijk

---

[1]) Zie Bijlage M I. Gegevens over het grondbezit vindt men hier niet.

niet ik alleen — tot geen ander dan een ongunstig eindoordeel durfde komen.

Nu komt de heer *Leys* met nieuwe cijfers. Zij dragen koren op den molen zijner tegenstanders aan. Want zij bewijzen, dat na 1908 de toestand der boeren bij Paramaribo aanzienlijk verslechterd is. Hun aantal nam niet toe, maar liep zelfs met een honderdste terug. Toenemen deden alleen hun varkens, met 6 pCt. Hun bezit aan ezels bleef wat het was. En hun belangrijkste roerende have, het rundvee en de paarden, zagen zij in deze jaren slinken met 13½ en 23½ pCt.

Ziehier het nieuws, dat de heer *Leys* te bieden heeft aan hen, die in Suriname belang stellen, en ook aan die grootere groep, wie het welzijn en de toekomst van onze vaderlandsche boerenbevolking ter harte gaan. Durft hij als fatsoenlijk man in gemoede volhouden, dat hij op deze boodschap onze jonge boeren-arbeiders mag lokken naar zijn internaat?

Hij wenschte hen te recruteeren (blz. 38) „uit dien stand, die niets te verliezen heeft, omdat hij niets bezit, uit de arbeidende klasse dus". Maar gezondheid en levensmoed hebben ook dezen nog te verliezen. Aan hen mag met ons toedoen niet bewaarheid worden Mattheus 13 vers 12: „Wie niet heeft, van dien zal genomen worden ook dat hij heeft".

BAUXIET

DOOR

Prof. Ir. J. A. GRUTTERINK.

Nu gebleken is, dat bauxiet in zoodanige hoeveelheid in Suriname voorkomt, dat de winning daarvan een nieuw middel van bestaan voor de kolonie belooft te worden, zullen de lezers van dit tijdschrift waarschijnlijk wenschen iets naders omtrent deze delfstof te vernemen.

Niet uit eigen aanschouwing met de Surinaamsche vindplaatsen bekend, moet ik mij in dit artikel in hoofdzaak beperken tot de eigenschappen, de wijze van voorkomen en ontstaan en het gebruik van bauxiet in het algemeen. Als meer uitvoerige, betrouwbare gegevens over het voorkomen in Suriname bekend zullen zijn geworden, zal er wellicht aanleiding zijn om hierop in een later artikel terug te komen. Teneinde reeds van den aanvang af den lezer een indruk te geven van de beteekenis van het bauxiet voor de wereldindustrie wordt met de toepassingen begonnen.

Toepassingen. Bauxiet dankt zijn bruikbaarheid aan de chemische samenstelling; het is in den zuiversten vorm waterhoudend aluminiumoxyde. Het wordt gebruikt als grondstof voor de bereiding van zuiver aluminiumoxyde, stikstofaluminium, aluminiumzouten, alundum en vuurvast materiaal; het is verder aangeprezen voor verschillende doeleinden zooals voor de vervaardiging van een hydraulisch cement uit hoogovenslakken, voor de verbetering van mortels en, in plaats van ijzeroer, als contactstof in Clausovens voor de winning van zwavel uit zwavelhoudende gassen.

Dat toevoeging van bauxiet aan daarvoor geschikte kleisoorten de vuurvastheid van de verkregen producten in sterke mate verhoogt, was reeds in het midden der vorige eeuw bekend. Zeer uiteenloopende fabricatiemethoden zijn in gebruik; men maakt tegenwoordig zoowel echte bauxietsteenen, die vrijwel uitsluitend uit bauxiet bestaan, als steenen, welke gevormd zijn uit vuurvaste klei, verbeterd door toevoeging van een groote of kleinere hoeveelheid bauxiet. Uitmuntende steenen, welke

aan een drukvastheid van 700 K.G. per cM^2 een hoogen graad van vuurvastheid paren, worden verkregen door verhitting van vooraf gezuiverd bauxiet tot 1200° C. en daarop volgende vermenging met weinig vuurvaste klei of waterglas. Reeds een toevoeging van 4 % vuurvaste klei maakt de massa voldoende kneedbaar om er steenen van te kunnen vormen. Zulke steenen worden gebruikt in cementovens, loodraffineerovens en martin-ovens.

Alundum, ook bekend onder den naam van aloxid, elektrit of elektrorubin, is, in electrische ovens, gesmolten bauxiet. Reeds lang vóór smelting intreedt is het water ontweken, zoodat alundum, afgezien van de verontreinigingen, bestaat uit aluminiumoxyde. Het is door zijn groote hardheid geschikt als slijpmateriaal, als hoedanig het gebruikt wordt in den vorm van poeder van verschillende fijnheid en in den vorm van slijpsteenen, uit dit poeder vervaardigd met behulp van verschillende stoffen als bindmiddel. Ook is alundum een zeer gewaardeerd vuurvast materiaal. De voorwerpen worden gevormd uit alundumpoeder, dat met een of andere stof tot een kneedbare massa gemaakt is. Als men tot dat doel een vluchtige stof toevoegt, bestaat het voorwerp na gloeiïng bijna geheel uit aluminiumoxyde. Moffels, kroezen, buizen en andere voorwerpen voor smelterijen en laboratoria, welke aan zeer hooge eischen van vuurvastheid moeten voldoen, worden op deze wijze vervaardigd. Voor beide doeleinden, als slijpmiddel en als vuurvast materiaal bestaat een steeds stijgende vraag naar alundum. Grootste producent is de Norton Co. in de Vereenigde Staten van Noord-Amerika. Dit land fabriceerde in 1917 een hoeveelheid van 48000 ton alundum ter waarde van 17 millioen gulden. Men schat dat 3 of 5 % van het gewonnen bauxiet voor de bereiding van alundum gebruikt wordt.

Van de aluminiumzouten is het sulfaat $Al_2(SO_4)_3 . 20H_2O$ het belangrijkst. Het neemt in de chemische industrie meer en meer de plaats in van het aluin $Al_2(SO_4)_3\ K_2SO_4\ 24H_2O$. De verminderde productie van dit zout wordt bovendien tegenwoordig grootendeels verkregen uit het aluminiumsulfaat, veel minder dan vroeger uit aluinleien of uit aluniet. Om een geheel zuiver aluminiumsulfaat te verkrijgen moet men uitgaan van zuiver aluminiumoxyde. De papierindustrie neemt echter ook genoegen met een product, dat niet geheel ijzervrij is. Dit kan verkregen worden door rechtstreeksche behandeling

van ijzerarm bauxiet met zwavelzuur ; zoo bereid sulfaat behoeft niet meer dan 0,05 % ijzer te bevatten. Een onzuiverder aluminiumsulfaat, in den vorm van koeken (alumcakes) in den handel gebracht, vindt toepassing voor reiniging van afvalwater. In de Vereenigde Staten van Noord-Amerika werd in 1917 178.000 ton aluminiumsulfaat gefabriceerd, in Duitschland in 1908 54.000 ton.

Stikstofaluminium, AlN, wordt niet om zich zelf maar als tusschenproduct bereid. Met water geeft het ammoniak en aluminiumhydroxyde. Hoe het laatste dient als uitgangsstof voor de bereiding van zuiver aluminium zullen wij hieronder nog nader zien. Het ammoniak is, na omzetting in zout, een kunstmeststof, waaraan groote behoefte bestaat. De bereiding van stikstofaluminium uit bauxiet kan geschieden volgens S e r p e c k 's procédé. Het bauxiet wordt, gemengd met kool, in een stikstofatmosfeer op hooge temperatuur verhit. Volgens den uitvinder zou niet alleen bauxiet maar zouden ook vele kleisoorten met voordeel volgens dit procédé verwerkt kunnen worden. Het daarin vervatte kiezelzuur verdampt bij de hooge temperatuur, die in den oven heerscht, grootendeels.

Het zuivere aluminiumoxyde Al_2O_3, hierboven in de eerste plaats genoemd als stof voor de bereiding waarvan bauxiet als grondstof dient, is, evenals het stikstofaluminium alleen tusschenproduct, uitgangsstof voor de bereiding van aluminium. Het kan langs verschillende wegen uit bauxiet verkregen worden. Hierboven zagen wij reeds hoe het volgens S e r p e c k 's procédé's verkregen kan worden uit stikstofaluminium, dat zelf uit bauxiet bereid is. Twee andere methoden worden echter veel meer toegepast, n.l. de methoden van L e C h a t e l i e r en van B a y e r. Beide maken eerst natriumaluminaat en daaruit het oxyde. Volgens de eerste en oudste methode wordt het ruwe bauxiet na droging met eveneens gedroogde soda gemengd en verhit, de massa gemalen en uitgetrokken met water. Het ijzer blijft dan onoplosbaar achter en wordt door filtreeren van het natriumaluminaat gescheiden. Hieruit wordt door het inleiden van koolzuur aluminiumhydroxyde neergeslagen, dat bij calcineering het verlangde oxyde levert. Volgens B a y e r 's methode wordt het vooraf verhitte bauxiet in ijzeren ketels onder een druk van 5—7 atm. uitgetrokken met natronloog en uit de afgefiltreerde oplossing het aluminiumhydroxyde neer-

geslagen door laten staan en enting met vast aluminiumhydroxyde.

Bij de uitvoering ontmoet men talrijke moeilijkheden ; deze doen hier niet ter zake. Voor ons doel is het echter van belang op te merken, dat het aluminiumoxyde voor de bereiding van het aluminium zeer zuiver moet zijn, dat voornamelijk het gehalte aan ijzeroxyde en kiezelzuur gering moet zijn. Beide stoffen komen in natuurlijk bauxiet steeds voor en moeten dus bij de behandeling verwijderd worden. Ten aanzien van het ijzer levert dit weinig bezwaar omdat door de behandeling met soda zoowel als met natronloog het ijzer in onoplosbaren vorm komt. De volledige verwijdering van het kiezelzuur is echter moeilijk en verschillende, grootendeels geheim gehouden, werkwijzen worden daarvoor toegepast. Daarom, en omdat bij de verwijdering van het kiezelzuur ook steeds aluminium verloren gaat, stellen de fabrikanten van het aluminiumoxyde aan het bauxiet den eisch, dat het weinig kiezelzuur bevat ; 3 % wordt in den regel als eisch gesteld. Een betrekkelijk groot gehalte aan ijzer maakt het bauxiet voor hen niet onbruikbaar, maar vermindert de handelswaarde wel omdat het gehalte aan alumiumoxyde er door gedrukt wordt.

Het aluminiumoxyde dient voor de bereiding van zuiver, ijzervrij aluminiumsulfaat en aluin, zooals het verlangd wordt in de ververij ; het wordt ook gebruikt voor de vervaardiging van zuiver alundum, maar de hoeveelheden, welke voor deze beide doeleinden verlangd worden, zijn onbeteekenend tegenover de vraag naar deze stof voor de bereiding van aluminium.

Aluminium. Daartoe wordt het aluminiumoxyde opgelost in gesmolten natriumaluminiumfluoride en uit deze oplossing het aluminium langs electrolytischen weg bij ± 1000° C. afgescheiden. Dit geschiedt in platte ovens waarin een, op den ijzeren bodem rustende, koolplaat de kathode is, terwijl groote koolelectroden, die van boven in het bad neergelaten worden, de anoden vormen. De spanning van den stroom is laag, de stroomsterkte echter groot. De ovens werken bij goed geregeld bedrijf langen tijd, bijv. een half jaar, onafgebroken door. Voortdurend wordt in dien tijd aluminiumoxyde toegevoegd en van tijd tot tijd worden de electroden door nieuwe vervangen ; het afgescheiden aluminium wordt eenige malen per etmaal afgetapt. Opgegeven wordt, dat 1 kilowatt per jaar 250 K.G.

aluminium levert. Alleen groote smelterijen werken voordeelig ; de benoodigde electrische energie wordt zonder uitzondering opgewekt door waterkracht.

Daar het wereldverbruik van bauxiet voornamelijk beheerscht wordt door het gebruik van deze delfstof als aluminiumerts, verdient dit metaal eene nadere beschouwing. Het is nog jong; in 1854 werd het door den Franschen scheikundige Sainte Claire Deville voor het eerst in grootere stukken afgescheiden ; in het volgende jaar werd het volgens de nieuwe bereidingsmethode reeds fabriekmatig bereid, maar de prijs was nog *f* 600 per K.G. Hoewel deze prijs vrij snel daalde bleef hij toch nog tot 1886 op *f* 60. Een nieuw procédé moest worden gevonden vóór de groote verwachtingen, die Sainte Claire Deville terecht van het zilver uit klei koesterde, in vervulling konden gaan.

Met de ontdekking in 1886 van het hierboven beschreven electrolytische proces door Héroult en door Hall, bleek de belangrijkste stap gezet. De prijs daalde daarna snel, was in het begin van 1890 *f* 16.60, tegen het einde van 1891 *f* 3 en in den laatsten tijd vóór den oorlog ongeveer *f* 1 per K.G. Met deze snelle prijsdaling ging een groote uitbreiding van de productie gepaard; deze was van nog slechts 7300 ton in 1900, in 1910 reeds gestegen tot 23000 ton, beliep in 1913 reeds 80700 ton en heeft in 1918 volgens een voorloopige schatting 187.000 ton bedragen. Zóó snel nam de productie toe, dat menigmaal overproductie ontstond en de prijs daalde beneden den fabricatieprijs van enkele der groote producenten. Door de even snel toenemende behoefte waren zulke crisistijden steeds van korten duur.

Door zijn eigenschappen vindt het metaal steeds uitgebreider toepassing voor kookpannen en ander keukengereedschap; de industrie maakt er in toenemende mate gebruik van voor de vervaardiging van reservoirs, tanks, vacuumpompen, stoomkokers, buisleidingen in boterfabrieken, bierbrouwerijen en fabrieken van essences, siropen, jams, vernissen, vetzuren, oliën en salpeterzuur. Tal van groote kabels voor de overbrenging van electrischen stroom werden er reeds van vervaardigd en gaven een groote prijsbesparing tegenover koperen kabels.

Aluminium is raffineeringsmiddel voor ijzer en staal en verhoogt de vloeibaarheid van het zinkbad, dat bij het galvaniseeren dient. In poedervorm dient aluminium, gemengd met

ijzeroxyde, in het thermiet, voor het lasschen van ijzer en voor de bereiding van mangaan en chroom en legeeringen daarvan in koolstofvrijen vorm, van ferrotitaan, ferrovanadium, ferromolybdeen en ferroboor, die alle in de metallurgie toepassing vinden ; als slak ontstaat bij deze bereidingen en bij de lassching door thermiet, aluminiumoxyde, dat evenals het opzettelijk gemaakte alundum dient als slijpmiddel en vuurvast materiaal.

In poedervorm dient aluminium ook in tal van springstoffen zooals ammonal en anagoon, in vuurwerk en bliksemlicht, als verfstof. Sedert verbeterde walsmethoden het mogelijk maken het aluminium zeer dun uit te walsen vervangt aluminiumfoelie meer en meer stanniol, z.g. zilverpapier, voor de verpakking van chocolade enz. Aluminiumamalgaam ontwikkelt uit water snel waterstof ; het wordt gebruikt als reductiemiddel, ontkleuringsmiddel van vetten enz., en als ontwikkelaar van waterstof voor het vullen van luchtballons.

Door toevoeging van andere metalen kan men alliages maken met nagenoeg alle gewenschte eigenschappen ; reeds is het aantal alliages, waarin aluminium hoofdbestanddeel is, buitengewoon groot en jaarlijks wordt er nog een aantal aan toegevoegd. De automobiel- en vliegtuigindustrieën profiteeren daarvan in de eerste plaats, maar ook in tal van andere machines worden bepaalde onderdeelen van zulke alliages vervaardigd.

Veilig kan men dus zeggen dat het aluminium nog lang niet zijn hoogtepunt bereikt heeft, dat in de komende jaren de productie van het metaal niet alleen absoluut maar ook in vergelijking met andere metalen nog sterk zal stijgen en de voorspelling van den bekenden Amerikaanschen metallurg Richards, dat aluminium zal worden het metaal, dat met ijzer en koper in driemanschap aan het hoofd gaat van de door de menschheid gebruikte metalen, is reeds bezig in vervulling te gaan, al is de wereldproductie thans nog ver beneden die van lood en zink.

De Vereenigde Staten van Noord-Amerika en Canada leveren ongeveer de helft der wereldproductie, een belangrijk aandeel nemen verder Frankrijk, Duitschland en Zwitserland (tezamen gevoegd omdat de groote Zwitschersche fabrieken in Duitsche handen zijn), Noorwegen en Engeland. In Amerika is de Aluminum Co. of America te Pittsburg, nauw verbonden met de Republic Mining and Manufacturing Co., de eenige producent.

Zij heeft fabrieken te Niagara en Massena N. Y., Maryville Penn. en Badin N. C. Tijdens den oorlog nam zij ook de fabriek in aanleg over, welke door Fransche, Zwitschersche en Amerikaansche belanghebbenden onder den naam van Southern Aluminium Co. gebouwd werd bij Whitney N. C. De Fransche maatschappijen zijn sedert 1911 vereenigd in de Soc. l'Aluminium français, welke o.a. verkoopagent is van de vijf bestaande maatschappijen. De Fransche fabrieken liggen grootendeels in de Fransche Alpen, ten deele ook in de Pyreneeën. Voor Duitschland is de maatschappij, welke haar bakermat heeft in Neuhausen bij Schaffhausen, Zwitserland, de groote producent. De Engelsche aluminiumproducent British aluminium works heeft, behalve in het land zelf, ook fabrieken in Noorwegen. In Noorwegen, dat over zeer groote en goedkoope waterkracht beschikt, dicht aan de kust van den Atlantischen Oceaan gelegen, legt zich de Aktieselskabet Höangfaldene te Kristiania toe op de bereiding van het metaal.

Andere aluminiumertsen. Aan aluminium bestaat, zooals wij zagen, een sterk toenemende behoefte. Indien bauxiet het eenige erts was en bleef, zou daarvan een steeds toenemende vraag naar deze delfstof het gevolg zijn. Zeker is het echter niet, dat naast het bauxiet niet andere delfstoffen als aluminiumerts zullen optreden. Aluminium is zeer verbreid in de aardkost; het maakt er ongeveer 8 % van uit; alleen silicium en zuurstof komen in grootere hoeveelheid in de aardkorst voor. Het aluminium is grootendeels met deze beide elementen en andere metalen tot aluminiumsilikaten gebonden en de vraag is of het niet te eeniger tijd zal gelukken uit zulke aluminiumsilikaten met voordeel het aluminium af te scheiden.

Hierboven leerden wij reeds Serpeck's procédé's kennen, dat volgens den uitvinder een oplossing zou zijn omdat men volgens dat procédé kiezelzuurrijke grondstoffen, bijv. gewone klei, op aluminium zou kunnen verwerken. Tal van andere werkwijzen zijn reeds voorgeslagen om hetzelfde doel langs andere wegen te bereiken. Ook op andere, veel voorkomende delfstoffen heeft men als grondstof het oog geslagen. In Noorwegen werd een procédé uitgewerkt om een, grootendeels uit den gelijknamigen veldspaat bestaand, gesteente, het labradoriet, daarvoor te gebruiken en een groote maatschappij werd opgericht om de methode toe te passen. Ook in Duitschland zou het tijdens den

oorlog gelukt zijn om uit andere ertsen dan bauxiet het benoodigde aluminium te winnen.

Er zijn dus tal van concurrenten, die het monopolie van het bauxiet bedreigen. Ernstig zijn vooral de delfstoffen bij welker bewerking andere nuttige stoffen als bijproducten ontstaan. Men heeft in de eerste plaats aandacht geschonken aan kaliumaluminiumsilikaten in de hoop een deel der kosten vergoed te krijgen uit den verkoop van oplosbare kalizouten als kunstmest. Dat het bauxiet echter ooit als voornaamste aluminiumerts door een andere delfstof verdrongen zou worden moet onwaarschijnlijk geacht worden. Wel kan de waarde van het bauxiet door de concurrentie ongunstig beïnvloed worden. Immers kan deze waarde ter plaatse, waar het verwerkt zal worden, nooit hooger zijn dan de waarde terzelfder plaatse van een concurreerende delfstof, vermeerderd met wat de verwerking daarvan tot aluminium meer kost.

Beschrijving van bauxiet. Bauxiet ontstaat als product van de z.g. laterietische verweering. Het zijn laterietische verweeringsproducten, waarin het waterhoudende aluminiumoxyde sterk overheerscht over het ijzeroxyde. Soms kan men na de volledige verweering aan den vorm van de verschillend gekleurde vlekken nog de mineralen herkennen, die het uitgangsgesteente opbouwden. Gewoonlijk echter is dit niet het geval, zeker niet als de fijne verweeringsproducten door stroomend water zijn weggevoerd en elders weder als laag afgezet. Hagelstructuur is algemeen; daarbij liggen harde, vezelige, uit elkaar omhullende dunne schalen bestaande, boontjes in een zachtere grondmassa.

Uit het ontstaan als verweeringsproduct volgt, dat bauxiet als verontreiniging zal bevatten de moeilijk aantastbare mineralen van het uitgangsgesteente; daartoe behoort o. a. kwarts, gekristalliseerd kiezelzuur. Kiezelzuur komt er bovendien in voor, verbonden aan het waterhoudende aluminiumoxyde; dit kiezelzuur had bij voortduring van de laterietiseering nog weggevoerd kunnen worden. Als het in grootere hoeveelheid aanwezig is, verliest de grondsoort het karakter van bauxiet en wordt klei. Menigmaal is waargenomen dat zij dan tevens in water kneedbaar wordt. Bauxiet is niet plastisch maar stug, in poedervorm wreed op het aanvoelen. Op dezelfde wijze als het kiezelzuur komt ook titaanzuur in bauxiet voor. Het heeft

bij de verwerking van bauxiet tot aluminiumoxyde dezelfde nadeelen.

Het ijzergehalte van het bauxiet wordt beheerscht door het ijzergehalte van het uitgangsgesteente en van de meer of minder ver doorgevoerde scheiding tusschen aluminium- en ijzeroxyde tijdens de verweering. Het geeft aan het bauxiet de veel voorkomende roode kleur; ijzerarm bauxiet is lichter van kleur of zelfs wit. Wit bauxiet is in den regel rijk aan kiezelzuur.

Het watergehalte wisselt sterk met de vindplaatsen; jonge bauxieten bevatten gewoonlijk meer water dan bauxiet uit vroegere geologische perioden. Een chemische formule kan men aan het hoofdbestanddeel van bauxiet, het amorfe waterhoudende aluminiumoxyde, niet toekennen. Bij mikroskopisch onderzoek blijkt in den regel ondergeschikt ook gekristalliseerd aluminiumoxyde voor te komen, deels als hydrargilliet $Al(OH)_3$, deels als diaspoor AlO.OH. Het eerste bevat op $1 Al_2O_3$ $3 H_2O$, of 34.6 % water, het tweede op $1 Al_2O_3$ $1 H_2O$ of 15 % water. Het watergehalte van bauxiet ligt in den regel tusschen dat van deze beide mineralen, is echter bij rijkdom aan ijzer ook wel lager dan 15 %. Hieronder volgen eenige analyses.

	Al_2O_3	Fe_2O_3	SiO_2	TiO_2	gloeiverlies (H_2O)	
1	52.—	27.60			20.40	
2	76.90	0.10	2.20	4.—	15.80	
3	69.30	22.90	0.30	3.40	14.10	
4	58.83	2.16	5.25	2.80	30.69	
5	58.26	30.22	1.52	1.95	8.09	
6	63.5	10.5	7.0	?	17.6	+ 1.0 CaO
7	52.5	14.4	3.1	?	27.6	+ 1.5 CaO
8	57.8	6.6	0,87	3.61	31,07	

1. Les Baux bij Arles, Dépt.Bouches du Rhône, eerste analyse van bauxiet, door Berthier 1821.
2. zeer zuiver, wit, Villeveyrac, Hérault, Frankrijk, An.Augé 1888;
3. rood, Le Thoronet, Dépt. du Var, Frankrijk, An. Augé 1888;
4. Bauxitedistrict, Arkansas, An.Mead 1915;
5. roodbruin, Vaskoh, Bihargebergte Hongarije, An.Horváth 1911;

6. 7. met hagelstructuur, Suriname, meegedeeld door Du Bois 1903;
8. Plantage Accaribo Suriname, An. Prof. S. J. Vermaes 1918.

Vindplaatsen. Bauxiet is in de tropen zeer algemeen verbreid. Veel minder komt het voor in gematigde luchtstreken; hier zijn het voornamelijk kalksteenen, welke bij hunne verweering bauxiet geleverd hebben.

De oudst bekende vindplaats, *Zuid-Frankrijk* is daarvan een voorbeeld. Het wordt ontgonnen op tal van plaatsen in de departementen Var, Bouches du Rhône en Hérault. Veel minder belangrijk zijn de vindplaatsen in de departementen Ariège en Charente. In de eerstgenoemde drie departementen is het bauxiet gevormd in den overgangstijd tusschen het Onder- en Bovenkrijt. Het land lag toen tijdelijk droog; in de onmiddellijk voorafgaande periode was het gerezen, na de vorming van het bauxiet is het weder geleidelijk door de zee overstroomd. Tijdens de vastelandsperiode werden dikke lagen kalksteen ontleed en de onoplosbare verweeringsproducten samengespoeld in de kuilen, welke de kalkoppervlakte tengevolge van de verweering vertoonde.

Het Fransche bauxiet is wit of rood met alle overgangen; aard- of jaspisachtig, structuurloos of met hagelstructuur. De analyses 1-3 hebben betrekking op Fransche bauxieten. De handel onderscheidt 1^e^ rood, ijzerrijk bauxiet met 60% aluminiumoxyde en hoogstens 3% kiezelzuur geschikt voor de bereiding van zuiver aluminiumoxyde en aluminium, 2^e^ wit bauxiet met evenveel aluminiumoxyde en slechts 3% ijzeroxyde maar met meer kiezelzuur, geschikt voor de bereiding van aluminiumsulfaat en 3^e^ wit bauxiet met 50-60% aluminiumoxyde en 1-4% ijzeroxyde, dat gebruikt wordt voor vuurvast materiaal.

Reeds in 1821 heeft Berthier een monster geanalyseerd van een roode delfstof, afkomstig van een heuvel bij het plaatsje Les Baux in de omgeving van Arles, Bouches du Rhône. De delfstof werd ingezonden als vermoedelijk ijzererts maar bleek veel meer aluminiumoxyde dan ijzeroxyde te bevatten. Naar deze eerste vindplaats werd later de delfstof genoemd. Het duurde nog tot 1870 voor van de afzettingen voordeel getrokken werd. De behoefte aan zuiver aluin en de bruikbaarheid van het bauxiet als vuurvast materiaal waren de eerste aanleiding

voor het benutten, de opkomst en uitbreiding van de aluminiumindustrie de reden voor een steeds meer intensieve ontginning.

De productie van geheel Frankrijk bedroeg in 1913 305.000 ton. Daarmee werd niet alleen in de behoefte van het land zelf voorzien, maar het Fransche bauxiet ging ook naar Zwitserland, Duitschland en Noorwegen, gedeeltelijk onbewerkt, gedeeltelijk in den vorm van zuiver aluminiumoxyde. De voorraad wordt geschat op 10 millioen ton goed bauxiet, op 15 millioen ton bruikbaar bauxiet, door anderen op 60 millioen ton. Het blijkt niet, dat deze getallen op betrouwbare gegevens berusten.

Op dezelfde wijze gevormd bauxiet komt in verschillende andere Europeesche landen voor, bijv. in Italië, den Balkan, Spanje. Zeer belangrijk zijn de lagen in het Bihargebergte, een gedeelte van het grensgebergte tusschen Zevenburgen en Hongarije. De voorraad van zeer goed bauxiet wordt hier op minstens 20 millioen ton geschat. De exploitatie is pas in een beginstadium ; bij nader onderzoek kan de hoeveelheid nog veel grooter blijken. Hier zijn het jurassische kalksteenen, welke door verweering het bauxiet leverden. Het kiezelzuurgehalte is laag, minder dan 2 %; het gehalte aan ijzeroxyde daarentegen hoog, meestal boven 20 % tot 30 % toe. Het watergehalte komt met gemiddeld 12 %, overeen met dat van Fransch bauxiet.

Het bauxiet van de Europeesche vindplaatsen aan den Vogelsberg bij Giessen, Duitschland en tusschen Belfast en Antrim in Ierland is ontstaan uit basalt. Zij zijn voor de wereldproductie van ondergeschikte beteekenis.

In Amerika werd het bauxiet het eerst ontdekt in de staten Georgia en Alabama. Hier is het waarschijnlijk weder een verweeringsproduct van kalksteen. Tegenwoordig zijn de afzettingen in Arkansas van veel meer beteekenis. Zij liggen in Bauxite district 18 mijl t. Z. W. van Little Rock, een gebied in het geheel 12 vierkante mijl, 3000 H. A. groot. Het heeft langen tijd voorzien in de behoefte aan bauxiet van de Amerikaansche aluminiumsmelterijen. In 1917 leverde dit gebied met inbegrip van een kleine hoeveelheid uit Tennessee 507.000 ton. Het bauxiet van Arkansas is door laterietische verweering ontstaan uit een stollingsgesteente, een grijzen elaeolietsyeniet. Het komt voor samen met klei ; gemiddeld moet 40 % van den verplaatsten grond als waardeloos worden weggeworpen. De

voorraad is vanwege de Aluminum Co. of America, de exploitant der terreinen, nauwkeurig opgenomen maar niet bekend gemaakt. In verhouding tot de jaarlijksche productie is de voorraad zeker niet zeer groot.

Onuitputtelijk zijn de voorraden bauxiet in de tropische landstreken. Laterietische verweering is hier algemeen en voldoende afscheiding van het ijzer van het aluminium niet zeldzaam. Het aantal vindplaatsen, dat in de literatuur vermeld wordt, zoowel uit Azië en Afrika, als uit Zuid-Amerika is zeer groot, gedeeltelijk zijn deze opgaven reeds van ouden datum. Ons interesseert vooral het voorkomen in Zuid-Amerika. Het werd in Fransch Guyana voor het eerst beschreven in 1872 van Kaap Diamant. In 1878 beschreef Jannettaz een witten bauxiet van de kreek Boulanger, waarin knollen van meer dan vuistgrootte. Ook elders in Cayenne, in Demerara, Venezuela en Brazilië komt bauxiet in groote hoeveelheid voor.

Bauxiet in Suriname. Het voorkomen in Suriname sluit zich hierbij aan, het is ook een bepaalde modificatie van het daar zoo algemeen verbreide lateriet. Het is het eerst in 1903 vermeld en beschreven door G. C. Du Bois van Rac à Rac aan de Suriname. Dit was een bauxiet met hagelstructuur. Bauxiet zonder hagelstructuur vermeldt Du bois niet.

Er was ook weinig aanleiding om opzettelijk naar bauxiet te zoeken. Toen en nog geruimen tijd daarna konden de bekende vindplaatsen ruimschoots voorzien in de nog zeer beperkte behoefte aan bauxiet. In een afgelegen land als Suriname had de delfstof geen waarde. Hierin kwam pas verandering toen de aluimniumindustrie zich zoo sterk ging uitbreiden, dat de Amerikaansche voorraden geen voldoende reserve meer aanboden. De Amerikaansche aluminiumproducenten waren toen verplicht elders naar nieuwe voorraden uit te zien. Zij ontdekten goede vindplaatsen in alle landen langs de noordkust van Zuid-Amerika, ook in Suriname. Onder den naam van Surinaamsche bauxiet-maatschappij sloten zij contracten met de eigenaars van particuliere landen en kregen zij ook concessies voor de ontginning van bauxiet op domeingrond tot een gezamenlijke oppervlakte van ± 125.000 H.A. Bij het verleenen van deze concessies werd uitdrukkelijk verlangd, dat de verwervers verklaarden zich te zullen onderwerpen aan de bepalingen betreffende het ontginnen van bauxiet, welke later eventueel

zouden worden vastgesteld. De maatschappij heeft een ontginningszetel ingericht bij Moengo aan de Boven Cottica en lichters gebouwd om het erts van hier naar de zeeschepen te vervoeren.

De groote uitgestrektheid land, achtmaal zoo groot als Bauxite district in Arkansas, schijnt vrijwel al het domein te omvatten, waar bauxiet voorkomt. Daarbuiten is op domein voorloopig alleen het land Rorac als bauxietvindplaats bekend. Het is van gouvernementswege, in samenwerking met de Koninklijke Westindische Maildienst, onderzocht door Ir. E. A. Douglas, mijningenieur van het Mijnwezen in Nederlandsch Oost-Indië. De resultaten zijn nog niet bekend.

Behalve de Amerikaansche aluminiumproducenten hebben ook de hierboven genoemde Norton Co., en Europeesche aluminiumproducenten belangstelling voor het Surinaamsche bauxiet getoond..

Beteekenis voor Suriname. Het zal zeer zeker ten voordeele van Suriname strekken wanneer de bauxietrijkdom van het land krachtig ontgonnen wordt. Het zal aan een aantal negers regelmatig en, naar men mag verwachten, behoorlijk betaald werk verschaffen. Daarvan en van het verhoogde scheepvaartverkeer zijn indirecte voordeelen het gevolg. Een overdreven voorstelling moet men zich daarvan echter niet maken, want al zijn de hoeveelheden grond, die verwerkt zullen worden, groot, het aantal arbeiders zal betrekkelijk gering zijn omdat de winning in open groeven eenvoudig is en zooveel mogelijk machines gebruikt zullen worden.

De directe voordeelen voor de schatkist kunnen ook niet zeer hoog zijn omdat het bauxiet geen hooge waarde heeft. In de jaren vóór den oorlog was de waarde aan de mijnen te Arkansas ongeveer *f* 11. — per ton; deze zal in de toekomst, na de waardedaling van het goud, waarschijnlijk hooger zijn, maar toch niet zoo veel hooger, dat meer dan een bescheiden belasting op het artikel gelegd kan worden. Daartegenover staan verhoogde uitgaven voor verschillende takken van gouvernementsdienst, veroorzaakt door de ontginning.

Meer voordeel zou de kolonie kunnen genieten wanneer het bauxiet ter plaatse verwerkt werd. Een begin van bewerking zal zeer waarschijnlijk wel in het land zelf plaats hebben, n. l. gedeeltelijke uitdrijving van het water. Zonder bezwaar voor

de verdere bewerking kan 80 % van het 30 % bedragende watergehalte onttrokken worden. Daarmee wordt aanmerkelijk aan vracht bespaard. Deze droging is zeer eenvoudig en zal aan niet veel arbeiders werk geven.

Geheel anders zou het zijn wanneer het bauxiet in de kolonie zelf zou worden verwerkt tot zuiver aluminiumoxyde. Zooals hierboven werd uiteengezet, geschiedt dit in een chemische fabriek, met de inrichting waarvan groote kapitalen gemoeid zijn. Niet alleen brandstof maar ook andere grondstoffen zullen van buiten de kolonie aangevoerd moeten worden. De moeilijkheden aan de inrichting en instandhouding van zulk een bedrijf in een land als Suriname zijn zeer aanzienlijk.

De bauxietontginners zullen alleen dan tot de oprichting van een fabriek in Suriname besluiten als het, alles in aanmerking genomen, voordeeliger is om de bewerking daar uit te voeren dan ter plaatse, waar het aluminiumoxyde tot aluminium zal worden gereduceerd. Dit zal in het algemeen eerder het geval zijn voor Europeesche ontginners dan voor Amerikaansche omdat de vrachten naar Europa hooger zijn dan naar Amerika. Het zuiver aluminiumoxyde, dat vóór den oorlog in de Vereenigde Staten ongeveer *f* 125.— per ton opbracht, verdraagt een verder transport dan bauxiet. Een ton bauxiet levert ongeveer $^1/_2$ ton aluminiumoxyde. Eerst als weer rustiger tijden in handel en scheepvaartverkeer zullen zijn aangebroken kunnen berekeningen worden opgezet, welke voor de toekomst eenige waarde hebben.

Nog veel moeilijker is de vraag of ook de eindbewerking van het erts, de uitsmelting van aluminium uit het aluminiumoxyde met voordeel in Suriname zal kunnen worden uitgevoerd. Watervallen zijn in de kolonie talrijk, maar zij zijn nog nooit onderzocht op bruikbaarheid voor de inrichting van waterkrachtstations en van de kosten van de daarmee opgewekte electrische energie ter plaatse van de aluminiumfabriek hangt alles af. Naast de eigenlijke smelterij omvat een aluminiumfabriek een electrodenfabriek. Het verbruik aan electroden is ongeveer even groot als het gewicht van het gefabriceerde aluminium. De kool, waaruit deze anoden vervaardigd worden, zou wederom moeten worden ingevoerd; bij voorkeur gebruikt men cokes van petroleumresidu. Zoolang niet bekend is, dat een zeer groote hoeveelheid bauxiet in

Suriname beschikbaar is zal het geen doel hebben de mogelijkheid van een aluminiumfabriek te overwegen. Als dat wel het geval blijkt te zijn moet het vraagstuk ernstig onder het oog worden gezien. Dan kan nog zeer goed de technische onmogelijkheid blijken, maar alleen door de inrichting van zulk een fabriek ter verwerking van de inlandsche ertsen zou Suriname het volle voordeel van zijn bauxietafzettingen kunnen deelachtig worden.

Laten wij hopen, dat, in afwachting van een eventueel nader onderzoek naar de mogelijkheid daarvan, spoedig een verordening in werking trede, welke een intensieve ontginning der vindplaatsen ten gevolge moet hebben en laten wij, als grootere voordeelen onbereikbaar blijken, tevreden zijn met het vertier, dat het groevenbedrijf en de verscheping van het bauxiet in het leven zullen roepen.

DE AANSLIBBINGEN DER SURINAAMSCHE RIVIEREN

DOOR

DR. H. VAN CAPPELLE.

Geen ander beeld dan dat, hetwelk ik in de vorige opstellen van het langs de Surinaamsche kust ontwikkeld en zich nog steeds ontwikkelend zeealluvium heb trachten te schetsen, kan wellicht beter geschikt geacht worden om den leek in de geologische wetenschap duidelijk te maken, dat de studie der veranderingen, die wij nog voortdurend aan de aardoppervlakte zien plaats hebben, ons de geologische verschijnselen uit het verleden der aarde moet leeren begrijpen. Het hier bijgevoegde schetskaartje van het uitmondingsgebied der Suriname-rivier zal hem hiervan nog beter kunnen overtuigen.

Dat ook bij eene beoordeeling van terreinen ten behoeve eener eventueele cultuur aan deze studie belangrijke gegevens ontleend kunnen worden, zal een volgend opstel den lezer kunnen leeren, waarin het zeealluvium vergeleken zal worden met gronden, die de rivieren langs hare oevers tot afzetting hebben gebracht, en met de verweeringsprodukten, die nog op hunne primaire ligplaats worden aangetroffen, d. w. z. nog niet van de plaats van hun ontstaan — van het vaste gesteente — zijn afgevoerd.

De vorming van het rivieralluvium zal echter in de eerste plaats de aandacht vragen.

In den loop van iedere rivier kunnen drie gedeelten worden onderscheiden: dc boven- de midden- en de benedenloop.

Het aanzienlijk verval in den bovenloop geeft aan het snelstroomende water een uitschurende kracht in vertikale richting, terwijl de afzetting van het meêgevoerde gesteentepuin slechts plaatselijk kan optreden.

In den middenloop, waar het verval geringer is, heeft eene in horizontale richting werkende uitschuring plaats, en komen grovere bestanddeelen, die bij hoog water worden aangevoerd, bij laag water tot bezinking. Deze leiden den stroom in zijn bedding

af, waardoor hij gaat slingeren (serpentine- of maeandervorming).

In den benedenloop is het verval eindelijk zóó klein geworden, dat de stroom niet meer in staat is. de uit het bergland aangebrachte verweeringsprodukten verder te voeren. Deze komen hier tot afzetting en alleen een deel van het allerfijnste slib wordt zeewaarts gevoerd.

Alle Surinaamsche rivieren vertoonen in de drie stroomgedeelten een zelfde karakter.

De *benedenloop* bezit vlakke, door alluviale klei-afzettingen opgebouwde oevers. Maripaen Pinapalmen zijn hier de overheerschende boomgewassen. Krapa en de boschtamarinde komen eveneens veelvuldig voor. Karakteristiek is een oeverplant, de mokko-mokko, die stilstaand water behoeft. Zoover de vloed binnendringt treden nog mangroven en Avicennia'ssporadischop.

In den *middenloop*, die het z.g. Savannegebied doorstroomt, is eerst het verval nog gering, doch het wordt hoogerop allengs grooter; het gesteente verschijnt nu en dan boven water, en ten slotte treden enkele stroomversnellingen op. De bedding is vergeleken met den beneden- en den bovenloop over het algemeen smal, terwijl zandheuvels en leemterrassen (die naar den bovenloop toe steeds hooger oprijzen,) de oevers vormen.

Majestueus hoog woud, waartegenover de boomgroei langs den de benedenrivier wel het onderhout der hooglandswouden gelijkt, omzoomt den middenloop der Surinaamsche rivieren. Uit tal van de meest verschillende boomsoorten samengesteld, maakt het den machtigsten indruk aan den concavenoever bij rivierkrommingen, omdat het tegenoverliggende lage zandige terrein aan den Convexen oever een veel ijleren en lageren boomgroei heeft (hier is de boschpapaja, Cecropia peltata L. een typische verschijning) en omdat in den drogen tijd de tot de boomtoppen opstijgendeguirlandes van rijk bloeiende klimplanten (Bignoniaceën) de tegenstellling met het statige groene gordijn aan de overzijde nog helpen vergrooten.

Deze groote verschillen in het plantenkleed van beide oevers, die bij opeenvolgende rivierkrommingen den reiziger telkens op nieuw in verrukking brengen, kenmerken vooral het landschap tegenover dat van den boven- en benedenloop.

Niet te verwonderen is het, dat de kostbare houtsoorten, die langs den middenloop meer en meer optreden en van welke in de eerste plaats bruinhart, groenhart, purperhart, barklak,

bolletrie mogen genoemd worden — in het westen der kolonie nog vermeerderd met Mora of Peto, die hier over groote uitgestrektheden de overhand heeft — reeds zeer vroeg de aandacht getrokken hebben, ook van hen, die niet voor wetenschappelijke doeleinden het binnenland hebben bereisd.

De statige mokko-mokko, in den benedenloop de oeverplant bij uitnemendheid, treedt in den middenloop nog slechts in inhammen op, waar het water niet in beweging is.

Wanneer wij het karakter van den *bovenloop* der Surinaamsche rivieren, het gebied der watervallen, willen typeeren, mag in de eerste plaats gewezen worden op de afwisseling van over groote lengte zeer breede gedeelten met smalle riviervakken, die aan het terugschrijden van watervallen moeten worden toegeschreven.

Herhaalde stroomvertakkingen geven tot het ontstaan van eilanden aanleiding, wier aantal naar den oorsprong van de rivier toeneemt, en die dikwijls, evenals de oevers, met hoog woud bedekt zijn. Vóór deze eilanden, die de kracht van den stroom breken, hoopt het zand zich in banken op, aan wier vooreinde een krans van statige mokko-mokko's uit het hier onbewogen water oprijst.

Een andere plant in deze stroomverbreedingen kiest daarentegen juist de heftigst bewogen gedeelten tot standplaats uit. Het is de Mourera fluviatilis Aubl., de karakteristieke verschijning in het gebied der watervallen, waarvan de onder water gedoken bladeren, met sterk gekroesden rand, den indruk van boerenkool maken en wier stijve, afgeplatte aren boven water uitsteken en vaak den wildsten stroom trotseeren.

Deze plant is zeker een van de merkwaardigste voorbeelden van aanpassing aan zeer bijzondere levensomstandigheden.

Terwijl de aanzienlijke rivierverbreedingen in den bovenloop door lage oevers omzoomd worden en hierdoor en door het optreden van Maripapalmen en Krapa-boomen aan de oevers der benedenrivieren herinneren, hebben de smalle riviervakken in den bovenloop hooge rotsachtige oevers, die hoog woud, vaak gallerij bosch dragen.

Het onderhout van deze wouden in het bergland is rijk aan stekelpalmen (Bactris-soorten) die herhaaldelijk over groote uitgestrektheden in talrijke exemplaren bijeenstaan en dan het „pimpelboesi" der negers vormen.

In een tropisch land met afwisselende regenperioden en langdurige droge tijden, die in de smalle door hooge oevers ingesloten gedeelten van den middenloop, waar het water niet kan uitwijken, plaatselijke niveauverschillen van 10 M. te voorschijn kunnen roepen, zal in de benedenrivier de strijd tusschen zoet en zout water aan periodieke schommelingen onderhevig zijn, want het zeeslib, dat in den drogen tijd op de oevers door den vloedgolf wordt neêrgelegd, kan in de daaropvolgende regenperiode weder gedeeltelijk worden weggespoeld en met rivierbezinkselen overdekt worden. Of wij in dit overgangsgebied met een zeeafzetting, dan wel met een zuiver rivierbezinksel te doen hebben, zal een nauwkeurig bodemonderzoek moeten leeren.

Ook van den benedenloop naar den middenloop is de overgang een geleidelijke. De rivierkrommingen worden, tot wanhoop van den onderzoekingsreiziger, steeds talrijker en scherper; de vette klei langs de benedenrivieren maakt, door het toenemend gehalte van grovere bodembestanddeelen, langzaam voor leem plaats, dat in steeds hooger wordende steile wanden aan de holle oevers bij bochten uit de bedding oprijst, terwijl het zand, dat de bolle oevers bij zulke scherpe bochten bedekt, hier en daar tot heuvelterreinen aangroeit, die het karakter van zandsavannes aannemen — verschijnselen, die allen terug te voeren zijn tot het steeds toenemend verval en het daardoor grooter wordend transporteerend vermogen van den stroom.

Daar niet alleen de vruchtbare alluviale kleigronden in het gebied der benedenrivieren voor den landbouw de aangewezen terreinen zijn, doch ook de hoogere leemterreinen langs haren middenloop voor cultuur in aanmerking komen, komt het mij nuttig voor, alvorens in een afzonderlijk opstel de zee- en rivieraanslibbingen nog nader uit een agronomisch oogpunt te beschouwen, op eenige verschijnselen de aandacht te vestigen, die ons met den arbeid van het stroomende water in het jongste verleden van Suriname's geologische geschiedenis bekend kunnen maken.

Een blik op de kaart leert, dat de sterke slingering (serpentinevorming) aan alle Surinaamsche rivieren eigen is, waar zij het overgangsgebied van het bergland naar het lage alluviale kustgebied, het z.g. Savannegebied, doorsnijden. Het verband tusschen deze op korte afstanden herhaalde sterke verandering

der stroomrichting en het optreden van leemoevers is zelfs zóó groot, dat reeds de kaart ons kan leeren, dat Loth [1]) de grenslijn tusschen de beide genoemde gebieden in het Westen veel te ver zuidwaarts heeft gebogen.

In de Nickerie vangen de leemoevers (eerst nog laag) en de slingeringen boven de Karapana, niet ver van de Cederkreek, aan ; in de Maratakka ongeveer op de zelfde breedte, evenals in de Tibiti, rechter zijtak van de Coppename, terwijl zij, in verband met de versmalling der alluviale kuststrook, naar het Oosten der kolonie in dezelfde richting steeds noordelijker optreden. Een vergelijking van den loop dezer rivieren met dien der Paraen der Cottica, die, evenals de Nickerie en de Tibiti, op meerdere plaatsen stroomdoorbraken hebben leeren kennen, kan zulks dadelijk leeren. In de Marowijne, de oostelijke grensrivier, verschijnen de leemoevers reeds aan de monding der Wanekreek.

Deze slingeringen, vinden haar oorzaak in de grovere verweeringsprodukten, die de rivier bij hoogwater uit het bergland aanvoert, en die, als zij bij laag water bezinken, den stroom in zijne bedding afleiden. Daar hij hierdoor tegen den eenen oever oploopt, brengt hij hier afbrokkeling te weeg (horizontale uitschuring of erosie), en wordt hij teruggeworpen, terwijl hij vervolgens stroomafwaarts tegen den tegengestelden oever aanstoot.

De oorspronkelijk rechte rivier neemt aldus langzamerhand een kronkelend verloop aan en daar de stroomdraad (de vereeniging van alle punten, waar de rivier de grootste snelheid heeft), die in een recht verloopende rivier in het midden ligt, in een slingerenden stroom dichter langs de buitenzijde der bochten loopt, en daar aldus de concave oevers voortdurend ondermijnd worden en zich aan den convexen oever steeds meer gesteentepuin afzet, zullen de kronkels (serpentines) ten slotte zóó sterk worden, dat zij elkander raken.

Het is hier de plaats niet, op dit verschijnsel, dat door den Amerikaanschen geograaf W. M. Davis nauwkeurig bestudeerd is, nader in te gaan. Slechts zij er op gewezen, dat, wanneer de slingeringen haar toppunt hebben bereikt, de rivier, die steeds den weg van het sterkste verval kiest, nu den korteren weg gaat volgen, m. a. w. doorbreekt, en de gevormde bochten eindelijk worden afgesnoerd. In de Nickerie treedt dit verschijn-

1) Kaart van Suriname. Uitgave J. H. de Bussy, Amsterdam 1899.

sel beneden de Arrawarra tweemaal op, en ook in de andere rivieren van Suriname is het geen zeldzaamheid.

Nog een ander verschijnsel treft ons in den middenloop der Surinaamsche rivieren, n. l. de terrasvormige bouw harer oevers. Daar de rivier steeds streeft naar een normaal profiel, zal zij zich door voortdurenden verlaging der erosiebasis, in hare eigen afzettingen een bedding ingraven, en aldus terrassen te voorschijn roepen, die de overblijfselen zijn harer bezinkselen in een vroeger stadium van de ontwikkeling naar het normaal profiel. In een land, met afwisselende regenseizoenen en langdurige droge tijden, treedt laatstgenoemd verschijnsel sterk op den voorgrond, zoodat bij het bevaren der Surinaamsche rivieren in den drogen tijd, de ontwikkeling van een jong terras aan den voet van het oudere op velen plaatsen zichtbaar wordt. De oudere terrassen vallen niet zoo gemakkelijk in het oog, noch is het gemakkelijk hunne breedte te bepalen, daar zij doorgaans met hoog woud bedekt zijn. De weelderige groei van mais, cassave en vruchtboomen, als lemmetjes en sinaasappelen op de kostgronden van negers, die zich als houtwerkers nu en dan op deze leemterrassen vestigen, doet in de toekomst verwachten, *dat uitgestrekte terreinen langs den middenloop van de Surinaamsche rivieren voor de cultuur van tal van gewassen, voor welke de jongere Surinaamsche gronden in aanmerking komen, in gebruik zullen worden genomen* [1]), nadat winsten zijn gemaakt uit de houtrijkdommen, waarmede zij bedekt zijn.

Bij het bevaren van den middenloop in den drogen tijd trekt nog een belangrijk verschijnsel de aandacht. Onder den soms zes en meer meters uit den waterspiegel van den drogen tijd oprijzenden leemwand, die door afwisseling van vette, lichtblauwe lagen met magere, geelgekleurde lagen, somtijds een laagsgewijzen bouw laat zien, treedt n.l. hoogerop in den middenloop een zandsteen- en conglomeraatbank op, die bij het opvaren des te vroeger voor het eerst wordt waargenomen, naarmate de droge tijdsperiode langer geduurd heeft. [2])

[1]) Reeds in 1854 heeft de landdrost H. van Genderen de aandacht gevestigd op het hooge leemterrein, dat ingesloten wordt door een sterke ombuiging der Nickerie en de als doorbraak gevormde Maniliekreek, omdat het in den grooten regentijd boven het hoogste waterpeil blijft, terwijl de lagere gedeelten voor den rijstbouw uitmuntend geschikt zouden zijn.

[2]) Beneden de Zonnevischkreek in de Nickerie schijnt de bank ook in den drogen tijd onder water te liggen.

De voor onderzoekingen gunstige watertoestand in de rivier gaf mij bij de bevaring der Nickerie in 1900 gelegenheid, aan te toonen, dat deze zandsteen niet plaatselijk optreedt, doch overal onder de leemterrassen van den middenloop ontwikkeld is, en dat de korrelgrootte der samenstellende deelen (bijna uitsluitend kwarts, gecementeerd door ijzeroxydhydraat), naar den bovenloop geleidelijk toeneemt, zoodat de zandsteen in conglomeraat of breccie overgaat [1]). Door den sterken stroom langs den hollen oever zijn dikwijls groote blokken van het gesteente losgewoeld en blijkens den vertikalen stand der afwisselende grovere en fijnere lagen voorover in het water gevallen.

De hoogleeraar Martin trof bij zijn reis op de Surinamerivier in 1884 op verschillende punten van den middenloop de zelfde vorming aan, doch kon de samenhang niet vervolgen, daar de bank doorgaans onder water lag.

Evenals dit in de Nickerie het geval is, rust de bank doorgaans op het vaste gesteente, doch is op enkele punten daarvan gescheiden door een laag blauwe klei.

Schomburgk vond dezelfde zandsteenbank langs de Cabalebo, rechter zijrivier van den Corantijn, en meende destijds wegens de gelijkenis van den zandsteen met steenkool zandsteen tot het voorkomen van steenkool te moeten besluiten, een meening, die in Suriname nog steeds blijft nawerken.

Uit al deze waarnemingen blijkt, dat overal in de kolonie de zandsteenbank in den middenloop der rivieren tot ontwikkeling is gekomen, en mijn tocht op de Fallawatra, evenals mijn boschtocht door het gebied tusschen de Nickerie en de Coppename heeft mij geleerd, dat ook op de zijrivieren en kreken bij sterke bochten de hooge leemoevers, met onderliggenden zandsteen- en conglomeraatbank, wederkeeren.

Over de geheele kolonie heeft dus in het jongste verleden van de geschiedenis der aarde een zelfden invloed gewerkt, die een grootere stroomsnelheid en een grooter transporteerend vermogen der rivieren ten gevolge had, waardoor in het stroombed veel verder naar het noorden, dan nu het geval is, grof puin (voor het grootste deel kwarts, dat na de totale verweering der silikaatbestanddeelen van de gesteenten overbleef) werd neêrgelegd.

---

[1]) Zie blz.

Het vermoeden ligt voor de hand, dat deze zandsteen- en conglomeraat (of breccie)- bank het overblijfsel is van een ouder terras, waar in de stroom bij het verlagen harer erosiebasis zich eene bedding heeft ingesneden.

De groote moeilijkheden, die de dichte, haast ondoordringbare plantengroei langs de oevers aan het geologisch onderzoek in den weg leg, hebben mij geen zekerheid omtrent dit vermoeden kunnen verschaffen. De door mij tijdens een kampeering op den hoogen linker, leemoever van de Nickerie (beneden de uitmonding der Fallawatra) gedane ontdekking van een meer binnenwaarts gelegen hooger liggend terrein, dat ik uit denzelfden zandsteen opgebouwd vond, stemt met deze meening echter volkomen overeen.

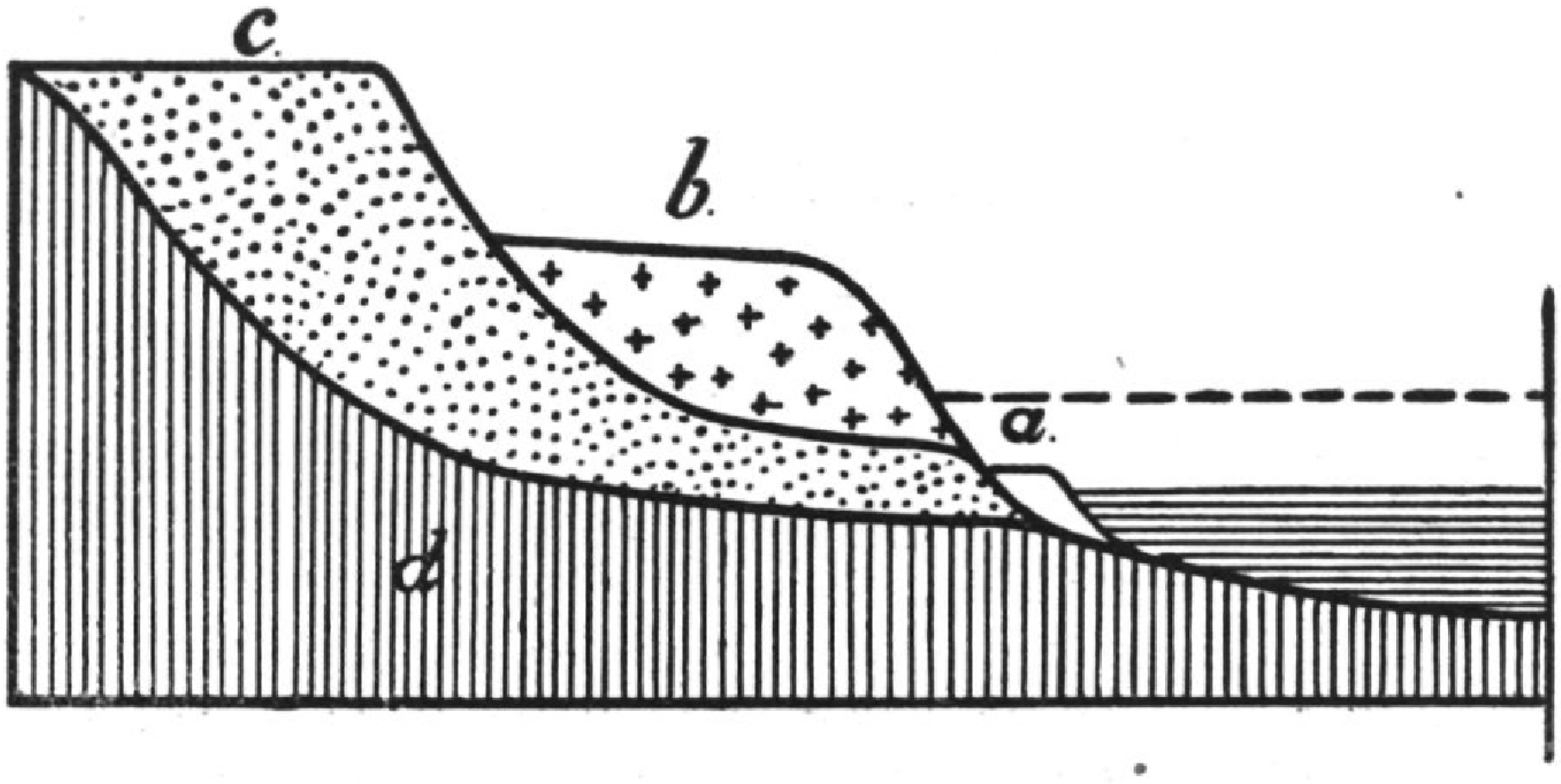
Wanneer wij dus reeds over voldoende gegevens beschikken, om voor den middenloop der Nickerie rivier bovenstaand profiel te mogen aannemen, dan zullen wij het ook, na hetgeen reeds door Martin, Schormburgk en Voltz is waargenomen, voor het geheele riviernet van Suriname geldig mogen verklaren.

Zijn deze leem- en zandsteenterrassen, die een tijdperk van veel grooter stroomsnelheid der rivieren vertegenwoordigen, aan een anderen klimaatstoestand te wijten, zooals de terrassen langs de dalwanden der rivieren van midden-Europa, of moeten zij in verband gebracht worden met een toenmaals nog minder vergevorderden graad van ontblooting (denudatie), dus met een hoogere ligging van het Surinaamsche bergterrein, en daardoor grooter verval der rivieren?

De veel sterkere verweering in het tropisch warme klimaat en de daardoor veel sneller werkende ontblooting van het gebergte, dan in gematigde streken pleiten voor de tweede meening. Klimaatsveranderingen in verband met ijstijden, zooals Europa in den diluviaaltijd heeft gekend, vallen trouwens voor tropische landen buiten beschouwing.

Hetgeen voormaals in het bed van den middenloop der Surinaamsche rivieren plaats vond, n.l. de samenbakking van het aangevoerde gesteentepuin door ijzeroxydhydraat tot zandsteen, conglomeraten en breccïen — al naar de stroom ter plaatse zandkorrels, rolsteentjes of hoekige steenfragmenten aanvoerde — zien wij nu nog in den bovenloop gebeuren. Op talrijke plaatsen in de inhammen en diepten tusschen de rotspartijen in de rivier of ook wel in de drooggelegde kreekbed-

dingen van het bergland, trof ik dezen zandsteen, conglomeraat of breccie aan, soms in den vorm van gekronkelde worstvormige lichamen, die met een flinken slag met den hamer gemakkelijk van de onderlaag loslieten; ook vond ik meermalen de bedding over eeng groote lengte met dezen zandsteen bedekt.

PROFIEL DOOR HET BOVENSTE GEDEELTE VAN DEN MIDDENLOOP DER NICKERIE.
a. Tegenwoordig zich op enkele plaatsen vormend teras; *b.* ouder leemteras; *c.* nog ouder zandsteenteras; *d.* vastegesteente. - - - - duidt een hoogeren waterstand aan.

Voor den kolonist heeft deze zandsteen alleen in zoover beteekenis, dat, wanneer deze harde, voor water ondoordringbare steenlaag dicht onder de leemoppervlakte ontwikkeld is, deze aanleiding kan zijn tot het ontstaan van leemsavannes, die in den regentijd onder water staan, in den drogen tijd een dor aanzien hebben, en voor den landbouw niet in aanmerking komen.

Van grooter belang voor de economische ontwikkeling der kolonie is daarentegen het veelvuldig voorkomen in den middenloop der Surinaamsche rivieren van porceleinaarde of kaoliën, die nu en dan met het leem der hooge oevers afwisselt en eveneens een aanslibbing is uit een vroegere periode, toen de toestanden andere waren, dan in het tijdperk, dat wij nu beleven.

Dit voor Suriname zoo belangrijk verweeringsprodukt zal in een der volgende opstellen behandeld worden.

ST. EUSTATIUS, ST. MARTIN EN SABA OP HET LAATST VAN DE 18de EEUW.

MEDEGEDEELD DOOR

DR. J. DE HULLU

Archivaris aan het Algemeen Rijksarchief.

De hierachter afgedrukte berichten omtrent den toestand van St. Eustatius, St. Martin en Saba op het laatst van de achttiende eeuw zijn afkomstig van den gouverneur der kolonie Pieter Anthonij Godin. Op den 31 Augustus 1790, ruim een jaar nadat hij zijn bediening had aanvaard, zond deze aan den Raadpensionaris Van de Spiegel in een wijdloopigen brief een beschrijving toe van de aan zijn bestuur toevertrouwde eilanden [1]) Hetgeen in dien brief voorkomt betreffende hun aardrijkskundige ligging, den staat van hun verdedigingswerken en dergelijke, is voor den tegenwoordigen lezer van weinig of geen gewicht meer, doch wat Godin mededeelt van den handel en de bevolking in zijn dagen levert een bijdrage tot de geschiedenis van onze bezittingen in West-Indië, die belangrijk genoeg schijnt om hier bij wijze van uittreksel in het licht te worden gegeven.

. . . .

. . . .

Dit plaatsje[2]) heeft zijn eerste grootheid te danken gehad aan een Gouverneur Heijliger[3]), en begon den eersten handel van waarde hier in 't jaar 1746 en 47, als wanneer het voor een tijt weder ophielt totdat de onlusten der Spanjaarden met de Engelschen in den jaare 1766 en 1767 den handel weder na dez plaats toe trokken, en vervolgens dan eens wat meerder en dan minder zijnde heeft blijven voortduuren totdat de onlusten in America van langsamerhand St. Eustatius tot de marktplaats van dit waerelddeel maakte en van den jaare '71 tot '77 den handel toen alreede van veel belang zijnde, als 36 schepen jaarlijks na Holland afladende, tot 143 schepen belaaden met de rijkdommen der

---

[1]) De brief berust op het Algemeen Rijksarchief in de Verzameling Van de Spiegel (Aanwinsten 1895, LX. 161.) Godin werd tot Gouveneur benoemd 26 Maart 1787, als zoodanig geinstalleerd 29 Juni 1789, en vertrok naar het vaderland 3 Juni 1792.

[2]) Het beneden dorp of de zoogenaamde Baai.

[3]) Johannes Heijligers, kommandeur van St. Eustatius, Saba en St. Martin (1743—1752).

nieuwe waereld in den jaare 1780 was aangegroeit, toen al deze klaterende schatten op eens verdooft wierden door het nemen van dit eiland bij admiraal Rodney op den 3 Februarij 1781, alwaar niemand op een dergelijk bezoek zig verwagtede en hetwelk buijten eenige staat van tegenweer was, aldaar een schat vergaderd zijnde[1]), van dewelke deze admiraal en generaal Vaughan het totaal na zig dagten te sleepen. Mogelijk betere commandanten voor militaire operatiën dan financieren zijnde, confisqueerde zij het al en kreegen daardoor veel minder dan zij mogelijk anders zoude hebben gehad.

De geconfisqueerde pakhuijsen wierden maar zo in massa publicq opgeveilt en de kooplieden, op het eiland woonende, konden[2]) niet koopen, hun goed geconfisqueert zijnde. Dit heeft oorsaak gegeeven dat niettegenstaande deze calamiteit er veele menschen zijn geweest, die op datzelve oogenblik hun geluk hebben gemaakt op een zo mij voorkomt op zijn best half eerlijke wijze. Kooplieden alhier kogten op de naam van een ofte andere Engelsman of Deen hunne eigene pakhuijsen, waarin de meeste goederen die erin waren voor rekening en risico van kooplieden zo in Holland, Engeland, Duitsland als Vrankrijk in lagen. Dezelve wierden voor 50/100 van de inkoopprijs ingekogt. De boeken raakten ook weg, zodat hetgeene reeds verkogt was ook al dikwijls niet wierd verantwoord, en den afzender in Europa kreeg maar tijding dat Rodney alles had geconfisqueerd. Deze goederen wierden met „vlaggen of trust" na de Fransche eijlanden zelfs gezonden, voor een gedeelte aan Rodney betaald, dat zomtijds al een zeer klein gedeelte was, en dan gingen de kooplieden na St. Thomas, daar hetzelfde gebouw dat op St. Eustatius was geweest wierd opgericht. Onderwijl had Rodney zig van al het contante geld, dat hij konde vinden, meester gemaakt, zoodanig dat daar niets als het geld, tot onderhoud der armen geschikt,[3]) van wierd uijtgezonderd. Evenwel schijnt het voor een groot gedeelte bij malkander te zijn gebleven, want bij de herneeming van dit eijland[4]) vonden de Franschen zeer veel geld, en dat, hetwelk nog in de zakken met namen er op was, wierd aan de eigenaars terstond gerestitueerd. De rest is onder de officieren en gemeenen verdeeld en maakte een zeer goede premie.

De behandeling der Franschen alhier heeft in minsaamheijd en goedheijd voor de ingezeetenen bijna geen voorbeeld gehad.

De Engelschen konden zo min als de rest ontkomen, alhoewel een Engelsche Jood een protest van geweld in persoon voor zijn pakhuijs deed, hetgeen hem ook nu het rembours van zijn geld, in die tijd door Rodney verlooren, van denzelve door manier van rechten heeft wederbezorgt. Voor het overige zijn al veel de Franschen de koopers van de pakhuijsen geweest.

Na de vreede zijn veele kooplieden, die zig zo te St. Thomas als Trinidad en St. Bartholomeüs hadden nedergezet, tot deeze plaats teruggekeerd, ten eerste omdat zij hunne wooningen hier hadden, en ten andere omdat zij niettegenstaande veele vrijheden op die plaatsen wierden toegekent zij nog de locaale

---

[1]) Het H.S. heeft: ziende.
[2]) Het H.S. heeft: konnen.
[3]) bestemd.
[4]) Door den Franschen admiraal de Bouillé op het laatst van November 1781. De Franschen hielden het eiland tegelijk met Saba en St. Martin in bezit tot in 1784, toen de kolonie ingevolge den vrede van Versailles van 20 Mei 1784 aan Nederland werd teruggegeven.

situatie nog den omloop van handel, op St. Eustatius in zwang gaande, hadden. Desniettemin zo heeft zulx ons meerder nadeel toegebragt dan men wel zoude denken, zijnde hier en daar tog nog een enkele koopman blijven hangen.

De commercie zoude alhier van tijd tot tijd weder hebben aangewakkert, ten minste in dier voege dat met 36 à 40 scheepen jaarlijks na Europa zoude kunnen afladen, indien dezelve indalgentiën als ten-tijde van Gouverneur De Windt[1]) plaats hadden gehad. Den fiscaal, die vóór den oorlog was hier geweest en toen, de winsten zeer groot zijnde, door den grooten handel onbemerkt[2]) voordeelen had genoten, quam terug en kon door de ordinaire wegen geen bestaan vinden.

Het groote poinct, daar tot het jaar 1777 toe den handel meede was aan de gang gehouden, had desselfs oorspronk uijt den slavenhandel, hetgeen evenwel een verbode handel op deeze plaats was maar door de vingeren wierd gezien. De Spanjaarden en Franschen quamen die tegens hunne producten ruijlen en kogten tegelijkertijd de provisiën die zij nodig hadden en door de Noord-Americanen wierden aangebragt, zig tegelijkertijd ook voorsiende met de drooge goederen, die zij ter sluijk in hunne coloniën moesten invoeren. De Spanjaarden kuipten dezelve dikwils in (de) watervaten van die vaartuigen daar zij slaven meede haalden en betaalden in speciën, welke weder gebruijkt wierden om met eenige drooge goederen producten voor dezelve in te koopen, en op die manier de lading voor de scheepen na Holland te collecteeren.

Dit heeft zedert den oorlog geen plaats, vooreerst omdat den vrijen handel van slaven niet geoorlooft is, ten tweede omdat de loop van tijd reeds op Dominica enige huijsen heeft doen komen, wiens voornaamste bezigheijd den slavenhandel is, en hetzelve eiland vrij is omtrent dit articul voor vreemde vaartuigen niet grooter, so meene, dan 60 ton, en dezelve aldaar catoen en verfwaren alsook houtwaren konnen inbrengen zonder iets te betalen, niettegenstaande de Engelsche vaartuigen en inwoonders vrij hooge taxen moeten opbrengen. Hetzelvde heeft plaats op Grenada. De gevolgen daarvan zijn dat alle de nabuurige eilanden hier hunne waren tot contanten zoeken te maken en dat geld in slaven te gaan besteeden op Grenada of Dominica.

Dit zoude ophouden indien wij den vrijen invoer van slaven met schepen van alle natiën hadden zonder daarvoor veel te moeten opbrengen, omdat wij vooreerst beter en gemakkelijker zijn gelegen, ten tweede omdat bij ons de manier van betaling veel gemakkelijker zoude zijn omdat wij alles in betaling nemen.

De groote vorderingen van de Engelschen in hunne manufacturen brengt ook geen kleijne hinder aan onze handel toe.

De afzendingen over Duinkerken na de Fransche eilanden hebben zo wel als de scheepen van Holland direct na Portorico gaande een zeer slegt effect voor ons, het debiet dien weg gants en al gestopt hebbende.

Evenwel HoogEdelGestrenge Heer, hier zijn nog veele inwoonders, veelal die hun fortuijn tegengeloopen of verlopen is. Sedert het nemen van het eiland zijn die menschen aan het swerven, vooral de inboorlingen die hun genie niets opleeverd om, wanneer eenmaal wat ter neder zijn geslagen, hun zelve

---

[1]) Jan de Windt, kommandeur van St. Eustatius, Saba en St. Martin (1753—1775).

[2]) Onbemerkte, heimelijke of clandestiene.

weder op te beuren. De armoede is groot, de hoogmoed nog grooter, en de onbequaamheid om iets te konnen uijtrichten der meeste is het ergste nog van alles. De populatie bestaat in 2375 blanken van beijde geslagten, 511 vrije zwarten en mulatten en 4944 slaven, er zijn 20 eigenaars van plantagiën die zuijker maken, 100 man onder dezelve dat amptenaaren zijn van mij af tot de soldaaten toe, omtrent 1000 mans, vrouwen en kinderen, die direct van den koophandel bestaan, omtrent 300 van de vaart en visscherij, buijtendien eenige chirurgijns voor doctors ageerende[1]), en eenige wijnige timmerbaazen geen honderd konnende bedraagen maaken het beezige gedeelte uijt buijten eenige wijnige vrije van de couleur, de rest zijn leegloopers tot overlast van anderen of oudelieden en kinderen op de armkas. Veele van de beste hier nog van leven hetzij van het uijtverhuuren van 1 à twee slaven of het bakken van brood en koekjes om dat uijt te venten, terwijl ieder hier slager en bakker is, hetgeen ons duur brood doet eeten omdat de bakker om de kleijne quantiteijt, die hij kan debiteeren, meerder winst moet hebben, en de slager hetzelfde doet, en wij zomtijds hierdoor niet zeker zijn van iets hoegenaamt te konnen krijgen. Ook had ieder van de arme menschen toen ik hier quam een rumwinkel, dat wat opgekrompen is doordien zij nu niet zonder permit mogen tappen, omdat het de negers zeer tot dronken drinken en steelen animeerde. Glazenmakers, verwers, goede schoenmakers, tinnegieters, kooperslagers en instrumentmakers zoude hier alle een bestaan konnen vinden maar er zijn er geene, en een blanke creool denkt het benede zijne waarde een ambacht te leeren. Onderwijl moet hierdoor in zulke tijden dat de commercie maar een zeer schraal bestaan opleeverd de armoede dagelijks vermeerderen, te meer daar ingeval van overlijden het redden der boedels veeltijds op een zeer slegte manier is toegegaan en nog toegaat. De moeijelijkheijd, die er in de West-Indiën is om op een kleijn eijland als dit de gelden van minderjaarige op goede hypotheecquen tot de alhier gewoone renten uijt te zetten, daarbij de prijsen der huijsen, landerijen etcetera zeer variëerende en het eigendom van de menschen alhier meestal bestaande[2]), dewelke alsdan behooren verkogt te worden, het geld er geen weeskamer zijnde daar evenwel de executeuren hier altijd 5 percent commissie trekken zo veel mogelijk onder hun houden onder voorgeven of dat zij geene gelegendheid hebben van de gelden op hypotheecq uijt te zetten of dat er nog geene finale scheijding kan gemaakt worden, en dat de soliditeit zo wel als de eerlijkheid der executeuren hier zeldzamer is dan in het Vaderland, hetgeen maakt dat de boedels hier maar al te veel versmelten, dit, HoogEdelGestrenge Heer, zijn alle fouten van goede politie, die niet anders dan met kragt konnen worden veranderd, daar er wijnig overeeding bij de inboorlingen, die de vrugten van goede order voor hun geluk niet kennen, plaats vind. Dit eiland zoude, indien hieromtrent goede verbeeteringen gemaakt wierden, er schielijk het genot van gewaar worden.

Op de Fransche en Engelsche eilanden maar voornamentlijk bij de eerste, die zig tog meest van hier met vee en meel voorsien, is het brood en vlees tot een betere (sic) prijs te bekomen dan wel hier, daar door de groote aanvoer, die hier van levensmiddelen is, het hier de minst dure plaats in de West-Indiën

[1]) Het H.S. heeft; doctors en ageerende.
[2]) Het H.S. heeft: bestaat.

behoorde te zijn, hetgeen ten gevolge zoude hebben dat in tijden van wijnig handel de inwoonders een beter bestaan zoude overhouden en ambachtslieden beter aan de kost komen. Buijtendien zoude het den koophandel zelve vermeerderen omdat, daar wij nu voor zeer[1]) veel benodigthedens verpligt zijn dezelve op andere eilanden te laten maaken, wij in het tegendeel alsdan andere eilanden zoude konnen voorsien, en door de centrale legging van dit eilandtje daar meerder navraag zoude hebben dan wel op andere plaatsen, en buijtendien een vermeerdering van ingezeetenen veroorzaaken zoude, waardoor een grootere comsumptie zo wel van drooge goederen als producten zoude worden teweeggebragt.

Een andere groote fout, die hier plaats vind, is dat de[2]) planters alle dikwils meerder stroop dan wel zuijker maken en dezelve door hunne slaven doen uijtventen, alleen bereekenende dat zij op die manier het sap van hun suijkerriet duurder verkoopen dan zij hetzelve zouden konnen doen wanneer er zuijker van gemaakt was, zonder agt te slaan dat zij het werk voor dien tijd van hunne slaven verliesen en dezelve verloopen en bederven, konnende het uijtverkoopen van stroop en andere kleijnigheden ter gelijkertijd een bestaan voor de arme witte menschen uijtleveren. Buijtendien zo zijn de weijnige handwerkslieden, die nog zoude willen werken, niet in staat zig van een bestaan te verzeekeren omdat de eigenaars van slaven die[3]) ambachtslieden zijn, dezelve aan hun uijthuuren en welke weder werk voor hun zelve aannemen, en wanneer de huur maar aan hun meester, uit vrees voor dezelve, konnen opbrengen zig aan de rest wijnig kreunen en zij somtijds door dien, voor wien zij werken, met geld den een van den andere worden afgetruggelt, en wanneer zij geld voor de huur van een week of maand in voorraad zijn is het moeijlijk hun aan het werk te krijgen.

Die zijn alle de oorsaken van armoeden, welke al veeltijds dieverijen en andere schelmstukken, die hier dagelijks voorvallen, ten gevolge hebben. De meesters hunne slaven slegt voeden en of zij werk konnen krijgen dan wel niet dezelve huur van hun verlangen als in goede tijden zonder zig te bekreunen hoe zij daaraan komen, en ingeval hieraan niet voldoen dezelve mishandelen.

HoogEdelGestrenge Heer, in zoverre hebbe zo veel mogelijk een beschrijving van dit eilandje (gegeven), dat zeer gezond is en buijten desselfs commercie zo weinig van waarde dat men zeer dikwils zelfs water van andere plaatsen tot gebruijk der menschen moet aanvoeren, wordende het vee uijt eenige putten met brakagtig water gelaafd.

De commercie, die hier tegenswoordig is, geschied door differente manieren; hier zijn Engelsche, Americaansche, Fransche, behalve de Hollandsche kooplieden, en weijnige dat geene zeehandelaaren zijn.

De Hollandsche huijsen, die gewoon zijn hunne goederen van daar te ontbieden en de betaling in producten na het Vaderland te doen, zijn 12 à 14 in getal en bepalen zig meest aan dien handel.

De Engelsche, waaronder niet meer dan 2 groote huijsen zijn, hebben veele vaartuigen, met dewelke zij vaaren op de vrije plaatsen en negers gaan koopen en verkoopen, de correspondentie ophouden met alle de Engelsche eilanden, veel

[1]) Het H.S. heeft: heen.
[2]) Het H.S. heeft: door de.
[3]) Het H.S. heeft: die die.

handel drijven in rum, mahognijhout, catoen, verfhout, en andere zulke articulen, die beter voor de Engelsche dan voor de Hollandsche markt zijn geschikt. Dezelve doen zeer veel in ruijling en ook nog al wat wisselhandel.

De Noord-Americanen hunne voornaamste handel is het meel, provisiën en houtwaren. Den handel, die alhier in die articul(en) word gedreven is somtijds zeer uijtgestrekt en dikmaals in het geheel dood, zijnde het onderscheijd der prijsen somwijlen van meer dan ¼ van het capitaal in 24 uur. Het is deze handel alleen, die tot nu toe dit landtje heeft opgehouden, en de Fransche nu hunne eilanden hebbende open gezet, zodat de Americanen hun meel, hout etcetera daar direct brengen, zo ondervinden wij ten eersten de gevolgen van hun wegblijven. De kooplieden, die voornamentlijk in die handel zijn, zijn omtrent 7 of 8 in getal.

In St. Eustatius is altijd de plaats in de West-Indiën, daar alle provisiën het beste en bestekoop zijn, en derhalven altijd zodra er eenig gebrek in de West-Indiën heerscht het landtje, daar ijder die provisiën zoekt.

Met onze eigene coloniën word niet zeer veel handel gedreven. De voornaamste die er is bestaat hierin, dat vaartuigen aan Engelsche huijsen toekomende van hier in ballast uijtklaren hetzij na Grenada of Dominica en aldaar slaven koopen, zig voorsiende van uijtklaringen voor Cayenne, en dan voorbij Essequebo en Demerary varende ten anker gaan en hun slaven zien in te sluijken door hulp van van binne. Dit geschied meest onder Engelsche vlag. Sommige hebben liever Hollandsche papieren en vlag omdat zij alsdan in de rivier van Surinamen worden geadmitteerd als zijnde Hollandsch eigendom, en zij klaren het vaartuig met slaven in van St. Eustatius alhoewel St. Eustatius die slaven nooijt heeft gezien. Het zoude onnodig zijn om hier iets tegen te probeeren terwijl de Engelsche zo wel in die negotie omtrent het insluijken van slaven zijn geverseert dat niets dat beletten kan. Ook gaan er somtijds vaartuigen met provisiën van hier na onse coloniën ; 3 à 4 vaartuigen zijn gemeenlijk in de vaart tusschen hier en Curaçao en behooren meest aan lieden, die zelfs schippers zijn geweest of nog zijn.

De commercie, van de Fransche eilanden op hier gedreven, is de voornaamste tak van de retouren maar is voornamentlijk alleen van het eiland Guadeloupe en Grandterre. De planters aldaar smokkelen de bruine suijker van dat eiland en van Marie Galante hier na toe, die wij meestal tegenswoordig in contanten moeten betalen, want daar is niet alleen geen credit maar men moet al dikwils geld in voorraad geven om voordeelige accoorden te maken. Er zijn twee voorname huijsen in die tak en welke oneijndig veele producten na het vaderland zenden en welke zoo veel zij konnen weder hunne zuijkeren aan de Hollandsche huijsen alhier verkopen.

De Spaansche kust[1]) zoude een zeer voordeelige en zeekere handel hier aanbrengen, indien de Spanjaarden hier slaven konde vinden. Kort geleden zijn hier twee vaartuigen, den een met 80.000 en den ander met 60.000 Spaansche daalders, geweest die om slaaven quaamen, en, indien die hier gevonden hadden, hun geld hier zoude hebben besteed en nu verder zijn gegaan. Dezelve koopen in die gevallen ook altijd zeer veel drooge goederen, op dewelke zij enorme winsten maken wanneer die konnen insmokkelen op de kust, hebbende hiertoe

[1]) De Spaansche koloniën op de noordkust van Zuid-Amerika.

beter kans wanneer zij slaaven invoeren omdat zij dan die goederen in vaten voor water- of provisievaten laten passeeren. De laaste die hier was zijne lading bestond behalve het geld in huijden, indigo en mahognijhout en is nu weder weg.

De voornaamste eilanden, die met ons handelen, zijn omtrent de quantiteit Portorico, dat nog al veel drooge goederen pleeg af te nemen, maar zederd dat zij dezelve direct over Cadix van Holland en uijt Holland zelve krijgen, zo is dat bijna uijtgedroogt, en nu zoude dezelve wel gaarne altijd geld voor hun producten hebben, daar zij te voren goederen namen en geld gaven. Met hun producten van de Havana op het eiland Cuba zouden wij ook zeer veele en rijke vaartuigen hebben, indien zij hier slaven konde krijgen, ten dien einde is er een brigantijnschip hier gekomen en geladen met kist zuijkeren en geld. Ik weet dat dezelve zijne zuijkeren hier geland heeft en verkogt, en geloove dat hij op het Fransche gedeelte van St. Martin met slaven is voorsien. In vorige jaren zo zijn hier van tijd tot tijd enorme leverantiën van Hollandsche goederen na de Havana geschied, welke alle met speciën zijn betaald. Wijnige vaartuigen van Spaansch St. Domingo komen hier aan, edog die welke komen is het altijd om te zien of ook op de een of andere manier met slaven konnen worden geholpen, en zoude in dat geval considerable quantiteiten met goederen afnemen. Het ergste van dit alle is dat de Spanjaarden het slegste soort van slaven moeten hebben, niet veel geld willende geven. Dat maakt dat de Engelsche hier nog al van profiteeren, in het Fransche gedeelte van St. Martin het uijtschot van de slaven brengende, die zij op Grenada en Dominica hebben gekogt en na Cayenne als anderszints vervoerd en welks provenu direct na Engeland gaat en niets hier laat hangen.

De Deensche eilanden voornamentlijk St. Thomas pleeg ook een groote resource voor drooge goederen te zijn, die aldaar aan de Spanjaarden wierden verkogt. Dezelve plegen in de orcaanmaanden met roeijbooten, die zeer groot zijn, op St. Thomas te komen om dezelve te kopen. Maar zederd zij de drooge goederen op Portorico direct uijt Holland en Cadix krijgen is dat niet gemakkelijk. Buijtendien hebben zij ook op St. Thomas in de noodzakelijkheid geweest om papiere geld te maken en hetzelve is nu in regten van waarde tot betaling, en niemand wil hetzelve hebben, zodat men met dat eiland niet durft handelen. De inkomende regten op hetzelve zoude enorm zijn indien ooijt betaald wierden maar er is een wet, dat ijder volgens zijn aangeeven zal betalen en dat men nooijt eenig onderzoek er na doen zal, terwijl[1]) zij ondervonden dat die belasting een effective prohibitie was. St. Croix zend ons zeer veel rum om te verkopen en ook zomtijds zuijker, die de Americanen duur betalen en met welk geld wij weder Fransche zuijkeren, beter voor onze markt geschikt, kopen.

St. Bartholomi dat, indien het wel was gereguleerd en men er goede kooplieden na toe had gelokt, de volkomen verwoesting van dit eiland had konnen teweeg brengen, is door de aanlokkende wetten zelve gevallen, als zijnde die zeer in voordeel van menschen, die hetzij door ongeluk of wel anderzints hunne schuldeijsschers niet konde voldoen en derhalven geen credit hebben, en van een ander kant wat monarchaal. Er is nu tot nog toe weijnig handel. Alle de amptenaaren worden zeer wel betaald. De haven, die er is, is zeer gelegen om klijne vaartuigen in schoon te maken en geduurende de orcaanmaanden dezelve

[1]) D.i. dewijl.

aldaar te bergen. Alle de inwoonders aldaar moeten zig in den wapenhandel oeffenen of worden gestraft, dat veel kooplieden niet zoude convenieeren. Dit eiland is in desselfs tegenswoordige gesteldheijd een schadelijke bezitting voor de Zweden.

St. Martin. dat voor zoveel het Hollandsche gedeelte aangaat als behoorende onder dit Gouvernement word gereekent, word voor het grootste en wel het beste door de Franschen bezeeten, die zo min als onze natie eenig voordeel van deze bezitting genieten. De inkomsten, die door de West-Indische Compagnie aldaar worden genoten, zijn niet toerijkende om de onkosten, alhoewel zeer gering, goed te maken. De gronden in het Hollandsche gedeelte zijn meestal zeer uijtgebouwt. Het geen bij veele St. Martin van waarde doet beschouwen is de zoute pan, die aldaar is en uijt dewelke dit jaar meer dan 1½ millioenen zakken of schepels zout zijn gehaalt, hetgeen dan ook eenig revenue aan de Compagnie heeft opgebragt, wordende er 4 stuijvers per sak of schepel betaald. Dit is een Hollandsche possessie daar die taal zeer ongemeen is. Er is maar één huijs van koophandel, dat correspondentie op Holland onderhoud en scheept geene producten van eenig aanbelang na het Vaderland zo min als het Fransche gedeelte zulx na Vrankrijk doet. Het getal der inwoonderen in het Hollandsche gedeelte is 1151 blanken, vrije gecouleurde 194, slaaven 4226. Dit eilandt zoude een goede colonie uijtmaken, indien niet verdeelt was. Alle de ingezetenen op weijnig na zijn of Engelschen of creoolen van de nabuurige eilanden.

Saba, dat een ander eiland is onder het Gouvernement van St. Eustatius staande, word omdat het aldaar zo ongemakkelijk is om aan te landen niet zeer veel bezogt. Het heeft evenwel 1301 inwoonders, waarvan 730 blanken, 7 vrije gecouleurde, 564 slaven. In de orcaan van het jaar 1780 zijn de meeste aldaar staande coffijbomen[1]) verwoest. Dit eiland is zeer klippig en hoog. Er pleeg in oude tijden veel en zeer goede indigo gemaakt te worden. Nu geneeren zich de meeste inwoonderen met visschen en schildpadvangen. Er zijn twee klijne zuijkerplantagiën, die met haar beijde omtrent 100.000 ponden zullen maken, welke meest alhier word verkogt. Er word veel vee gekweekt en groentens. De menschen op het agterste gedeelte van dit eiland zijn zeer naarstig. De indigowerken wierden oudtijds door de blanke inwoonders zonder hulp van slaven aan de gang gehouden zowel als hun klijne coffieplantagiën, maar zedert dat dat door de orcaan verwoest is hebben de menschen het niet in hunne magt gehad zoveel bestaan te vinden, dat zij op de gewoone wijze voortgingen, waardoor veele aan het visschen zijn geraakt.

Er is hier eene warme bron zo digt bij de zee geleegen, dat men (de) eene voet in die bron kan zetten en de andere in de zee. Hetzelve water is zeer heet. Ik hebbe van hetzelve hier laten komen en door een apothecar laten examineeren, Hetzelve schijnt in smaak zeer veel rapport op het Pieremonts water te hebben. Ik hebbe ook uijt de bergen van dat eiland zwavel gekregen, die bijna geheel zuijver is. Men heeft mij ook een soort van stof gezonden voor alluin, hetgeene bij nadere examinatie gevonden is alle de eigenschappen van salmoniac te hebben. Ik zal van het een en ander na het Vaderland zenden om te weten of die stoffe ook van eenige waarde zij, en bij de eerste gelegentheid tragten na de plaats zelve te gaan om te zien te ontdekken of het eenige moeijte zoude waardig zijn om die stoffe te colligeeren.

---

[2]) Het H.S. heeft: coffijbonen.

Op dit eiland word niet dan Engelsch gesproken. Men zegt dat het er zeer gezond is. De menschen, die er vandaan komen, zijn over het algemeen zeer sterk en de vrouwen mooij, maar dikwijls zijn de menschen hier met een zeer onaangenaam ongemak geplaagt, dat is schurft, die er meest altijd heerscht en voor dewelke zij de zwavel uijt hunne bergen gebruijken.

Saba is zeer sterk uijt de natuur, geeft geene inkomsten aan de Compagnie als sommige jaaren mogelijk *f* 50 of daaromtrent en heeft ook geene onkosten. Den vicecommandeur, die aldaar is, wanneer iemand quaad heeft gedaan vangt den delinquant zelve en sluijt hem in zijn kelder. Er is evenwel een Raad en maar één mensch op het land, die kan schrijven buijten de commandeur en secretaris. Zij hebben nu ook een predikant gekregen, die zij uijt hunne privébeursen betalen. Niettegenstaande dit alle zo zijn de menschen hier zo goet niet gebleven als zij voor de orcaan van 1780 waren ; zij klagen zeer over diefstallen en dat zij hunne coffij, catoen en groentens niet bewâren konnen tegens de dieven. De commandeur heeft mij zeer verzogt om over te komen om met hem en zijn Raad hier wat tegen uijt te denken.

UIT SURINAME'S VERLEDEN

DOOR

S. KALFF

II

Om voor eene zoo bonte samenleving één wet, één regeeringsbeleid vast te stellen, was hoofdbrekend werk. De gouverneur had zooveel bijzondere belangen terug te dringen opdat de algemeene zaak gediend zou worden, had zooveel gordiaansche knoopen met het zwaard van Alexander door te hakken, zooveel onkruid te wieden alvorens hij aan 't zaaien kon gaan, dat hij zich dra tal van vijanden maakte. De Joden verdroegen het niet, dat hij op den Zondag der christenen het werken verbood; de soldaten evenmin, dat hij met drakonische wetten hunne ongebondenheid te keer ging; de kroeghouders, dat hij eene zware belasting op den invoer van sterke dranken stelde; de planters, dat hij ingreep op hun gezag over de negerslaven. Onder de burgers waren er, die zijne justitiëele maatregelen veroordeelden, en morden over de kosten van hervormingen, welke hunzelve ten goede moesten komen. Anderen weder, koloniale geestdrijvers en pilaarbijters, betichtten hem dat hij in strijd met het oogmerk der Staten, drie roomsche geestelijken had doen overkomen, of althans in de kolonie toegelaten.

Dit laatste was eene verdachtmaking van de protestantsche rechtzinnigheid des gouverneurs. De zaak kwam hierop neer dat Sommelsdijck, toen hij zijn één derde aandeel in de kolonie Suriname kocht, gelden had opgenomen bij den roomschen koopman van Hulten, dien hij deswegen tot zijn gemachtigde in Nederland aanstelde. Deze nu, ijverig zoon der Moederkerk, trachtte hare belangen te dienen door van zijne betrekking tot den gouverneur gebruik te maken en drie priesters, vermomd in wereldlijk gewaad, in de kolonie te smokkelen. Sommelsdyck wist dit niet, maar de scherpe

kalvinistische neuzen in 't vaderland hadden er spoedig de lucht van. Er ging, in het orthodoxe Zeeland vooral, een kerkelijk alarm op. De wolven waren in de schaapskooi geslopen, de kolonie was aan Rome verkocht. De handlangers van het pausdom moesten aanstonds het land uit, of ze zouden de gansche volksplanting aansteken.

Intusschen hadden deze verkapte jezuïtenvaders al zeer weinig tot heil hunner Kerk kunnen uitrichten, dewijl ze reeds spoedig na hunne aankomst onder den invloed van een tropisch moerasklimaat bezweken waren. Doch de tijding van dit afsterven was nog niet in 't vaderland gekomen, en het was op het drijven der Staten van Zeeland, dat Sommelsdyck van de Staten Generaal den stelligen last ontving: hij zou die priesters onverwijld terugzenden. Want evenals in Oost-Indië was ook in West-Indië het protestantisme de godsdienst van staat; evenmin als te Batavia duldde men te Paramaribo de invoering van „paapsche superstitiën".

Bij den Gouverneur, ofschoon streng hervormd, had de officieele briefwisseling over deze zaak de gal doen overloopen. Immers, hij wist dat onder dezen ijver voor de belangen van de „ware gereformeerde religie" de bijzondere belangen schuil gingen. En ook de bijzondere grieven. Suriname toch was door eene Zeeuwsche expeditie veroverd geworden; hare eerste Hollandsche coloniërs waren eveneens Zeeuwen. Het fort was naar de provincie Zeeland Zelandia gedoopt, en geruimen tijd had de kolonie onder het opperbestuur der Staten van Zeeland gestaan. Het feit, dat sedert twee derden van dit koloniale eigendom in andere handen waren overgegaan, heette eene verkorting van de oude Zeeuwsche rechten, en nu men een van de drie participanten zelf zijn eigendom zag beheeren, werd in Zeeland voor algeheele vervreemding gevreesd. Men zou dien ex-cavalerie officier wel door een ander, door een Zeeuw het liefst, vervangen willen zien, en de gelegenheid om hem als een gevaarlijk regent voor te stellen werd niet verzuimd. Thans had men er de Staten Generaal voor gespannen, welke het opperbestuur voerden, welke de kolonie van krijgsvolk voorzagen en meer stem in 't kapittel hadden dan de Staten eener provincie. Hunne Hoogmogenden schreven in den imperativus; de clandestiene zendelingen van Rome *moesten* de kolonie uit....

Welnu, dan zouden ze er uit — voor zoover nog aanwezig.

Want zoo zij zelve reeds lang begraven waren, hunne knoken waren er nog, en deze liet de baloorige gouverneur aanstonds opgraven. Hij sloot het „kille gebeente" in een nieuwe kist, zond die met het eerst vertrekkend schip de zee over en deed er een brief bij „aan wien zulks zoude mogen aangaan":

„Edele Groot Achtbare Heeren!

„Met schipper Johannes Plas hebbe ick aan de Heeren Staten van Zeelandt toegezonden de beenderen van de drie alhier overledene papen, welcke sy gelieven geestelycken te noemen. Ick gelove dat soo die kist vol ducaten was haar beter contentement ende vergenoegen soude doen. Maar dat syn vrughten, die tot nogh toe hier niet en wassen. Doch hope dat, by faute van dien, d' abondantie der suyckeren haar schreeuwende keelen sal versoeten en versachten, en met syroop en jalep haar van hare rasende koortsen genesen, en haar dan betere kennisse van saken doen bekomen van hetgene hier passeert".

Daarmee sloeg de schrijver den spijker op z'n kop. Niet de zaken van den godsdienst, maar de zaken van het aardsch gewin lagen die in 't vaderland het naast aan 't hart. In dien zin achtte hij het waarschijnlijk dat de groote winsten van de Oostindische Compagnie aan de gewezen participanten van de Westindische het slapen beletteden, en dat in dit geval de Staten van Zeeland drie krandjangs suiker eene aangenamer factuur gevonden zouden hebben dan de drie kisten met roomsche doodsbeenderen.

Busken Huet sloot zich bij deze voorstelling aan, waar hij schreef:

„Sommelsdyck had geen onrecht de winzucht zijner landgenooten bij eene ijlende koorts te vergelijken. Had men de nederlandsche kooplieden van dien tijd in de koloniën hun gang laten gaan, justitie, politie, defensie, alles zouden zij aan hun hartstogt opgeofferd hebben. Zoo maar hunne schatten aangroeiden, en het pausdom geen proselieten maakte, dan was het overige hun onverschillig".[1])

De Staten van Zeeland echter konden het ongezouten epistel des gouverneurs niet verduwen. Zij beklaagden zich niet weinig over de „irreverentieuse expressiën" van den voormaligen

---

[1]) Land van Rembrandt.

hoofdofficier, en weigerden de knekels der priesters in ontvangst te nemen. Het *Requiescat in pace* stond voor deze dooden vooreerst niet geschreven, want er hielp niet aan of het bedorven factuurtje moest de zee weer over. Sommelsdyck bekwam zijne zending met protest terug en men deed de drie overledenen wederom in den Surinaamschen grond de plaatsen innemen, welke hun voorbarig ontnomen waren geworden.

Dit was de eerste noch de laatste maal dat de gouverneur, in zijne brieven naar 't vaderland, zoo slecht op zijne woorden paste. Geen landvoogd op Java had het decorum in stijl zoo overboord durven te werpen als deze markies en baron. Het verschil zat hierin, dat een gouverneur generaal van Ned. Indië de eerste dienaar van de Compagnie was, terwijl Sommelsdyck op zijn eigen grond zat. Of althans op een grond, die hem meer aanging dan één van de heeren Staten. Zij zouden, hem tegenwerkende, nog wel eens meer zulke onvergulde pillen moeten slikken; zooals toen hij hun toeduwde:

„Mij verkopen kunt ghy wel, maar de leverantie zal u zwaarder vallen dan geïmagineert werdt".

Zoo er in zijne volkplanting ongewenschte elementen gelijk die roomsche zendelingen te veel waren, burgers waren er te weinig. Het mangelde de kolonie aan eene vaste bevolking, zonder welke zij niet tot een verzekerde toekomst kon geraken. Suriname was voor het blanke ras te veel een passantenhuis; de bewoner hechtte niet aan den grond. De gouverneur ging al ras met het denkbeeld om, dat reeds door voorgangers in zijn ambt was voorgestaan: een bijslag aan „coloniers" te putten uit de vaderlandsche tucht- en verbeterhuizen. Suriname kon voor Nederland een deportatie-oord worden, gelijk sedert Cayenne voor Frankrijk en Botany Bay voor Engeland. De Staten van Holland, welke hij met dit voorstel aan boord kwam, hadden er wel ooren naar zich aldus de „doodeters" van den hals te schuiven, en zonden een transport gedeporteerden de zee over. Maar eenmaal in de kolonie aangekomen en daar aan 't werk gezet bleek het ras, dat men soldaten te kort kwam om deze bagno-gasten te bewaken. Zij deden eerlang hetzelfde, wat reeds zooveel zwarte plantage-slaven vóór hen gedaan hadden; zij deserteerden bij tientallen en vloden diep het binnenland in, naar de boschrijke oevers van de Orinoco-rivier. Doch zij genoten er niet lang van hunne

vrijheid. De gouverneur had een zoon, die zijn medestander was in het koloniale hervormingswerk en bij het leven zijns vaders gemeenlijk werd aangeduid als de heer van Chatillon. Deze zette de vluchtelingen na en bracht de meesten terug naar de hoofdplaats, waar een vermaning met Vader Driestreng hen wachtte.

De tocht was gedenkwaardig, doordien een tipje werd opgelicht van den sluier der onbekendheid, die nog op een uitgestrekt binnenland rustte. En ook doordien bij deze gelegenheid vandaar werd meegebracht de cacaoboom, welke daarna met voordeel in de kolonie werd aangekweekt en waarvan de vruchten, naar Zeeland gezonden, er een vrij aanzienlijk bedrijf in het aanzijn riepen. De Zeeuwsche chocolade was geruimen tijd het puik van de markt en concurreerde met het fabrikaat, waarvoor de Spanjaarden de grondstof uit Mexico naar hun vaderland hadden overgebracht.

De gouverneur leefde eenvoudig; daarvan althans konden zijne haters hem geen verwijt maken. De *Beschrijving van Suriname* getuigt daarvan:

„Zijn Ed. wooninge was maar van hout, gelijk die van de meeste planters, zonder pragt of wereldlijke verzierselen. Zijn ordinaire dagelijkse kleding was van gemein fijn ongebleekt linnen, dragende zijn eigen haar (d.w.z. geen pruik, gelijk te Batavia de dwaze mode was) en zonder poeder; matig in 't gebruik der schepzelen van God (d. i. van dierlijk voedsel) doorgaans zijne bekomst eetende uit éene schotel, hoewel er op ZijnEd. tafel dagelijks zevenderlei verscheide soort van spijze wierd opgedist voor de mede-aanzittenden. Gemeenlijk geen ander als grof roggenbrood, en voor drank wijn met water gemengt gebruikende. Gelijk ZijnEd. een grote liefhebber was van 't planten van allerlei gewassen, was zijn dagelijks divertissement in de tuin te gaan wandelen en werken. Enz."

De gouverneur meende hier zijn levenstaak gevonden te hebben, en de afleiding die een onrustige geest als de zijne behoefde, d.i. het scheppen van eene volkplanting „als uit de modder opgebaggert" — gelijk Valentijn het ten opzichte van Batavia uitdrukte. Met vasten blik en vasten tred ging hij zijn weg, die den weg van vooruitgang was. Het Paramaribo uit den tijd van Krijnssen, het vlek van dertig schamele huizen, groeide onder zijne zorgen tot een stad toonbaar voor landzaat

en vreemdeling. Door rechts en links kanalen te graven dwong hij aan den slijkerigen grond het water af en verminderde daardoor de miasmen, welke Nieuw Middelburg tot eene gevaarlijker woonplaats maakten dan de beruchte Zeeuwsche koortsen het oude Middelburg. Bij zijn komst in de kolonie waren er vijftig plantages, bij zijn dood tweehonderd. Het was niet alleen met *convicts*, dat hij in de volkplanting het europeesche element trachtte te versterken; Fransche Hugenoten en Friesche Labadisten hielp hij hier onderdak. Vooral aan hem had de israëlietische Savanne haren bloei te danken. Hervorming van rechtspleging, verbetering van irrigatie, vermeerdering van cultures, versterking van de weerbaarheid, reorganisatie van het onderwijs, 't stond al op zijn programma, en het was hem gegeven op dat gebied heel wat tot stand te brengen.

Zwaar echter rustte zijne hand op de stroopende Indianen, op Karaïben, Waroes en Arawaks. Met deze vijanden van het blanke ras trad hij op gelijke wijze in 't gericht als de Kaapsche gouverneurs dat met de zwarte „skepsels" deden, met diefachtige Kaffers en Hottentotten. Vijf Indianendorpen werden door hem verwoest en aan de planters gaf hij verlof, neen den last hen neer te schieten. Eerst kracht, en dan genade, oordeelde hij; eerst maakte hij zich geducht; daarna, om de voortdurende geschillen met de planters te doen ophouden, stemde hij toe in een vergelijk. Met de heugenis aan brandende dorpen en bloedige nederlagen zouden de Indianen de getroffen overeenkomst zoo licht niet meer schenden.

Veel had hij in dit Nederlandsch Guiana ten goede gekeerd, reeds na een drietal jaren arbeids. Maar om het zedelijk peil der coloniers te verhoogen, hen toegankelijk te maken voor andere behoeften dan die des lichaams, voor den eeredienst van het schoone, voor kunst en wetenschap zij 't ook in den eersten aanleg, dit zou hem niet gelukken. Zoodanig beschavingswerk behoorde eerst aan eene latere generatie. Nog in het jaar 1742, toen Jan Jacob Mauricius gouverneur van Suriname was en uit kortswijl een *Rijmbrief* schreef aan zijn vriend, den dichter Willem van Haren, was in dat opzicht het geestelijk peil zoo weinig gestegen, werden er de Muzen en de fraaie kunsten zoo kwalijk gediend, dat de zanger er van zeggen kon:

Ik heb mijn tijd versleten
Bij slimmer dan de Geeten.[1])
Sprong daar de Hengstebron,[2])
Zij droogde van de zon;
Men zou de Zanggodinnen
Katoen daar leeren spinnen,
En zo 't gevleugeld paard[3])
Daar neerstreek in zijn vaart,
Men zou hem, onbeslaagen,
In suikermolens jaagen. —

De schilderij was weinig vleiend, maar, uit zulk een mond, alleszins betrouwbaar. Doch was het elders anders geweest, in het „versuimd Brasil" onder Joan Maurits van Nassau—Siegen, in Jan van Riebeek's Kaapkolonie, in Nieuw Nederland waar een gewezen ziekentrooster voor 't eerst de lier tokkelde, in het Insulinde uit de dagen van Camphuis en Speelman, toen Batavia nog een „eerlyck tuchthuis" was? Beheerschte ook daar niet de dollarjacht het leven, zonder een plaatsje te gunnen aan wetenschap en kunst? Eerst in later jaren zou te Paramaribo (en hiermee was men Batavia vooruit) het Genootschap der Surinaamsche Lettervrienden gesticht worden, 't welk vier of vijf bundels *Letterkundige Uitspanningen* in het licht deed verschijnen, onder de zinspreuk:

Zo word in dit Gewest, gelijk aan Bato's strand,
De zucht tot Weetenschap en Kunsten voortgeplant.

Toch, ofschoon de Zanggodinnen hier, gelijk in andere tropische gewesten, tot de verschovelingen behoorden, er zouden voor hen sommige verborgen altaren worden opgericht, bediend door Surinaamsche mulatinnen als priesteressen. Er ontstond een tak van letterkunde, welke men de nationale had kunnen noemen, van nabij verwant aan den Maleischen *pantoen*-cyclus. Geïmproviseerde minnezangen waren aan het volksleven in Oost-Indië niet vreemd, ze waren het evenmin aan dat in West-Indië, en de beoefening van het erotisch lied had veelal

[1]) Barbaarsch volk, ten tijde van Herodotus tusschen Balkan en beneden-Donau wonende.
[2]) De mythische dichterbron Hippokrene.
[3]) Pegasus, symbool van dichterlijke vlueht.

plaats op de z.g. „komparisies". Daar, in een afgelegen buurt, althans in een besloten vertrek verzamelden zich de missies en bezongen liefdesavonturen, gelukkige zoowel als ongelukkige. „Lobi singi" van liefde zingen, noemde men dit. Had zulk eene vrouwelijke rederijkerskamer haar répertoire ingestudeerd, dan werden aanstalten gemaakt voor eene openbare uitvoering. Eigenlijk eene semi-openbare, want noch tot deze, noch tot de repetities werden mannen toegelaten. Deze mochten alleen op den feestavond, te samen met het overige publiek, door de openstaande ramen de „konstige refreynen" opvangen, en de tonen van het begeleidend muziekkorps. Anders actief genoeg op 't stuk van liefde, hadden zij ditmaal de passieve rol.

Altijd „met vergunning van het bestuur" had de zang-avond niet zonder eenig vertoon plaats. Er was eene „Mama komissie" of feestcommissaris, eene „Afrankeri" of ceremonie-meesteres, eene „Moemooi" (minnares) eene „Ameki Sani" (verdedigster) enz. De eerste, de „Mama", ving steeds aan met de deelneemsters te besprenkelen met Florida-water, ten einde de „ogri hai" of het booze oog van hen te verwijderen. Daarna werd een koorgezang aangeheven, waarbij de vrouwen met hunne „anjisa's" of groote hoofddoeken heen en weer wuifden. Vervolgens droeg ieder hare bijdrage voor, steeds op dezelfde eentonige wijs. 't Was dan ook de tekst van het lied, niet de melodie, welke het succes moest aanbrengen. Deze bijval was spontaan; het uitte zich rechtstreeks en met niet weinig gerucht door de openstaande vensters, behalve in toejuichingen, ook in koper en kleine zilvermunten. Veelal droegen de jeugdige mestiezen, welke naar de plaats van „lobi singi" gingen, op hare rokken en hoofddoeken de zg. „divisies" of deviezen, welke er op geletterd of gesoutacheerd waren, velen met Hollandsche spreekwijzen en kernspreuken overeenkomende. Op de Koloniale Tentoonstelling van 1883 te Amsterdam bevond zich eene kostuumpop, eene Surinaamsche juffer van zulk eene amoureuse complexie voorstellende, en die op haren „cotto" of rok niet minder dan tweeënveertig van zulke deviezen droeg. Bij eene andere stond op het geldzakje te lezen: „Missie Amba lobi switi" (juffrouw Amba bemint hartstochtelijk).

Zeker was deze uiting van het volksleven eigenaardig genoeg; men zou die onder de kleurlingen van het oude Batavia

vergeefs gezocht hebben. Die hielden zich liever bij 't orembaaien, waarbij ook van liefde gezongen werd, maar in den maneschijn en in versierde vaartuigen, waarbij de speeljongens met hunne instrumenten voor de begeleiding zorgden. Doch onder de burgers van Paramaribo zouden deze „komparisies" nog lang populair blijven, al konden ze aan het intellectueele leven van den europeaan niet ten goede komen. 't was te gelooven dat de Sommeldyks, vader en zoon, zich met zulke genoegens niet zouden hebben verpoosd,. indien ze in hun tijd reeds bestaan hadden. Zij dienden ook vóór alles de openbare zaak, en deze was hun eene naijverige meesteres; eene, die geen andere goden naast zich duldde dan hoogstens de bescheiden nimf der horticultuur.

Er was daarbij een vraagstuk, de gesteldheid der kolonie zelve betreffende, dat de aandacht van den gouverneur voor zich eischte, en zijne weetgierigheid prikkelde. Er was daar, diep in de wildernissen van het binnenland, nog eene *terra incognita*, die over eene onzekere, maar ongetwijfeld aanzienlijke breedte zich uitstrekte, en eerst hare grens vond aan den zoom van de machtige Amazone-rivier. Daar moest een groot meer liggen, waarvan alleen de naam bekend was; en 't leidde tot een avontuurlijker tocht dan die, welke het opvangen van gedeserteerde tuchtelingen beoogde, toen hij besloot een poging te doen om dat geheimzinnige Parima-meer te ontdekken. Waar lag het, hoe groot was 't, welke volken bewoonden zijne oevers? Niemand, die 't wist; niemand, die er ooit geweest was. Van de Spanjaarden kwam het zeggen dat het zich in 't hart der Braziliaansche oerwouden, misschien nog in het onbekende zuiden der kolonie zelve bevinden moest. Daar plaatste de Indiaansche overlevering — en de Spaansche fantasie, gelijk welhaast blijken zou — in het meer een eiland, op het eiland een stad. Dat eiland was *el Dorado:* het Goudland. Men vond daar velden en verborgen valleien, waar het edel metaal lag opgehoopt hooger dan in de schatkamers der Peruaansche Inca's, waar de eenzame wandelaar onwetend het goud met voeten trad, waar het zoowel in den schoot der aarde als in de bedding der stroomen flonkerde, waar de Natuur in een enkele harer geheime werkplaatsen meer schats had bijeengezameld dan Croesus in zijn paleis, en Salomo in zijn tempel. Bij van Kampen leest men over dit onderwerp:

„De fabel van het meir Parima en El Dorado heeft lang stand gehouden, en men vindt het eerste zelfs nog op de kaarten van Arrowsmith als een binnenmeer van 20 Duitsche mijlen lang. De zilvere bergen bij dit meir zouden zelfs in het uitspansel, in de nevelvlekken van het Schip Argos en in de Magellaansche Wolken hun weerglans vinden. Volgens Humboldt zou het misschien een rots van mica-leisteen op het eiland Fumacena in een meer, 5 graden ten Westen der Orinoco-bronnen kunnen zijn, welke tot de geheele, ver verspreide verdichting heeft aanleiding gegeven. Over 't algemeen is dit gedeelte van America, van de ontdekking af, het land der wonderverhalen geweest. Columbus meende aan den rijken en vruchtbaren mond van de Orinoco, te midden van een heerlijk klimaat, het aardsche Paradijs en een van deszelfs vier rivieren te herkennen. Men vond hieromtrent den berg van louter zilver, Parima, het goud-eiland El Dorado en eene natie van vrouwen, die zelfs langen tijd den naam aan het land. en nòg aan den stroom hebben gegeven, en die de verbeelding zich volkomen naar de Amazonen der oudheid vormde".

De Spaansche rodomontades over dit onderwerp hadden destijds zooveel ruchtbaarheid, en het volksgeloof zooveel stelligheid verkregen, dat Sommelsdyck zelf door den waan zich liet bevangen. Visioenen van het land Ophir doemden voor hem op. Welke waarde zou de kolonie Suriname niet verkrijgen, indien men op rijke goud- en zilvermijnen de hand kon leggen! Zijne inspectiereizen hadden hem reeds tamelijk ver naar 't zuiden der kolonie gebracht, zonder dat hij ooit iets stelligs vernomen had omtrent het geheimzinnige meer, waarvan toch ieder den mond vol had. Hij wilde thans weten wat er van de zaak aan was en zond een klein detachement, een officier met vijf man, naar het zuiden des lands op verkenning.

Gelukkig genoeg ontsnapte dit kleine „klompje" aan de jaguars der wildernis, aan de moeraskoortsen der dompige wouden en aan den vleeschketel van kannibaalsche Karaïben. Doch van het meer Parima zagen zij niets, en evenmin van het onbekende Goudland. Zij hadden wildernissen, barbaren en alligators gezien, maar geen edel metaal. De wijdluftige voorspiegelingen van dit wonderland losten zich

ten slotte op in Indiaansche mythe en Spaansche wind.

Vier jaren achtereen arbeidde Sommelsdyck aan den vooruitgang der kolonie, die tevens zijn eigen vooruitgang zou zijn. Het is waar, hij bezat geld en goed genoeg, ook naam en aanzien, om in 't vaderland den baanderheer uit te hangen en daar rang te nemen onder de aanzienlijksten van den lande. Als zijn vaderlijk erfdeel waren hem de titels van markies, baron en sire toegevallen, met nog groote rijkdommen daarbij. Een zijner biografen besluit: „Aerssen (van Sommelsdyck) moet meer dan millionnair geweest zijn, dat zijne weduwe aan Willem III heeft kunnen voorstellen haar aandeel in de Societeit van Suriname over te nemen voor zeven ton gouds". Maar 't geen hem ontbrak was macht, of voor 't minst staatkundige invloed. Hij had geenszins eene zoo schitterende positie als zijn beroemde grootvader bezeten had; en werd de rol, op welke hij aanspraak meende te hebben, hem in 't vaderland niet gegeven, dan wenschte hij die in de kolonie op zich te nemen. Waarschijnlijk is 't dat deze krachtige geest eene volkplanting wilde scheppen zooveel mogelijk naar het loonend Oostindisch model, om er zelf de eerste persoon te blijven en het (gedeeltelijk) bezit aan zijn geslacht te verzekeren.

Eene onverwachte gebeurtenis sneed hem den weg daarvoor af. Ten einde aan zijne hervormingen kracht bij te zetten en de kolonie weerbaar te maken ook tegen een buitenlandschen vijand beschikte hij over soldaten, die een gevaarlijk element vormden. Zij waren al niet beter dan die, welke zoo vaak aan boord der oostinjevaarders muiterij pleegden, en in 1740 zich schuldig maakten aan den grooten Chineezenmoord te Batavia. Het strenge regiment van den gouverneur was hun reeds lang een ergernis geweest. Het schijnt ook dat Sommelsdyck niet voorzichtig genoeg met deze rauwe gasten wist om te gaan, dat maar al te vaak de voormalige hoofdofficier in hem herleefde wanneer hij tegenover morrende soudeniers stond. Een zijner zusters (zijn vrouw was in Nederland achtergebleven) zag de zaak niet verkeerd in toen ze hem waarschuwde „de Peerlen niet voor de Zwynen te werpen opdat ze, zig omkerende, hem niet mogten verscheuren".

De hoofdgrieven der militairen waren deze, dat hij hen in dit tropisch klimaat te veel koeliedienst liet verrichten, en

dat hij hen kort hield in hunne rantsoenen. De voorzichtige Van Kampen erkent: „Naar zijn gestrengen aard had hij in dit heete klimaat misschien wat zwaren te arbeid van het krijgsvolk gevergd; deze lieden, het uitschot der Hollandsche legers, waren daarbij ongelukkiglijk, bij gebrek aan toevoer uit het vaderland, slecht van levensmiddelen voorzien". Inderdaad was Suriname geen land als Java, waar handenarbeid overvloedig en goedkoop was. Voor de uitvoering van openbare werken kon niet zoo licht over een voldoend aantal dure Afrikaansche negerslaven beschikt worden, als ginds in Oost-Indië over de heerendienstplichtigen. De gouverneur preste dus zijne arbeiders, de militairen het eerst. Over de andere grieve echter, die der schrale rantsoenen, zou eene lezing worden gegeven, zeer afwijkende van die van Van Kampen. Deze n.l., dat het geenszins een tekort aan victualie in 's lands magazijnen was, 't welk Sommelsdyck noopte de soldaten op diëet te stellen. Het behoorde veeleer tot zijn stelsel van militaire opvoeding. De gouverneur strafte zijne krijgsknechten als een kostschoolhouder zijne schooljongens; hij trof hen in hun maag. Met de bloedrijkheid van hunne lichamen te verminderen, meende hij tevens hunne zondige aandriften te breidelen. Bij Pistorius leest men hierover:

„Inzonderheid bevlijtigde hij zig een gansche reforme onder de Militie te maken, die grootendeels als verzoopen lag onder allerlei gruwelen en godloosheden; des fnuikte hij dezelve in de overdaad van hun voedzel, als zijnde niet zelden de Broeisteresse van onbetamelijke hartstogten".

Derhalve, veel arbeid, tot afleiding; weinig voedsel, tot kalmeering — deze begrippen paste Sommelsdyck toe op de bezetting van het fort *Zelandia*. Bij kloosterlingen, bij Geert Groote's broeders des gemeenen levens ware hij er verder mee gekomen dan bij kolonialen gelijk ze destijds uit het werfbureau kwamen. Te samen met des gouverneurs strenge strafbepalingen tegen prostitutie en dronkenschap was dit de kiem van eene militaire samenspanning. Men besloot hem meer rantsoen en minder arbeids af te eischen, desnoods met de sabel op de borst.

Reeds in den avond van 17 Juli 1688 ving het verzet aan. De soldaten weigerden dienst. Zij verzegden het om eene partij steenen, welke door de negers uitgehakt waren, naar

het waterwerk te brengen, tenzij men hun rantsoen vivres vermeerderde. Zij werden slechts van geweldpleging weerhouden door de toezegging dat, zoodra de magazijnen beter voorzien waren, zij eene ruimer uitdeeling zouden ontvangen. Den 19den, een Maandag, moest het werk hervat worden. Doch het was onder de muiters reeds overeengekomen dat, ingeval aan hun eisch niet voldaan werd, zij „den Gouverneur den hals zouden breeken". Achttien tot twintig gewapende belhamels trokken met een vochtig zeil naar Sommelsdycks woning, maar ontmoetten het eerst den kommandant van 't fort, Laurens Verboom, en den luitenant Kouper, die hen deels met bedreigingen deels met beloften van hunne booze voornemens zochten af te brengen. Zelve zouden zij bij den gouverneur hunne zaak gaan bepleiten. Sommelsdyck, op het rumoer afkomende, berispte Verboom dat hij met muitelingen in zooveel bespreking trad. En toen deze laatsten hem nu zelf aanspraken op een toon gansch niet volgens de krijgstucht, lichtte de toornige gouverneur zijn stok op en ging op de rebellen af.

Verboom was van eene toeschietelijker natuur dan Sommelsdyck, en bij de militairen gezien. Men waarschuwde hem uit den weg te gaan. Het viel hem echter niet in zijn chef tegenover dit bandeloos volk alleen te laten; hij bleef hem ter zijde. Van daar dat beiden getroffen werden door de kogels, welke de muiters thans op hen losten. Verboom viel het eerst, met eene zware wonde in den buik waaraan hij negen dagen later kwam te overlijden. De gouverneur echter bleef op de plaats dood. Hij had niet minder dan 46 wonden, hoewel niet alle kogelwonden. Want eenmaal in den roes van 't moorden staken en hieuwen de halfbeschonkenen nog op het lichaam des gehaten mans, toen dit reeds geen teekenen van leven meer gaf.

De vrees van Sommelsdycks zuster was bewaarheid: de zwijnen hadden zich omgekeerd en den hoeder verscheurd.

„Dit", zegt van Kampen, „was het einde van een man, die onder de merkwaardigste Nederlanders, wier werkkring buiten Europa lag, verdient geteld te worden. Hij mag de schepper der kolonie Suriname heeten, die vóór hem niets dan een moeras, bijna zonder inwoners, althans zonder orde en regelmaat bij dezelve, geweest was".

Na den dubbelen moord maakten de rebellen, wier aantal tot ongeveer tweehonderd was aangegroeid, zich meester van het fort, en plunderden Sommelsdyks woning. Doch de Koloniale Raad wist, hoofdzakelijk door list, de positie weer meester te worden en een vijftigtal muiters in handen te krijgen toen zij reeds aan boord waren van het schip, waarmee zij de vlucht wilden nemen. Elf daarvan werden ter dood gebracht; drie geradbraakt en acht gehangen.

Voor het gouverneursambt kwam thans in aanmerking Sommelsdycks zoon, de heer van Chatillon, die destijds in Holland was. Maar deze kende dat ambt te goed en, zich spiegelend aan het lot zijns vaders, wees het aanbod af. Hij vertrok enkel naar Suriname om den boedel te beredderen, en maakte de reis te zamen met den nieuwbenoemden gouverneur, Scherpenhuyzen. De weduwe hield rekening met den bloei, waartoe de kolonie onder het bestuur haars echtgenoots geraakt was, toen zij zeven ton vroeg voor het aandeel, dat aan Sommelsdyck slechts *f* 87.000 had gekost. Maar noch een van de beide andere participanten, noch de prins-stadhouder was er op belust dit incourante fonds tot dien prijs over te nemen. Eerst in 1760 werd dit familiebezit door de erfgenamen overgedaan aan de stad Amsterdam, en wel voor den prijs dien de weduwe niet had kunnen bedingen.

Sedert zouden nog zware tijden voor Suriname aanbreken. Na den aanval eener Fransche vloot weerstaan te hebben zou de kolonie zich blootgesteld zien aan den verderfelijken invloed van langdurige droogten, felle epidemieën, onbekwame regenten, oorlogen met Indianen en Boschnegers, slavenopstanden, bestuurskrakeelen en gebrek aan arbeidskrachten. De Geoctroyeerde Societeit van Suriname zou te gronde gaan gelijk daarvóór de Westindische, gelijk daarna de Oostindische Compagnie. Lang zou de kolonie voor het moederland een lastpost, en voor de staatslieden *a puzzle* blijven. Maar het is te verwachten dat, tegenover de stemmen die reeds voor den afstand aan eene vreemde mogendheid pleiten, Nederland dit misdeelde onder zijne wingewesten niet los zal laten, en dat er nog eens een herboren Nederlandsch Guiana zal verrijzen zooals Sommelsdyck het in zijne aspiraties voor zich zag.

Of die droomen werkelijkheid zullen worden — „de tijd zal 't leeren".

UIT DE PERS.

NEDERLAND.

Aan een artikel in het *Koloniaal Tijdschrift* van Augustus 1919 getiteld: „De heer Van Kol over „Home Rule" voor Suriname" en geteekenk *Caraïb* [zijnde een ktitiek op het artikel van den heer Van Kol in de Mei-aflevering van *De West-Indische Gids*] wordt het volgende ontleend, waarbij de noten zijn weggelaten:

Wanneer wij nu nog eens het oog laten gaan zoowel over de studie van den heer Van Kol, als over ons opstel daaromtrent, ontwaren wij dat zich in een en ander enkele concrete vragen afteekenen, die, al bespraken wij ze in algemeenen zin bij onze critiek op de beschouwingen van den heer Van Kol, op duidelijke beantwoording onzerzijds aanspraak kunnen maken.

Zoo staan wij voor deze vraag: zou het überhaupt niet in het belang van Moederland en Koloniën zijn, als het instituut der Koloniale Staten geheel opgeheven werd? Ons antwoord daarop luide zonder aarzeling ontkennend. Met behoud van de gelegenheid, door het Regeerings-Reglement van 1865 geopend, om de publieke zaak in de kolonie in het openbaar te behandelen, is, naar onze overtuiging, en zoo groot algemeen belang betrokken, dat, afgescheiden van elke andere overweging van politieken aard, reeds ethische en utiliteitsredenen tot behoud van het instituut der Staten dringen.

De onzichtbare invloed, die van het bestaan van een „vertegenwoordigend" lichaam in een kolonie uitgaat op de bestuursgestie — ook in passieven zin — is een factor, die ten deze mede niet over het hoofd màg worden gezien.

Zou het dan aan te bevelen zijn de taak der Staten minder omvangrijk te doen zijn, ten einde de werkzaamheid van het College meer dan tot dusver tot haar recht te doen komen?

Leest men de rede van den oud-Gouverneur Smidt, waarop in het eerste gedeelte van ons opstel werd gedoeld, aandachtig na, dan vindt men daarin een pleit om in Suriname tot een toestand te komen, waarbij aan het College der Koloniale Staten vrijwel de functiën van een gemeenteraad hier te lande, met de geheele kolonie tot ressort, zijn opgedragen.

De „Suriname-Commissie" van 1911 had meer de figuur van onze Provinciale Staten voor oogen, toen zij hare voorstellen tot wijziging van het bestuur der kolonie ontwierp en daarbij de taak der Koloniale Staten nader wilde vaststellen.

Wij voor ons achten nu eenige beperking van de bevoegdheden der Staten, althans verenging van de grenzen, binnen welke het College thans tot medewerking aan- of bespreking van de publieke zaak wordt geroepen, ongewenscht en onnoodig.

Reeds daarom ongewenscht, omdat dan de behandeling van uit te sluiten

onderwerpen verplaatst zal worden naar volksvergaderingen en samenkomsten van politieke clubs, en het Bestuur alsdan niet in de gelegenheid zal zijn, om het standpunt door de Overheid ingenomen, uiteen te zetten, en om misverstanden of verkeerde voorstelling van zaken recht te zetten.

Ongewenscht ook, omdat terugneming van eenmaal geschonken staatkundige rechten of voorrechten het in het leven komen van politieke agitatiën bevorderen en het verscherpen van tegenstellingen bij het bestuur van de kolonie in de hand werken. De oppositie, in 1900 tegen het hooger besproken (interpraetatief) voorstel van Minister Cremer ten aanzien van artikel 48 van het Regeerings-Reglement gevoerd, die hare nawerking tot heden doet gevoelen — ten blijke: het *Gids*-artikel van den heer Van Kol — zij in hare overdrevenheid te dezen aanzien reeds eene vingerwijzing.

Het argument van de „Suriname-Commissie" (blz. 269 van haar rapport), dat de aan de Staten opgelegde taak eigenlijk boven hunne geestelijke macht staat, maakt, hoe omstandig ook toegelicht, op ons niet zoodanigen indruk dat wij ons standpunt ten deze zouden moeten verlaten. In 1865 heeft de wetgever het bezwaar niet laten gelden, in 1900 evenmin, en de toen genomen beslissingen hebben wij loyaal te aanvaarden. De overtuiging van de „Suriname-Commissie" zou, als men haar tot de zijne maakt, een factor kunnen zijn van zwaarwegende beteekenis bij de *beoordeeling* van door de Staten genomen beslissingen en gegeven adviezen, maar naar ons inzien, ook onder de gegeven omstandigheden, niet mogen leiden tot de door die Commissie getrokken consequentiën.

Alléén dan, wanneer in de kolonie zelf een communis opinio ontstond die tegen het voortbestaan van de Staten was gericht of voor inperking van hunne politieke bevoegdheden kon worden aangevoerd, zouden wij ons bij een en ander kunnen neerleggen.

En onnoodig vinden wij eene kortwieking van de Staten wanneer, met behoorlijke handhaving of toepassing van de artikelen 48 en 112 van het Regeerings-Reglement de *hoofd*leiding in zaken van wetgeving en in begrootingsaangelegenheden aan het Moederland blijft.

De heer Van Kol noemt, op blz. 21 van zijne studie, Suriname de „pupil" van den „voogd" Nederland. Voor leiding van dien pupil zijn teugels noodig, en juist deze zouden ontbreken, als de adviezen van den heer Van Kol werden gevolgd en de werking van evengemelde artikelen van het Regeerings-Reglement werd opgeheven of belemmerd.

Er kan natuurlijk gesproken worden over de *wijze* waarop deze teugels moeten worden gehanteerd; het wordt dan een kwestie van meer of minder. Doch, kan men al de meening eerbiedigen van hen, die van opinie zijn dat ze niet te strak moeten worden aangehaald of wil men zich keeren tegen degenen, die tot straffer trek raden, men bedenke daarbij dat deze artikelen van het Regeerings-Reglement, op zichzelf, geenszins ten detrimente van de kolonie zijn geschreven, maar dat zij de bevordering van algemeene belangen, of van belangen die in de Staten niet vertgenwoordigd zijn, dan wel daarin geen waardeering vinden, mogelijk moeten maken.

Zelfs niet in huishoudelijke aangelegenheden van weinig belang zou, naar onze meening, Nederland zich kunnen of mogen onttrekken aan politieke of moreele verantwoordelijkheid. Die verantwoordelijkheid is het best te dragen

als de grootst mogelijke vrijheid en ruimte van behandeling van de publieke zaak in en door de kolonie wordt behouden.

Dat de „toon" die wel eens in of door de Koloniale Staten wordt aangeslagen niet bijster sympathiek aandoet, behoeft ons inziens ten deze mede geen gewicht in de schaal te leggen.

Als van verlaging van het peil der debatten de rede is, staat men niet voor een specifiek Surinaamsch verschijnsel. In 't bijzonder niet na den uitslag van de laatste gemeenteraadsverkiezingen hier te lande, kunnen wij er ons illusiën van maken, dat te dezer zake de Koloniale Staten bij Nederland in de leer kunnen gaan. Gaat het over de schreef dan bestaan trouwens zekere parlementaire correctieven, die ook in Suriname toepassing kunnen krijgen.

Het denkbeeld, om tot uitbreiding van het aantal Statenleden over te gaan, hiervoren besprekende, hebben wij doen uitkomen dat daartegen, naar het ons voorkomt, geen beginselbezwaar bestaat, maar dat gewaakt dient te worden voor een log worden van het College. Het punt is overigens de aandacht van het Bestuur wel waard, met het oog op de mogelijkheid, om in de kolonie het elders meer en meer doorgevoerd wordend beginsel van vertegenwoordiging van electorale minderheden of van niet vertegenwoordigde volks- en belangengroepen in toepassing te brengen.

Vermoedelijk zou daarbij de weg moeten worden opgegaan die in 1900 werd verlaten, n.l. die van „benoeming" van leden der Staten. Deze zouden in het gedachte geval dan niet als „gouvernements"-leden zitting moeten nemen, gelijk weleer, maar als speciale vertegenwoordigers van bizondere volksgroepen of volksbelangen ; zij zouden de samenstelling van het College moeten vervolledigen, — om het zoo uit te drukken, op het voetspoor van wat ten aanzien van den Volksraad in Nederlandsch-Indië geschiedde.

De vraag, of uitbreiding van het kiesrecht zal moeten worden gegeven zouden wij afhankelijk willen zien gesteld in de eerste plaats van de uitkomst van een onderzoek naar de geneigdheid van degenen, aan wie het kiesrecht wordt toegedacht, om dit te aanvaarden. Voor „musz"-kiezers in Suriname gevoelen wij niet bijster veel. Maar ook zal degelijk moeten worden nagegaan of zij, die voor ontvangst der bevoegdheden van kiezer gevoelen, ook moraliter en intellectueel daarvoor rijp zijn te achten. Eene „vertegenwoordiging" ontleent hare poltieke beteekenis toch niet alleen aan de eigenschappen van de haar samenstellende elementen, maar, en bovenal, aan de *waarde* van de volksgroepen, waaruit deze zijn gekomen.

Men spreekt in de laatste jaren veel over „capaciteitskiezers", die aan de kiezersgroepen in Suriname zouden moeten worden toegevoegd. Ook de heer Van Kol staat verwezenlijking van het denkbeeld voor. Het wil ons voorkomen dat in deze richting wel wat zou kunnen worden gedaan, ofschoon wij ons niet verhelen, dat, stelt men werkelijk intellectualiteits-eischen, het aantal kiezers niet zeer zou toenemen. Het zou dan ook voor de „intelligentia" in Suriname een poover compliment zijn als men aannam dat een groot aantal harer leden het thans niet tot een inkomen van *f* 1400 's jaars, en zoo tot kiesbevoegdheid, zou kunnen brengen.

Legt men daarentegen een lagen capaciteitsnorm aan, dan zou het bezwaar kunnen ontstaan dat nagenoeg-bezitloozen en halfontwikkelden de stembus zullen gaan beheerschen.

Wij meenen dat voorshands zal moeten worden gegaan in de richting, die Gouverneur De Savornin Lohman indertijd voorstond, terwijl het denkbeeld van den heer Van Kol (van 1900), om aan ieder, die over *f* 1000 inkomen (of meer) belasting betaalt, het kiesrecht toe te kennen, inplaats van, zooals nu, de grens te trekken bij *f* 1400 inkomen, ons niet ongevoelig laat. Het thans mogelijk buiten verkiezingen voor de Staten blijvende gedeelte van de koloniale „intelligentia" zal in dat geval ook implicite het kiesrecht deelachtig worden.

Een goed bestuur voor een kolonie als Suriname kan niet „op bestelling" worden geleverd. Het moet groeien uit dikwijls pijnlijke ervaringen en gedurende generatiën. Komt de tijd dat de moreele en intellectueele standaard in de kolonie, de gangbare opvattingen omtrent rechten en verplichtingen van het individu, de sociale en economische structuur van de maatschappij, die evenaren, welke in andere gewesten worden aangetroffen als dragers van de daar gevonden wordende staatsinstellingen op den grondslag van zelfbestuur, wanneer de „volksvertegenwoordiging" in de kolonie nevens afspiegeling van de bevolkingsgroepen, ook de waarde daarvan zal doen kennnen, dan eerst zal het advies van den heer Van Kol van thans met goede hoop kunnen worden gevolgd, en het Regeerings-Reglement van Suriname in sterk „democratischen" geest kunnen, ja moeten worden herzien.

„Laissez mûrir les choses" schrijft de heer Van Kol boven zijn *Gids*-artikel. Juist.... laat ze rijpen!

Teelt van Cocosnoten in Panama. — Onder de landen, die door bodemgesteldheid en klimaat bij uitstek geschikt zijn voor de teelt van den cocospalm, moet ook de republiek Panama genoemd worden. Geen wonder dan ook, dat men zich daar te lande, bij de steeds toenemende vraag naar de producten van den cocospalm voor industrieel gebruik, meer systematisch op de teelt begint toe te leggen. De noten uit Panama zijn bekend onder den naam van San Blas-noten, naar het district, waar het grootste deel vandaan komt en deze naam is op de New-Yorksche markt zeer gunstig bekend; de noten halen daar een hooger prijs dan eenige andere uit West-Indië afkomstige soort, met uitzondering misschien van het product uit Porto-Rico.

Tot voor weinige jaren vond geen systematische cultuur van den cocospalm in Panama plaats. Overal langs de kusten, met name van den Atlantischen Oceaan, vindt men de boomen, hetzij in het wild groeiende, hetzij in ongelijke formatie aangeplant, zonder dat behoorlijke afstanden tusschen de planten gehouden wordt of de ondergrond wordt schoon gehouden; het meest komt de palm echter voor op de kleine kusteilanden, ten Westen van Nombre de Dios en Oostwaarts tot in het land van San Blas.

Met den uitvoer der noten over Colon houden zich een twee- of drietal maatschappijen bezig; deze hebben afdeelingen op verschillende plaatsen langs de kust, als Playa de Damas, Santa Isabel en San Blas, De inboorlingen brengen de noten in kleine hoeveelheden naar deze verzamelplaatsen, vanwaar ze in losse lading met kleine schoeners van een laadvermogen van 40.000 tot 75.000 noten naar Colon worden overgebracht. Daar worden ze in balen gepakt en verzonden naar New-York. In 1917 werden uit Panama ongeveer 20 millioen noten, ter waarde van £ 142.000 uitgevoerd, waarvan

alleen uit Colon 19.500.000 stuks. De geheele export ging naar de Vereenigde Staten.

Vóór den oorlog bewogen de prijzen der noten zich over het geheel in stijgende richting en dit gaf belanghebbenden den moed om wat kapitaal voor de cultuur beschikbaar te stellen en zich de noodzakelijke uitgaven te veroorloven om bepaalde plantages aan te leggen, waar de boomen systematisch zouden worden uitgeplant en geregeld verzorgd. Zoo begon men een jaar of vijf geleden met de eerste plantages o. a. een te Bocas del Toro, twee aan de kust van den Stillen Oceaan en één aan de Atlantische kust, namelijk aan den mond van den Rio Indio, twee mijlen ten Westen van Nombre de Dios. Voor deze laatste plantage werden 900 acres bosch opgeruimd in rijken, alluvialen dalgrond en 50.000 boomen geplant. De eerste 10.000 waren geplant in Augustus 1913; de volgende 30.000 waren eenige maanden later in den grond en een kleine vier jaren geleden was het planten van de laatste 10.000 afgeloopen.

Voor het planten werden speciaal noten van de beste San Blas variëteit uitgekozen. Het kapitaal der maatschappij bedroeg aanvankelijk $ 50.000, welke som ook geheel is besteed aan den aanleg der plantage; tegen den tijd, dat de teelt gaat rendeeren, denkt men het kapitaal met $ 35.000 te verhoogen. De kosten zullen dan ongeveer $ 1.70 per boom bedragen. De geplante boomen groeien tot dusver bevredigend en de eerste 10.000 beginnen vruchten op te leveren. In plaats van een kleine hoeveelheid noten, als doorgaans bij den eersten oogst gewonnen wordt, zijn hier reeds verschillende boomen, die 100 en meer noten hebben opgeleverd.

Tegen het einde van 1919 meende men reeds te kunnen rekenen op een productie van ten minste 20.000 noten per maand en omsteeks 1926 zou het geheele bedrijf behoorlijk kunnen rendeeren. Van het totaal ad 50.000 geplante boomen, behoefden slechts een 4000 tal, die verloren gingen door ziekte, enz. vervangen te worden. De afscheephaven voor de plantage zal zijn Bahia San Christobal, bij den mond van de Rio Indio; de haven biedt gelegenheid tot laden aan voor schoeners van voldoende capaciteit voor rechtstreeksch vervoer naar New-York. (Oliën en Vetten.)

Tweede Koloniaal Onderwijscongres. — Over het tweede Koloniaal Onderwijscongres, dat, naar nader is vastgesteld, te 's-Gravenhage in den Dierentuin zal worden gehouden op 22, 23 en 24 October e. k., heeft Z. K. H. de Prins der Nederlanden het beschermheerschap aanvaard.

De Minister van Koloniën, de heer A. W. F. Idenburg en de Minister van Binnenlandsche Zaken, Jhr. Mr. Ch. Ruijs de Beerenbrouck, tijdelijk het Ministerie van Koloniën beheerend, hebben zich bereid verklaard het eerevoorzitterschap van het congres te aanvaarden.

Laatstgenoemde Minister zal het congres openen. Voorzitter van het bestuur is: Mr. J. H. Abendanon, oud-directeur van het departement van O., E. en N. in Ned. Indië.

Het programma van het congres is, voor zooveel Suriname betreft, als volgt saamgesteld: 22 October, 's morgens, A: Hoe moet het onderwijs in Suriname ingericht worden ten aanzien van de Ned.-Indische, Britsch-

Indische en Chineesche kinderen, in het bijzonder wat betreft de taal? Is het noodig voor hen afzonderlijke scholen op te richten?
Inleider: W. D. H. Baron van Asbeck, oud-Gouverneur van Suriname.
Prae-adviseurs: W. v. Bellen, oud-onderwijzer in Suriname; dr. H. D. Benjamins, oud-inspecteur L. O. in Suriname; pater J. F. van Eerd, onderwijzer aan een bijzondere school te Paramaribo; K. v. d. Meulen, West-Indisch onderwijzer met verlof.

Emigratie van Curaçao. — Bij de behandeling der begrooting in den Kolonialen Raad is dit onderwerp ter sprake gekomen in tweeërlei opzicht. Vooreerst is er gewezen op het gevaar, dat kleine schepen een veel grooter aantal menschen vervoeren, dan waarvoor zij berekend zijn en ingericht, waarbij dus de veiligheid der opvarenden eene belangrijke rol speelt, en in de tweede plaats in aangedrongen op maatregelen, om den tijdelijk geëmigreerden arbeider te verplichten voor zijn achtergelaten gezin te zorgen. Vooral de suikervelden op Cuba trekken arbeidskrachten uit de kolonie. De *Amigoe di Curaçao* becijfert, dat van half Februari tot half Juni van dit jaar reeds ongeveer 1300 mannen alleen van het hoofdeiland der kolonie uit daarheen vertrokken zijn en noemt als totaal cijfer voor dit eiland een getal van 3000 van hen, die, door de hooge loonen van 2 à 3 dollars per dag (en zelfs zijn al hoogere bedragen genoemd)[1]) verlokt, naar Cuba geëmigreerd zijn voor korteren of langeren tijd. Ten dienste van het vervoer van personen en brieven is reeds een geregelde dienst tusschen beide eilanden geopend. Tien percent der bevolking van Curaçao — en voor Aruba moet dit cijfer nog hooger zijn — heeft alzoo aan den uitttocht deelgenomen.
Hiermee raken wij een derde punt aan, dat in deze kwestie de aandacht vraagt, en wel het onttrekken van zoovele arbeidskrachten aan de kolonie, een economisch vraagstuk van veel gewicht naast dat van de zorg voor de achtergelaten betrekkingen.
Voor de veiligheid der vertrekkende arbeiders zijn reeds maatregelen getroffen. Eene verordening van 1883 (Pb. no. 7) zorgt voor de belangen der opvarenden van zeilschepen, waaraan helaas niet altijd even streng de hand gehouden schijnt te zijn, en nu onlangs is deze verordening ook op stoomschepen van toepassing verklaard.
De beteekenis van de derde kwestie is nog niet te overzien. Curaçao heeft eenen internationalen naam te verliezen, vooral in het scheepvaartverkeer als van een haven, waar snel en goedkoop gewerkt wordt, en zal er prijs op stellen, ook bij de noodzakelijke verhooging der arbeidsloonen dien roep te behouden. Tegen de hooge loonen, die de Cubaansche suikerplantages betalen, zullen de planters op Curaçao niet kunnen opbieden. En zoo staat mogelijk in tweeërlei opzicht de kolonie voor een moeilijke crisis. De belanghebbenden zullen zich zeer ernstig rekenschap hebben te geven van de maatregelen, die moeten genomen worden, om hierin te voorzien. De *Amigoe di Curaçao* verwacht in eene „Nabeschouwing" van 't begrootingsdebat nog al iets van de bepalingen tegen de wervers van Curaçaosche arbeidskrachten,

---

[1]) In den Kolonialen Raad is zelfs van een loon van 4.80 dollar gesproken. (Zie *Koloniaal Weekblad*, 4 Sep ember 1919.)

die zij „zeer gevaarlijke personen, feitelijk niets anders dan slavenhandelaars en zielverkoopers" noemt, maar het wil ons voorkomen, dat dit blad de waarde en uitwerking dezer maatregelen overschat. Voor zoover men de contractsvrijheid niet aan banden leggen kan en wil, zal men op deze wijze niet veel bereiken. Ons trof eene correspondentie uit Cuba in *La Cruz* van 9 Juli 1919, waarin wel de moreele en ideëele voordeelen van Curaçao boven Cuba worden in het licht gesteld, maar de briefschrijver besluit toch, dat op het oogenblik de materiëele voordeelen hem en anderen aan Cuba blijven binden. Zoo schrijft niet iemand, die het slachtoffer is van individuen, als de *Amigoe* de wervers kwalificeert. (*Het Koloniaal Weekblad*, 4 September 1919.)

II.

Het spreekt vanzelf, dat, zoolang deze dingen zoo zijn, volle aandacht moet geschonken worden aan het tweede punt, waarop wij wezen, n.l. de zorg voor het onderhoud der achtergelaten families.

Bij de behandeling der begrooting is herinnerd aan de maatregelen, die genomen zijn toen in 1904 en 1905 Suriname Curaçaosche werkkrachten betrok voor den Lawa-Spoorweg, waardoor de arbeider verplicht was, door tusschenkomst van zijnen patroon een gedeelte van zijn loon aan zijn gezin te laten uitbetalen. Wij kennen den aard dezer voorschriften niet, en zouden er wel gaarne iets meer van willen weten, maar kunnen ons begrijpen, dat de gemachtigde van den Gouverneur in de vergadering, waar deze opmerking gemaakt werd, verklaarde, de mogelijkheid niet in te zien, om dwangmaatregelen tegen den afwezigen arbeider uit te voeren. Hoe wil men het verhaalsrecht uitoefenen tegen hem, die zich vrijwillig of gedwongen vóór zijn vertrek verplicht heeft, om rechtstreeks of door bemiddeling der autoriteiten geld over te zenden, en bij nader inzien het beter vindt, hieraan niet te voldoen? Het bezwaar is van gelijken aard, als waarmee hier te lande o. a. de Voogdijraden sukkelen, wanneer de ontzette vader zich door vertrek naar het buitenland aan zijn verplichtingen onttrokken heeft.

Niet anders wordt de zaak, wanneer men aan den werkgever de verplichting wil opleggen, een deel van het loon uit te betalen aan het achtergelaten gezin van den werknemer. Hoe dien nalatigen werkgever, onderdaan van eenen vreemden staat, dien plicht op te leggen? „Een contract ten parkette", zegt men. Maar dan toch zeker tusschen patroon en arbeider, niet tusschen den werkgever en de kolonie Curaçao, welke laatste niets te maken heeft met deze privaatrechtelijke verhouding als zoodanig. En dan is de arbeider, die juist tegen zichzelf beschermd moet worden, de eenige, die nakoming van het contract vorderen kan, en juist integendeel, wanneer hij al niet vrijwillig genegen is, geld op te zenden, eerder moeite zal doen, om den werkgever over te halen, alles aan hem uit te betalen; terwijl deze werkgever op zijn beurt er meer belang bij heeft, zijnen werknemer dan diens gezin ter wille te zijn.

Het is mogelijk, dat dit indertijd met Suriname anders geweest is, daar eene verplichting den Curaçaoschen arbeider of den Surinaamschen werknemer opgelegd in dezen geest zeer wel uitvoerbaar kan geweest zijn. Maar, zooals het geval nu zich voordoet, kunnen wij niet anders zeggen dan dat wij met

de meeste belangstelling tegemoet zien de verordening, die het bestuur op dit stuk heeft toegezegd in de memorie van toelichting tot de ontwerp-verordening, houdende vaststelling van maatregelen van voorzorg in het belang der gezondheid en veiligheid van personen, die anders dan als kajuitspassagiers over zee vervoerd worden. Alsdan komen wij hierop terug.

(*Het Koloniaal Weekblad*, 11 September 1919).

Oud-Gouverneur Barge. † Op 25 September 1919 is te Voorburg overleden Meester Charles Augustinus Henry Barge, die van 1890—1901 Gouverneur van Curaçao is geweest. Als voorzitter van het Hof van Justitie tot deze waardigheid geroepen, heeft de heer Barge die ruim elf jaren bekleed, een ongeslagen record te midden van allen, die vóór en die na hem gouverneur zijn geweest. Onder zijn bestuur heeft de Spaansch-Amerikaansche oorlog gewoed, waarbij Curaçao meer dan eens in eene moeilijke positie verkeerde.

Hoewel zelf Roomsch-Katholiek is het hem niet mogen gelukken voor het onderwijs der missie te doen, waarop van die zijde reeds vóór dien en ook gedurende zijn bestuur herhaaldelijk is aangedrongen: de subsidie van het Gouvernement belangrijk te verhoogen. (Men leze *De chronologische ontwikkeling en de staat van het bijzonder onderwijs in de Kolonie Curaçao*, door G. J. Dahlhaus).

Na zijn terugkeer in Holland is de heer Barge eenigen tijd Eerste Kamerlid geweest. Slechts zelden voerde hij daar het woord, en het is ons altijd voorgekomen, dat zijn kennis der toestanden in de Kolonie deze vooral bij de begrootings-debatten meer voordeel had kunnen bezorgen.

(*Het Koloniaal Weekblad*, 2 October 1919).

De heer H. van Kol bespreekt in *De West Indische Gids* van Augustus (die, onder de verontschuldiging van „wat later" te zijn, verscheen op het voor de Septemberaflevering bepaalde tijdstip) de „Volksgezondheid in onze West-Indische koloniën". Het komt ons voor, dat hierin niet overal voldoende rekening is gehouden met de krachtige werking van den gereorganiseerde gezondheidsdienst der laatste jaren. Wat de *drinkwater-voorziening* betreft, mag gewezen worden op de hiervoor op de laatste begrootingen uitgetrokken bedragen; de geneeskundige hulp buiten de hoofdplaats is belangrijk uitgebreid en naar de meening van den Kolonialen Raad, nog onlangs uitgesproken, voldoende geregeld, terwijl toen juist over de krankzinnigenverpleging is geklaagd. Naast het Militair Hospitaal mag ook het sanaiorium van het „Groene Kruis" worden genoemd.

(*Het Koloniaal Weekblad*, 2 October 1919).

SURINAME.

Request door het comité „Volksbelang" te Paramaribo aan H. M. de Koningin gericht. —

Aan
Hare Majesteit de Koningin der Nederlanden.

Geeft onderdanig te kennen: het Comité Volksbelang in de Kolonie Suriname;
1. dat er thans over de geheele wereld een drang bestaat om aan het volk meer zeggenschap te geven in het besturen van het land der inwoning:
2. dat ook hier die drang wordt gevoeld en men zich dan ook minder dan ooit tevreden stelt met eene Vertegenwoordiging, welke geenszins geacht kan worden die van een belangrijk deel der bevolking te zijn;
3. dat evenwel ons verouderd kiesstelsel een rem is voor de zoo gewenschte belangstelling van de gemeenschap in de publieke zaak;
4. dat het conservatieve van ons kiesstelsel zeer sterk in het oog springt, wanneer men aandachtig nagaat wie wel tot kiezen bevoegd zijn en aan wie dit voorrecht wordt onthouden;
5. dat toch de man, die een zeker census betaalt, hij moge zelfsanalphabeet zijn, door ons Kies Reg[t]. wordt waardig geacht een lid van ons Wetgevend lichaam te kiezen, terwijl personen als onderwijzers, praktizijns, candidaat-notarissen, ambtenaren, plantage-opzichters e. d. met inkomens beneden *f*1400 's jaars dit burgerrecht moeten derven;
6. dat eene dergelijke regeling van ons kiesrecht in dezen democratischen tijd niet kan voldoen zal wel door een ieder die een open oog en oor heeft voor de belangen van Suriname, moeten worden toegegeven;
7. dat dan ook ieder regeerder of bestuurder het thans volkomen eens is dat een land waar de publieke belangstelling in den gang van zaken ontbreekt, een zeer achterlijk land is en blijft, terwijl het besturen daarvan veel lastiger en moeilijker is dan het anders zou zijn;
8. dat voor wat aangaat ons censuskiesrecht, het ook irrationeel is, dat tot nu toe wordt gehouden aan de in 1901 bepaalde grens van de te betalen inkomstenbelasting om kiezer te kunnen zijn, omdat heden door de wijziging van de inkomstenbelasting-verordening men een hooger bedrag aan de Koloniale Kas betaalt voor een inkomen van *f* 1300 dan in 1901 voor dat van *f* 1400;
9. dat dit 20 jaren geleden ingenomen standpunt dus thans niet houdbaar is, terwijl bovendien niet uit het oog moet worden verloren, dat de destijds verwachte vrij aanzienlijke toename van het aantal kiezers waardoor vele ingezetenen, de daartoe bevoegd werden geacht, in de gelegenheid zouden komen om invloed uit te oefenen op den gang van zaken, niet heeft plaats gehad; hebbende in 1902 op een bevolking van 76798 zielen 733 personen kiesbevoegdheid gehad, terwijl in 1919 op een bevolking van 107827 zielen, ons kiesstelsel slechts aan 674 personen dat recht verleent;
10. dat reeds in 1900 (Zie Bijlage 2de Kamer) werd erkend, dat ook na de aangebrachte uitbreiding van het kiesrecht vele personen, die als kiezers geschikt zouden zijn, het kiesrecht niet deelachtig zouden worden en het daarom gewenscht voorkwam het jaarlijksch inkomen, waarover belasting moet

worden betaald op *f* 1000 vast te stellen, terwijl ook de wenschelijkheid werd uitgesproken dat men op grond van afgelegde examens en verkregen diploma's het kiesrecht zou erlangen ;

11. dat wij thans 19 jaren verder zijn en onze maatschappij zoo niet op economisch, dan toch zeker op intellectueel gebied is vooruit gegaan en een gunstig beeld vertoont;

12. dat de destijds geuite vrees, dat verwezenlijking van het aangegeven denkbeeld om het bedrag van het inkomen lager te stellen dan door de Regeering voor de kiesgerechtigheid was voorgesteld, tengevolge zou hebben, dat daardoor minder gewenschte elementen in het kiezerscorps zouden worden gebracht, blijkens de uitkomsten van het eind 1918 door het Surinaamsche Bestuur gestelde onderzoek, in elk geval thans niet behoeft te worden gekoesterd ;

13. dat voorts minder juist is het in 1900 gelijktijdig door de Regeering ingenomen standpunt, dat wanneer op grond van afgelegde examens het kiesrecht wordt verleend aan personen, die, in Suriname waar het zooveel duurder is dan in Nederland, nog niet in staat zijn om *f* 1400 's jaars te verdienen, het kiezerscorps met minder gewenschte elementen zou kunnen worden aangevuld ;

14. dat om het ongerijmde hiervan te zien men alleen behoeft te letten op de volgende categorieën van personen, die wanneer zij geen *f* 1400 's jaars verdienen, van het kiesrecht verstoken zijn, n.l. :

a. de ambtenaren in Gouv. dienst tot den rang van adj.-commies ;
b. de onderwijzers van de 4de en 3de rang;
c. de opzichters op plantages, bij de goud- en balata industrie ;
d. de politie beambten tot beneden den rang van adj.-inspecteur ;
e. het meerendeel der winkelklerken en kantoorbedienden ;
f de candidaat-notarissen, geneesheeren en apothekers ;
g. de kleine landbouwers ;
h. de derde machinisten, sommige stuurlieden, bootslieden en motoristen aan boord van de Gouvernementsvaartuigen ;
i. de veeboeren ;
j. de kleine werkbazen in het ambacht ;

15. dat, zooals bekend, reeds meermalen na 1900 is bepleit de uitbreiding van het kiezerskorps met de z.g. capaciteitskiezers en daaromtrent reeds door opvolgende Gouverneurs de wenschelijkheid van een dergelijke uitbreiding is erkend en toezeggingen daaromtrent werden gedaan o. a., door Z.E. den tegenwoordigen Minister van Koloniën A. W. F. Idenburg toen Gouverneur van Suriname (Hand Kol. Staten 1907—1908;

16. dat deze erkenning en toezegging werd gedaan bij monde van den huidigen Gouverneur G. J. Staal, die in de vergadering van 9 December 1907 als gedelegeerde in de vergaderzaal der Koloniale Staten het woord voerend, het volgende zeide :

„Ofschoon principeel niet gekant tegen verlaging van den census meent het
„Bestuur, gedachtig aan hetgeen verhandeld is bij de verordening van 1901
„(G. B. No. 44), dat de verlaging niet zou leiden tot eene eenigszins be-
„langrijke uitbreiding van het aantal kiezers".

„Veeleer zou deze versterking naar de meening van het Bestuur verkregen

„worden, wanneer kiesbevoegdheid gegeven kon worden aan personen,
„die bewijs geleverd hebben van het bezit van zekere intellectueele ont-
„wikkeling. Daartoe zou eene aanvulling van art. 69 van het Reg.-Regl^t
„noodig zijn".
„Indien de motie van den heer Bueno niet was ingediend zou het Bestuur
„waarschijnlijk reeds het initiatief hebben genomen tot eene dergelijke aan-
„vulling".
„Terwijl de motie hangende is, meent het Bestuur eene afwachtende houding
„te moeten aannemen. Mocht zij evenwel op eenigerlei wijze van de baan
„raken, dan is de Gouverneur bereid en voornemens om met den Minister
„van Koloniën in overleg te treden over eene wijziging van het Reg.-
„Regl^t in dien zin, dat kiesbevoegdheid kan worden verbonden aan
„het bezit van sommige diploma's m. a. w. dat ook hier te lande de moge-
„lijkheid wordt geopend capacteitskiezer te zijn".
17. dat de heer Bueno vervolgens de hierbovenbedoelde motie introk en
daarop van Bestuurstafel bij monde van denzelfden gedelegeerde werd gezegd:
„Nu de heer Bueno zijne bekende motie heeft ingetrokken, herhaalt Spr.
„hetgeen hij in den aanvang der zitting gezegd heeft, n. l. dat de Gouver-
„neur bereid en voornemenis om, wanneer de motie van de baan is, met den
„Minister van Koloniën in overleg te treden, over eene aanvulling van art.
„69 van het Reg.-Regl^t in de zin als door Spr. uiteengezet".
18 dat na deze pertinente toezegging ruim 12 jaar zijn verloopen en zulks
niettegenstaande daarna ook door den Gouverneur Fock op de vervulling
van de toezegging bij het Opperbestuur werdaangedrongen, om niet te ge-
wagen van de tallooze malen, dat zulks ook vanuit den boezem der Koloniale
Staten is gekomen;
19. dat waar de huidige Minister van Koloniën dezelfde bewindsman is,
namens wien in 1907, die toezegging werd gedaan, het zij in alle bescheiden-
heid gezegd, alle redenen bestaan om aan te nemen, dat Z.E. wel zal willen
adviseeren om door het voorstellen van de noodige wijzigingen van het
Reg.-Regl^t der kolonie Suriname het destijds in uitzicht gestelde capaciteits-
kiesrecht te verwezenlijken.
20. Uit het bovenstaande blijkt, het werd reeds in 1900 gezegd, dat ons
kiesrecht is een bespotting van wat men onder dien naam verstaat en het
derhalve een eisch van onzen tijd is, dat hierin zoo spoedig mogelijk ver-
andering worde gebracht;
21. dat toch ook in Suriname meer en meer het besef doordringt, dat niet
het geld de eenige maatstaf voor het kiesrecht behoort te zijn, doch ook
geschiktheid, eerlijkheid en karakter;
22. dat adressant zich daarom onderdanig tot Uwe Majesteit wendt met het
eerbiedig verzoek eene wijziging van art. 69 van het Reg.-Regl wel te wil-
len doen voorstellen, opdat worde bereikt:
a. dat het bedrag waarnaar de inkomstenbelasting moet worden betaald
om kiesgerechtigd te zijn, verlaagd worde tot *f* 800, zijnde het laagste be-
drag waarover het in punt 12 bedoelde onderzoek heeft geloopen;
b. dat het kiezerscorps van Suriname wordt uitgebreid met de z. g. capa-
citeitenkiezers;
23. dat het verwezelijken van deze bescheiden wenschen waarbij het conser-

vatieve census kiesrecht zelf onaangetast blijft, het schoonste geschenk zal zijn dat Uwe Majesteit aan Suriname, ter gelegenheid van deze herdenking van het Emancipatiefeest zou kunnen geven, waardoor ook voor Uwe Majesteit de voldoening zal zijn weggelegd, zoovele onderdanen in ze kolonie het voornaamste recht van den burger te hebben doen deelachtig worden.

't Welk doende, enz.

Het Comité Volksbelang.
(*get.*) L. E. NELSON, *Voorzitter.*
(„) Th. A. C. COMVALIUS, *Secretaris.*
(*Suriname* van 4 Juli 1919).

In nieuwe banen. — Zowel het Kol. Goevernement als onze plantage-eigenaren stellen dokter en geneesmiddelen beschikbaar voor hunne zieken. Ze voldoen hiermee aan een dure plicht.

Of dit echter voldoende is ten opzichte van de gezondheid der distriktsbewoners en of niet een nog belangrijker plicht is, het voorkomen van de ziekten, die ernstig gezondheid, werkkracht en zelfs hun leven bedreigen, ziedaar een vraag, die in onze tijd ook voor de weinig ontwikkelde leek al heel licht te beantwoorden zal zijn.

Hier doet zich immers het „Prevention is better than cure" het sterkst gelden.

Op de weg der hygiëne echter zal het verwijt van al te grote voortvarendheid zeker niet ons Bestuur kunnen treffen.

De verscheidene verordeningen inziende, vindt men hier en daar wel iets, dat ten doel heeft een bepaalde ziekte te beperken.

Maar het negatieve voorbeeld door het Bestuur zelf gegeven, doet denken: „Hoor naar mijn woorden, zie niet naar mijn daden". Ofwel, wat misschien nog erger is, men krijgt de indruk, dat het Bestuur toch zelf niet voldoende doordrongen is van de noodzakelikheid der maatregelen, die het zelf voorschreef.

Wat het Bestuur tot nog toe op hygiënies terrein heeft doen zien, is meer dan pover en van een methodiese bestrijding is er nergens sprake.

Voor onze distrikten vragen het eerst de aandacht de Mijnwormziekte (Anchylostomiasis) en de Malaria.

Tegen de eerste ziekte is er nooit iets ernstigs beproefd vóórdat de Rockefeller Foundation de zaak ter harte nam.

Dat deze particuliere instelling natuurlik niets definitiefs zou kunnen tot stand brengen zonder de volle medewerking van het Goevernement, is iets dat vanzelf spreekt. En toch! De vraag of op ernstige wijze ten minste ernaar gestreefd is, die hulp ook daadwerkelik te geven, is niet te beantwoorden op een wijze die de Kolonie tot eer zou strekken.

Een onzer statenleden, persoonlijk bekend met Dr. Kibler, verzekerde, dat deze alles behalve gesticht was over de wijze waarop het Bestuur zijn appresiatie van het werk der R. F. zou hebben doen blijken (tenminste in daden).

Wat de Malaria betreft, heeft zich de bestrijding beperkt tot een niet systematiese behandeling van de lijders en tot het plaatsen van metalen horren voor de ramen van sommige gebouwen. Meer niet.

De hygiëniese waarde der kinine behandeling van lijders buiten de plantages en dus buiten enige dwang mag al heel minimaal zo niet problematies heten. In de laatste tientallen jaren (dit standpunt is dus niet zo nieuw) wordt als voornaamste wapen van de tropenarts beschouwd het mikroskoop.
Welnu, waar in onze distrikten een geschikt mikroscoop ten enemale iets onbekends is, volgt ook hier uit, dat de geneesk. dienst in de distrikten al heel weinig vertroeteld is geworden.
Verandering in dit alles is nodig, is dringend nodig. Dit zien de geneesheren in, die zien de Koloniale Staten in, dit zien ook de personen in, belast met de geneesk. dienst in Suriname. Niet bij toeval staat hier : de personen, want van het Bestuur als zodanig moet de bedoelde erkenning hoogstens vermoed worden, aantonen kan men ze uit niets.
De Gen. Dienst in Suriname zal in (voor ons) nieuwe banen moeten gevoerd worden, d. i. in hygiëniese richting. De Staten hebben o. a. hun goede wil al getoond met het vragen van een afzonderlike Gen. Insp., een vol man, die in de eerste plaats hygiënist zij.
Een hygiënist, die zich geheel aan zijn taak kan geven en dat niet voor 3 jaar, maar voor meerdere jaren op zijn minst. Noch een arts aan het Mil. Hosp., noch enig tijdelik gedetacheerde is dus voor ons doel bruikbaar.
Geld zal er natuurlik moeten uitgegeven worden, maar men bedenke dit : De hygiëne vormt een goede geldbelegging, het dividend echter moet uit de aard der zaak enkele jaren op zich doen wachten.

(*De Surinamer* van 6 Juli 1919.)

Een vliegdienst in West-Iudië. — Een Engelsche firma heeft concessie aangevraagd om een vliegdienst te openen in West-Indië.
De bedoeling is om voorloopig een dienst te openen tusschen Demerara, Trinidad, Granada, St. Vincent en Barbados.
Tweemaal per week zal deze dienst gelegenheid bieden voor passagiers en mails.
De dienst zal geschieden met watervliegmachines. Deze machines zijn berekend op nederdalingen in de zee of andere wateren.
Elk vliegtuig zal 6 à 8 passagiers kunnen meenemen.
Men stelt zich voor, dat een passagier die op Maandagmorgen Demerara verlaat, denzelfden dag stopt op de bovenvermelde eilanden en des avonds op Barbados aankomt. Woensdag vertrekt men dan weder van Barbados en is denzelfden avond in Demerara.
De zetel van den vliegdienst zal op Trinidad gevestigd zijn.
De plannen zweven — wat ons niet kan verwonderen van een vliegdienst — nog eenigszins in de lucht, daar men nog niet weet of Demerara en de eilanden bereid zijn het subsidie te betalen dat voor de oprichting van deze onderneming gevraagd wordt. (*De West* van 25 Juli 1919).

De wetgevende vergadering in Demerara heeft in beginsel goedgekeurd, dat van overheidswege onderhandelingen gevoerd worden over de inrichting van een vliegdienst in Demerara. Deze dienst zal in de eerste

plaats bestemd zijn om een snelle verbinding te verkrijgen met verschillende punten in het binnenland.

(*De West* van 12 Aug. 1919).

Installatie Posthouder — Zaterdag 26 Juli had een bijzondere plechtigheid ten gouvernementshuize plaats.

De heer W. F. van Lier werd in tegenwoordigheid van het grootopperhoofd der Aucaners Amaktie, door Zijne Excellentie den Gouverneur als posthouder bij de Aucaners bevestigd.

In de audientiezaal las de Gouverneur voor het protocol van de motieven die er toe geleid hebben het ambt van pothousder bij de Aucaners in te stellen en de redenen waarom Zijne Excellentie's keuze voor de vervulling van dit ambt juist op den heer Van Lier gevallen is. Nadat dit stuk in het Neger-Engelsch aan de Boschnegers was overgebracht, beloofde Amaktie, mede uit naam der kapiteins, den wil van den landvoogd te zullen eerbiedigen, den heer van Lier als een goed vriend in hun midden te zullen opnemen en zooveel in hun vermogen is, hem te helpen en te steunen. Na deze belofte werd de eed als ambtenaar die de heer Van Lier zweren moest, door den Gouvernements-secretaris voorgelezen en door den heer Smitt aan de Boschnegers vertolkt, waarop de heer Van Lier plechtig de eed aflegde.

Vervolgens sprak de Gouverneur Amaktie op hartelijke wijze toe. Zijne Excellentie nam aan het einde van zijn toespraak een ring van zijn vinger, en zette dien aan Amaktie's vinger, de hoop uitsprekende dat de ring Amaktie altijd zou herinneren aan dit plechtig moment. En als hij ooit in een oogenblik van zwakheid berouw mocht gevoelen over zijn gegeven woord, de herinnering aan dit uur hem dan sterken zou en hij immer zijne belofte, den heer Van Lier te helpen en te steunen, zou gestand blijven.

Na de plechtigheid noodigde de Gouverneur het gezelschap uit na te blijven en werd de eerewijn geschonken. Een uurtje werd nog gezellig in kout doorgebracht. Namens de kapiteins werd de Gouverneur door den granfiscarie bedankt voor Zijne Excellentie's goede bedoeling ten aanzien van de djoeka's en verklaarden zij alle vertrouwen in den Gouverneur te stellen.

Het Gouvernement mag wel geluk worden gewenscht met het ten slotte behaald succes ; het heeft — dit is vrijwel algemeen bekend — niet weinig moeite en zorgen gekost, de Boschnegers te overutigen van de goede bedoelingen van het Bestuur, in zake het posthouderschap. De Gouverneur, wiens tact en beleid de weerspannigheid der djoekoe's overwon, mag met tevredenheid op zijn arbeid in deze terugzien.

(*De West* van 29 Juli 1919)

Draadlooze telegraaf en telefoon in Suriname. — De Surinaamsche Bauxite Maatschappij, heeft, in verband met haar bedrijf, concessie gevraagd voor de oprichting te Paramaribo van installaties voor draadlooze telegraaf en telefoon. (*De West* van 1 Augustus 1919)

CURAÇAO.

Hollandsche Bank voor West-Indië.— Nadere bijzonderheden omtrent deze nieuwe bank, die hier binnenkort zal worden opgericht, ontleenen wij aan de *Memorie van Antwoord*, gericht aan de leden der Tweede Kamer,waarin Minister Idenburg het volgende verklaarde:

„Naar aanleiding van de vraag betreffende de oprichting van een nationale bankinstelling, werkende op Curaçao en nabij gelegen eilanden kan de ondergeteekende mededeelen dat bij notarieele akte van 24 Juli 1918 opgericht is de naamlooze vennootschap: *Hollandsche Bank voor West-Indië.*

De oprichting ging uit van de Nederlandsche Handel-Maatschappij, den Kon. West-Ind. Maildienst, de Kon. Stoomboot Mij., de Rotterdamsche Bankvereeniging en de Surinaamsche Bank. Tot directeuren zijn benoemd voor Nederland Mr. Dr. W. Dijckmeester, oud-directeur van de Surinaamsche Bank te Paramaribo en voor Curaçao de heer J. P. J. A. B. Marx. De Hollandsche Bank voor West-Indië is een gewone credietsinstelling en staat tot de Regeering in geen ander verband dan dat de oprichting door den vorigen Minister van Koloniën toegejuicht en ten zeerste bevorderd is".

Wij kunnen hier nog bijvoegen dat de beide directeuren dezer bank sedert ruim 14 dagen zich reeds hier bevinden, na te voren Suriname, Trinidad en Caracas bezocht te hebben. Voorloopig zal deze bank gevestigd worden in een huis in de Heerenstraat.

(*Amigoe di Curaçao* van 1 Aug. 1919.)

Weer een nieuwe Stoomvaartlijn. — Blijkens een advertentie in *El Dia* van Baranquilla opent de „Societâ Nazionale di Navigazione" van Genua een nieuwe stoomvaartlijn van deze plaats langs Curaçao en het Panama Kanaal met Valparaiso tot eindpunt. Zoowel op de heen- als terugreis worden dezelfde havenplaatsen aangedaan. Het itinerarium geeft de volgende plaatsen aan: Genua, Marseille, Barcelona, Cadiz, Tenerife, Trinidad, La Guaira, Puerto Cabello, „Curaçao", Pto Colombia, Colon, Panama, Guayaquil, Callao, Malendo, Arica, Iguipé, Antofagasta en Valparaiso.

Volgens *El Dia* is de „Ansaldo S Giorgio 1 een vrachtboot met dubbele schroef van 12.000 ton.

Doch toen gisteren hier de boot binnenkwam, bleek het schip niet meer dan 5662 bruto ton te meten.

De Trading Co. alhier treedt als agent op.

(*Amigoe di Curaçao* van 1 Aug. 1919.)

BOEKBESPREKING.

The Book of the West Indies.
Bij A. Hyatt Verrill.
New-York 1917.

Dit rijk geïllustreerde, gedurende den oorlog verschenen boek — een uitbreiding van den in de vorige aflevering besproken reisgids — is één lofzang op de Antillen, het eilandenrijk der Karaïbische Zee.

„With marvelous climate, their shores washed by the bluest of blue seas, ever swept by the refreshing trade winds, luxuriant beyond words, inexpressibly beautiful, and varying in character from awe-inspiring, rugged masses of mile-high mountains to low-lying sandy cays, the West Indies afford interests and attractions to suit every taste".

Aldus de schrijver in de voorrede.

Geen twee van de eilanden zijn gelijk; elk bezit zijn eigen karakter, zijn eigen bekoring. Zoekt gij stilte en rust, er zijn plekken waar de tijd gedurende eeuwen heeft stil gestaan; trekt de herinnering aan de dappere en bloedige daden van het verleden u aan, de Antillen bieden u die in overvloed aan. Hier was de wieg van de Europeesche beschaving in de Nieuwe Wereld; hier was het rijk van zeeschuimer en boekanier; hier hebben de groote naties van Europa gedurende eeuwen gestreden om de opperheerschappij. Misschien is de groote verscheidenheid der Antillen hun grootste bekoring want de menschen zijn er even verschillend als het landschap en het klimaat der eilanden. Spaansch, Fransch, Hollandsch of Britsch, elk weerkaatst in zekere mate, de eigenaardigheden van het moederland, waarvan de zeden en gewoonten, taal en levenswijs hardnekkig blijven voortbestaan. Reizen van het eene eiland naar het andere is als het bezoeken van de eene Europeesche natie na de andere. „You spend a forenoon strolling about a town which might be on Mediterannean shores and with the soft babel of Spanish in your ears, and, ere nightfall, look upon tiled roofs, chimney pots, and dormer windows, with busy marketwomen clattering about in wooden shoes, while „Yah Mynheer" greats your wondering ears, and you feel as if you had been whisked from Spain to Holland".

Van al deze attracties hebben slechts weinig Amerikanen een juiste voorstelling. Men kan hun dit echter niet aanrekenen, „for our British cousins are almost as ignorant of their West Indian colonies as are Americans". Dus comme chez nous.

De eilanden zijn veel gezonder dan menige noordelijke stad in de Unie. Insectenplagen komen veel minder voor dan in het noorden, vergiftige slangen zijn uiterst zeldzaam, veel zeldzamer dan de vergiftige reptielen in de omstreken van New York City.

Dit alles nog uit de voorrede.

Dan volgt een inleiding „introducing the West Indies", waarin een voor-

treffelijk overzicht wordt gegeven van de algemeene gesteldheid der groote en kleine Antillen en van de Karaïbische Zee.
En dan begint de beschrijving van de eilanden afzonderlijk, aanvangende met Bermudas — dat strikt genomen niet tot de West-Indiën behoort — en eindigende met Cuba, alles in een stijl even weelderig en overstelpend als de plantengroei der eilanden.
Aardig zijn de hoofden boven sommige hoofdstukken :
„Dominica, the Caribbear Wonderland", „Barbados: the Tight Little, Right Little Island" ; „St. Vincent, a Neglected Eden" ; „Trinidad, the Magnificent" ; „Santo Domingo, the Historic" ; „Cuba, the Pearl of the Antilles".
Met Anegada, Virgin Gorda, Tortola, Sombrero, Anguilla (die Engelsch zijn) en St Bartholomé (dat aan Frankrijk behoort) worden onze Bovenwindsche Eilanden beschreven in het hoofdstuk „Islands quite out of the world".
„Of little importance to-day, quite out of the world as far as visitors and commerce are concerned, abandoned for the most part to the blacks, and with no accomodations for strangers, yet time was when these islands were a power in the Antilles and their wealth was the envy of kings".
Wat van onze Bovenwindsche eilanden Saba en St. Eustatius gezegd wordt, komt min of meer overeen met de beschrijving in de *„Isles of Spice and Palm"*. (Zie de vorige aflevering van de *W. I. Gids*).
Aan Curaçao wordt 2½ bladzijde gewijd : „Like a bit of Holland whisked bodily over sea and dropped down in the Carribean is Curaçao".
Rose, geel, blauw, groen, rood — al de kleuren van den regenboog — zijn de huizen van Willemstad, die met hun steile pannendaken, hun dakvensters en hun grillige versieringen zoo onwaarschijnlijk, zoo van hun plaats, zoo volkomen Hollandsch lijken, dat de bezoeker in verzoeking komt zich even te knijpen om zich te overtuigen dat hij werkelijk wakker en bij zinnen is. Al wat ontbreekt zijn eenige ooievaars op de daken en een paar windmolens.
Van Willemstad dus het gewone cliché, dat men in alle reisbeschrijvingen vindt.
Die dakvensters worden ook in zijne beschrijving van Paramaribo (in zijn in de vorige aflevering besproken boek) als iets eigenaardig Hollandsch beschreven. Alsof dakvensters ook niet elders te vinden zijn.
Wat den schrijver het meest opviel in het afgelegen, schilderachtige plaatsje, dat Willemstad is, was de groote uitgeversfirma en boekhandel van Betencourt, die men daar niet verwachten zou.
Buiten de stad is er weinig te zien : een droog, verzengd, bergachtig land zonder stroom, meer of bron en het is een raadsel hoe het reuzenras van Indianen, dat Amerigo Vespucci beweert hier aangetroffen te hebben, ooit een bestaan heeft kunnen vinden.
Met een opmerking over de taal, die op het eiland gesproken wordt, het Papiamento, eindigt het hoofdstuk, waaruit over Curaçao geen nieuws te leeren valt, wat ook niet de bedoeling is van den schrijver, die slechts reisindrukken geeft, nu en dan afgewisseld met historische herinneringen.
Op de beschrijving der eilanden volgt nog een Appendix „Glossary of the West Indies", waarin ook van onze eilanden enkele statistieken en andere gegevens worden medegedeeld. Bij Saba deze aanteekening bij de beziens-

waardigheden: „the Devil's Warming Pan, a hot stone which is never wet or cool, even in the hardest rains". Een merkwaardigheid door andere bezoekers van het eiland niet vermeld.
Aan de „*Book of the West-Indiaes*" zal het niet liggen zoo in de naaste toekomst niet een stroom van toeristen zich uitstort over de zoo geestdriftig beschreven Antillen. H. D. B.

BIBLIOGRAPHIE.

De Aarde en haar Volken. Juli 1919, Bijblad. Curaçao (met ill.) [Ontleend aan een voordracht van Dr. P. C. T. Lens.]

Het Nederlandsche Zeewezen. 16 Augustus 1919. Suriname (van 1772—'77) door J. R. J. Ph. Cambier. (Met 3 illustraties uit Stedmans boek).

Cultura, Juli—Augustus 1919. De chemische samenstelling van den Cassavewortel, door J. J. Paerels.

Handelsberichten. 21 Augustus 1919. Schildpad (uit Nederlandsch Oost- en West-Indië).

Vragen van den dag. September 1919. Indolentie door W. H. A. van Romondt.

Neerlandia. September 1919. Geestelijk leven in Suriname, door Fred. Oudschans Dentz.
Juist inzicht. (Artikel van C. H. Kesler, overgenomen uit *De West* van 13 Juni 1919).

Naamlooze Vennootschap Surinaamsche Bouw- en Woning Mij. Paramaribo. Verslag over het boekjaar 1918. Paramaribo, 1919.

West-Indië. Landbouwkundig Tijdschrift voor Suriname en Curaçao. 4e Jaargang no. 2, Juni 1919.
[Inhoud : J. J. Leys, 't Grootlandbouwbedrijf contra Middenstands- en klein bedrijf. — Dr. G. Stahel, De Zuid-Amerikaansche Hevea-bladziekte op de rubberplantage der „Lawa caoutchouc compagnie. — Dr. G. Stahel, Wilde cacaosoorten in Suriname. — Fred. Oudschans Dentz, Verwilderde cacaoboomenin Berbice. — W. Drost. Het bestrijden van insektenschade bij opgeslagen landbouwproducten door gazoline. — Jaarverslag 1917 en 1918 van de onderlinge landbouwersleenbank Beneden Commewijne. — J. J. Leys. De vakbeweging en de landbouw. — De vervanging van slecht dragende cacaoboomen. — Het Suriname-Studie-Syndicaat].

Indië. 3 September 1919. Boschnegers II, door d. J. d. J. (met afbeelding: Een Boschneger uit Suriname).
In het nummer van 17 September 1919, Arowakken I, door d. J. d. J. (Met afbeelding : Een Arowak-Indiaan uit Suriname).
In het nummer 24 September 1919. Boschnegers in Suriname III, door d. J. d. J. (Met afbeelding: Boschneger uit Suriname).

Het Koloniaal Weekblad. Wekelijksche kronieken.

Holland Express, 29 Augustus 1919. Aan de Boven-Suriname (geïll. Uittreksel uit *de West-Indische Gids* van Juni).

Departement van den Landbouw in Suriname. Verslag over het jaar 1918. Bulletin no. 36. Eerste Verslag over de werkzaamheden ten behoeve van de selectie van koffie en cacao, door Dr. G. Stahel. Paramaribo 1919.

De Indische Mercuur. In het nummer van 15 Augustus 1919. Bespreking door Prof. Dr. F. A. F. C. Went van het hierboven genoemde Verslag van Dr. G. Stahel. In het nummer van 5 September: Hernieuwde belangstelling in „Onze West". door Prof. Dr. F. A. F. C. Went.

Handelsberichten. 11 September 1919. Mangrovebast als looimiddel.

Colonies néerlandaises. [Uitgave van het Departement van Koloniën. Reclame geschriftje bestemd voor de Foire de Lyon].

Onze Missiën in Oost- en West-Indië. Deel III, afl. I. September 1919. Apostolisch Vicariaat van Curaçao. De Missiestatie van West-Indië, Suriname, Curaçao en Bonaire, van de Zusters Franciscanessen van Roosendaal (N.B.) Geneeskunde en Ziekenverpleging in Ned. West-Indië, door E. Q. v. d. Veen Zeppenfeldt. (Wordt vervolgd).

Commercial Holland. September 1919. The Dutch West Indies, bij J. B. Sprenger. (Met illustraties).

Vergadering der Studie Commissie uit het Suriname-Studie-Syndicaat met de leden der beide Landbouwvereenigingen en eenige belangstellenden gehouden op 4, 5 en 6 Juni 1919 te Paramaribo. Paramaribo 1919.

Berichten uit de Heidenwereld. 8 September 1919. Brief van den eersten Hoofdvoorstander der Ev. Broedergemeente in Suriname, gedagteekend 21 Juni 1919, aan het Zeister Zendelings-Genootschap.

Handelsberichten, 18 September 1919. De landbouw in Suriname gedurende het jaar 1918. [Uittreksel uit het Verslag over het jaar 1918 van het Departement van den Landbouw in Suriname].

United Empire (uitgegeven door het Colonial Institute te London). September 1919. The future of tropical colonisation, by A. Wyatt Tilby. — Colonisation of British Guiana.

Catalogus van de boeken en kaarten, uitmakende de bibliotheek van het Departement van Koloniën. Vijfde vervolg met naam- en zaakregister. 's Gravenhage 1919.

Alphabetische lijst van jaarboeken, periodieken en serie-werken, aanwezig in de boekerij van het Departement van Koloniën. Samengesteld door M. C. Mallée. 's-Gravenhage 1919.

MEDEDEELINGEN.

Door welwillende medewerking van het Studie-Syndicaat Suriname zijn de uitgevers van „De West-Indische Gids” in staat voor de lezers het uitvoerige rapport van den heer Kasteleyn over zijn bezoek aan Suriname, tegen den kostenden prijs verkrijgbaar te stellen. Daar op het oogenblik nog niet precies de kosten zijn vast te stellen, zal later de juiste prijs worden bekend gemaakt. Lezers van de West-Indische Gids, die er prijs op stellen dit rapport te bezitten, gelieven daarvan opgave te doen aan de Algemeene Uitgevers Maatschappij.

VLOOTBEWEGING KON. W.-I. MAIL.

VAARTUIG	REIS		MELDING
	VAN	NAAR	
Commewijne	Amsterdam	Curaçao	3 Sept. Paramaribo
Jan van Nassau	„	„	6 „ Cardiff
Oranje-Nassau	New-York	Amsterdam	26 „ Amsterdam
Prins d. Nederlanden.	„	Curaçao	13 „ New-York
Pr. Frederik Hendrik	Curaçao	New-York	9 „ Curaçao
Prins Willem I	New-York	Curaçao	19 „ New-York
Stuyvesant	Amsterdam	„	19 „ Dover
Venus	„	Paramaribo	5 „ Dover
Stella	Curaçao	Amsterdam	15 „ Puerto Plata

De
West-Indische Gids

ONDER REDACTIE VAN

DR. H. D. BENJAMINS, PROF. DR. J. BOEKE, MR. D. FOCK,
C. A. J. STRUYCKEN DE ROYSANCOUR.

EERSTE JAARGANG N° 6
OCTOBER 1919

N.V. BOEK- EN HANDELSDRUKKERIJ VOORHEEN IPENBUUR & VAN SELDAM
NIEUWE LOOIJERSSTRAAT 47 — AMSTERDAM

NATUURWETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK VAN DE BINNENLANDEN VAN SURINAME

DOOR

F. A. F. C. WENT.

In *De Gids* van 1911 heb ik onder den titel „De ontdekking van onze West" een artikel gepubliceerd, waarin uiteengezet werd, wat in de eerste jaren van deze eeuw verricht was, om onze West en meer in het bizonder Suriname beter te leeren kennen. Ik heb daar verteld van de op elkaar volgende expedities, die aangeduid worden met de namen Coppename-, Saramacca-, Gonini-, Tapanahony-, Toemac-hoemac-, Suriname- en Corantyn-expeditie, die er toe geleid hebben, dat men thans in groote trekken weet, hoe de binnenlanden van Suriname er uitzien, terwijl in 1900 nog maar $^1/_3$ van dit gebied oppervlakkig bekend was. De loop der voornaamste rivieren werd verkend, hun bronnen werden opgespoord, belangrijke bergketenen werden ontdekt, waarvan men het bestaan vroeger niet vermoed had en in het algemeen een zeer globaal overzicht verkregen van den topografischen toestand van het terrein. Dit resultaat op topografisch gebied vindt men samengevat in de nieuwe kaart van Suriname, die in 1913 verscheen, samengesteld door den Chef der Opnemingsbrigade op een schaal van 1 : 800000. Men kan met het bereikte resultaat tevreden zijn; een meer gedetailleerde opname zal voorloopig wel niet noodig zijn en wellicht zal het trouwens binnen niet al te langen tijd mogelijk zijn een dergelijke opname met behulp van vliegtuigen uit te voeren.

Het is bekend, dat de voorbereiding van al deze expedities geschied is door een „Commissie tot wetenschappelijk onderzoek van Suriname" en dat deze weer haar bestaan te danken heeft gehad aan de samenwerking van de Vereeniging voor Suriname, de Maatschappij ter bevordering van het Natuurkundig Onderzoek der Nederlandsche Koloniën en het Koninklijk Nederlandsch Aardsrijkskundig Genootschap. Deze lichamen, vooral het laatstgenoemde, brachten ook de noodige fondsen

bijeen, die samen met een aanzienlijk subsidie van de Regeering deze tochten mogelijk maakten.

Kort nadat de Corantynexpeditie afgeloopen en het verslag hiervan verschenen was, is de voorzitter van de bovengenoemde Commissie, de oud-Gouverneur-Generaal Jhr. C. H. A. van der Wyck, komen te overlijden. Zeker een zeer groot verlies, want het was niet in de laatste plaats aan zijn doorzettingsvermogen te danken, dat in zoo korten tijd zooveel bereikt werd, maar toch bleef gelukkig de ijverige secretaris, de heer L. A. Bakhuis, die ook de leider was geweest van de eerste, de Coppename-expeditie. Wanneer men dan ook van de Commissie sedert niets meer vernomen heeft, moet de oorzaak daarvan gezocht worden in de aanleiding tot zooveel stilstand en achteruitgang op allerlei gebied, in den wereldoorlog. De vraag rijst, of nu de tijd niet gekomen is, om verder te gaan met het onderzoek van Suriname nu meer normale toestanden in de wereld beginnen terug te keeren.

Ik meen, dat deze vraag ten volle bevestigend beantwoord moet worden en dat er alle aanleiding is, om thans dit onderzoek met kracht ter hand te nemen. Zooals ik boven reeds zeide, werd op de genoemde expedities in de eerste plaats een topografisch onderzoek verricht en slechts zeer oppervlakkig verzameld op het gebied van geologie en mineralogie, botanie en zoölogie, terwijl op die tochten, waar aanraking met Indianen werd verkregen, ook aan de ethnografie en linguistiek een plaats werd ingeruimd. Thans zullen het juist deze wetenschappen zijn, aan wier beoefening gedacht zal moeten worden.

Als botanicus zou ik daarbij in de eerste plaats de aandacht willen vragen voor de studie van de flora. Zooals ik in mijn *Gids*-artikel reeds meedeelde zijn de planten, die op de expedities verzameld werden, gedetermineerd door den tegenwoordigen hoogleeraar Pulle, die een samenvatting gaf van alles wat tot op dat oogenblik van de flora van Suriname bekend was en die toen tot een totaal van 2100 soorten van hoogere planten kwam. Maar er waren redenen, om aan te nemen, dat dit getal veel te gering was, dat het waarschijnlijk eerder 4000 zou moeten bedragen, m. a. w. dat men wel zeggen kan, dat de helft van de Surinaamsche planten nog onbekend is. Nu is dit zeer goed te begrijpen, daar men tot nu toe in hoofdzaak langs de rivieroevers en in savanna's heeft verzameld en daar komt dan ook

niet zoo heel veel nieuws meer voor den dag. Maar heel anders is het gesteld met het inwendige der reusachtige oerwouden, die een groot deel van het land bedekken. Zelfs een aantal van de voornaamste boomsoorten, die daar voorkomen, kent men nog niet of zeer onvolledig. Wanneer het houtsoorten betreft, die technisch gebruikt worden, hoort men wel namen van de negers afkomstig, maar afgezien daarvan, dat men dikwijls daaraan geen wetenschappelijken naam verbinden kan, is het ook volstrekt niet zeker, dat onder dezelfde namen steeds hetzelfde hout bedoeld wordt. De groote moeilijkheid zit altijd in het verkrijgen van de bloemen, vruchten, bladen, enz. die noodig zijn, om zulk een boom wetenschappelijk te bestemmen. Behalve die boomen kent men dan evenmin de gewassen, die de takken van den boom als groeiplaats hebben gekozen ; dergelijke epiphyten, die in de tropen zoo algemeen voorkomen, kan men alleen dan leeren kennen, wanneer men de boomen, waarop zij leven, omhakt. Daar waar terreinen in het oerbosch opengekapt worden, bestaat dan ook gelegenheid veel nieuws te leeren kennen. Een redeneering in dezen geest bracht Dr. C. J. J. van Hall, toen ter tijde inspecteur van den landbouw, er toe bij den aanleg van den spoorweg materiaal van de omgekapte boomen te doen verzamelen, daartoe in staat gesteld door in Nederland bijeengebrachte fondsen. Toen later houtvesters in Suriname werden aangesteld, lag het in den aard, dat deze voor de inzameling zorg droegen en dit is dan ook steeds geschied, vooral door den tegenwoordigen houtvester, den heer J. W. Gonggrijp. Het verzamelde materiaal, waarbij ook houtmonsters gevoegd waren, werd naar Nederland gestuurd en gedetermineerd door den heer Pulle. Een klein bewijs voor de juistheid van het bovengezegde kan uit het volgende blijken : Onder den naam purperhart worden twee zeer verschillende boomen verstaan, namelijk Peltogyne paniculata Bth. en Martiusia excelsa Bth. ; thans eerst kon met zekerheid worden uitgemaakt, dat het bekende bruinhart is Vouacapoua americana Aubl. Andere boomen met volksnamen bleken geheel nieuw voor de wetenschap te zijn ; ik noem als voorbeelden Virola Mycetis Pulle (baboenhoedoe), Parkia sylvatica Pulle (Ajoewa), Bocagea Asbecki Pulle (schopsteelhout), Andira coriacea Pulle (Roode kabbes), Guarea Gomma Pulle (Gomma), Luhea rugosa Pulle (Koesewiran), enz. Deze opgaven zullen wel voldoende

illustreeren, hoe onvolledig onze kennis der Surinaamsche wouden nog is ; en waar dit geldt voor de bosschen van de vlakte moet dit natuurlijk in veel hooger mate van die in het gebergte gezegd worden, die nog bijna nooit betreden zijn en waarvan men toch zoo gaarne zou weten, of zij in hun samenstelling afwijken van de vlaktewouden, of zij wellicht aanknoopingspunten vertoonen met de flora van de hooge bergen in het Zuiden van Demerara. Vooral een onderzoek van de toppen, die hooger dan 1000 Meter zijn, moet een antwoord op deze vragen kunnen opleveren. Wanneer een verzamelen te hooi en te gras reeds zooveel nieuws doet kennen, laat zich wel met zekerheid voorspellen, dat een systematisch daarop gericht onderzoek een verrassenden rijkdom aan nieuwe vormen zal moeten opleveren en tevens de oplossing zal brengen van een aantal belangrijke vragen op het gebied van de plantengeographie.

In het bovenstaande is hier en daar de aandacht gevestigd op het praktische nut, dat een dergelijk onderzoek zou kunnen opleveren ; maar toch zou ik daarop nu niet den nadruk willen laten vallen. Ik zou veeleer willen betoogen, dat een koloniale mogendheid de zedelijke verplichting heeft, alles te doen wat zij kan, om de kolonie, waarover zij het beheer voert, zoo goed mogelijk te leeren kennen, dus elk wetenschappelijk onderzoek daar in de hand te werken. Men kan wel haast zeggen, dat de mate van beschaving van die mogendheid daarnaar afgemeten kan worden. In dat opzicht geven de Vereenigde Staten van Noord-Amerika een voorbeeld ter navolging, zoowel op de Philippijnen als elders. Maar zij doen meer. Door de groote Amerikaansche herbaria is een plan ontworpen, om stelselmatig de flora van Zuid-Amerika te gaan onderzoeken. Een dergelijk onderzoek verhinderen kunnen wij niet ; en ik zou de Amerikanen ook gaarne welkom heeten, gedachtig aan het internationale van de wetenschap, dat wij kleine naties, die in den wereldoorlog onzijdig zijn gebleven, steeds hoog moeten houden. Maar wel kunnen wij er voor zorgen, dat de Amerikanen, wanneer zij komen mochten, zullen moeten erkennen, dat er in Suriname niet veel meer te doen is, omdat Nederland daar zelf reeds voor gezorgd heeft.

Opzettelijk stond ik iets nader stil bij het botanisch onderzoek, omdat het gevaar dreigt in de laatste zinnen vermeld, dat de Amerikanen ons voor zullen zijn. Maar ook, omdat ik nu

eenmaal van het botanisch onderzoek beter op de hoogte ben dan van dat van de dierenwereld of van de gesteenten. Nog kort geleden werd bovendien reeds van zeer deskundige zijde in ditzelfde tijdschrift een pleidooi vernomen ten gunste van een nader geologisch onderzoek van Suriname (Ir. E. C. Abendanon, Economische waardebepaling van Suriname, deze jaargang blz. 165); hieraan iets toe te voegen, zal zeker geheel overbodig zijn. Alleen komt het mij voor, dat de schrijver het nuttigheids-argument iets te veel op den voorgrond heeft gebracht zoodat de ideëele zijde van de zaak eenigszins schuil is gegaan onder de andere argumenten. En ten opzichte van de zoölogie is er ook nog een geweldige terra incognita, vooral waar het de kleinere dieren betreft. Wil men nu het *nut* daarvan op den voorgrond plaatsen, dan zou gevraagd kunnen worden, of het met het oog op de verspreiding van besmettelijke ziekten, niet van groot belang kan zijn, eens nauwkeurig na te gaan, welke muggen en in het algemeen welke insecten in de binnenlanden van Suriname, meer bizonder in de bergen, voorkomen? Maar ik herhaal, dat ik de nuttigheidsvraag hier niet op den voorgrond wil plaatsen, slechts op de meer ideëele zijde van de zaak wil wijzen.

Onderzoekingen omtrent de Indianenstammen van het binnenland, die op zoo schitterende wijze zijn aangevangen door den heer De Goeje zijn zeker niet minder noodig, zoolang deze stammen nog in hun primitieven staat verkeeren; maar dit onderzoek zal niet kunnen aansluiten aan de exploratie van het gebergte, het zal meer zelfstandig opgezet moeten worden. Hier zou ik een lans willen breken voor een onderzoekingstocht naar het hooge bergland van Suriname, meer speciaal naar het Wilhelminagebergte. Wanneer hier een botanicus en een medicus, een zoöloog, een geoloog en een houtvester zich vereenigden, zou een groote buit op natuurwetenschappelijk gebied verwacht mogen worden.

Goedkoop zou zulk een tocht zeker niet kunnen zijn, ook omdat hier op een wijze gewerkt zou moeten worden, die herinnert aan de werkwijze van de Borneo-expeditie onder leiding van Dr. Molengraaff; m.a.w. men zou wel samen naar het Wilhelminagebergte moeten trekken, maar eenmaal daar aangekomen, zou ieder onderzoeker vrijheid moeten hebben, om zelf zijn terrein van onderzoek uit te kiezen, zonder daarbij rekening te houden met de eischen door een der andere waar-

nemers en verzamelaars te stellen. Aan den anderen kant zou men wellicht kunnen beschikken over wetenschappelijke krachten, die reeds in Suriname verblijf houden ; ik behoef ter bewijze maar de namen te noemen der heeren Dr. Stahel en Gonggrijp, die in de laatste jaren op hun tochten in de Surinaamsche oerwouden reeds zoo vele voorwerpen op natuurhistorisch gebied, meer speciaal planten, hebben verzameld. Zoo zullen ook de medicus, de zoöloog en de geoloog wel gevonden kunnen worden.

Bij dergelijke expedities zal bovendien meer dan vroeger zorg gedragen moeten worden voor de bewerking van het verzamelde materiaal ; men vergeet wel eens, dat het verzamelen op zichzelf waardeloos is, wanneer hetgeen bijeengebracht is, in een of ander museum of laboratorium onbewerkt blijft liggen. Toch is dit dikwijls het geval geweest, wanneer men er op vertrouwde, dat het toeval wel zou maken, dat er een of meer wetenschappelijke mannen gevonden werden, die de bewerking van het verzamelde materiaal op zich wilden nemen. Nu zijn er zeker altijd wel natuuronderzoekers, die zich gaarne met zulk een taak zouden willen belasten, maar zeer dikwijls zijn zij zoodanig overladen met andere bezigheden, dat het hun onmogelijk is tijd te vinden voor dit werk. Men kan dan trachten, het werk te verdeelen over een groot aantal binnen- en buitenlandsche medewerkers, zooals geschied is met het materiaal van de Siboga-expeditie en van de Nieuw-Guinea-expedities, maar dan duurt het jaren, voordat men de resultaten ziet en ook dan is het de vraag of men op volledigheid mag rekenen. Het zou dus zeker het beste zijn, wanneer b.v. jonge natuuronderzoekers gedetacheerd konden worden aan een bepaald museum of laboratorium, uitsluitend met het doel, het verzamelde materiaal onder leiding te bewerken. Dat men bij zulk een expeditie ook rekening moet houden met de kosten van publicatie, spreekt wel vanzelf. Vooral in dezen tijd zullen die kosten vrij aanzienlijk zijn, in het bizonder, omdat bij een dergelijk werk een aantal platen noodig zijn ter afbeelding van de nieuwe voorwerpen, die gevonden worden.

Ik heb, zooals ik reeds zeide, met opzet de ethnografie hier boven niet genoemd onder de wetenschappen, die bij de hier bedoelde expeditie op den voorgrond zouden moeten treden. Immers in het gebergte van Suriname zal men geen van de Indianenstammen aantreffen, waaromtrent ons door De Goeje

zulke merkwaardige bizonderheden bekend zijn geworden. Dat wil volstrekt niet zeggen, dat zulk een onderzoek niet zeer gewenscht zou zijn. Op het oogenblik zijn die Indianen nog in hun oorspronkelijken toestand aan te treffen, maar hoe lang zal dit nog duren ? Zijn zij eenmaal in voortdurende aanraking met blanken, dan gaan hun eigenaardigheden onherroepelijk verloren. Wil men dus de ethnografie en de linguistiek van die bovenlandsche Indianen bestudeeren, dan is het nu nog tijd. Een schitterend begin is gemaakt door den toenmaligen luitenant-ter-zee De Goeje. Of er thans iemand te vinden is, die de door hem aangevangen taak verder op zich kan nemen, kan ik niet beoordeelen, daarvoor ben ik te veel leek in de door hem beoefende wetenschappen. Maar dat ook hier de hand aan den ploeg geslagen moet worden, zal zeker wel toegegeven worden.

Resumeerende spreek ik de hoop uit, dat Nederland het onderzoek van Suriname weer met kracht ter hand zal willen nemen en daardoor toonen, dat in dezen materialistischen tijd ook nog voor iets anders belangstelling bestaat dan voor loonregeling en voedselvoorziening, dat de meer ideëele belangen van den mensch ten minste bij ons nog niet uit het oog verloren zijn.

PLANTAGE-ARBEIDERS

DOOR

P. WESTRA.

Sub-agent voor de Immigratie, Controleur B. B. à la Suite.

In de vergadering der Eerste Kamer van 6 Juni j.l. heeft de heer Van Kol gezegd: „Welke maatregelen zal men moeten „nemen om op andere wijze in de ernstige behoefte aan land- „arbeiders te voorzien?

„Oppervlakkig beschouwd zou men meenen, dat het geven „van grond aan arbeiders een zeer geschikt middel is.

„Op Mariënburg, zooals de Minister aan de overzijde op 11 „April mededeelde valt het resultaat niet te roemen.

„Ik ben er ook tegen, omdat men hier heeft een herstel „van de Vorstenlandsche toestanden en eigenlijk het paga-terra „van Curaçao weer in het leven wordt geroepen.

„Van grooter nut acht ik het, dat gezorgd worde voor be- „hoorlijke behandeling der arbeiders, voor goede woningen en „afdoende bescherming gedurende den arbeid enz.".

Zeer juist zegt de heer Van Kol, dat door geven van grond een ongewenschte toestand zal ontstaan en wijst hij op de buitengewoon groote moeilijkheden ondervonden in de Vorstenlanden en op Curaçao.

Ik zou hier nog bij willen noemen de particuliere landerijen op Java, waarvan ik als controleur van Soerabaia alle misère heb meegemaakt.

Evenwel dient op een groot verschil gewezen te worden van de wijze, waarop de gronden hier worden uitgegeven en hoe zulks in de bovengenoemde landen geschiedt. Op deze laatste toch zijn de opgezetenen gevestigd en hebben aldaar een stuk grond in huur of pacht, groot genoeg om van de opbrengst te voorzien in de behoefte van het geheele gezin.

Deze blijvende landbouwers betalen hun huur of pacht, hetzij in geld, hetzij in een gedeelte van de opbrengst.

Verhooging van huur of pacht heeft aanleiding gegeven tot

groote ontevredenheid en heeft in Soerabaia zelfs tot gevolg gehad dat honderden menschen werden verdreven, die dan maar elders een goed heenkomen moesten zoeken en zich op deze wijze van het land, dat reeds door hunne voorouders werd bewoond, zagen beroofd. Geheel anders is echter de toestand in Suriname. Hier geldt het den arbeiders op de plantages zooveel mogelijk gerievelijkheden te verschaffen, zoodat zij zich aldaar tevreden zullen voelen en dus arbeiders willen blijven. Men kan de vestiging op de plantages eerder vergelijken met de tuinsteden in Europa. Evenals daar zal op een terrein der onderneming een dorp worden gesticht met de bijbehoorende speelplaatsen, ontspanningslokalen, warongs e. d. De gronden, die op een plantage worden uitgegeven aan een arbeidersgezin zijn dan ook niet zoo groot, dat de opbrengst daarvan in het onderhoud van het gezin zal kunnen voorzien, doch kan meer worden beschouwd als een tuin, waarin eenige eerste voedingsgewassen worden geplant. In de eerste plaats blijft hij arbeider. Tevens kan men de opbrengst van dat stukje grond beschouwen als een toelage op zijn loon. Helaas zijn er plantages, die niet in staat zijn loonsverhoogingen door te voeren, ofschoon met genoegen kan worden geconstateerd, dat de loonen der veldarbeiders in de laatste jaren aanmerkelijk zijn gestegen. De arbeider werkt hier slechts zeven uur per dag en heeft bovendien Zaterdagmiddag en Zondag vrij. Moet men dien vrijen tijd onbenut laten voorbijgaan?

De arbeiders, die nagenoeg allen landarbeiders zijn, gebruiken dezen vrijen tijd gaarne om voor zich zelven een stukje grond te bewerken.

Voelt de arbeider niets voor het werken op de plantage dan wordt hem door het Gouvernement ruimschoots gelegenheid gegeven op een van de vele vestigingsplaatsen een grondje te nemen. Aldaar krijgt hij dan een stuk grond groot genoeg om met zijn gezin van de opbrengst te leven. Bedraagt de oppervlakte van deze laatste gronden nooit minder dan 1 H.A., in den regel is die 3 of meer H.A.; op de plantages wordt over het algemeen slechts een halve H.A. gegeven.

De Minister heeft in de Tweede Kamer gezegd, dat de proef op Mariënburg niet aan het doel heeft beantwoord. Inderdaad is dit juist, doch de oorzaak der mislukking moet gezocht worden in de opzet. Te veel vertrouwen stellende in de arbeiders

en hen daarom zonder het noodige toezicht aan hun lot overlatende, hebben de slechte elementen misbruik gemaakt van deze vrijheid en hebben diefstallen, dobbelpartijen enz. de vestiging in een slechte reuk gebracht bij de goede arbeiders. Helaas behoort een groot deel der immigranten nu juist niet tot de elite der Indische maatschappij.

Met het voorbeeld van Mariënburg voor oogen, waarbij de grenzen van vrijheid zijn overschreden en aan den anderen kant de toestand op sommige plantages, waar niets voor de arbeiders wordt gedaan en deze hun vrijen tijd in niets doen, d. w. z. in het uitoefenen van kwade praktijken doorbrengen, is de middenweg aangewezen, welke men heeft te volgen en welke reeds gevolgd is door sommige plantages en wel met succes.

Een andere hulp om in de nooden van de arbeiders te voorzien is het oprichten van een vereeniging, hetgeen thans is geschied. Er bestaat nu een immigrantenvereeniging, die verdeeld is in twee onderafdeelingen : een Britsch-Indische en een Javaansche.

Daar er slechts weinig Britsche-Indische arbeiders meer op de ondernemingen zijn heeft de Britsch-Indische onderafdeeling meer het oog gericht op de behoeften harer leden op de Gouvernements-vestigingen, terwijl de Javaansche vereeniging meer haar aandacht schenkt aan de behandeling op de plantages.

Juist door deze vereeniging, waarin de leden zich veel vrijer voelen om zich te uiten dan tegenover het Gouvernement, kan men een juist inzicht krijgen in de bezwaren, die de arbeiders hebben. Het nut trouwens van een arbeidersvereeniging behoeft hier niet nader te worden aangeduid. Van deze vereeniging, welke het contact met den immigratie-ambtenaar allerminst mijdt, worden zeer goede verwachtingen gekoesterd en neemt het aantal leden dan ook enorm toe.

Leest men het rapport van Van Vleuten en vergelijkt men dit met den tegenwoordigen toestand, dan ziet men dadelijk dat reeds vele verbeteringen zijn tot stand gebracht, hetgeen trouwens reeds door de heeren Mac Neill en Chimam Lal was geconstateerd.

Er bestaat alle reden om aan te nemen, dat langs den weg der evolutie een gezonde verhouding tusschen werkgever en arbeider zal ontstaan.

Paramaribo, 30 Juli 1919.

CURAÇAO TEGEN HET EINDE DER WEST-INDISCHE COMPAGNIE

DOOR

Mr. B. DE GAAY FORTMAN.

Het is bekend, dat de tweede West-Indische Compagnie eigenlijk nooit gebloeid heeft. „Geldgebrek" was „een vitium originis der tweede Cie",[1]) en vooral had zij geld noodig na den vierden Engelschen oorlog. Reeds meermalen was in de vergadering der Staten-Generaal de toestand der Compagnie en die van hare bezittingen ter sprake gekomen, en over eene hervorming overleg gepleegd. In de vergadering van 27 Augustus 1788 viel daaromtrent een besluit, en op den laatsten dag van dat jaar vermelden de Resolutiën van dit college, dat ingekomen is een brief van den Prins van Oranje, Willem V, opperbewindhebber der Compagnie, inhoudende, dat deze „ingevolge van haar Hoog. Mog. Resolutie van 27 Augustus laatstleeden" tot zijne Commissarissen had benoemd de heeren Grovestins en Boey.

Jhr. Willem August Sirtama thoe Grovestins, gedeputeerde van Friesland ter vergadering van H.H.M.M., en Mr. W. C. Boey, schepen en raad der stad Haarlem, zijn als „Commissarissen naar de West-Indische Eilanden en de Colonien Essequebo en Demerary", vergezeld van Mr. Rochus van Suchtelen als secretaris, spoedig daarheen vertrokken. Voor uitrustingskosten ontvingen de commissarissen ieder *f* 5.000, de secretaris moest met *f* 1.500 genoegen nemen, de daggelden voor Commissarissen bedroegen *f* 40, voor den secretaris *f* 15.

In het Rijksarchief bevindt zich een *afschrift* van het Rapport aan Zijne Doorluchtigste Hoogheid den Heere Prince van Oranje en Nassau etc. etc. etc., overgegeven van wegen Hoogstdeszelfs Commissarissen naar de Kolonien van den Staat in de West-Indiën betreffende het eiland Curaçao". Blijkens het onderschrift zou dit in 1857 zijn „afgeschreven naar eene gelijktijdige kopy, ... berustende onder den heer Generaal

[1]) S. v. B. in de *Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië* blz. 224

Majoor Baron van Raders"[1]). De talrijke bijlagen, naar welke het rapport verwijst, zijn niet aanwezig.

Publicatie van het geheele rapport zou meer tijd en plaatsruimte vergen, dan waarop verscheidene minder beteekenende gedeelten aanspraak mogen maken; evenwel komt het ons voor, dat het stuk genoeg belangrijks bevat, om openbaar gemaakt te worden. Hamelberg heeft er in zijn *De Nederlanders op de West-Indische eilanden*[2]) hier en daar iets uit meegedeeld. Wij geven er de voorkeur aan, in het onderstaande in den regel de woorden van het rapport te volgen, en in de aanteekeningen nu en dan eenig commentaar te geven.

19 Augustus 1789 van de koloniën aan de vaste kust vertrokken, kwamen Commissarissen den laatsten dag dier maand in de haven van Curaçao, „na onderweg de bezaansmast te hebben verloren en in groot gevaar geweest te zijn van de groote mast mede te verliezen".

Was in Demerary en Essequebo hunne taak geweest, eene geheel nieuwe bestuursregeling, die beide gebieden tot één kolonie vereenigde, tot stand te brengen[3]), omtrent de eilanden was in de boven vermelde vergadering der Staten-Generaal van 27 Augustus 1788 bepaald, „dat de regeering.... provisioneel zoude blijven op den ouden voet". Wat Curaçao betreft, stelden Commissarissen zich ten doel, na te gaan „waar uit eigentlijk de alhier plaatshebbenden oneenigheden [„welke alhier zedert zoo langen tijden tusschen de Leden van de Regering en tusschen de Ingezetenen hadden plaats gehad"] waren voortgesproten, wat de Regering gedurende dezelve had in het werk gesteld, en wat als nu verrigt behoorde te worden om de goede rust te herstellen, die Regering wederom klem

---

[1]) Taal en stijl zijn lang niet overal onberispelijk. Waarschijnlijk is dit in vele gevallen aan de onkundigheid van den afschrijver te wijten.

[2]) Ook in „Een veelbewogen tijdperk" (1796—1804), *Eerste Jaarlijksch Verslag van het geschied-, taal-, land- en volkenkundig genootschap, gevestigd te Willemstad, Curaçao.* Hamelberg noemt daar en elders Boey: W. *G. de* Boey en geeft aan Sirtama thoe Grovestins de voorletters A. J.

G. J. Simons, *Beschrijving van het eiland Curaçou.* Oosterwolde, 1868, schijnt het rapport ook gekend te hebben, maar noemt Thoe Grovestins, A. J. van Grovenstein.

[3]) P. J. Blok, *Geschiedenis van het Nederlandsche volk,* 2e druk. III, blz. 654.

te geven en de Ingezetenen tevrede te stellen". Om dit doel te bereiken begon de Commissie met op vastgestelde dagen en uren audientie te verleenen aan ieder, die daarvan gebruik wilde maken, terwijl ook verschillende schriftelijke klachten door haar werden in ontvangst genomen.

De oorsprong van de genoemde oneenigheden, zeggen Commissarissen, moet niet als in Demerary gezocht worden in een misnoegen van de „meeste en voornaamste" ingezetenen over de regeering van de bewindhebbers der West-Indische Compagnie of over de uitvoering harer bevelen door hare ambtenaren, maar veeleer in eene zwakheid van Directeur[1]) en Raden, die zich de teugels uit handen hebben laten wringen. In 1784, toen de overmatige winsten, waaraan men gedurende den oorlog[2]) was gewoon geweest, door den pas gesloten vrede eensklaps ophielden, moet men de eerste bron van dit misnoegen der ingezetenen zoeken. Directeur en Raden hadden in dat jaar op voorstel van zekeren advocaat Hessen, die, in 1783 aangekomen, „zich door zijne particuliere kundigheden een grooten invloed (had) weten te bezorgen", een nieuwe manier van procedeeren ingevoerd, die grootendeels ontleend was aan die van 1580 in Holland, en ten koste van de rechtzoekenden veel duurder was dan de bestaande „zo ten behoeve van de practizijns als van het secretaris en Bodenscomptoir".

Waren Directeur en Raden hiermee hunne bevoegdheid te buiten gegaan, daar zij gehandeld hadden „zonder last of approbatie van den Souverein of van bewindhebberen", meer afkeuring nog verdient, naar het oordeel van Commissarissen, de houding van het Bestuur tegenover het verzet der burgerij, dat naar aanleiding van deze verandering in het procesrecht ontstond. Aan het einde van 1785 werd door „een menigte, waaronder verscheidene notabele ingezetenen", vernietiging, althans alteratie, van de nieuwe ordonnantie verzocht, en voorts vrij-

[1]) Gouverneur was toen Johannes de Veer (1782—1796). De in de *Encyclopaedie van Nederlandsch-West-Indië* bladz. 328 gegeven jaartallen voor dezen Gouverneur, 1782—1784, zijn niet juist. Jan Jacob Beaujon was alleen eenige maanden in 1796 Gouverneur en niet van 1784—1796. Zie Hamelberg t.a.p. bladz. 24 e.v.

[2]) De Amerikaansche vrijheidsoorlog (1776—1783). In dien tijd noemde J. H. Hering Curaçao „een klein Paradijs van aardschen overvloed." *Beschrijving van het eiland Curaçao enz.* Amsterdam 1779.

heid voor den justiciabel, „om in de materie van schuldvordering en diergelijke liquide pretentien zijn eigen zaak voor te dragen", en eindelijk vermindering van het salaris van praktizijns. Met de beschikking op dit verzoek niet voldaan, wezen de ingezetenen den 3^{den} Januari 1786 twaalf „gecommitteerden" aan, om voor hen op te treden. In hunne volmacht kwamen de volgende woorden voor: „Insgelijks met macht om zich te verzetten teegens alle obstaculen en refusen, die huned: tendeezen, onverhooplijk, mogten ontmoeten, en generalijk om zoo in dit als alle andere opzigten de beste middelen tot de beste eindens voor het algemeen welzijn in het werk te stellen, onder verband als naar rechten".

Commissarissen raken haast niet uitgepraat over de „onvergeeflijke onvoorzigtigheid" van Directeuren en Raden, om deze gecommitteerden als zoodanig te erkennen, en met hen te onderhandelen, zelfs zonder aanmerking te maken op de aangehaalde woorden. Het gevolg van deze handelwijze van het Bestuur is geweest, dat Directeur en Raden, van wie de „burgerraad" Hansen[1]) openlijk de partij der gecommitterden nam, „dagelijks met adressen geplaagd" werden van deze zijde. Zoo ging het door, tot in 1786 de advocaat Hessen, die als „berokkenaar van het kwaad" werd aangemerkt, en het niet langer kon uithouden, het eiland verliet.

Voor het uiterlijk was het toen vrij kalm, maar in stilte werd er gekuipt. Zoo zaten de Directeur en de Kerkeraad elkaar dwars. De laatste maakte moeilijkheden met het afgeven van eene attestatie aan den secretaris Mr. Petrus Bernardus van Starkenborgh, die naar Europa zou gaan, „gedeeltelijk om de belangens der regering in de voormelde geschillen waar te nemen en gedeeltelijk om te ontgaan den haat der ingezetenen, waarin hij rijkelijk deelde"[2]). De Kerkeraad trad „verschrikkelijk

---

[1]) Misschien Hansz. Simons t.a.p. (en ook A. T. Brusse, *Curaçao en zijne bewoners*, Curaçao 1882 blz. 90, die hier eigenlijk Simons excerpeert) beweert, dat de advocaat *Hessen* de partij der burgers koos. Dat kan niet juist zijn, daar het optreden der burgerij juist tegen de door Hessen uitgelokte verandering van het procesrecht ging.

[2]) Niettemin was hij later geruimen tijd fiscaal en trad zelfs bij het overlijden van Gouveneur-Generaal Kikkert als zoodanig op van 1819—1820. P. A. Euwens O. P. „Curaçao in 1803—1804", *Onze Eeuw* 1908. Zie ook mijn „De inbezitneming van Curaçao in 1816" in het *Tijdschrift voor Geschiedenis, Land- en Volkenkunde*, 1914 afl. 2. Simons noemt hem t. a. p. Starrenburg, en zegt, dat hij niet minder gehaat was dan de advocaat Hessen.

partijdig en haatelijk op" tegen den secretaris, terwijl uit weerwraak de Directeur een diaken, den advocaat Amalry, niet wilde erkennen, omdat hij geen attestatie uit Holland had meegebracht, hoewel eerst diens aanstelling door hem was geapprobeerd.

Maar het ergst maakten Directeur en Raden het in zake de moeiten, die men den fiscaal Mr. Pieter Theodorus van Teylingen aandeed. Deze werd o.m. van malversaties beschuldigd. Zonder eenig bewijs werden deze klachten en die over zaken, „welke hem in geenen deele concerneerden", bij den Raad ingebracht ; zelfs verzochten „drie zoogenaamden oudsten des volks, die buiten hunnen ouderdom zeekerlijk niets eerwaardigs hadden", „dat de fiscaal mogte worden gedemitteerd", daarbij te kennen gevende „hem niet langer als fiscaal te kunnen erkennen, uithoofde van de conduite, die hij ten nadeele van het algemeen welzijn hieldt".

De aanhang van de beschuldigers[1]) vermeerderde met den dag. Drie personen, die zich aan het hoofd van eene tegenbeweging wilden stellen, werden mishandeld, en toen dit ongestraft gelaten werd, nam de brutaliteit van hen, die den fiscaal weg wilden hebben, dermate toe, dat Directeur en Raden niet beter wisten te doen dan toe te geven, en 18 October 1787 den fiscaal schorsten, zooals zij zelf zeggen „vermits zij daartoe om politique redenen genoodzaakt waren"[2]). Commissarissen spreken hier van „eene kinderachtige vrees voor zijne (des fiscaals) beschuldigers en derzelver aanhang", en meenen, dat het gedrag van Directeuren en Raden althans den schijn van partijdigheid tegen den fiscaal draagt. De deurwaarder en gerechtsbode werd provisioneel tot fiscaal aangesteld, en een apothekersbediende tot deurwaarder en gerechtsbode. 15 Juli

[1]) Uit het verzoek van den fiscaal om rechtsherstel aan de Staten-Generaal zijn hunne namen bekend, t.w. Adriaan Webb en diens schoonzoon Gerardus Duykinck, Pieter François Diedenhoven (over dezen rijken grondeigenaar zie men Hamelberg t. a. p. bladz. 65 en 66), Cornelis Berg. Johannes Stuylingh Corneliszoon, Jan Hansz, Cornelis Raven Hansz, Christiaan Geerman, Johannes Mathias Gähne, Coenraad Siebert en Aaron Aillion.

[2]) Of zooals Hamelberg t. a. p. bladz. 47 meedeelt: „op de afverging en aandrang van een aantal burgers en ingezetenen alhier, zich opdoende als een volksstem".

1788 werd de fiscaal „uit kragte van een mandement van Maintenu van H.H.M." hersteld in zijn post[1]).

De laatste kwestie, die Commissarissen vermelden, is die van de aanstelling van den burger-kapitein Striddels, welke niet met instemming der Regeering geschiedde, doch het gezag van deze en het ontzag voor haar was verdwenen. Zelfs werd bij de aanstelling van Striddels door zijne burgers een eed op de wacht aan hem gedaan, „welke direct aanliep tegen de gehoorzaamheid aan de regeering verschuldigd". Meer wordt hiervan niet vermeld.

Ten slotte spreken Commissarissen er hunne afkeuring over uit, dat de notulen van den grooten raad sedert 1784 niet gehouden bleken[2]).

Commissarissen zullen wel wat vreemd hebben opgezien, toen zij onder de bij hen ingediende schriftelijke klachten ook eene memorie van Directeur en Raden aantroffen. Het lijkt echter geen onhandige manoeuvre van dit college, om van dit middel door Commissarissen den misnoegden aan de hand gedaan, gebruik te maken, om de aandacht van zichzelf af te leiden. De bom sprong echter verkeerd, want aldus rekenden Commissarissen met deze klagers en hunne klachten af:

Vooreerst bevonden zij, „dat zeer veele zaken zonder eenigen grond waren voorgesteld, als bij voorbeeld, wanneer de raad zich beklaagde over het gedrag van de gecommitteerdens[3]), moest natuurlijk het antwoord zijn de vrage, waarom zij dezelve als zoodanig hadden erkend? waarom zij de voormelde acte van qualificatie hadden goedgekeurd? waarom zij rekeningen in handen van die gekwalificeerdens ter examen hadden gesteld, even of het een behoorlijk college was? waarom zij dezelven telkens in den raad hadden geadmitteerd, en zelfs als

---

[1]) Hamelberg meent t. a. p. minder juist, dat dit het gevolg was van het onderzoek van Grovestins en Boey, en deelt verder mee, dat eenigen tijd later Van Teylingen zich weer het ongenoegen van een groot aantal ingezetenen op den hals haalde, en 19 Augustus 1797 andermaal door den Raad ontslagen werd. Aldus ook Simons t. a. p. bladz. 49.

[2]) Hamelberg heeft in het geheel geen notulen van dit college gevonden buiten de in het Eerste Jaarverslag gepubliceerde van 1713. Zie *De Nederlanders op de West-Indische eilanden*, bladz. 186.

[3]) In zake de verandering van het procesrecht.

waren het leden van dien stoelen had doen geven ?[1]) en waarom zij niets hoegenaamd in het werk hadden gesteld om dat alles tegen te gaan ? al verder kon men niet nalaten aan dien raad onder het oog te brengen, dat wanneer zij zich gehouden hadde, en niet vergeten ware geweest Hunne Hoog Mogende resolutie van den 19 December 1766, zij dan niet zoude hebben te klagen over de injurieuse rekwesten, schrifturen en andere beleedigende handelwijzen, vermits geene publicatie in sterkere termen konde stellen dan dezelve was, en de souvereine hun dus gemagtigd had, om zich daaromtrent regt te verschaffen.... Even ongefundeerd was de beschuldiging van inactiviteit, den fiscaal te laste gelegd, want men had denzelven niet gemaintineerd in zijn post, maar aan de woede van een zaamgerotten hoop overgelaten, en op zijne herhaalde verzoeken niet gedisponeerd, toen het tijd was. Veele andere zaken waren bij de voorschreven memorie zonder eenig bewijs voorgedragen, en wat voor staat konde men derhalve op die voorgevens maken, temeer daar de notulen van den raad of geen gewag daaromtrent maken, of met zoo weinig oplettendheid waren gehouden, dat men geen het minste vertrouwen op dezelve konde stellen".

De maatregelen, door Commissarissen genomen, zijn de volgende : de advocaat Almary, die wel reden tot klagen had, o.a. omdat men hem verboden had, de titel te voeren van advokaat voor den Hove van Holland en West-Friesland en als „diacon" dwars had gezeten (zie hiervoor), maar tegen wien ook klachten bestonden als kerkeraadslid, en deze, dat hij zich „van de zoogenaamde gequalificeerdens en die van hun aanhang had bediend" (dus tegen zijn collega Hessen), en ten slotte, dat hij „aan twee kanten tegelijk als advokaat had gediend",

---

[1]) Men kan moeilijk ontkomen aan den indruk, dat Commissarissen in deze zaak toch wel wat overdrijven in hunne verwijten aan Directeur en Raden. Het was nog geen 40 jaar geleden, dat onder Gouverneur Faesch de X zelf aan de burgerij voorgesteld hadden, om uit haar midden gecommitteerden te benoemen, die met bewindhebberen en den Directeur zouden raadplegen, om de bestaande geschillen op te lossen. Dit had toen een goed resultaat gehad. Hamelberg, *De Nederlanders op de West-Indische eilanden*, bladz. 160/1. In meer dan een opzicht vertoonen de hier besproken toestanden overeenkomst met die onder Gouverneur Faesch; ook in den toestand, waarin, gelijk wij straks zullen zien, justitie en belastingwezen verkeerden.

werd „de balie ontzegt", evenals aan zijn collega Spencer „uithoofde van zijne beledigende schrifturen"[1]).

Van den burgerraad Hansen wordt nog het gedrag afgekeurd maar van een maatregel tegen dezen genomen blijkt niet. De advocaat Hessen had zich door de vlucht aan de gerechtigheid onttrokken.

Ook tegen de „gecommitteerden" werd door Commissarissen opgetreden. Zij achtten dit noodig, ook om een einde te maken aan de praatjes alsof de commissie „geen de minste magt had". Daar Directeur en Raden moeilijk tot rechter over dezen konden gesteld worden in eene gewone procedure, werd tot „eene provisionele politique dispositie" toevlucht genomen. De Parnassims van de Portugeesche Joodsche natie werden ontboden, en opmerkzaam gemaakt op art. 30 van hun Escamoth, waarbij aan de Joden werd verboden, eenige schrifturen te teekenen tegen hunne overheden op poene van excommunnie. De Parnassims werkten mee en de vijf Joden onder de gecommitteerden werden geëxcommuniceerd. Ten slotte deden zij boete en vroegen, „dat hun het gebeurde mogte vergeven worden, en belovende zich in het vervolg als gehoorzame ingezetenen te zullen gedragen, zonder zich ooit wederom met zaken van regering te bemoeijen". Voor Commissarissen was dit blijkbaar eene bevredigende genoegdoening.

Het meest hadden Directeur en Raden op hun geweten. Het was door hunne schuld, dat politie en justitie vervallen waren, „men had zich.... in de verbeelding gebragt van verscheiden privilegien te hebben". o.a. op het voorbeeld van Amsterdam meende men, „dat geen burger of ingezeten door de Justitie in zijn huis vermogt te worden gehaald", zefs in het crimineele. Commissarissen maakten wel aan die „verbeelding" een einde, maar de geheele rechtsbedeeeling was niet veel zaaks; „de hooge raad in Holland zou getuigenis kunnen geven in welken fraaijen staat de procedures, welke uit het eiland Curaçao aldaar komen, bevonden worden". En wat de politie betreft: tal van „heilzame resolutien" waren in onbruik of vergeten, „en de raad was tot zoo een punt van lafheid vervallen, dat wanneer dezelve eene resolutie nam, welke slechts tegen den zin van eenige weinigen was, wierd dezelve of ingetrokken of niet

[1]) Wellicht dezelfde, die in 1797 bij het vernieuwde ontslag van Mr. Van Teylingen provisioneel als fiscaal werd aangesteld.

ten uitvoer gebragt". „De conclusie van dit eerste gedeelte van het rapport zal dan ook niemand verwonderen, als Commissarissen daar schrijven : „Uit al het hiervoor ter nedergestelde blijkt dan ook van zelfs, dat bij de ondergeteekendens geene de minste bedenking viel, of de Directeur en de meeste Raden hadden verdiend afgezet en andere in hunne plaatsen gesteld te worden, maar daartoe deden zich zoo veel zwarigheden op, dat de ondergeteekenden dit werk voor hun onuitvoerlijk beschouwden"[1]). Zij meenden echter, dat „dit eiland eene geheel andere regering scheen te vorderen dan tot nu toe aldaar had plaats gehad".

De Groote Raad bestond uit den directeur, den secretaris en negen raden, t.w. de commissaris van de train, de commandant der militie, de commissaris van den slavenhandel, de capitein der burgerij, de eerste en de tweede officier van de militie en drie der voornaamste ingezetenen. Voor dezen raad kwamen alle zaken van politie en justitie, wat zeer druk werk gaf. Ingezetenen waren er moeilijk voor te vinden. Men werd Luthersch om aan deze voor Gereformeerden weggelegde corvée te ontkomen[2]). De drie militaire leden werden op deze wijze onttrokken aan hun eigenlijk werk, daargelaten, dat zij moeilijk de meest aangewezen handhavers van politie en justitie konden worden geacht, terwijl zij op deze wijze als „raden van policie" verbeeldende de hooge regeering van het eiland, orders aan zichzelf gaven. Ook deze leden bleken op hun lidmaatschap weinig gesteld.

Omtrent de door hen gewenscht geachte verandering schrijven Commissarissen het volgende :

„.... de politieke regering behoort altijd geschikt te zijn naar het locaal der plaatse, en naar den aard der inwooners, en wanneer men dit met opzigt tot het eiland van Curaçao in acht neemt, zal men bevinden, dat de burgerlijke vrijheid aldaar nauwer beperkt dient te worden dan wel elders". Wat den aard der plaats betreft, wordt erop gewezen, dat Curaçao niet zoozeer als eene handelsplaats moet worden beschouwd en gewaardeerd,

---

[1]) Zij zouden daarmee buitendien buiten hunne opdracht zijn gegaan. Ook hadden zes personen ex officio zitting, wier ambt ter dispositie van de West-Indische Compagnie stond.

[2]) Hamelberg, t.a.p. bl. 156.

als St. Eustatius, maar meer als de eenige veilige haven, die de Staat in West-Indië heeft, die als zoodanig van zooveel belang is, dat „al konde de commercie van Curaçao van geen het minste voordeel zijn, en dat de behouding van hetzelve den lande veel gelds koste, zoude men nogtans vermeenen, dat die plaats van te veel aangelegenheid is, om dezelve immer te verwaarlozen, maar daaruit volgt dan ook van zelfs dat deszelfs gouvernement moet kunnen strekken tot verdeediging en beveiliging, en dus zooveel als doenlijk is moet gelijkgesteld worden met een frontiervesting te lande, en welk een gouverneur zeer veel gezags moet hebben, en in de zaken van policie niet door de burgerlijke regering moet kunnen worden verhinderd".

De aard der inwoners eischt hetzelfde. De voornaamste families wonen op hunne plantages, de ambtenaren en bedienden van de Compagnie in of achter het fort, terwijl in de stad eene menigte van Joden, varensgezellen, Spanjaarden, volk van allerhande natiën, vele vrije mulatten en negers en slaven wonen, „en daaruit kan men nagaan of eene strikte order en policie aldaar noodzakelijk is". In de derde plaats wijst in dezelfde richting de losbandigheid der negers. „Doordien dit eiland een zeer oude colonie is, heeft de vermenging van de couleuren tot zoo een hogen graad plaats gevonden, dat geen zes familien op het eiland geteld kunnen worden, welke niet aan lieden van de couleur vermaagschapt zijn ; men vindt dus ook een menigte van mestiezen, castiezen en mulatten, zooals ook veele vrijnegers en vrije meiden, al hetwelk de zoo hoog noodzakelijke band van discipline geheel en al heeft verbroken ; ook kunnen de ondergeteekenden getuigen in geen eene colonie geweest te zijn, waar de negers zooveel stoutmoedigheid bezitten dan in Curaçao, en het voorbeeld aldaar is niet raar, dat een neger de hand heeft gelegd op een blanke, en denzelven gekwetst, eene daad, welke in de landbouwende colonien zonder genade met het rad wordt gestraft. Hier komt nog bij, dat men alhier heeft ingevoerd de gewoonte, welke men zeker van de Spanjaards heeft overgenomen om de meeste negers te doopen, vooral bij de Roomschgezinden; was een neger nu vatbaar voor een behoorlijk onderwijs in den Godsdienst en wierd hetzelve dan aan hem te koste gelegd, zoude het eene prijzenswaardige zaak zijn en kunnen strekken om zijne zeden te beschaven, maar op den voet waarop het tegenwoordig is, kan het nergens

toe dienen, dan om den neger eene superstitie meer te geven, waarvan hij uit den aard zoo rijkelijk is voorzien, hem hoogmoedig te maken, en in cas van rupture met de Spanjaarden gevaarlijk te doen zijn".

Om in deze eischen te voorzien is noodig: een directeur of „opperhoofd" met onbepaalde macht „omtrent al hetgeen de policie betreft", en niets met den raad te maken hebbende; verder eene behoorlijke administratie van de justitie, waarbij de kleine zaken worden behandeld door eenen „kleinen raad", bestaande uit den directeur en vijf burgerraden met den secretaris. De Wees- en boedelkamer behoort op gelijke wijze herzien te worden als voor Essequebo en Demerary geraden is.

Het kan moeilijk ontkend worden, dat Commissarissen heel wat uitvoeriger zijn geweest in hunne opsomming der klachten over het bestuur dan in de omlijning hunner middelen tot herstel.

Eene afzonderlijke bespreking is gewijd aan de *Financiën* der kolonie.

Van 1784—1788 (inclusief) hebben de inkomsten bedragen *f* 381.860 „14"-, waaronder gerekend zijn de recognitie- en waaggelden, de vijftigste penning en de accijns, placaat-, paspoort- en lastgelden, de plantages, windmolens, en wat Aruba en Bonaire opgeven. De uitgaven hebben bedragen *f* 744.206 „2"-, zoodat er over deze jaren een tekort is geweest van *f* 362.345 „8"-[1]). In vroeger jaren is veel geld getrokken van het eiland, vooral vóór den laatsten oorlog tusschen de Republiek en Engeland, maar in dien oorlog zijn veel kosten gemaakt, o.a. zes ton gouds voor de oprichting van een vrijcorps.

De plantages van de Compagnie zijn verhuurd voor *f* 17.000 behalve die, waarop de ambtenaren van de Compagnie wonen, zooals Hato met 99 slaven, „hetwelk alleen wordt gehouden ten dienste van den directeur [als diens buitenverblijf], die daarvan alle de middelen geniet, en de Compagnie daartegen de schade". Er wordt ook op onverantwoordelijke wijze geld uitgegeven. Zoo hebben Commissarissen Hato „hegt en sterk" bevonden, doch na hun vertrek is het op kosten der Compagnie „vermaakt". Op Bonaire heeft de Compagnie

---

[1]) Hamelberg, t.a.p. bl. 210 geeft voor 1740 nog een batig slot van Ps. 10780.1.5 op.

323 slaven. Van dit eiland worden „provisien van brandhout, kalk, vee en diergelijken gehaald" met een vaartuig, dat per jaar *f* 90.000 kost, terwijl ook het eten der slaven moet gekocht worden, „uit hoofde dat de grond zoo weinig is gecultiveerd".

En dan nog deze klacht : men koopt mais als die schaarsch en duur is, en vergeet dit te doen als zij goedkoop is ; men zet de gouvernementsslaven aan minder noodzakelijk of zelfs noodeloos werk, en huurt dure slaven voor wat noodzakelijk gebeuren moet.

Den slechten toestand der financiën wijten Commissarissen niet alleen aan onverantwoordelijk beheer der gelden maar ook aan verwaarloozing der inkomsten. Het *hoofdgeld* der slaven was sedert 1784 niet meer gevorderd, omdat men het „niet had durven innen", en daarvóór, van 1 Juli 1772—1 Juli 1784 bracht het niet meer dan *f* 51.900 op, hoewel van elke slaaf een halve Pezos of een gulden Hollandsch[1]) moest betaald worden, en in 1789 13000 slaven opgegeven worden[2]). Voor eenige jaren bracht dit hoofdgeld het dubbele op. Nu kunnen wel de „plantagieslaven of veldnegers" niet zooveel opbrengen als in eene landbouwende kolonie, maar vele slaven zijn arbeiders en varenslieden „en bovendien is het getal van huisslaven tot eene bovenmatige luxe vermeerderd".

Nog veel meer is de Compagnie te kort gedaan met de *recognitie-*[3]) *en accijnsgelden.* In 1788 is hierin alleen *f* 94.000 gefraudeerd. De opbrengst was toen *f* 55.613, de uitgaven beliepen *f* 114.500, zoodat er op deze dienst een tekort was van *f* 58.000, wat een batig saldo van *f* 35.000 had kunnen zijn[4]).

---

[1]) Simons t.a.p. zegt: twee gulden, en vergeet wellicht, dat het in 1764 op de helft verminderd was. Hamelberg t.a.p. bladz. 208.

[2]) Zie Hamelberg, t.a.p. bladz 208, die meedeelt, dat het hoofdgeld in den loop der jaren niet meer geheven werd van het werkelijk getal slaven maar volgens een kohier, naar gissing en met de noodige „consideratie" opgemaakt.

[3]) Een zeker percentage van de waarde van alle in Hollandsche schepen aangebrachte en uitgevoerde goederen en ook van alle goederen, voor doorvoer aangebracht van de West-Indische eilanden. Hamelberg t.a.p. bladz. 206.

[4]) Dit lijkt heel veel, als men het vergelijkt met het cijfer, dat Hamelberg t.a.p. bladz. 209 opgeeft als *opbrengst* van deze gelden over de eerste helft van 1740 : Ps. 9429.6.

Aanbevolen wordt de oprichting van een douanekantoor „zonder de commercie te benadeelen". Wel zijn er voor het tegengaan van fraude „beëedigde visitateurs" voor de inkomende schepen, maar deze ambtenaren worden zoo slecht betaald, „dat (zij) onmogelijk een sober bestaan daarvan zouden kunnen hebben, en dat men dezelve niet te min met garnituren van gouden gespen ziet wandelen".

Er zouden ook nog wel andere inkomsten te vinden zijn, meenen Commissarissen, die begrijpelijkerwijs ook ingenomen zijn met de 1 % Kaapvaartkas. „Eene kas vind men op dit eiland, welke in een goede staat is, namentlijk de zoogenaamde 1 Pct. of zoogenaamde caapvaartcassa, welker batig saldo eene somma van ruim ƒ 190.000 bedraagt", en waarvan de gelden op verschillende hypotheken zijn uitgegeven[1]).

Het verdere van het rapoort bespreekt den „staat en vrugtbaarheid van Curaçao", het „commerciewezen", het „formeeren van een wetboek", de „behandeling der negers door hunne meesters", godsdienst en defensiewezen. Ook dit is niet van belang ontbloot.

Staat en vrugtbaarheid van Curaçao.

„De zoogenaamde plantagien bestaan meestal in grond tot de culture van mais aangelegd, welke alleen kan dienen tot onderhoud van de slaven, en de maisstokken voor het vee in den droogen tijd, doch die gronden kunnen nimmer eene genoegzame voorraad opleveren, zijnde zoodanig planter, den een meer, den anderen minder, meest altijd verpligt een aanzienlijken vooraad bij te kopen, om zijne slaven te onderhouden ; verders vindt men alhier op sommige plaatsen in het beneden quartier eenige stukken grond, beplant met zuiker en catoen, dog de geringe quantiteit, welken aldaar van die producten wordt geteeld, maakt dat hetzelve geen naam verdiend, hoezeer die andersints zeer goed van soort zoude zijn, vooral de catoen, welke tot veel hooger prijs word gekogt dan die van Demerary, het

[1]) In 1725 was dit recht op nieuw ingesteld ter bestrijding van de uitrusting van commissievaarders en van het zeeliedenhospitaal. Hamelberg, t, a. p. bladz. 206.

meeste voordeel, hetwelk mitsdien van die plantagien te halen is, bestaat in de tuinvrugten en den aankweek van allerhande vee, vooral wanneer dezelve wat nabij de stad of hoofdplaats zijn gelegen, en de planter dagelijks zijne waaren derwaarts kan zenden om door zijne negers te doen verkoopen".

Het eiland is zoo rots- en klipachtig, „dat men maar weinige plaatsen vindt waar eene genoegzame couche van aarde is, die tot den landbouw kunnen worden gebruikt" en de langdurige droogten maken, dat „een planter in een jaar dikwijls meerder verliest dan hij in zes jaren kan verdienen".

Men kan hieruit besluiten, „dat Curaçao op zichzelven een dorre klip is, maar dat het behoort aangehouden te worden, voornamentlijk voor zijne haven.... en in de tweede plaats van zijne commercie...."

Het Commerciewezen.

De handel is zeer wisselvallig, afhankelijk van vrede en oorlog. Nu de handel van Spanje naar hare West-Indiën vrij is, zijn alle kusthavens gesloten en kan Curaçao alleen handel drijven met hen, die hunne waren van de Spaansche kust naar Curaçao brengen, en dit moet zooveel mogelijk begunstigd worden[1]). Verder wordt hier verwezen naar een niet aanwezig afzonderlijk rapport over dit onderwerp.

Voor commercieele of zeezaken moet eene korte wijze van procedeeren worden ingevoerd, daar „het minste delay of tijdverzuim een groote stremming moet toebrengen aan de commercie, zooals op Curaçao gevoerd kan worden, te weten een sluikhandel, alzoo het voor een sluikhandelaar van het uiterste belang is, om zich zoo spoedig doenlijk wederom weg te baanen van de plaats, waar hij zijne waren heeft aangebragt, en daarentegen andere goederen heeft ingenomen".

Formeeren van een wetboek.

Verwezen wordt naar het hieromtrent betreffende Essequebo en Demerary opgemerkte „alleenlijk met dit onderscheid, dat het gedeelte, rakende de vrije Indianers of naturellen van den

---

[1]) Zie voor dezen handel vice versa J. H. Hering t. a. p.

lande alhier minder te pas komt, alzoo dezelve, uitgezonderd drie of vier afgeleefde menschen, op het eiland Curaçao niet meer gevonden worden en op Bonaire en Aruba zijn ook weinige van dezelve meer over".

Behandeling der negers door hunne meesters.

„Wanneer men de losbandigheid en stoutmoedigheid der slaven in dit eiland in acht neemt, zoude men in den eersten opslag geloven, dat dezelve volkomen vrij waren en dat de meesters niets over dezelve te zeggen hadden, doch bij een nauwkeurig onderzoek zal men bevinden, dat slaven aldaar van veel ongelukkiger conditie zijn dan de slaven op de vaste kust van Guyana[1]), want doordien dit eiland geene genoegzame mondbehoeftens opleverd en het onderhoud der slaven aan den meester kostbaar valt, zoo volgd daaruit dat die mondbehoeftens met alle mogelijke spaarzaamheid worden uitgedeeld, ja zelve is het niet zonder voorbeelden, dat in schaarsche en dure tijden negers aan gebrek van voedsel zijn omgekomen ; daarvandaan is de barbaarsche gewoonte ingevoerd, dat een oude en verminkte slaaf door zijn meester word vrijgegeven, welke zoogenaamde gunst voor zijn gedane diensten hem noodwendig aan gebrek moet blootstellen, indien hij met bedelen zijn kost niet kan verdienen, daarvandaan is het gebruik ingeslopen, dat zeer vele slaven de vrijheid hebben, nu buiten het oog van hunnen meester of opzieners te gaan werken, negotie te doen, te visschen of iets dergelijks, ten einde hun kost te verdienen, mits zij slechts eene zekere bepaalde somma 's weekelijks opbrengen, en waarvan dus het gevolg is dat zij niet onder genoegzame discipline zijnde, het nodige ontzag verliezen, en zich aan diefstal schuldig maken, wanneer zij daartoe gelegenheid kunnen vinden".

„Het straffen met zweepslagen is alhier niet in gebruik; wanneer een neger publicq wordt gestraft, geschiedt zulks met eene geeseling, hetgeen *watapána* genoemd wordt, zijnde een zeker soort van riet[2]), de huisstraffen geschieden met bullepeesslagen, doch zelden tot een bovenmatige graad".

---

[1]) Dat klinkt wel wat anders dan Hamelberg t. a. p. bladz. 212, zegt over „de goede behandeling", waaraan hij den slechten naam wijt, die de Curaçaosche slaven op de wereldmarkt zouden gehad hebben.

[2]) Dividivi. Zie *Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië* sub voce.

Wat over den *godsdienst* gezegd wordt, is van geen beteekenis.

Defensiewezen.

Hierover schijnt een afzonderlijk rapport van den inspecteur Daniel Creefts bijgevoegd te zijn. En verder wordt daarvan het volgende gezegd: De haven van Curaçao is zeer gemakkelijk te verdedigen, maar als de vijand elders geland is en bezit van het eiland heeft genomen, dan is stad, fort en haven spoedig te vermeesteren, als de vijand niet onderweg tegengehouden wordt[1]).

De cavallerie, waarvan de manschappen alleen gebruikt werden „tot het doen van een boodschap" zou gemist kunnen worden; het zijn oude lieden, die hiertoe behooren, en te voet gaan, tenzij zij daarvoor te oud zijn, dan gaan zij op een ezel. Maar als zij van een buitenpost een schip moeten rapporteeren aan het hoofdfort is het schip meestal al lang in de haven als de tijding komt.

De „bosch schutters of artilleristen, die op de buitenforten zijn, zijn ook meest alle oude en onbekwame menschen.

„Onder de soldaten zelve bevinden zich mede zeer veele oude gebrekkige, ja verminkte manschappen".

Vele defensiewerken zijn met groote kosten zonder eenig nut aangelegd. Zoo heeft men vóór de batterij van het hoofdfort aan den zeekant de Compagnies-magazijnen gebouwd, die hier door geheel en al aan het vuur van den vijand zijn blootgesteld, en „waardoor men zijn eigen canon ter verdediging niet kan gebruiken, of men zoude eerst die magazijnen tot eene zekere hoogte moeten doen omverre schieten".

Hier eindigt het verslaggevend gedeelte van het rapport. De slotsom zal niemand verwonderen; deze luidt, dat „direkteur en Raaden.... hun plicht in allen deelen hadden verwaarloosd en zelve oorzaak waren van hun gering gezag". Commissarissen hebben hun dit bij het afscheid nemen nog eens goed onder het oog gebracht in „eene zeer ernstige aanspraak en aan-

---

[1]) Dat was in 1713 gebleken bij de brandschatting van Cassart. Hamelberg t. a. p. bladz. 119 e.v. In 1804 gelukte het wel den Engelschen commandant J. Bligh tegen te houden. Euwens t. a. p.

maning". Waarschijnlijk hebben directeur en raden daarover een oogenblik „paf" gestaan, en wisten zij niet wat te antwoorden, althans toen Commissarissen reeds ingescheept waren, zonden zij nog hunnen secretaris aan boord om zich over die afscheidsrede te beklagen.

Commissarissen verhelen echter aan het slot niet, dat ook het bestuur uit het vaderland reden tot klachten geeft. Een voorbeeld wordt hiervan genoemd. Het „ontvangers en boekhouders comptoir" is in zeer goede orde bevonden, maar tal van pretentiën ten laste van particulieren, waarover processen waren ontstaan, blijven in revisie hangen, „doordien de compagnie dezelve niet behartigd en de ontvangers niet in staat zijn of gesteld worden die procedures te volvoeren".

Na de mededeeling, dat zij den 10den December, dus na een verblijf van ruim drie maanden, van Curaçao vertrokken zijn, sluiten Commissarissen hun rapport met deze woorden:

„De ondergeteekenden hebben bij hun vertrek van Curaçao niet hetzelfde genoegen mogen smaken hetgeen zij te voren te Essequebo en Demerary hadden genoten, namentlijk van de meeste lieden der regeering en amptenaren tevreden gesteld en dezelver genegenheid te hebben verworven; dan zulks belet niet dat zij de vrijheid moeten nemen Curaçao en deszelfs inwooners in de gunstige gedachten van Uwe Hoogheid aan te bevelen, als zijnde een plaats van het allergrootste aanbelang voor de Nederlandsche scheepvaart, en welke voor de commercie van nut kan zijn".

11 Februari 1791 is het rapport gedateerd. Er mag aan getwijfeld worden, of het veel invloed heeft gehad op de veranderingen in het bestuur der kolonie, nog in datzelfde jaar genomen tegen het afloopen van het octrooi der West-Indische Compagnie op 31 December 1791. Bordewijk, die de geschiedenis dezer verandering uitvoerig beschrijft,[1]) spreekt er niet van. Trouwens de toen genomen maatregelen waren slechts voor korten tijd. Negen jaren later ging Curaçao voor het eerst verloren voor Nederland.

Dordrecht, September 1919.

---

[1]) Mr. Dr. H. W. C. Bordewijk, *onstaan en ontwikkeling van het Staatsrecht van Curaçao*, 's Gravenhage, 1911, bladz. 5—20.

DE KLEEDING DER SURINAAMSCHE BEVOLKINGS-GROEPEN IN VERBAND MET AARD EN GEWOONTEN

DOOR

TH. VAN LELYVELD

(*Vervolg*).

De Neger.

Waar bij de neger- en kleurlingvrouw uit het volk ijdelheid en coquetterie, die zij in zulk een hooge mate bezitten, hebben geleid tot het ontstaan van een zeer oorspronkelijke kleeding, waaraan uitermate zorg wordt besteed, kenmerkt zich de kleeding van den neger en kleurling door absoluut gemis aan individueel karakter. Een nationale dracht, die de immigranten, wel hebben, houden zij er niet op na, doch een dergelijke volksdracht ontstaat alleen bij naties van ontwikkeling en beschaving, zooals de Javanen en Britsch-Indiërs. De negers zijn nooit een volk geweest van cultuur; in hun vaderland leefden zij als primitieve natuurmenschen en zij vonden het dus niet noodig om het lichaam meer te bedekken dan het welvoegelijkheids-instinct vereischte.

Intusschen bedenke men wel, dat bij naakt loopende volken het welvoegelijkheidsbegrip groote verschillen vertoont met het onze. Een dier verschillen kan duidelijk worden uit het volgende: in den slaventijd had een in de stad wonende dame een negerjongen van een jaar of 14 als voetebooi van de plantage meegenomen; deze die altijd naakt geloopen had, behalve dan zijn lendedoek, werd netjes aangekleed in linnen broek en jasje. Toen hij evenwel den eersten keer, alzoo uitgedost, door zijn meesteres geroepen werd, verscheen hij niet en hij was ook nergens te vinden. Eindelijk trof men hem verscholen achter een deur en op de vraag waarom hij niet gehoorzaamd had, toen hij bij herhaling geroepen werd, antwoordde hij bedremmeld: „Ik ben beschaamd omdat ik een broek aan heb". („Mi sjin, mi weri broekoe").

Dit beschamend gevoel moet, in een dergelijk geval, wel ieder wezen krijgen, dat buiten eenige gemeenschap met den

Europeaan, zich te midden van zijn ook naakte stamgenooten, altijd frank en vrij bewogen heeft zooals de natuur hem ter wereld heeft gebracht. Raakt ditzelfde individu echter gewend aan den omgang met aangekleede menschen en zijn deze bovendien zijn meesters, dan groeit de zucht — en die is bij de negers sterk — om die meesters zooveel mogelijk, zij het in uiterlijkheden, nabij te komen. Want twee dingen zijn er die de neger den Westerling altijd benijd heeft, vooreerst diens blanke huidkleur en ten tweede zijn kleeding. Het eerste te bereiken is hem onmogelijk, doch hij meent den Euroepeaan toch eenigermate te evenaren, wanneer hij zich niet naakt aan hem vertoont, maar evenals hij zelf in jas en broek. In den slaventijd openbaarde zich dit duidelijk en de zucht naar genoegens en mooie kleeding gaf, door te geringe bijverdienste of het ontbreken daarvan, aanleiding tot tallooze diefstallen.

Pogingen om in dien tijd luxe-neigingen bij den neger tegen te gaan, baatten niet en buitendien had daar de plaatselijke handel zeer op tegen. Er was geen sprake van om de ingewortelde ijdelheid, die zich voornamelijk uitsprak in het dragen van kleeren, ook maar eenigszins te fnuiken.

Zeer vermakelijk werd die neiging door Benoit geïllustreerd in zijn hier voren vermeld werk ; een naakte neger wordt door een slaaf-kleermaker aan diens open straatdeur de maat genomen, opdat alle voorbijgangers zouden kunnen zien, dat hij zich in de kleeren ging zetten (plaat 16).

Bij het nader bekijken van Benoit's teekeningen, valt op te merken, dat de bastiaans of neger-officieren op de plantages — in tegenstelling van de blank-officieren — die belast waren met het toezicht op de slavenmacht en den arbeid der negers, gekleed gingen in buis met broek, of met een lange jas met broek, (plaat 17), terwijl de slaven en de tentbootroeiers der plantages meestal de lenden slechts bedekten met een doek. Dikwijls werd ook een kort wit of gekleurd broekje gedragen, en dit was eigenlijk de algemeene dracht van alle slaven in de stad, de karrevoerders, lastdragers, enz. Men zag ook wel buisjes zonder mouwen, om den rug te beschermen tegen de zengende zonnestralen ; de lenden werden door een doek omgord, doch velen vonden een lapje voor het schaamdeel al voldoende.

Was de hoofddoek bij de mannen, zooals bij vele Aziatische volken, niet in zwang, en moesten dus de dikwijls zware vrachten

direkt op het dikke kroeshaar worden getorst, toch blijkt uit een van Benoit's platen dat de in het wit gekleede volgers achter een begrafenis van een welgesteld Europeaan, het hoofd dekten met een witten hoofddoek. Zeer opmerkelijk is overigens bedoelde teekening (plaat 2) om de wijze waarop toen ter tijd zoo'n personage naar zijn laatste rustplaats werd gebracht; de kist werd gedragen door 12 negers in witte jas en broek en deftig met een soort hoogen hoed op; daarachter volgden de heeren familieleden en bekenden in zwarten rok, terwijl het gelaat op zeer eigenaardige wijze afgedekt werd door een lange, breede klep vóóraan den hoed, waardoor het kijken, evenals in onze rouwkoetsen door de neergelaten gordijntjes, belemmerd werd. Achter den hoed hingen lange crêpe banden af, die door een slaaf in de hand werden gehouden, terwijl de andere hand den meester met een zonnescherm beschutte voor de zon.

Gold het feestdagen, een danspartij of een huwelijk, dan vergat de negerslaaf de kwellingen van den arbeid, hij was dan meer de meneer die 't er van nemen ging en hij voelde zich ook werkelijk als zoodanig, zoodra hij de begeerlijke jas en broek had aangetrokken.

De huwelijksceremonie was al heel eenvoudig: de verliefde neger begaf zich naar den eigenaar van zijn uitverkorene, zette in haar bijzijn zijn trouwplan uiteen en beloofde goed voor zijn vrouw te zullen zorgen; de bruid gaf hem daarop een hand, en daarmee was de huwelijksvoltrekking afgeloopen. Huwelijken werden echter zooveel mogelijk in de hand gewerkt, omdat de kinderen eigendom werden van den eigenaar der moeder, die meestal dan ook zoo gul was om het huwelijk te doen vieren met een „doe" of danspartij op de plantage. De gasten takelden zich dikwijls op deze festijnen, waar door het draaiend gedans al de bonte kleuren kaleidoscopisch dooreenwarrelden, op de meest zotte manieren toe; men stak papegaaienveeren in het dichte kroeshaar, men wond zich op, aangewakkerd door het gedoeng-doeng der negermuziek en door het naar binnen werken van heel veel dram, d.i. de rum die uit melasse verkregen wordt. Den ganschen nacht was men in de meest dolzinnige uitgelatenheid, tierend en dansend met de door wijn of slechte likeuren eveneens benevelde vrouwen. Geroosterde bananen bevredigden den honger, maar de zoute bakkeljauw (gedroogde visch; van het Spaansche bacallao) die daartusschen door ver-

orberd werd, prikkelde weer tot drinken. Het leed werd vergeten, de feestvierende slaaf voelde zich de gelukkigste aller menschen, maar tegen het aanbreken van den morgen, moest hij zijn door en door afgemat lichaam weer beschikbaar stellen voor den komenden arbeid.

In tegenstelling met deze doe's, werd door plechtige dansen het aandenken van overledenen herdacht. Kleedingstukken die anders nooit meer gedragen werden, genoten dan de eer weer te worden aangetrokken, wat aanleiding gaf tot wonderlijke combinaties en gehuld in zulk een toetakeling werd gebakken koek en geslacht op het graf der gestorvenen gebracht.

Ook waren dansen gebruikelijk die overleveringen waren van zeer oude gebruiken uit het vroeger vaderland en die in verband stonden met het geloof. Een Afrikaansche gewoonte was het om Zaterdags wanneer de maan scheen, te middernacht bij een kankantri — de hoogste, breedst vertakte en mooiste boom in Suriname — godsdienstige dansen uit te voeren, die Mama, Watermama, Winti, en Mapokora genoemd werden. De leider, een soort priester, was dan gekleed als Afrikaansch hoofdman, in de eene hand droeg hij een krom mes, in de andere een tak sangrafoe. Als hiermee de aanwezigen werden getikt, riepen zij : „Tata, tata. helpi mi", d.w.z. God sta mij bij. Hard klapten zij daarop in de handen en onder luid schreeuwen en gillen, rolden en wrongen zij hun lichamen in allerlei kronkelingen en wendingen.

Niet minder rumoerig ging het toe bij den Ajaini en Iengi- of tijgerofferdans, waarbij de priester zich bedekte met een wit kleed voorzien van tijgervlekken.

Zijn overgeërfd fetichisme leidde er toe, dat de negerslaaf zich over zijn toekomst of over onheilen niet bezorgd maakte en hij achtte zich voldoende tegen allerlei ongeluk beschermd door het dragen van amuletten of *obia's* die uit de meest vreemdsoortige snoeren bestonden of uit stukjes gesneden hout enz. Het leven nam hij dus vrij gemakkelijk op, vooral de stadsneger die in de Saramaccastraat — de Kalverstraat van Paramaribo — in allerlei drinkgelegenheden, onder gelach en vroolijk gezang met vrouwen en kameraden, het harde van zijn dagelijksch bestaan vergat. Dat harde bestond echter voornamelijk in het gedwongen werken, want het meest afkeerig is de neger, die eigen bezigheden en inzonderheid het roeien, met vaak onver-

moeiden ijver vervult, afkeerig van opgelegden en geregelden arbeid.

Zoodra de slaaf vrij was, trok hij schoenen aan, omdat dit hem vroeger verboden was ; de swells onder hen vonden er een groot behagen in om zich zoo fraai mogelijk uit te dossen en *prodo* te maken tegenover elkander. De een droeg een gepande witte jas met neergeslagen kraag, waaronder een sterk kleurige das losjes werd gestrikt; de beenen staken in lange, opvallend wijde witte broek, een breede stroohoed dekte den bol en een parasol moest het teint beschutten tegen te felle zonnestralen. Een ander (plaat 19), verkoos een open, heel kort jasje, met verbazend hooge wijde boorden, waaronder de dasplooi viel, een wijde broek reikte tot de enkels; ook blijkt dat een geruite of een gekleurd buis boven een kuitbroek prachtig werd gevonden, en dat hoeden werden gedragen van de meest uiteenloopende modellen, soms zelfs met bonte veeren versierd.

Nog meer dan vroeger voelen de tegenwoordige negers, die den slaventijd nooit gekend hebben, zich als heeren der schepping als zij Zondags of op feestdagen zich zoo deftig kleeden in een tip-top westersch complet, bretels niet te vergeten. Het overdrevene in den snit legt echter altijd den poenigen kant bloot, vooral de wijde pantalon-éléphant, waaronder des te smaller de geschoeide voeten lijken. Ideaal is niet alleen het mooi glimmend verlakte schoeisel, maar dit is slechts dàn volmaakt, wanneer bij iederen stap door kraken en piepen, de aandacht daarop gevestigd wordt. Dat zware gouden kettingen, opzichtige dasspelden, ringen en manchetknoopen van valsche steenen gretig gedragen worden, spreekt vanzelf ; ook gouden pepite's (stukjes onverwerkt goud) aan de horlogeketting of op de das zijn zeer gezocht.

Uit een en ander openbaren zich enkele opmerkelijke trekken van den negeraard : in de kleeding bootst hij den Europeaan met voorliefde na. Nu is niet te ontkennen dat ook wij dit doen ten opzichte van b.v. Fransche en Engelsche modes, doch die modes zijn vindingen van menschen die tot ons zelfde ras behooren. Uit het feit echter dat een neger, die van een totaal verschillend ras is en leeft onder totaal andere klimatologische omstandigheden, geen kleeding draagt van een individueel karakter, vloeit voort, dat bij hem een eigen conceptie ontbreekt. Hij copieert, hij compileert en daarbij overdrijft hij gewoonlijk,

door gemis aan fijnen smaak, door het gaarne aandacht op zich doen vestigen, door de kans dat hij, zich uiterlijk voordoende als een heer, ook behandeld zal worden met meer eerbied, een eigenschap die hij overigens gemeen heeft met onze minder ontwikkelde rasgenooten.

Het niet sobere, maar daarentegen opvallend overdrevene en drukke in zijn kleeding, is echter ook een reflex van zijn sterke neiging tot drukke praterij en 't is wel grappig dat hij, die zulk een onvermoeibare kakelaar is, dit verstandig spreekwoord er op na houdt: „moffo na soso, mara da fowloe meki sani" d.w.z. „kakelen geeft niets, als de hen maar eieren legt", waarmee bedoeld wordt, dat het beter is niet te praten, maar wel te handelen.

Dit handelen beperkt de neger echter tot een minimum, zoodat hij zelden iets bereikt of tot een noemenswaard bezit geraakt, wat trouwens volgens hem, slechts lasten veroorzaakt en geestig door hem wordt uitgedrukt in het gezegde: „Hede krebi, a jrepi sesee", d.i. „een kaal hoofd heeft geen schaar noodig," m.a.w. hoe minder bezit, hoe minder zorgen.

Zorgen kent de neger dan ook niet; in een warm klimaat en in een land waar de rijke bodem zoo gul alles biedt wat de mensch noodig heeft om te kunnen leven, is de strijd om het bestaan niet groot. In zulke omstandigheden wordt des te gemakkelijker aan de ijdelheidszucht toegegeven, met het gevolg, dat de in Europeesche kleeding pronkende stadsneger zich ver verheven voelt boven zijn rasgenooten die langs de groote rivieren en in de wouden volkomen natuurmensch zijn gebleven.

De Boschnegers.

Het feit, dat er onder de slaven velen waren die de vlucht naar de onbekende binnenlanden verkozen boven de gehate, dagelijksche dwingelandij van den geregelden arbeid, toonde, dat juist deze vluchtelingen en wegloopers — de Marrons, van het Spaansche marro, d.i. ontsnappen — die zich in groote groepen in de wouden vereenigden, behoorden tot de meest energieken en dat dus de anderen van een minder zelfstandig en kordaat allooi waren.

Hun dorpen staan onder toezicht van een kapitein, bijgestaan door onder-kapiteins of „*blaka djakti's*"; de kapiteins

met den granman als hoofdman vormen samen een raad of *„lanti"*, d.i. het land, het Gouvernement. Op de *„kroetoe's"* of vergaderingen van de lanti, neemt de granman plaats in een armstoel, vermoedelijk een overblijfsel van een gewoonte aan de Ivoorkust, door Clozel en Villamur gereleveerd : „La chaise royale ou la chaise du chef, qui joue un rôle essentiel dans tout le symbolisme politique des peuples Tchi, Aqui et Achanti". De kapiteins zitten op lage, gesneden bankjes; allen zijn dan gekleed in een kort hemd en met hun regeeringsstaf bij zich, n.l. een soort tamboer-majoorstok met grooten zilveren knop. Die van den granman was vroeger met blaren omwonden, later werd hij met koord omsnoerd.

De heeren van de lanti houden er bovendien een staatsiekleeding op na, waarin zij o.a. verschijnen op audienties of besprekingen met den Gouverneur der kolonie. Toch komt het zelden voor dat de granmans persoonlijk onderhandelingen komen voeren met het hoofd der kolonie, hoewel dit dikwijls noodig zou zijn.

Toen omstreeks 1895 het groot-opperhoofd King door de Saramaccaners was verkozen, kostte het zelfs veel moeite om hem naar de stad te doen komen ten einde door den Gouverneur te worden geïnstalleerd. Bij die gelegenheid verschenen King en zijn beide kapiteins in galacostuum voor den Gouverneur van Asch van Wijck en was het mij mogelijk het hooge gezelschap te fotografeeren.

Uit plaat 20 blijkt het ridicule van het waardigheidscostuum : King in een generaalsuniform van een oud régime, in de eene hand zijn omstrengelden gouvernementsstok, in de andere zijn ouderwetsche sabel ; zijn beide adjudanten in gegallonneerde gekleede jas en hoogen hoed met oranje kokarde en alle drie versierd met een halve maanvormig zilveren halsschild, voorzien van het Nederlandsche wapen en waarvan de vorm denken doet aan de Javaansche sangsangan's, die o. a. evenzoo gedragen worden door bruiden en ook door grooten van het Javaansch tooneel.

Duidelijk spreekt uit een en ander de zucht om zich te spiegelen aan de kleeding en uniform der blanken ; een hooge hoed en gekleede jas zijn deftig. maar de deftigheid wordt nog verhoogd door de gouden knoopen en gouden banden, terwijl de generaalsuniform de opperste kleedij was die men zich kiezen kon.

De bekende granman der Aucaners, wijlen Oseisie, hield er

tevens een zwart lakensch jaquette op na, waarbij hij een gestreepte pantalon droeg en schoenen natuurlijk. Zoo ontving hij in zijn residentie Drietabbetje, de borst gesierd met de zilveren medaille der Oranje-Nassauorde, de leden der Tapanahoni-expeditie op hoffelijke wijze. Oseisie was een groot heer en machtig hoofd die tucht te bewaren wist en er een rijksbestierder op nahield om zijn loopende zaken af te doen. Ten einde zijn gehechtheid te toonen aan het Nederlandsch gezag, gebruikte hij een zakdoek in de nationale kleuren. Het groot opperhoofd der Saramaccaner-boschnegers Akroesoe, was in dat opzicht nog ostensiever, door het gebruik van een rood-wit-blauwe broek, met een oranje-band om de knie!

Fijne smaak en distinctie ontbreken den neger ten eenemale; bekleedt hij een waardigheid, dan wil hij — evenals onze minder hoogstaande eerzuchtigen — gaarne beschouwd worden als een zeer gewichtig mensch, wien men grooten eerbied verschuldigd is, terwijl hij er tuk op is, dat door uiterlijke teekenen die waardigheid zoo duidelijk mogelijk naar voren komt. Dit blijkt o. a. ook uit het volgend voorval:

Toen ik indertijd den Gouverneur van Asch van Wijck vergezelde naar Albina, waar besprekingen met den granman Oseisie zouden worden gehouden, werden 's avonds laat, aan boord van het stoomschip *Curaçao*, de onderhandelingen besloten met den eisch van den granman om het recht te krijgen een oranje sjerp te dragen zooals hij mij zag aan hebben. Verklaard werd dat een dergelijke sjerp uitsluitend aan officieren kon worden toegekend, doch Oseisie nam daar geen genoegen mee, hij toch stond zoo oneindig veel hooger dan een nog jong luitenant, dat hij zijn verzoek niet onredelijk vond en daaraan bleef vasthouden. Tot zeer laat in den nacht werden deze, voor den granman zoo gewichtige besprekingen voortgezet, totdat de Gouverneur verzekerde de kwestie in beraad te zullen nemen en ik beloofde in zijn tegenwoordigheid de sjerp niet meer om te doen.

Wordt een boschnegerkamp door Europeanen bezocht, wat gewoonlijk door geweerschoten wordt gesignaleerd, dan is het ook beneden de waardigheid van den kapitein om zich geheel naakt aan hen te vertoonen. Is het bezoek onverwacht, dan rent hij fluks naar zijn hut om zich in de kleeren te zetten. Plaat 21 vertoont hem in een niet te fraaie jas en broek te mid-

den van zijn dorpsgenooten aan de Maho-kreek (Saramacca); hij is dezelfde kapitein Jackson, die op de vorige plaat als adjudant fungeert van granman King.

Op plaat 22 verschijnt een andere kapitein van een kamp aan de Kromhoekoe-kreek (Saramacca), gedrapeerd in lange, kleurige manteljas en den kroeskop gedekt door een strooien matelothoed, terwijl de onderkapitein in zijn los hemd al een zeer poveren indruk maakt. Hoeveel natuurlijker, pretentieloozer, voor ons minder belachelijk en daarentegen prachtiger om te zien, zijn de andere, eenvoudige dorpelingen, wier athletische donker-naakte lichamen, glimmend in de zon, gelijken op bronzen statues van reuzenkrachtige oermenschen.

Het ligt voor de hand, dat de karaktereigenschappen van den neger grootendeels overeenkomen met die van den boschneger, omdat zij rasgenooten zijn. De natuurstaat echter, heeft den laatste meer gevrijwaard van het overnemen der minder goede eigenschappen van den blanke en hem tevens in omstandigheden gebracht, waardoor hij minder makkelijk dan de stadsneger, in zijn levensonderhoud voorziet. Door jacht en visscherij moet hij een gedeelte van zijn voedsel zoeken en door tal van werkzaamheden, waarvoor geregeld veel van zijn spieren wordt gevergd, heeft de boschneger zijn oorspronkelijken, herculischen lichaamsbouw behouden, terwijl de stadsneger is verslapt.

Zooals uit de platen 21 en 22 duidelijk blijkt, is de boschnegerkleeding een zeer primitieve, maar ruim voldoende voor den in het wild levenden natuurmensch in een tropenland. De mannen gaan nagenoeg naakt; alleen wordt een lap gekleurd katoen, een *kamisa* (van het Portugeesch camisa of hemd) tusschen de beenen doorgehaald (plaat 22 en 23); achter- en vooreinden hangen af van een katoenband of *kamisa-têtei* d.i. kamisatouw, waaraan dikwijls de houwer gehangen wordt, die men altijd bij zich heeft en die gebruikt wordt als bijl of als mes. Soms ook slaan de mannen een bontgekleurden doek om het lijf, waarbij één schouder vrij blijft, (plaat 21).

In hun jeugd hebben de vrouwen, die zacht en vroolijk zijn van aard, buitengewoon mooie lichaamsvormen met een glanzende, zacht-satijnige huid, die evenwel een minder aangenaam aroma afgeeft. Zonder zoo coquette te zijn als de jonge negervrouwen uit de stad, is zij zich gewoonlijk wel bewust van haar ver-

leidelijkheden en neemt zij ook gaarne complimentjes en aardigheden aan van haar stamgenooten. Zij is buitengewoon zindelijk van aard, zoowel op de kleeren als op het lichaam en evenals de mannen baadt zij zich elken dag in de rivier.

De meisjes, lenig en rank als jonge reeën, trouwen op zeer jeugdigen leeftijd ; door het opeenvolgend krijgen van kinderen en door voortdurenden huis- en landarbeid, verliezen zij spoedig hun bekoorlijkheden. Zij loopen geheel naakt tot ongeveer dertienjarigen leeftijd, de tijd waarop een huwelijk kan worden gesloten. Daarna hangen zij een lap katoen om, *kwejoe* genaamd, of slaan evenals de gehuwden, een veelkleurigen, gestreepten of geruiten doek om de heupen en die *paantje* heet, van het Portugeesche panno, d.i. doek. Hoogstens wordt, als vreemdelingen in het kamp verschijnen, het négligé aangevuld door een schouderdoek of een jakje dat losjes om de borst gebonden wordt (plaat 10). Duidelijk openbaart zich een voorkeur voor groote, zeer eenvoudige patronen, uitgevoerd in sterke kleuren, zooals breede strepen, en groote ruiten of bladmotieven; dit wijst wel op den primitieven aanleg, doch deze forsche, decoratieve figuren, harmonieeren volkomen met den forschen lichaamsbouw en de diepdonkere huidkleur.

Hoewel vroeger, in den slaventijd, de vrouw in het kamp slechts gekleed was in haar paantje, maakte zij groot toilet wanneer bezoekers werden ontvangen of als zij haar man vergezelde naar naburige stammen. Een geplooide rok werd dan aangetrokken, een jak aangedaan, een omslagdoek werd gebruikt, een hoofddoek gebonden en men versierde zich met armbanden, kettingen en oorringen, kortom; zij kleedde zich dan zooals de plantage- en stadsladies en verviel dus van het eene uiterste in het andere.

In dien tijd heerschte er trouwens, naast het primitieve leven van den natuurmensch, een grootere luxe bij de boschnegers dan tegenwoordig. Die luxe werd echter alleen tentoongesteld bij bezoek van vreemden, inzonderheid van blanken. Een tafellaken werd dan voor den dag gehaald, ook borden, schotels, vazen, enz. Meermalen werden bekleede fauteuils aangetroffen, die pronkten tusschen de witte boschnegerbankjes en zelfs gravures waren soms aan den wand gehecht. Een groot contrast vormde dit alles met de hangmat, en al het primitieve huisraad waartusschen eenden en kippen en biggen ongestoord prome-

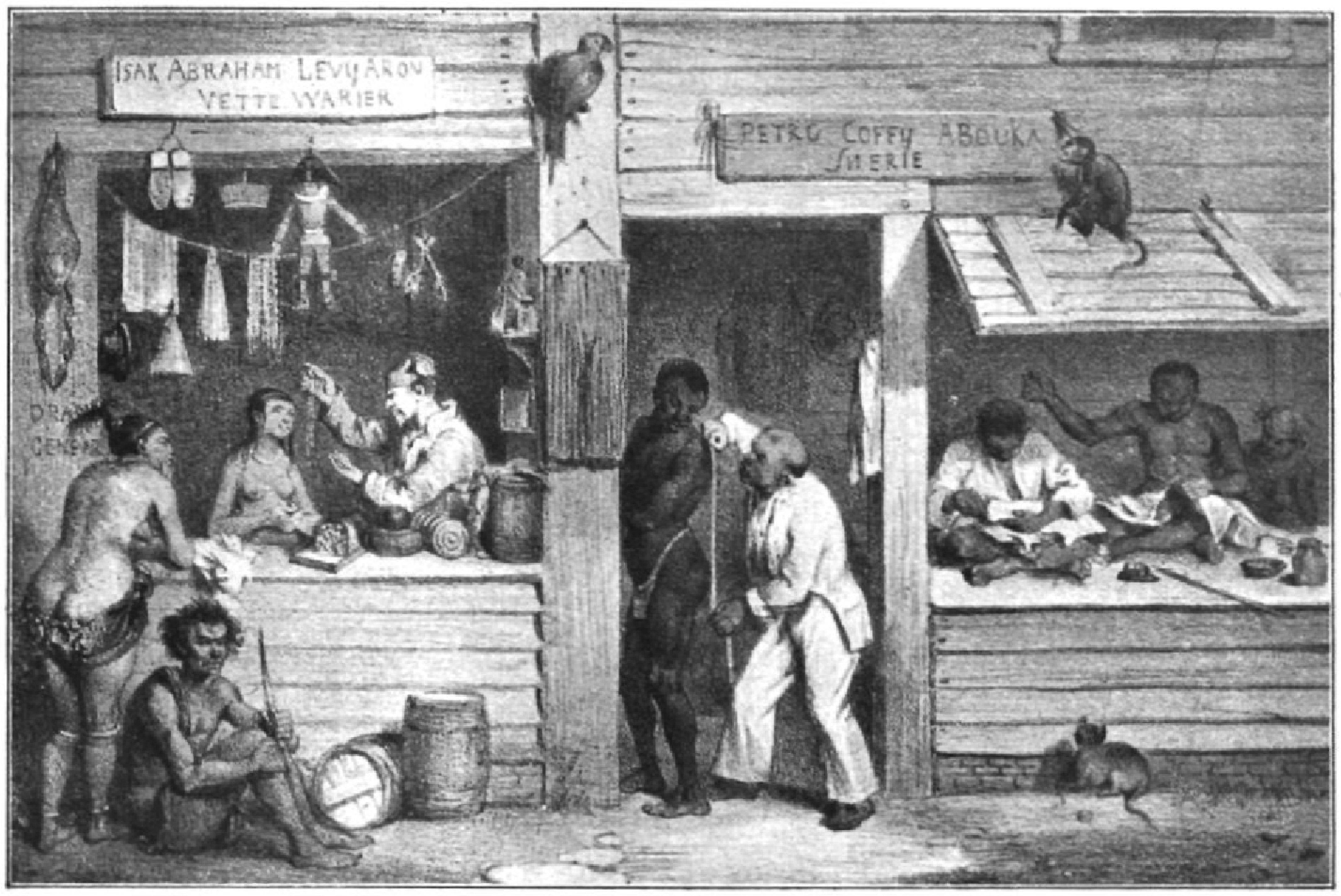
neerden. Hoe meer echter de boschneger weer terug keerde tot zijn wilden staat, hoe meer ook de Europeesche luxe-artikelen verdwenen en de vrouwen kleeden zich dan ook nimmer meer op kotto-misie-achtige wijze. Haar garde-robe is zeer beperkt, aan ijdelheden wordt luttel tijd besteed en arbeidzaam, met het kind in een doek op den rug gebonden, verricht zij al haar dagelijksche bezigheden.

Van de haardracht wordt iets meer werk gemaakt, omdat die waarschijnlijk, evenals bij de Togonnegers, in verband staat met bepaalde beteekenissen der in verschillende figuren gevlochten bundels, die op het eind soms worden omwonden met stukjes katoenlint. Voor het uitkammen dienen eigen gemaakte, bijna witte houten kammen van het taaie, z.g.n. parelhout.

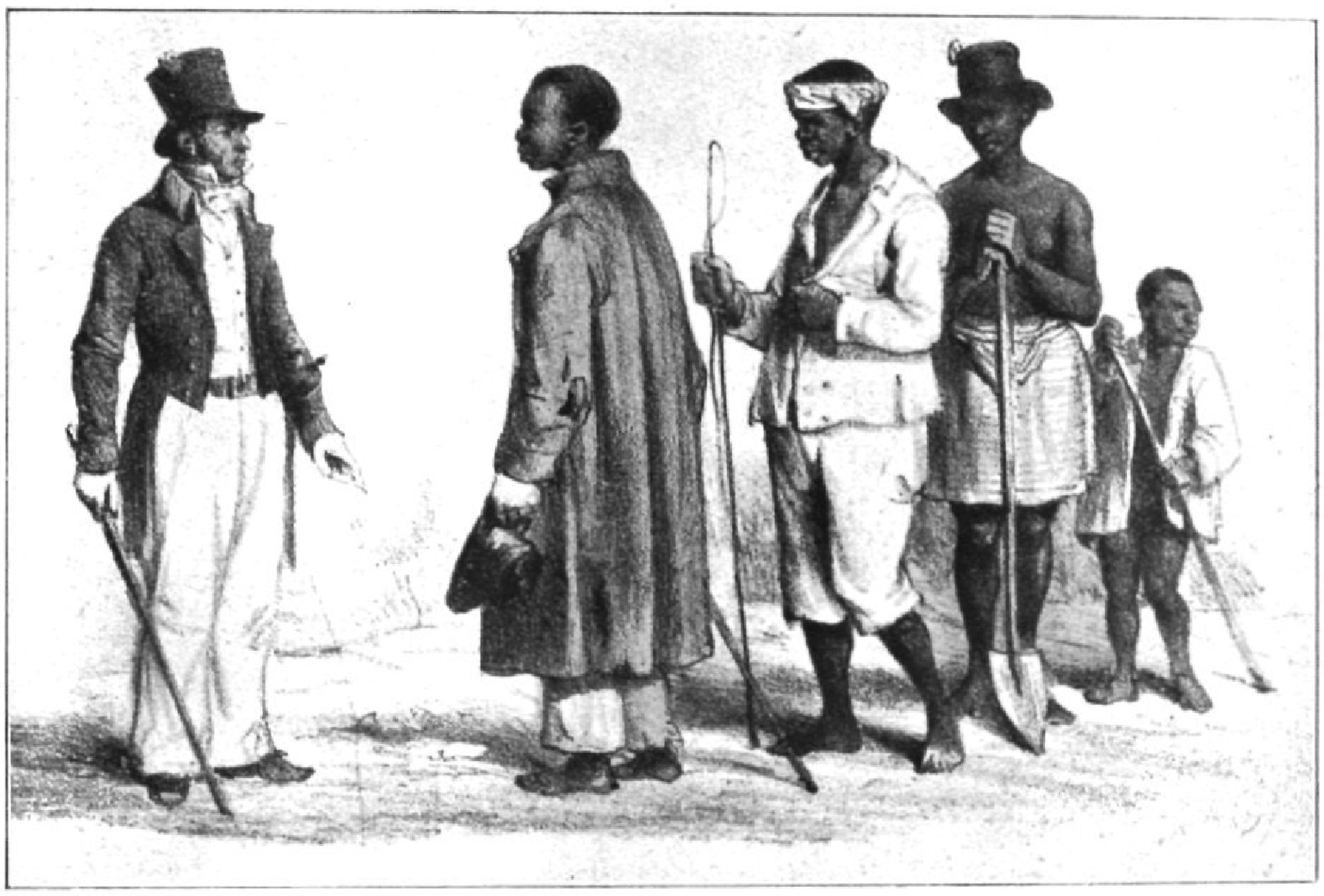
De mannen houden echter het haar meermalen vrij kort (plaat 21), doch er is verschil in de kapsels van verschillende stammen. Meestal wordt het in talrijke vlechtjes gevlochten, die als horentjes in de hoogte steken, terwijl het stugge haar met karapa-olie wordt ingewreven om het wat soepeler te maken. Baard of knevel is geen boschnegermode, het aangezicht wordt steeds geschoren en zij zouden geen rasechte negers zijn, wanneer zij geen buitengewone zorg zouden wijden aan de schoonheid van het gebit.

Voor opschik stelt de boschnegervrouw bescheiden eischen : zij draagt zelfgehaakte enkelbanden, *sepoen,* die met witte aarde of *pimba* worden ingewreven, zooals ook onze dames hun linnen schoenen wit houden met gemalen krijt. Verder heeft zij voorliefde voor kettingen en armbanden van gekleurde, vooral roode kralen, een van ouds gezocht ruilmiddel bij alle negervolken ; ook de door de Indianen vervaardigde halskettingen van cylindervormige *avroe sierie, tapoe-tapoe* en *redi-boontje,* zijn bij de boschneger-schoonen in trek, evenals ijzeren en houten vinger-, arm- en beenringen. Niet zeldzaam is het de vingers getooid te zien met een menigte koperen gordijnringen, terwijl bij feestelijke gelegenheden een gekleurde zakdoek om den hals gebonden wordt en het haar wordt opgesmukt met gesneden houten pennen.

Ook de mannen vinden het noodig hun lichaam van versiersels te voorzien : de bovenarm is dikwijls omwonden door een of meer ijzeren ringen, evenals de polsen en de enkels ; bovendien worden halskettingen gedragen bestaande uit tanden van tijgers of andere dieren en die op een zelfde grootte zijn afgeslepen.

Plaat 16 (naar een teekening van P. J. Benoit).

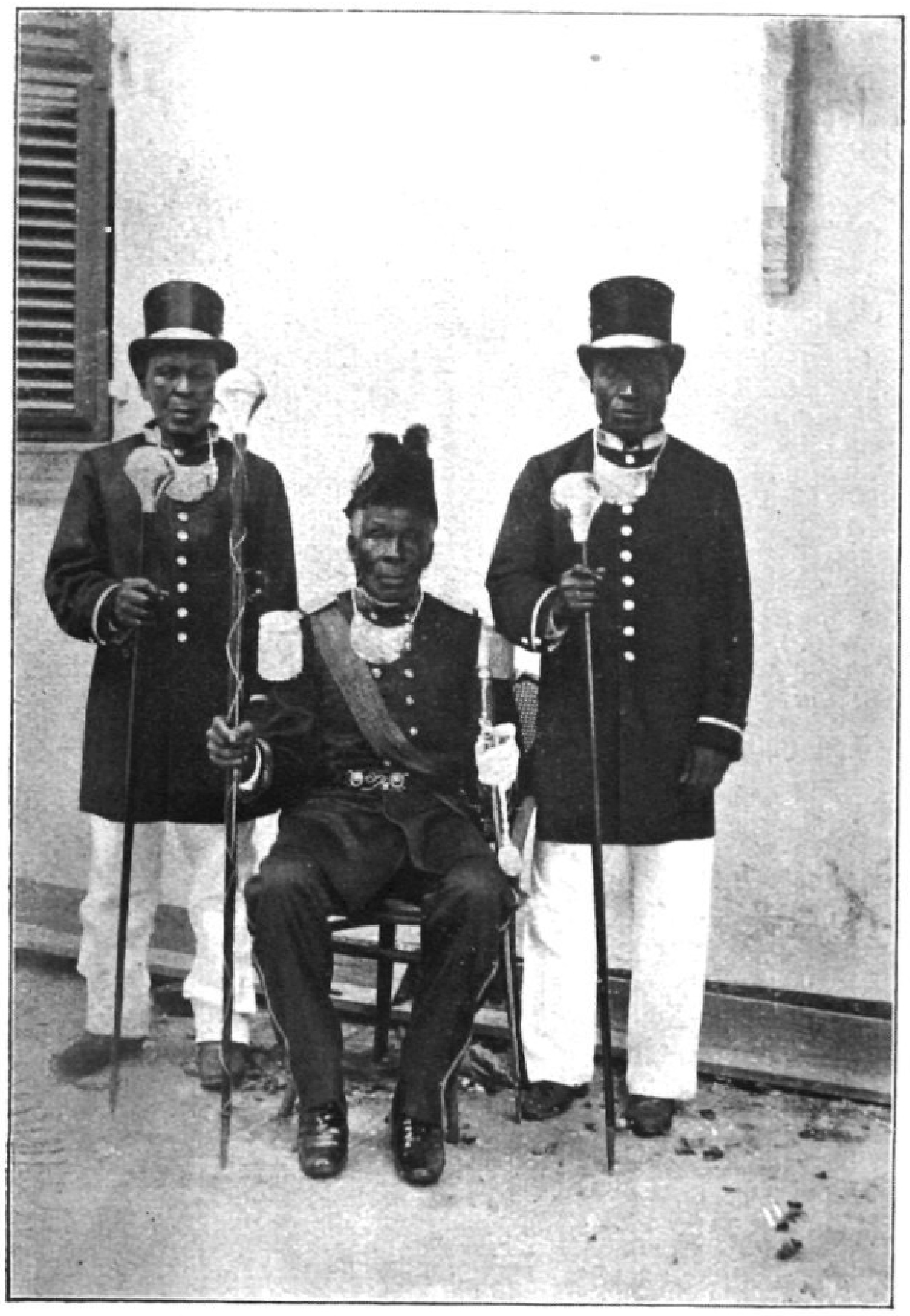
Plaat 17 (naar een teekening van P. J. Benoit).

Plaat 18 (naar een teekening van P. J. Benoit).

Plaat 19 (naar een teekening van P. J. Benoit).

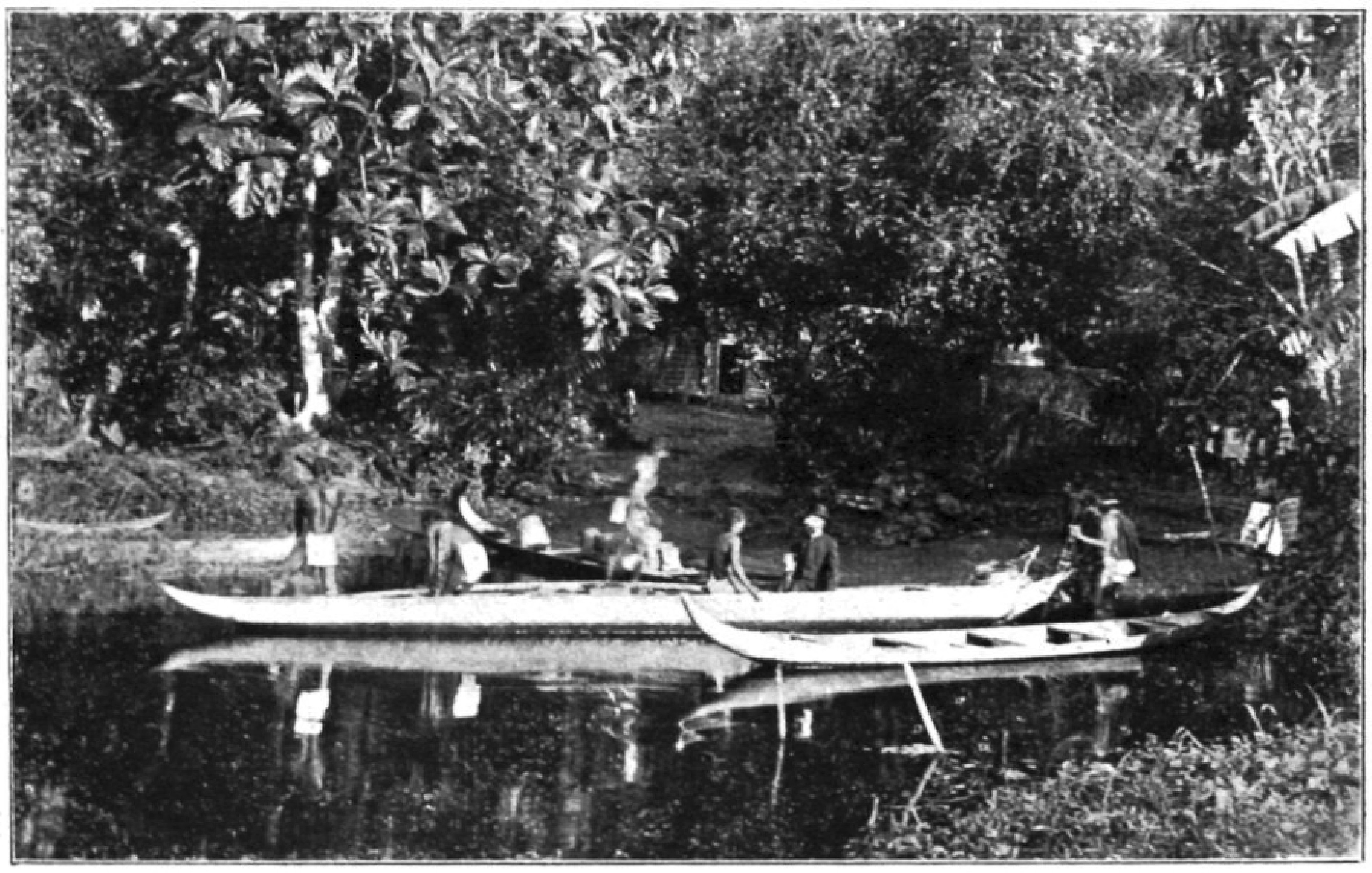

Plaat 20 (opname van den schrijver).

Plaat 22 (opname van den schrijver).

Plaat 23 (opname van den schrijver)

Niet te verwarren met de versiersels, zijn de amuletten of *obia's*, waaraan zeer hooge waarde wordt gehecht, omdat die voorbehoedmiddelen zijn tegen booze geesten, tegen allerlei soort ongevallen en ook dienen als gelukaanbrengers van jacht en handel ; daarom worden ook aan hals en pooten van den jachthond obia's bevestigd. Tal van zaken worden door de *loekoemans* of zieners, die zich bezighouden met het bestaan der goden, daarvoor aangewezen. Als opperpriester van zijn stam had ook granman Oseisie het monopolie van verkoop van obia's, waarvan de hooge prijzen, met de levensbehoeften die hij als belasting hief, een goed deel uitmaakten van zijn inkomen.

Voor de samenstelling van obia's worden zeer veel gebruikt de katjesschelpen, die *papa moni* heeten, zoo genoemd naar het vroegere betaalmiddel der Papa-negers aan de kust van Dahomy. Enkele dezer blanke ornamentjes aan een koordje om den donkeren hals gedragen, hebben niet alleen een sierend karakter maar behoeden de draagster voor heel wat onheil en schenken haar geluk in de liefde. Als wonderdadige obia's dienen verder uit katoen of katoenen draden gevormde cylindertjes en ringen, omregen met roode kralen en schelpjes, ook veeren van papegaaien, voelsprieten van kevers, glasscherfjes, stukjes hout, verder nagels, tanden en beentjes van tijgers en andere dieren. Hoe wonderlijker de samenvoeging, hoe sterker de werking is en de aan bandjes om hals, armen, pols, knieën of heupen gehangen voorwerpen, schenken het gemoed van den boschneger een zekere weldadige rust.

Als versieringsmiddel moet eveneens worden aangemerkt het voor een dansavond inwrijven van het lichaam met olie ; dit eischt de etiquette en de glimmend gemaakte huid doet dan denzelfden dienst als bij ons rok of smoking, zooals ook het zich besmeren met witte pimba bij godsdienstige ceremonies der Aucaners, wellicht overeen zal komen met het aantrekken door ons van een bizonder gewaad gedurende plechtige gelegenheden.

Ongetwijfeld moet ook als versiering van het lichaam, vooral bij mannen, vrouwen en kinderen, de tatouage worden gerekend, d.i. het insnijden van bepaalde figuren in de huid met een scherp mes en het daarna inwrijven der wond met houtskoolgruis en met arum-sap. Doordat de boschnegers hierbij geen kleurstof gebruiken, worden de lidteekens zwart. 't Is een zeer pijnlijke

operatie die met een scheermes, soms zelfs met een glasscherf, door de vrouwen met een vaste hand wordt uitgevoerd. Behalve harceeringen, die worden aangebracht op het gelaat, de borst, den rug, de armen en de beenen, hebben de tatouage-figuren allerlei vormen, waarvan de beteekenis nog niet is uitgemaakt; bovendien komen teekeningen voor uit het planten- of dierenrijk, b.v. de ananas, de wajé-figuur of staart van den adelaar, de schorpioen, enz. De explorateur De Goeje merkte op, dat bij de vrouwen de meeste tatouage-figuren zich bevinden onder haar paantje.

Vergroeit langzamerhand het lidteeken, dan wordt de operatie hernieuwd, doch 't is niet comme il faut om het lichaam overdadig te tatoueeren, evenals het bij den beschaafden mensch niet past om zich overdadig op te smukken. Bij de invoering der negerslaven uit Afrika bleek, dat alle stammen op een verschillende eigen manier getatoueerd waren.

Tijden een bezoek aan de stad, wat voor het zaken doen wel voorkomt, kleeden de boschnegers zich veelal in korte wambuizen van gekleurd katoen; broeken of schoenen worden niet gedragen. Op deze reizen worden zij dikwijls door de vrouwen vergezeld, wat echter in den slaventijd nooit gebeurde en waartoe zij eerst langzamerhand zijn overgegaan. Toen n.l. de Marrons zich tot stammen vereenigden, hadden zij geen vrouwen; deze werden later met groote moeite een voor een van de ondernemingen geschaakt en daarna zeer zorgvuldig verborgen gehouden. Om hen het ontvluchten te beletten, bond men vaak om hun middel een stevigen band, waaraan een groote bel en kleinere belletjes hingen. Ook om den hals werd soms een bellencollier gehangen en men was overtuigd dat dit voldoende was om het ontvluchten tegen te gaan.

Sterft een Boschneger, dan is o. a. een der gewoonten, dat hem een nieuwe witte jas wordt aangedaan en witte kralen in de ooren worden gestopt; in de kist wordt dikwijls ook nog een kleedingstuk gelegd. Gedurende een jaar na den dood van den man, vader of moeder, dragen de vrouwen als rouwbetoon, een witte of blauwe doek om het hoofd en altijd een wit paantje; de mannen dragen een donkerkleurige kamisa, terwijl in den rouwtijd, zoowel door mannen als door vrouwen, de sieraden worden afgelegd. *(Wordt vervolgd)*

DE NEDERLANDSCHE BOVENWINDSEILANDEN IN HET MIDDEN DER 17DE EEUW [1]).

Medegedeeld door F. E. Bn. MULERT.

VAN HET EYLAND VAN ST. EUSTATIUS.

.... Het staat onder d'oppermogentheyt van Mijne Heeren de Staten der Vereenigde Provinciën, die de heerschappije en de grondeigendom hebben overgelaten aan mijn Heer van Ree, en aan zijne Mede-standeren, aansienlijke Kooplieden van Vlissingen in Zeeland, die er een bevolking hebben gesticht, bestaande in omtrent sesthien honderd menschen, die er bequamelijk beholpen zijn, onder de sachte bestiering van de Hollandsche Natie. Dit Eyland is het allersterkste van gelegentheyt in alle de Voor-eylanden, want daar en is niet als één goede aankomst, die lichtelijk beweert kan worden, en daar weynigh menschen een gantsch leger souden konnen terugge houden. Boven dese natuurlijke versterking, heeft men er een goede sterkte gebout, die op de beste Rheede gebied en wel diep in zee, door de dracht van haar geschut.

D'inwoonderen zijn alle gemakkelijk gehuysvest en sinlijk gehuysraat, in navolging van hare mede-landgenooten van Holland. Daar en is niet als het hooge van den Bergh, dat met Bosch is overdekt; den ganzschen ommeloop is geslecht. En men soude nauwlijks konnen gelooven, hoe groot een menigte van Tabak men ten anderen tijde daar uyt gehaalt heeft, en daar noch dagelijks uyt haalt,

Hoewel den top van den Bergh van dit eyland geweldig scherp schijnt, is hij niettemin hol en heeft in zijn midden een grond, die wijd genoeg is, om t' onderhouden menigte van wild hout, dat in deze diepe kweekplaatsen tiert. D' inwoonderen zijn sorgvuldigh, om op haar land te voeden allerley gevogelte, en selfs verkens, en konijnen, die er wonderlijk vermenigvuldigen.

Daar en syn geen waterputten in dit Eyland; maar daar zijn tegenwoordig seer weinigh huysen, die geen goeden regenbak hebben, om dit gebrek te vergoeden. Daar zijn ook Pakhuysen, soo wel voorsien van alle dingen, die noodigh zijn tot het leven, en het onderhoud van d'Inwoonderen, dat zij dikwils genoegh hebben, om haar Na-geburen mede te deylen.

---

[1]) Uit: Charles de Rochefort, Histoire Naturelle et morale des Isles Antilles (1658). Ned. vertaling; Rotterdam 1662. De schrijver, in 1605 te La Rochelle geboren, was als Waalsch predikant tot 1650 in dienst van Cornelis Lampsins (1600—1664) op de W. I. eilanden.

Ds. Johannes de Mey, geb. te Middelburg in 1617, studeerde te Leiden en werd in 1642 dokter in de geneeskunst te Valence (Drôme). Hij stond op St. Eustatius van 1643 tot 1645, als predikant.

Fransch gouverneur op St. Kitts was Chevalier de Lonvillers Poincy, waaronder St. Martin ressorteerde.

Wat de personen aangaat, die deze Bevolkingh uytmaken, daar zijn verscheyde aansienlijke Huysgesinnen, die'er Christelijk, en sonder verwijt leven en die nimmer beswalkt hebben geweest met de misdrijven, die eenige haar opzadelen. Degenen, die onder deze lieden hehben geleeft, hebben er veel geschiktheid bespeurt, en veel minder ongebondenheyt, als in verscheidene andere eylanden.
Daar is ook een schoone kerke, die van een Hollandsch leeraar word hestiert, Mijnheer van der Graaf, die tegenwoordig leeraar is van de Kerke van ter Veer, in het eyland Walcheren, heeft er ten anderen tijde het beleid afgehad. Hij predikt en er in een selven dagh en op een selve stoel, in het Francoysch en in het Nederduytsch, om te stichten d'inwoonderen van d'een of d'andere tale, die in dit eyland zijn. Mijnheer de Mey, vermaart predikanf van de Kerke van Middelburg, die onder andere schriften, in het openbaar heeft uitgegeven een geleerde en nauwkeurige uytlegginge op d'allermoeyelijkste plaatse van de vijf boeken van Moses, daar van natuurlijke dingen gehandelt is, quam in de plaatse van mijn Heer van der Graaf en sedert hij beroepen is, om in zijn land te dienen, hebben mijn Heeren de Bewinthebbers van deze Bevolking, altijd geweldigh sorgvuldigh geweest met den Synodus van hare Provincie te versoecken goede en getrouwe werklieden, om gebruyckt te worden in dit kleyne gedeelte van de Wijngaard des Heeren.

VAN HET EYLAND VAN ST. MAARTEN.

....Daar zijn schoone zoutkuylen, die den Spanjaard verplicht hadden, om 'er eene sterkte te bouwen. daar hij een garnisoen onderhield, om 'er hem het eigendom af te bewaren. Maar op het eynde van het jaar 1648, soo slechten hij de sterckte en verliet het eyland. Het welke bespeurt zijnde door mijnheer de Ruyter, die een van de groote schepen voerden, die mijnheer Lampsins gewoonlijk in Amerika stiert, en die voor dien tijd omtrent de kuste van dit eyland van St. Maarten was, soo gink hy te St. Eustatius volck lichten, dat hij 'er over voerden, om het te bewonen, en daar bezitting af te nemen, in den naam van Mijne Heeren de Staten der Vereenigde Provinciën.
De tijding van den uyttocht der Spanjaarden uyt dit land, ter selver tijd gekomen zijnde tot de kennisse van mijnheer den Generaal der Francoysen, zoo reede hij vaardiglijk een schip toe, en stelden 'er in een getal van brave mannen, om het recht en den eysch van onse natie te vernieuwen, die dit eyland beseten hadden, vóór d' ontweldiging der Spanjaarden. Sedert hebben de Francoyschen en de Hollanderen dit land in minsaamheyt gedeelt en sy leven 'er te samen in seer goeden onderlingen verstande.
De Soutkuylen zijn in het quartier der Hollanderen, maar de Francoyschen hebben 'r het gebruyck vrij af. Mijnheer de Generaal stelde tot zijn plaatshouder in deze plaatse mijnheer de la Tour. En tegenwoordigh is het mijnheer St. Amant, die er gebied. Hij heeft onder hem

omtrent drie hondert mannen, die het land bebouwen en doen allen mogelijken vlijt om het tot aansienlijkheyt te brengen.
De Hollanderen syn er in alsoo groot getal als de Francoyschen. Mijnheer Lampsins en mijnheer Van Ree zijn de voornaamste Heeren en Bewindhebberen van dese bevolking. Sy hebben in haar quartier schoone woonplaatsen, groote Pakhuysen en een wel aanmerkelijk getal van Negers, die hare eeuwigdurende Dienaren zijn.
Daar en is geen soetwater in dit eyland, als dat in den regentijd word vergaderd in bakken, die er genoeg gemeen zijn. Daar zijn verscheyde eylandekens rondom dit land, die seer wel gelegen zijn tot de geringe vermaken van d' Inwoonderen. Daar zijn ook poelen van soutwater, die wel diep tusschen het land in loopen, daar men een oneindigh getal visschen vanght. bysonderlyk Zeeschildpadden. Men vindt in de Bosschen wilde Varkens, wilde Duyven, Tortelduyven en Perroketten zonder getal. Men ziet 'er verscheyde Boomen, die onderscheyde gommen uytsweeten. Maar den tabak, die 'er wascht, meer geacht synde als die van d' andere eylanden, soo is dit, dat syn koophandel aanmerkelijker maakt.
De Francoyschen en de Hollanderen hebben hun bijsondere kerken in de quartieren van hun gebied. Mijnheer des Camps, die tegenwoordig leeraar is aan de Hollandsche Kerke, wierd 'er in dese hoedanigheyt gesonden, in de maant van September des jaars 1655 door de Synodus van de Walsche Kerken der Vereenighde Provinciën, die dese Bevolking heeft onder geestelyk toeversicht.

VAN HET EYLAND VAN SABA.

....Men soude gelooven, het van verre siende, dat het niet anders was als een Rotse. Maar de Bevolking van St. Eustatius, die 'er volk op heeft doen overgaan om het te bouwen, heeft eene aangename valleye gevonden, en goede aarde genoegh om verscheyde huysgezinnen besigh te houden, die te vreden leven, in dese lieflijke woonplaatse. Daar en is geene ankering aan de Kuste als voor sloepen. De visscherije is 'er overvloedig. En de sorgen, die mijn Heer den Gouverneur van St. Eustatius tot heden over dit volk genomen heeft, doen, dat de noodwendige ververschingen daar niet ontbreken.

EEN KONINKLIJKE SLAAF IN SURINAME.

Roman door APHRA BEHN.

Aanteekening betreffende de schrijfster.

Aphra (Afra, Aphara of Ayfara) Behn, beroemde Engelsche dichteres, roman- en tooneelschrijfster, dochter van John en Amy Amis (of Amiss) werd in het begin van Juli 1640 te Wye in Kent geboren en aldaar 10 Juli gedoopt.

Terwijl zij nog zeer jong was verliet de familie Amis Engeland, om naar Suriname te gaan, waar John Amis, die een bloedverwant van Francis Lord Willoughby van Parham schijnt geweest te zijn, een belangrijken post zou gaan bekleeden, hem door Willoughby toegezegd. John Amis stierf op de reis, maar de familie vestigde zich in Suriname en bewoonde St. John's Hill, waarvan de schrijfster in „The Royal Slave" een geestdriftige beschrijving geeft. „St. John's Hill is zeer waarschijnlijk dezelfde plaats als *St. Jans Hil*, iets zuidelijker dan de Maréchalskreek, aan den rechteroever van de Surinamerivier, aangegeven op de kaart van Mogge van 1677*), verkleind gereproduceerd in een artikel van F. E. Baron Mulert in het „Tijdschr. v. h. Kon. Nederl. Aardr. Genootschap", Tweede Serie, deel XXX N°. 1 (15 Januari 1913), blz. 42.

Waarschijnlijk tegen het einde van 1663 keerde de familie Amis naar Engeland terug en vestigde zich te Londen, waar Aphra in het huwelijk trad met een koopman van Hollandsche afkomst, Behn genaamd. Gedurende haar korte huwelijksleven verkeerde zij aan het hof van Karel II, waar zij door haar schoonheid en geestigheid zeer de aandacht trok. In 1665 stierf haar man en liet haar geheel zonder middelen achter. In haar nood wendde zij zich om hulp tot het hof. Na het uitbreken van den oorlog met de Nederlanden werd zij, eind Juli of begin Augustus 1666 als geheim politiek agent naar Antwerpen gezonden, maar zonder middelen gelaten, zoodat zij verplicht was in Januari 1667, wegens financieele moeilijkheden naar Engeland terug te keeren. De bewering, dat een harer minnaars in Antwerpen haar den voorgenomen tocht van De Ruyter naar Chatham zou hebben verraden, maar dat aan haar bericht geen aandacht werd geschonken, schijnt niet juist te zijn. In Londen teruggekeerd had zij nog eenigen tijd met armoede te kampen. Zelfs werd zij wegens schulden korten tijd gevangen gezet. In 1669 schijnt zij de bescherming van een bewonderaar te hebben aanvaard; booze tongen beweren van meer dan één.

In December 1670 werd haar eerste tooneelstuk opgevoerd, in den herfst van 1671 een tweede en in 1673 een derde. Deze hadden allen succes en vestigden haar naam als tooneelschrijfster. De eerste schrijvers van haar tijd

*) De eerste uitgave was van 1671.

zochten haar gezelschap. Zij wordt de eerste schrijfster genoemd, die van haar pen heeft geleefd.

Het is de bedoeling niet, Aphra Behn, die veelal onder het pseudoniem „Astrea" schreef, te volgen in haar letterkundigen arbeid. Zij was een buitengewoon vruchtbare schrijfster. Haar tooneelstukken en velen harer novellen zijn zeer realistisch, een kenmerk van haar tijd.

Haar gezamenlijke werken beleefden verscheidene uitgaven en nog steeds worden zij in Engeland veel gelezen. In 1905 gaf Ernst A. Baker „*The novels of Mrs. Aphra Behn*" uit, met een uitvoerige inleiding, en niet langer geleden dan 1915 verscheen een mooie, volledige uitgave van „*The Works of Aphra Behn*", Edited by Montague Summers, in 6 dikke deelen, met een uitvoerige, hoogst waardeerende inleiding en talrijke aanteekeningen.

Over Aphra Behn is veel geschreven ; door velen hooggeprezen is zij door anderen, om het gedurfde in haar werken, in het slijk gesleurd. Montague Summers eindigt zijn inleiding met deze woorden : .... „But there is happily every indication that — long neglected and traduced — she will speedily vindicate for herself, as she is already beginning to do, her rightful claim to a high and honourable place in our glorious literature".

Op 16 April 1689 overleden werd zij in de Poets Corner van Westminster Abbey begraven.

Een harer meest bekende werken is haar roman „*Oroonoko, or the Royal Slave*", verschenen in 1688, dus in het jaar vóór haar dood, 25 jaar na haar terugkeer uit Suriname. Dit werk — waarvan talrijke uitgaven bestaan — is in het Duitsch vertaald onder den titel „*Leben und Liebes-Geschichte des Königlichen Sclaven Oroonoko in West Indien*", Hamburg 1709 met een portret der schrijfster. In 1745 verscheen een Fransche vertaling, in 1769 te Londen een andere uitgave hiervan met mooie platen, gegraveerd door C. Baron naar Marillier. Een Nederlandsche vertaling bestaat niet, kon althans niet worden nagespoord. Het verhaal leverde aan Southerne de stof voor zijn treurspel in 5 bedrijven : „*Oroonoko*", dat in 1696 werd opgevoerd en lang op het repertoire bleef. Hiervan bestaat een Fransche vertaling : „*L'Esclave-Roi*" en een Duitsche (1789). De geschiedenis van Oroonoko is verwerkt door Louise Mühlbach in haar in 1849 verschenen roman : „*Aphra Behn*", en den korten inhoud van Oroonoko geven Rodway and Watt in hun „*Chronological History of the Discovery and Settlement of Guiana*", Georgetown 1888.

Oroonoko is het oudste romantische verhaal waarvan Suriname de plaats der handeling is. Het behoort tot de beste werken van Aphra Behn. Algernon Charles Swinburne schreef in zijn „*Studies in Prose and Poetry*", London 1894, blz. 95 : „The tragic and pathetic story of Oronooko does only less credit to her excellent literary ability than to the noble impulse of womanly compassion and womanly horror which informs the whole narrative and makes it one ardent and continuous appeal for sympathy and pity, one fervent and impassioned protest against cruelty and tyranny".

En verder op dezelfde bladzijde, dat zij die haar neerhalen zich wel mogen herinneren „that this improper woman of genius was the first literary abolitionist — the first champion of the slave on record in the history of fiction ; in other words, in the history of creative literature".

Haar laatste uitgever, Montague Summers, schrijft in de inleiding tot het

verhaal: „The tale of *Oroonoko, the Royal Slave* is indisputedly Mrs. „Behn's masterpiece in prose. Its originality and power have singled it out „for a permanence and popularity none of the other works attained. It „is vivid, realistic, pregnant with pathos, beauty, and truth, and not only „has it so impressed itself upon the readers of more than two centuries, but „further, it surely struck a new note in English literature and one which „was re-echoed far and wide. It has been said that „*Oroonoko* is the first „emancipation novel", and there is no little acumen in this remark. Cer- „tainly we may absolve Mrs. Behn from having directly written with a „purpose such as animated Mrs. Harriet Beecher Stowe's *Uncle Tom's Cabin*; „but none the less her sympathy with the oppressed blacks, her deep emot- „ions of pity for outraged humanity, her anger at the cruelties of the „slave-driver aye ready with knout or knife, are manifest in every line. „Beyond the intense interest of the pure narrative we have passages of „a rhythm that is lyric, exquisitely descriptive of the picturesque tropical „scenery and exotic vegetations, fragrant and luxuriant; there are intimate „accounts of adventuring and primitive life; there are personal touches „which lend a colour only personal touches can, as Aphara tells her prose- „epic of her Superman, Caesar the slave, Oroonoko the prince".

Aan de lezers van *De West-Indische Gids* wordt, naar vertrouwd wordt, geen ondienst gedaan met de vertaling van dit meer dan twee eeuwen oude, maar hier te lande en in Suriname aan weinigen bekende werk, dat een kijk geeft op de oudste geschiedenis van de destijds Engelsche volksplanting Suriname. Het overbrengen in onze taal was, wegens den eigenaardigen stijl niet zonder bezwaren. Om het cachet te bewaren is den vertaler verzocht zich zoo getrouw mogelijk aan het oorspronkelijke te houden, op gevaar of dat de vertaling daardoor eenigszins stroef en gewrongen zou worden.

Het portret, dat hier gegeven wordt, is geschilderd door Sir Peter Lely (1618—1680), een Nederlander van geboorte, die eigenlijk Pieter van der Faes heette (zijn vader had den bijnaam Lely), in 1641 met Willem van Oranje naar Engeland ging en daar een schilder van grooten naam werd. Van Aphra Behn bestaan nog twee andere portretten, een door Mary Beale en een door John Riley.

In 1913 verschenen van de hand van Dr. Ernest Bernbaum (Harvard) twee geschriften: „*Mrs. Behn's Oroonoko*" en „*Mrs. Behn's Biography a Fiction*". In het eerste tracht hij te bewijzen, dat de schrijfster nooit in Suriname geweest en Oroonoko puur verdichtsel is, een meening, die door Montague Summers bestreden wordt. De beide geschriften, die nog niet uit Amerika verkregen konden worden, geven wellicht aanleiding om in een volgend nummer van dit tijdschrift op deze controverse terug te komen.

H. D. B.

Emery Walker Ph. sc.

Mrs Aphra Behn
from the portrait by Sir Peter Lely

DE GESCHIEDENIS VAN DEN KONINKLIJKEN SLAAF

DOOR

APHRA BEHN

Als ik u de geschiedenis van dezen koninklijken slaaf ga vertellen, is het niet mijne bedoeling mijn lezers bezig te houden met de avonturen van een denkbeeldigen held, wiens leven en lotgevallen de fantaisie naar des dichters welbehagen besturen kan ; noch is het, bij het verhalen der waarheid, mijn plan haar met andere voorvallen als hem inderdaad overkomen zijn, te verfraaien ; en onopgesmukt zal zij in het licht komen, door haar eigen verdiensten en door natuurlijke verwikkelingen bevolen, want zij heeft genoeg werkelijkheid om haar te steunen en haar onderhoudend te maken, zonder bijvoegsel van verdichtsel.

Ik zelf was ooggetuige bij een groot deel van wat gij hier vindt neergeschreven ; en waar ik geen getuige van zijn kon, dat hoorde ik uit den mond van den hoofdpersoon dezer geschiedenis, den held zelf, die ons al de verrichtingen zijner jeugd verhaalde ; en terwille van de beknoptheid zal ik een menigte kleine gebeurtenissen van zijn leven achterwege laten, welke, hoe welkom voor ons, waar nauwelijks iets den loop des tijds onderbrak en avonturen zeldzaam waren, mijn lezer niettemin vervelend en zwaar op de hand konden blijken, in een wereld waar hij voor iedere minuut nieuwe en ongekende verstrooiingen vindt. Maar wij, die bij dezen grooten man zoo ganschelijk onder de bekoring zijner persoonlijkheid stonden, waren begeerig om alle gebeurtenissen uit zijn leven te verzamelen.

Het tooneel van het laatste deel zijner lotgevallen ligt in een kolonie in Amerika, Suriname geheeten, in West-Indië.

Maar vooraleer ik u het verhaal van dezen ridderlijken slaaf geef, past het, u de wijze te vertellen, waarop zij naar deze nieuwe koloniën gebracht worden ; want zij, van wier dienst men daar gebruik maakt, zijn geen inboorlingen: met dezen immers leven

wij in volmaakte vriendschap, zònder dat wij het wagen hun dwang op te leggen ; maar wij streelen hen in tegendeel met de broederlijkste en vriendschappelijkste genegenheid van de wereld, en handelen met hen terwille van hun visch, wild, buffelhuiden en kleine zeldzaamheden : als de „marmoset", een soort van aap zoo groot als een rat of een wezel, maar van een wonderlijke fijne vorm, met een gezicht en handen als een menschelijk wezen ; en de „coushery", een klein beest van het voorkomen en de manier van een leeuw, even groot als een katje, maar zóó in alle opzichten nauwkeurig aan dat edele dier gelijk, dat het een miniatuur-leeuw *is* : vervolgens in kleine parkieten, groote papagaaien, mackaws en een menigte andere vogels en beesten van zeldzame en verrassende vormen, gestalten en kleuren ; in huiden van wonderbaarlijke slangen, van welke enkele zestig yards lang zijn ; zooals de huid van een, die te zien is in Z.M.'s Rariteitenkabinet, waar ook eenige zeldzame vliegen zijn, van verbazingwekkende vormen en kleuren, hun door mijzelf geschonken, sommige zoo groot als mijn vuist, sommige kleiner, en alle van zoo afwisselende voortreffelijkheid, dat geen kunst ze kan namaken. Dan koopen wij veeren, die zij tot alle mogelijke figuren schikken, waar zij zich kleine korte kleeren van maken, en prachtige kransen voor hun hoofd, hun nek, hun armen en beenen, welker kleuren men zich nauwelijks kan voorstellen. Een stel daarvan kreeg ik ten geschenke en gaf ze aan den „Koninklijke Schouwburg" ; het was het gewaad der *Indische Koningin*, door aanzienlijke personen uitermate bewonderd, en werkelijk onnavolgbaar. Behalve deze een menigte kleine snuisterijen, en bijzonderheden uit de natuur, en soms ook kunstvoorwerpen, zooals hun manden, wapenen, schorten, enzoovoorts. Wij handelden met hen in kralen van alle kleuren, messen, bijlen, spelden en naalden, die zij enkel als werktuigen gebruiken om gaten in hun ooren, neuzen en lippen te boren, waar zij een massa kleine dingen aan hangen ; als lange kralen, stukjes blik, koper of geplet zilver en alle mogelijke blinkende sieraden. De kralen weven zij in schorten van omtrent een kwartel lengte en dezelfde breedte, en werken ze heel aardig in elkaar tot bloemen van verschillende kleuren ; welk schort zij precies van voren dragen, zooals Adam en Eva de vijgeblaren ; terwijl de mannen een lange strook linnen dragen, die zij van ons koopen. Zij rijgen deze kralen ook aan lange draden katoen, en maken gordels om

hun schorten vast te binden, die twintig keer of meer om hun middel gewikkeld worden en dan kruisgewijs, als een draagband naar beide zijden, en om hun nekken, armen en beenen gaan. Sommigen onder hunne schoonheden, die werkelijk mooi gevormd zijn, zooals zij bijna allen zijn, en die aardige gezichten hebben, treffen door bekoorlijkheid en ongewoonheid; want zij bezitten al wat men schoonheid noemt, behalve de kleur, die een roodachtig geel is ; of na zich weer ingewreven te hebben met olie, die zij vaak voor hun lichaam gebruiken, hebben zij de kleur van versche baksteen, maar glad, zacht en glanzend. Zij zijn uiterst zedig en beschroomd, heel schuw en preutsch tegenover aanrakingen. En hoewel zij dus allen naakt zijn, ziet men, al woont men zijn geheele leven in hun midden, nimmer onzedige gebaren of blikken ; en zoo voortdurend gewend elkander ongekleed te zien, gelijk onze voorouders vóór den val, schijnt het of zij geen verlangens hadden, daar er niets is om hun nieuwsgierigheid te prikkelen. Maar al wat gij zien kunt, ziet gij tegelijk, en ziet gij elk oogenblik, en waar geen nieuwheid is, daar kan geen nieuwsgierigheid zijn. Niet dat ik geen knappe, jonge Indianen gezien heb, doodelijk verliefd op een heel mooi Indiaansch meisje ; maar alles, waarmede hij haar het hof maakte was, dat hij zijn armen kruiste en haar met zijn oogen achtervolgde, en zuchten was al wat hij uitte ; terwijl zij, alsof geen minnaar in de buurt was, of liever alsof zij er geen begeerde, zorgvuldig haar oogen weerhield om naar hem te kijken; en nooit in de nabijheid kwam zonder haar blik neer te slaan, met evenveel blozende zedigheid als de strengste en voorzichtigste die ik ooit in de wereld gezien heb. En deze menschen vertegenwoordigden voor mij een volmaakt beeld van den eersten staat der onschuld, vóór de mensch wist, hoe te zondigen: en het is onweersprekelijk en duidelijk, dat er geen beter, argeloozer en deugdzamer meesteres is dan de simpele Natuur. Zij alleen is het die, als men het haar vergunde, de wereld beter zou onderrichten dan alle menschelijke bedenksels: godsdienst zou hier die rust, die zij door hun gebrek aan kennis bezitten, alleen kunnen verstoren : en wetten zouden hen slechts vergrijpen leeren kennen, waarvan zij nu geen voorstelling hebben. Eens rouwden en vastten zij om den dood van den Engelschen Gouverneur, die zijn woord gegeven had dat hij op een bepaalden dag zou komen, en noch kwam, noch boodschap zond; want zij gelooven

dat, als hij eens zijn woord gegeven heeft, alleen de dood een man mag weerhouden het na te komen: en toen zij bemerkt hadden dat hij niet dood was, vroegen zij hem, welken naam zij geven moesten aan een man die een eenmaal gedane belofte niet vervulde. De Gouverneur zeide, dat zulk een man een leugenaar was, hetgeen voor een man van eer een woord van schande is. Toen antwoordde een hunner: „Gouverneur, gíj zijt een leugenaar en schuldig aan die schande". Zij hebben een ingeboren rechtvaardigheidsgevoel, dat geen bedrog kent, en zij begrijpen geen ondeugd noch listigheid, dan nadat zij ze eenmaal van de blanken geleerd hebben. Zij bezitten meerdere vrouwen, welke, als zij oud worden, dienstbaar zijn aan die hen opvolgen en jong zijn, maar met een lichte en eervolle dienstbaarheid; en behalve wanneer zij slaven maken in den oorlog, hebben zij geen andere bedienden.

Zij die dat gebied bewoonden waar ik vertoefde, hadden geen koning; maar de oudste krijgsoverste werd er met de grootste onderdanigheid gehoorzaamd.

Een krijgsoverste is een man, die hen naar den krijg geleid en met succes heeft aangevoerd; over wien ik gelegenheid zal hebben verderop meer te vertellen, evenals over andere hunner zeden en gewoonten, naar gelang ik ze op mijn weg zal ontmoeten.

Met deze menschen, zooals ik zeide, leven wij in volmaakte eendracht en goede verstandhouding, gelijk het ons betaamt te doen, daar zij alle plaatsen kennen waar het beste voedsel van het land te vinden is, en de middelen om het te verkrijgen, en voor nietige en waardelooze prullen ons voorzien van alles wat wij ons zelf bijna onmogelijk verschaffen kunnen; want niet alleen vervullen zij in de wouden en over de Savannahs, als zij jagen, de rol van jachthonden, door met groote snelheid de schier ondoordringbare plaatsen af te speuren, en achterhalen zij enkel door de bedrijvigheid hunner voeten de snelste herten en andere eetbare dieren, maar in het water zou men hen voor riviergoden aanzien of voor bewoners der diepte; zoo zeldzaam verstaan zij de kunst van zwemmen, duiken, en bijna in het water te léven; waardoor zij overwicht hebben over de minder vlugge bewoners van de stroomen. En wat voorts het schieten betreft, wat zij met hun handen niet vangen of grijpen kunnen, bereiken zij met hun pijlen, en zijn zoo bewonderenswaardig doelvast, dat zij bijna een haar kunnen splijten en op

iederen afstand, die een pijl bereiken kan, kunnen zij oranjes neerschieten, en andere vruchten, en met de pijlspits enkel het steeltje aanraken, om de vrucht niet te beschadigen. Zoodat het ons, daar zij bij alle mogelijke gelegenheden zeer nuttig zijn, absoluut noodzakelijk lijkt als vrienden hartelijk met hen om te gaan en hen niet als slaven te behandelen ; noch durven wij anders te doen, daar in dit gebied hun aantal het onze zoo verre overtreft.

Zij dan, van wie wij ons bedienen om op onze suikerplantages te werken, zijn negers, altemaal zwarte slaven, die op de volgende wijze naar hier vervoerd zijn.

Zij, die slaven noodig hebben, maken een overeenkomst met den eigenaar of den kapitein van een schip, en verbinden zich een bepaalde som per stuk te betalen, een zaak van 20 pond per hoofd, in zulk een getale als bij de overeenkomst wordt vastgesteld, en hen te betalen, als zij op een bepaalde plantage worden afgeleverd ; zoodat wanneer een schip met een lading van slaven daar aankomt, zij, die een overeenkomst hebben, aan boord gaan en hun aandeel bij kavelingen ontvangen ; en misschien in een kaveling bijvoorbeeld van tien, kan het gebeuren dat er drie of vier mannen zijn, en de rest vrouwen of kinderen. Of als er meer of minder van elk geslacht zijn, is men toch verplicht met deze kaveling genoegen te nemen.

Cormantijn, zoo heet een land der zwarten, was een van die plaatsen, waar zij den voordeeligsten handel in die slaven vonden, en daarheen hebben de meesten onzer groote handelslieden in die koopwaar hun handel gelegd, want dat volk is zeer krijgshaftig en dapper, en daar zij voortdurend in oorlog zijn, in vijandschap als zij zich altijd bevinden met den een of anderen vorst uit de buurt, hadden zij het geluk een massa gevangenen te maken: want allen die zij in den strijd gevangen namen, werden als slaven verkocht, ten minste die gewone menschen, die zich zelf niet konden vrijkoopen. Van al de slaven, die op deze wijze gevangen genomen worden, heeft enkel de generaal alle voordeelen en van dezen generaal koopen onze kapiteins en scheepseigenaars al hun ladingen.

De koning van Cormantijn was van zich zelf een man van ongeveer honderd jaar en had geen zoon, hoewel hij vele mooie zwarte vrouwen had : want ongetwijfeld zijn er bekoorlijke schoonheden van die kleur. In zijn jongere jaren had hij veel

dappere mannen tot zoon gehad, van wie dertien op het slagveld stierven, zegevierend terwijl zij vielen, en hem restte nog maar één kleinkind als opvolger, de zoon van een dezer doode overwinnaars, die, zoodra hij een boog in de hand kon houden en een pijlkoker op zijn rug, op het land gestuurd werd, om door een der oudste generaals voor den oorlog te worden opgevoed; waarin hij, ten gevolge zijner ingeboren neiging voor het wapenbedrijf en de gelegenheid hem geboden, op zeventienjarigen leeftijd een der bekwaamste aanvoerders werd, en een der dapperste soldaten die ooit het veld van Mars aanschouwden, zoodat hij op de handen gedragen werd als het wonder van het land en de lieveling der soldaten. Bovendien blonk hij uit door een aangeboren schoonheid, die zoozeer ieder lid van zijn donker ras overtrof, dat hij ontzag en eerbied afdwong zelfs bij hen die zijn rang niet kenden, zooals hij ook mij deed, die hem met verwondering en verrassing aanschouwde toen hij later onze wereld bereikte. Hij had nauwelijks zijn zeventiende jaar bereikt, toen aan zijn zijde strijdend, de generaal gedood werd door een pijl in het oog, die prins Oroonoko (want zoo was de naam van dezen dapperen Moor) op het kantje af ontweken had noch zou hij hem ontweken hebben, als de generaal, die zag dat de pijl werd afgeschoten en bemerkte dat hij op den Prins gericht was, zijn hoofd er niet tusschen gebogen had ten einde hem in zijn eigen lichaam te ontvangen liever dan dat hij den Prins zou treffen, en hem op die wijze redde.

Bedroefd als Oroonoko was, geschiedde het toen, dat hij in plaats van den ouden man tot generaal werd uitgeroepen, en toen, bij het einde van dien oorlog, was het, dat de Prins aan het hof kwam, waar hij alles bijeen in den tijd van zijn vijfde tot zijn zeventiende jaar nauwelijks een maand vertoefd had; en het was verwonderlijk zich voor te stellen, waar hij zooveel levenskennis geleerd had; of, om zijn begaafdheden een beteren naam te geven, waar hij die werkelijke zielegrootheid, die verfijnde begrippen van ware eer, die volmaakte edelmoedigheid, en die gevoeligheid, die in staat was tot de hoogste bewogenheid van liefde en moed, vandaan had, hij, die bijna voortdurend vechtende mannen onder de oogen had, of die verminkt of dood waren, en die geen geluid hoorde dan dat van oorlog en gekreun. Ten deele kunnen wij het toeschrijven aan de zorg van een Franschman van verstand en ontwikkeling, die, er geen

gering voordeel in ziende voor dezen jongen zwarte een soort koninklijk leeraar te zijn en bemerkende hoe bekwaam, bij de hand en vlug van begrip hij was, er een groot behagen in schepte hem in goede zeden, taal en wetenschap te onderwijzen en daarvoor door hem uiterst bemind en gewaardeerd werd. Een andere oorzaak was dat hij, wanneer hij uit den oorlog kwam, er van hield al de Engelschen te zien, die daar handel dreven, en niet alleen hun taal leerde maar eveneens die van de Spanjaarden, aan wie hij later zijn slaven verkocht.

Ik heb dezen grooten man dikwijls ontmoet, en vaak met hem gesproken, en van vele zijner machtige daden ben ik getuige geweest, en ik verzeker mijn lezers dat de schitterendste hoven geen kraniger man hadden kunnen voortbrengen, zoowel wat betreft grootheid van moed als van geest, noch een vlugger verstand, noch een aangenamer en onderhoudender gezelschapstoon. Hij wist bijna evenveel alsof hij veel gelezen had, hij had gehoord van de Romeinen en bewonderde hen, hij had gehoord van den Burgeroorlog in Engeland, toen pas voorbij, en den betreurenswaardigen dood van onzen grooten Monarch; en placht er over te spreken met al het gevoel en de weerzin tegen ongerechtigheid, die men zich denken kan. Hij had een bijzonder goed en bevallig voorkomen, en al de beschaving van een welopgevoed groot man. Hij had niets barbaarsch in zijn karakter maar gedroeg zich in alle opzichten alsof zijn opvoeding had plaats gehad aan een Europeesch hof.

Dit groote en rechtvaardige karakter van Oroonoko maakte mij uiterst benieuwd om hem te zien, vooral toen ik hoorde, dat hij Fransch en Engelsch sprak, en dat ik met hem zou kunnen praten. Maar ofschoon ik zooveel van hem gehoord had, was ik evenzeer verbaasd, toen ik hem zag, alsof ik nimmer van hem gehoord had, zoo bevond ik hem boven alle beschrijving. Hij trad de kamer binnen en wendde zich tot mij en een paar andere vrouwen met de meeste gratie van de wereld. Hij was tamelijk lang, maar van de meest volmaakte gestalte, die men zich voorstellen kan, de beroemdste beeldhouwer kon geen mannelijker gedaante vormen, die van hoofd tot voeten bewonderenswaardiger gebouwd was. Zijn gelaat was niet van dat bruine roestige zwart, dat de kleur van het meerendeel van zijn ras is, maar een volmaakt ebbenhout of gepolijst git. Zijn oogen waren de meest ontzag inboezemende, die men zien kan, en

zeer doordringend, terwijl hun wit als sneeuw was, gelijk zijn tanden. Zijn neus was gewelfd en Romeinsch, in plaats van Afrikaansch en plat, zijn mond de fijnst gevormde der wereld, verreweg anders als die dikke omgekrulde lippen, die bij de overige negers zoo gewoon zijn. De geheele verhouding en het voorkomen van zijn gelaat was zoo edel en regelmatig gevormd, dat er behalve zijn kleur, in de natuur niets mooiers, aangenamers en knappers zijn kon. Daar ontbrak geen enkele bevallige trek, die de standaard van ware schoonheid draagt. Zijn haar reikte tot aan zijn schouders, hetgeen kunstmatig veroorzaakt werd door het met een naald recht te trekken en het gekamd te houden, waarvoor hij bijzonder veel zorg droeg. Noch stonden de volmaaktheden van zijn geest bij die van zijne verschijning ten achter; want zijn conversatie was op bijna elk gebied bewonderenswaardig, en elk die hem had hooren spreken, zou van zijn dwalingen teruggekeerd zijn, dat fijne geest geheel tot de blanken, bijzonderlijk tot die van het Christendom, beperkt is, en zou erkend hebben, dat Oroonoko even bekwaam was zelfs om een goed heerscher te zijn, en om even wijs te regeeren, en een even groote ziel bezat, even verstandige gedragsregelen had en even bekwaam van oordeel was als welke Prins ook, die zijn beschaving heeft ontvangen in de zorgvuldigste school van menschelijkheid en kennis, of de schitterendste hoven.

Deze Prins, zooals ik hem beschreven heb, wiens ziel en lichaam zoo bewonderenswaardig waren toegerust, was (terwijl hij nog aan het hof van zijn grootvader vertoefde, gelijk ik zeide) evenzeer in staat om lief te hebben als voor een goed en dapper man maar mogelijk is; en met dat te zeggen, heb ik den hoogsten graad van liefde genoemd, want tot die hartstocht zijn groote zielen zeker het meest in staat.

Ik heb alreeds gezegd, dat de oude generaal gedood was door een pijlschot, aan de zijde van den Prins, op het slagveld; en dat men Oroonoko toen generaal gemaakt had. Deze oude doode held liet van zijn geslacht eene enkele dochter na, eene schoonheid, zoodat men om haar naar waarheid te beschrijven, slechts behoefde te zeggen, dat zij het vrouwelijk evenbeeld was van den nobelen man, de schoone zwarte Venus voor onzen jongen Mars, even bekoorlijk van verschijning als hij, en in het bezit van uitgelezen eigenschappen. Ik heb vele blanke mannen

om haar zien zuchten en ontelbare beloften aan haar voeten zien afleggen, alles tevergeefs en zonder uitwerking. En inderdaad was zij te groot om door iemand anders als door een prins van haar eigen volk te worden aangebeden.

Toen Oroonoko uit den oorlog kwam (die nu geëindigd was) dacht hij het, na zijn opwachting gemaakt te hebben aan het hof van zijn grootvader, aan zijn eer verplicht te zijn een bezoek af te leggen bij Imoinda, de dochter van zijn pleegvader, den dooden generaal; en haar zijne verontschuldigingen aan te bieden, omdat zijn behoud de oorzaak was van haars vaders dood; en haar die slaven ten geschenke te bieden, welke in dezen laatsten veldslag gevangen genomen waren, als de zegeteekenen van haars vaders overwinningen. Toen hij kwam, door al de jonge soldaten van eenige verdienste vergezeld, was hij oneindig verbaasd over de schoonheid dezer mooie koningin der nacht, wier gelaat en verschijning zoo zeer al wat hij ooit aanschouwd had, overtrof, die beminnelijke ingetogenheid, waarmede zij hem ontving, die zachtheid in haar blikken en zuchten bij de droevige gelegenheid van dit eerbewijs, dat haar door een zoo groot man als Oroonoko betoond werd, en een Prins, van wien zij zulke bewonderenswaardige dingen gehoord had; het ontzag waarmede zij hem ontving, en de liefelijkheid van haar woorden en haar houding, terwijl hij daar toefde, behaalden een volmaakte overwinning over zijn vurig hart en deed hem gevoelen, dat de overwinnaar overwonnen kon worden. Zoodat hij haar, na zijn eerste complimenten gemaakt te hebben en haar een honderdvijftigtal geboeide slaven te hebben aangeboden, met zijn oogen vertelde, dat hij niet ongevoelig was voor haar bekoorlijkheden, terwijl Imoinda, die niets liever wenschte dan een zoo roemrijke overwinning, gaarne geloofde, dat zij die stille taal van nieuwgeboren liefde verstond, en vanaf dat oogenblik, al wat zij bij die schoonheid nog meer bezat ten toon spreidde.

De Prins keerde weer naar het hof in een gansch andere stemming dan te voren, en hoewel hij niet veel over de schoone Imoinda sprak, had hij het genoegen al zijn volgelingen over niets anders als over de bekoorlijkheden van dat meisje te hooren spreken, zóózeer dat zij haar zelfs in het bijzijn van den ouden koning in de hoogte staken en, zoo mogelijk, de schoonheden, die zij in haar gevonden hadden, nog overdreven: zoodat van

niets anders gesproken werd, en geen andere klank gehoord werd in iederen hoek, waar gefluisterd werd, als Imoinda, Imoinda !

Men kan zich voorstellen, dat Oroonoko niet lang wachtte voor hij zijn tweede bezoek aflegde, noch, voor iemand van zijn rang, veel langer, voor hij haar verteld had, dat hij haar aanbad. Ik heb hem dikwijls hooren zeggen, dat hij zich er over verbaasde, door welk een vreemden aandrang hij kon komen te spreken over dingen zoo zacht en zoo hartstochtelijk, hij, die nooit liefde gekend had noch aan den omgang met vrouwen gewend was ; maar (om zijn eigen woorden te gebruiken) hij zeide : „Heel gelukkig, onderrichtte een nieuwe en tot dan onbekende macht zijn hart en zijn tong in de taal der liefde ; en boezemde tezelfder tijd, te zijnen gunste aan Imoinda een gevoel van zijn hartstocht in". Hij roerde haar door wat hij zeide, en zij gaf hem alles terug in antwoorden, die tot het diepst van zijn hart gingen, met een vreugde voorheen ongekend. Noch misbruikte hij die diensten, welke de liefde hem bewezen had, maar wist al zijn gelukkige oogenblikken op de voordeeligste manier te benutten, en daar hij geen ondeugd kende, had zijn vuur geen ander als een eervol doel, wanneer zulk een onderscheiding in de liefde gemaakt mag worden, en vooral in dat land, waar de mannen zich evenveel vrouwen nemen als zij onderhouden kunnen en waar de eenige wandaad tegen hen is hen te verstooten, hen aan gebrek, schande en ellende ten prooi te laten ; zulke slechte gewoonten zijn alleen in Christelijke landen gebruikelijk, waar men de voorkeur geeft aan den blooten naam van godsdienstigheid, en zonder deugd en zedelijkheid, dien naam toereikend acht. Maar Oroonoko behoorde niet tot die tongbraven, doch daar hij zuivere begrippen van eer had, deed hij haar toezeggingen, die niet enkel toezeggingen waren, maar in tegenstelling tot de gewoonte van zijn land, legde hij haar de gelofte af, dat zij de eenige vrouw zou zijn, die hij zoolang hij leefde, bezitten, zou, dat leeftijd noch rimpels hem bewegen zouden tot verandering: want haar ziel zou altijd schoon zijn, en altijd jong ; en hij zou in zijn geest een eeuwig *Beeld* hebben van de bekoring, die zij nu bezat, en in zijn hart naar dat Beeld zoeken, wanneer hij het op haar gelaat niet langer aanschouwen kon.

Na een menigte verzekeringen van zijn blijvende liefde en haar eeuwige heerschappij over hem, verwaardigde zij zich eindelijk

hem als echtgenoot te aanvaarden, of liever hem te aanvaarden als de grootste eer, die de goden haar betuigen konden.

Er is in deze gevallen een bepaalde plechtigdeid te vervullen waarvan ik vergeten heb te vragen, hóe zij vervuld werd; maar aan beide zijden werd besloten, dat, als teeken van onderwerping, eerst de grootvader met het plan bekend gemaakt moest worden, want ten opzichte van den vorst betoonen zij, vooral wanneer hij tevens een verwant is, een absolute gehoorzaamheid.

Aan den anderen kant had de koning, die vele vrouwen en geliefden bezat, geen gebrek aan hofvleiers om zijn hart een menigte teedere gevoelens voor deze jonge schoonheid in te blazen, die haar aan zijn verbeeldingskracht voorstelden als de bekoorlijkste, die hij ooit in den ganschen langen loop zijner talrijke jaren bezeten had. Op deze getuigenis, voelde zijn oud hart, als een uitgebluschte fakkel zeer geneigd om vuur te vatten, nieuwe vonken van liefde en begon te gloeien, en nu tot zijn tweede kindsheid gekomen, verlangde het met ongeduld om dit vreugdebelovend schepsel te aanschouwen, waarmee hij, helaas, slechts onschuldig spelen kon. Maar hoe hij de zekerheid kon krijgen, dat zij werkelijk zulk een wonder was, vóór hij zijn macht uitoefende om haar naar het Hof te roepen, (waar meisjes nooit kwamen dan ten persoonlijken gerieve van den koning) dat was het, wat hij in de eerste plaats overleggen moest; en terwijl hij daarmede bezig was, gewerd hem de mededeeling, dat Imoinda zonder eenigen twijfel de geliefde van prins Oroonoko was. Dit stelde hem eenigszins te leur, echter gaf het hem ook de gelegenheid, om op een dag, dat de prins op de jacht was, een man van aanzien te vergezellen als zijn slaaf en dienaar, die aan Imoinda een geschenk zou gaan aanbieden als kwam het van den Prins: onbekend, zou hij dat mooie meisje dan zien en gelegenheid hebben om te hooren, welke boodschap zij den Prins voor zijn geschenk ten antwoord zou geven en daardoor een indruk krijgen van den toestand van haar hart en de mate van haar neiging. Dit werd ten uitvoer gelegd, en de oude vorst zag en brandde: hij bevond haar alles wat hij van haar gehoord had, en wilde zijn geluk niet uitstellen, maar meende dat hij eenige hindernis zou ondervinden om haar hart te overwinnen; want zij drukte haar gevoelens over het geschenk van den Prins in bewoordingen

uit zoo teeder, zoo zoet en lief, met zooveel liefde en blijdschap, die niet ontveinsd konden worden, dat het aan geen twijfel onderhevig was, of zij Oroonoko van ganscher harte liefhad. Wel trof dit den koning onaangenaam, maar hij troostte zich hiermede, dat de gehoorzaamheid, die het volk den koning betoonde, in het geheel niet geringer was dan die voor hun goden, en wat liefde Imoinda niet zou nopen te doen, daartoe zou de plicht haar dwingen.

Zoodra hij daarom in zijn verblijf was aangeland, zond hij Imoinda den koninklijken sluier; dat is de aanzoek-ceremonie: hij zendt de vrouw, die hij de eer van zijn bed wenscht te bewijzen, een sluier, waarin zij gehuld wordt en voor 's konings gebruik gereserveerd, en het beteekent den dood om niet te gehoorzamen; bovendien wordt het voor een zéér goddelooze ongehoorzaamheid gehouden.

Men kan zich de verbazing en het leed niet voorstellen, die het lieftalige meisje aangrepen bij deze tijding en aanblik. Evenwel, daar uitstel in deze gevallen gevaarlijk was en verweer erger dan verraad; was zij, bevend en bijna bezwijmend, genoodzaakt om zich te laten omhullen en wegvoeren.

Men bracht haar dus naar het Hof, en de koning, die een zeer rijk bad had laten klaarmaken, was daarheen gevoerd, waar hij onder een baldakijn zat, in volle statie, om die langbegeerde maagd te ontvangen, die men, op zijn bevel om haar tot hem te brengen (na haar ontkleed te hebben) naar het bad leidde, en de deur sluitend, achterliet om er in af te dalen. De koning, zonder verdere vrijage, beval haar haar gewaad af te werpen en in zijn armen te komen. Maar Imoinda, heelemaal in tranen, wierp zich neer op het marmer, op den rand van het bad, en smeekte hem haar aan te hooren. Zij vertelde hem, daar zij een meisje was, hoe trotsch op den goddelijken roem zij zou geweest zijn, als het in haar macht gelegen had om haar koning van dienst te zijn; maar dat zij, daar hij door de wet niet kón, en hij uit koninklijke goedheid aan geen man zijn vrouw zou willen ontnemen, daarom geloofde, dat zij de oorzaak voor het begaan van eene groote zonde zou zijn, als zij hem haar staat en toestand niet openbaarde, en hem niet mededeelde, dat zij een ander behoorde en daarom niet zoo gelukkig kon wezen met de zijne te worden.

De koning, vertoornd over dit uitstel, vroeg haastig den

naam van den onbeschaamde, die eene vrouw van haar rang gehuwd had zonder zijn toestemming. Imoinda, ziende hoe woest zijn blikken waren en hoe zijn handen beefden (van ouderdom of toorn, weet ik niet, maar zij geloofde het laatste) berouwde het bijna, dat zij zooveel gezegd had, want zij vreesde nu, dat de toorn op den Prins zou neerkomen ; daarom zeide zij vele dingen om het woeden van zijn vuur te stillen en hem voor te bereiden met kalmte aan te hooren, wie het was ; maar voor zij sprak, raadde hij al wie zij bedoelde, doch wilde het niet laten merken, maar beval haar, haar mantel af te leggen en toe te staan dat zij zijn liefkoozingen ontving, of, hij zwoer het bij de goden, die gelukkige, die zij op het punt stond te noemen, zou sterven al was het Oroonoko zelf. Daarom, zeide hij, verloochen dit huwelijk en zweer, dat gij maagd zijt. Dat, antwoordde Imoinda, kan ik doen bij al onze goden, want mijn echtgenoot kent mij nog niet. Dat is voldoende, zeide de koning, dat is voldoende om mijn geweten en mijn hart beide te bevredigen. En van zijn zetel verrijzend, leidde hij haar in het bad, daar het nutteloos voor haar was om te weerstaan.

Omstreeks denzelfden tijd wilde de Prins, die van de jacht was teruggekeerd, een bezoek aan zijn Imoinda brengen, maar vond haar vertrokken, en dat niet alleen, maar hij hoorde, dat Imoinda den koninklijken sluier ontvangen had, Dit verwekte een storm in hem, en in zijn waanzin had men veel moeite hem er van te weerhouden de hand aan zich zelf te slaan. Eerst behield kracht, daarna de rede de overhand : zij voerden alles aan, wat zijn woede kon tegengaan ; maar niets woog zóó zwaar bij hem als 's konings ouderdom, onbekwaam om hem bij Imoinda te schaden. Hij wou toegeven aan die hoop, omdat die hem het meest geruststelde en zijn hart het beste streelde. Toch was dit niet geheel en al voldoende om hem zijn verschillende uitbarstingen te doen staken, die somtijds in zijn binnenste woedden en dan in tranenregens tot rust kwamen. Het was niet genoeg om hem tot kalmte te brengen, dat men hem zeide, dat zijn grootvader oud was en hem op die wijze niet schaden kon, want hij bezat, dat eerbiedwaardig plichtsgevoel dat de jongeren daar gewoon zijn ten opzichte van hun oudere betrekkingen te betoonen. Men kon hem niet overtuigen dat hij geen reden had om het verlies eener geliefde te zuchten en te weeklagen. Niettegenstaande al zijn inspanning en moed kon hij

niet herstellen en dikwijls placht hij te roepen : „O, mijn vrienden, bevond zij zich in overzeesche steden, of was zij voor mij versloten in vestingen van de grootste sterkte, onthielden betooveringen of monsters haar mij, ik zou alle gevaren wagen te bestaan om haar te bevrijden ; maar hier, in de armen van een ouden, zwakken man, helpen mijn jeugd, mijn felle liefde, mijn bedrevenheid met de wapens, en heel mijn onmetelijke dorst naar roem mij niets. Imoinda is voor mij onherroepelijk verloren, alsof zij was weggerukt door de koude armen van den dood. O, nooit zal ik haar meer herwinnen. Al wilde ik vele afschuwelijke jaren wachten, tot het noodlot den ouden koning ten grave zou doen dalen, zelfs dit zou mij Imoinda niet vrijlaten, maar toch zou die zede, die het tot zoo afzichtelijk een misdaad maakt om zijns vaders vrouw of geliefde te huwen, mijn geluk in den weg staan ; tenzij ik smadelijk aan mijn opvolgers een slecht voorbeeld zou willen stellen, of mijn land verlaten en met haar vluchten naar een onbekende wereld, die nooit van onze geschiedenis vernomen heeft.

Maar men voerde hem tegen, dat dit geval niet hetzelfde was ; want daar Imoinda bij plechtige overeenkomst zijn wettige vrouw was, was hij de beleedigde, kon hij, als hij wilde, aangezien de wetsbreuk aan den kant van zijn grootvader lag, Imoinda terugnemen ; en dat, als hij hem om den tuin kon leiden en haar uit den Otan , dat is het paleis van 's konings vrouwen, een soort harem, verlossen kon, het voor hem zoowel rechtmatig als wettig was zulks te doen.

Deze redeneering had eenige macht over hem, en hij zou geheel getroost zijn, had hij de gedachte niet gehad, dat zij het bezit van zijn grootvader was. Evenwel, hij hield zooveel van haar, dat hij vastbesloten was om te gelooven wat zijn hoop het meest streelde, en om te trachten uit Imoinda's mond dat eenige te vernemen, waarmede zij hem kon geruststellen, of zij van dien zegen beroofd was, die alleen aan zijn trouw en liefde toekwam. Maar daar het zeer moeilijk was om de vrouwen te zien te krijgen (want geen man betrad ooit den Otan, behalve wanneer de koning zich met een zijner vrouwen of geliefden ging onderhouden en dood beteekende het, op iederen anderen tijd, voor ieder ander om daar binnen te gaan) zoo wist hij niet, hoe er in te slagen om haar te zien te krijgen.

Terwijl Oroonoko al de doodsangst der liefde voelde, en onder

de smartelijkste kwelling der wereld leed, was ook de koning niet vrij van zijn aandeel in droefenis. Het benauwde hem, dat hij door een onweerstaanbaren hartstocht gedwongen was om zijn zoon van een schat te berooven, die hem, dat wist hij, uiterst dierbaar moest zijn; daar zij de schoonste was, die men ooit gezien had en bovendien de lieftalligheid en onschuld der jeugd en der zedigheid bezat, met een bekoorlijken geest die alles overtrof. Hij bevond, dat zij, hoewel zij genoodzaakt was haar beminnelijke verschijning aan zijn verdorde armen over te geven, daar enkel kon zuchten en weenen en aan Oroonoko denken, en dikwijls kon zij zich niet weerhouden om over hem te spreken, ofschoon zij haar leven, volgens de zeden, door de bekentenis van haar liefde verbeurde. Maar zij sprak niet slechts van een beminde, maar van een Prins, dierbaar aan hem tot wien zij sprak; en van de verdiensten van een man, die, tot dan, het gemoed van den ouden man met vreugde vervulde bij iedere vermelding van zijn dapperheid, of zelfs van zijn naam. En het was dat zwak voor onzen jongen held, dat Imoinda duizend voorrechten gaf om zonder aanstoot van hem te spreken en het was deze genegenheid van den ouden koning, die haar de voldoening verschafte om zoo heel dikwijls over hem te spreken.

Bovendien liet hij menigmaal navraag doen, hoe de Prins zich hield: en daar zij, die hij dit vroeg, geheel en al vervuld waren van de verdiensten en deugden van den Prins, antwoordden zij steeds wat zij meenden, dat het meest in zijn voordeel was; hetgeen was, dat zij den ouden koning lieten denken, dat de Prins in Imoinda geen belang meer stelde en vrijwillig ten behoeve van 's konings behagen afstand van haar gedaan had, dat hij zich afleiding verschafte bij zijn wiskundigen, versterkingen, officieren en de jacht.

Dit behaagde den ouden minnaar, die niet naliet deze dingen aan Imoinda over te brengen, opdat zij, door het voorbeeld van haar jongen geliefde, haar hart van hem mocht aftrekken en tevreden in zijn armen zou rusten. Maar, hoewel zij genoodzaakt was dit onwelkom nieuws, naar allen schijn, onbekommerd en kalm te ontvangen, brak haar hart in haar boezem en zij was blij toen zij eindelijk alleen was om haar leed en haar weeklacht door zuchten en tranen lucht te geven.

De verslagen van 's Prinsens gedrag, die den koning afgelegd werden, meende hij zooveel hij kon door zijn gedrag te moeten

rechtvaardigen, en wanneer hij in de tegenwoordigheid van den ouden koning verscheen, toonde hij een gelaat, dat zijn hart in het geheel niet verraadde, zoodat binnen korten tijd de oude man, geheel overtuigd, dat hij niet langer een minnaar van Imoinda was, hem met zich meenam, in zijn gevolg, naar den Otan, om dikwijls met zijn geliefde aan den maaltijd aan te zitten. Maar zoodra hij eens in het vertrek van Imoinda met den koning binnentrok, dreigde hij, op den eersten vluchtigen blik uit haar oogen, niettegenstaande al zijn vaste beslotenheid, op de plaats waar hij stond, neer te zinken, en zou dat ook werkelijk gedaan hebben, wanneer Aboan hem niet gesteund had, een jong man, die naast hem stond ; hetgeen hem, door de verandering van zijn gelaat, zou verraden hebben, zoo de koning bij toeval dien kant uitgezien had. En ik heb opgemerkt dat het een zeer groote dwaling is in hen, die lachen, wanneer men zegt : een neger kan van kleur veranderen, want ik heb hen even dikwijls zien blozen en bleek worden, en zulks even duidelijk, als ik het ooit bij de mooiste blanken zag. En het is zeker dat beide deze veranderingen dezen dag in beide geliefden zonneklaar waren. En Imoinda, die met eenige vreugde de verandering van 's prinsens aangezicht zag, en die ook in de hare vond, poogde den koning er van te weerhouden om hen beiden aan te zien, door een gedwongen liefkozing; die een nieuwe wond was in het hart van den armen, bezwijkenden Prins. Maar zoo haast de koning bezig was met naar een mooi handwerk van Imoinda te kijken, had zij den tijd den Prins door haar toornige, maar liefdeschietende oogen te zeggen, dat zij hem zijn koelheid euvel duidde en haar eigen ellendige gevangenschap betreurde. Evenmin zwegen zijn oogen, maar beantwoordden de hare weer, zooveel het oogen vermochten, die door het teederste en hartstochtelijkste hart, dat ooit bemind heeft, onderricht werden ; en zij spraken zoo goed en zoo overtuigend, dat Imoinda niet langer betwijfelde, of zij de eenige vreugde en lieveling was van die ziel, welke zij in die oogen haar liefderechten bepleiten zag, die niemand gewilliger was haar toe te staan dan zij. En het was alleen deze machtige taal, die in een oogenblik al de gedachten hunner zielen tot elkaar bracht ; zoodat zij beiden bevonden, dat er slechts eene gelegenheid ontbrak, om hen beiden heelemaal gelukkig te maken. Maar toen hij Onahal (een vroegere, oude vrouw van den koning,

die nu met den dienst van Imoinda belast was) een andere deur zag openen en den aanblik had van een statiebed, met versnaperingen en bloemen, gereed gemaakt voor de lust des Konings, die onmiddellijk het levende slachtoffer uit zijn gezicht naar die wachtende rustplaats leidde, welk een woede! hoe waanzinnige driften grepen zijn hart aan, welke hij niet kon pogen te bedwingen om in stilte te lijden, zonder dat het nog onverdragelijker werd en zijn ziel door ontelbare pijnen uiteenscheurde. Hij moest zich terugtrekken, om aan zijn gekreun een uitweg te geven; waar hij neerviel op een kleed en gedurende langen tijd lag te worstelen en nu en dan slechts, o, Imoinda fluisterde. Toen Onahal haar noodzakelijken plicht vervuld en de deur gesloten had, kwam zij weer te voorschijn om te wachten tot de Koning riep; en daar zij iemand in de andere kamer hoorde zuchten, trad zij daarbinnen en vond den Prins in dien beklagenswaardigen toestand die, naar zij dacht, haar hulp behoefde. Zij gaf hem opwekkende middelen, maar alles tevergeefs tot zij hem, door zijn zuchten en „Imoinda" roepen bemerkend, wat de aard van zijn ongesteldheid was, vertelde, dat hij niet zooveel reden had als hij dacht om zoo bedroefd te zijn, want als hij den Koning zoo goed kende als zij, zou hij geen oogenblik door jalouzie verliezen; en dat zij overtuigd was, dat Imoinda op dat oogenblik, hetzelfde leed droeg. Aboan was van dezelfde meening en beiden te zamen haalden zij hem over zijn moed te hervatten, en terwijl zij samen op het kleed zaten, zeide de Prins zoo veel voorkomende dingen tot Onahal dat hij haar half overreedde om op zijn hand te zijn, en zij beloofde hem, dat zij in zooverre zou meegaan met zijn rechtvaardige verlangens, dat zij Imoinda zou laten weten hoe trouw hij was, hoe hij leed, en wat hij zeide.

Dit gesprek duurde, tot de Koning riep, hetgeen Oroonoko een zekere voldoening gaf; en met de hoop, die Onahal hem had ingeboezemd, nam hij een zoo opgewekt voorkomen aan, als het een man in zijn omstandigheid mogelijk was, en onmiddellijk daarna werd hij met de overigen, die buiten wachtten, binnen geroepen. De Koning bestelde muziek en verscheiden zijner jonge vrouwen en geliefden kwamen op zijn bevel bijeen, om voor hem te dansen; waarbij Imoinda haar rol vervulde op een manier en met een bevalligheid, die de rest zóó zeer overtrof als haar schoonheid de hunne overtrof, en het geschenk ont-

ving, dat voor prijs bestemd was. De Prins werd van oogenblik tot oogenblik meer bekoord door de nieuwe schoonheden en bevalligheden, die hij in dit mooie schepseltje aanschouwde, en terwijl hij staarde en zij danste, had Onahal zich met Aboan bij een venster teruggetrokken.

Deze Onahal, gelijk ik zeide, was een der afgedankte geliefden van den ouden Koning, en dezen (nu hunne schoonheid voorbij was) waren het, die tot opzienaressen of gouvernantes voor de nieuwe en jonge geliefden aangesteld werden en wier werk het was hen al die verfijnde kunstgrepen der liefde te leeren, waarmede zij te voren op hun beurt overwonnen en bekoord hadden ; en die nu de triumpheerende gelukkigen met al de gestrengheid die mogelijk was, in haar vrijheid belemmerden, als wraak voor het eerbetoon, waarvan zij door hen beroofd worden, hen om deze voldoeningen, die oplettendheden en geschenken benijdend, die eens hunzelven geschonken werden, toen zij nog jong en schoon waren en die zij zich nu als het ware onverschillig zagen voorbijgaan en die enkel voor de bloeienden betoond worden. En inderdaad, niets is bedroevender voor een vervallen schoonheid, dan aan zich zelf die bekoorlijkheden te zien afnemen, die vroeger aanbeden werden ; aan nieuwe schoonheden die liefkoozingen geschonken te zien, waar eenmaal zij zelven aanspraak op maakten, hen te hooren fluisteren als zíj voorbijgaat, die eens een schoone vrouw was. Daarom trachten die verlaten vrouwen al de spijtigheden en dat verval der jaren op die bloeiende, gelukkige vrouwen te wreken. En die gestrengheid was het, die Oroonoko duizend angsten inboezemde, dat hij Onahal nooit zou overhalen, om hem in staat te stellen Imoinda te zien, Maar, zooals ik zeide, zij had zich met Aboan bij het venster teruggetrokken.

Deze jonge man was niet alleen iemand van den besten stand, maar een uiterst welgemaakt en schoon man ; en dikwijls naar den Otan komend om den Koning te dienen, had hij het hart van de verwelkte Onahal overmeesterd, die niet vergeten had, hoe aangenaam het was om verliefd te zijn. En hoewel zij teekenen van verval op haar gelaat droeg, had zij die niet in haar gevoel en haar verstand ; dáár was zij nog steeds aantrekkelijk, zelfs voor Aboan's jeugd ; zoodat hij er behagen in schepte haar met liefdebetoogen te onderhouden. Hij wist ook, dat dezen vrouwelijke gunstelingen het hof te maken, de weg was om groot

te worden, daar dezen de lieden zijn, die alle zaken en bezigheden aan het Hof verrichten. Ook had hij opgemerkt, dat zij hem teederder en noodigender blikken toewierp dan anderen van zijn rang. En thans nu hij zag dat haar gunst zoo volkomen den Prins verplichten kon, liet hij niet na in haar oor te zuchten, en met zoo innig mogelijke oogen haar aan te kijken, en haar hoop te geven dat zij eenigen indruk op zijn hart gemaakt had. Hij bevond, dat dit haar behaagde en dat zij zeer veel toenadering tot hem maakte, maar toen de plechtigheid voorbij was en de Koning vertrok, beëindigde zij de samenkomst voor dien dag, en zijn onderhoud.

Aboan liet niet na den Prins dien nacht van zijn succes te vertellen, en hoe voordeelig de diensten van Onahal voor zijn liefdeverhouding met Imoinda zijn konden. De Prins was buiten zich zelf van vreugde met dit goede nieuws, en verzocht hem, als het mogelijk was, haar zoo lief te zijn, dat hij haar geheel aan zich verbond, hetgeen hem niet mislukken zou, als hij aan haar verlangens tegemoet kwam : „Want, zeide de Prins, „daar haar leven dan van nw genade afhangt, moet zij u het verzoek toestaan, dat gij te mijnen gerieve haar doen zult". Aboan begreep hem, en verzekerde hem haar zoo krachtdadig te vrijen, dat hij de meest volleerde meesteres in die kunst kon tarten er achter te komen of hij het veinsde of werkelijk verliefd was. En het was met ongeduld, dat zij de naaste gelegenheid om naar den Otan te gaan, afwachtten.

(*Wordt vervolgd*).

UIT DE PERS.

NEDERLAND.

Uit het in de Bibliographie genoemde werk, *Documenten* van N. W. Posthumus, dat grootendeels handelt over „Onderhandelingen over een handelsverdrag", doen wij hier eenige grepen:

1825, Juni 27. — Stratenus aan de Coninck.

Uwe Exc. heeft mij bij missive van den 18 Juni l.l. gelieven mede te deelen onderscheidene hierbij teruggaande stukken, alle betrekking hebbende tot de onderhandelingen tusschen dit rijk en Engeland, met bijvoeging van de begeerte des konings des H. D. ambassadeur aan het hof van Groot-Brittanniën zoo spoedig mogelijk voorzien worden van instructiën, waartoe Uwe Exc. zoo eer zoo beter van mij verlangt te bekomen eene opgave van de punten, welke, naar mijn inzien, aan deze zijde aan Engeland zouden kunnen worden ingewilligd en om hetgeen wederkerig aan Engeland zoude moeten worde gevraagd, en om zulks te bevatten in het ontwerp eener instructie.

Ik heb mij gehaast, zooveel het groot belang van de zaak maar eenigszins toeliet, dit gewigtig onderwerp met allen ernst te overwegen, de verlangde punten van instructie te ontwerpen. Ik heb de eer dezelve aan Uwe Exc. hierbij te doen toekomen, daarbij opmerkende, dat ik gemeend heb, ten minsten vooralsnog daarin niet te moeten noch te kunnen begrijpen het vooral wegens de nog niet wel te voorziene gevolgen zoo gewigtige punt van de vrije vaart en handel van Engeland en Nederland op en van derzelver respectieve bezittingen in de West-Indiën en Amerika. Want indien het aan de eene zijde waar is, dat door het aannemen van dit beginsel een ruim veld voor de nijverheid, handel en scheepvaart van dit rijk zoude geopend worde, zoo kan echter aan de andere zijde niet ontkend worden, dat de betrekkingen van dit rijk tot de in de zoovele opzigten hoogst belangrijke kolonie van Suriname daardoor zeer veel van gedaante zouden veranderen, en wanneer men nu overweegt, dat de uitsluitende vaart op deze, bij een bijzonder reglement bestuurd wordende volksplanting, *bijna de nog eenige bloeiende tak van handel en scheepvaart voor Amsterdam uitmaakt*[1]) en dat alle schikkingen daaromtrent met Engeland, ofschoon ook op een algemeen vrijgevig, veel omvattend en wel beraamd stelsel gegrond, *in de hoofdstad eenen onverwachten hevigen schok zouden veroorzaken en eenen grooten invloed op de gemoedsgesteldheid van derzelver inwoners zoude hebben*[1]), terwijl voor de nijverheid. handel en scheepvaart van dit rijk, al waren derzelve voor het oogenblik van de vrije vaart op de Engelsche be-

---

[1]) Cursiveering van de Redaktie van De W.-I. Gids.

zittingen in de West-Indiën en Amerika uitgesloten, altijd nog vele gelegenheden ter uitbreiding, in het bijzonder bij de ontluiking der Zuid-Amerikaansche Staten, zouden overblijven, zoo komt het mij bedenkelijk voor ten dien opzigte nu reeds eenige vaste voorschriften aan den ambassadeur Falck te geven . . . . (blz. 192 en 193).

. . . .

1825, Augustus 5. — Bousquet (President der Kamer van Koophandel en Fabrieken te Amsterdam) aan Stratenus.

. . . . En wat nu eindelijk de oorbaarheid betreft van de openstelling der wederzijdsche bezittingen in America en de West-Indiën, bijzonder van Surinamen, zo zij het mij vergunt deze gewigtige vraag uit een minder algemeen oogpunt te beschouwen, en terwijl de beantwoording van dezelve weer onmiddelijk met den handel van Amsterdam in ververband staat, ook dezelve voornamelijk aan de belangens van dien handel te toetsen (blz. 243).

. . . .

..... De vraag schijnt dan deze te zijn: vordert het algemeen belang der beurs van Amsterdam, dat de vaart op de Nederlandsche West-Indische koloniën voor de Engelsche gesloten blijve of opengesteld worde, wanneer met die openstelling of sluiting eene wederkerig gelijke behandeling der Nederlanders in de Engelsche koloniën in verband staat of althans te verwagten is. En dit is dan gewis eene vraag van het alleruiterste gewigt, daar met de beslissing derzelve *het luttel overschot van al de oude Amsterdamsche welvaart in de waagschaal wordt gesteld.*[1]) (blz. 244).

. . . .

..... Raadpleegt men daar te boven het tegenwoordig tijdstip, dan wordt het dubbeld bedenkelijk eene stap van dat gewigt te beproeven. Over het algemeen schijnt mij eene openstelling van de vaart op Suriname bij wijze van proeve hoogst gevaarlijk, want, eenmaal vrijgesteld, zal het, om meer dan eene rede, ondoenlijk zijn op den genomen maatregel terug te komen, en al zouden staatkundige omstandigheden dit eens veroorloven, zo is het onmogelijk, althans zeer moeilijk, de oude betrekkingen te herstellen. Vergunt mij er tenslotte nog te mogen bijvoegen, *dat de handel op Suriname thans nog bij het kwijnen van vele andere takken eene gunstige uitzondering aan onze beurs oplevert; wierdt nu de handel benadeeld, dan ging het laatste plechtanker van dezelve verloren* [1]). (blz. 247).

. . . .

1825, October 5/7. — Elout en Stratenus aan de Coninck.

..... Voor het oogenblik schijnt..... het onderwerp der vaart op de West-Indische bezittingen eene meer bijzondere behandeling te vorderen. De beide ondergeteekenden hebben over dit bepaald onderwerp te zamen geraadpleegd, en het is de slotsom hiervan, hetwelk zij bij deze de eer hebben aan Uwe Exc. mede te deelen. (blz. 248).

. . . .

En alzoo ter behandeling der zaak overgaande. zoo dient eerst gelet

---

[1]) Cursiveering van de Redactie van De W.-I. Gids.

op het tegenwoordig stelsel van handel en vaart op Suriname, de eenige Nederlandsche kolonie, die te dezen in aanmerking komt.
Dit stelsel is eenvoudig: het wordt omschreven in de 97ste en 98ste artikelen van het Reglement van 14 September 1815, No. 58.

Art. 97. De handel en de vaart op de kolonie Suriname zal alleen mogen geschieden uit en naar dit rijk.
[Alle vruchten[1]), waren en gewassen zullen nergens dan directelijk van de Nederlanden[2]) mogen worden gezonden, en alle behoeften en waren, voor de voorschreven kolonie benoodigd, alleen uit dit rijk derwaarts mogen worden aangebragt, met uitzondering echter van de vaart der Noord-Amerikanen, zooals bij het volgende artikel is bepaald.
Art. 98. De vaart der Noord[3])-Amerikanen op Suriname zal provisioneel onder dezelfde bepalingen als voor het jaar 1795 heeft plaats gehad, zijn geoorloofd.

Uit deze bepalingen, buiten welke geene andere gemaakt zijn, blijkt, dat bij uitsluiting van de anderen enkel een regtstreeksche handel en vaart van en op Nederland in Suriname bestaat. De uitzondering van de Noord-Amerikanen is naar den regel gering, en heeft (zoo het schijnt) voornamelijk ten doel de suikerplantagiën van den dram of de melassies te ontlasten, waartegen de Amerikanen, welke dit voortbrengsel komen afhalen, eenige waren mogen aanbrengen.
Of dit uitsluitend stelsel op het belang van de kolonie zelve gegrond is, schijnt in twijfel te kunnen getrokken worden (blz. 249).
Vrij vertier is toegestaan voor de algemeene welvaart, bijzonder ook van eene kolonie wenschelijk; daardoor wordt de afvoer van de voortbrengselen des lands gemakkelijker en is betere gelegenheid om goedkoop in de behoeften te voorzien en komt een meer algemeen leven en bedrijvigheid — de belastingen brengen meer op, de inkomsten zijn ruimer, er is een grooten omloop van geld. Zulk een vrij vertier zou welligt de agio, die nu zoo zeer op Suriname en deszelfs ingezetenen drukt, dadelijk verminderen en spoedig geheel doen ophouden, en mag men zelfs niet uit de gemaakte uitzondering voor de Noord-Amerikanen afleiden, dat een monopolie in den uitgestreksten zin voor de kolonie niet verkieslijk is. Is het ook wel geheel ongegrond te denken, dat de Amerikanen zich niet enkel hij het gewettigde bepalen?
Het bestuur van de kolonie, des konings dienst, wanneer men voor een oogenblik dien dienst uit een meer beperkt oogpunt beschouwen mag, schijnen even weinig zulk eene uitsluiting te behoeven. (bl. 250).

. . . .

Wanneer men dus eenvoudig en op zich zelve de vraag voorstelt: moet het uitsluitend stelsel behouden worden of plaats maken voor vrijen handel en vaart, dan is het vrij natuurlijk, dat de Nederlandsche handelaren en reders het eerste verkiezen, vooral ook omdat de Surinaamsche handel en vaart meestal in bepaalde handen is.
Maar in de gegeven omstandigheden moet de overweging niet daarbij blijven.

---

[1]) De tekst heeft „vrachten".
[2]) De tekst heeft „Nederlanders".
[3]) De tekst heeft „Noor-Amerikanen", en vertoont voorts eenige kleine afwijkingen in spelling van het authentieke reglement. Redactie *W.-I. Gids.*

Nu wordt het verlaten van dat stelsel uitsluitend in verband gebragt met het openen van nieuwe uitwegen voor vrijen handel en vaart in vreemde bezittingen, welke daartegen voor anderen opengesteld, voor ons zouden worden gesloten, wanneer wij niet wederkerig vreemden bij ons toelaten. Nu is er eene andere vraag te beantwoorden: waar ligt het grootste voordeel voor het algemeen belang? En dan aarzelen de ondergeteekenden niet om eene ongedwongen vrijheid, die wederkeerig gelijk werkt, aan te prijzen; dan komt het alleen op veerkracht, op een wedstrijd om ijver aan, die heilzaam schijnt, vooral ook wanneer men de vele gelegenheden, die voor de Nederlandsche vaart zouden ontspruiten, vergelijkt met die ééne, welke voor de Britsche wordt opengezet, en hoezeer die handelshuizen, welke nu bijzonderlijk in de Surinaamsche vaart zijn, daarin hun belang niet meenen mogen te vinden, hoezeer de president van de Kamer van Koophandel daarin een overgroot nadeel voor de Amsterdamsche Beurs meent te zien, komt het, onder verbetering, voor, dat deze bedenkingen op zichzelven niet zouden mogen terughouden, eensdeels omdat niet het belang van enkele, hoe gewigtig ook in de schaal en hoe geregtigd tot bijzondere bescherming, maar het belang van alle gezamelijk genomen moet gelden, anderdeels omdat diezelfde handelshuizen, welke nu den Surinaamschen handel in handen hebben en dus ook dat gedeelte van de Amsterdamsche beurs, zoowel als anderen, mids zich naar den gang der zaken schikkend, daardoor geene schade zouden te lijden hebben, maar veeleer zelve voordeel trekken. (blz. 251 en 252).

. . . .

1825, December 17. — Verstolk aan Falck.

........Met grond moge men hier beducht zijn, dat de Nederlandsche kooplieden, wier geest van onderneming en handelsveerkracht door veeljarige tegenspoeden tot een zekeren graad zijn verslapt en uitgedoofd, geenen gelijken tred zullen houden met hunnen rijkere en tot het opsporen van nieuwe kanalen voor den handel meer geneigde en geoefende mededingers........

. . . .

Onder zoodanige uitzigten wordt het misschien bedenkelijk om tot verkrijging van wisselvallige toekomstige voordeelen den vrij gunstigen tegenwoordigen staat van zaken te laten varen en de vertoogen van Amsterdam te beschouwen als hersenschimmen en steunende op ingenomenheid met het oude of als in verband staande met de bijzondere belangen eener enkele stad; terwijl het vooralsnog niet kan geacht worden te zijn uitgemaakt, of Amsterdam door deszelfs uitgestrekten handel op Surinamen niet veel meer behoort beschouwd te worden als vertegenwoordigende de meerderheid in 't belang der zaak van de Nederlandsche handel op die kolonie. (blz. 285 en 286).

. . . .

1826, vóór Januari 30. — Advies van een handelsvriend aan J. Hudig over de Engelsche eischen.

..... Wat aanbetreft het vrijstellen der vaart op onze colonie, met name Suriname, want anderen ken ik niet, dat zou, verbeelde ik mij,

voor veelen, in derzelve geïnteresseerd, als nadeelig beschouwd worden; mijn gevoelen is echter, dat de vrijstelling zeer weinig zou schaden, want geen handeldrijvende colonie zijnde, zie ik niet, dat er eenige drijfveer kan bestaan om de Engelschen iets daarheen te kunnen doen onderneemen; hunne articulen, in dezelve benodigd, zoo min van plantage benodigdheden als andere noodwendigheden, zijn er niet gezogt, maar geeft men integendeel ver de voorkeur aan hetgeen uit Nederland gezonden word; specie is er niet gangbaar, dus missen zij de gelegenheid om er producten aan te kopen. En al hadden ze die, zoo staan dezelve in het algemeen zoo hoog in prijs, dat dezelve niet dan tot verlies zouden kunnnen gerealiseerd worden. De ondervinding heeft dit geleerd, en dat zou weinig moeite kosten aan te toonen, dat in gevallen, waar men eene zeer grove winst op de van hier gezondene goederen bij verkoop in de colonie heeft gehad, men na verkoop der daarvoor ingekogte goederen nogtans verlies heeft moeten afschrijven. Ook dunkt mij, moet ten dezen ook in aanmerking genomen worden, dat de Americanen reeds het privilegie hebben om levensmiddelen, vee en ruwe articulen in te voeren, weliswaar onder beding van maar alleen dram en melassen te mogen uitvoeren, dan een ieder weet, dat de invoer van suiker en coffy uit de colonie in Noord-America geen vreemde gebeurtenis is, hoezeer de spaarzaamheid dier gebeurtenissen aantoont, dat de vaart op de kolonie met levensmiddelen uit Noord-America, alwaar dezelve zeer laag in prijs zijn, maar zelden voordeel geeft. En eindelijk verdient, mijns inziens, vooral opmerking, dat door het openstellen der vaart voor de Engelschen op Suriname wij ook voor onze schepen zouden verkrijgen die op Essequebo, Demerary en Berbice, die voor ons van des te grooter belang zou zijn, en dat aldaar nog zooveele Hollandsche eigendommen zijn (blz. 323 en 324).

. . . .

Aan het slot dezer aanhalingen moge aangeteekend worden dat het nog bijna een kwart eeuw zou duren eer de handel en vaart op Suriname werd opengesteld voor alle volken, waarmede het Koningrijk der Nederlanden in vriendschap leefde (Publ. van 22 Maart 1848. G. B. nº. 2). De rechten op den in- en uitvoer bleven echter nog eenigen tijd voor vreemde schepen hooger dan voor Nederlandsche.

BOEKBESPREKING.

Caribbean Interests of the United States, by Chester Lloyd Jones, Professor of political Science, University of Wisconsin, New York and Londen 1916.

Een boek trillend van machtsgevoel, van Amerikaansch imperialisme. Niet een imperialisme dat veroveringen met de wapens beoogt, maar vermeerdering van den invloed der Unie, pénétration pacifique, door toenemenden handel en verkeer. President Wilson zeide in zijn beroemde rede te Mobile: „I want to take this occasion to say that the United States will never again seek one additional foot of territory by conquest"......
„De twintigste eeuw — heet het in de voorrede — brengt in de „Caribbean" een gestadigen groei van den Amerikaanschen invloed, zoowel politiek als economisch, een ontwikkeling die scherper gevoeld wordt in de „Caribbean" dan in de Vereenigde Staten. De Europeesche koloniën voelen, met slechts weinig uitzonderingen, dat haar verhouding tot andere landen belangrijk beïnvloed moet worden door de gevolgen welke voorgestelde maatregelen zullen hebben op hunne betrekkingen met de Vereenigde Staten. De onafhankelijke republieken bevinden, wel is waar niet zonder wantrouwen, dat hare belangen vereenzelvigd worden met die van den machtigen noordelijken nabuur".
„Het doel van het boek is om in populairen vorm een korte schets te geven van de belangrijkste politieke en economische ontwikkeling in deze landen, voorzoover die verband houdt met de buitenlandsche politiek en den handel der Vereenigde Staten".
De korte schets is niettemin uitgedijd tot een boek van een 380-tal bladzijden, hoogst belangrijke lectuur. Hoewel reeds drie jaren geleden verschenen heeft het niets aan actualiteit verloren en is het de lezing overwaard, niet het minst omdat de toon — waarin het machtsbewustzijn voortdurend tot uiting komt en die niet kan nalaten prikkelend te werken op de Zuid- en Middel-Amerikaansche republieken — een indruk geeft van de Amerikaansche mentaliteit in het heden.
Verder dan tot Venezuela loopt de vóór in het boek geplaatste kaart van *„the Caribbean Region"* in het zuid-oosten niet, wat niet wegneemt, dat de positie van de Europeesche koloniën op de noordkust van Zuid-Amerika niet onbesproken blijft.
De talrijke tabellen geven een sprekend beeld van het toenemend handelsverkeer van de Unie met deze koloniën en met de West-Indische eilanden, een verkeer dat zich gedurende den oorlog in sterke mate heeft ontwikkeld en dat zeker niet in dezelfde mate zal afnemen nu de wereldoorlog voorbij is.
„Deze gewesten — aldus de voorrede — vormen een van de voornaamste bronnen van den Amerikaanschen grondstoffeninvoer en de snelheid

van den groei van hun handel overtreft die van den handel met welk van de gebieden op het vaste land ook".

„Onze betrekkingen met deze gemeenschappen zijn voorbestemd om inniger te worden. Het politieke bezit van deze gebieden, de fiskale politiek door hun regeeringen aangenomen, de omvang en richting van hun buitenlandschen handel, de problemen voortvloeiende uit de eigenaardigheden van hun bevolkingen, de staat hunner financiën, de ontginning van hun natuurlijke hulpbronnen, deze en andere vraagstukken zullen ons veel meer aangaan dan welke andere groote wereldmacht ook". (blz. 15).

„Weinigen [in de Vereenigde Staten] geven zich rekenschap van de tegenwoordige belangrijkheid van het gebied voor den wereldhandel en zijne grootere belangrijkheid in de internationale politiek, of de beteekenis die het verkrijgen zal, wanneer het in de twintigste eeuw opnieuw wordt wat het geweest is in de zestiende, een van de groote wegen van den wereldhandel". (blz. 15).

„Onze markten zijn de natuurlijke uitweg voor „Caribbean" producten; wij nemen reeds veel meer uit die streken dan de rest van de wereld, en dicht bij onze deur liggende, zijn ze een natuurlijk veld voor de expansie van onzen uitvoerhandel. Zij zijn een natuurlijk veld waar wij grondstoffen zullen zoeken" (blz. 338).

Het Panamakanaal verhoogt in sterke mate de Amerikaansche belangen in de Karaïbische Zee. De Monroe-leer heeft niet langer een uitsluitend politieke beteekenis; ze is uitgegroeid tot een machtig instrument om de handelsbelangen der Unie te dienen en te bevorderen.

„De Europeesche natiën hebben hun aandacht in ruime mate gewijd aan Azie en het minderbelovende Afrika. Indien de landen van de Nieuwe Wereld hun aandeel zullen hebben in het streven om de wereld te doen voorzien in der wereld nooden, dan is de ontwikkeling van tropisch Amerika natuurlijk hun taak. In a peculiar way this responsability rests upon the United States and the responsability carries with it great opportunities". (blz. 16).

Nauwelijks gaat er een jaar voorbij dat niet een vermeerdering ziet van den invloed der Vereenigde Staten op den handel en de politiek in het Karaïbische gebied (blz. 20).

„In politieke, commercieele en financieele belangen in de „Caribbean" is er geen natie welke de positie van de Vereenigde Staten nabijkomt. De tegenwoordige belangrijkheid onzer betrekkingen, de aard van de nationale en internationale ontwikkeling in de toekomst te verwachten onder de naties der Nieuwe Wereld en onze geograpische ligging als de eenige groote mogendheid dicht bij dit gebied, waarborgen dat wij hier een positie van voorrang zullen blijven innemen, die niet licht zal betwist worden. (blz. 32),

Van verzekeringen als de vorenstaande wemelt het boek. In alle mogelijke variaties worden ze herhaald.

Tot de zwakkere zusterrepublieken zoowel op het vaste land als in de Karaïbische Zee is de volgende verklaring gericht, die zij waarschijnlijk niet zonder argwaan en met kwalijk verborgen wrevel zullen aanvaarden:

„De nieuwe toestanden, commercieel en politiek, waar wij tegenover staan brengen met zich een nieuwe phase van de Monroe-leer en een nieuwe phase van imperialisme. Wij werken voor de verbetering van de toestanden in het Karaibische gebied opdat Europeesche machten zich niet geroepen achten tot optreden, en wij voorkomen zoodoende bemoeienis in Amerikaansche aangelegenheden, door die onnoodig te maken. Het toezicht, dat wij uitoefenen, heeft tegelijkertijd ten doel de zwakkere volken te helpen zich zelf te helpen. In tegenstelling met annexatie, die de plaatselijke souvereiniteit vernietigt, is het onze politiek geweest het minimum van controle op ons te nemen, noodig om de publieke orde en het betrachten van een gezonde financieele politiek te waarborgen, het aan het volk overlatende hun eigen bestuur te regelen en door ervaring de geschiktheid te verkrijgen om zich zelf te regeeren". (blz. 339).

Dat is de politiek geweest van Roosevelt en Taft en dat is de politiek van Wilson ten opzichte van de „weaker neighbours".

Van zucht tot annexatie van Europeesche koloniën in Amerika is geen sprake, maar door het geheele boek heen voelt men dat de verdwijning van alle Europeesch gezag en invloed uit het Amerikaansche wereld-deel niet onwelgevallig zou zijn. Hoewel zij niet onbewimpeld tot uiting komt, leeft de verwachting dat „in due time" de West-Indische eilanden „will gravitate towards the United States".

Na te hebben gesproken over de meening van de radicale West-Indische partij, die in een bond van de Britsch-West-Indische koloniën met verantwoordelijk bestuur het eenige middel ziet om annexatie bij de Vereenigde Staten tegen te houden, zegt de schrijver: „But the West-Indies, as shown by the expressions of opinion by their official representatives, will be slow to court trouble with the 100.000.000 people of the United States, who will naturally remain potentially their best customers". (blz. 67).

De West-Indische koloniën van Frankrijk en Nederland zijn de laatste overblijfselen van ver strekkende koloniale eerzucht in Amerika. Dan wijst de schijver op hetgeen later New-York geworden is en op het tijdelijke bezit van Brazilië.

Van grooter beteekenis en meer blijvende resultaten waren de Nederlandsche koloniale ondernemingen ten noorden van de Amazone, in Guiana.

In zijn buitenlandschen handel kan Nederlandsch Guiana slechts in zeer geringe mate de vergelijking doorstaan met andere streken van gelijke ligging. Vroeger was het van de Guiana's het welvarendste, maar het is ver ten achteren geraakt bij de Britsche kolonie. Balata, suiker, goud en cacao vormen den voornaamsten uitvoer. Rijst wordt niet genoemd onder de uitvoerproducten en bananen zijn een onbelangrijke factor in den buitenlandschen handel, hoewel het land bij uitstek geschikt is om beide voort te brengen.

„Like the French colony, Dutch Guiana is a drain on the home treasury, the deficit amounting to about a million guilders annually".

Veel bijzonders weet de schrijver over Nederlandsch Guiana niet mede te

deelen, Aandacht verdient de opmerking dat de waarde van de Guiana's afhangt van de veranderingen in tropische kolonisatie, die het gevolg zullen zijn van de triumphen der wetenschap over de natuur.
Curaçao, Aruba en Bonaire hebben zulke schrale hulpbronnen en liggen zoozeer ter zijde van de voornaamste handelswegen, dat hun toekomst slechts een bescheiden belofte inhoudt. Hun voornaamste handelsbelang, de overscheping van goederen bestemd voor Venezuela, is afhankelijk van de publieke orde in die veel geteisterde republiek en van haar welgezindheid, die in de laatste jaren geschitterd heeft door afwezigheid. [1])
Gering van omvang zien zij langzamerhand hun besten grond door de passaatwinden weggeblazen of door zware regens naar zee gespoeld. In 1914 was de zee zes mijlen van de kust verkleurd door het wegvloeien van het kostbaarste gedeelte van den grond van het eiland. Hoewel de vruchtbaarheid afneemt worden meststoffen uitgevoerd. Een oogst in vier jaren is ongeveer het gemiddelde en korenmeel, de hoofdvoeding van de volksklasse, moet uit de Vereenigde Staten ingevoerd worden.
Trots deze ongunstige omstandigheden maakt de kleine groep eilanden een goed figuur tegenover de kolonie op het vasteland. Stroohoeden vormen een derde van den uitvoer.
In het hoofdstuk „harbors and naval bases" komt de schrijver op Curaçao terug. Na te hebben medegedeeld wat van gouvernementswege en door particulieren is gedaan om de haven en de haveninrichtingen te verbeteren, schrijft hij: „De kolonie ligt zoo klaarblijkelijk buiten den handelsweg naar het verre Oosten en de westkust van Zuid-Amerika dat de verbeteringen bijna uitsluitend ten goede zullen komen aan het transitoverkeer met Venezuela en aan de ontwikkeling van de schrale hulpbronnen van het eiland zelf" (blz. 309, 310).
De regeering doet krachtige pogingen om den bloei van de kolonie te herstellen, in het bijzonder door de invoering van sisalcultuur, maar de taak is zwaar. De plaatselijke industrie draagt weinig bij. De zout-industrie is te gronde gegaan. Het behoeft geen betoog dat een kolonie, die geen gunstige ligging heeft en waarvan de voornaamste producten, behalve hoeden, meststoffen en zout, uit geitenvellen, divi-divi en aloë bestaan, geen groote toekomst heeft.
Dit moet geschreven zijn vóór de oprichting van de petroleum-raffinaderij op Curaçao.
De Nederlandsche politiek tracht niet den kolonialen handel te houden binnen nationale grenzen. Daardoor is verreweg het grootste deel van

---

[1]) Nog donkerder zag een andere Amerikaansche professor, Heidman F. Cleland „*Curaçao, a losing colonial venture*" (Bulletin of the American Geographical Society. Vol. XLI, no. 3, 1909) de toekomst van Curaçao in. Na er op te hebben gewezen dat Curaçao niet bloeien kan zonder den handel van Venezuela, zegt hij dat het de Nederlandsche regeering gelukt is Venezuela te forceeren tot het toestaan van de overscheping van goederen op Curaçao. Maar dit acht hij slechts een tijdelijke hulp, „and Curaçao will in time be obliged to yield to the inevitable and take the place that her geographic position and climatic conditions have ordained — a lonely island, with little political or commercial importance, and a small and poor population". (Blz. 138).

den buitenlandschen handel gericht naar Amerikaansche havens, voornamelijk naar de Vereenigde Staten. In Hollandsch Guiana komt meer dan een vierde van den invoer — alle meel en beschuit, visch, vleesch en petroleum — uit de Vereenigde Staten, waarheen meer dan een derde van den uitvoer ging, n.l. een vijfde van de balata, de helft van de suiker en zoo goed als al de cacao en koffie. De cijfers van den schrijver loopen tot April 1915. Gedurende den oorlog zijn die voor de Vereenigde Staten veel gunstiger geworden[1])

Van de Curaçao-groep gaat meer dan de helft van den uitvoer naar de Unie, die daarheen meer dan de helft van den invoer — al de voedingsmiddelen, vleesch, petroleum en steenkool — zendt.

Aan onze Bovenwindsche eilandjes wordt in een noot op blz. 72 en 74 een paar regels gewijd. In den index worden ze niet eens genoemd. Op St. Eustatius „tradition has it, the flag of the United States received its first international salute". Dat is toch meer dan traditie! (Zie de Augustus-afl. van *De West-Indische Gids*, onder boekbespreking).

Nog enkele aanteekeningen omtrent de Britsche koloniën Trinidad en Britsch Guiana mogen hier volgen:

Trinidad heeft van alle Europeesche koloniën in West-Indië de beste kansen op werkelijke welvaart. De Britsch-Indische immigranten hebben belangrijk medegewerkt tot de ontwikkeling van het eiland. Zij worden door kenners van de plaatselijke toestanden als „the men of the future" beschouwd in het gebied waarin Trinidad ligt.

Het voornaamste product is cacao, die hoofdzakelijk naar de Vereenigde Staten wordt verscheept. Andere belangrijke producten zijn suiker — waarvan de cultuur gedurende den oorlog is toegenomen, na een periode van verval — en kokosnoten, die grootendeels naar de Vereenigde Staten gaan. Asphalt en ruwe petroleum zijn andere belangrijke voortbrengselen. Zijn de olie-terreinen wat velen er van verwachten, dan wordt Trinidad, in verband met het Panamakanaal een van de voornaamste stations van stook-olie in de wereld. Het wordt door zijn ligging ook een van de belangrijkste kolen-stations van West-Indië.

In 1913 waren er 28 suikerplantages, behoorende aan 13 maatschappijen, waarvan de meeste eigenaars niet op het eiland woonden. Van de meer dan 500 cacaoplantages waren de eigenaars voor een groot deel op het eiland woonachtig.

Een groote verscheidenheid van vruchten zou er geteeld kunnen worden, maar de ontwikkeling van de cultuur wordt belemmerd doordat de

---

[1]) Hier worde de aandacht gevestigd op de in November 1918 verschenen brochure van H. A. van Coenen Torchiana (Nederlandsch Consul-Generaal te San Francisco) getiteld: „*The future of trade between the United States of America and the Netherlands and its colonies*".

Van Suriname zegt de schrijver: „This colony needs financial investments on a large scale. Sooner or later this financial development is bound to come from the United States, and then Suriname will be in a position to obtain the bulk of its necessaries in the American market. The establishment in Paramaribo of a branch of one of the large Eastern American banks would be a leading factor in this development and would prove a very profitable investment" (blz. 49).

stoomschepen, die het eiland aandoen, geen koelruimten hebben.[1]) De vooruitzichten van plantagerubber zijn bemoedigend.
Van de Britsche koloniën in West-Indië is Britsch Guiana de grootste, maar bij lange na niet de belangrijkste. Van de 89.000 vierkante mijlen oppervlakte zijn slechts 300 in cultuur. Hierop leven bijna 300.000 menschen. De nederzettingen bevinden zich langs de kust en de rivieren. Zondert men de goud- [en de balata-] iudustrie uit, dan is het binnenland ongerept. De wegen, die vroeger goed onderhouden werden, zijn nu onbegaanbaar. Per hoofd is de handel ver beneden wat die een eeuw geleden was. Toen was de buitenlandsche handel $ 100 per hoofd, nu minder dan $ 50.
Suiker, vroeger een bloeiende industrie is in verval. De productie blijft ongeveer constant op 100.000 ton per jaar. [Dit werd geschreven vóór den opbloei der industrie tengevolge van den wereldoorlog].
De rijst wint het thans van de suiker. De kolonie is reeds de voornaamste rijstproducent in West-Indië en de eenige die belangrijk bijdraagt tot den uitvoer. Balata wordt ook een belangrijk uitvoerartikel. De toekomst van de kolonie wordt afhankelijk geacht van het welslagen van de Britsch-Indische inmigratie.
Van de Deensche Antillen — die toen nog niet aan de Unie verkocht waren — wordt gezegd, dat zij, zooals dikwijls spottend is opgemerkt, meer een bezitting van de Hamburg-Amerika-lijn dan van Denemarken waren.
Als algemeene conclusie meent de schrijver dat „taken as a whole, the minor colonial possessions in the Caribbean are a liability to their owners, not an asset. They are kept more for sentimental reasons than because of their present or prospective value" (blz. 78).
Hoogst belangrijk zijn de beschouwingen over de ontwikkeling onder Amerikaansch beheer van Porto Rico, het dichtst bevolkte eiland van de Antillen, met een bevolking waarvan, volgens den census van 1899, twee derde blank is. Deze moeten hier evenwel worden voorbijgegaan. Slechts de conclusie volge hier:
„Whether the „big brother" relation develops into real membership in the same political family is comparatively unimportant, but the object lesson of Porto Rican development cannot fail to make a deep impression on all West Indian peoples" (blz. 105).
Hoofdstuk XIV handelt over de economisch-zwakke positie van de „Caribbean", afhankelijk als de landen zijn van slechts weinige culturen. De publieke inkomsten vloeien voort uit belastingen op in- en uitvoer of uit deze en monopoliën. Mislukt de oogst van het hoofdproduct dan is er algemeene ellende. In mindere mate heeft een overvloedige oogst hetzelfde effect; de prijzen zijn dan niet meer loonend. Mislukking van de koffieoogst van Salvador, van de suiker van Barbados, de cacao van Trinidad zou de bevolking in financiëele moeilijkheden brengen, algemeene uitbreiding van crediet noodzakelijk maken en plaatselijk zware tijden ten gevolge hebben. Al wat de markten hunner hoofdproducten verstoort zou onmid-

[1]) Hetzelfde euvel dus als in Suriname.

dellijk gevolgen hebben, onbekend in landen als de Vereenigde Staten. De hierbedoelde landen lijden dus niet alleen van moeilijke tijden, teweeg gebracht door plaatselijke oorzaken, maar zij voelen zeer bijzonder den terugslag van moeilijke tijden in de landen waar hun voornaamste markten zijn. Tot zekere hoogte is dit alles waar voor alle landen, maar niet in die mate als voor de „Caribbean", die ook voor een groot deel van hun voedingsmiddelen van andere landen afhankelijk zijn. De wereldoorlog heeft hierin wel verandering gebracht en de eigen voortbrenging van voedingsmiddelen bevorderd.

Het volgende hoofdstuk „Caribbean products" eindigt met deze conclusie: „De „Caribbean" is het natuurlijke gebied voor de belegging van het surplus van Amerikaansch kapitaal. Spoorwegen, asphalt-concessies, suiker-, koffie-, tabaks- en cacao-plantages, mijnen, havenwerken, gemeentelijke werken zijn reeds gefinancierd door Amerikaansche kapitalisten en zullen dat in de toekomst waarschijnlijk in toenemende mate zijn" (blz. 274, 275).

„Big business and the Caribbean" is het opschrift van hoofdstuk XVIII. Intensieve ontwikkeling van de nationale hulpbronnen is geen karakteristiek van dit gebied. Hiervoor zijn onderscheidene redenen. In sommige gevallen is het voornaamste beletsel geweest wanordelijke politieke gesteldheid en dikwijls verkeerd fiscaal beleid. Een ander bezwaar is het ontbreken van voldoende en betrouwbare werkkrachten. Een meer algemeen voorkomende moeilijkheid, voornamelijk een uitvloeisel van de reeds genoemde, is geweest gebrek aan kapitaal, bereid tot belegging. In onze dagen kan geen land de positie in den wereldhandel bereiken, die het moet hebben, tenzij het binnen zijn grenzen heeft, of van buiten kan aantrekken, het noodige geld voor de ontwikkeling van zijn hulpbronnen.

En dan volgt een meesterlijke uiteenzetting van de voordeelen van „big business" in de tropen, welke vooral zij moeten lezen, die — in Suriname — meenen dat de groote landbouw plaats moet maken voor kleine- of middenstands-landbouw. De bestaande plantages zou de schrijver, met een enkele uitzondering, waarschijnlijk niet hooger aanslaan dan als „small holdings". Koffie, cacao, coprabereiding, veeteelt zijn de culturen en bedrijven, die hij mogelijk acht met beperkte middelen.

„There are great opportunities here (in de „Caribbean" in het algemeen) for those who, with intimate knowledge of local conditions — climatic, racial and governmental — can invest large capital, wait for several years for returns, and stand the strain of heavy temporary losses. But the opportunity for the small man too often proves a gambler's chance". (blz, 304).

Ten slotte nog iets uit een hoofdstuk dat reeds in het begin van het boek staat:

„Een generatie geleden was de betrekking van sanitaire vraagstukken tot internationale aangelegenheden betrekkelijk onbelangrijk. Niet alzoo heden ten dage. Ten tijde der zeilschepen, toen er weinig verkeer met de tropen was, konden wij genoegen nemen met minder strenge quarantaine-maatregelen. Indien toen een besmettelijke ziekte aan boord uitbrak, kon die voorbij zijn vóór het schip onze havens naderde. Maar de groei der handelsbetrekkingen en de grootere snelheid van het transport hebben krachtiger voorzorgen tegen de overbrenging van ziekten

uit vreemde landen noodzakelijk gemaakt. Ziekte in de Amerikaansche tropen, vroeger weken, is nu slechts dagen verwijderd van de landen met gematigd klimaat".

Had de schrijver rekening kunnen houden met een nog sneller verkeersmiddel dan stoomschepen, het vliegtuig en het luchtschip, dan had hij moeten spreken van uren.

De landen die te kort geschoten zijn in het nemen van sanitaire maatregelen, in het met alle kracht bestrijden van besmettelijke ziekten, kunnen er op rekenen dat zij voortaan in hun verkeer zullen geboycott worden, een gerechte straf voor onverantwoordelijke tekortkoming.

H. D. B.

BIBLIOGRAPHIE.

British Guiana. The 39th report of the comptroller of customs relating to the customs revenue, trade and shipping of the colony for the year 1918. Georgetown 1919.

Prae-adviezen van het tweede Koloniaal onderwijscongres te houden te 's-Gravenhage op Woensdag 22, Donderdag 23 en Vrijdag 24 October 1919, des morgens van half tien tot half één, en des namiddags van half drie tot half zes in de Rotonde van het K. Z. B. G. (Dierentuin) hoek Koningskade en Benoordenhoutschen weg. 's-Gravenhage, 1919.

Documenten betreffende de buitenlandsche handelspolitiek van Nederland in de negentiende eeuw, door N. W. Posthumus. Eerste deel: Onderhandelingen met Engeland (1813—1827). 's-Gravenhage. 1919. (Zie *Uit de Pers*).

Koloniale Postspaarbank in Suriname. Verslag over het jaar 1918. Paramaribo, 1919.

De Suikerindustrie. (Orgaan van den Bond van oud-leerlingen der school voor suikerindustrie te Amsterdam). Juli 1919. De toekomst der suikerindustrie in Suriname, door W. F. Roeske.

Teysmannia, 30e jaargang, afl. 5 (1919). De Zuid-Amerikaansche Hevea-bladziekte, door C. J. J. van Hall

Het Koloniaal Weekblad. De wekelijkschn kronieken.

Indië, 8 October 1919. Arowakken II, door d. J. d. J. (Met afbeelding: Arowakken-Indiaan uit Suriname),
In het nummer van 22 October: Stadsnegers I, door d. J. d, J. (Met afbeelding: Stadsnegerin uit Suriname en haar kind van een joodschen vader).

Iets over de Boschnegers in de Boven-Marowijne, door Willem F. van Lier, Paramaribo 1919.

Berichten uit de Heiden-wereld. 21 October 1919. Reis van Br. R, Voullaire naar de Boven-Saramocca (vervolg).

Handelsberichten. 23 October 1919. Handel en Scheepvaart van Britsch-Guyana gedurende 1918. (Uit gegevens, ingezonden door Consul Martin Sperry te Georgetown).

Stemmen uit Bethesda. XXV. Amsterdam 1919.

VLOOTBEWEGING KON. W.-I. MAIL.

VAARTUIG	REIS		MELDING
	VAN	NAAR	
Pr. Frederik Hendrik.	Curaçao	Amsterdam	28 Sept. Lizard
Commewijne	Paramaribo	New York	30 „ New York
Stuyvesant	Amsterdam	Paramaribo	30 „ Paramaribo
Venus	„	„	30 „ „
Jan van Nassau	„	West-Indië	1 Oct. Cardiff
Pr. Frederik Hendrik	Curaçao	Amsterdam	1 „ Amsterdam
Oranje Nassau	Amsterdam	Curaçao	10 „ „
Pr. Frederik Hendrik.	„	Paramaribo	10 „ „
Prins Willem I	Curaçao	Amsterdam	10 „ Curaçao
Oranje-Nassau	Amsterdam	Curaçao	11 „ Dungeness
Pr. Frederik Hendrik.	„	Paramaribo	11 „ „
Oranje Nassau	„	Curaçao	12 „ Lizard
Pr. Frederik Hendrik.	„	Paramaribo	12 „ Quessant
„ „ „	„	„	16 „ Azoren
Jan van Nassau	„	West-Indië	16 „ Las Palmas
Venus	Curaçao	New York	15 „ Curaçao
Prins Willem I	„	Amsterdam	16 „ Trinidad
„	Paramaribo	„	22 „ Paramaribo
Prins d. Nederlanden.	Curaçao	New York	22 „ New York
Berenice	Amsterdam	Paramaribo	24 „ Amsterdam
Venus	Curaçao	New York	24 „ New York
Berenice	Amsterdam	Paramaribo	25 „ Dungeness
Jan van Nassau	„	West-Indië	28 „ Barbados
Stuyvesant	Curaçao	Amsterdam	28 „ Puerto Plata
Pr. Frederik Hendrik.	Amsterdam	Curaçao	29 „ Paramaribo
Berenice	„	Paramaribo	1 Nov. Funchal
Pr. Frederik Hendrik.	„	Curaçao	3 „ Trinidad
Prins Willem I	Paramaribo	Amsterdam	4 „ Madeira
Commewijne	New York	Curaçao	9 „ New York
Crynssen	Amsterdam	„	9 „ Quessant
Jan van Nassau	West-Indië	Amsterdam	9 „ Puerto Plata
Oranje Nassau	Curaçao	„	9 „ Curaçao
Prins Willem I	Paramaribo	„	11 „ Dungeness
Stuyvesant	Curaçao	„	12 „ Lizard
„	„	„	13 „ Dover
Prins Willem I	Paramaribo	„	13 „ Amsterdam
Stuyvesant	Curaçao	„	14 „ „
Prins d. Nederlanden.	New York	Curaçao	17 „ New York